NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
8
51 A
2
ROMA

57.

44 – 30

Digitized by Google

8-51-A 2

Digitized by Google

R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II
8
51 A
2
ROMA

57.
H=33

8-51-A 2

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

COMPENDIVM
Summæ seu Manualis
DOCT. NAVARRI
in ordinem alphabeti redactum, ſententiaſque omnes ſuccincte Complectens:

AVTHORE
R. P. STE. DE AVILA Abulenſi, ſocie. Ieſu preſbyt. et Theologo.

LVGDVNI,
Apud Horatium Cardon.
M. D C VIIII.

Monasterij S. Pad.i de urbe

Digitized by Google

Digitized by Google

REVERENDO

ADMODVM PATRI, IOANNI DE ATIENÇA,

Præpoſito Prouinciali Societatis Ieſu in hac prouincia Peruana STEPHANVS DE AVILA, eiuſdem Societatis, perpetuam felicitatem.

BIBL S. PVD VRB

ATTENTA *animi conſideratione perpendi, R. admodum Pater, eum fuiſſe ſolùm animum, id conſilium, perquam colendi Patris noſtri generalis, ſummi Pont. Chriſti in terris vicarij, auctoritate confirmatum, Philippi Regis Catholici liberalitate perfectum, cùm primùm nos in remotiſſimas has re-*

Digitized by Google

giones dimiſit, vt fluxarum rerum abiecta ſollicitudine, & ſæcularibus relictis deſiderijs, omnes animi neruos, omnes curas & cogitationes in ſalutem Indorum intenderemus. Quorum permulti, vt teneræ adhuc plantæ, & quæ in Catholica religione altas non iecerint radices, niſi continua illorum, qui vineam hanc Domini Sabaoth, quæ extendit palmites ſuos vſque ad mare, excolunt, adſit induſtria, nullos, vel ſaltem exiguos, fructus immortali & æterna vita dignos perferent. Plures verò, vt exiſtimo, in medijs vitiorum ſordibus, & auitæ idololatriæ tenebris, ita iacent, ac miſerè detinentur, vt ex illis ad exteriores & æternas iam iam detrudendi ſint, niſi clariſſimo euangelij lumine illuſtrentur. In quam feliciſſimam ſortem permultos ex noſtris patribus electos eſſe video, vt & illos in veræ pietatis officio, & Catholica religione contineãt; hos à barbara immanitate, ad Chriſtianam elegantiam;

tiam;

tiam;ab idolorum cultu,quibus mancipati ſunt, ad Summæ Trinitatis obſequium, & filiorum Abrahæ libertatem traducant: vt quodammodo videantur poſiti in lucem gentibus, & lucernæ ardentes ſuper candelabra, vt luceant omnibus,qui domus Dei oſtium requirunt ingreſſuri. Dicant hi exultantibus animis cum pſalmographo rege, Funes ceciderunt nobis in præclaris; *quippe qui paruulis frangimus panem, quibus quotuſquiſque eſt qui petentibus ſubueniat? Qua in re eo maius eſt gloriæ & immortalitatis præmium, quo ſæpius in multis laboribus, & certiſſimis vitæ periculis verſantur. Illos enim beatos prædicat Scriptura,* Qui ſuper egenum & pauperem intelligũt, quos in die mala liberaturum Dominum pollicetur: *feliciſſimi labores, clariſſimæ militum trophæa, qui fortem armatũ, ex atrio, quod longo tempore inuictus pacificè cuſtodiuit, licèt infirmi & debiles*

Pſal. 15. 6.

Pſal. 40. 1.

Digitized by Google

debiles (vt non glorietur omnis caro) diuina ope, auxilióque ſuffulti, cum ſumma Dei gloria; illius tamen ſummo dedecore, expulerunt. Qua in re diuini Iſaiæ propheticum vaticinium conſpicimus adim-
Iſa. 35.5. *pleri:* Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorũ patebunt; tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum: quoniam ſciſſæ ſunt in deſerto aquæ, & torrentes in ſolitudine. Et quæ erat arida, erit in ſtagnum; & ſitiens, in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus priùs dracones habitabant, orietur viror calami, & iunci. *In id tu ſtudium, R. admodum Pater, quanta potes cura & contentione ſemper incubuiſti; quandoquidem optimum & illuſtriſſimum quemque ex ijs, quos plures in omni virtutis & doctrinæ genere præſtantes hæc prouincia alit, in eam ſortem delegeris, vt clariſſimum lumen euangelij in eas perferant regiones,*

in

in quibus, vel hactenus non intellectum fuerat, vel iam propè penitus interierat. Cúmque me ſæpius ex illorum ſocietate, quibus in ſalutem Indorum feliciter contigit inſudare, expulſum, atque tam in noſtris adoleſcentibus, quàm in externis, qui decurſu temporis vineæ huius operarij futuri ſunt, Theologica diſciplina informandis occupatum intuerer (in quorum continuas, ac graues occupationes, dum vineæ excolendæ inſudant, vt experientia ipſa ſæpius oſtendit, eæ crebrò de officijs, & religione incidunt quæſtiones, vt æquè totius bonæ literaturæ præſidia in media Barbaria, quàm in media Hiſpania requirantur) & in ea potiſſimùm Theologiæ parte, quam Scholaſticam dicimus, permultos annos verſatus ſim: nec meo muneri, nec voluntati ſatisfactum exiſtimaui, niſi, quibus poſſem ſtudijs, quibúſq; illis maximè opus eſt (ſunt autem illa de moribus & officijs elucidatæ quæſtiones)

 patri

Digitized by Google

patribus noſtris, qui Indorum ſalutem curant, opem licèt exiguam afferrem. Quandoquidem nec ſe librorum copia, hac & illac perpetuò diſcurrentes, præpedire, nec facilè in dubijs, quæ paſſim ſeſe offerunt grauiſſima, alios, cùm longiſſimè abſint, poſſint conſulere. Cúmque Doctoris Martini ab Azpilcueta Nauarri manuale, vna omniũ voce, & animo cõmendetur (nec immeritò, cùm ea omnia, quæ in ſacris confeſſionibus poſſint occurrere, quæque ſacroſancta Tridentina Synodus, & ſanctiſſimi Pontifices, felicis recordationis, Pius V. & Gregorius XIII. ſuis nuper ſtatutis decreuerunt, ita collegerit, vt nihil vmquam, à quouis licèt prudẽtiſſimo rerum æſtimatore poſſit amplius expectari) non alienum à re ipſa, nec à meo conſilio & inſtituto putaui, ſi tanti viri lucubrationibus, quod vnum deeſſe videbatur, adderem, & illas in commodiorem rationem, & faciliorem metho-

dum

dum redigerem; & quæ ille ſæpe longo verborum ambitu diſputaret, ego paucis complecterer: ne, qui celebris huius Doctoris auctoritate inniti velit, prolixis rationibus, & pluribus auctorum citationibus diſtrahatur. Si quis autem, in rebus præſertim grauioribus, altiùs velit illarũ cauſas, primáque fundamẽta requirere, haud multùm laborabit, cùm tam noua (quod equidem ſummo mihi labore conſtitit, cùm perfecta re nouus, ac pluribus in locis immutatus in lucem rurſus liber exierit) quàm veteris Latinæ editionis loca diligenter citauerim, ad quæ facilè, ſi ſibi velit abundantiùs ſatisfacere, poſſit adire. Erit etiam mea opera & induſtria non inutilis, nec iniucunda ijs qui graue ac difficile confeſſariorum munus primùm ſuſcipiunt. Nullius enim vmquam ſummæ (ni fallor) ope aut breuiùs poterunt, aut faciliùs eam rerum agnitionem licèt confuſam aſſequi, quam grauiſſimus

quiſque

Digitized by Google

patribus noſtris, qui Indorum ſalutem curant, opem licèt exiguam afferrem. Quandoquidem nec ſe librorum copia, hac & illac perpetuò diſcurrentes, præpedire, nec facilè in dubijs, quæ paſſim ſeſe offerunt grauiſſima, alios, cùm longiſſimè abſint, poſſint conſulere. Cúmque Doctoris Martini ab Azpilcueta Nauarri manuale, vna omniũ voce, & animo cõmendetur (nec immeritò, cùm ea omnia, quæ in ſacris confeſſionibus poſſint occurrere, quæque ſacroſancta Tridentina Synodus, & ſanctiſſimi Pontifices, felicis recordationis, Pius V. & Gregorius XIII. ſuis nuper ſtatutis decreuerunt, ita collegerit, vt nihil vmquam, à quouis licèt prudẽtiſſimo rerum æſtimatore poſſit amplius expectari) non alienum à re ipſa, nec à meo conſilio & inſtituto putaui, ſi tanti viri lucubrationibus, quod vnum deeſſe videbatur, adderem, & illas in commodiorem rationem, & faciliorem methodum

Digitized by Google

dum redigerem; & quæ ille ſæpe longo verborum ambitu diſputaret, ego paucis complecterer: ne, qui celebris huius Doctoris auctoritate inniti velit, prolixis rationibus, & pluribus auctorum citationibus diſtrahatur. Si quis autem, in rebus præſertim grauioribus, altiùs velit illarũ cauſas, primáque fundamẽta requirere, haud multùm laborabit, cùm tam nouæ (quod equidem ſummo mihi labore conſtitit, cùm perfecta re nouus, ac pluribus in locis immutatus in lucem rurſus liber exierit) quàm veteris Latinæ editionis loca diligenter citauerim, ad quæ facilè, ſi ſibi velit abundantiùs ſatisfacere, poſſit adire. Erit etiam mea opera & induſtria non inutilis, nec iniucunda ijs qui graue ac difficile confeſſariorum munus primùm ſuſcipiunt. Nullius enim vmquam ſummæ (ni fallor) ope aut breuiùs poterunt, aut faciliùs eam rerum agnitionem licèt confuſam aſſequi, quam grauiſſimus quiſque

Digitized by Google

quiſque auctor in id munus obeunte, vt pote neceſſariam poſtulat, & requirit; nam perfectam, ſine & laboris & temporis diſpendio, non poſſunt. Præterea cùm nemo tam firma, ac tenaci memoria ſit, qui ea, quæ multo ſtudio, ac diligentia pepererit, ita tenere poſſit, quin inter tot curas & ſollicitudines non excidant, negotiorúm ve concurſu diſturbentur; qui ſi eadem velit apud eoſdẽ auctores, quos quondam euoluerat, repetere; nec illorum copiam, nec otium temporis nanciſci poterit opportunum. Cui incommodo haud difficilè poterit prouidere, quicunque hoc opuſculum, veluti omnium, quæ multis annis in literarum ſtudijs comparauerit, ſummam ac breue compendium in promptu habeat. At dicet fortaſſe quiſquam, cùm aliqua Doctor Nauarrus tradiderit, quæ non parum à communi hominum opinione abhorreant, ſed & (bona tanti viri venia) nonnihil à veritate diſſentiant,

cur

cur ego ſuis in locis quid contrà ſenſerim, non adiunxi? A qua me ſententia deterruit, tum quòd rara eſſe illa admodum, ac perpauca, quæ limari, ac excoli diligentiùs poſſent, animaduerterem: tum præcipuè tanti viri auctoritas, quæ apud me equidem tanta eſt, quãta eſſe poteſt maxima: cui ego, niſi ijs rationibus, quæ poſſent omnes licèt illius ſtudioſiſſimos, quamuis inuitos, ad meã ſententiam pertrahere, illã confirmarem; me ipſum opponere nullatenus auderem. Sed compendij breuitas, ipsáque inſtituta quæſtionum ſeries, longiores nec ordiri, nec texere quæſtiones permittebat. Quod ſi aggrederer, erat id altiùs repetendum, cùm amputanda eſſent plura, immutanda non pauca, addenda plurima, ea potiſſimùm, quæ in nouo hoc Indiarum orbe, & noua, & grauiſſima ſe offerunt. Id verò ſi facerem, non tam alienos labores in ordinem diſponere, quàm noſtros in lucem edere viderer. Qua in

Digitized by Google

re ſi paululum otij nactus fuero, & ex diuturnis occupationibus, quibus diſtineor, aliquando reſpiraro, multorum, qui id à me obnixè cõtenderunt, voluntati & poſtulatis ſatisfaciam. Accipe igitur, perquam colende Pater, hoc opuſculum, ſucceſciuis, & velut furtiuis temporibus, elaboratum, quod in tuo nomine apparuit. Accipiant illud Patres vita mea mihi chariores, in quorũ gratiam conſcriptum eſt; qui ſi his meis lucubratiunculis pios labores ſuos nonnihil leuari conſpexerint, mei ſemper inter diuina myſteria meminerint, obſecro, tam ſui ſpiritualis auxilij indigentiſſimi, quàm ſuos ſemper labores leuandi ſtudioſiſſimi. Vale, ex hoc collegio noſtro Limenſi.

Digitized by Google

BARTHOLOMEVS PEREZ de Nueros, Prouincialis Societatis Ieſu in Prouincia Toletana, poteſtate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua, Præpoſito noſtro Generali, facultatem concedo, vt *Compendium Manualis, ſeu Summa Doctoris Nauarri*, Autore Patre STEPHANO DE AVILA, eiuſdem Societatis Presbytero, & ſacræ Theologiæ in Ciuitatis Limẽſis Academia primario Profeſſore, compoſitum, & eiuſdem noſtræ Societatis grauium doctorúmque hominum iudicio approbatum, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas & ſigillo noſtro munitas dedimus Madreti, die xx. Octobris Anni Domini MDCVIII.

BARTHOLOMEVS PEREZ
de Nueros.

HVNC R. P. STEPHANI DE AVILA, è Societate Ieſu Presbyteri, librum, qui inſcribitur, *Compendiũ Manualis, ſeu Sũma Doctoris Nauarri*: & pium & eruditum: dignum cenſuimus, qui prælo commiſſus, publicæ utilitatis cauſſa in lucem ederetur. Datum Lugduni, Idibus Decembris, MDCVIII.

CHALOM V. G. Lugd.

Digitized by Google

Summa Priuilegij à Chriſtianiſſimo Galliarum Rege obtenti.

HENRICI IV. Galliæ & Nauarræ Regis, Diplomate cautum eſt, ne quis in ſuo regno,aliiſve locis ditioni ſuæ ſubiectis, intra proximos annos decem, à die impreſſionis primæ inchoandos, excudat, vendat, excudendum vendendúmque quouis modo ac ratione conetur, librum qui inſcribitur, *Compendium Manualis, ſeu ſumma, Doctoris Nauarri, Autore Patre,* STEPHANO *de* AVILA, *è Societate Ieſu Presbytero*; præter HORATIVM CARDON, Bibliopolam Lugdunenſem; aut illos quibus ipſe conceſſerit:ſub pœnis Originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Datum Pariſiis XXX. Maij Anno MDCVIII.

De mandato Regis,

Signatum,

BERNARD.

Digitized by Google

INCIPIT COMPENDIVM SVMMÆ, SEV MANVALIS, DOCTORIS NAVARRI, in ordinem alphabeticum redactum, ſententiáſque omnes ſuccinctè complectens.

ABBAS.

ABBAS poteſt conferre quatuor minores ordines. cap. 22. num. 8. §. Quare. A

Abbates potentes abſoluere à ſententia canonis (ſi quis ſuadente) non poſſunt à multis aliis excommunicationibus minoris auctoritatis. cap. 27. num. 273. & in Nouo num. 275. §. 16. B

ABORSVS.

PECCAT mortaliter qui eſt cauſa abor- A

ſûs,

ſûs, percutiendo mulierem, quam ſcit grauidam; &, ſi fœtus erat animatus, fit irregularis. Secus, ſi fœtus non erat animatus, aut nõ dubitatur de illo. Fœtus autem maſculinus animatur ad quadrageſimum diem, fœmininus verò ad octuageſimum. cap. 15. num.14.cap. 17.num.222.& Nou.num.223.

B Peccat mortaliter mulier grauida, procurans aborſum, ſumendo pharmaca, vel aliud quodcumque medium in eum finem. Imò etiam ſi abſque hac intentione exponat ſe probabili periculo aborſus. cap. 15. num.14.

Medicus propinans prægnanti medicinã, vt patiatur aborſum, peccat mortaliter. Imò licèt propinet, vt matrem à morte liberet. cap.25.num.62.

ABSOLVTIO I.

Sacramentalis in genere.

QVI dubitat quid faceret, ſi occurreret occaſio, vel peccandi m. vel patiendi mortem, abſolui poteſt, dummodo proponat non peccare, etiam ſi talis occurrat occaſio. cap. 1. num.22.& in Nouo num.19.

Ad abſolutionem non requiritur quòd pœnitens credat ſe ampliùs non peccaturum.

rum. cap. 3. num. 5. lit.E.&.No.num.13.

Ad abſoluendum pœnitentem, non re- B
quiritur, quòd proponat abſtinere in poſte-
rum ab occaſionibus remotis peccati mor-
talis,nec à propinquis venialis, ſed ſic à pro-
pinquis peccati mortalis. cap. 3. num. 5. lit.
A.& in Nouo num.10.

Occaſio autem propinqua peccati m. eſt
omnis illa & ſola, quæ eſt peccatum m. vel
talis occaſio peculiaris, qua credit, vel cre-
dere debet, confeſſarius, vel pœnitens,num-
quam vel raro ſe vſurum ſine peccato m.be-
ne perpenſis circunſtantiis. ibid.lit.D.& No.
num. 14.Confeſſarius non debet regulari- C
ter abſoluere nolentem relinquere occaſio-
nem, quæ ferè omnes ſui ſimiles facit quaſi
ſemper peccare m. Poterit tamen quando
tales concurrunt circumſtantiæ,quæ perſua-
deant, quòd numquam vel raro peccabit
mort. propter eam, quamuis non abſtineat
ab ea. Quod tunc continget, quando hæc
quatuor concurrerint. I. Verus dolor præ-
teritorum. II. Verum propoſitum non pec-
candi, cùm ſe inuenerit in tali occaſione.
III. Credulitas quòd non ruet, adiuuante
Deo. IIII. Aliqua cauſa notabilis propter
quã non ſe abſtinet à tali occaſione. Ex qui-
bus varia ſequũtur corollaria.c.3.n.5.lit.E.&
in No. n.15.Quòd ſi ille adhuc ter quatérue

Digitized by Google

admonitus, nullam prorſus emendationem faciat, non deberet abſolui vlteriùs. ibidẽ. lit.I.& in Nouo num.21.

D Quilibet ſimplex Sacerdos poteſt abſoluere à venialibus, vel etiam à mortalibus aliàs confeſſis. cap. 4. num. 1. & in No.n. 5.

Excommunicatus iniuſtè, licitè poteſt abſolui à peccatis in foro conſcientiæ. cap. 9. num.4.

Abſolutio à peccatis facta à non habente iuriſdictionem ordinariam, vel delegatam, nulla eſt. Nec ſufficit ratificatio poſtea facta à proprio confeſſario. num.5.6.

E Qui habens caſus reſeruatos, confitetur non habenti poteſtatem abſoluendi ab illis, ſi abſoluatur ab eis, non eſt valida abſolutio, quoad eos, ſed ſic quoad reliquos. cap. 9. num.6. & in No.num.7.

Abſolutio facta à Priori, vel Abbate nullum titulum bonum, vel malum habente, nulla eſt. Et licèt titulus ſit malus, aliquando tamen ſufficit ad validitatẽ abſolutionis. cap.9.num.8. & in Nouo num. 11. vbi loco Prioris ſeu Abbatis ponitur nomẽ Parochi.

Nullo modo eſt abſoluendus indiſpoſitus, quamuis ipſe pœnitens dicat, deſperationem vel ſcandalum ſubſecuturum.ca. 10. num.4.

F Non debet abſolui pœnitens, qui nõ vult

deſi

Digitized by Google

deſiſtere ab occaſione, quam dat alteri ad peccandum, ſi occaſio eſt ſcandalum actiuum mortiferum; id eſt, quòd qui dat, peccat m.dando eam. Talis eſt omnis & ſola illa quæ datur per peccatum m. aut intentione principali, vel minùs principali, inducendi ad illud; vel ad id iuuando, vel contẽnendo ſalutem ſpiritualem proximi, vel in id conſentiendo, ſaltem interpretatiuè. c. 14. num. 31. lit. A. & in No. num. 32. Ponuntur autem his in locis varia exempla de vſurario, de meretrice, & aliis.

Non eſt abſoluendus concubinarius cohabitans concubinæ, niſi priùs ſeparetur, cum propoſito numquam ad eam ampliùs redeundi. cap. 16. num. 20. Idem eſt, quando à populo creduntur concubinarij, quamuis reuera non ſint. Ibidem. G

Non eſt abſoluendus is qui ſibi videtur, quòd, alteri cohabitando, non vitabit peccatum mortale, niſi ſeparetur. ibidem. n. 21.

Abſolui poteſt ille de quo confeſſor non poteſt intelligere, vtrùm peccet venialiter vel mortaliter, quamuis non poſſit ei perſuadere, vt à tali opere deſiſtat; cautiùs tamen ageret conſulendo peritos. ca. 23. n. 21.

Abſolutio eſt danda in quibuſdam caſibus, præmiſſo iuramento, ſcilicet in iis in quibus ius id præcipit, quales ſunt in excõ- H

municato notorio abſoluendo, in incendiario, in mutilatore, in manifeſto raptore, vel Eccleſiæ violatore, in vſurario publico, & in publicè iniuriante perſonas Eccleſiaſticas. cap.26.num.2.

Poteſt abſolui proponens id quod iure facere debet, ſe facturum conſilio huius, vel illius Doctoris. ibidem. num.3.

I Non eſt abſoluendus niſi rarò qui præcedenti confeſſione promiſit reſtituere,& non impleuit, cùm tamen poſſet. cap.17.nu. 59.

Abſolutio à peccatis, non eſt danda niſi præmiſſa abſolutione ab excommunicatione. num.7. Si tamen detur, valebit aliquando. num.7.& cap.9.num. 3.de quo tit. confeſſio 4.lit.C.

Abſolutio danda eſt præmittendo, *Miſereatur*, *&c.* & ſtatim, *Dominus noſter Ieſus Chriſtus &c.* & ſolùm hæc verba *Abſoluo te*, ſunt eſſentialia. cap. 26.num.11.

L Non debet dari abſolutio à peccatis ſub conditione de futuro, ſecùs de præterito. quoniam abſolutio non poteſt eſſe in pendenti. num.12.

Abſolui poteſt loquela priuatus, qui per ſignum confitetur. Non tamen ille qui tantùm oſtendit ſigna contritionis,niſi nutu vel verbo fuerit confeſſus aliqua peccata. c. 26. num.28.& No.num.27.

Quòd

Digitized by Google

Quòd ſi nec huiuſmodi nutibus poſſit confiteri, non eſt abſoluendus, quamuis antequam iudicium amitteret, vocauerit confeſſarium, & magnam voluntatem cum ſignis contritionis oſtenderit aliis quàm abſoluturo. cap.27.num.269. & Nou. 268. M

Poterit tamen abſolui is qui peccata aperuit alicui, mittendo eum tanquam nuncium, ad confeſſarium, à quo ſit abſoluendus. ibidem.

An exiſtenti in articulo mortis, poſſit impendi abſolutio à Sacerdote excommunicato, etiam denunciato. vide titul. Articulus mortis.

ABSOLVTIO II.

Sacramentalis à peccatis reſeruatis.

ABSOLVTIO collata habenti caſus reſeruatos à non habente poteſtatem, non eſt valida quoad reſeruatos. cap. 9. num. 6. & in No. num.7. A

Habens peccata reſeruata, omnia integrè confiteri tenetur, licèt confiteatur Sacerdoti non potenti abſoluere à reſeruatis, aliàs confeſſio eſt nulla. cap. 9. num. 11. Nouo num.14.

Potéſtque, ſi integrè confiteatur, abſolui B

ab inferiori, à non reſeruatis, & mitti ad Superiorem pro abſolutione à reſeruatis; cui ſola reſeruata confiteatur. cap. 26. num. 6. Non debet dicere *abſoluo te ab omnibus peccatis*, ſed cum limitatione, *à tali & tali*. Ibidem, additum in Nouo.

Sed vt primò abſoluatur ab inferiori, à non reſeruatis, requiritur quòd reſeruata non habeant annexam excommunicationẽ. cap. 26. num. 27.

Quando Superior abſens concedit inferiori facultatem, vt abſoluat à reſeruatis, ſub hac conditione, vt pœnitens iterum confiteatur ſuperiori quando fuerit præſens; tunc abſolutio à reſeruatis data cum hac conditione valida eſt; quamuis pœnitens poſtea non confiteatur Superiori: tamen nouum peccatum m. committet, non comparendo. cap. 26. num. 12.

Qui confitetur habenti facultatem abſoluendi à reſeruatis, & non confitetur ea propter obliuionem, poteſt poſtea illa confiteri non habenti talem facultatem. cap. 26. num. 13.

Qui abſoluit à caſu reſeruato, & cenſura, à qua non poterat, obtenta facultate poteſt abſoluere abſentem à cenſura. Imò etiam à peccatis, quãdo iudicauerit eum eſſe in gratia, ſi præſentia eius haberi non poteſt. n. 14.

Qui

Quilibet Sacerdos, dummodo non ſit hæreticus, poteſt abſoluere in articulo mortis à quolibet caſu reſeruato, ſi copia deſit Superioris. cap. 26. num. 26. de quo vide etiam copioſiùs tit. Articulus mortis.

Qui in articulo mortis abſoluit à reſeruato habente annexam excommunicationem, debet pœnitentem admonere, vt, ſi conualuerit, quàm citò poſſit, ſe præſentet Superiori, aliâs reincidet in excommunicationem. Hoc tamen non requiritur ſi peccatum non habet annexam excommunicationem. cap.26.num 27. quinimo licèt peccatum habeat annexam excommunicationem, non tenetur iſte rurſus confiteri peccata, quæ ritè confeſſus eſt, & à quibus fuit in illo articulo abſolutus. Propterea quòd in articulo mortis ceſſat omnis reſeruatio. nec etiam tenetur iterum petere abſolutionem ab excommunicatione: ſed ſolùm tenetur ſe præſentare coram ſuperiori: imò nec ad hoc tenetur, ſi ipſe cum parte concordauerit, aut plenè ſatisfecerit ei tantùm quantum debebat coram Deo. cap. 26.n.26. Addita ſunt in Nouo. §. An autem. & regulariter ſufficit ſe præſentare per procuratorem. capit. 27. numer. 46. tempus autem, quo tenetur ſe præſentare, ſi commodè poteſt, relinquitur determinandum arbitrio D

 boni

Digitized by Google

boni viri, quoad forum exterius; ſed quoad interius, conſcientiæ ipſius abſoluti. nu. 113.

E. A peccatis habentibus annexam excommunicationem Papalem, poſt ſublatam cenſuram, poteſt ſimplex parochus abſoluere, niſi cum reſeruatione cenſuræ Papalis concurreret etiam reſeruatio Epiſcopi reſeruantis ſibi peccatum illud. Sed iam conſuetudine introductum eſt, vt ſublata cenſura Papali, ſublata cenſeatur reſeruatio Epiſcopi. cap. 27. num. 255. & in Nou. num. 261.

F Parochus habens facultatem abſoluendi à caſibus reſeruatis Epiſcopo ſuo, poteſt abſoluere pœnitentem alterius Epiſcopatus à peccatis reſeruatis ſuo Epiſcopo. Ibidem.

Abſolutio à caſibus reſeruatis Epiſcopo poteſt concedi per quamdam bullam Gregorij XIII. Additum in Nou. cap. 27. nu. 263. abſolutio ab excommunicatione incurſa propter participationem cum excommunicato in crimine ob quod eſt excommunicatus, reſeruatur eidem cui reſeruata excõmunicatio ob ipſum crimen. ca. 27. n. 112.

De abſolutione ab Hæreſi vide tit. Hæreticus. Caſus reſeruatos Papæ, vide tit. excommunicatio. 6. reſeruatos Epiſcopo, vide tit. caſus reſeruatus. Quando iudicabitur Epiſcopum conceſſiſſe abſolutionem à caſibus ſibi reſeruatis, vide eodem tit.

ABSO

ABSOLVTIO III.

Ab excommunicatione in communi.

ABSOLVTIO iniuſta ab excommuni- A
catione, valida eſt ipſo iure. Prælud. 9. num. 11. & Nou. num. 13. & cap. 27. num. 37. Vnde ea præmiſſa poteſt abſolui homo à peccatis, & proſunt illi ſuffragia generalia Eccleſiæ. cap. 27. num. 38.

Qui ignorat ſe excommunicatum, & abſoluitur à peccatis, habens poſteà notitiam excommunicationis, tenetur petere abſolutionem. cap. 9. num. 3. & Nou. num. 4.

Qui confitetur habenti facultatem ab- B
ſoluendi ab omnibus peccatis & cēſuris, curare debet vt ab omnibus abſoluatur. Quòd ſi poſtea cenſuræ in mentem venerint, ſufficit confiteri peccata, nulla obtenta abſolutione à cenſuris. cap. 26. num. 13.

Bene poteſt quis abſolui ab excommunicatione ante ſolutionem pœnæ debitæ ob tranſgreſſionem. cap. 23. num. 66.

Abſolutio ab excōmunicatione præmit- C
tenda eſt ante abſolutionem à peccatis. c. 26. n. 7. forma ſeruanda in abſolutione ab excōmunicatione, eſt primùm, vt petat iuramentum; quod quando ſit petendum, vide titulo

abſolu

abſolutio. 1. Secundò, quòd ſatisfaciat parti ſi offenſa eſt notoria; vel expẽſas, ſi cõtumacia eſt notoria. quòd ſi offenſa vel contumacia non eſt notoria, ſufficit præſtare cautionem. Hæc autem diſtinctio de notoria vel non notoria, ſolùm habet locum in foro interiori : cap. 26. num. 7. Iura autem quæ iubent ſatisfacere ante abſolutionem in articulo mortis, intelliguntur, ſi excommunicatus poteſt; aliàs ſufficit præſtare cautionẽ cum pignore vel fideiiuſſore ſi poſſit. cap. 27. num. 47. aliàs ſufficiet cautio iuratoria. num. 48. Tertiò eſt, quòd humeros nudatum cum Pſalmo, *Miſerere mei Deus*; aut alio pœnitentiali, flagello vel alia re cædat: & pòſt, *Gloria Patri* &c. *Kyrie eleiſon* &c. *Pater noſter*, cum verſiculis *Saluum me fac* &c. Deinde Oratio. *Deus cui proprium eſt miſereri ſemper & parcere, ſuſcipe deprecationem noſtram, & hunc famulum tuum quem excommunicationis ſententia ligatum tenet, miſeratio tuæ pietatis abſoluat, per Chriſtum.* Deinde abſoluat eum dicens, *Auctoritate qua fungor, abſoluo te à vinculo excommunicationis quod incurriſti ob hanc vel illam cauſam vel cauſas, & reſtituo te Sacramentis Eccleſiæ, & communioni fidelium, in nomine Patris* &c. Amen. Atque hæc forma regulariter eſt ſeruanda, ſi commodè fieri poſſit; alioqui ſufficiet dicere,

cere, ***Ego te abſoluo ab excommunicatione, vel benedico te.*** Non enim habet verba determinata, nec fœminæ denudandi ſunt humeri. cap. 26. num. 8. 9. de Forma abſolutionis ad cautelam, vide in fine huius tituli. D

Fratres minores non tenentur flagellare excommunicatos, quando eos abſoluunt in foro conſcientiæ. cap. 26. num. 9. abſolutio ab excommunicatione ſemper requirit aliqua verba: à ſuſpenſione verò & ab interdicto, non: quoniam inferuntur donec aliquid certum fiat: tunc enim ſufficit quòd illud fiat. cap. 27. num. 165. E

Abſolutio ab excommunicatione nòn debet dari ſub conditione de futuro, ſecus de præterito. Ibidem. cap. 26. num. 12.

Excommunicatus ob multas cauſas, ab omnibus etiam non expreſſis manet abſolutus, ſi abſoluens habeat intentionem abſoluendi eum ab omnibus: aliàs verò à ſolis expreſſis maneret abſolutus: ſi verò ob vnam tantùm cauſam ſæpe incurreret, ſufficit dicere toties quoties. num. 8.

Tutius eſt dicere quòd virtute bullarum non poſſit impendi abſolutio ab excommunicatione extra confeſſionem. num. 31.

Abſolutio ab excommunicatione poteſt dari poſt mortem, ei qui mortuus eſt cum ſignis contritionis. num. 32. Sed tamen debet F

Digitized by Google

bet dari à potente eum viuum abſoluere. Nec eſt extrahendus è loco ſacro, vt flagelletur, ſed ſufficit flagellare ſepulchrum. Ibidem.

Atque hæc quidem non eſt vera abſolutio quoad Deum, ſed denuntiatur Eccleſiæ, deceſſiſſe abſolutum. cap.27.num.271.

Abſolutio ab excommunicatione poteſt conferri abſenti. cap.26.num.14.

Abſolutio ab excommunicatione minori conferri poteſt à quolibet Sacerdote ſimplici. cap.27. num.25. Dummodo pœnitens habeat tantùm venialia. num.39.

Abſolutio ab excommunicatione, facta ab habẽte poteſtatem ordinariam, non ſeruata iuris forma, valet etiam ante Satisfactionem. num. 37.

Non tamen valet facta à delegato non ſeruata forma abſoluendi ſibi data in delegatione. Vnde abſolutio facta extra mortis articulum, à potente per priuilegia abſoluere in eo, non valet, nec facta ante ſatisfactionem ab habente facultatem abſoluendi poſt eam. Ibidem. poteſt tamen dari ante ſolutionem pœnę debitæ propter tranſgreſſionem. cap.13.num.66.

G Abſolutio data virtute mandati Papæ ad abſoluendum ſecundùm formam iuris valet, quamuis ea non ſeruetur. cap. 27. n.37.

Abſo

Abſolutio data metu iuſto non valet. Data verò ex falſa cauſa, valet. num. 38.

Abſolutio ab excommunicatione maiori iuris non reſeruata poteſt impendi à proprio Prælato. Imò & Parochus, & etiam ſimplex confeſſor, qui poſſit abſoluere à mortalibus, poteſt eam impendere. Sed data ab huiuſmodi ſimplici confeſſore valet in foro interiori tantùm. num. 39. Niſi abſolutus oſtenderet commiſſionem abſolutionis, ac teſtimonio Parochi, vel confeſſoris abſoluentis, eſſetque vir timens Deum: tunc enim valeret in foro exteriori, maximè vbi ſit recepta conſuetudo abſoluendi ſine teſtibus, & notario. num. 43.

Proprius prælatus poteſt abſoluere ab excommunicatione iuris extra ſuum Epiſcopatum & parochiam. num. 39. H

Qui poteſt abſoluere ab excommunicatione iuris, poteſt etiam à lata ab homine generaliter. num. 44.

Ab excommunicatione ab homine ipſe ſolus poteſt abſoluere, vel eius ſucceſſor, vel ſuperior, vel delegatus. num. 40. excipiuntur tamen ſequentes caſus.

Nam delegatus Papæ qui poteſt excommunicare intra vnum annum per ſententiã diffinitiuam, eo tamen tranſacto non poteſt abſoluere. Neque Epiſcopus poſt denuntiationem I

tionem poteſt abſoluere incendiarium excommunicatum à ſe. Item excommunicans qui poſtea excommunicatus eſt maiore, & denuntiatus, non poteſt abſoluere, ſecus, ſi minore. Neque excommunicatio lata ab inferiori, & confirmata à Papa, poteſt auferri ab eo qui eam tulit. Ibidem & exequutor mandati Papæ, qui iubetur excommunicare certum hominē ſine cognitione cauſſę, non poteſt abſoluere poſtquam excommunicauit. num.44. abſolutio ab excommunicatione poteſt dari à non Sacerdote in foro exteriori, imò etiam interiori, dummodo non coniungatur cum abſolutione à peccatis. num.41.

L Qui poteſt abſoluere virtute iuriſdictionis delegatæ à principe, vel conceſſæ in priuilegium perpetuum ratione dignitatis vel officij aut virtute alterius ordinariæ poteſtatis, poteſt id alteri committere. num.45. Simplex miniſterium abſoluendi poteſt delegari à delegato Ordinarij, & à ſubdelegato delegati Papæ. num.45.

M Qui in articulo mortis vel propter aliquod iuſtum impedimentum abſoluitur ab eo, qui aliàs non poſſet abſoluere, præſentandus eſt ceſſante impedimento, ei qui de iure poteſt abſoluere, alioquin reincidet. n. 46. Sed regulariter ſufficit præſentare ſe per

procu

Digitized by Google

procuratorem. Ibid. Non tamen tenetur comparere, ſi aliàs concordauerit cum parte, aut plenè ei ſatisfecerit.in Nouo.cap.26. num.26.§. An autem.vide etiam titulo, abſolutio 2.lit.D.

Abſolutio ab excommunicatione data propter aliquod impedimentum ab eo qui aliàs non poteſt abſoluere, ſi impedimentum eſt falſum, ipſa eſt nulla.cap. 27. n. 90. N

A quacumque excommunicatione reſeruata Papæ poteſt Epiſcopus abſoluere:ſi ob iuſtum impedimentum non ſit recurſus ad Papam, vel ad Legatum, vel alium habentem priuilegium ad abſoluendum. num. 90. quod autem dicatur iuſtum impedimentum vide titulo Epiſcopus.

Quilibet ſacerdos poteſt abſolutionem excommunicationis impendere in articulo mortis, etiam non confeſſo:dummodo ſigna contritionis præcedant. num. 271.& in No. num.272.§.7.

Non tamen poteſt laicus.cap.26.num.26. O
Imò nec initiatus ſacris, qui non ſit preſbyter. Poterit tamen ſacerdos excommunicatus, etiam denuntiatus, in eodem articulo mortis eam impendere. num. 271.& in No. num.272. §.7.

Abſolutio ab excommunicatione incurſa propter participationem cum excommunicato

cato in crimine,ob quod eſt excommunicatus, reſeruatur eidem cui eſſet reſeruata excommunicatio ob ipſum crimen. num. 112.

Solus excommunicatus denuntiatus indiget abſolutione quoad forum exterius. num. 271.

P Abſolutio excommunicationis ſimplex, eſt abſolutio integra excommunicationis quæ ſcitur eſſe lata & valida. num. 273. & in No. 277. §. eodem.

Abſolutio ad cautelam eſt, quæ non eſt talis. Et ita triplex eſt. Dimidiata, quæ ad certum tempus vel actum. Integra, eius quæ dubitatur eſſe lata; & rurſus integra, eius quæ ſcitur eſſe lata. Sed dubitatur an ſit valida. Confeſſarius igitur electus per confeſſionalia, Iubilea & alias bullas Apoſtolicas, non poteſt dare primam harum trium; quoniam virtute bullæ nequit dare abſolutionē ad reincidentia; quòd ſi etiam det, erit ferè abſoluere purè, & excommunicare ſub conditione, ad quod faciendum nullam habet poteſtatem: poteſt dare ſecundam; quoniam pœnitentibus ignorantibus ſe eſſe excommunicatos, paſſim dant confeſſarij per illa verba, *Si fortè teneris.* per quam abſolutionem abſoluitur ab illa vel illis excommunicationibus in quas poteſtas confeſſarij ſe extendit; dummodo ſatisfecerit vel ſit eo animo,

animo, quòd ſatisfaceret, ſi ſciret ſe eſſe excommunicatum. Tertiam autem non poteſt dare, ſine præuia ſatisfactione, ſi offenſa ſit manifeſta. tunc enim non ſufficit præbere cautionem. poterit tamen ſi dicat non offendiſſe. ſi verò dubitet vtrùm offenderit, nõ poterit abſoluere ad cautelam, quando talis commiſſio abſolutionis eſt à tali excommunicatione, quæ tractari poteſt commodè ſine abſolutione ad cautelam: ſi verò non poteſt commodè tractari, poterit abſoluere. num.273.& in No.num.278.

Hic confeſſarius, cui committit Superior vt abſoluat latronem ad cautelam in foro conſcientiæ tantùm, non tenetur citare partem; ſed ſufficit, quòd per confeſſionem pœnitentis conſtet illi preces veritate niti: at verò confeſſarius cui ſimpliciter, vt ſimplici confeſſario, committitur abſolutio ad cautelam, in vtroque foro debet accipere ſufficientem cautionem: non tamen debet citare partem, nec audire excipientem de manifeſta offenſa. niſi aliquid plus vel minus faciendum præcipiatur, debet abſoluere coram notario & teſtibus, vel ſaltem coram teſtibus. ibidem in fine. Forma verborum abſolutionis ad cautelam, eſt, *ſi teneris vinculo excommunicationis, à quo te poſſum abſoluere; abſoluo te quatenus poſſum*.c.26.n.10.

Digitized by Google

Quando ſit petendum iuramentum à pœnitente antequam abſoluatur.vide confeſſ. 111. lit.1.& t. abſol.1.t.1.

ABSOLVTIO IIII.

Ab excommunicatione iuris.

AB excommunicatione incurſa ob percuſſionem clerici, aliqui poſſunt abſolui ab Epiſcopo:ſcilicet.I.morti propinquus. II. mulier. III. Claudus, cæcus vel quouis modo membris ſuis captus. IIII.Diuturna ægritudine laborans. V. Qui ante pubertatem eam incurrit. VI. Qui iudicio Epiſcopi non poteſt Papam adire. VII.Adoleſcés, cui iter periculoſum eſſet. VIII.Pauper ea viués arte,qua iter agédo non poſſet vti.IX. Cui ob inimicitias iter eſt periculoſum.X. Filius familias exiſtens in poteſtate patris, qui non poteſt adire Papam ſine præiudicio patris. XI. Seruus,niſi Dominus conſentiat. Hi omnes, & quilibet alij iuſtè impediti poſſunt abſolui ab Epiſcopo præmiſſa ſatisfactione, ac iuramento, quòd impedimento ceſſante ſe præſentabunt Papæ. cap. 27. num.88.89.

B Tempus autem intra quod quàm citò

commodè

commodè poſſit ſe præſentare, relinquitur arbitrio boni viri in foro exteriori: in interiori autem, conſcientiæ pœnitentis. Non tamen poſſunt iſti abſolui ab alio qui ſit inferior Epiſcopo. num. 113. & 111.

XIII. Sed & præter illos qui ob percuſſionem clerici poſſunt ab Epiſcopo abſolui iuſto cum impedimento, poſſunt etiam ab eodem abſolui percutientes clericum, quando percuſſio eſt leuis. cap. 6. num. 8. & ca. 27. num. 91.

Et quidem in præſenti non dicitur percuſſio leuis, eo quòd non ſit mortalis, ſed quia in comparatione aliarum magis mortiferarum, nec eſt grauis, nec eſt mediocris. cap. 27. num. 91. Quæ autem ſit leuis vel mediocris percuſſio. vide tit. Percuſſio. A.

XIIII. Ianitor etiam vel eius miniſter, qui vt cuſtodiat fores, vel cohibeat homines, manus infert Clericis; abſque intentione lædendi, quamuis cum culpa; ſi tamē percuſſio ſit leuis, vel mediocris, poteſt abſolui ab Epiſcopo. cap. 27. num. 91. C

Acceptio personarum. Quādo peccat quis per huiuſmodi acceptionem, vide tit. Simonia. I. lit. Q.

Quomodo vendi poſſint officia publica, vide tit. Officium.

Digitized by Google

ACCIDIA.

A ACCIDIA *eſt vitium inclinans ad triſtandum de bono ſpirituali diuino, quatenus eſt diuinum in eo qui triſtatur.* Eſtque ex genere ſuo mortalis. Eius filiæ ſunt quinque, Deſperatio, Puſillanimitas, Torpor animæ, Rancor, & Euagatio mentis. cap. 23. num. 124.

In materia Accidiæ frequenter inuenitur imperfectio voluntarij. Prælud. 9. num. 10. & in No. num. 11.

B Peccat mortaliter peccato accidiæ, qui per eam omittit aliquod præceptum obligans ſub mortali. cap. 23. num. 124. De triſtitia Accidiæ, vide, Inuidia.

Circumſtantia accidiæ non eſt neceſſariò confitenda. cap. 23. num. 125. §. 4.

ACTVS HVMANVS.

A ACTVS *humanus eſt actus hominis voluntarius.* Prælud. 6. num. 2. & No. nu. 1. Poteſt eſſe metu factus. ibid. num. 5. & No. num. 4. & 5. Item & per concupiſcentiam factus. Ibid. num. 8. & No. num. 7.

Actus factus per ignorantiam aliquando

eſt

eſt humanus, aliquando non. Non eſt humanus, quando concurrunt ignorantia rei, quam non tenebar ſcire, quòd non ſit affectata, vel deſiderata, vel procurata, quòd ſit talis ſine qua non fieret actus. citra hæc tria cenſebitur humanus actus. Præl. 6. num. 9. & in Nou. num. 8.

Actus humanus eſt bonus vel malus. Et bonus quidem eſt ille, qui nulla lege ob ſe, neque ob eius circunſtantias eſt prohibitus. Præl. 7. num. 1. Appellatur meritum. ibidem. B

Nullus actus voluntarius inuenitur indifferens in indiuiduo: ſi enim non fuerit bonus, erit malus: vnde actus deliberatus, qui non eſt bonus, eſt peccatum. ibid. num. 27. & in Nou. num. 24.

Actus humanus bonus factus à peccatore extra gratiam Dei, prodeſt ad implenda præcepta, ad excuſandum à nouo peccato, ad illuſtrandam mentem peccatoris, vt citiùs ſuum malum agnoſcat, & pœniteat; ad quærendas virtutes morales, ne peccatum nos ſuo pondere in aliud trahat; ad quærendam cordis lætitiam, ne Angelus cuſtodiæ nos omninò deſerat, ne tam citò à Deo puniamur, denique *dat bona terræ, cor facit humile, minuit tormenta gehennæ*. Præl. 7. 9. num. 3. cap. 27. num. 269. & in Nou. nu. 267.

Actus humanus vnus & idem in genere C

naturæ, poteſt eſſe nunc bonus, deinde malus. Præl.7.num. 21. No.num.15. & cap.23. num.1.&·cap.27.num.269.

Actus verò vnus & idẽ exterior, & etiam interior,non poteſt eſſe ſimul bonus, & malus.Præl.7.num.21. & No.num.15.17.& capit.23.num.1.

D Actus interior,& exterior malus concurrens in vnum peccatum, ſunt duo entia, & duæ res malæ in genere naturæ:ſed in genere moris ſunt vnum peccatum. Et tũc actus exterior malus mortalis neceſſariò eſt confitendus: non tamen eſt neceſſe confiteri tunc actum interiorem. nam qui confitetur exterius,implicitè confitetur interius. Ibidem.non tamen è contra. Ibid.num.24.

Actus interior mortalis quem non conſequutus eſt actus exterior,neceſſariò eſt confitendus.Ibidem.num.24.& No.20.

Actus exterior malus eſt peccatum mortale, quando interior eſt huiuſmodi. Ibid. num.23.No.19.

ACCVSATIO ET Accuſator.

A DATVM ab aliquo, timore ne accuſetur,ei qui iure accuſare poteſt,non poteſt repeti,cap.17.num.14. No.num.15.

Acci

Accipiens pretium pro accuſatione iuſta, ad quam tenetur, peccat mortaliter, ſi eſt notabile, & tenetur reſtituere danti. Si verò accipit vt deſiſtat ab ea iniuſtè, quamuis grauiùs peccet, non tamen tenetur reſtituere pretium acceptum, benè tamen damnum illatum. cap. 17. num. 95. & in Nouo num. 96.

Accuſatio licita eſt, etiam ſi fiat priuatæ vtilitatis cauſa, nec præcedat ſecreta monitio. cap. 18. num. 30. B

Per viam accuſationis poteſt procedi contra aliquem, etiam nulla præcedente infamia. cap. 18. num. 38.

Accuſatus de vero crimine (ſecreto tamen) non tenetur reſtituere famam, quam accuſator amiſit, eo quòd illud non probauit, ſi illud confiteri non tenebatur. Imò quamuis teneretur confiteri, ſi non reſpondet accuſatorem calumniari, ſed decipi, nec, quamuis reſpondeat calumniari, ſi ſibi non credatur, eo quòd iudices & reliqui credũt, accuſatorem non accuſaſſe contra conſcientiam ſuam. cap. 18. num. 48. C

Peccat mort. accuſans in iudicio aliquem falſi criminis, vel ſi cùm primùm nouit eſſe falſum, non deſiſtit. cap. 25. num. 31. D

Peccat mort. qui paciſcitur, vel tranſigit in cauſa criminali adulterij, vel alterius cri-

Digitized by Google

minis, in quo non eſt infligenda pœna ſanguinis. non tamen eſſet mortale in foro conſcientiæ, ſi ceſſaret ſcandalum. num. 32.

E Accuſator, qui, vt diſcedat à lite iniuſta, quicquam accipit, peccat cum obligatione reſtituendi. Qui vt vincat in cauſa iuſta, vtitur inſtrumẽtis, vel teſtimoniis falſis, peccat, non tamen tenetur reſtituere. & qui omittit accuſare aliquem, cuius delictum redundat in magnum damnum Spirituale, vel temporale Reipublicæ, peccat mortaliter. num. 32.

ADIVRATIO

contra Dæmonem.

PECCAT mort. adiurans dæmonem per modum obſecrationis, vt ab eo aliquid diſcat, vel auxilium accipiat. cap. 11. num. 27. & in No. num. 28.

Licitum eſt adiurare dæmones per modum coactionis, obſtringendo eos Eccleſiaſticis exorciſmis: vel quando ſine inuocatione ipſi dæmones adſunt, vt ſolent adeſſe in arreptitiis. Atque licet etiam tunc eos interrogare (ſine prece tamen, & ſine aliquo ſocietatis pacto) ad aliquorum vtilitatem. cap. 11. num. 27. & No. num. 18.

Colloqui

Colloqui cum dæmonibus corpora hominum obſidentibus, propter curioſitatem, vel vanitatem, eſt peccatum veniale: quoniam nunquam licet illis coüti niſi tanquam inimicis. ibidem.

ADVLTERIVM.

ADVLTERIVM eſt ſpecies & circumſtantia diſtincta à cæteris ſpeciebus Luxuriæ, & ideò eſt neceſſariò confitenda. cap. 6. num. 5. & No. num. 4. A

Adulterium eſt habere copulam cum coniuge alterius. cap. 16. num. 3. *& hoc quamuis ſit ſeparata à marito per diuortium, quoad thorum vel cohabitationem.* capit. 22. num. 46.

Coniugatus, qui adulterat cum aliena coniugata, tenetur vtrumque explicare in confeſſione. cap. 6. num. 5. & in No. num. 4.

Adulterium viri grauius eſt quàm fœminæ ſecundùm vnam conſiderationem, & leuius ſecundùm alteram. Grauius, quia maioris vigoris ratione vtitur, & melius poteſt reſiſtere; debétque ſuam vxorem virtute vincere, eamque ſuo exemplo regere. Eſt tamen grauius adulterium fœminæ, eo quòd ipſa facit prolem de ſuo patre incertam, & B

Digitized by Google

maius ſcandalum generat. cap. 16. num.23. & No.num.24.cap.16.

C Mulier coniugata, quæ fingens ſe prægnantem, accipit filium alienum, & quæ ſuſcepit filium ex adulterio, quamuis illum tribuat marito, abſolui poteſt, licèt talis filius participet hæreditatem ac ſi eſſet legitimus. cap. 16. num.43. 44. Dummodo ipſa non poſſit aperire veritatem ſine periculo vitæ, vel famæ num.45.

Quòd ſi ceſſat huiuſmodi periculum, & ipſa credit ſibi adhibendam eſſe fidem, tenetur reuelare. num. 46. Similiter ſi credit filium ſpurium ſibi daturum fidem, & relictum fratribus legitimis totam hęreditatem, tenetur filio reuelare ſecretum. num. 46.

Quando verò non tenetur reuelare, vel ſua reuelatio non eſt ſufficiens, tenetur reſarcire filiis legitimis meliori modo, quo potuerit. Ibidem.

D Tenetur etiam reſarcire huiuſmodi damnum ille qui coniugatæ tradidit filium ad ſupponendum. Ibidem. num.48.

Tenetur etiam adulter ſi credit, aut credere debet, eſſe ſuum. Tunc autem non tenetur id credere, quando mater eſt leuis, & ſolita cum aliis adulterari, vel quia ipſamet dubitat, vtrùm ſit filius adulteri, vel mariti. Nec ipſe facilè debet credere, ſe ad id obligatum.

gatum. cap. 16. num. 49. §. Interrogatus. No. num. 48. 49.

Si autem credit eſſe ſuum filium, tenetur patri putatiuo reſtituere impenſas, quas in illo nutriendo fecit. Et etiam hoſpitali, ſi apud illud expoſitus fuit. Inſuper & patri putatiuo tenetur reſtituere dotem, aut ſponſalitiam largitatem, ſi quam dedit ei: immò & filiis eius id quod de patris hæreditate habuit. num. 48. & No. 49.

Tenetur autem reſtituere patri putatiuo F ſi viuit, non quantùm valet hæreditas, ſed iuxta prudentis & boni viri arbitrium conſideratis conſiderandis. Sed poſt mortem eius ſi hæreditas eſt iam acquiſita inter ſpurium & eius fratres legitimos, tenetur ſpurij pater, vel perſona ad id obligata, quantùm valet hæreditas filij ſui, reſtituere cæteris. Quòd ſi iſta perſona ſit in articulo mortis conſtituta, & tunc velit reſtitutionem facere, poterit filij ſui fratres legitimos meliorare, de illa bonorum ſuorum parte, quam iuxta leges ſuæ regionis poteſt liberè cuicumque volet relinquere. ibidem. num. 48. & No. num. 50. vſque ad finem. Ratio, autẽ, ob quam adulter tenetur ad reſtitutionem, eſt, quia licèt non ſit cauſſa proxima huius damni, tamen eſt ſatis propinqua. & vt aliquis teneatur de dãno, non requiritur eſſe

Digitized by Google

eſſe cauſam proximam. num. 48. & Nouo num. 49.

F Præterea quoniam adultera tenetur ad huiuſmodi reſtitutionem, & tamen non eſt cauſa propinquior damni, quàm adulter. n. 48.& No. 49.

Quòd ſi adultera non poſſit reſtituere hæreditatem filiis legitimis, niſi detegendo marito adulterium, non tenetur reſtituere. cap. 27. num.90.§.8. Rationem huius vide tit. Bona hominis.

G Coniugata habens filios ex adulterio, poteſt teſtari, quia poteſt appellare eos filios, non vocando eos legitimos: vel poteſt eos vocare legitimos ſine mendacio, intelligens intra ſe eſſe tales ſecundùm communem æſtimationem. cap.16.num. 48.

Filius ſpurius qui iam in hæreditatem ſucceſſit, quomodo reſtituet, aut quid debeat facere. vide, tit. Filius.

Adulterans coniux quomodo perdat ius exigendi, aut petendi debitum, aut ſi ſit bigamus ex redditione coniugi adultero. vide tit. Matrimon.x.lit.P.& XIIII.

Quando poteſt maritus accuſare vxorem adulterij, & quando non, vide tit. Matrim. 10.§.9. de pœnis adulterorum. vide tit. concubinarius.

ADVO

Digitized by Google

ADVOCATVS.

ALIQVANDO tenetur pauperibus patrocinari ſine ſtipendio. cap. 25. num. 24.& 29.§.5. A

Aduocatus peccat mort. exercens officium cùm non ſit idoneus. Vel defendens cauſam, quam ſcit iniuſtam:& tenetur dãna reſtituere parti aduerſæ,& etiã ſuæ,ſi eã non admonuit. Idem ſi reputat magis cauſam eſſe iniuſtam, quàm iuſtam.Non tamen debet id aduerſario indicare. Poterit tamen patrocinari,ſi cauſa eſt dubia propter varias opiniones. cap.25.num.28.

Peccat mort. aduocatus, qui notabili ſua negligentia, vel ignorantia cauſam iuſtam perdit;cum obligatione reſtituendi damna, & intereſſe,ſi pars ignorat imperitiam eius; aliâs ſecus,niſi ſit dolo, vel lata culpa. n.29.

Peccat mortaliter aduocatus, qui facit vt aduerſarius amittat iuſtam cauſam, vel petit ſuperfluas dilationes. Poteſt tamen occultare id, quod ius ſuæ partis impedire poſſet, & honeſtè ſimulando ſuum aduerſarium fallere.ibid.

Peccat etiam mort.indicando aduerſario ſecreta notabilis momenti ſuæ partis, & tenetur damna reſtituere. ibid.

Item recipiens ſtipendium excedens.Cõ-

uentio

Digitized by Google

uentio autem de ſtipendio non eſt facienda in medio, ſed in principio, aut fine litis. Peccátque conueniens de quota litis parte. Idem ſi paciſcitur, vt victa parte, tantùm ſibi ſoluatur. num. 30.

Peccat, qui vt vincat in cauſa iuſta, vtitur inſtrumentis, vel teſtimoniis falſis, non tamen tenetur reſtituere. num. 32.

ÆTAS.

IN defectu ætatis ad ordines ſolus Papa diſpenſat. cap. 27. num. 102.

Ætatis annus à iure ſtatutus ad ordines ſuſcipiendos, ſufficit inceptus. cap. 25. num. 116. Atque de ætate ordinandorum, vide tit. Ordo II. lit. E.

Ad obtinendum beneficium, non ſufficit ætas ante decimum quartum annum. num. 135.

Ad dignitatem Eccleſiaſticam, vel perſonatum non habentem curam animarum, requiritur ætas viginti duorum annorum. Ad canonicatum verò requiritur ætas ſufficiẽs, vt intra tempus præfinitum poſſit ordinari ordine ſacro requiſito. num. 135. & 136. quæ magis explicantur tit. Beneficium 3. lit. B.

In cathedralibus omnes canonicatus habent

bent annexum ordinem presbyterij, diaconatûs vel ſubdiaconatus. num. 136.

Affinitas, vide tit. Matrim. x. §. 4.

Alea, Vide Ludus.

ALIMENTVM.

Alimenta filiorum vſque ad triennium pertinent ad matrem; pòſt verò ad Patrem. cap. 14. num. 17. vide etiam plura tit. Filius. lit. H.

De alimentis vxoris ſeparatæ à marito, vide tit. Maritus. lit. H. & tit. Dos.

De alimentis vxoris & filiorum vſurarij, aut nimiùm debentis: vide tit. Vſura 6. lit. F. & tit. Reſtitutio 8. §. 1.

Ancilla. vide tit. Seruus.

ANGELVS.

Rvdes credentes Angelos eſſe corporeos, regulariter excuſantur à pertinacia, & à culpa. Præl. 1. num. 10. §. 9. & in No. num. 15. & 16.

ANIMA.

Anima *rationalis eſt ſubſtantia per ſe ſubſiſtens, incorporea, immortalis, creata* A

quidem

quidem à Deo ex nihilo cùm infunditur corpori. Præl. 1. num. 1.

Peccant mort. qui culpabiliter credunt, animam eſſe corpoream, vel corruptibilem, vel creari ab Angelis, vel creari ante corpus. num. 2, 3, 4.

Anima rationalis eſt verè ac per ſe forma corporis humani: & contrarium aſſerere, aut in dubium vertere, eſt hæreſis damnata ab Eccleſia. num. 4. & in No. num. 5.

B Anima rationalis eſt capax & apta ad conſequendam beatitudinem æternam per gratiam Dei & per bona opera. à num. 4. 5. & in No. num. 6. 7. 8.

Animæ autem potentiæ vegetatiuæ ſunt tres, Nutritiua, quæ conſeruat corpus: Augmentatiua, quæ auget, & perficit illud: generatiua, quæ ſimile ſibi producit. Præl. 2. n. 1.

Eius potentiæ ſenſitiuæ exteriores ſunt quinque viſus, auditus, guſtus, odoratus, tactus. Interiores autem ſenſitiuæ ſunt quatuor: Senſus communis, qui ab exterioribus ſibi tradita, recipit, cognoſcit, & indicat: Imaginatiua ſeu cogitatiua, quæ ſic recepta ſeruat: Æſtimatiua, quæ recipit intentiones, quas animal naturaliter recipit: Memoria quæ ſic percepta ſeruat. num. 3. 4.

C Animæ potentia appetitiua ſiue ſenſualitas, diuiditur in concupiſcibilem, & in iraſcibilem

Digitized by Google

cibilem. Palud.2. num.4.5.

Paſſiones autem Animæ eæque principales, ſunt quatuor; Gaudium ſcilicet ac Triſtitia, ad concupiſcibilem; Spes verò & Timor, ad iraſcibilem pertinentes. Ira quoque paſſio eſt contrariam non habens niſi priuatiuè. Aliæ verò paſſiones Animæ minùs principales ſunt amor, odium, deſiderium, ſeu concupiſcentia, reluctatio, ſeu renutus, delectatio, & dolor, quæ ſunt in potentia concupiſcibili. In iraſcibili autem ſunt Deſperatio, audacia, ſpei & timoris contrariæ. Præl.5.num.2.& 3.

Obiectum potentiæ Concupiſcibilis eſt bonum vel malum abſolutè conſideratum. Obiectum verò Iraſcibilis eſt bonum, vel malum ratione arduitatis, vel difficultatis conſideratum. num. 3. D

De his paſſionibus quando ſit peccatum, aut quomodo de illis confitendum, vide tit. Paſſio.

Potentiæ rationales animæ ſunt, Intellectus & voluntas. Præl.3.num.1.

Peccat mort. qui culpabiliter credit non eſſe liberum arbitrium, vel illud ſufficere ad merendam gratiam de condigno, vel gloriam.num.10.& 11.

Concil. Trid. definiuit circa liberum arbitrium hæc ſequentia.ſeſſ.6.à can.1.&c. E

Digitized by Google

I. Si quis dixerit, hominem ſuis operibus quæ vel per legis doctrinam fiũt, abſque diuina per Ieſum Chriſtum gratia poſſe iuſtificari coram Deo, anathema ſit.

II. Si quis dixerit, ad hoc ſolùm diuinam gratiam per Chriſtum Ieſum dari, vt faciliùs homo iuſtè viuere, ac vitam æternam promereri poſſit: quaſi per liberum arbitrium ſine gratia vtrumque ſed ægrè tamen & difficulter poſſit, anathema ſit.

III. Si quis dixerit, ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, ſperare, diligere, aut pœnitere poſſe, ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.

IIII. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum, nihil cooperari aſſentiendo Deo excitãti, atque vocanti, quo ad obtinendam iuſtificationis gratiam ſe diſponat ac præparet, neque poſſit diſſentire ſi velit, ſed veluti inanime quoddã nihil omnino agere, mereq; paſſiuè ſe habere anathema ſit.

V. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatum amiſſum, & extinctum eſſe dixerit, aut rem eſſe de ſolo titulo, imò titulum ſine re, figmentum denique à Satana inuentum in Eccleſia. anathema ſit.

VI. Si quis dixerit, non eſſe in poteſtate hominis vias ſuas malas facere, ſed mala opera,

ita

ita vt bona Deum operari non permiſſiuè ſolùm, ſed etiam propriè & per ſe, adeò vt ſit proprium eius opus non minùs proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli, anathema ſit. Præl. 3. num.10.11.

Poſſumus quidem nos mala facere per ſolum: noſtrum arbitriũ, bona verò, quæ ſufficiant ad vitam æternam conſequendam, non poſſumus ſine gratia Dei. Præl. 3.n. 11.

Quibus addendum, quòd etiam ad perſtandum in gratia iam quæſita, & perſeuerandum in ea vſque ad finem, egemus ſpeciali auxilio Dei, & contrarium aſſerere eſt hæreticum. ſicut declarauit Trid. ſeſſ. 6. can. 13. & 22. Præl. 3. num. 12.

Animæ habitus *qualitas ſtabilis, inhærens eſſentiæ ipſius, vel alicui potentiæ eius, inclinans eam ad aliquid agendum.* Præl. 5. num. 7. & No. num. 12.

Et eſt duplex, infuſus & acquiſitus. Infuſus eſt, quem infundit Deus. Acquiſitus, qui producitur ab actibus frequentatis. Qui ſi ſint boni habitus acquiſitus eſt bonus, ſi verò mali, ille etiam malus. ibidem. num. 7. & No. num. 13.

ANNVS.

ANNVS & tempus, poſita in accuſatiuo, irregulariter intelliguntur de tempore

perfecto,& cōpleto. Secus,quando ex aliqua cōiectura quòd fauoris,cōſtat ſcilicet intelligatur de incepto. & ſic exigebat ius antiquum. Quod non eſt mutatū nunc,quamuis Concil. Trid. mutauerit numerum annorum ſacris ordinandorum: nā etiam nunc intelligitur de anno incepto. cap. 25. num. 116.

APOSTASIA
A Fide.

QVI metu finxit exteriùs ſe apoſtataſſe à fide,non eſt excommunicatus in foro interiori, peccat tamen mortaliter. cap. 11. num. 25. & in No. num. 27.

De apoſtata à religione vide tit. Religioſus. 3.

APPELLATIO.

APPELLATIO non ſuſpendit excommunicationē, interdictum, vel ſuſpenſionem præcedentem, bene tamen ſubſequentem. cap. 27. nu. 165.

In cauſa viſitationis,correctionis,habilitatis, & inhabilitatis, ab Epiſcopo, ſeu illius vicario generali,ante definitiuam ſententiam ab interlocutoria, vel alio grauamine,non appelletur. cap. 25. num. 15. Hoc tamen ſolùm intelligi videtur in cauſis criminalibus

mina

minalibus quæ tractantur coram Epiſcopo vel eius Vicario generali; non tamen in eis quæ tractãtur coram inferioribus, vel coram delegatis à Papa, Legato, vel Epiſcopo. Ibidē.

Iura remouentia vel admittentia appellationem in aliquot caſibus, vt in plurimum procedunt in foro exteriori. Nam in interiori iudex peccat non admittendo appellationem. Ibidem. dicto 3.

Qui ſciens ſe iuſtè condemnatum, appellat ad dilatandam executionem, peccat, & tenetur reſtituere damna & intereſſe n. 39. quando teneatur iudex admittere appellationem. vide tit. iudex.

ARCHIDIACONVS.

ARCHIDIACONVS debet eſſe magiſter ſeu Licentiatus in Theologia vel iure Canonico: nec ſufficit eſſe in ciuili, medicina, vel artibus. Vocatur autē hoc in loco Archidiaconus, qui eſt caput Capituli, & primus poſt Pontificem, qui in Hiſpania in Eccleſijs ſæcularibus vocatur Decanus, & in regularibus Prior. cap. 25. num. 135.

ARGVMENTATIO, in communi, vide tit. Diſputatio.

ARGVMENTATIO, iuridica. Argumentum à contrario ſenſu firmiſſimum eſt in iure: cap. 27. num. 221. & in Nouo. 222.

Digitized by Google

Arreptitivs vide Adiuratio.

ARS.

NON peccant mortaliter, exercentes artes mechanicas, quarum vſus indifferens eſt,licèt plures illis abutantur venialiter: Imo licèt mortaliter abutantur. cap.14. num.31.lit.K.§.22.& 23.& in Nouo nu.43. eodem.§.

Articvlvs Fidei, vide Fides.

ARTICVLVS MORTIS.

A ARticvlvs mortis ille eſt, in quo communiter homines moriuntur:nempe probabile naufragium,prælium imminẽs, grauis & acuta febris, tempus pariendi in ea quæ vel numquam peperit, vel experta eſt partus difficiles. cap. 2. num. 8. & in No. num.9.

B Non ſolùm dicitur articulus mortis ille, in quo quis moritur, ſed etiam, in quo probabiliter timetur mors. cap. 26. n.31.

Articulus mortis & periculum mortis idẽ ſunt, quoad iura facientia facultatem abſoluendi in eis. cap. 27. num.271.§.7.& in No. num.272.

C De caſuum reſeruatione circa titulum mortis habentur ex iure hæc ſequentia.I. ex

c. Si

c. Si quis ſuadente: In articulo mortis ſimplex Sacerdos ſit quoad hoc velut ſummus Pontifex. II. Ex Concil. Trid. ſeſſ.14.cap.2. In articulo mortis omnis Sacerdos quoſlibet pœnitentes à quibuſlibet peccatis & cēſuris abſoluere poteſt. & cap.7. In Eccleſia Dei cuſtoditum fuit ſemper, vt nulla ſit reſeruatio in articulo mortis, atque ideo omnes Sacerdotes quoſlibet pœnitentes à quibuſuis peccatis & cēſuris abſoluere poſſunt. cap.26.num.26. in Nouo & cap.27.nu. 91.& num.271.§.5. & 6.

Vnde in articulo mortis quilibet Sacerdos Catholicus non præciſus, id eſt, nō hæreticus, nec ſchiſmaticus, nec excommunicatus, interdictus, aut ſuſpēſus, poteſt abſoluere. cap. 4.num.1.cap.26. num. 26.in Antiquo. Sed cap.27.num.271. §. 7. correxit hāc ſententiam, & clariùs & ſeriùs in Nouo ca. 26. num. 26. dicens, quòd, excepto hæretico, omnis Sacerdos ſimplex etiam excommunicatus & denuntiatus, etiam interdictus, & ſuſpenſus notorius, & ſchiſmaticus, qui nō ſit hæreticus, poteſt in articulo mortis abſoluere ab omni peccato, & cenſura. cap. 26. num.26.cap.27.num.272.§.7. Quia huiuſmodi Sacerdoti non tollitur quoad tale tempus iuriſdictio ſaltem habitualis, quam habet iure diuino. Sed nullo modo

Digitized by Google

poteſt in tali articulo abſoluere clericus nõ Sacerdos etiam ſacris initiatus,& multò minùs laicus. c.27.n.271.§.6.& 7.

Poteſt tamen Sacerdos etiam Religioſus licitè ac validè abſque facultate Prælati abſoluere à quibuſcumque caſibus in mortis articulo.cap.4.num.1.

Infirmus,qui in aliqua infirmitate vſus eſt indulgentia bullæ cõceſſa pro articulo mortis,non poteſt eadem vti in alia infirmitate; niſi id explicet bulla.cap. 26.num.31.

ASSECVRATIO.

MVTVANTI pecuniam, ei, qui vult eam traiicere per loca periculoſa, & verè vult eam aſſecurare, licitum eſt eam aſſecurare aliquo iuſto pretio. ca.17. n.283. lit.A.& in No. num.284. 285. de quo plura vſura, 3. quo ad mutuum.

ASTROLOGIA, vide Superſtitio.

ASTVTIA.

EST *vitium inclinans ad quærenda bona per media mala*: opponiturque prudentiæ.c. 23. num. 77. Habetque duos miniſtros, dolum ſcilicet, qui eſt circumuentio mala tam verbo

verbo quàm facto, vel vtroque modo facta ad decipiendum; & fraudem, quæ eſt eadem circumuentio mala; ſed facto tantùm habita; ineſtque dolo. ibidem.

Per aſtutiam verò, & eius miniſtros, peccat, qui contrahendo vel quaſi contrahendo afficit alium damno notabili per commutationem rei minoris valoris, vel pretij minoris pro alia maioris, vel pretio maiori. cap. 23. num. 77.

ATTRITIO.

ATTRITIO, ſi cognoſcatur quòd non eſt contritio, nec ſit propter Deum, ſed propter infamiam, non ſufficit ad delendum mortale, etiam cum Sacramento pœnitentiæ. cap. 1. num. 37. & 43. lit. A. & in Nono num. 34. 42. A

Sufficiet tamen aliqua attritio, quamuis non putetur contritio, dummodo putetur expreſsè, vel tacitè ſufficere cum Sacramento. num. 43. B. & in No. num. 42. vel putetur contritio, aut ſaltem non putetur non contritio. Ibidem.

Attritio propter ſolam pœnam inferni nō ſufficit ad delendum mortale etiam cum Sacramento. num. 43. D. & in No. num. 44. Vbi additur, intelligendum, *Si nullus actualis, vel virtualis amor Dei, vel odium peccati,* B

Digitized by Google

ſtatum. num.74.& 75.

Avgvrivm. vide ſuperſtitio.

BAPTISMVS I.

A BAptismvs *eſt Sacramentum aquæ naturalis, qua vnus ab alio in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti cum debita intentione abluitur.* cap.22. n.5.

Baptiſmus eſt ianua reliquorum Sacramentorum; ſine quo fit homo incapax eorum. num.8. Vnde Character Ordinis de neceſſitate Sacramenti requirit Characterem Baptiſmi : non tamen characterem Confirmationis. num.9.§.5. item Confirmatio præ requirit Baptiſmum. num.8.

B Solus Baptiſmus aquæ eſt propriè Baptiſmus : ſanguinis verò & flaminis, metaphoricè tantùm. Baptiſmus autem ſanguinis dicitur ille, qui fit per martyrium : flaminis verò, per pœnitentiam ſine copia baptizandi. num. 5.

Peccat mortaliter, qui eſt in cauſa, vt aliquis ſine Sacramento Baptiſmi decedat. num.6.§.4.

Concilium Trid. ſeſſ. 7. cap. 14. à can. 1. vſque ad can. 54. damnat ſub anathemate dicentem, *Baptiſmum Ioannis fuiſſe tantæ*

virtutis

virtutis ſicut Baptiſmus Chriſti: vel aquam naturalem non eſſe neceſſariam: vel quòd Eccleſia Romana non docet veram doctrinam de baptiſmo: vel non valere baptiſmum miniſtratum per infidelem, etiam cum intentione faciendi quod facit Eccleſia: vel non eſſe ad ſalutem neceſſarium: vel baptizatum non poſſe amittere gratiam ſi vult credere, vel non obligari ad aliam legem præterquam credendi: vel per baptiſmum tolli vota poſt eum emiſſa: vel per memoriam eius condonari: vel peccata poſt eum admiſſa fieri venialia: vel apoſtatam baptizatum eſſe rebaptizandum, ſi reuertatur ad fidem: vel neminem eſſe baptizandum ante ætatem in qua Chriſtus baptizatus eſt: vel paruulos non eſſe baptizandos: vel poſtquam adoleuerint, eſſe rebaptizandos. c. 22. num. 6.

Peccat mortaliter qui credit aliquid de prædictis erroribus damnatis, eſtque hæreticus ſi pertinaciter credat. Et, ſi verbo vel ſcripto id expreſſerit, eſt excommunicatus per bullam Cœnæ. Ibidem.

BAPTISMVS II. Quo ad materiam & formam.

MATERIA Baptiſmi eſt ſola aqua naturalis. cap. 22. num. 5. & ſufficit quæcumque

I. Si quis dixerit, hominem ſuis operibus quæ vel per legis doctrinam fiũt, abſque diuina per Ieſum Chriſtum gratia poſſe iuſtificari coram Deo, anathema ſit.

II. Si quis dixerit, ad hoc ſolùm diuinam gratiam per Chriſtum Ieſum dari, vt faciliùs homo iuſtè viuere, ac vitam æternam promereri poſſit: quaſi per liberum arbitrium ſine gratia vtrumque ſed ægrè tamen & difficulter poſſit, anathema ſit.

III. Si quis dixerit, ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, ſperare, diligere, aut pœnitere poſſe, ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.

IIII. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum, nihil cooperari aſſentiendo Deo excitãti, atque vocanti, quo ad obtinendam iuſtificationis gratiam ſe diſponat ac præparet, neque poſſit diſſentire ſi velit, ſed veluti inanime quoddã nihil omnino agere, mereq; paſſiuè ſe habere anathema ſit.

V. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatum amiſſum, & extinctum eſſe dixerit, aut rem eſſe de ſolo titulo, imò titulum ſine re, figmentum denique à Satana inuentum in Eccleſia. anathema ſit.

VI. Si quis dixerit, non eſſe in poteſtate hominis vias ſuas malas facere, ſed mala opera, ita

ita vt bona Deum operari non permiſſiuè ſolùm, ſed etiam propriè & per ſe, adeò vt ſit proprium eius opus non minùs proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli, anathema ſit. Præl. 3. num. 10. 11.

Poſſumus quidem nos mala facere per ſolum: noſtrum arbitriū, bona verò, quæ ſufficiant ad vitam æternam conſequendam, non poſſumus ſine gratia Dei. Præl. 3. n. 11.

Quibus addendum, quòd etiam ad perſtandum in gratia iam quæſita, & perſeuerandum in ea vſque ad finem, egemus ſpeciali auxilio Dei, & contrarium aſſerere eſt hæreticum. ſicut declarauit Trid. ſeſſ. 6. can. 13. & 22. Præl. 3. num. 12.

Animæ habitus *qualitas ſtabilis, inhærens eſſentiæ ipſius, vel alicui potentiæ eius, inclinans eam ad aliquid agendum.* Præl. 5. num. 7. & No. num. 12.

Et eſt duplex, infuſus & acquiſitus. Infuſus eſt, quem infundit Deus. Acquiſitus, qui producitur ab actibus frequentatis. Qui ſi ſint boni habitus acquiſitus eſt bonus, ſi verò mali, ille etiam malus. ibidem. num. 7. & No. num. 13.

ANNVS.

ANNVS & tempus, poſita in accuſatiuo, irregulariter intelliguntur de tempore

perfecto,& cõpleto. Secus,quando ex aliqua cõiectura quòd fauoris,cõſtat ſcilicet intelligatur de incepto. & ſic exigebat ius antiquum. Quod non eſt mutatũ nunc,quamuis Concil. Trid. mutauerit numerum annorum ſacris ordinandorum: nã etiam nunc intelligitur de anno incepto. cap. 25. num. 116.

APOSTASIA
A Fide.

QVI metu finxit exteriùs ſe apoſtataſſe à fide,non eſt excommunicatus in foro interiori, peccat tamen mortaliter. cap. 11. num. 25. & in No. num. 27.

De apoſtata à religione vide tit. Religioſus. 3.

APPELLATIO.

APPELLATIO non ſuſpendit excommunicationẽ, interdictum, vel ſuſpenſionem præcedentem, bene tamen ſubſequentem. cap. 27. nu. 165.

In cauſa viſitationis,correctionis,habilitatis, & inhabilitatis, ab Epiſcopo, ſeu illius vicario generali,ante definitiuam ſententiam ab interlocutoria, vel alio grauamine,non appelletur. cap. 25. num. 15. Hoc tamen ſolùm intelligi videtur in cauſis criminalibus

minalibus quæ tractantur coram Epiſcopo vel eius Vicario generali; non tamen in eis quæ tractãtur coram inferioribus, vel coram delegatis à Papa, Legato, vel Epiſcopo. Ibidẽ.

Iura remouentia vel admittentia appellationem in aliquot caſibus, vt in plurimum procedunt in foro exteriori. Nam in interiori iudex peccat non admittendo appellationem. Ibidem. dicto 3.

Qui ſciens ſe iuſtè condemnatum, appellat ad dilatandam executionem, peccat, & tenetur reſtituere damna & intereſſe n. 39. quando teneatur iudex admittere appellationem. vide tit. iudex.

ARCHIDIACONVS.

ARCHIDIACONVS debet eſſe magiſter ſeu Licentiatus in Theologia vel iure Canonico: nec ſufficit eſſe in ciuili, medicina, vel artibus. Vocatur autẽ hoc in loco Archidiaconus, qui eſt caput Capituli, & primus poſt Pontificem, qui in Hiſpania in Eccleſijs ſæcularibus vocatur Decanus, & in regularibus Prior. cap. 25. num. 135.

ARGVMENTATIO, in communi, vide tit. Diſputatio.

ARGVMENTATIO, iuridica. Argumentum à contrario ſenſu firmiſſimum eſt in iure. cap. 27. num. 221. & in Nouo. 222.

Digitized by Google

ARREPTITIVS vide Adiuratio.

ARS.

NON peccant mortaliter, exercentes artes mechanicas, quarum vſus indifferens eſt,licèt plures illis abutantur venialiter: Imo licèt mortaliter abutantur. cap.14. num.31.lit.K.§.22.& 23.& in Nouo nu.43. eodem.§.

ARTICVLVS Fidei, vide Fides.

ARTICVLVS MORTIS.

A ARTICVLVS mortis ille eſt, in quo communiter homines moriuntur:nempe probabile naufragium,prẹlium imminẽs, grauis & acuta febris, tempus pariendi in ea quæ vel numquam peperit, vel experta eſt partus difficiles. cap. 2. num. 8. & in No. num.9.

B Non ſolùm dicitur articulus mortis ille, in quo quis moritur, ſed etiam, in quo probabiliter timetur mors. cap. 26. n.31.

Articulus mortis & periculum mortis idẽ ſunt, quoad iura facientia facultatem abſoluendi in eis. cap. 27. num.271.§.7.& in No. num.272.

C De caſuum reſeruatione circa titulum mortis habentur ex iure hæc ſequentia.I. ex

c. Si

c. Si quis ſuadente: In articulo mortis ſimplex Sacerdos fit quoad hoc velut ſummus Pontifex. II. Ex Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 2. In articulo mortis omnis Sacerdos quoſlibet pœnitentes à quibuſlibet peccatis & cēſuris abſoluere poteſt. & cap. 7. In Eccleſia Dei cuſtoditum fuit ſemper, vt nulla ſit reſeruatio in articulo mortis, atque ideo omnes Sacerdotes quoſlibet pœnitentes à quibuſuis peccatis & cēſuris abſoluere poſſunt. cap. 26. num. 26. in Nouo & cap. 27. nu. 91. & num. 271. §. 5. & 6.

Vnde in articulo mortis quilibet Sacerdos Catholicus non præciſus, id eſt, nō hæreticus, nec ſchiſmaticus, nec excommunicatus, interdictus, aut ſuſpēſus, poteſt abſoluere. cap. 4. num. 1. cap. 26. num. 26. in Antiquo. Sed cap. 27. num. 271. §. 7. correxit hāc ſententiam, & clariùs & ſeriùs in Nouo ca. 26. num. 26. dicens, quòd, excepto hæretico, omnis Sacerdos ſimplex etiam excommunicatus & denuntiatus, etiam interdictus, & ſuſpenſus notorius, & ſchiſmaticus, qui nō ſit hæreticus, poteſt in articulo mortis abſoluere ab omni peccato, & cenſura. cap. 26. num. 26. cap. 27. num. 272. §. 7. Quia huiuſmodi Sacerdoti non tollitur quoad tale tempus iuriſdictio ſaltem habitualis, quam habet iure diuino. Sed nullo modo D

poteſt in tali articulo abſoluere clericus nõ Sacerdos etiam ſacris initiatus,& multò minùs laicus. c.27.n.271.§.6.& 7.

Poteſt tamen Sacerdos etiam Religioſus licitè ac validè abſque facultate Prælati abſoluere à quibuſcumque caſibus in mortis articulo.cap.4.num.1.

Infirmus,qui in aliqua infirmitate vſus eſt indulgentia bullæ cõceſſa pro articulo mortis,non poteſt eadem vti in alia infirmitate; niſi id explicet bulla.cap. 26.num.31.

ASSECVRATIO.

MVTVANTI pecuniam, ei, qui vult eam traiicere per loca periculoſa, & verè vult eam aſſecurare, licitum eſt eam aſſecurare aliquo iuſto pretio. ca.17. n.283. lit.A.& in No. num.284. 285. de quo plura vſura, 3. quo ad mutuum.

ASTROLOGIA, vide Superſtitio.

ASTVTIA.

EST *vitium inclinans ad quærenda bona per media mala*: opponiturque prudentiæ.c. 23. num. 77. Habetque duos miniſtros, dolum ſcilicet, qui eſt circumuentio mala tam verbo

verbo quàm facto, vel vtroque modo facta ad decipiendum; & fraudem, quæ eſt eadem circumuentio mala; ſed facto tantùm habita; ineſtque dolo. ibidem.

Per aſtutiam verò, & eius miniſtros, peccat, qui contrahendo vel quaſi contrahendo afficit alium damno notabili per commutationem rei minoris valoris, vel pretij minoris pro alia maioris, vel pretio maiori. cap.23.num. 77.

ATTRITIO.

ATTRITIO, ſi cognoſcatur quòd non eſt contritio, nec ſit propter Deum, ſed propter infamiam, non ſufficit ad delendum mortale, etiam cum Sacramento pœnitentiæ. cap. 1. num.37. & 43. lit. A.& in Nouo num.34. 42. A

Sufficiet tamen aliqua attritio, quamuis non putetur contritio, dummodo putetur expreſsè, vel tacitè ſufficere cum Sacramento. num.43.B.& in No. num. 42. vel putetur contritio, aut ſaltem non putetur non contritio. Ibidem.

Attritio propter ſolam pœnam inferni nõ ſufficit ad delendum mortale etiam cum Sacramento. num.43. D.& in No.num.44. Vbi additur, intelligendum, *Si nullus actualis, vel virtualis amor Dei, vel odium peccati,* B

quatenus eſt offenſa Dei, illam comitetur.

Attritio autem ſolo metu pœnæ, ſeu infamiæ &c. non eſt mala. cap. 1. num. 11. & in No. num. 8. & 34.

C Pœnitentia de peccatis imperfecta, & debitis carens circumſtantiis nuncupatur attritio; & non contritio. Quæ attritio eſt duplex: vna, quæ eſt dolor de peccatis, ſed non eſt omninò propoſitum abſtinendi. Altera, quando eſt dolor & propoſitum, ſed non deteſtatur peccatum vt ſummum malum. n. 36. & No. n. 33.

D Attritio ergo quãdo eſt dolor, ſed non includit omnino propoſitum abſtinendi, non delet peccatum mortale etiam cum Sacramẽto: imò eſt peccatum cum ea accedere ad Sacramentum. cap. 1. n. 37. & in No. num. 34.

Attritio verò, quæ includit dolorem, & propoſitum abſtinendi, quamuis non ſit deteſtatio peccati tanquam ſummi mali, ſufficit ad confeſſionem validam & formatam. num. 37. & in No. num. 35. Debet tamen reputari contritio, vel ſaltem quod non putetur non contritio. num. 39. & 43. lit. A. & in No. num. 37. 42.

E Attritio non fit contritio per Sacramentum. At tamen virtute Sacramenti attritus fit contritus. num. 41. & in No. num. 38.

Ad Baptiſmum non ſufficit quiuis dolor de

de pecatis: ſed requiritur quòd ſit propter Deum, & de peccato quatenus eſt offenſa Dei. num. 39. & in No. num. 37. item cap. 11. num. 37.

AVARITIA.

AVARITIA *eſt vitium inclinans ad inordinatum appetitum pecuniæ.* Et opponitur liberalitati per defectum appetitus dandi, ſicut è contrario prodigalitas opponitur eidem liberalitati per exceſſum appetitus dandi. cap. 23. num. 69.

Auaritiæ filię ſunt Duritia cordis, Inquietudo mentis, Violentia, Fallacia, Periurium, Fraus, Proditio. num. 75. & No. 72.

Quando Auaritia opponitur tantùm liberalitati, ſine damno alterius, eſt de ſe venialis tantùm: quando verò adiungitur ei aliqua circunſtantia mortalis, ipſa quoque auaritia eſt mortalis. Eadem diſtinctio facienda eſt de prodigalitate. cap. 23. num. 75. & in No. num. 70. & 73.

Accumulare diuitias ad prouidendum futuræ neceſſitati maximè ad collocandum filios matrimonio, non eſt vitium, ſed prudẽtia. Imò nec ad collocandum ſe in altiorem

ſtatum.

ſtatum. num.74.& 75.

Avgvrivm. vide ſuperſtitio.

BAPTISMVS I.

A BAptismvs *eſt Sacramentum aquæ naturalis, qua vnus ab alio in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti cum debita intentione abluitur.* cap.22. n.5.

Baptiſmus eſt ianua reliquorum Sacramentorum; ſine quo fit homo incapax eorum. num.8. Vnde Character Ordinis de neceſſitate Sacramenti requirit Characterem Baptiſmi: non tamen characterem Confirmationis. num.9.§.5. item Confirmatio præ requirit Baptiſmum. num.8.

B Solus Baptiſmus aquæ eſt propriè Baptiſmus: ſanguinis verò & flaminis, metaphoricè tantùm. Baptiſmus autem ſanguinis dicitur ille, qui fit per martyrium: flaminis verò, per pœnitentiam ſine copia baptizandi. num. 5.

Peccat mortaliter, qui eſt in cauſa, vt aliquis ſine Sacramento Baptiſmi decedat. num.6.§.4.

Concilium Trid. ſeſſ. 7. cap. 14. à can. 1. vſque ad can. 54. damnat ſub anathemate dicentem, *Baptiſmum Ioannis fuiſſe tantæ*

virtutis

Digitized by Google

virtutis ſicut Baptiſmus Chriſti: vel aquam naturalem non eſſe neceſſariam: vel quòd Eccleſia Romana non docet veram doctrinam de baptiſmo: vel non valere baptiſmum miniſtratum per infidelem, etiam cum intentione faciendi quod facit Eccleſia: vel non eſſe ad ſalutem neceſſarium: vel baptizatum non poſſe amittere gratiam ſi vult credere, vel non obligari ad aliam legem præterquam credendi: vel per baptiſmum tolli vota poſt eum emiſſa: vel per memoriam eius condonari: vel peccata poſt eum admiſſa fieri venialia: vel apoſtatam baptizatum eſſe rebaptizandum, ſi reuertatur ad fidem: vel neminem eſſe baptizandum ante ætatem in qua Chriſtus baptizatus eſt: vel paruulos non eſſe baptizandos: vel poſtquam adoleuerint, eſſe rebaptizandos. c. 22. num. 6.

Peccat mortaliter qui credit aliquid de prædictis erroribus damnatis, eſtque hæreticus ſi pertinaciter credat. Et, ſi verbo vel ſcripto id expreſſerit, eſt excommunicatus per bullam Cœnæ. Ibidem.

BAPTISMVS II. Quoad materiam & formam.

MATERIA Baptiſmi eſt ſola aqua naturalis. cap. 22. num. 5. & ſufficit quæcumque

cumque pars aquæ, quantumuis modica: item ad hoc vt aliquis ſit verè baptizatus, ſufficit quòd quantulacumque pars eius tãgatur aqua quantumlibet modica. Vnde optimè faciunt, qui cùm difficilè parit mulier infantem, & timetur de eius morte, antequam totus exeat, baptizant infundendo aquam in illam partem quã peperit, & quæ apparet foris. Additum in No.c.22.nu.7,§.8.

B Benedictio vel conſecratio aquæ non eſt de neceſſitate Sacramenti. num.8.

In Forma Baptiſmi neceſſaria eſt inuocatio expreſſa totius S. Trinitatis, dicens, *Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & ſpiritus Sancti. Amen.* Illa verba Ego, & Amen, ſunt tantùm de neceſſitate præcepti, & non de neceſſitate Sacramenti. Vnde qui illa duo
C verba non exprimit baptizando, peccat quidem, ſed baptiſmus valet. num. 2. & 5. Imò circa illud verbũ *baptizo* cõſuetudò fecit vt à Græcis in tertia perſona exprimatur dicẽtibus, *baptizetur*: & à Latinis *baptizo*, in prima: & ſeruãda eſt, & valet Bapt. n.83. in fine.

BAPTISMVS III.

Quo ad miniſtrum.

BAPTISMVS à quocumque ſiue viro ſiue fœmina, vel fideli, vel infideli, collatus

latus cum intentione faciendi quod facit Eccleſia (quamuis baptizans eum pro ludicro habeat) valet. cap.22.num.7.

Nemo ſe ipſum baptizare poteſt. num.5. Peccat autem mortaliter, qui non confert baptiſmum petenti in articulo mortis: aut qui eſt in cauſa, vt quis ſine baptiſmo moriatur. num. 6. Item peccat mortaliter qui exiſtens in mortali baptizat. num.6.§.4. requiritur enim, debitã de omnibus ſuis peccatis mortalibus contritionem habeat, vel attritionem, quæ putetur eſſe contritio. Qui dolor generalis puncto temporis haberi poteſt. num.3. Verum eſt quòd clericus, qui peccato mortali irretitus, baptizat in extrema neceſſitate, non peccat. cap. 25. nu.72. §. 10. B

Peccat verò mortaliter mulier obſtetricis officio fungens, quæ debitam baptizandi formam ignorat. cap.22. n.6.

Peccat etiam mortaliter, qui cùm non ſit preſbyter, baptizat abſque neceſſitate. Item laicus, qui etiam in neceſſitate baptizat præſente preſbytero, & mulier præſente viro, & infidelis præſente fideli, niſi aptior ſit impeditus. cap. 22. num.7.

Peccat item mort. qui baptizat ſine forma, & materia ſubſtantiali, vel ſine intentione actuali vel virtuali faciendi quod facit C

Digitized by Google

cit Eccleſia, & baptiſmus eſt iterandus. Item qui durante prolatione verborum ſubſtantialium non intingit aqua, ſed ſolùm ante, vel poſt. Non tamen requiritur, vt ablutio concurrat cum verbis in vllo inſtanti Prolationis. Item qui abſque iuſta neceſſitate baptizat alterius parochianum ſine facultate Parochi, vel Superioris eius, non tamen eſt ipſo facto excommunicatus, quamuis ſit religioſus, ſicut foret ob adminiſtrationem aliquorum aliorum Sacramentorum. Ibidem.

D Peccat etiam mort. qui baptizat quem certò ſcit eſſe baptizatum, & eſt irregularis. cap. 25. num. 75. cap. 27. num. 246. vide irregul. 8. 9.

Secus, de eo qui probabiliter dubitans, baptizat iam baptizatum. Atque tunc debet baptizare ſub cōditione, *ſi non es baptizatus, ego te baptizo*, &c. tunc autem eſt ignorantia probabilis, quando adhibita debita diligentia non poteſt cognoſcere vtrùm ille ſit baptizatus: non tamen eſt talis ignorantia quando ſcit illum eſſe natum ex parentibus Chriſtianis, & educatum inter Chriſtianos (qui infantem recenter natum baptizant) debet enim credere eum eſſe baptizatum c. 27. num. 246.

Parochus non debet rebaptizare baptizatum

Digitized by Google

tum ab obſtetrice, donec cognoſcat ex ea quomodo baptizauit: &, ſi videat illam rectè baptizaſſe, non rebaptizet, ne ſub conditione quidem, ſed ſuppleat reliqua omnia. Quòd ſi aliquis ante præmiſſam hanc diligentiam rebaptizet bona fide, ſub conditione, peccabit quid; ſed non erit irregularis in foro interiori, nec exteriori. ibidem. Peccat mort. qui in baptiſmate vngit chriſmate veteri eum qui erat extra periculum mortis. c. 27. num. 7. §. 8. & c. 25. num. 75.

BAPTISMVS IIII.

Quod ad ſuſcipientem & patrinum.

PECCAT mort. adultus qui baptizatur impœnitens. cap. 22. num. 6. §. 4. idem de illo qui permittit ſe rebaptizari; niſi excuſetur ignorantia de qua in tit. præcedenti dictum eſt. cap. 27. num. 246.

Quæ contritio ſit neceſſaria ad baptiſmũ vide tit. Attritio. lit. E. & copioſius tit. pœnitentiæ Sacramentum lit. C. D.

Ex baptiſmo naſcitur quædam cognatio ſpiritualis inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem & matrem, & inter patrinum & baptizatum, eiúſque patrem & matrem. vide tit. matrimonium. X. §. V. lit. B. C.

BAPTISMVS V.

Quod ad ritum.

A EXORCISMVS, Catechiſmus, oleum & chriſma, & alia quæ exercentur & fiunt in baptiſmo ſolemni, nō ſunt neceſſitate Sacramenti, ſed præcepti. Vnde peccat preſbyter, qui extra neceſſitatem baptizat ſine exorciſmo & alia ſolemnitate debitá, vel cum illis extra Eccleſiam, præterquam principum filios. cap. 22. num. 7. ad baptizandū autem ſine ſolemnitate non eſt ſufficiēs neceſſitas, recens natiuitas pueri. Nam grauiter peccaret qui hoc peteret à miniſtro. ibid.

B Ex actu Catechiſmi & exorciſmi Baptiſmalis oritur alia cognatio Spiritualis minor quàm illa, quæ ex Baptiſmo, quæ impedit & non dirimit matrimonium. num. 40. vide etiam tit. Matrimonium X. §. V. I. lit. D. E.

Clericus ante preſbyteratum ſoléniter baptizans eſt irregularis. cap. 22. num. 7.

C Peccat mortaliter, qui vngit baptizatum Chriſmate, aut oleo præcedentis anni ſine neceſſitate. cap. 22. n. 7. §. 8. & c. 25. n. 75. Cùm verò Sacerdos vngit baptizatū, non in fronte ſed in vertice capitis vngere debet Chriſmate. cap. 22. num. 8.

BEA

Digitized by Google

BEATITVDO.

BEATITVDO conſiſtit in actu intellectus. Eſtque explicitè, & ſub pœna peccati mortalis, credendum, eſſe beatitudiné, & vitam æternam, & mortem æternam ei contrariam. Præl. 4. num. 5. & 19. in No. nu. 5. & 25.

Beatitudo debet actualiter conſiderari aliquando ſub mortali, aliquando ſub veniali. Præl. 4. num. 19. in Antiquo: nam in Nouo demptum eſt.

Peccat mort. & hæreticus qui credit beatitudinem non eſſe perpetuam, aut conſiſtere in deliciis carnis, aut credit alios errores circa beatitudinem damnatos ab Eccleſia. ibidem. num. 20. in Antiquo. Sed in Nouo ſparſim per diuerſos numeros.

BELLVM.

PECCAT mort. qui proficiſcitur in bellum, quod ſcit eſſe iniuſtum. Et quando pergit ſolo intuitu ſtipendij, nil attendens, an ſit iuſtum, vel iniuſtum; ſiue ſit ſubditus, ſiue non. Et, qui quamuis ſciat eſſe iuſtum, pergit tamen cum intentione principaliter

Digitized by Google

occidendi inimicos, aut prædia deuaſtandi. cap. 15. num. 15.

Subditus poteſt in bellum proficiſci, imperio Domini; etiam ſi non præmeditetur, an ſit iuſtum. ibidem.

BENEDICTIO.

A BENEDICTA corporalium & ſacrarum veſtium de iure pertinēt ad Epiſcopum, ſed ex priuilegio ad prouinciales, cuſtodes, & Guardianos Minorum pro ſuo ordine, ac monialibus. cap. 25. num. 84.

Benedictio & conſecratio Eccleſiæ, altaris, vaſorum, ornamentorum, aquæ baptiſmatis, & aquæ benedictæ &c. vocantur Spiritualia ſtatuta, & Sacramentalia, vel Sacramentalibus annexa, quibus Sacramenta parantur, conficiuntur, & conſeruantur. cap. 23. 99. poſt medium.

B Calix ſacratus, ornamenta ſacra, & alia huiuſmodi benedicta, habēt maiorem partem rei temporariæ, quæ eſt ipſa materia; & minorem ſpiritualem, quæ eſt illorum benedictio, & conſecratio. ibid. §. 3.

C Benedictiones ſolemnes rerum, & perſonarum, quales ſunt conſecratio Eccleſiæ, altaris, virginum, catechiſmus, exorciſmus, ordinū, & aliæ ſimiles non debent reiterari, ne vilipendātur. ibid. n. 83. longè poſt medium.

Omiſſio

Omiſſio benedictionis menſæ communiter eſt venialis, & à nemine inter magna peccata numeratur. cap.25.num.111.§. Adde tamen.

Benedictio nuptialis, vide Matrimonium. xv. & tit. Sacramentalia.

BENEFICIVM I.

In communi.

Beneficia Eccleſiaſtica vocantur, & ſunt ſpiritualia ſtatuta, inſtituta quidem ab Eccleſia poteſtate ſupernaturali ſibi data. ca.23.num.99. A

Beneficium & ius patronatus in hoc differunt, quod ius patronatus nil aliud ſpirituale requirit in habituro illud, quàm Chriſtianiſmum: Beneficium autem requirit in habituro illud aliquid ſpirituale vltra Chriſtianiſmum: eſt tamen vtrumque quid Spirituale, & ſpiritualibus annexum, inſtitutum ab Eccleſia virtute poteſtatis diuinitus acceptæ, num.99.§.2. B

Omnia beneficia Eccleſiaſtica ſiue ſint iuris patronatus, ſiue patrimonialia, ſiue præſtimonia, ſiue commendæ, ſiue præceptoriæ, ſunt iura ſpiritualia. Vnde nemo poteſt illa erigere, & con-

Digitized by Google

ſtruere niſi Papa, vel alius, qui mediatè vel immediatè acceperit poteſtatem ad id ab ipſo Papa. Et ſimiliter nullus, neque Imperator, neque alius Princeps poteſt illa, vel vllum ex illis etiam quàm minimum erigere, aut extinguere, niſi eandem habuerit poteſtatem, mediatè vel immediatè acceptam à Papa. Quod eſt de fide. cap. 27. num. 13. additum in Nouo.

Quare obediendum eſt Papæ, ſtatuenti aliquid in detrimentum beneficiorum patrimonialium Caſtellæ. & contrarium dicere ſapit hæreſim Anglicanam. Additum ibidem.

Beneficium vacans per mortem Commendatarij, eo modo vacat, ſicut vacabat eo tempore quo fuit commendatum. cap. 25. num. 127.

BENEFICIVM II.
Quoad Conferentem & collationem.

A BENEFICII collatio facta à Papa, ei quem ſcit eſſe inhabilem ſua lege humana, valet, licèt non dicat ſe diſpenſare: non tamen facta ab Ordinario, etiam in caſu quo poteſt diſpenſare. Prælud. 9. num. 13. & in

in No. num: 15.

Hoc autem vltimum limitandum eſt, quando impedimentum eſt iuris communis, ſecus, ſi ſit conſtitutionis ſynodalis. Præl. 9. num. 14. 15. & in Nouo num. 16. 17. & cap. 25. num. 74.

Vtrùm collatio facta excommunicato vel irregulari, valeat, vide in tit. ſequenti. B

Nulla collatio beneficij purè facta ſine conditione, pendet: ſtatim enim valet, vel eſt nulla, ſecundùm ius antiquum. Quod ius poteſt tolli per nouum. cap. 23. num. 104. circa medium.

Conceſſio facta alicui conferendi beneficia perſonis idoneis non expreſſis, non expirat re integra morte concedentis: ſecus, ſi exprimantur perſonæ. additum in No. cap. 23. num. 252. de eo qui confert beneficium vni, & poſtea mutata voluntate confert alteri, vide in tit. collatio.

BENEFICIVM. III.
Quoad procurantem, recipientem, vel poſſidentem.

PECCAT mort. recipiens beneficium Eccleſiaſticum ſpirituale principaliter propter honorem & vtilitatem. Quod tamen procedit in indigno, ob ignorantiam, vel A

Digitized by Google

alium defectum. non enim eſt mort. facere ſpiritualia minùs principaliter propter temporale. cap. 23. num. 15. §. 12.

Peccat mort. qui ſine titulo canonico ſcienter accipit vel retinet beneficium cum obligatione relinquendi & reſtituendi fructus. cap. 25. num. 113.

B Peccat mort. qui poſt obtentum ſecundum beneficium curatum, dignitatem, aut perſonatum, & poſſeſſionem, non renunciat priori, quia ipſo iure perdit illud. ibid. num. 113. & in No. num. 114.

Accipiens beneficium curatum ſine diſpenſatione Papæ ante 25. annum cœptum, peccat mortaliter, & collatio eſt nulla. Sufficit verò attingere 25. annum. quamuis ſit conſtitutio Synodalis, vt qui obtinet beneficium preſbyterale, fiat preſbyter intra annum. Quia iſte à ſuſceptis minoribus intra annum poteſt fieri preſbyter. Quòd ſi Epiſcopus noluerit illi conferre preſbyterium, excuſatur ipſe: peccat etiam mort. qui ante 25. annum cœptum accipit dignitatem, vel perſonatum non habentem curam animarum. poteſt tamen diſpẽſare Epiſcopus. poſt 20. annos completos; quos tamen Tridentinum extendit ad. 22. ibid. num. 115. §. 7. ad beneficium ſimplex non ſufficit ætas ante decimum quartum annum. ibid. num. 155.

Qui

Qui poſt obtentum beneficium parochiale,& pacificam eius poſſeſſionem, non promouetur intra annum ad preſbyterium,peccat mort. & perdit illud ipſo facto. nu. 118.

Peccat mort. qui illegitimus recipit beneficium curatum abſque diſpenſatione Papæ, vel ſimplex beneficium ſine diſpenſatione Epiſcopi. Illegitimus autem filius Clerici nullum poteſt habere beneficium, vbi pater eius aliquod habet vel habuit beneficiũ. ibid. num.117. vide legitimus. lit.C.

Peccat mort. qui beneficium parochiale accipit ſine intentione preſbyterium ſuſcipiendi, vt fructus intra annum percipiat, & poſt illud dimittat; & tenetur reſtituere fructus: niſi voluntate illa mutata fiat preſbyter intra annum. nec minùs peccat, qui illud ſcienter confert, & tenetur Eccleſiam ſeruare indemnem. Secus dicendum eſt de accipiente aliud beneficium non parochiale (ſiquidem pœna non eſt extendenda) imò ſecus dicendum eſt etiam de accipiente beneficium parochiale cum voluntate ſuſcipiendi preſbyterium: ſed poſtea mutauit voluntatem.cap.25.n.118.§.9.

Nec peccat, qui animo ſatisfaciendi ſuæ functioni recipit beneficium non curatum, cum propoſito, quòd ſi primogenitus obierit ſine liberis, ducet vxorem. ibidem.

Digitized by Google

Peccat mort. beneficiarius etiam ſimplicis beneficij, qui abſque animo initiandi ſacris, incedit ſine habitu clericali, non quidem eo quòd non habeat huiuſmodi animum, ſed quia non defert habitum clericalem: non tamen tenetur reſtituere fructus. Ibidem.

Item peccat mort. beneficiarius minorũ ordinum tantùm, qui poſt matrimonium contractum retinet beneficium, nec recuperat illud; quamuis vxor, ante conſummationem matrimonij, ingrediatur religionẽ; quod verum eſt quamuis matrimoniũ fuerit nullum ob aliquod impedimentum, dummodò interueniat conſenſus. Secus, ſi fuerint ſpõſalia de futuro. Si tamen ſit conſtitutus in ſacris, non perdet beneficium ipſo facto, ſed priuari poteſt. num. 120.

Peccat mort. qui beneficij ſui ædes, vel prædia, dolo vel negligẽtia damnificat, cum obligatione reſtituendi. num. 124.

Peccat mort. qui accipit plura beneficia incompatibilia ſine iuſta diſpenſatione, vel plura compatibilia, quàm quæ ad honeſtam ſuſtentationem ſufficiant. num. 129.

Peccat mort. qui habet multa beneficia diuiſa in titulum: quorum vnum ſuo ſtatui ſufficit, vel ſine diſpenſatione, vel conſuetudine iuſta. Secus ſi ſint legitimè vnita. n. 125.

Secus

Digitized by Google

Secus etiam ſi habet vnum in titulum ad ſex menſes tantùm, ſi eſt parochiale: ſi verò ſit commendatum in perpetuum, idem eſt ac de habito in titulum. ca. 25. num. 126.

Iuſta autem cauſa ad diſpenſandum in hoc, eſt illa quę ſufficit ad tollendam deformitatem: talis eſt, quando attenta qualitate perſonæ, non ſufficit vnum ad viuẽdum decenter, & honeſtè. Vel quando talis eſt prudentia, & induſtria alicuius, vt plus poſſit prodeſſe ſubditis abſens, quàm communiter alius præſens. Vel defectus aliorum idoneorum. Vel notabilis virtus, nobilitas, & ſcientia. Vel quòd principaliter intẽdat largiores erogare eleemoſynas. num. 128. Vnde cũ hac declaratione quæ eſt de mente Cardinalis, poſſunt modò retineri plura beneficia ante Concilium Tridentinum obtenta. num. 129.

Obtinentes autem plures Eccleſias parochiales vel vnam parochialem, & alteram Cathedralem, cogendi ſunt alteram intra ſex menſes dimittere. num. 129. qui poſt obtentum beneficium fit irregularis, non priuatur beneficio ipſo iure. cap. 27. num. 249. dicto. 5. & in nono. nu. 251. at verò qui exiſtens irregularis, recipit beneficium, collatio eſt nulla ipſo iure. ibidem dicto 6. facta autem criminoſo, crimine non inducente irre-

irregularitatem, valida eſt. ibidem.

Ei qui abſque ſua culpa incidit in irregularitatem, quæ naſcitur ex defectu ad vſum vnius ordinis, & non alius iam ſuſcepti, poteſt dari beneficium nō requirens maiorem vſum quàm ille à quo non eſt impeditus. vnde ei qui abſque ſua culpa amiſit duos digitos, & dimidium palmi, poteſt dari beneficium non requirens celebrationem, non tamen, ſi requirat illam. ibidem. irregulari autem ex defectu perfectæ lenitatis, non licet dare quodlibet beneficium, ad quod ſufficit vſus ordinis iam ſuſcepti. nam hæc irregularitas non contrahitur propter defectum habilitatis ad vſum vnius ordinis, & non alius ſuſcepti, ſed propter defectum contrarium vſui cuiuſlibet ordinis ſuſcepti & ſuſcipiendi. ibidem.

Collatio beneficij facta excommunicato etiam ignoranti ſe eſſe excommunicatum, eſt nulla. cap. 27. num. 271. §. 8. & Nouo nu. 272. ſufficeret tamen diſpenſatio Epiſcopi, ſi ad illum ſpectabat collatio, non tamen ſi ad alium. hæc autem non procedunt in collatione facta à Papa vel legato, cum clauſula abſolutionis, quo ad effectum præſentium conſequendum. ibidem.

Qui ſcire debens ſe eſſe excommunicatum,

tum,ſuſpenſum, interdictum, vel irregularem,recipit beneficium Eccleſiaſticum,peccat mortaliter,& titulus eſt nullus. cap.25. num.135.

Aduertas autem quòd hic non intendit author negare quin collatio beneficij facta excommunicato inuincibiliter ignoranti ſe eſſe excommunicatum, ſit nulla. nam ratio quam adducit cap.27. num.271. §.8. ſcilicet quòd ignorantia excuſet à pœna tranſgreſſionis,non tamen efficit capacitatem acquiſitionis, cuius excommunicatus eſt incapax, hæc inquam ratio comprehendit etiam hũc caſum.) Sed ſolùm intendit quòd tunc peccat quando ſciens vel ſcire debens ſe eſſe excommunicatum, ſuſpenſum vel interdictum,recipit beneficium.

Qui occulta irregularitate ordinatus eſt, & impetrauit beneficiũ,debet occultè impetrare diſpenſationẽ, &; ſi accepit ſciẽter poſſeſſionem,debet id explicare in impetranda diſpenſatione,vel certè impetrare habilitatẽ ab eo, & poſtea clam collationem ab ordinario, dummodo non fuerit reſeruatũ Papæ quando illud obtinuit.cap.27.num.194.

Onus annexum beneficio,vt beneficiarius quotidie miſſet de B. V. Maria, non obligat ad miſſandum omnibus diebus, nec ad miſſandum de illa omnibus diebus,quibus miſ- L.

ſare

ſare tenetur, ſed ſolùm illis, quibus frequentiùs ſalua honeſtate ac deuotione debita poteſt. cap. 25. num. 134.

M Onus verò miſſandi per ſe, vel per alium omnibus diebus, de omnibus intelligendum eſt. num. 134.

Habens beneficium cum onere legendi, legat per ſe, ſi eſt idoneus; ſin minus, per alium. Quòd ſi huiuſmodi beneficium conferatur poſt Trid. non valenti legere per ſe, collatio eſt nulla. num. 135.

BENEFICIVM IV.

Quoad fructus.

A DE redditibus Eccleſiaſticis non ſunt augendi conſanguinei. c. 25. n. 124.

Impendentes fructus beneficiorũ in vſus prophanos, & ab eis accipientes peccant, & tenentur reſtituere. c. 17. n. 94.

B Prodiga diſtractio fructuum beneficiorum Eccleſiaſticorum, regulariter eſt mortalis. Ibidem.

Si verò bona illa ſint patrimonialia, vel acquiſita ratione dignitatis clericalis, vt celebrando Miſſas, prædicando, audiendo confeſſiones, regulariter eſt venialis. Idem, ſi quamuis eſſent Eccleſiaſtica, ſunt tamen detracta ex illa parte, quæ illi ad decentem vitam

tam erat conueniens. Idem, ſi ea bona beneficiarius ſit commeritus ex obſequiis Eccleſiæ præſtitis, vltra ea quæ tenebatur præſtare ſeruiẽdo mediocriter ſuo beneficio: vel tantundem dedit Eccleſiæ ſuæ, vel pauperibus ex bonis patrimonialibus, vel quaſi patrimonialibus, poſtquã adeptus eſt beneficium. cap. 17. num. 94.

Licitè poteſt beneficiarius impendere beneficij fructus pauperibus etiam alienigenis, & piis locis extra ſuã parochiam, & epiſcopatum, licèt non dentur in neceſſitatem naturæ, ſed tantùm ad decentiã perſonæ: vel ſi dentur ad vtilitatem, vel decentiam Eccleſiæ immediatè vel mediatè, vt hoſpitio C ſuſcipiẽdo proceres, iudices, vel alias perſonas, quæ prodeſſe poſſint Eccleſiæ, vel obeſſe: Idẽ, ſi dentur in remunerationẽ obſequiorum à cognatis, amicis, vel famulis ei pręſtitorum. D Idẽ, de rebus verè ac irreuocabiliter donatis ad quæuis opera pia, etiam in articulo mortis. Idem, de bonis ſuperfluis fructuum, qui reſeruantur in opera pia etiã futura, dum tamen probabiliter ſperẽtur futura. Idem etiam dicẽdum eſt de bonis acquiſitis per diſtributionem quotidianã, quod de aliis redditibus beneficiorum Eccleſiaſticorum. Idẽ de acquiſitis per penſiones. Ibidem.

Beneficij fructus percepti ſaltem poſt li- E tem

tem conteſtatam debentur beneficiario vero ſi vicerit: quamuis contra poſſeſſionem de proprietate litiget. cap. 25. num. 104.

F Fructus beneficij parochialis pacificè poſſeſſi, percepti poſt annum ab eo qui non eſt promotus ad preſbyterium, reſtituendi ſunt, dummodo intra annum non ſit promotus. num. 118.

Non tenetur reſtituere fructus, qui accipit beneficium animo relinquendi illud, ſi pinguius ſibi conferatur. Nec etiam ille, qui ſuſcipit beneficium ſimplex abſque animo ſe initiandi ſacris ordinibus incedens in habitu clericali. ibidem.

G Qui ſine probabili cauſa non reſidet, cũ licentia vel ſine illa, peccat, ſed non tenetur reſtituere fructus ante cõdemnationem, iure communi: Secùs poſt Trid. num. 121. de quo vide in tit Reſidentia.

Beneficiarius non recitans horas canonicas, tenetur reſtituere. Quod tamen non habet locum in ſex primis menſibus ab obtento beneficio, vt ſtatuit Conc. Lateran. Peccat tamen grauiter non recitando in illis, vt declarauit Pius V. in ſuo motu proprio: qui etiam reliqua eiuſdem decreti confirmauit. num. 122. 123. vide infrà. tit. Horæ Canonicæ. 2.

H Reſtitutio horum fructuum ex defectu

recitan

recitandi, poteſt fieri fabricæ, aut pauperibus, aut ſibi ipſi, ſi verè eſt pauper: ſaltem ex conſilio Confeſſoris poterit illos capere, & ſatisfaciet obligationi. Secus tamen ſi reſtituẽda ſint lucrifacta per diſtributiones quotidianas debitas his, qui horis, diebus, illis interfuerint. num. 123.

Hoc ipſum dicendum eſt de groſſa, quæ non lucrifacta ab vno accreſcit aliis. n. 121.

Veruntamen ſi interfuerit legitimum impedimentum, quo non poſſit recitare horas canonicas, excuſabit eũ tam à peccato quàm à reſtitutione; vt declaratum eſt ab eod. Pio V. cap. 25. num. 122.

Quod autem Canonicus perdit ob excõmunicationem, ſuſpẽſionem, vel aliam cauſam; eodem modo reſtituendum eſt, ſicut per hanc, non recitandi. Quia de ſimilibus idem iudicium. num. 123.

Suſpenſus à beneficio in pœnam, non poteſt diſpendere fructus eius, niſi ad ſe, & ad ſuos modeſtè ſuſtentandos: & hoc ſi ipſe nõ habeat bona. num. 124.

Excommunicatus, per quem ſtat quin abſoluatur, nihil poteſt percipere de fructibus beneficij, ne ad ſuſtentationem quidem. ibid. Vide etiam tit. excommunicatio. 4. B. nemo tenetur ad reſtituendum fructus beneficij perceptos, eo quòd fuerit in peccato

mortali occulto, vel notorio.nu. 123. reſtituendi ſunt fructus beneficij cuius titulus ſcienter fuit nullus. cap. 25. num.113.§.3.

Peccat mortaliter, qui fructus ſui beneficij in plures quàm in tres annos locat, vel dat in emphyteuſim. num.130.

Canonici, ac Dignitates, niſi infra duos menſes poſt poſſeſſionem confiteantur fidē coram Epiſcopo, & etiam coram Capitulo, non faciunt fructus ſuos. num.136.

Fructuum reſeruationes, vel penſiones non aſſignētur ſuper fructibus Epiſcopatus, non excedentibus ſummam mille ducatorum, vel ſuper Eccleſiis parochialibus, non excedentibus centum. num.137.

Legens Theologiam, vel Canones poteſt percipere fructus beneficij etiam abſēs, dum publicè in ſcholis docuerit. Idem de diſcente in ſcholis eaſdem facultates. num. 58.§. 3.

De reſidentia in beneficiis. vide tit. Reſidentia.

BIGAMIA vide in tit.Irregularitas. II.

BLANDITIÆ.

A BLANDITIÆ non faciūt reſcindi cōtractum per illas factum, ſicut facit metus.

tus. Ratio eſt, quia concupiſcentia nõ minuit, ſed auget voluntarium: metus verò minuit illud. Præl. 6. num.8.& Nouo num. 7. Atque ob hanc rationem infertur non eſſe idem blanditiis conſentire, ac metu.cap. 17. 15. Paſſio enim amoris non inducit in voluntarium, ſicut paſſio timoris: imò ſicut iſte conſenſum diminuit, ita ille illum augmentat. ibid.

Sed hoc non procedit quando ſub precibus, & blanditiis tacitè latent minæ, quales ſolent ineſſe blanditiis aliquorum Dominorum, qui ſolét malè tractare eos, qui ſuis precibus non conſentiunt. ibidem. B

De teſtamento per blanditias mariti facto: & de fœmina, quæ obtinet per eaſdem ab amico aliquid. vide in tit. Teſtamentum. & in tit. Meretrix.

BLASPHEMIA.

BLASPHEMIA *eſt dicere aliquid contumelioſum contra Deum.* Quod quidem fit tribuendo Deo, quod ei non conuenit, vel auferendo, quod conuenit, vel tribuendo creaturæ, quod eſt proprium Dei. Eſtque vel mentalis tantùm, vel vocalis, vel ſcripta. cap. 12. num. 81. A

Blaſphemia contrariatur fidei, & chari-

Digitized by Google

tati diuinæ, & derogat diuino honori, eſtque peccatum mortale. Et neque exterior, neque interior blaſphemia ſecundùm ſe tantùm eſt dicenda hæreſis. n. 82.

B Blaſphemia conſiſtit in dicendo, & hæreſis in credendo. Atque blaſphemia quidem tribus modis dici ſolet, ſcilicet deſiderãdo, præcipiendo, affirmando. ibidem.

Blaſphemus non debet abſolui etiam in foro conſcientiæ, niſi impoſita grauiſſima pœnitentiâ.num.83.

C Blaſphemus corripiendus eſt ab eo qui eum blaſphemantem audiuit, quamuis non ſit ſpes emendæ, ad quod tenetur ſub præcepto, ſi ſine ſuo periculo facere poteſt. num.83.

Qui profert verba blaſphemiæ, non plenè aduertens quid ſignificetur, venialiter tantùm peccat, quamuis inconſideratio procedat ex praua conſuetudine. Si verò plenè aduertit, mortaliter peccat. num.84.

D Blaſphemia his modis contingit, ſcilicet dicendo, pigeat Deum, non credo in Deum, denego vel maledico Deum, Deus non eſt miſericors, eſt acceptator perſonarum, non habet prouidentiam circa ea quæ aguntur in mundo: Vel tribuendo creaturæ, quod eſt proprium Dei: Ibidem. Vel maledicendo creaturas quatenus Dei ſunt. cap. 12. num. 86.

Digitized by Google

86. Item admiſcendo cantilenas ſæculares diuino cultui. Quamquam hoc vltimum non ſemper eſt mortale, niſi cantilenæ ſint laſciuæ, aut aliqua adſit circumſtantia mortalis. num. 87.

Qui blaſphemando maledicit Petro, & vndecim Apoſtolis, duo tantùm peccata cõmittit. additum in Nou. cap. 6. num. 18. illatione 5. E

De peccato in Spiritum ſanctum quid, & quotuplex ſit. vide in tit. Peccatum. 2.

BONA HOMINIS
In communi.

BOna hominis ſunt trium ordinũ I. Bona vitæ, & ſalutis. II. Bona famæ, & honoris, quæ & honoraria dicuntur. III. Bona rei familiaris, quæ & bona fortunæ, ſeu pecuniaria vocantur. cap. 16. num. 44. & cap. 17. num. 89. & deinceps. & cap. 18. num. 47. A

Bona vitæ & ſalutis, altioris ordinis ſunt, quàm bona famæ; & bona famæ altioris quàm bona rei familiaris, ſeu fortunæ. Vnde cùm reſtitutio bonorum fortunæ aliter fieri nõ poteſt, niſi cum amiſſione bonorum primi & ſecundi ordinis, excuſatur ab ea ille qui obligatus erat, donec ceſſet periculum in eiſdem locis diffusè.

Bona vitæ comprehendunt etiam ſalu- B

Digitized by Google

tem corporis,& integritatem membrorum. cap.17.à nu.89.

Fama autem, & honor intelligitur virtutis, & bonitatis, honeſtatiſque. cap.17.num. 90.91.

Inter bona famę computatur etiam libertas: Vnde libertas,fama,& honor ſunt eiuſdem ordinis. Quanquam fama,& honor libertati præponenda videntur:quoniam Mulier,quæ pro honeſta habetur, potiùs ſeruitutem cum bona fama debet eligere, quàm libertatem cum infamia.c.17.n.90.§.5.6.

Bona famæ,libertatis, honoris, ſalutis & vitæ,non ſunt pecunia æſtimabilia. num.91.

Quando verò amiſſio horum aliquando pecunia compenſatur, non datur pro pretio eorum,quæ nullum habent;ſed quia vel alia compẽſatio fieri nequit, vel datur pro damno quod ex eorum amiſſione, & defectu euenit.num.90.§.*nec obſtat*.

Bona honoris ſeu honoraria ſunt quinque. Laus,honor,fama,gloria,& reuerentia. Laus *eſt ſermocinatio elucidans magnitudinem alicuius virtutis*. Honor eſt *exhibitio reuerentiæ in teſtimonium alicuius excellentiæ* abſolutè.Fama *eſt atteſtatio popularis de re aliqua*. Gloria eſt *clara cum laude notitia*. Reuerentia *eſt animi reputatio qua bona alterius magnifit*.cap.23.num.9.

Hæc

Hæc ſæpe alia pro aliis ſumuntur. Sunt maiora quàm bona pecuniæ. Sunt virtus moralis,nõ intellectualis. Appetitus horum ordinatus,eſt bonus.Inordinatus autem malus & regulariter venialis,& mortalis quando eſt aliqua circumſtantia talis. Idem dicendum de contẽptu eorum inordinato, qui eſt venialis,ſed mortalis quando contẽnitur: laus de gratia Dei gratum faciente manans, aut vltimus finis ponitur in eo.num.10.

Bona autem fortunæ ſunt mobilia, vel immobilia. Modus acquirendi mobilia, per poſſeſſionem iuſtam, vocatur vſucapio. Modus autem acquirendi immobilia,dicitur præſcriptio. Veruntamen ſæpenumero vterque modus appellatur vſucapio, & exceptio quæ ex ea naſcitur, dicitur præſcriptio.cap.17. num.85.

BONA FILIORVM.

Caſtrenſia,& quaſi aduentitia & profectitia.

BONA Caſtrenſia *ſunt illa quæ filius acquiſiuit in bello, ſuntq́;* ſolius filij quoad vſum fructum,& dominium,ita vt in iis pater nil habeat. cap. 17. num.141. A

 Bonum

Bonum quaſi Caſtrenſe eſt, *quod filius fa-*
B *milias acquirit officio publico*, *& quod clerici officio ſuo clericali acquirunt*, imò quælibet alia bona clericorum ſaltem acquiſita poſt clericatum iure communi, ſunt quaſi Caſtrenſia, in quibus pater non habet plus iuris, quàm in Caſtrenſibus. num. 142.

C Peculium aduentitium eſt non Caſtrenſe, nec quaſi caſtrenſe, ſed aliunde quàm à patre, & ex bonis eius, aut ob gratiam illius principaliter habitum: & in hoc proprietas eſt filij, & vſufructus patris, niſi qui donauit filio, vetuerit ne patri crederetur vſusfructus. num. 143.

D Peculium profectitium eſt peculium filij familias habitum à patre, vel eius cauſa, vel de bonis eius, nec ad bellum nec ad officia publica pertinens; & in hoc proprietas, & vſusfructus eſt patris. num. 144.

E Peculium aliquando eſt mixtum, ſcilicet partim aduentitium, partim profectitium. cap. 17. nu. 144. vt filius aliquid ex bonis patris lucratur ſua induſtria. nam quod eius labor meretur, eſt aduentitium; dummodo non teneatur alere patrẽ; & etiam expreſsè licèt tacitè, proteſtetur, ſe eo animo ſeruire patri vt det ſibi pro ſuo labore quantum daret extraneo. reliquum verò erit profectitium. ibid. & n. 161. ad quod merces debi-

ta ſuo

Digitized by Google

tà ſuo labori regulariter eſt dimidium eius quod lucri fecit. num. 161.

Libri, arma, & alia, vt fiant Caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia, requiritur, quòd tradantur filio viuente patre. num. 159. de quo plura tit. filius. lit. I.

BONA PARA-phernalia.

SVNT ea bona *quæ vxor ſibi reſeruat præter dotem, quam dedit marito*. cap. 17. num. 153.

De bonis paraphernalibus poteſt vxor diſponere pro ſua voluntate, niſi obſtet conſuetudo, vel ſtatutum prouinciæ. num. 155. in No. num. 154.

BVLLA IVBILÆI, & Bulla cœnæ, Cruciatæ.

PER Bullam concedentem facultatem abſoluendi à cenſuris, & pœnis, non poteſt Confeſſarius abſoluere à pœna pecuniaria pro peccato à iudice impoſita, vel imponenda. Nam illa clauſula (à pœnis) ſolùm reſpicit illas pœnas, quæ impediunt abſolutionem à peccatis. cap. 27. num. 250. in Nouo num. 254.

Digitized by Google

Nec etiam poteſt confeſſarius diſpenſare in irregularitate, etiam in ea quæ oritur ex delicto. Ibidem.

Bullarum & maximè Cruciatæ forma ſeruanda eſt, ad conſequendas indulgentias in iis quæ pertinent ad eleemoſynas, ieiunia, & alia propter quæ conceduntur, non tamen in abſolutione Sacramentali, in qua non eſt neceſſe ſeruare verba, & formam, quæ in impreſſis bullis ponuntur. Illa enim verba non habentur in originali: ponuntur tamen vt indoctiores Confeſſarij ſciant, quid facere debeant. cap.26.num.30.

Bullæ plurimæ habent indulgentias, non directè conceſſas,ſed cum poteſtate,vt Confeſſarius eas concedat. Vnde fit,vt multi per incuriam non gaudeant eis in morte. Debet ergo Confeſſarius infirmum interrogare & etiam ſanum,an tales habeat:& habenti,poſt abſolutionem peccatorum dicat, *Auctoritate qua fungor concedo tibi omnem illam indulgentiam peccatorum tuorum, quam tibi concedere poſſum virtute cuiuſcumque tuæ Gratiæ in nomine Patris* &c.num.29.

Bullæ indulgentiarum communiter concedunt facultatem eligendi Confeſſarium qui abſoluere poſſit à peccatis, & cenſuris &c. Vnde videtur tutius dicere quòd nemo poteſt communiter loquendo,virtute bulla-

rum

rum abſolui à cenſuris extra Confeſſionem. Quia facultas abſoluendi à cenſuris, eſt quoddam præludium neceſſarium ad abſolutionem peccatorum:& ita,vtraque in Cõfeſſione,& confeſſo tantùm danda eſt. n.31.

Bullæ indulgentia pro articulo mortis conceſſa per primum eius vſum expirat, niſi aliter diſponatur. ibidem.§.23.

Bulla cœnæ eſt bulla quæ continet proceſſum Papæ, quo die Iouis ſancta Cœnæ Domini excommunicat varium genus peccantium. cap. 27.nu.55. de qua vide tit.Excommunicatio.

Hæc Bulla Cœnæ ſæpe iterata, non multiplicat cenſuras per eam latas.cap.27. n.55.

Per Bullam Cœnæ videtur Epiſcopis ſublata facultas,quam conceſſit eis Concil. Trid.abſoluendi hæreticos occultos, imò & facultas abſoluendi ab omnibus caſibus reſeruatis in illa bulla, niſi dicamus quòd Bulla loquitur de occultis habentibus complices.additum in No. cap.27.num.260.§.7.

Bullas Pij.V.de confidentia, de Cambiis, & de agitatione Taurorum. cap. 23. num. 110.&c.17. num.283.litt.N. & Nouo num. 300.301.& c.18.15. Sed earũ breuem ſummam vide in hoc comp.tit. Simonia & tit. Cambium.& tit.Taurorum agitatio.

Bulla quædam Gregorij XIII. reducit ad terminos iuris communis priuilegia

Mendi

Digitized by Google

Mendicantibus conceſſa per Pium V. in fine Manualis.

CAMBIVM.

CAMBIVM *eſt commutatio vnius rei pro alia*, & diuiditur in ſiccum & realem. cap. 17. num. 283. lit. B. in Nouo num. 286.

Cambiorum genera ſunt ſeptem. I. Ratione officij mutuandi. II. Per minutum. III. Per literas. IIII. Per tranſlationem realem. V. Propter intereſſe. VI. Pro cuſtodia. VII. Per commutationem pecuniæ præſentis pro abſente. ibidem.

B Ars campſoria licita eſt, ſi ordinatur in finem honeſtum. num. 283. lit. C. No. n. 287.

In nullo cambio, vbi pecunia datur pro pecunia, poteſt accipi aliquid vltra iuſtum valorem pecuniæ datæ ratione cambij, quatenus eſt permutatio, niſi adiungatur alia iuſta cauſa. Vnde qui dat vnam pecuniam pro alia maiori, poſt vnum vel plures menſes reddendam, vſuram committit. Ibidem.

C Cambiorum autem primum genus, (hoc eſt, cambium ratione officij) licitum eſt. ibidem. lit. C. & in No. num. 288.

Item cambium ſecundi generis per minutum licitum eſt. Per minutum verò *illud*

Digitized by Google

eſt, quo quis cambit præſentem pecuniam pro præſenti, nempe minoris valoris pro pecunia maioris, vel è contra, dummodo fiat ex officio à Republica inſtituto. Imò etiam priuatis licet aliquid accipere, minùs tamen, quàm campſori aſſignatur. Nec hoc eſt vetitum legibus Hiſpaniæ, quæ prohibent, nequis officium campſoris auctoritate propria ſumat. ibidem. num. 283. lit. C. D. in No. 288.

Qui habet monetam, quæ ratione materiæ, vel alicuius ſingularis intereſſe pluris valet, ſaltem ſibi, quàm per legem æſtimatur, poteſt illam permutare pro alia, recepto illo pluri: Ibid. D. D

Tertium item genus Cambij per literas eſt iuſtum, & fieri poteſt non ſolùm per literas, ſed etiam per nũcium, & ipſum Campſorem. Ibid. lit. E. Nouo. 289. E

Verùm ad iuſtitiam huius tertij Cambij requiritur, Primùm, vt campſor non accipiat maius lucrum, ex eo quòd tardiùs ſit accipienda pecunia virtute litterarum, vel ex eo quòd à principio non traditur ei pecunia; nec etiam accipiat minùs ex eo quòd tota pecunia ſtatim ſoluitur. Poſſunt tamen excuſari ratione veri intereſſe. nu. 283. lit. E. & in Nou. num. 289.

Secũdò requiritur, quòd campſor qui dat pecunias, alibi ſoluẽdas ſciat, vel credat probabiliter

babiliter perſonam, cui eas dat habere pecunias vel fidem,& voluntatem ſatisfaciendi litteris, quas de ſoluendis illis tradit ſibi.lit.E.M.& in Nou.num.289.& 297. Nec ſufficit, quòd ignoret eam habere, vel non habere.lit.E.dicto 4.Nou.num.290.

H Vſura eſt ſi tradat huiuſmodi pecunias cum pacto, quòd ſi non ſoluantur intra tres menſes ibi ab eis, ad quos remittitur ſolutio, ſoluatur intra ſex menſes Romæ cum lucro cambij, quod ibi erat ſoluendum, & lucro recambij ſoluendo Romæ.Ibidem.

Tertiò requiritur,vt locus in quo eſt ſoluenda pecunia longè diſtet,aliâs eſſet cambium de tempore ad tempus: quod tamen iniuſtum eſt. Stando autem in ſolo iure naturali, & diuino tam iuſtum eſt cambiũ per litteras de ciuitate vnius regni ad aliã eiuſdem, ſicut ad aliam alterius regni. Ibidem. prohibetur tamen in quibuſdam regnis ad tollendas vſuras paliatas: quod tamen ceſſante fraude non ligaret;dũmodo tanto minus lucri acciperet campſor, quanto minus interuallum eſſet inter vtramque ciuitatem. Ibid.

I Quartũ Cambij genus ſcilicet per tranſlationem realem,licitum eſt.ibid.lit.F.Nou. num.291.

Quintum etiam cambium ratione intereſſe

eſſe damnĩ emergentis vel lucri ceſſantis, dummodo re vera ceſſent. Nõ poteſt tamen à principio certũ intereſſe præfigi in Cambiis. c. 17. num. 283. lit. G. & in Nouo. nu. 292.

Sextum genus Cambij eſt etiam licitum, ſcilicet cambium pro pecuniarum cuſtodia, idque non ſolùm auctoritate publica, ſed etiam priuata. ibid. lit. H. Nou. num. 293.

Atque in hoc genere quidem non ſolùm poteſt recipere lucrum, quando reddit pecuniam in numerato, ſed etiam quando reddit per chirographum. ibidem.

Deponentes verò pecuniam apud bãcharium, non poſſunt recipere ab illo aliquid vltra ſortem, eo quòd Bancharius lucretur pecunia depoſita, niſi hoc fiat merè gratis, imò tenentur reddere banchario iuſtã mercedem, ſi obligatur reddere pecunias ſimul ac petuntur. Ibidem. H. Nouo. num. 293.

Licitum etiam eſt Septimũ genus Cambij, quod fit per commutationem præſentis pecuniæ pro abſente. lit. I. Nou. 294. M

Pecunia ſiquidem preſens pluris valet ex ſe, quàm abſens cæteris paribus, quia ex ſe requirit laborem, impenſam, & periculum in traducendo. Vnde poſſet quis iuſtè emere C. ducatis præſentibus Metinæ, C I. exiſtentes Hiſpali. lit. K. Nou. num. 295.

Cambium illud, quo multi habentes pecuniam

cuniam numeratam,& nolentes vel non potentes vti arte mercandi, dant pecuniam in loca vnius regni, ſoluendam ſibi in proximis nundinis cum aliquo lucro, non eſt iuſtum, niſi reducatur ad aliquam ſeptem ſpecierum, quas ſuprà diximus. cap. 17. nu. 283. lit. M. in Nou. nu. 269. & 297.

O Extrauagãs Pij V. de iuſtitia Cambiorum, quæ incipit, In eam pro noſtro. &c. manauit anno 1571. cuius ſumma & breuis declaratio eſt quæ ſequitur.

Vſura eſt lucrum illud, quod accipiunt campſores nomine cambij, vel recambij, à debitoribus, propter dilationem eis conceſſam, vſque ad proximas nundinas, niſi accipiant pro vero intereſſe. lit. M. & N. in Nouo. n. 300. 298. 299. & notab. 3. 301.

Non omnia cambia ſicca damnantur à Pio V. ſed ſolùm illa quæ fiunt ficta, & ſimulata, quę ſola vocantur ſicca in Extrauaganti. Cætera autem ſi ſunt vera, inter realia computantur. Ibid. lit. N. notab. 1. Nou. num. 300. & 301.

P Ad iuſtitiam Cambij ſicci veri, & realis requiruntur conditiones ſuprà poſitæ hoc eod. titulo. lit. F. Quæ ex Extrauag. & ex notab. 2. auctoris colliguntur. num. 301.

Poſt hanc Extrauag. Pij V. non licet in materia Cambiorum conuenire à principio,

cipio, vel poſteà ante terminum ſolutionis, ſuper certum ac determinatum lucrum. Verum eſt, quòd in foro conſcientiæ erit licita ſi ſit æqua. Ibidem.not.4.

Erit etiam licitum in aliis materiis. Quoniam Pius V. ſolùm loquitur in cambiis. Ibidem.

Cambia exerceri non poſſunt, niſi quoad proximas nundinas vel terminos, ad ſoluẽdum cambia præfigi conſuetos. Quod limitandum eſt quantùm ad effectum carius vendendi vel cambiendi ad ſecundas, vel tertias nundinas, quàm ad proximas.cap. 17. n.283.lit.N.No.num.301.notab.5. Q

Id quod vulgò dicitur, ſcuta & ducata, quibus campſores vtuntur in nundinis cambiẽdo, eſſe maioris pretij, quã illa quibus vtuntur in emẽdis rebus neceſſariis, & mercibus, non eſt ſic intelligendum quòd ipſi mercatores augeant vel minuant pretiũ eorum: ſed quòd ducatus, vel ſcutũ cũ auctuario, quod ſoluendum eſt pro eo remittendo aliò, vel aliũde remiſſo, pluris valet; & quòd ipſi mercatores tamquam periti in arte arbitrantur quãtum debeat eſſe illud auctuarium.not.8. K

Mutuantes ſub vſuris Regibus ad id aliquo modo eos cogentibus, vix poteſt iuſtificari, per viam alicuius cambij liciti. cap. 17.in fine.

G CA

Digitized by Google

CANONICVS.

A CANONICI, ac reliquæ dignitates, infra duos menſes ab obtento Canonicatu, ſeu dignitate, tenentur coram Epiſcopo, & etiam coram Capitulo profiteri fidem: alioqui non facient fructus ſuos. cap. 25. num. 136.

B Nemo poteſt Canonicatum obtinere, qui non ſit initiatus aliquo ordine ſacro, quem ille requirit; vel in ea ætate, vt tempore ſtatuto initiari valeat. ibidem.

C In cathedralibus omnes canonicatus habeant annexum ordinem preſbyterij, diaconatus, vel ſubdiaconatus. ca. 25. num. 136.

CAPELLANVS.

TENETVR Capellanus dicere quas miſſas, vbi & quomodo ſacellorum inſtitutio, vel eorum promiſſio habet. cap. 25. num. 134.

CARCER.

PECCAT mort. qui fuit cauſa cōiiciendi aliquem in carcerem iniuſtè, & tenetur reſtituere damnum. c. 15. n. 13. No. num. 12.

Qui iniuſtè ſoluit in carcerem iuſtè coniectum

Digitized by Google

iectum propter debita, tenetur reſtituere damnũ creditori, niſi eſſet ille debitor adeò pauper, vt probabiliter, nec per ſe, nec per alium ſoluere poſſet. tũc enim ſicut ipſe fugiendo non peccat, ſic nec qui eſſet author fugæ, nec tenetur reſtituere creditori. cap. 17. num. 101.

Incarceratus ob delictum dignum morte, aut abſciſſione membri, licitè fugere poteſt, etiam limando compedes, & rumpendo carcerem, dum tamen non inferat vim cuſtodi carceris, vel alteri miniſtro iuſtitiæ. num. 102.

CASTRATVS vide in tit. Irregularitas. III. ob defectus corporis.

CASVS FORTVITVS.

REGVLARITER nemo tenetur de dãno, quod contingit caſu fortuito, niſi præcedente culpa, mora, vel pacto. cap. 17. num. 179.

Aliquis euentus poteſt dici caſus fortuitus, reſpectu vnius, & non reſpectu alius. nu. 178.

Caſus fortuitus nocet ei qui eſt in mora. nu. 179. & 183.

Culpa præcedens caſum fortuitũ, non efficit, vt fortuita imputentur, niſi culpa dirigatur ſufficienter in illa. c. 27. n. 220. No. 221.

Digitized by Google

CASVS RESERVATVS.

A CAsvs Reſeruatus eſt, cuius abſolutio adimitur inferiori Sacerdoti. additum, Nouo, cap.27. num.259.

Nullus caſus eſt reſeruatus in articulo mortis. ibid.n.254. No.nu. 260. Vide etiam tit. Articulus mortis.

B Nullus caſus eſt reſeruatus Papæ, cui non ſit annexa aliqua cenſura. num. 254. Nouo 261.

Caſus reſeruatus Papæ poſt ſublatam cēſuram manet non reſeruatus: niſi præter illam ſit etiam reſeruatus Epiſcopo. Sed iam conſuetudine introductum eſt, vt ſublata cenſura Papali, ceſſet etiam reſeruatio Epiſcopalis. Ibid.

C De fide eſt Epiſcopum poſſe reſeruare ſibi aliquos caſus etiam in foro conſcientiæ. additum in No. cap.27.num. 260.

Epiſcopus concedendo caſus ſibi reſeruatos, non videtur concedere abſolutionem à cenſuris ſibi reſeruatis.cap.27.num.254.No. num.261.§.10.

Epiſcopus concedendo abſolutionem à caſibus, & cenſuris ſibi reſeruatis, non videtur concedere diſpenſationem votorum, aut irregularitatum, à quibus ipſe poteſt diſpenſare.

Digitized by Google

ſare. ibid. Epiſcopus concedendo alicui omnem ſuam facultatem & authoritatem ad audiendam confeſſionem, non videtur concedere caſus ſibi reſeruatos iure communi, vel ſuo particulari, vel conſuetudine generali, vel ſpeciali:ſecus eſt quando concedit omnes ſuos caſus: nam per ſuos caſus intelliguntur peccata illi reſeruata: Secus etiam eſt quando cōcedit ſuam facultatem, excepto tali caſu reſeruato. idem dicendum eſt, quoad forum conſcientiæ, quando apparet intentionem Epiſcopi eſſe concedere caſus ſibi reſeruatos. ibid. dicto 7.& in Nouo num.261.

Caſus reſeruati Epiſcopo hi ſunt. I. Peccatum clerici habentis annexam irregularitatem. II. Incendium domorum, frugum, vel aliarum rerum ex propoſito factum. III. Peccatum ob quod eſt imponenda ſolemnis pœnitentia. Alij etiam caſus referuntur, qui iam non ſunt in vſu. Alij verò reſeruantur Epiſcopo ex conſuetudine; quales ſunt. I. Homicidium voluntarium vel abſciſſio membri. II. Peccatum falſandi ſcripturas, vel teſtificandi falſum, vel tacendi verū coram iudice. Et peccatum admiſſum ab aduocatis & procuratoribus, oſtendendo ſcripturas partibus aduerſis. III. Violatio libertatis vel immunitatis Eccleſiaſticæ, &

omne ſacrilegium. IIII. Peccatum retinendi aliena incerta. cap. 27. 256. in Nouo 262.

CATHEDRA.

QVI impedit dignum à conſecutione cathedrę tenetur reſtituere, maximè ſtãte ſtatuto quod neceſſariò debeat conferri legitimo oppoſitori, ſeu candidato; ille autem fecit, vt tali digno non daretur, ſed alij. cap. 17. num. 74.

CAVPO.

TENETVR reſtituere damnum, per alium alteri factum, in ſua taberna. cap. 27. num. 16. No. 17.

Peccat miniſtrans adeuntibus ad ſuam tabernam cibos, quibus credit illos tranſgreſſuros ieiunium ſine cauſa. cap. 21. num. 26.

CAVSA.

CAVSÆ ſunt quatuor, videlicet efficiẽs, materialis, formalis, & finalis. cap. 27. n. 219. Quales ſint hæ, & quid efficiant in materia deformationis, & irregularitatis, & quomodo poſſunt eſſe remotæ, ac propinquæ. vide cap. 27. num. 219. 220. & 210. 211. & in

Digitized by Google

& in hoc Comp. tit.Irregularitas.5.

Cauſæ duæ finales poſſunt concurrere in facienda eleemoſyna, ſcilicet amor Dei, & neceſſitas proximi. cap.17. B

Quando ſunt duæ cauſæ finales alicuius actus, ceſſante vna non ceſſat ille, ſed conſeruatur ab altera. Sicut in paupere ſimulato, cui datur eleemoſyna propter Deum: Vbi licèt altera finalis pereat ex parte ſimulantis, altera tamen ex parte Dei viget, & eleemoſyna non deſinit eſſe talis. cap.17.nu. 100.& in Nouo.107.

Cauſa impulſiua *dicitur etiam illa, ſine qua non fieret actus, dummodo fiat principaliùs propter aliam cauſam.* cap.23. num.100. Coroll. 5. in No.num.101.

Atque tunc quidem cauſa finalis potiùs eſt attendenda, quàm impulſiua. additum, Nouo, cap.17.num.107.§.Nec obſtat. C

Cauſa limitata limitatum producit effectum. cap.17. num. 62.poſt medium.

Cauſa rationabilis, & iuſta, ſemper à mortali excuſat tranſgreſſorem legis humanæ. Præl.9. num.14.cap.23.num.42.No.Præl. 9. nu. 16.c.23.42. Qualis autem ſit hæc, vide ibid.& in hoc compendio tit.Lex. I. lit.C.

Cauſa remota, vel non tã propinqua, quomodo obliget ad reſtitutionem. vide in tit. Adulterium.lit.F.

Digitized by Google

CENSVRA.

CENSVRA *eſt ſententia quædam Eccleſiaſtica, lata à capace ordinis, mediante iuriſdictione Eccleſiaſtica fori exterioris*, quæ priuat communione Sacramentorum, vel hominũ, vel exercitio diuinorũ ſpiritualium, vel officiis diuinis, vel Sacramenti, vel Sepultura. additum in Nouo cap.27. num.1.

Eſt verò cẽſura triplex, videlicet, Excommunicatio, Suſpenſio, Interdictum. c.27. n. 1.

Cenſura lata in mandatis viſitationum non eſt à iure, ſed ab homine. num.2.

In cenſuris fictio non habet locum. c. 27. num.272. in Nouo 273.

CENSVS.

PECCAT qui emit cenſum ſine cõditionibus requiſitis. c.17. n.233. 234. 235. Vbi etiam refertur Extrauagãs Pij V. circa cẽſus: quam vide infrà in tit. pretium.

Non licet emere cenſum nouè imponendum, minori pretio quàm ſtatuto. c.23. n.91. Secus, ſi ſit iam impoſitus. n.91. Sed in Nouo eod. num. dicit, quòd nec iam impoſitus.

CESSATIO A DIVINIS.

CESSATIO à diuinis, non eſt cenſura Eccleſiaſtica; ſed eſt ipſa dimiſſio diuinorum

norum officiorum.cap.27.num. 164.& 188.

Eſt autem duplex, generalis & particularis. Atque ceſſatio generalis, non eſt idem quod interdictum generale.num.188.Vnde, qui tranſgreditur ceſſationem etiam particularem, non eſt irregularis. Ibidem.Religioſi tamen non ſeruantes ceſſationem generalem, ſunt excommunicati, etiam ſi ceſſatio ſit inualida, ſeu nulla. num.146.

Priuilegium audiendi officia diuina tempore interdicti, non prodeſt pro tempore ceſſationis. Nec priuilegium pro tempore ceſſationis generalis, prodeſt pro tempore ſpecialis. Interdictum tamen fortius eſt ceſſatione. num.189.

Solus ſummus Pontifex eſt qui ponit ceſſationem poſt interdictum: Et ipſe non ponit ceſſationem generalem poſt interdictum generale, ſed aliud interdictum ſpeciale, vel ceſſationem ſpecialem, quæ aufert celebrationem diuinorum officiorum, etiam ianuis clauſis. cap.27.num.189.

CESSIO BONORVM.

EXCVSAT à reſtitutione in foro exteriori. At verò ſi debitor venerit in pinguiorem fortunam, non excuſat eum in foro conſcientiæ. cap.17.num.86.

Digitized by Google

CHARITAS.

CHARITATIS amor non eſt neceſſe vt ſit ſummus intenſiuè;ſed ſufficit vt ſit ſummus appretiatiuè. cap.1.num.9. cap. 11. n.5.in Nouo.c.1. nu.4.c.11.n.6.

Charitas non obligat dare centum aureos dicenti quòd aliâs occidet ſe.Prælud.7.n.12.

Charitatis actus aliquãdo delet peccatum mortale. cap.1.num.10.Nouo num.5.

Peccatum eſt diligere Deum minùs, vel æquè, quàm creaturas. c.11.n.8.& No.n.10.

B Præceptum diligendi Deum,eſt omnium maximum. Quod quidem tunc adimpletur, quando homo diligit Deũ propter ſeipſum, & pluſquam cætera omnia appretiatiuè, ita vt Deum præferat cunctis rebus, & propter nullam eum offendat. cap.11.n.5.& No.n.6.

C Charitas non obligat,vt cùm primùm homo peruenerit ad vſum rationis, ſe conuertat ad Deum tanquam ad vltimum finem: obligat tamen, vt ſaltem in confuſo, iuxta capacitatem illius ætatis. cap. 11. num. 7. Nouo num. 8.

D Secundò, obligat quoties obligat præceceptum charitatis. Tertiò,quãdo quis adultus recipit baptiſmum, & antea non habuit contritionem. Quartò, quotieſcumque tenemur diligere proximũ ex charitate: quoniam

niam in amore proximi includitur amor Dei, tanquam finis. Præterea qui diligit Deum, credens probabiliter ſe eſſe in ſtatu gratiæ, quamuis re ipſa non ſit, impleuit hoc præceptum, quoad effectum euitandi nouum peccatum. num. 7. in Nouo num. 8. 9. 10.

Vnde poteſt hoc præceptum adimpleri quoad ſubſtantiam ab exiſtente in mortali. cap. 11. num. 11. & 13. in fine. & c. 14. nu. 9. in No. c. 11. n. 10. 17. & c. 14. num. 9.

Præceptum charitatis aliquando obligat minùs principaliter ad diligendum Deum dilectione naturali. cap. 11. num. 8. Nouo numer. 10. E

Deus diligendus eſt ſuper omnia appretiatiuè. n. 6. & in No. num. 5.

Audiens aliquem blaſphemantem, tenetur non ſolùm illum corripere, ſed etiam habere actum dilectionis in Deum. num. 8. Nouo num. 10.

Diligere Deum cõparatiuè minùs quàm creaturas, vel æqualiter, eſt peccatum mort. At verò diligere eum æquè, vel minùs, vel abſolutè abſque comparatione, non eſt malum. c. 11. n. 8. & 14. No. num. 8. 10. F

Diligere indirectè creaturam, plùs quàm Deum, non eſt directè contra hoc præceptũ, de diligendo Deum. num. 15. Nouo num. 19.

Dilige

Diligere aliquam creaturã firmiùs quàm Deum, peccatum eſt mortale. ibidem Diligere Deum principaliter propter præmium, peccatum eſt mortale.num. 16.Nouo 20.

G Proximi amor eſt duplex, ſupernaturalis & humanus, qui in amorem concupiſcentiæ vel amicitiæ ſubdiuiditur.cap.14.num.6.

Præceptum diligendi proximum, obligat ad numquam excipiendum eum ab amore generali charitatis, ad diligendum inimicum veniam poſcentem, & ad oſtendendum illi ſigna amoris ſaltem naturalis. num. 9. vel quando indiget auxilij noſtri ad ſalutem animæ.num.9.& 23.

H Præceptum diligendi proximum, poteſt impleri per ſe, loquendo extra ſtatum gratiæ.num.9.

Homo tenetur proximum exiſtentem in periculo damni notabilis liberare, ſi poteſt, abſque proprio incommodo.num.10.

I Charitas non obligat, vt quis remittat offenſori ſupplicium, vel vindictam faciendam per iudicem. Imò aliqui non poſſunt id facere etiam ſi velint: quales ſunt vxor, filius familias nondum emancipatus, ſeruus, & religioſus.num.25.

Nec obligat alloqui offenſorem, nec oſtendere ſigna amoris, niſi tempore neceſ-

ſitatis.

Digitized by Google

ſitatis. Nec etiam ſatisfacientem tenetur admittere in priſtinā familiaritatem. Quando autem mutuò ſeſe offendunt duo, ſi vtraque offenſio eſt æqualis, qui priùs offendit, debet priùs petere reconciliationem. Si verò poſterior iniuria ſit grauior, poſterior tenetur priùs petere, cap. 14. num. 25.

Peccat mortaliter, qui cùm poſſit, non impedit ne alius peccet mort. num. 26. & 31. Coroll. 6. lit. D & cap. 24. num. 23. in Nouo cap. 14. num. 27. 37. & cap. 24. num. 23. & in hoc compendio, tit. Impedimentum. L

Quando autem proximus non peccat ex ignorantia, vel ex fragilitate, tunc non tenetur impedire peccatum, cum incommodo proprio. num. 27. & in Nouo num. 27.

Non peccat qui permittit aliquod grauius peccatum, vt ob illud caſtigatus faciliùs ſe corrigat ab illo, & ab alio minori. ibidem. M

Qui autem ſuo conſilio, fauore, vel ope, fuit alij cauſa peccandi mortaliter, peccat etiam ipſe mortaliter. num. 27. No. num. 28.

Non peccat mortaliter quicumque ab alio petit aliquid, credens petitionem ſuam futuram alteri occaſionem peccandi mort. niſi cùm petit abſque iuſta cauſa. ibidem.

Non eſt contra charitatē, optare morbum, ſeu mortem alicuius propter bonum eius N

ſpiri

Digitized by Google

ſpirituale.cap.15.num.10. Nec tyranno, vel inimicis Eccleſiæ, quando aliud non eſſet remedium.ibidem.& cap.20.num.3.No.cap.20.num.23.

Sola violatio charitatis non obligat ad reſtitutionem, etiam ſi alterum damnificet. cap.17. num. 11. peccat non defendens proximum cùm poſſit. cap.24. num.17.

Peccat qui videns aliquem ignoranter ementem rem vitioſam, non monet illum. cap.24.num.21.

Peccat mortal.qui proximum volentem ſe præcipitare,non retinet,cùm poſſit,& qui non extrahit etiam inuitum è domo iamiam ruente. cap.24.num.23.

Tenemur ad impedienda mala proximi, etiam illa,quæ ille vitare poteſt,ſi vult, modò non poſſit illis iuſtè conſentire,vt præcipitium,ſuſpendiũ,renutus cibi vel medicinæ ad vitam neceſſariæ. ibidem circa medium.

CHOREA, vide Spectaculum.

CHRISMA, vide tit.Baptiſmus V.& tit. Confirmatio.

CIRCVMSTANTIA.

A CIRCVMSTANTIA *eſt quoddam accidens actus humani,qui eſt peccatum*. c.6.1.

Eſt autem circumſtantia ſextuplex, ſcilicet *Quis,Quid,Vbi,Quibus auxilijs,Cur,Quo modo,*

Digitized by Google

modo, Quando. Præl.7.num.27.& cap.6.num. 2.in No.Præl.7.num. 24.cap.6.num.2.

Circumſtantia oblita in confeſſione, poteſt confiteri non confitendo peccatum. in Antiq.Præl.9.n. 4.& cap.6.num.20.in Nouo cap.6.num.20. B

Circumſtantiæ neceſſariò confitendæ ſunt eæ omnes, & ſolæ, quæ mutant ſpeciem peccati.cap.6.num.3.& 7. No: num.3.6.

Igitur ſequentes circumſtantiæ ſunt neceſſariò confitendæ. I. Circumſtantia copulæ habitæ cum coniugata, vel religioſa, vel cognata. num. 5. No. num. 4. II. Circumſtantia graduum conſanguinitatis & affinitatis. cap.7. num.4. III. Circumſtantia deliberantis furari, vt poſſit accedere ad vnam religioſam, & alteram coniugatam. IV. Circumſtantia coniugati accedentis ad alienam coniugatam. cap.6. num.5. No.num.4. V. Circumſtantia virginitatis, etiam per actum interiorem. num. 7. Nouo num. 8. Etiam in viro. eſt enim diuerſa ſpecies. ibidem. verum eſt quod cap.16.num.3. expreſſè dicit quòd virginitas in viro non mutat ſpeciem. VI. Circumſtantia augens peccatum, ita vt ratione ipſius fiat reſeruatum. cap.6.num.7.Nouo num.8. VII. Circumſtantia habens annexam excommunicationem, vel efficiens excommunicationem eſſe C D E

Papa-

Digitized by Google

Papalem.num.8.Nouo num.9. VIII. Circumſtantia odij filij erga parentes. cap. 14. num. 11. IX. Circumſtantia perſonæ offenſæ ſi ſit pater, aut mater, aut Superior: non tamen ſi ſit cognatus. requiritur enim quòd ſint veri parentes. additum, in Nouo
F cap.14.num.3. X. Circumſtántia ſcandali. Sed hoc in duobus caſibus; primò, quando ſcandalum eſt formale,& tunc tenetur confiteri ſpeciem illam peccati ad quod intendebat prouocare. Secundò;quando per opus de ſe bonum,ſecundùm tamen apparentiam malum, datur aliis occaſio peccandi mortaliter.Item, quando quis peccat publicè abſque intentione inducendi; tamen qui peccat eſt talis,& coram talibus, quòd veroſimiliter id videntes accipient occaſionem
G peccandi. Ibidem. XI. Circumſtantia loci ſacri, licèt ſemper aggrauet, non tamen eſt ſemper neceſſariò confitenda, niſi quando peccatum directè contrariatur immunitati, vel ſanctitati loci,vt effuſio ſanguinis, vel ſeminis.cap.6.n.4.& 9.& 11.Nouo num. 4.& 11.§.6. Idem de furto. num.4. Nouo.n. 4. idem etiam de abſtractione violenta eorum qui ad loca ſacra confugiunt .num.9.§.
H 11. & Nouo num. 11. §. 6. XII. Circumſtantia conſcientiæ erroneæ ſolùm eſt confitenda, quando opus non erat aliâs prohibitum.

Digitized by Google

bitum.num.12.Nouo num.14. XIII. Circumſtantia, quæ interrogatur à confeſſario, & non poteſt taceri ſine periculo ſpiritualis incommodi.num.8.Nouo num.9. XIIII. I
Circumſtantia voti de non peccando in particulari,vel in generali. cap.12. num.34. XV. Circumſtantia facientis quòd peccet aliquis mortaliter, nimis comedendo, loquendo, bibendo, irridendo. &c. hæc cùm frequenter ſint venialia, confeſſarius ſolùm iudicabit venialia, niſi illa circumſtantia exprimatur.additum in No. cap.2. num.6.

CIRCVMSTANTIÆ ſequentes non ſunt neceſſariò confitendæ.

1. CIRCVMSTANTIA dici feſti.cap K
6.num.9.Nouo num.10. II.Circumſtantia diei conſecrati ieiunio, vel orationi. Ibid. III. Circũſtantia eius, qui exiſtens in loco ſacro, vult occidere vel fornicari extra illum:ſecus, ſi exiſtens extra illum velit hæc in illo perpetrare. num. 10. Nouo num. 12. IV. Circumſtantiæ omnes non mutantes ſpeciem peccati.num. 3.7. & No. num.3.6. V.Circumſtantia mutans veniale vnius ſpeciei,in veniale alterius ſpeciei.cap.6.num.3.

Digitized by Google

VI. Circumſtantiæ omnes, quæ ſolùm ſunt
M circumſtantiæ in eſſe naturæ. ibid. VII. Circumſtantia peccantis ob confidentiam veniæ, quia potiùs minuit quàm aggrauat. n. 4. Nouo num. 3. in fine. VIII. Circumſtantiæ Accidiæ. cap. 23. num. 125. IX. Circumſtantia minuens peccatum, nec eſt neceſſariò confitenda, nec neceſſariò ſubticenda. In aliquo tamen caſu erit neceſſariò confitenda; vt, quando facit nõ eſſe peccatum, vel ad ſummum facit eſſe veniale quod aliâs eſſet
N mortale. num. 6. Nouo num. 5. X. Circumſtantia malorum verborum, ſignorum, ac geſtuum antecedentium homicidium, vel percuſſionem: Item circumſtantia verborum, & tactuum turpium præcedentium fornicationem: circumſtantiæ item cogitationum, & voluntatum, & apparatuum ad furta vel ad alia delicta tendentium proximè, non ſunt neceſſariò confitendæ, ſed ſufficit confiteri vltimatum actum. nu. 7. & 17.
O No. n. 6. XI. Circumſtantia propriæ perſonæ, licèt augeat aliquando, regulariter non eſt neceſſariò confitenda niſi ſit contra votum. num. 11. No. n. 13. XII. Circumſtantia durationis eſt ſub conſilio confitenda. n. 17. XIII. Circumſtantia aliâs neceſſariò confitenda debet taceri, quando ex eius manifeſtatione reuelandus eſſet cõplex. c. 7. n. 2.

Sed

Sed in hoc caſu tenetur pœnitens quærere alium confeſſorem. ibid. num. 5. Atque hæc cauſa non eſt ſufficiens confitendi alieno confeſſori. cap. 7. num. 5. Nec etiam eſt ſufficiens ad communicandum abſque præuia confeſſione. Ibid. num. 6. actus exterior non eſt Circumſtantia actûs interioris. cap. 6. num. 20. P

Circumſtantia numeri non eſt circumſtantia, ſed additio peccati ad peccatum, & frequentatio eius: & ideo debet numeratim explicari. cap. 6. num. 13. No. num. 14.

CITATIO.

CITATVS ad comparendum Romæ certo die, ſi non poteſt illo die, tenetur quantocyus poſt illum poterit. cap. 21. n. 45.

CLERICVS.

PECCAT mortaliter clericus, qui ordine ſacro inſignitus, cohabitat fœminæ cum periculo conſenſus in mortale. Poterit tamen ceſſante hoc periculo cohabitare matri, ſorori, vel extraneæ ſeni. cap. 25. num. 109. A

Pœnæ antiqui iuris contra clericos concubinarios inflictæ, renouantur per Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 14. & inſuper ſtatuit, vt ſi à

Digitized by Google

ſuperioribus moniti non deſtiterint, ſint ipſo facto priuati tertia parte fructuum beneficiorum, & penſionum. Si verò nec ſecundò moniti reſipiſcant, perdant eo ipſo omnes fructus & penſiones, & à beneficiorum adminiſtratione arbitrio Epiſcopi ſuſpendantur: quòd ſi ita ſuſpenſi perſeuerent, beneficiis, portionibus, officiis, ac penſionibus quibuslibet perpetuò priuentur, & ad illa reddantur inhabiles: donec iuſtis de cauſis cum eis fuerit diſpenſatum. cap. 25. num. 109.

C Peccat mortaliter clericus qui poſt prohibitionem ſibi factam, frequentat monaſteria monialium, ſine iuſta cauſa, & manifeſta. num. 110.

Non tamen peccat ſi nec ſit beneficiarius, nec ordine ſacro initiatus, qui clericus non geſtat habitum & tõſuram, vel comam aut barbam nutrit, vel geſtat veſtes indecentes vel arma. Peccat verò mort. clericus beneficiarius, aut ordine ſacro inſignitus, habitum clericalem, & tonſuram non geſtans, barbam aut comam nutriens, vel coronam non radens, indecentibus veſtibus vel armis vtens. num. 110. §. 33. Sed clericus non beneficiarius, nec ſacris initiatus, bene poteſt facere omnia quæ laicus, in ciuilibus & etiam in criminalibus, dummodò non ferat raſuram, ſicut nec cum illa licet ferre veſtem

parti

partitam. eodem nu.additum in nouo. Vnde poſſunt agere cauſſas criminales corā Iudice ſæculari. num.110. ſi verò publicè deſerant tonſuram non poſſunt eſſe aduocati in criminalibus.additum in nouo.

Peccat Clericus ludens, mendicans, laniíque & tabernarij & mercatoris officiū exercens, menſam non benedicens. Sed nō mortaliter, niſi quatenus vltra peccatum incurrit pœnas ſibi à iure impoſitas; ſicut clericus tabernarius, & lanio, & qui laicalem, ſeu indecentem veſtem geſtat. Atque tunc limitādum eſt, vt procedat quoad beneficiarios, & ordine ſacro inſignitos, & monachos. cap. 25. num. 110. Nou. num. 111. D

Peccat eodem modo clericus beneficiarius & ordine ſacro inſignitus, & monachus exercens medicinam vel chirurgiam, etiam ſine inciſione vel aduſtione; niſi cauſa pietatis. Ibidem §. 34. E

Clericus nō poteſt exercere mercaturam & viliùs emere, vt cariùs vendat: ſi verò aliquid ſupereſt ex his quæ ad ſuam ſuſtentationem emit, poteſt vendere pretio iuſto quamuis ſit carius quàm emit. Ibidem.

Item qui emit, vt vendat mutatū in aliam formam, non dicitur exercere mercaturam, ſed ille ſolus qui emit, vt vēdat abſque mutatione eius. cap. 27. num. 128.

Digitized by Google

De clerico habente venam ferrariã, quando dicatur negotiari, colligitur ex eodẽ loco & ex hoc compendio.tit.excommunicatio 6.§.5.excommunicatione 21. Item poteſt aliquomodo honeſtè negotiari ad ſuam vel ſuorum ſubſtentationem, per alium præſertim. Ibidem. Poteſt etiam ob animi recreationem operari aliqua honeſta, vt ſcribere libros, ſerere olera in hortulo. Ibidem.

F Vtrùm verò huiuſmodi leges obligent clericum ad mortale, aduertendum eſt, quòd id quod Caietanus ait, clericos non peccare mortaliter, tranſgrediendo leges humanas, nec has neque alias, niſi ſequatur ſcandalum graue, vel peccatum quod ſit iure diuino mortale; vel irregularitas, aut excommunicatio maior incurratur; nimis laxum videtur. Poterit tamen procedere quoad tranſgreſſiones legum illarum, quæ non vtuntur verbo præceptiuo, & quæ communiter nec à prælatis, nec à ſubditis inter magna peccata numerantur, vt omiſſio benedictionis menſæ, & alia huiuſmodi, ſiue quòd leges illas à principio obligantes ad mortale conſuetudo temperauerit, vt obligent tantùm ad veniale; ſiue quòd à principio ſic receptæ ſunt. Ibidem.

Clericus ordinatus ſacris, peccat ſi adſit interficiendis reis, niſi iuſta de cauſa.

Cleri

Clericus etiam tenetur ſeruare taxationem Reipublicæ circa triticum.c.23.n.88.

† * Cætera clericorum peccata circa celebrationem Miſſæ, Sacramentorum adminiſtrationem, beneficia, & circa horas canonicas, ab eis admiſſa: vide ſingula ſuis locis & titulis.

COADIVTOR.

COadiutoriæ vel regreſſus nō concedantur, niſi quoad Epiſcopatum vel Abbatiam, cum entis cauſſis.c.25.num.139.

COGNATIO Spiritualis. Vide Matrimonium X. §. V.

Cognatio legalis. Vide Matrimoniū. Ibidem.§.6.

COLLATIO.

COllatio beneficij facta à Papa ei quem ſcit eſſe inhabilem, ſua lege humana valet, licèt non dicat ſe diſpenſare. Non tamen facta ab Ordinario etiam in caſu quo poſſet diſpenſare. Præl.9.num.9. Quod intelligitur, quando eſt inhabilis Iure communi; ſecus, ſi conſtitutione ſynodali.c.25.n.74.

Qui firmiter propoſuit conferre beneficium vni, ſi mutata voluntate, conferat alteri, valet collatio; ſi tamen iam contulit vni,

& poſtea mutata voluntate, conferat alteri, non valet collatio;& tenetur reſtituere,licèt ſecundus eſſet longè dignior. cap.17.nu.71. vtrùm valeat collatio beneficij facta excõmunicato,ſuſpenſo,vel irregulari. Vide tit. beneficium 3. lit.I.

COLLEGIVM.

QVi donauit ſua vel renuntiauit beneficio, vt admittatur in aliquo collegio, in quo ſoli pauperes admittũtur,habilis eſt, dummodo donatio, vel legitima renunciatio fiat abſque vllo pacto retrodonandi, ſeu retrocedendi.cap.17.num.108.

Collega tranſgrediens ſtatutum imponẽs pœnam excluſionis à collegio, non tènetur ad pœnam,antequam condemnetur. cap.23. num.63.

COLLVSIO. Vide tit.Litigium.

COLVMBARIVM.

A EST illicitum, quando dominus opportunis temporibus alimentum non præbet columbis:nec circa columbarium habet ſata,in quibus alantur pro maiori parte.Nec vicinus(cui columbæ domini nocent)habet totidem quæ tantumdem illi noceant. Non

tamen

tamen eſt illicitum, quando non eſt lex prohibens, & eſt conſuetudo permittens, nec populus conqueritur, nec apparet notabile damnum. cap. 17. num. 126.

Peccat qui in ſuo columbario certa ſemina ſpargit vt columbas ab aliis columbariis pertrahat ad ſuum: & tenetur reſtituere, ſi principaliter intendat alteras attrahere. Secus, ſi intendat ſuas paſcere, ne aliò euolent, aut reuocentur. cap. 17. num. 127. B

COMMODATVM.

QVi commodans, repetit commodatum ante tempus conſtitutum à commodatario, contra eius voluntatem, &, cum damno notabili eiuſdem, peccat, & tenetur reſtituere. Secus, ſi res commodata fuit quouſque commodanti placeret. c. 17. n. 82. A

Commodatarius, qui non reddit commodatum tempore præfinito, vel reddit deterius ſua culpa etiam leuiſſima, peccat. n. 183. Idem, ſi vtitur commodato in alium vſum quàm conceſſum fuit, vel diutius, cum damno notabili commodãtis; & tenetur reſtituere quamuis res deterior fieret caſu fortuito. Non tamen peccat, ſi probabiliter credit commodantem contentum fore. Ibid. C

Digitized by Google

imò in aliquo caſu non tenetur reſtituere, vt ſtatim dicemus.

C Commodatarius non tenetur de damno, ſi abſque eius culpa commodatum periit, vel deterius factum fuit, ſolo vſu ad quem conceſſum eſt; nec tenetur reſtituere, ſaltem in foro conſcientiæ, ſi periit, vel deterius factum eſt alio vſu, quando certum eſt eodem modo periturum, aut deterius factum iri, ſi tempore competēti reſtitueretur. Ibidem.

D Peccat cōmodatarius, qui rem ſibi commodatam commodat alteri cum damno notabili Domini. num. 184.

Qui commodatum ſui gratia recepit tantùm, vt regulariter accipi ſolet, ſi perit ſua culpa, etiam leuiſſima, tenetur reſtituere. Si verò accipiat propter vtilitatem commodantis, tenetur ſolùm de dolo, & lata culpa. Quòd ſi in vtilitatem vtriuſque, tenetur de lata culpa & leui, non de leuiſſima. Neque ad hoc requiritur culpa mortalis, quoniam hæc obligatio, non tam oritur ex peccato, quàm ex natura contractus. ibi.

F Qui miſit commodatum per nuncium non habitum pro fideli, cuius culpa vel dolo periit, tenetur reſtituere: Secus, ſi miſit per nuncium communiter habitum pro fideli.

Commodatum quomodocunque pereat, Domi

Domino perit, niſi interueniat dolus, pactum, culpa, vel mora. num. 185.

Peccat qui commodatum non vult reſtituere niſi ſolutis priùs impenſis, quas ipſe facere tenetur, nempe victus, & curationes exigui pretij: ſecùs, ſi ſint maximi, vt curatio ab aliquo morbo, vel inueſtigatio. num. 186. G

Commodatarius poteſt retinere commodatum, pro recompenſatione debiti liquidi. ibidem. H

Licitum eſt aliquo pretio commodare pecuniam ad pignus, vel ad oſtentationem diuitiarum. num. 226.

COMMVNIO.

PARATVS ad communionem, ſi recordatur alicuius peccati mortalis, poteſt differre confeſſionem ad euitandum ſcandalum; tenetur tamen ſtatim poſt communionem confiteri. cap. 2. num. 8. & in Nouo n. 9. vide plura, tit. Euchariſtia.

COMPLICES.

NON ſunt detegendi in confeſſione. c. 7. n. 2. Licèt taceatur circumſtantia aliàs neceſſariò confitenda: Secus autem, quando eſt probabile, detectionem talis circunſtantiæ

tiæ profuturam, & non obfuturam,num. 2. & 8. Quando verò ex reuelatione circumſtantiæ detegerentur complices, quærendus eſt alius confeſſor.num.5.

Quando ſint complices detegēdi in confeſſione iudiciali. vide tit.Iudex,& tit.Reus.

COMPOSITIO.

Compoſitio ſufficit pro debitis incertis dummodo nō ſit indiſcreta, vt ſi viginti millia pro tribus vel quatuor millibus remittūtur; ſed procurans illam peccat. mort. donec eam adipiſcatur,ſi cùm poſſit non reſtituat pauperibus.c.17.nu.93.

Compoſitio non habet locum in fructibus ab Epiſcopo malè perceptis, ratione defectus reſidentiæ.cap.25.num.121.

CONCVBINARIVS.

Concubinarij vxorati, vel ſoluti, ſi ter admoniti ab Ordinario,concubinas non eiecerint,nec ab earum conſuetudine ſe ſe-
A iunxerint,excommunicētur.Mulieres etiam publicè viuentes cum ſuis concubinariis, ſi ter admonitæ non paruerint, ab Ordinariis grauiter puniantur, & extra oppidum, vel diœceſim eiiciantur.c.16.num.21.

Quando

Quando ſint concubinarij abſoluendi; aut quis dicatur concubinarius Notorius: & quæ ſint pœnæ clericorum concubinariorum: vide titulo, Abſolutio I. lit. H. Notorius lit. A. Clericus B.

CONDVCTIO, vide tit. Locatio.

CONFESSIO SACRAmentalis. I. in Communi.

COnfeſſio Sacramentalis *eſt peccatoris accuſatio ſecreta de ſuis peccatis coram proprio Sacerdote, vt ab illis Sacramentaliter abſoluatur*. cap. 2. num. 1.

Vt autem confeſſio ſit Sacramentalis, non ſufficit, quòd homo flexis genibus, & præmiſſo ſigno crucis, dicat confeſſario, hoc tibi dico ſub ſigillo confeſſionis, ſed requiritur quòd animo confitendi ſua peccata, & recipiendi abſolutionem. cap. 8. num. 18. & cap. 18. num. 55.

Confeſſio facta laico non eſt Sacramentalis. cap. 2. num. 1. 4. B

Confeſſio verò Sacramentalis non fuit inducta iure naturali: Neque inſtituta in Paradiſo terreſtri: neque à Ioſue: neque à Iacobo Apoſtolo, neque ab Eccleſiæ conſuetudine. Incepit autem poſt

Chri

Chriſti aduentum, & ab eodem Chriſto redemptore noſtro immediatè inſtituta. cap. 2.num.2.3. & eſt neceſſariò facienda, iure diuino, ab eo qui mortaliter peccauit poſt baptiſmum. num.9. Nou. num.11. Eſtque frequentanda. cap.1.num.33.& cap.2.nu.5. Nou.num.29.& cap.2.num.7.

D Vt verò confeſſio ſit legitima, debet habere ſexdecim has conditiones,

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura, fidelis
Atque frequens, nuda, & diſcreta, libens, verecunda,
Integra, ſecreta, & lacrymabilis, accelerata,
Fortis & accuſans, & ſit parere parata. c.2.

Non licet regulariter fieri confeſſionem coram tertia perſona audiente. cap.2. nu.5. Nou.num.7. Facta tamen etiam corā multis valida eſt. ibidem, & c.21.nu.36.

Ad confeſſionem autem, illa peccatorum excuſſio, & diligentia requiritur, & ſufficit, quæ viro prudenti videbitur neceſſaria ad reuocandum peccata in memoriam, attenta qualitate pœnitentis, & attenta ſaltem voluntate, qua cupit interrogari à confeſſario, & reſpondere. Hæc enim ſupplet magnam partem diligentiæ requiſitæ. cap.9. num.13. Nouo num. 16.

Quòd ſi pœnitens obliuiſcatur peccatum ex eo quod nihil excogitauit, cùm tamen potuiſ

potuiſſet, confeſſio eſt nulla. cap.6. num.14 Nou.15.

Vtrum confeſſio requirat attritionem, vel contritionem putatam contritionem. vide in tit. Attritio lit. A. & tit. Contritio. lit. D.

Qui mentitur in confeſſione affirmando vel negando aliquod mortale, peccat mortaliter, niſi excuſetur ignorantia. cap. 21. num.37. G

At verò qui mentitur in confeſſione affirmando, vel negando aliquod veniale, vel mortale aliàs legitimè confeſſum, non peccat mortaliter, niſi in caſu, quo nullum aliud verum peccatum confiteatur. ibid.

Peccat mortaliter, qui confitetur laico vel clerico non presbytero, abſque neceſſitate, cùm poſſit confiteri presbytero: vel detegendo imprudenter mortalia ſecreta, quibus' abſque mortali ſe infamare non poteſt, niſi excuſetur bona fide. num.41. H

Concil. Trid. ſeſſ.14. cap.7. & can.6. definiuit ſub anathemate hæc ſequentia. I. *Confeſſionem Sacramentalem eſſe inſtitutam & præceptam à Chriſto Domino.* II. *Eſſe neceſſariam iure diuino.* III. *Nos obligari iure diuino ad confitendum omnia mortalia, & circumſtantias mutantes ſpeciem.* IV. *Quòd confeſſio eſt poſſibilis.* V. *Quòd tenemur confiteri* I

in

in quadrageſima. VI. Quòd licet confiteri venialia.cap.2.num. 10. No. num.11.

CONFESSIO II.

Quoad Materiam & Formam.

FORMA abſolutionis eſſentialiter conſiſtit in illis verbis *te abſoluo*; reliqua verò, quæ antecedunt & ſubſequuntur, ſunt de congruitate, cap.36. num.11.

Non ſufficit confiteri peccatum morttale interiùs; ſed exteriùs etiam confitendum eſt. Præl.7.num.23.Nouo 19.

Qui confitetur peccatum exteriùs, conſequenter confitetur interiùs, & non è contra. ibid.num.24.Nouo num.20.

Sufficit manifeſtare ſtatum etiam non confitendo numerum, ſicut, in meretrice. cap.6. num. 15.

Non ſufficit confiteri peccata capitalia in genere, ſed requiritur in ſpecie, ita vt cognoſcatur, an ſit mortale, vel veniale. Præl. 9.num.1.& 3.& cap. 2.num.5.Nouo Præl.9. num.2, cap.2. num.8.

Sufficit confiteri ſe quæſiiſſe laudem de peccatis mortalibus, licèt non ſpecificet illa. Præl.

Digitized by Google

Præludio.capit.9. num.4.

Qui per annum omiſit recitare horas Canonicas, ſufficit confiteri ſe anno integro illas omiſiſſe. cap. 6. num. 15.

Non eſt confitendum peccatum,quoniam ex eius confeſſione imminet ſibi, vel confeſſario,probabile damnum animæ, corporis, vel famæ. cap. 7. num. 3. & 4. Nouo num. 3. 6.

Quod ſaltem verum eſt,ſi ſcandalũ prouenıat ex ignorantia, vel infirmitate, non autem ſi ex malitia. ibid. num. 4.

Peccatum ſemel in vita confeſſum, non eſt neceſſariò confitendum, neque ad id poteſt Eccleſia obligare ſine pœnitentis conſenſu. cap. 9. num. 1.& cap. 23.n. 38.quando pœnitens qui ab inferiori abſoluitur à reſeruatis, teneatur iterum confiteri ſuperiori. vide in tit. abſolutio 2.lit.B. E

Si quis recordatur ſe mortaliter peccaſſe, non tamen in qua ſpecie, debet confiteri in genere; ſe mortaliter peccaſſe. cap. 10.nu.7.

Quando pœnitens non eſt certus omnino vtrùm conſenſerit in mortale, vel veniale; vel, vtrùm peccatum, quod commiſit, ſit mortale an veniale, debet ſub conditione confiteri, & tamquam de mortali dolere de illo. ibidem. F

Qui oblitus eſt circumſtantiam neceſſa-

Digitized by Google

riò confitendam, non tenetur poſtea iterum confiteri peccatum, ſed ſufficit illam confiteri. Præl. 9.num. 4.

Quæ circunſtantiæ ſint confitendæ, vel non. vide tit. Circunſtantia.

CONFESSIO III.

Quaad modum.

A PECCAT mort. qui confitetur ob finem mortaliter malum; ſi tamen fuerit venialiter malus, peccabit venialiter. c. 21. n. 40.

B Vt aliquis dicatur confiteri principaliter, ne infametur in populo, vel propter metum apparitoris ſeu Merini, non ſatis eſt, quòd aliàs non confiteretur: ſed requiritur, vt id æquè vel pluris faciat quàm confeſſionem. Ibidem.

C Non peccat mort. qui ne bonam exiſtimationem amittat, confitetur vni Confeſſario omnia peccata etiam grauiſſima, & alteri poſtea ſolùm leuiora. Ibidem.

CONFESSIO IV.

Quo ad iterationem.

A NVLLA lex diuina nec canonica obligat iterũ confiteri peccatum ſemel ritè cõfeſſum. Imò nec lex humana ad id obligare

poteſt

poteſt abſque pœnitentis cõſenſu.c.9.n.42.& c.23.n.38.Vnde nemo tenetur ad iterandam confeſſionem ſemel legitimè factam.c.9. n. 4. quando pœnitens,qui ab inferiori abſoluitur à reſeruatis, teneatur iterum confiteri ſuperiori, vide in tit.abſolutio 2. lit.B.

Confeſſio regulariter valet niſi aliquid ſubſtantiale deſit. nu.1. Id verò,quod communiter dicitur,ſcilicet,quòd propter vnum ex quinque defectibus poteſt eſſe obligatio iterandi confeſſionem, nempe propter defectum vel pœnitentis, vel confeſſarij, vel contritionis,vel confeſſionis,vel ſatisfactionis, intelligendum eſt quando defectus eſt ſubſtantialis. num.2. B

Confeſſio facta à pœnitente excommunicato ſcienter, illicita eſt, valida tamen, & non iterãda.n.3.Secùs,ſi ſciat aut credat eſſe mortale recipere, vel procurare abſolutionẽ à peccatis,manens excommunicatus. nu, 4. C

Confeſſio facta Sacerdoti excõmunicato, interdicto vel ſuſpenſo,non tamẽ notoriè, ſi fiat ex ignorantia,valida eſt; imò quãuis fiat ſcientẽr,dummodò pœnitens nõ peccet petẽdo abſolutionẽ à tali Sacerdote.n.7.Nõ.9.

Facta autem Sacerdoti excommunicato, ſuſpenſo,vel interdicto, denunciato, ac declarato, vel notoriè tali, quamuis non ſit ob notoriam percuſſionem clerici, non valet.n. D

6.Sed in Nouo. num.8.& cap. 17. num. 35. videtur correctum hoc vltimum.

E Confeſſio facta alieno confeſſario ſpe ratihabitionis,eſt iteranda. c.9.nu.5.No.n.6.

Facta etiam Sacerdoti exiſtenti in mortali, eſt iteranda,ſi pœnitens peccauit inducendo illum. ibid.num. 7.No.num.10.

Facta item Priori, Abbati, vel Parocho, nullum titulum bonum, nec malum habenti,eſt iteranda. num.8.No.num.11.

F Facta bona fide ei qui nullum titulum bonum, nec malum habet, vel qui notoriè amiſit illum, cognito poſtea hoc defectu,eſt iteranda. Ibidem.

Facta etiam Sacerdoti qui neſciuit, vel noluit vti forma ſubſtantiali abſolutionis, non eſt valida. num. 9.No.num.12.

G Facta item abſque propoſito vitandi peccata in poſterum, non eſt valida. Si tamen doleat de præterito, & proponat de futuris, quamuis dolor,& propoſitum nõ ſint talia, vt ſufficiant ad gratiam etiam cum Sacramento, valida eſt.ca.9. nu. 10. No. num. 13.

H Confeſſio facta à pœnitente qui ſcienter tacuit peccatum mortale, præ pudore eſt iteranda.num.11. No. num.14.

Facta etiam non adhibita diligentia reuocandi peccata in memoriam, non valet.n. 1. No. num. 16. Quod magis explicatur

cap.

Digitized by Google

cap. 6. num.14.No.num.15. Scilicet ſi pœnitens nihil antea cogitauit.

Quando confeſſio non eſt integra, quia I
tacetur aliquid mortale, vel circumſtantia, vel quia data opera fit Sacerdoti, à quo pœnitens non bene intelligitur, eſt nulla. Secus ſi fiat iuſta de cauſa, aut ex ignorantia. c.9. num.11. No.num.15.

Duobus autem modis poterit prudens confeſſarius cognoſcere confeſſionem fuiſſe inualidam, & iterandam, eo quòd facta fuerit confeſſori ignoranti: ſcilicet quando ipſe prudẽs cõfeſſor aliâs iam nouit illius omnimodam ignorantiam, vel quando ex diſcurſu confeſſionis ſibi factæ, talem ignorantiã colligit, eo quòd ille in rebus grauibus quas minimè ignorare debuiſſet, nullũ remorſum conſcientię, vel ſcrupulum iniecit ipſi pœnitenti. Velut ſi ſimplicem fornicationem, vel omiſſionem ſacræ communionis in paſchate, vel ſemel in anno, eſſe peccata mortalia diiudicare non nouit. num.9.No.num.12.

Confeſſio facta confeſſori potenti abſoluere à quibuſdam peccatis, & à quibuſdam non, non eſt iteranda quo ad omnia. num.6. No.num.7.

Non eſt iteranda confeſſio, eo quòd ſatisfactio non ſit adimpleta; vel, eo quòd ſit adimpleta in mortali. Secus, ſi ante abſolu-

tionem, contemneret ſatisfactionem ſibi iniunctam. cap.9.num.14.No.num.17.

Neque etiam eſt iteranda, eo quòd pœnitens credat ſe poſtea peccaturum. Secus, ſi crederet, ſe non poſſe à Deo ſufficiens auxilium impetrare. num.15.No.num.18.

Qui iterat confeſſionem cum Sacerdote, cum quo antea inualidè fuerat confeſſus, ſi ſacerdos meminit peccatorum, vel pœnitentiæ iniunctæ, vel ſtatus pœnitentis, ſaltem in confuſo, non tenetur pœnitens, iterum in particulari confiteri peccata ſemel confeſſa, ſed in generali, dicens, *de omnibus peccatis quæ tibi aliàs confeſſus ſum, dico Deo meam culpam, & tibi pater*; deinde declaret peccatum, quod ſciẽter omiſit, vel ob quod confeſſio facta, fuit nulla. cap.9.nu.16. No.num.19.

N Peccat venialiter, qui imprudenter, propter ſcrupulos, ſæpius repetit confeſſionem legitimè factam: imò ſi fiat cum periculo deſipiendi, vel cum notabili ſcandalo confeſſarij, vel notabili infamia tertij, erit mort. cap.21.num. 42.

Scrupuloſus, ſemel legitimè confeſſus, quãuis poſtea occurrant peccata, quæ ignorat an fuerit confeſſus, vel non, non tenetur iterum confiteri, ſed certè iudicare poteſt, ſe illa confeſſum fuiſſe. ibid.

Per

Digitized by Google

Per Confeſſionem, quam non ſequitur abſolutio, non impletur præceptum Eccleſiæ. cap. 10. num. 4.

CONFESSIO V.

Quo ad obligationem.

NVLLVS tenetur confiteri, tertia alia audiente perſona. cap. 2. num. 5. Nouo num. 1. & 7. Nec per interpretem, vel per ſcriptum. cap. 21. nu. 36. Facta tamen confeſſio ſic, valet: & valet etiam abſolutio in ſcriptis miſſa. * cap. 21. num. 36. & cap. 2. nu. 5. No. num. 7.

** Obſerua, lector, hanc opinionē D. Nauarri, quæ fuit etiam multorū aliorū, Cōfeſſionem in ſcriptis, & Abſolutionē dari poſſe: poſt ſel. mem. Clemētis VIII. decretum, nullo modo eſſe tenendā, is enim decreto quodā edito 19. Iulij anni 1599. eam planè reprobauit, & tamquam falſam, & temerariā, & ſcandaloſam damnauit.*

Nullus tenetur confiteri peccata aliàs ritè confeſſa, vt dictum eſt, Confeſſio. IIII. lit. E. A.

Peccat qui cùm poſſit confiteri ore proprio, non vult niſi per ſcriptum, vel nuncium, ob pudorem vel ſegnitiem. cap. 21. num. 38.

Tempus in quo obligat confeſſio, non eſt definitum iure diuino, ſed iure humano. cap. 2. num. 6. Nouo num. 9. Non obligat, fieri ſtatim poſt peccatum. Ibid.

Qui autem nouit ſe non habiturum memoriam omnium peccatorum in Quadrageſima, non tenetur præuenire confeſſio-

nem. cap. 21. num. 35.

Obligat autem tempore debito eum qui inſtante neceſſitate confeſſus eſt laico mortalia. num.45.

Obligat Religioſum ſaltem D.Benedicti, vno quoque menſe.cap. 2.num. 6.

Obligat etiam contritum volentem accedere ad Euchariſtiam. num. 7. & nou.n.9.

Non tamen obligat præparatum ad communicandum, qui, vt vitet ſcandalum, non confitetur peccatum, cuius tunc recordatur. Obligat tamen ſecundùm ius nouum Trid. vt ſtatim poſt communionem confiteatur. cap.2.num.8. No.num.9.

Obligat etiam in articulo mortis.ibid.

Item cùm probabiliter exiſtimatur non futuram opportunitatem confitendi per totum annum: & etiam quando quis vouet pluries confiteri. ibid.

Per confeſſionem, quam non ſequitur abſolutio, non impletur prçceptum Eccleſiæ.c. 10. num.4.

Præceptum confitendi ſemel in anno, obligat omnem vtentem ratione. Vſus autem rationis non aduenit omnibus eodem tempore.cap. 21.n. 33.

Non peccat contra præceptum confitendi.ſemel in anno, qui non habet copiam cōfeſſoris; vel excommunicatus, qui non negli-

git

git procurare abſolutionem, vel ex conſilio Confeſſarij differt confeſſionem, vel, qui tãtùm habet venialia; c. 21. n. 34. Niſi tanto affectu ſit circa illa; vt timeat, quòd per ea ſit inducendus in mortale, niſi ſanet illa venialia, confitendo. num. 31. Et poteſt confiteri vnum veniale, tacendo aliud. nu. 34.

CONFESSIO. VI.

Quoad ſigillum.

SIGILLVM *eſt obligatio aliquid occultãdi.* cap. 8. num. 1. A

Et eſt duplex, legis diuinæ, naturalis, & Confeſſionis, ex lege diuina poſitiua. num. 2. Atque ſigillum confeſſionis, etiam eſt de lege naturæ. num. 5.

Sigillum confeſſionis numquam eſt reuelandum, niſi de licẽtia pœnitentis. n. 2. & 10. Obligat, quãuis pœnitẽs nõ abſoluatur. n. 2. B

Cadunt verò ſub ſigillo non ſolùm mortalia & venialia, & circumſtantiæ, ſed etiam omne illud per quod directè vel indirectè detegeretur, pœnitentem, aliquod mortale, vel aliquod particulare veniale, etiam leuiſſimum, commiſiſſe. num. 3. C

Reuelare peccatum veniale, eſt peccatum mortale, quia plurimùm lædit Sacra- D

mentum. capit. 18. num. 52.

Neque ſolùm obligat confeſſarium, verumetiam omnem qui audit confeſſionem licitè vel illicitè, mediatè vel immediatè. cap.8. num. 4.

Obligat etiam interpretem,& conſiliariũ. cap.8.num.7.cap.18. num.51. Quos omnes obligat etiam cum periculo mortis.cap.18. num. 51.

Sigillum confeſſionis fortius eſt, & arctius quàm ſigillum naturale; & grauiùs peccat, qui infringit hoc ſigillum Confeſſionis, quàm qui violat ſecretum naturale.

E cap.2. num.5. cap.18.num.52.

Sigillum confeſſionis durat etiam poſt mortem.cap.2. num.7.

Aliquando detegitur,ſi confeſſarius(quãuis ipſe putet non detegere) incautè loquatur, his vel illis verbis: vt dicere pœnitenti coram aliis, quem non abſoluerat, *Tibi denego Sacramentum Eucharistia, quia habes casum reſeruatum,à quo ego non potui te abſoluere*.Item dicere,*Ille mihi confeſſus eſt multa & grauia peccata*. Vel audita duorum vel trium confeſſione dicat de vno eorum, *Iſte nullum peccatum mortale habuit*. indirectè enim dicit reliquos illud habuiſſe. Item confeſſarius, qui audita confeſſione aut caſu difficili, ſtatim conſulit Doctorem præſentem, &

accepto

accepto conſilio continuò redit vt abſoluat pœnitentem, ſigi llum frangit. Item frangit F
illud Sacerdos, qui confitens alteri, accuſat ſe abſoluiſſe aliquem à peccato Simoniæ, eo modo vt facilè poſſit coniicere illius confeſſarius, quiſnam fuerit ab eo abſolutus. Item reprehenſibiles ſunt confeſſarij, qui ſibi inuicem confeſſiones referunt, dicentes, *quidam miles, vel quædam mulier, confeſſi ſunt mihi hodie hoc vel hoc*; vel qui dicit, *iſte confeſſus eſt admodum benè, ſed ille non mihi ſatisfecit*. Item infringit qui dicit, *ille confeſſus eſt mihi, ſed ego non abſolui eum*. Item qui dicit, *Nolui illum abſoluere, quia non vult relinquere concubinam, vel reſtituere*. cap. 8. num. 8.9.10.

Sacrilegè faciunt, qui ſine neceſſitate au- G
diunt in confeſſione multos pueros rationis vſum habentes, ſimul congregatos, quia iniuriam faciunt Sacramento, & peccata reuelantur etiam ab ipſiſmet pueris. cap. 8. num. 13.

Violatur etiam ſigillum, ex hoc, quòd confeſſarius, de concubinariis vel aliis publicis peccatoribus dicat, quòd ſibi ſunt cõfeſſi illa peccata publica: nam licèt non reuelet peccata, ſiquidem publica ſunt, reuelat tamen, illos ea explicaſſe in confeſſione. cap. 2. num. 10. §. 12. No. num. 11.

Non.

Digitized by Google

H Non tamen violat Sigillum Confeſſarius, qui denegat abſolutionem publico peccatori, & poſtea accedente illo ad communicandum, ita ſe gerit cum illo, ac ſi non audiuiſſet eius confeſſionem, dicens ei, *Amice, tu fuiſti, hucuſque publicus peccator, & nondum egiſti publicam pœnitentiam, & antequam illam agas, Euchariſtia non debet tibi miniſtrari publicè.* cap.8.num.11.

Non violatur ſigillum ab illo confeſſario qui dicit *ego audiui peccata Petri.* niſi quando pœnitens adeo clam confeſſus, vt ob iuſtam cauſam nolit alium ſcire, ſe tali ſacerdoti confeſſum fuiſſe. cap.8. num.11.

Vtrùm autem violetur ex impoſitione publicæ pœnitentiæ, vel magnæ, ſtatim adimplendæ. vide in tit. Satisfactio II.

I Confeſſarius, qui propter peccata audita in confeſſione, denegat ſuffragium pœnitenti, non exprimendo cauſam, non violat ſigillum. num.12.

Neque etiam qui cautè conſulit Doctorem, conſilium petens ab eo. num.15.

Neque qui ex Petri confeſſione intelligens Ioannem eſſe complicem, poſtea Ioannem de illo crimine interrogat, dummodo cautè faciat. num.17.

K Neque qui admonet hæredes ſui pœnitentis, quòd ipſe pœnitens ſibi mandauit,

vt

Digitized by Google

vt hæredibus diceret, quòd reſtituerent tale debitum defuncti. cap. 17. num. 23.

Malè facit confeſſarius dicendo, *In tali loco, in quo audiui confeſſiones, perpetrantur grauia crimina*: non tamen violat ſigillum. cap. 8. num 16.

Interrogatus autem Confeſſarius, quid egerit erga pœnitentem, debet dicere, *ſe ſuo munere fuiſſe perfunctum*: Non tamen licebit dicere ſe non abſoluiſſe. num. 14.

Non violat ſigillum confeſſarius, qui vocatus in teſtem, teſtificatur id quod audiuit in confeſſione, qui tamen alia via id ſciebat num. 15.

Qui interrogatus ab aliquo vtrùm pœnitens confeſſus fuerit ei tale vel tale peccatum, licitè poteſt negare, etiam adhibito iuramento. cap. 8. num. 17. No. num. 19.

Confeſſarius non poteſt ſe intromittere ad liberandum à morte eum quem per confeſſionem cognouit eſſe innocentem. cap. 15. num. 16. No. num. 17.

Reuelatio peccati auditi in confeſſione, aliquando poteſt eſſe peccatum mortale, triplici ratione, vt cùm peccatum eſt occultum, & graue. tunc enim peccatur. primò, contra ſecretum, quod etiam nulla interueniente promiſſione obligaret. ſecundò, contra promiſſionem, ſaltem tacitam, celandi.

tertiò,

Digitized by Google

tertiò,contra legem Euangelicam. cap. 18. num.52.vnde videtur teneri confeſſarius id explicare in confeſſione. ibidem circa medium.

Confeſſarius non poteſt extra confeſſionem, publicè nec ſecretò corripere pœnitentem de peccatis confeſſis, niſi pœnitens ſignificaret id eſſe ſibi gratum, inducendo colloquia vel conſulendo ſuper eis.cap. 24. num. 13.

Peccat mortaliter pœnitens, qui aliquid à confeſſario ſibi dictum vel præceptum, reuelat cum notabili detrimento vitæ, famæ,vel bonorum eius. cap.21.num.43. No. num. 44.

Vt autem aliquod peccatum cadat ſub ſigillo confeſſionis,non ſufficit,quòd pœnitens flexis genibus & præmiſſo ſigno crucidicat Confeſſario, *Hoc tibi dico ſub ſigillo cõfeſſionis*.Sed requiritur quòd illud dicat animo confitendi ſua peccata,ac recipiendi abſolutionem. cap. 8. num. 17. 18. & cap. 18. num.55.

CONFESSOR I.

Quid ſit.

QVILIBET ſimplex Sacerdos non præciſus ab Eccleſia poteſt,& eſt confeſſor

feſſor idoneus in articulo mortis. cap. 4. num. 1. & cap.26.num.26.in Antiquo. Sed cap.27.num. 271. & ſeriùs in Nouo cap.26. num.26. corrigens hanc ſententiam,admittit omnem Sacerdotem, quomodolibet præciſum, exceptò hæretico. vide in hoc compend.plura in tit. Articulus mortis.

Quilibet ſimplex Sacerdos, eſt idoneus confeſſor, reſpectu habentis tantùm venialia, vel mortalia;aliâs rite confeſſa. cap. 4. num.1.

Clerici ſæculares non expoſiti non poſſunt poſt Triden. mutuò ſuas confeſſiones audire. Bene tamen Religioſi, qui virtute ſuarum bullarum poterant ante Concil. confiteri clericis ſæcularibus idoneis. n. 2.

Timor, quòd poſt confeſſionem Parochus maiorem habebit ſollicitudinem de pœnitente, & minorem æſtimationem; non eſt cauſa ſufficiens confitendi alieno confeſſori.Nec etiam pudor eſt cauſa ſufficiens, niſi ſit adeo magnus vt pœnitentem conſtituat in periculo tacendi aliquod peccatum. cap.7. num.9.

CONFESSOR II.

Qualis eſſe debeat.

CON

CONFESSOR debet habere poteſtatē, ſcientiam, & bonitatem. cap.4. num.1.

Et poteſtas quidem in hoc conſiſtit, quòd ſit presbyter habens iuriſdictionem actualem, ordinariam, vel delegatam, quæ ad peccata ſibi confeſſa extendatur. cap.4. num.1. Nouo num.2.

B Confeſſor, vt quo ad ſcientiam ſit perfectus, debet ſcire Theologiam Sacramentalem, & moralem vtriuſque iuris peritiam, conſtitutionéſque ſynodales regionis, vbi confeſſiones audit. Sed, vt ſit ſufficiens, ſatis

C eſt, vt relegens libros etiam vulgares, ſciat diſcernere peccata, vtrùm ſint mortalia, ſeu venialia, & quænam eorum poſtulent reſtitutionem, quæ circumſtantiæ peccatorum ſint neceſſariò confitendæ, quænam peccata ſint reſeruata, & quæ ſint cenſuris annexa, aut quæ excommunicationes ſint reſeruatę; &, ſi auditurus eſt clericos, ſciat caſus irregularitatis & ſuſpenſionis: vel ſciat in his omnibus dubitare, & conſulere peritos. cap. 4. num.2. Nouo 8.

D Poteſt autem vnus confeſſor eſſe idoneus in vno loco, vel alicui perſonæ, & non in alio, neque alij, vt aliquibus exemplis notis patet. num.4. Nouo 10.

Audiens confeſſiones ex obedientia, non minùs tenetur ſcire quàm audiens

ſponte

ſponte ſua.num.3.& Nou.num.9. Vnde, qui audit confeſſiones ex obedientia iudicans ſe non eſſe idoneum, peccat: ſecus ſi dubitat. num.6. Nouo num.14. confeſſarius, eo quòd ſponte ſe obtulerit, non tenetur ad amplius quàm ad vitandam culpam latam, & leuem. num.3.in fine, & Nou.num.10.

Confeſſarius ignorans aliqua communiſſima, & neceſſaria, peccat mortaliter. num.4. Nouo num.12. F

Excuſabitur tamen in tribus caſibus. I. Quando pœnitens eſt valde ſufficiens ſibi. II. Quando pœnitens eſt perſona ſpiritualis, quæ crebrò confitetur. III. In articulo mortis. Et idem eſt de confeſſario exiſtente apud infideles; inter quos degunt Chriſtiani. cap.4. num.5. Nou.num.13.

Confeſſor, vt licitè audiat confeſſiones, debet eſſe ſine peccato mortali. nu.6. Nou. num.15.

CONFESSOR III.

Ad quid teneatur.

Confeſſor, antequam confeſſionem audiat, vel cùm audire vult, debet cor in Deum erigere ad obtinendum diuinum auxilium. cap.10.num.1. A

K Deinde,

Deinde, pœnitentem hilari vultu accipiat, cúmque admoneat, ſe potiùs Deo quàm homini confiteri, vt ſic confidenter ſua peccata & conſcientiam aperiat. num. 2.

Præuidens autem pœnitentem, quòd vult nominare complices, debet ſtatim admonere ne nominet; aliâs ipſe pariter peccabit peccato infamiæ. cap. 7. num. 2. & cap. 10. num. 6.

B Aduertens notabilem defectum circa debitam diligentiam, debet pœnitenti præcipere, vt eam adhibeat, ac poſteà redeat, niſi vrgeat articulus mortis, belli, naufragij, vel ſcandali, vel alia iuſta de cauſa. cap. 9. nu. 13. Nou. num. 16.

Debet etiam conſiderare, an pœnitens debitam habeat contritionem: quam ſi non habuerit, iuuet illum aliquibus conſiderationibus. cap. 10. num. 4.

Cùm verò aliquod peccatum graue ab ipſo audierit; nulla ſigna admirationis, abominationis, aut pauoris oſtendat; veluti, ſpuendo, vel ſe cruce ſignando, vel ſe ipſum commouendo; quin potiùs ac ſi nihil audiret, vſque ad finem confeſſionis diſſimulet, & tunc cùm iam velit pœnitentiam imponere, peccatorum grauitatem ac deformitatem exponat. cap. 10. num. 6.

C Non debet impendere abſolutionem indiſpo

diſpoſito, quamuis pœnitens dicat, deſperationem, vel ſcandalum ſubſecuturum. nu.4.

Debet pœnitentem audire, quamuis abſque ordine, & craſſo modo peccata recenſeat.num.6.

Si viderit pœnitẽtem velle occultare peccata, vel illorum obliuiſci, vel quia exiſtimat non eſſe mortalia, debet illum prudenter pertrahere ad dicendum ea.num.7.

D

Peccat mort. acceptans officium audiendi confeſſiones, principaliter ob lucrum, vel fauorem, vel curioſitatem, aut voluptatem laſciuam. Secus, ſi minùs principaliter quæreret tria prima prædicta: non enim eſſet peccatum mortale, niſi eſſent cauſæ finales, ſine quibus non.num.8.in fine.

Non debet inducere pœnitentem ad vouendum, vel iurandum, ſe ab aliquo abſtenturum. cap.12. num.20. Præcipuè ſi fuerit maximè illaqueatus illo.cap.26.num.25.

Quando autem debeat ante abſolutionem peccatorum, cautionem iuramenti à pœnitente accipere, vide in tit.Abſolutio. I. lit. I.

Quomodo conſulet meretricibus, vel aliis delinquentibus, quòd petant ſibi promiſſa ob actum turpem.vide tit.Meretrix.

Quando ſolus ipſe nouit, aut ſcit, coniugatos per ignorantiam iuſtam ignorare impedi

pedimentum Matrimonij, neutri parti dicere debet, etiamſi fides ſit ei adhibenda. cap.22.num.83.

Tenetur admonere pœnitentem in his, in quibus errat; ſaltem in his quæ ſcire tenetur.cap.26.num.1.

G Confeſſor, ſiue ſit proprius parochus, ſiue non, tenetur abſoluere pœnitentem contra propriam opinionem, quando opinio pœnitentis innititur rationi æquali, vel ferè æquali. Secus, ſi credat ſe inniti euidenti textui, vel rationi; pœnitentem autem dubiæ. cap.22.num.4.

Cùm dubitat, vtrùm aliquid ſit mortale, ſecuriorem partem debet eligere. Cùm verò dubitat, vtrùm pœnitens hoc facere, vel dare, vel pati debeat, benigniorem debet amplecti.num.5.

H Quando abſoluit aliquem à caſibus, à quibus non poterat, ſi non poteſt obtinere licentiam, tenetur admonere pœnitentem, ſi poſſit abſque ſcandalo. cap.25. num. 96. cap.26.num.14.

Quid debeat Confeſſor interrogare pœnitentem, vide in tit.Interrogatio.

CON

CONFESSOR. IV.
Quo ad præſentationem.

CONfeſſores ignari præſentari non debẽt. cap.4.num.4.& in Nou.num.10.

Non ſunt ſublata per ius commune priuilegia Religioſorum, circa modum præſentandi Ordinario confeſſores ſui ordinis. cap.27.num.190.& 261.Nou.num.264.

Epiſcopo, ſine iuſta cauſa, nolente eos admittere, poſſunt præſentati facere omnia perinde ac ſi fuiſſent admiſſi.num.262.Nou. num.264. etiam poſt Concil. Trident. additum in Nou.in miſcellanea 1. num.264. & num.265.

Religioſos ſuos tenentur Prælati præſenſentare epiſcopis in Confeſſarios.num.261. Nou.264. Atque Religioſus ſic à ſuo Prælato præſentatus, & admiſſus ab Ordinario, non indiget amplius noua alia præſentatione, quamuis aliquoties exierit diœceſim. num.262.Nou.num.266.

Per priuilegium Innocentij VIII.poteſt aliter fieri præſentatio.num.267.

Per bullam Greg. XIII. reuocantur priuilegia à Pio V. mendicantibus conceſſa, quatenus contrariantur Concil.Trid.in fine Manualis.

Digitized by Google

A Peccans, ob confidentiam veniæ, minùs peccat, & ideo hæc circumſtantia non eſt neceſſariò confitenda.cap.6.num.4.Nou.nu. 3. in fine.

Confidentia *in genere eſt certa ſpes de re aliqua quòd ita fuit, eſt, vel erit*;& eſt duplex, licita vel illicita.cap.23.num.109.

B Confidentia licita eſt, qua quis ordinatè ſperat: illicita verò, qua inordinatè. Quæ etiam diſtinctio facienda eſt in Confidentia beneficiali. Nam confidentia beneficialis licita, eſt illa qua quis ordinatè cõfidit, quòd collator conferet beneficium fratri ſuo, eo digno. Illicita autem eſt, qua quis inordinatè confidit quòd collator conferet beneficium fratri ſuo, eo indigno. Ibidem.

C Illicita rurſus eſt duplex, Simoniaca, qua quis confidit quòd collator conferet beneficium mediante pretio, pacto, modo, vel conditione expreſſa, vel tacita, digno vel indigno. Illicita non Simoniaca, eſt, qua quis confidit quòd collator conferet beneficium ob cognationem, amicitiam, indigno, ſine interuentione pretij, pacti, modi ſeu conditionis. Atque ex his duabus prima eſt vetita per motum proprium Pij IV. & Pij V. Ibid.

Confidentia, quæ ante Extrauagan. horum Pontificum erat, vel licita, vel illicita, & Simoniaca; vel illicita, & non Simoniaca; eſt

Digitized by Google

eſt etiam talis poſt eam; & nihil eſt hodie prohibitum de ea, quod non fuerit etiam antea. Ibid.

Coniecturas, quibus confidentia Simoniaca colligi poteſt, & reliqua alia plura ad Confidentiam pertinentia, vide infrà in tit. Simonia.I. lit. S.

CONFIRMATIO.

Confirmatio Sacramentalis *eſt, Sacramentum vnctionis chriſmatis conſecrati, quo Epiſcopus vngit frontem baptizati, ſub certa forma verborum*.cap.22.num.8. A

Eius materia eſt Chriſma, quod conficitur ex oleo & balſamo. Balſamum non eſt de neceſſitate Sacramẽti, ſed præcepti. Conſecratio autem olei, eſt de neceſſitate Sacramenti. Ibidem.

Forma huius Sacramenti eſt, *Conſigno te ſigno Crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Amen. Debétque concurrere vnctio ſimul cũ prolatione formæ. ibid.

Eius miniſter eſt Epiſcopus: poteſt ex diſpenſatione Apoſtolica eſſe presbyter. Ibid.

Ante Confirmationem debet præcedere neceſſariò baptiſmus. Ibidem.

Peccat mortaliter qui, non exiſtens Epi-

Digitized by Google

ſcopus, miniſtrat illud: vel, qui Epiſcopus vngit oleo non conſecrato, aut, non ſeruata forma. num. 9.

Peccat etiam mortaliter, qui credens, vel credere debens, ſe eſſe in mortali, ſuſcipit Confirmationem: Et, qui per contemptum non curat ſe ſuámque familiam confirmari. Si verò tantùm ſit negligentia, erit veniale. num. 9.

Ille autem verè contemnere videtur qui potens ſumere commodè, ideo principaliter omittit, quòd parui facit illud. num. 9. cap. 22.

Peccat item, qui patitur ſe ſine patrino confirmari. Ibidem. Qui autem non ſuſcipit Cõfirmationem ante omnem ordinem, peccat quidem, ſed non mortaliter, ſi deſit contemptus. Ibidem.

Cognatio Spiritualis non egreditur confirmantem & confirmatum, illiuſque patrem & matrem, ac tenentem. cap. 22. nu. 37. Hæc cognatio reſtringitur, ſicut illa, quæ naſcitur ex baptiſmo. num. 40.

Concil. Trid. ſeſſ. 7. *damnat ſub anathemate dicentem, Confirmationem non eſſe nouum & verum Sacramentum, vel nullam habere virtutem, vel ordinarium eius miniſtrum non eſſe ſolum Epiſcopum*. num. 8.

CONIECTVRA non habet locum in

claris

claris. Prælud.5. num.5. Nou.num.9.

Conivgivm, & coniunx. vide plura: in tit. Luxuria, Maritus, Matrimonium, Vxor.

CONIVRATIO.

PReſbyter, proditiones, homicidia, & alia delicta parata poteſt denunciare, nec erit irregularis, ſi præmittat proteſtationem. Quod verum eſt, licèt iuraſſet non reuelare. cap.18. num. 54. & quamuis ſit religioſus. cap.24. num.11. Neque eſt præmittenda fraterna correctio. Ibidem.

Consangvinitas, vide Matrimo. X. §. IV.

Conſcientia eſt dictamen actuale practicum, de aliqua re facienda vel non facienda. cap.27. num.275. Nou. num.280. Et eſt triplex; certa, quæ certò iudicat; dubia, quę nullatenus iudicat; ſcrupuloſa, quæ habet argumenta contra id quod iudicat. nu.276. No. num.281.

| Conſcientia erronea obligat. Præl.7. num. 15. & Præl.9. num.9. & cap.14. num.26. Nou. Præl.7. num.10.

Vt autem obliget ad mortale, non ſufficit quòd dictet eſſe peccatum, ſed requiritur quòd dictet eſſe mortale. Præl.9. num.9.

Digitized by Google

D Conſcientia dubia poteſt deponi, quoad vnum effectum,& non quoad alium. Atque tunc iudicio prudentis perpendendæ ſunt rationes dubitandi. Si enim ſunt graues, neutrum credere aut facere debet. Si verò leues, quoad vtrumque poteſt deponi. Si autem mediocres, poteſt quoad vnum deponi, & non quoad alium, conſideratis conſiderandis. cap. 22. num. 55.

Conſciẽtia quid agat in animo,& quomodo ſit vera vel falſa. vide in tit. Scrupulus. C.

CONSECRATIO Virginum.

MOnialis, quæ cùm eſſet ſæcularis, vel ante profeſſionem, occultè fornicata eſt, peccat, ſi abſque diſpenſatione, aut alia honeſta cautela ſuſcipit conſecrationis velum. Idem de ea quę voluntariè ſeſe polluit. c. 16. num. 3. §. An Sanctimonialis.

CONSENSVS.

COnſenſus interpretatiuus de actu prohibito eſt malus. Ad quem vt ſit mortaliter malus quatuor requirũtur. I. Quòd ſit de obiecto mortaliter malo. II. Quòd homo plenè aduertat ſe delectari. III. Quòd non

non reſiſtat delectationi. IV. Quòd omiſſio huius reſiſtentiæ ſit abſque rationabili cauſa.cap.11.num.9.& in Nou.nu.9.

Qui conſentit peccato alterius, peccat. num.12.Nou.15. Aliquis autem poteſt conſentire peccato alterius nouem modis.Quos vide in tit. Participatio. qui mandat facere delictũ, dicitur conſulens:qui exequitur,dicitur faciens.cap.17.nu.19. Vtrùm idem ſit conſentire ſponte & conſentire metu non cadente in virũ conſtantem.Vide tit.Metus.

CONSILIVM.

COnſilium non obligat neque ad veniale. præl.9.num.8. Vnde omittere conſilia ſecluſo contemptu,non eſt malum. Sunt autem conſilia ſeruanda in præparatione animæ.cap.20.num.2.Nou.num.20. A

Conſilij opus melius eſt,quàm opus præcepti.cap.12.num.32.Peccat verò conſulens alicui aliquod malum non ex animo,ſed ſolùm ad tentandum eum.cap.14.nu.31. lit.E. Nou.num.37. B

Non peccat conſulens minus malum.cap. 14.num.31. lit.G. cap.17.num.263. c.24.nu. 1.Nou.cap.14.num.39.40.

Peccat qui conſulit ſcienter, & doloſè, imò quamuis bona fide, ſi non adhibeat debitam C

bitam diligentiam ad indagandam veritatem. cap.17.num.132. & qui præbet conſilium, antequam dubietatem animi deponat. cap.23.nu.21. Et debet credere, opinionem, quam eligit, eſſe veram, vel ſaltem id opinari. cap.27.num.284.in Nou.num.288.

Cenſura extendens ſe ad conſulentem, non comprehendit conſulentes conſilio adeo ſimplici, quòd ſine illo delictum tam certo & iniquo animo fuiſſet commiſſum cum illo.cap.27.num.51.poſt medium.

Conſulens dicitur qui monet, perſuadet, imo etiam qui inſtruit, & proponit vtilitatem inde ſequuturam.cap.27.num.52.

Dicere alicui ex peculiari cauſa conuenientiorem vitam eſſe coniugalem, quam cœlibatus, licitum eſt.cap.20.num.3.

Differentiam inter conſulentem & mandantem, quantùm ad imputationem irregularitatis, ex homicidio ſequuto, vide tit. irregularitas.5. lit.L.

CONSVETVDO.

CONſuetudo eſt optima humanarum legum interpres. cap.23. num.58. Poteſt dare iuriſdictionem. cap.21.num.21. Non tamen poteſt derogare iuri naturali, vel diuino.cap.25.num.128.

Con

Digitized by Google

Conſuetudo immemorialis facit aliquem titulum præſumi requiſitum ad eius valorem.c.17.nu.257.

Conſuetudo licèt non excuſet à culpa; excuſat tamē à pœna ſaltem ordinaria: nam ab extraordinaria,fortè non excuſat.cap.27. num.86.& 106.

Conſuetudo induci poteſt etiam circa Sacramentalia.cap.22.num.83.vide plura in tit.Sacramentalia.

Conſuetudo quæ eſt contra ius,non eſt amplificanda.cap.21.num.14.

Conſuetudo etiam habet maximam vim circa obſeruationem feſtorum, & ieiuniorum, quædam tollendo, aut addendo, vel moderando.cap.13.num.5. & cap.21.nu.14. Imò & circa leges humanas quas conſuetudo contraria poteſt abrogare. c.23.num.40.

Poteſt etiam facere,vt quæ lex obligabat ad mortale, poſteà non obliget, niſi ad veniale. cap.25. num.111. §. vide etiam in tit. lex 1.

Non poteſt tolli ab Epiſcopo conſuetudo vniuerſalis,quæ vim habet iuris communis.cap.21. nu. 5.§.3. Imò excommunicatio quam contra eam ferret,nulla eſſet. Qualis eſt conſuetudo in toto orbe recepta, vt fideles in quibuſlibet monaſteriis audiant miſſam die feſto. ibidem.

Quic

Quicquid poteſt induci lege humana, poteſt etiam conſuetudine. ibidem.

Conſuetudine longa circa lacticiniorum eſum intelligitur quadraginta annorum. cap. 21. num. 15.

CONTEMPTVS.

VERVS contemptus de conſiliis etiam eſt mortale. Præl. 9. num. 15. cap. 20. n. 2. Nouo. Præl. 9. num. 17. cap. 20. num. 20.

Contemptus legis eſt *quando aliquis non implet illam principaliter, quòd illam vel eius auctorem paruifacit*. cap. 20. n. 2. c. 23. n. 42.

Conſuetudo peccandi non ſufficit in foro interiori ad contemptum: ſufficit tamen vt præſumatur in exteriori: cap. 23. num. 42.

Peccat mortaliter qui contemnit proximos contemptu per quem notabile damnum honoris, aut bonorum illis infertur. cap. 25. num. 58. §. 7.

De illo autem qui id quod obligat ſub veniali, omittit eo ſolùm quia iubetur. vide in tit. Obedientia.

CONTRACTVS.

A FACTVS per metum regulariter valet. cap. 22. n. 50. Non tamen Matrimonium

metu

metu iuſto contractum, non eſt nullum. Præl.6.n.6.cap.22.nu.50. Nouo. Præl.6.n.5.

Contractus per metum factus regulariter, reſcindi poteſt. Præl.6.nu. 6.Nou.num.5. Vel eſt ipſo iure reſciſſus. cap. 19.num. 13. Nouo cap.20.num.13.

Contractus quantumuis licitus, dolo tamen aut fraude, aut metu factus, vel eſt irritus, vel irritandus. Ibidem. B

Factus cum pupillo, vel Eccleſia, valet in præiudicium alterius, non tamen in præiudicium pupilli, vel Eccleſiæ. cap. 19.num.12. C

Contractus nonnulli ſunt, per quos dominium rei de vno ad alium transfertur, & per quoſdam non transfertur. Per quos transfertur, ſunt Emptio, Venditio, Permutatio, Donatio, & Mutuum. Per quos non transfertur, ſunt Depoſitum, per quod ſola rei cuſtodia alteri committitur, fitque regulariter in fauorem deponentis. Item Commodatum, per quod cōceditur vſus rei, quæ vſu non conſumitur, fitque regulariter in fauorem accipientis: Item locatio, & conductio, per quas vſus rei, quę vſu non conſumitur, pretio conceditur. Denique contractus pignoris, per quem debitor creditori aliquid in cautionē pignorat. cap. 17.n.180. D

Faciens contractum, in quo grauat alium, animo tamen non petendi, nec accipiendi E

id

id,in quo grauat,peccat, quia poteſt mutare intentionem,vel mori ſine illius declaratione,& tunc ipſe,vel hæredes vexabunt grauatum.cap.17.num.260. Poſſet tamen occurri huic periculo, tradẽdo ipſi grauato ſchedulam ſubſcriptam. cap.23.num.84.

CONTESTATIO LITIS vide Litigiũ.

CONTRITIO.

A CONTRITIO *eſt pœnitudo voluntaria cum dolore maximo actuali, vel virtuali peccati actualis, quatenus eſt offenſa Dei ſuper omnia dilecti, cum ſpe veniæ, & propoſito non peccandi, & ſatisfaciendi.* cap.1.num.1.

Ad contritionem non ſufficit dolor non deliberatus.num.4. Nouo num. 3. Neque requiritur dolor ſummè intenſus. num.7. No. num.4.

B Neque requiritur dolor intenſior, quàm alius dolor de malo temporali. Vnde fieri poteſt,quòd verè contritus maiorem dolorem ſenſus habeat de morte Patris, quàm de offenſa Dei.num.23. in Nouo num.20.

Non requiritur dolor ſenſus,& alia ſigna exteriora, quamuis hæc conuenientia ſunt. cap.1.num.23. in Nouo num.20. Requiritur autem dolor maximus appretiatiuè.n. 9. Nouo num.4.

Ad

Digitized by Google

Ad veram contritionem per ſe loquendo requiritur formale propoſitum vlteriùs non peccandi; per accidens verò ſufficit virtuale. num. 10. 12. 43. in Nouo num. 5. 9. 40. 41. Sufficit etiam propoſitum virtuale ſatisfaciendi, quando propter defectum temporis vel inconſiderationem inculpabilem pœnitens non habuit formalem. num. 15. Nouo num. 11. D

Non requiritur quòd pœnitens credat ſe ampliùs non peccaturum. cap. 1. num. 13. & cap. 3. num. 5. in Nouo cap. 1. num. 9. cap. 3. num. 15.

Contritio debet eſſe de peccato, quatenus eſt offenſa Dei. Et debet eſſe propter Deum ſummè dilectum. num. 11. No. n. 7. E

Contritio autem non eſt dolor eſſentialis ſed cauſalis. num. 2. & 16. No. num. 2. & 14.

Contritus debet plus timere peccatum, quàm quodlibet aliud malum generaliter, non tamen requiritur, nec expedit ſpecificare mala in particulari. cap. 1. num. 21. in No. num. 17. F

Sufficit pœnitentem dolere, quòd non habeat exactam contritionem. num. 21. & cap. 10. num. 4. in Nouo num. 18. cap. 10. n. 4.

Contritionis ſignum eſt, ſe malle mortuũ eſſe, quàm peccaſſe. cap. 1. num. 22. No. num. 19. Habens verò ſigna contritionis præſu-

Digitized by Google

ſumitur mori contritus. num. 18. No. n. 15.

Contritio minor ſufficit ad delendum veniale quàm mortale. n. 26. No. n. 23.

Contritionis effectus eſt delere culpam, & pœnam æternam, & aliquam temporalem, imò aliquando delet totam. num. 43. Nouo num. 40.

Delet mortale etiam ante confeſſionem, ſed non ſine voto Sacramenti confeſſionis, quod in illa includitur. num. 27. No. nu. 24.

Non datur vera contritio, per quam non deleatur mortale. num. 29. Nouo 26. Contritio in lege naturæ delebat mortalia. num. 28. Nouo num. 25.

Contritio de peccato, de quo dubitatur, vtrùm ſit mortale, debet eſſe tamquam de mortali. num. 26. Nouo num. 24. Eius præceptum non obligat pro ſemper poſt mortale. num. 31. Nouo num. 27. Bonum tamẽ conſilium eſt, vt ſtatim poſt peccatum mortale conteratur. num. 33. Nouo num. 29.

H Imminenti graui neceſſitate, cui abſque orationis feruore prouideri non poſſit, neceſſariò eſt habenda contritio. num. 31. No. num. 17. Contritio haberi poteſt in inſtanti. num. 35. Nouo num. 31.

Non eſt neceſſariò habenda de mortali iam dimiſſo. num. 32. Nouo num. 28.

I Haberi poteſt contritio de peccato cuius

ius homo non meminit, neque in ſpeciali neque in generali.num.34.Nouo. 34.

Non requiruntur ſingulæ contritiones de ſingulis mortalibus, ſed ſufficit vna, quæ virtualiter feratur in omnia peccata, ſiue ante diſcuſſionem conſcientiæ ſiue poſtea. cap.1. num.25. & Nouo num.22.Non tamē requiritur neceſſariò maior contritio de maiori peccato.num.35.& in Nouo. nu. 31.

Circa contritionem definiuit Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 3.& 4. hæc ſequentia. I. *Pœnitentiam eſſe, & fuiſſe quouis tempore neceſſariam, ad impetrandam veniam culpæ mortalis.* II. *Contritionem, eſſe vnam ex tribus partibus, quas ſibi tamquam materiam ſubſtituit pœnitentiæ Sacramentum.* III. *Neceſſarium eſſe & optimum, examinare conſcientiam, ad faciendum peccatorum memoriam cum ipſorum deteſtatione, & emendationis propoſito, quamuis ad gradum integræ contritionis nō perueniat.* IIII. *Eſſe de fide, contritionem non ſolùm includere in ſe ceſſationem à peccato, & vitæ nouæ propoſitum & inchoationem, ſed veteris etiam odium continere, & propoſitum illud cōfitendi tempore debito, cum ſpe obtinendi veniā, & miſericordiam.* V. *Contritionem iuſtam eſſe neceſſariam nunc in lege gratiæ ad culpæ mortalis, poſt baptiſmum admiſſæ, deletionem.* cap. 1. num.43.Nouo num.41. L

Digitized by Google

M Peccat igitur, & eſt hæreticus, qui aliquid contra prędicta pertinaciter credit: eſtque excommunicatus per bullam Cœnæ, ſi id verbo vel ſcripto proferat. cap. 1. num. 43. Nouo num. 41. quæ autem contritio ſufficiat ad remiſſionem peccati cum Sacramēto pœnitentię vel baptiſmi. vide tit. attritio.

CONTVMELIA. vide Iniuria.

COOPERATIO.

NON cooperantur peccato, famuli miniſtrantes menſæ concubinariorum, neque iuuantes concubinam ad ſe ornandum, neque qui veſtes & alia ornamenta vēdūt meretricibus: modò id abſque malo fine, aut ſine conſenſu in eorum peccatū, faciant. Cooperantur tamen peccato ij, qui luſores ſuſcipiunt, eiſque miniſtrant menſam, candelas, domum, & alia huiuſmodi. cap. 19. num. 16. Nouo cap. 20. num. 16.

Denique ille dicitur cooperari peccato alterius, qui ei conſentit, aut in eum malum finem illum iuuat, inuitat, inducit, vel ita aſſiſtit ei, vt ſit cauſa vt ille peccet. Ibidem. vide & in tit. participatio.

CORPORALIA. vide Benedictio, & in tit. Miſſa. 111. D.

COR

CORPORE VITIATVS.

PECCAT mort. qui corpore vitiatus ordinatur. cap. 25. num.72.

Non eſt inhabilis ad ordines claudus, cui ſcipio in altari non eſt neceſſarius, nec habens maculam oculi, quæ non priuat viſu, nec inducit notabilem deformitatem. cap. 27. num. 199.

Neque etiam eſt inhabilis gibbus, non nimiùm magnus, ſi non ſit notabilis deformitas. Quæ autem ſit hæc notabilis deformitas, ad Epiſcopum pertinet determinare, cap. 27. num. 199. & nu. 200. vide etiam tit. Irregularitas. III.

CORREPTIO.

CORREPTIO *eſt monitio proximi ſecreta, vel coram teſtibus, vt ſe emẽdet à peccato.* cap. 24. num. 12. A

Præceptum correptionis eſt naturale, obligans omnes etiam infideles: & Euangelicũ. num. 12. obligans etiam peccatores. ibid.

Obligat autem concurrentibus quatuor. Primùm, quòd ſit certum, proximum peccare mortaliter. II. Quòd ſperetur emenda- B

tio, vel ſaltem non timeatur deterioratio. III. Opportunitas perſonæ ac temporis. IIII. Vt commodè fieri poſſit abſque damno notabili corrigentis. Ibidem.

C Laudabile eſt aliquando differre correptionem; donec in maius peccatum incidat, vt tunc commodiùs corrigatur & emendetur ab vtroque: quoniam hoc non eſt aliud quàm expectare temporis opportunitatem. n. 13. & c. 14. n. 26. No. n. 27.

D Non peccat mort. qui non corrigit eum qui ex ignorantia probabili nõ ieiunat. Neque qui tranſiens per terras hæreticorum, non corrigit eos tractantes irreuerenter Sacramenta vel imagines, ſi non ſit Spes emendæ. num. 12.

Confeſſarius extra confeſſionem minimè debet, neque publicè, neque ſecretè corripere pœnitentem de peccatis confeſſis, niſi pœnitens ſignificaret id eſſe ſibi gratum, inducendo colloquia, vel cõſulendo ſuper eis. num. 13.

Correptio de venialibus non obligat ſub mortali. cap. 24. num. 13.

E Ordo correptionis ſeruandus eſt, niſi ſit periculum in mora, & non ſit homo certus ſuam correptionem profuturã. Si enim dubitat, debet ſtatim iudici denuntiare. Attamen circa coniurationes & hæreſes, non eſt

ſeruandus

ſeruandus ordo correptionis, ſed ſtatim debet fieri denunciatio ante iudicem. num. 14.

Ordo autē correptionis Euangelicus eſt, vt primùm ſecretò, & fraternè peccans corrigatur; deinde, ſi ſe ob id non emendauerit, corã duobus teſtibus: Et poſtea iudici denuncietur, vt habetur, Matth. 18. Ibidem. F

Non requiritur ſecreta monitio quando peccatum eſt publicum. Eſt autem publicum quo ad hoc, id quod eſt notorium iure, vel euidentia facti, vel fama. Ibidem.

Quiuis blaſphemus ſtatim corripiendus eſt ab audiente, etiam ſi nulla ſperetur emēdatio, ſi poteſt id facere abſque proprio periculo. cap. 12. num. 83.

Poteſt quis reuelare patri crimen fratris, adhibita priùs correptione, vel ea omiſſa, ſi nulla ſit ſpes emendę per ſuam correptionē. c. 7. n. 8. & expreſſiùs. c. 18. n. 33.

Peccat mort. qui potēs impedire ne alius peccet mort. non impedit. Quod tamen ſolùm procedit in eo, qui ſine verecundia, incōmodo & dedecore, id poterat impedire. c. 14. n. 26. No. n. 27. vide etiam in tit. Impedimentum.

Non peccat qui permittit alium committere grauius peccatum, vt ob illud caſtigatus, faciliùs ſe corrigat. Ibidem. Quod quidem verum eſt non ſolùm permittendo oc- G

caſionem, verùm etiam offerendo. cap. 14. num. 31. lit. E. Sed in No. num. 39.

CVLPA.

A CVLPA *eſt voluntaria inordinatio actus vel deuiatio à bono.* cap. 17. num. 177.

Eſt autem triplex: Culpa lata, quam regulariter omnes communiter vitant. Culpa leuis, quam regulariter homines diligentes ſuæ profeſſionis vitant. Leuiſſima, quam homines diligentiſſimi vitare ſolent. n. 178.

B Quando contractus fit ſolùm in vtilitatem alterius contrahentium, ille regulariter tenetur de dolo & culpa lata, leui, & leuiſſima. Alter verò tantùm de dolo, & ſi fiat in vtilitatem vtriuſque, vterque tenetur de dolo, & de culpa lata, & leui, non de leuiſſima, nec de caſu fortuito. n. 179.

C Culpa lata, quæ multoties obligat depoſitarium & commodatarium ad reſtitutionem, non neceſſariò debet eſſe mortalis. num. 184

CVRIOSITAS.

EST *vitium mouens ad ſciendum nimis vel immoderatè.* cap. 23. num. 34.

Peccat mort. qui adinuenit nouas epulas, noua

Digitized by Google

noua exercitia, & ludos de ſe mortales, itē nouas veſtes, aut alia de ſe mortalia, vel in finem mortalem. cap. 23. num. 17.

Curioſitas de ſe tantùm eſt veniale. Mortale verò quando iungitur aliqua circũſtantia mortalis. Vt de virgine volente curiosè ſcire, quanta ſit carnalis copulæ delectatio. Item de volente ſcire alienum peccatũ, confeſſionem Sacramentalem alteri factam auſcultando. Item de inquirente alterius vitia animo eum notabiliter infamandi: & de appetente ſcire aliqua ſecreta, ab eo qui ſine peccato mortali non poteſt ea reuelare. nu. 26. Nouo num. 25.

CVSTOS.

CVSTOS piſcationis ſeu venationis quomodo ſe gerere debeat. vide tit. Venatio. A

Cuſtos agri, aut venationis, qui ſe abſcondit ne ab ingredientibus videatur, vt ſic eos capiat, & corripi faciat, non peccat, ſaltem quando id permittit, vt ſemel deprehenſi iterum ingredi caueant, nec interim ſinit, vt illi damnum notabile inferant. c. 17. nu. 123. hoc intelligitur quando ex officio tenetur. Secus verò non: &, ſi tunc ex malitia faceret, peccaret. nam ſublata malitia nec peccaret nec teneretur reſtituere. num. 136.

Vnde talis cuſtos, etiam ciuitatis, qui dā- B

num notabile quod fieri videbat,non impediuit,ſaltem vociferatione,tenetur reſtituere in ſolidum. num.136.

Cuſtos vrbis, qui iurans ſe accuſaturum, quos poſt ſonitum campanæ inuenerit,ſi nõ accuſat,peccat mortaliter.Non tamen tenetur reſtituere pœnas,quas accuſati incurriſſent,nec quod recipit ne accuſet. c.25.n. 34.

Si cuſtos videt damnum facientem,& nõ indicat ei qui damnum accipit,peccat mortaliter,& tenetur reſtituere.Ibidem.

C Cuſtos & præfectus in portãdis mercibus, & in exportandis eis in confinibus regnorũ, peccant mortaliter,permittentes importari & exportari vetitas. Non tamen tenentur reſtituere pœnas,quas tranſgreſſores ſoluiſſent,ſi denunciarentur: nec merces, quibus priuarentur.num.51. Bene tamen vectigalia quoniam hoc non eſt pœna ſed intereſſe.nu. 34.ad quod facit id,quod de teſte falſo dicicitur. num.51.

DAMNATVS.

DAMNATVM iniuſtè,qui cùm poſſit nõ liberat,peccat mortaliter. cap. 15.num. 15. in No. num.17.de Iure naturæ eſt,quòd nullus damnetur inauditus & indefenſus.ca. 25.num.9.

DAM

Digitized by Google

DAMNVM.

DOMINVS ſerui occiſi ab animali alicuius, habet actionem contra Dominū animalis, ad petēdum medicationis impenſas, & ſtipendia quæ lucrifeciſſet: nihil tamen poteſt petere pro cicatrice, vel deformitate, nec etiam ſi occidatur. cap. 15. num. 19. is qui occidit vel percutit aliquod animal brutum proximi vel ſeruum, tenetur Domino reſtituere tantùm quanti valet id quod occidit, imò & quantò minoris valet propter deformitatem ex vulnere relictam. ibidem. is verò ex cuius domo aliquid eiectum, damnificauit alium, tenetur reſtituere. cap. 17. num. 16. No. num. 17. A B

Tabernarius, vel magiſter nauis tenetur de damno per alium facto in ſua taberna, vel naui. Ibidem.

Peccat, qui occidit, vel grauiter percutit animal domeſticum alterius in ſuo prædio damnū inferens: poteſt tamen illud includere donec Dominus ſatisfaciat damnum. Tenenturque magnates reſtituere damna, quæ ſuæ feræ intulerunt alienis prædiis. n. 120.

Regulariter tamen nemo tenetur de damno contingente caſu fortuito, niſi quando

præ

Digitized by Google

præceſſit culpa, vel mora, vel pactum. cap. 17. num. 179.

Sufficit condonatio damni facta ab eo ad quem principaliter damnum pertinet. cap. 18. num. 46.

DE PARTICIPANTE *in damno alterius.*

QVI cum multis adunatis pergit ad furandum, non tenetur reſtituere, niſi id quod ad eum peruenit, & id, cuius talis cauſa fuit, vt ſine ipſo non fuiſſet illatum. cap. 17. num. 130.

Si multi alij aliorum ignari ingrediantur vineam, vt vnuſquiſque ſuum racemum accipiat, nullus peccat mortaliter, quamuis deuaſtetur vinea. ibid.

F Qui procurat, quòd iudex cuique tollat ſuum, vel ne alicui reſtituat debitum, néve ad id debitor cogatur, tenetur reſtituere. num. 131.

Qui ratum habet damnum ſuo nomine illatum alteri, reſtituere tenetur, quando qui nocuit non nocuiſſet, niſi exiſtimaret, eum, cuius nomine nocuit, ratum habiturum. cap. 17. num. 133.

Teſtis, qui à iudice legitimè interrogatus, an ſciret talo furtum, ſciens tacet, ob

G

quod

quod damnificatus non recuperat ſuum, tenetur reſtituere, niſi taceat propter metum periculi ſui ſtatus, perſonæ, aut bonorum. num. 133. Nouo num. 134.

De cuſtode qui damnum notabile non impediuit vide Cuſtos. lit. B.

Curator, procurator alienorum negotiorum, adminiſtrator alienorum bonorum, & filius res patris ſui tractans, qui nomine ſui principalis, & ob cuius vtilitaté alteri dãnũ infert, tenetur ad reſtitutionem in ſolidũ, ſi principales non reſtituant, & ex eorum bonis reſtituere poteſt, ſi adhuc retinet adminiſtrationem. Si verò non retinet, & ipſe ſit inops, debet dicere principalibus (ſi id ignorant) vt ſatisfaciant. Quod ſi noluerint, tenetur reſtituere ſi poteſt, occultè tamen poterit accipere de bonis eorum, vt reſtituat ſeruatis conditionibus ſeruandis à recuperantibus occultè ſua debita. num. 137. 138. H. I

Impediens euntem ad impediendum damnum, quod tertius inferre volebat quarto, tenetur reſtituere. num. 140.

DEBITVM & debitor ex contractu: vide Reſtitutio. VII. & vtrùm tertius poſſit clam accipere debitum à debitore nolẽte reſtituere, & reddere creditori: vide tit. recompenſatio. creditor nõ petens debitum cenſetur concedere dilationem. c. 17. n. 73.

DEBI

Debitor ſpeciei, nempe huius equi, aut veſtium, regulariter excuſatur illius ſpeciei peremptione, ſi abſque dolo, fraude, & culpa, & ante moram periit. & etiam poſt moram ſaltem in foro conſcientiæ, ſi ſciretur, quòd perinde peritura erat apud creditorem: ſecus ſi conſtaret vel dubitaretur, quòd ante quàm res periiſſet, Dominus vendidiſſet, vel ea fuiſſet vſus. cap. 17. num. 80. tit.

Debitum Coniugale. vide Matr. 13.

DECIMÆ.

A Decima quoad quotam eſt iuris humani: quoad ſubſtentationem miniſtrorum eſt iuris diuini. cap. 21. num. 28. Vnde quoad illam poteſt tolli conſuetudine, non tamen quoad hanc. Imò aliquando ſoluendum eſt pluſquam decima pars, ſi neceſſarium ſit ad ſubſtentationem miniſtrorum. num. 30.

B Decima triplex eſt, prædialis, perſonalis, & mixta. num. 29,

Decimæ perſonales, vbi eſt legitima conſuetudo non ſoluendi, non debentur, qualis eſt fere in tota Eccleſia, exceptis famulorum ſalariis in aliquibus regionibus Hiſpaniæ. num. 31.

Decima

Decima perſonalis non eſt debita iure diuino, prædialis verò, & mixta ſic, Ibidem. C

In decimis perſonalibus deducuntur expenſæ, vt ſolum lucrum decimetur: in prædialibus verò & mixtis non deducuntur. Vnde peccat, qui priuſquam ſoluat decimas deducit impenſas ſationis, vel collectionis fructuum ſemen ſatum, vel penſionem ſolutam Domino prædij. Ibidem.

Si Papa iuberet ſoluere decimam inconſuetam, mandatum eſſet iniuſtum, & ab eo ſupplicari poſſet. num. 30. D

De lucro illicito reſtitutioni obnoxio non eſt ſoluenda decima perſonalis: de alio autem ſic, dummodo non ſit acquiſitum per notorium peccatum. num. 31.

Peccat qui decimat peiorem partem, quia debetur mediocris. Item qui ſoluit omnes decimas debitas ſed non vbi, & quando vel quibus debet. num. 31. 32.

Subtrahentes vel impedientes decimas ſunt excommunicandi, nec ſunt abſoluendi, antequam ſatisfaciant, niſi excuſentur per impotentiam, vel condonationem factam ab eo cui debentur. vel per alias cauſas concurrentes, ſicut ſi eſſet talis pœnitens, & tales circumſtantiæ temporis loci, & cauſæ, vt confeſſarius ſolo reſtituendi propoſito contentus eſſe debeat. c. 21. n. 32. c. 17. n. 59. E

Peccat

Digitized by Google

Peccat qui primitias iure,vel conſuetudine legitima debitas, non ſoluit,vbi, quando,& quibus debet.cap.21.num.32.

DEFENSIO,
& defenſor.

PECCAT, qui cùm poſſit, non defendit inuaſum ab inimicis.Quòd ſi ſit perſona publica, tenetur armata manu defendere. cap. 15.num.14.

Reges, & Superiores lege iuſtitiæ tenentur defendere ſe, & ſubditos, & è contra ſubditi ſuos ſuperiores:Patres etiam, tutores,heri,pedagogi,parochi, cuſtodes, & alij ſimiles,& è contra. cap.24.num. 18.

Defendere vitam proximi tenemur cum damno diuitiarum, honoris, pudoris, &c. excepto periculo vitæ.Non tamen tenemur defendere proximi bona inferioris ordinis cum detrimento propriorum altioris. n.18.

Qui non defendit alium,cùm poſſit commodè,cenſetur conſentire:ſecus,ſi non poſſit commodè.Sed non omnis, qui iure præſumitur conſentire, præſumitur iniurianti auxiliari. num. 18.19.

Degra

DEGRADATIO.

Seu depoſitio.

DEGRADATIO realis, & depoſitio verbalis, non eſt cenſura: ſunt tamen priuationes, vel inhabilitationes, quæ priuant omnino, vel inhabilem faciunt ad ordinem ſuſcipiendum vel exercendum. cap. 27.num. 152.

Atque depoſitio ab officio vel beneficio præſupponit culpam mortalem.cap.19.n.9.

Clericus depoſitus, dummodò non ſit degradatus realiter gaudet priuilegio canonis. Secus ſi fuerit incorrigibilis. cap. 27. num. 79.81.

Prohibitio, ſeu priuatio ſeu inhabilitatio totius exercitij, officij, vel beneficij in perpetuũ, eſt depoſitio, & nõ ſuſpẽſio.n.152.

Crimina depoſitione digna ſunt adulterium, concubinatus, ſtuprum, & ſimilia: & omnia alia maiora illis. num.248.

DELECTATIO

moroſa.

DELECTATIO moroſa de opere prohibito eſt peccatum, habétque locum

M in

in materiis omnium peccatorum. cap. 11. num. 9. Nouo 11.

Ad delectationem moroſam mortalem quatuor requiruntur. I. Quòd ſit de obiecto mortaliter malo. II. Quòd homo plenè aduertat ſe delectari III. Quòd non reſiſtat delectationi. IIII. Quòd omiſſio huius reſiſtentiæ ſit abſque rationabili cauſa. Vnde qui ob iuſtam cauſam non repellit delectationem moroſam, non peccat: verbi gratia, ne relinquat honeſtam occupationé, ſtudium rerum impudicarum, confeſſiones &c. niſi adeſſet periculum conſenſus. ca. 11. num. 9. & in Nouo num. 12.

Delectatio moroſa haberi poteſt in inſtanti. num. 11.

Delectationem moroſam luxuriæ habens, ſi non eſt certus vtrùm conſenſerit, expedit, vt ſe accuſet de illa. num. 17.

Delectatio eſt mortalis, quando naſcitur ex cogitatione copulæ habendæ cum ea, quam credit homo futuram vxorem, vel cum hac conditione, ſi alioquin liceret. cap. 16. num. 9. §. 6.

Delectatio carnalis copulæ cum coniuge vel marito mortuo, ſeu abſente, eſt mortalis. Licet tamen gaudere de tali copula, num. 10.

Delectatio moroſa de re venerea eſt mortalis

mortalis, ſi ad ſit conſenſus ſaltem interpretatiuus, & mutat ſpecies iuxta circumſtantias perſonarum, circa quas verſatur. num.9.

Delectatio de videndo fœminam pulchram, non eſt mortalis. num.11.

Delectatio de cogitatione iniuſti homicidij peccatum eſt: ſecus ſi ſit de vtilitate ſibi ſecuta ex morte. cap.15. num.10.

DELEGATVS & Subdelegatus.

SIMPLEX miniſterium abſoluendi ab excommunicatione poteſt delegari à delegato Ordinarij, & à ſubdelegato ſubdelegati Papæ, non tamen ipſa iuriſdictio. cap. 27. num.45.

Delegatus, cui eſt commiſſa cauſſa, poteſt partes abſoluere ad cautelam. cap. 27. num. 273. in Nouo num. 277. vide etiam Abſolutio. III. lit. D.

DELIBERATIO.

DEFECTVS deliberationis excuſat à mortali. Item defectus iudicij in ſemidormientibus, vel ſemiebriis, vel valde per-

 turbatis.

turbati, excuſat à mortali. Præl.9.num.10. cap.9. num. 10. & cap. 11. num.4. in Nouo Præl.9.num.11.& cap.9.num. 13. & cap.11. num.4.

DELICTVM & quaſi delictum.

DELICTVM intelligitur nomine peccati. Præl. 7.num. 10. Nouo nu.9.

Obligatus autem ex quaſi delicto tenetur reſtituere, vt iudex qui ob ignorantiam iuris vel imperitiam tulit iniquam ſententiam.cap.17.num.16.§.8. & Nouo num.17.

Peccat clam accipiens, quod ſibi prætendit deberi propter aliquod delictum. cap. 17. num. 111. qui commiſit aliquod delictum propter quod alius eſt in carcere cum periculo vitæ, non tenetur ſe prodere cum periculo propriæ vitæ.cap.15.num.16.

DENVNCIATIO.

A PRÆCEPTVM de manifeſtando delictum per denunciationem, intelligitur, quando homo ſcit, & probare poteſt: aliàs non: niſi prælatus talis eſſet, vt poſſet prodeſſe, & non obeſſe. capite 17. num. 134.

Quando

Quando prælatus præcipit ſub excommunicatione vt ſcientes denuncient tale furtum, qui ſcit & probare poteſt, & præmiſit correctionem fraternam; ſi non denunciet, manet excommunicatus, & tenetur reſtituere damnum. ibid. num. 135.

Quando præcipitur, vt quicumque denunciet talem, vel talem delinquentem, licitum eſt non obedire, etiam ſi mandatum detur non solùm, vt reus reſtituat damnum, ſed, etiam vt puniatur: quia huiuſmodi mandatum intelligitur ſalua fraterna correctione. cap. 18. num. 40.

Peccat qui rogatus iuridicè in viſitationibus reuelat occulta ſibi ſecretò detecta, vel quę vidit in ſecreto fieri, ſi non erant parata ad aliis nocendum. Imò quamuis vergerent in damnum alterius, ſi alia via dãnum impediri poſſet: Quòd ſi impediri non poſſet, id ſolùm detegendum eſt, quod huic fini ſit neceſſarium. num. 61. B

Peccat denuncians, quæ probare non poteſt, ibid. & cap. 17. nu. 134. & ſic interrogatus, quamuis iuret ſe dicturum quod ſcit, reſpondere poteſt ſe illa neſcire, intelligendo intra ſe, quòd non ſcit ita vt detegere teneatur. cap. 18. num. 61. Ibid. C

Peccat qui non denunciat crimen, quod paratur in damnum ſpirituale, vel corporale D

publicum,vel priuatum,quamuis iuraſſet ſe non denunciaturum , & delinquens eſſet occultus. Idem ſi non denunciat delicta pernicioſa ſoli auctori, à quibus non reſipiſcet per correctionem fraternam , dummodo probare poſſit. Poteſt autem probare habendo vnum teſtem integrum , quoniam denunciator habebit locum alterius teſtis. cap.25.num.33.

E A denunciatione excuſant ſequétia.Primùm, ſi peccatum ſit occultum, & peccator emendatus , vel emendabilis correctione fraterna. II. Defectus probationis delicti. III. Quòd non audiuerit à fide dignis..IV. Denunciatio eiuſdem , à quo audiuit. V. Quod ſcit ille , qui accepit ,vel tenet , eſt per viam recompenſationis. VI. Quod ſcit per confeſſionem , vel per conſultationem ſecretam pro conſilio accipiendo. cap. 25. num. 46. vnde excuſantur confeſſores, aduocati , medici,& alij ſimiles,quibus deteguntur ſecreta dubiorum , litium , & morborum , niſi aliunde illa nouerint , vel niſi ſint talia quæ non detecta redundarent in damnum aliorum. num. 42. ſed in hoc vltimo caſu excipe confeſſorem. VII. Timor notabilis detrimenti proprij, perſonæ , vel bonorum. num. 50.

Hæreticus tamen omnino denunciandus

eſt

eſt iudici:neque eſt neceſſarium,vt ſeruetur ordo correptionis.cap.24.num.14. Imò qui non vult denunciare illum,nullo modo eſt abſoluendus ; & , qui abſolueret , peccaret quidem contra ius diuinum & humanum. cap. 18. num. 58. Imò & filius tenetur denunciare patrem hæreticum , & teſtificari contra illum. cap.14. num.13. & c.25.n.50

Qui non denunciat intra tempus præfinitum,tenetur poſt cũ primùm poſſit.25.n.46.

Vtrùm teneatur denunciare, qui ſcit impedimentum eſſe inter volentes contrahere matrimonium, vide Matrimonium. VIII.

Depositio vide degradatio.

DEPOSITARIVS & Depoſitum.

QVi gratis ſe offert ad depoſitum , non tenetur de culpa leuiſſima,bene tamen de leui.cap.9.num.3.& Nou.num.10.

Quando depoſitum fuit gratia ſolìus deponentis , tenetur depoſitarius de dolo , & lata culpa,non de leui.cap.17.num.181.

Si verò depoſitarius recipiat mercedẽ pro cuſtodia , tenetur de leui. ibidem. & cap.9. num. cit. non tamen de leuiſſima & caſu

 fortuito,

fortuito, niſi præceſſiſſet mora vel pactum. cap.17.num.181.

Non valeret pactum, quod depoſitarius non teneatur de dolo, quia præberet occaſionem peccandi. ibidem.

B Quando depoſitum fit gratia depoſitarij, tenetur de culpa leui. Idem, ſi ſe obtulit ad cuſtodiendum, ob quod deponens omiſit committere alteri diligentiori. Quod limitandum eſt, quando ille ſe obtulit ob ſuam vtilitatem, ſecus ſi ob gratitudinem. cap.17. num.181. Tunc enim non tenetur ad amplius, quàm qui propter ſtipendium cuſtodit. cap.4. num.3. & nouo num.10. depoſitum regulariter fit in vtilitatem ſolius deponentis. cap.17.num.181.

C Depoſitum rerum in numero, pondere, vel menſura conſiſtentium, facta facultate depoſitario, vt eis vtatur, incipit eſſe mutuum, ſimul ac depoſitarius incipit eis vti. cap.17.num.180.

D Deponens rem conſiſtentem in numero, pondere, vel menſura cum facultate, vt ea vtatur, inito pacto quod aliquid lucri reddat deponenti, peccat peccato vſuræ. Vnde peccatum eſt vſuræ deponere pecuniã apud mercatorem, cum intentione principali, quòd aliquod lucrũ annuum ſoluatur ſalua ſorte, & tenetur reſtituere, etiam non interuenien

ueniente pacto:ſecus ſi accipiat à mercatore gratis donante, quamuis libentiùs ſuam pecuniam penes hunc gratum, quàm penes alium depoſitam habeat: & licèt mutuator det illud ſperans propter hanc largitatem pecuniam non auferendam à ſe. num. 243. §.98.Nou.num.242.§.107.

Qui miſit depoſitum per nuncium non habitum pro fideli, cuius culpa, vel dolo periit, tenetur reſtituere: ſecus ſi miſit per nuncium communiter habitum pro fideli. etenim depoſitū quomodocumque pereat, Domino perit, niſi interueniat dolus, pactum,culpa,vel mora.cap.17.num.185. peccat depoſitarius ſi vtatur depoſito contra voluntatem deponentis.num.181. E

Receptor communitatis,vel domini,peccat negotiando, vel emendo pecunia publica in cuſtodiam recepta.cap.23.n.94. Quod tantùm procedit in faciente ſine conſenſu Domini, vel non ſoluendo, quibus debet ſtatuto tempore, vel ſoluit, ſed cum damno notabili. Ibid. F

Peccat depoſitarius non reddens depoſitum deponenti petenti, niſi cùm petit in ſuum damnum,vel alienum,vel quando bona deponentis confiſcata ſunt, vel quando latro deponit apud eum, à quo furatus eſt. cap.17.num.181.

Digitized by Google

DERELICTA.

QVÆDAM bona tam naufragio amiſſa quàm inuenta cenſentur derelicta: quædam verò non. cap.17.num.170.& 176. Quænam ſint hæc vide in hoc compendio. tit.Naufragiũ:& tit.Reſtitutio. XI. Quoad inuenta.

DERISIO.

DEriſio *eſt ſignificatio inordinata mali, culpæ, vel pœnæ, vel defectus naturæ ad iniĳciendam erubeſcentiam.*cap.18.num.15.

Vnde peccat mort. qui notabilem erubeſcentiam,vel animi perturbationem iniicit alicui. Atque tunc deriſio eò maior erit, quò maior fuerit perſona, quæ deridetur. Secus tamen de deriſione iocoſa, quæ fit de aliquo malo exiguo: nam aliquando poteſt eſſe actus virtutis: ſi verò parum excedatur, modus erit venialis.num.16.

DEROGATIO Conſilij debet eſſe expreſſa,vt aliquid eius derogatum cenſeatur. additum in Nou.cap.27.num.265.

DESPERATIO, eſt peccatum contra Spiritum ſanctum, qua tollitur ſpes veniæ. Vnde peccat mortaliter, qui deſperat conſequi beatitudinem.cap.23.num.125.126.

DETE

DETECTIO.

LIcitum eſt detegere latronem, & furta eius occulta & alia, vt vitetur damnum Reipubl.& priuatorum, etiã ſine correptione fraterna, ſi non eſt ſpes emendæ; aliâs præmittenda erit, niſi de illis ſpecialiter, ac iuridicè interrogetur. Imò aliquando id detegere tenetur. cap. 18. num. 31. vide tit. Detractio. lit. M.

DETRACTIO.

DEtractio *eſt ſignificatio mali alicuius hominis, non canonizati, qua læditur vel periclitatur eius fama.* cap. 18. num. 17. Et eſt triplex, materialis tantùm, formalis tantùm, materialis & formalis ſimul. num. 21. A

Iniuria verborum omnis, & ſola illa eſt mortalis, quæ fit animo notabiliter nocendi, quamuis non noceat. & illa, quæ notabiliter nocet etiam ſine tali animo, aduertendo vel aduertere debendo notabiliter nocere. num. 1. & 21. B

Detractio autem tunc eſt venialis, quando fit animo lædendi parum: vel ſine malo animo parum lædit, vel quando licèt lædat notabiliter, excuſatur tamen per ignorantiam,

Digitized by Google

DERELICTA.

QVÆDAM bona tam naufragio amiſſa quàm inuenta cenſentur derelicta: quædam verò non. cap.17.num.170.& 176. Quænam ſint hæc vide in hoc compendio. tit.Naufragiũ:& tit.Reſtitutio. X I. Quoad inuenta.

DERISIO.

DEriſio *eſt ſignificatio inordinata mali, culpæ, vel pænæ, vel defectus naturæ ad inijciendam erubeſcentiam*.cap.18.num.15.

Vnde peccat mort. qui notabilem erubeſcentiam,vel animi perturbationem iniicit alicui. Atque tunc deriſio eò maior erit, quò maior fuerit perſona, quæ deridetur. Secus tamen de deriſione iocoſa, quæ fit de aliquo malo exiguo: nam aliquando poteſt eſſe actus virtutis: ſi verò parum excedatur, modus erit venialis.num.16.

DEROGATIO Conſilij debet eſſe expreſſa,vt aliquid eius derogatum cenſeatur. additum in Nou.cap.27.num.265.

DESPERATIO, eſt peccatum contra Spiritum ſanctum, qua tollitur ſpes veniæ. Vnde peccat mortaliter, qui deſperat conſequi beatitudinem.cap.23.num.125.126.

DETE

DETECTIO.

LIcitum eſt detegere latronem, & furta eius occulta & alia, vt vitetur damnum Reipubl.& priuatorum, etiã ſine correptione fraterna, ſi non eſt ſpes emendæ; aliâs præmittenda erit, niſi de illis ſpecialiter, ac iuridicè interrogetur.Imò aliquando id detegere tenetur.cap.18. num.31. vide tit.Detractio. lit.M.

DETRACTIO.

DEtractio *eſt ſignificatio mali alicuius hominis, non canonizati, qua læditur vel periclitatur eius fama*.cap.18.num.17. Et eſt triplex,materialis tantùm,formalis tantùm, materialis & formalis ſimul.num.21. A

Iniuria verborum omnis, & ſola illa eſt mortalis, quæ fit animo notabiliter nocendi, quamuis non noceat. & illa,quæ notabiliter nocet etiam ſine tali animo,aduertendo vel aduertere debendo notabiliter nocere. num.1.& 21. B

Detractio autem tunc eſt venialis, quando fit animo lædendi parum: vel ſine malo animo parum lædit, vel quando licèt lædat notabiliter, excuſatur tamen per ignorantiam,

tiam,vel inaduertentiam.Ibidem.

Materia detractionis eſt malum culpæ, Pœnæ,vel defectus naturæ. Et qui ſe ipſum infamat,detractor eſt. num.17.

D Detegere propria peccata, vel imponere ſibi falſa, ex genere ſuo regulariter tantùm eſt veniale, quamuis fama notabiliter lædatur, vel omninò amittatur,quia hoc non eſt iniuſtitia,ſed prodigalitas.In quatuor tamen caſibus erit mortale, vt quando ſequitur damnum animæ,vel vitæ propriæ, vel alienæ, vel honoris, aut bonorum alienorum. num.27.& 28.

E Regulariter non eſt mortale, de ſe confiteri crimina falſa, aut vera occulta metu tormentorum; erit tamen mortale in quatuor prædictis caſibus, niſi quando id faciat perſuaſus torquendum eſſe,donec confiteatur,aut vitam amittat.eodem cap.num.29.

F Qui alteri præſenti malum ſignificat, vt eum infamet, detractor eſt & contumelioſus. Item qui lædit bonam exiſtimationem quam quis habebat de aliquo bono, quod putabatur habere, licèt reuera non haberet, detractor eſt.cap.18.num.19.

G Detegere falſos defectus naturales,regulariter, & ex genere ſuo, non eſt mortale. num.23.

H Imponere alicui falſum peccatum mortale,

tale , per ſe eſt mortale.num.22. Imponere veniale,per ſe eſt veniale:vt cùm ex impoſitione vel detectione venialium, cuiuſpiam fama non læditur notabiliter: ſecus verò ſi notabiliter.num.24.

Idem eſt imponere verum crimen, putatum falſum,quod imponere falſum. Atque idem nocumentum famæ eſt imponere falſum crimen, quàm verum. quamuis in ratione falſi magis peccat imponens, quàm detegens.num.26.

Detrahens generalibus verbis comprehendentibus natura ſua tam mortalia quàm venialia,aliquando eſt peccatum mortale,vt quando fit cum damno notabili,vel periculo proximi, vel coram his de quibus credi poteſt tam mortalia quàm venialia concepturos, niſi expreſsè vel tacitè admoneantur tantùm de venialibus eſſe ſermonem. num.24. I

Detegere peccatum verum mortale ſecretum, per ſe eſt mortale, niſi excuſetur à mortali per aliquam circumſtantiam. n.26. Detegere verò notoria facti, vel iuris, vel famoſa ſine mala intentione nocendi, non eſt peccatum ſaltem mortale, quamuis detegantur ignorantibus, vel quamuis in regione vbi deteguntur,non ſcirentur. cap.18. num.24.26. L

Quæ

Digitized by Google

Quæ contra ordinem iuris diuulgata ſunt, propter infamiam diuulgari non poſſunt in eo loco, ad quem infamia non peruenit. Sed non eſt mortale detegere illa quæ citò diuulganda ſunt. num. 26.

M Non peccat, qui abſque mala intentione detegit peccata vera aliorum ſecreta, quando reipublicæ conuenit, vt ea puniat, vel vt euitetur damnum proximi, vt qui denunciat proditorem, ne prodat; inhabilem, ne ordinetur; latronem, ne furetur; adulterum & homicidam, vt ab illis caueatur; & maximè hæreticum, ne corrumpat. num. 31.

N Qui abſque intentione lædendi detegit mortalia eius qui ſe de illis iactare ſolet, non eſt pluſquam veniale. Neque eſt mortale abſque intentione lædendi detegere mortalia proximi, illi perſonæ quæ non oberit, & fortè proderit, vt parentibus, & aliis, qui creduntur nullatenus nocituri, neque publicaturi. num. 33.

Qui inuenit peccata alicuius ſcripta, & detegit ea, ſeu diuulgat, peccat mortaliter, niſi in caſu, quo fama proximi parùm læderetur. num. 34.

O Peccat mort. qui aliena peccata ab aliis audita aliis refert aliter quàm audiuit, augendo illa, vel certitudinem illorum. Si verò non refert aliter, neque affirmat illa eſſe vera,

Digitized by Google

vera, ſed ſolùm audiuiſſe, nec interueniat aliquid aliud, quod eſſet iuſta cauſa credendi, vt auctoritas perſonæ, & additio aliquorum quæ rem certiorem facerent, &c. non eſt mortale. num. 36.

Qui audit mortaliter detrahentem aſſentiendo, vel non reſiſtendo, cùm id facere deberet, peccat mort. maximè ſi eſt Superior iudex, parens, aut magiſter, qui reſiſtere tenentur. Aut ſi aduertit ex eo, magnum dicenti, & alteri euenturum malum, aut damnum vltra infamiam, & quod contradicendo vitare poterat. Item quando fama eius, cui detrahitur, notabiliter læditur. cap. 18. num. 37.

Qui verò audit, nec præbendo cauſam, nec impediendo, ſe delectans, tantùm peccat cæteris paribus, quantùm qui detrahit. Qui autem audit ſine delectatione, licèt non contradicat propter verecundiam, non peccat mort. niſi in tribus caſibus proximè dictis, vt ſcilicet ſi ſit Superior, ſi aduertat magnum damnum vltra infamiam euenturum dicenti, vel alteri, ſi fama eius cui detrahitur, læditur notabiliter. Ibidem.

Devs. Rudes credentes Deum eſſe corporeum, & Patrem eſſe antiquiorem Filio, regulariter excuſantur à pertinacia & culpa. Præl. 1. num. 10. §. 3. in Nou. num. 15.

Diffa

Digitized by Google

DIFFAMATIO. vide Infamia.

DISPENSATIO.

A EST *relaxatio legis cauſa cognita.* Præl.9. num.15. Diſpenſatio valida licèt iniuſta, aliquando excuſat. Præl.9.nu.11.cap.23. num.44.Nou.Præl.9.num.14.

Facta ſine iuſta cauſa in lege humana, valida eſt, ſed illicita: facta verò in lege diuina, nec licita, nec valida. Præl.9.num.11. Nou.num.14.Excuſabit tamen diſpenſatum bona fides illius.

Diſpenſatio ab inferiori circa ſuam, vel ſui prædeceſſoris, vel inferioris legem, facta etiam pro libito valet in vtroque foro.Præl. 9.num.14.Nou.num.15. Et hæc diſpenſatio fit tacitè, quando ſciens, & prudens iubet aut concedit aliquid fieri contra eam legem, etiam nulla facta mentione diſpenſationis. Ibid.

C Quod etiam habet locum in Epiſcopo reſpectu conſtitutionis Synodalis. cap. 25. num.74.

Non tamen cenſetur valida, facta ab inferiori circa legem ſuperiorum, niſi expreſſè dicat ſe diſpenſare, quamuis iubeat aliquid fieri contra eam. Præl. 9. num. 13. Nou. num.15. & cap. 25. num. 74. Quoniam

Digitized by Google

niam diſpenſatio circa legem ſuperioris ſine iuſta cauſa non valet:at verò circa legem ſuam valet. Ibidem.vbi & in Nouo additur quòd diſpenſatio inferioris ſine iuſta cauſa circa legem ſuperioris, etiam ſi habeat poteſtatem diſpenſandi,non valet. Atque idem eſt de diſpenſatione Legati circa legē Papæ. D

Non creditur in foro interiori dicenti ſe circa legem Superioris diſpenſare iuſta de cauſa, niſi probetur illa. Ibidem.

Diſpenſatio facta ab inferiori, circa legē Superioris cum caua,non valet in foro cōſcientiæ,ſi ſciatur cauſam eſſe falſam. Ibidē.

Diſpenſatio innitens cauſæ falſæ ſurrepttitia eſt,& inanis. cap.12. num.57.

Multò minor cauſa requiritur ad diſpenſandū in lege humana quàm in diuina.Ibid.

Peccatum petendi, & dandi diſpenſationem ſine cauſa in lege humana, tantum eſt veniale per ſe loquendo.Præl.9.num. 12.ca. 12.num.57. E

Parua deliberatio in vouendo eſt ſufficiēs cauſa ad diſpenſandum.cap.12.num.26.

Epiſcopus non poteſt diſpenſare in voto continentiæ emiſſo à coniugibus,niſi quando votum eſſet emiſſum ex magno timore, qui tamen non eſſet ſatis ad annullandum votum.num.59. F

Quæuis expreſſio falſi mouentis ad diſpen- G

N ſpen

Digitized by Google

ſpenſandum nocet: non tamen quælibet taciturnitas veri impedientis, ſed ſolùm quãdo tacetur verum, quod iura præcipiunt exprimi. Et qui committit aliquod delictum, vt hac via obtineat diſpenſationem, diſpenſatio obtenta eſt nulla. cap.22.num.86.

Commiſſio Pontificis facta alicui, vt diſpenſet cum aliquo, expreſſa perſona diſpenſanda, expirat re integra morte Pontificis: quoniam non eſt gratia facta diſpenſaturo, ſed commiſſo. At verò commiſſio facta vt diſpenſet cum aliquo non expreſſo, ſed electio perſonæ diſpenſandæ relinquitur diſpẽſaturo, non expirat, quoniam eſt gratia facta ipſi: additum in No.c.27.num. 253.§.9.

G

DISPVTATIO.

PECCAT mortaliter laicus, qui diſputat de fide.c.11. num.26.in Nou.n.27.§.5.

Qui contra perſpicuam veritatem per contétionem altercatur circa pertinentia ad fidem vel neceſſaria ad ſalutem animæ, vel corporis, peccat mortaliter, aliàs tantùm venialiter.c.23.n.34.

DIVORTIVM. vide Matrimon.X I.

DOCTOR.

Magiſter & Diſcipulus.

Do-

Digitized by Google

DOCTOR vel magiſter legens diſcipulis fabulas poëtarũ, admonere debet, Deos illos eſſe falſos. cap. 11. num. 41. A

Peccat mort. qui accipit gradũ immeritum c.25.n.55.& qui dicit ſe habere gradum quo caret, & qui notorius peccator prælegit in ſcholis ſacram Scripturam.nu.56.59: Itẽ qui ſciens,vel ſcire debẽs,docet falſa,vel ſubtilia magis quàm vtilia, cum dãno illorum.n.56.

Peccat etiam mortaliter qui inducit auditores alterius Doctoris,vt eũ non audiant cum damno profectus eorum. Et qui ſubornãdo curat,vt indignus cathedram accipiat. nu.57. Et qui habens publicum ſtipendium, exigit aliquid ab auditoribus. num.58. B

Peccatque mort. qui notabiliter negligens eſt in ſtudendo, quando alitur alienis expenſis, vel redituum ſuorum Eccleſiaſticorum. num.59.

Peccat etiam mort. legum aut medicinæ Profeſſor,qui ad ſuam prælectionem admittit religioſum, preſbyterum, aut clericum in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutum, vt eum audiat,& eſt excommunicatus. Idem ſi quilibet,& cuiuſlibet facultatis, etiã Theologiæ profeſſor admittat religioſum ſine licentia Superioris eius, aut cum licentia ſed ſine habitu.cap.25.num.55.§.2.

Peccat etiam mort.magiſter,qui crudeli- D

Digitized by Google

ter caſtigat diſcipulum: quia ſolùm leuis caſtigatio eſt ei permiſſa. Et, ſi diſcipulus fuerit clericus, magiſter erit excommunicatus. Secus, ſi percutiat ſine ira, odio, vel malitia, aut percuſſio ſit moderata, & ratione correctionis, & caſtigatus non habeat ordinem ſacrum. cap. 25. num. 58. §. 7. & cap. 27. nu. 81.

Peccat etiam m. magiſter, qui diſcipulos ſimpliciores contemnit eo contemptu, quo notabile damnum honoris, aut bonorum illis ex iuſtitia legali debitorum inferatur. cap. 25. num. 58.

DOLVS.

A DOLVS *eſt machinatio ſeu circumuentio adhibita ad decipiendum alium.* ca. 17. n. 177. Differtque à fraude in hoc quòd dolus comprehendit circumuentionem verbo tãtùm, vel facto tantùm, vel vtroque modo factam: Fraus autem eam quę tantùm facto. Ita quòd fraus ineſt dolo tamquam ſpecies ſuo generi. c. 23. n. 77. Quamquam dolus qui fit verbis tantùm, poteſt etiam vocari fallacia. cap. 17. num. 177. Tamen omnes ſub nomine doli comprehenduntur. c. 23. num. 77.

B Dolus eſt duplex, verus & præſumptus. Verus dicitur, quando ſigna ſunt manifeſta: præſumptus verò, quando nõ ſunt talia. Ibid.

Nihilo

Digitized by Google

Nihilominus dolus non poteſt probari, niſi per confeſſionem partis, vel coniecturas quoad forum exterius. cap. 17. num. 177.

Dolus & fraus ita inficiunt quemlibet cõtractum, quantumuis licitum, vt ſit irritus, vel irritandus. ca. 19. n. 13. No. c. 20. num. 13.

C

Dolus verus ſæpenumero apud iuriſperitos vocatur culpa latiſſima, & præſumptus culpa latior. Vnde qui reliquit noctu librum ſibi cõmodatum in loco furibus frequẽtato, & perditus eſt, dicetur id dolo vero, & culpa latiſſima feciſſe, ſcilicet, eo fine, vt liber perderetur: Quòd ſi interdiu reliquit illum in tali loco publico, & perditus eſt, dicetur dolo præſumpto, & culpa latiori ibi illum reliquiſſe. cap. 17. num. 177.

Veruntamen poſſet fieri, vt coram Deo vtrumque caſu feciſſet ſine vllo dolo: aut poſterior fuiſſet dolo factus, & primus non. Vnde frequenter fit, vt qui in foro conſcientiæ, & coram Deo caret dolo, præſumatur de eo in foro exteriori. num. 177. 178. D

Omnis dolus & fraus eſt culpa. Vnde qui promiſit indemnitatem alicui, de culpa cõmiſſa per famulum, tenetur de furto, aut damno ab eo doloſè admiſſo. num. 178.

E

Dolus differt à culpa: nam dolus fit ſcienter, & ſtudioſè, culpa verò ignoranter, vel negligenter. num. 178.

Digitized by Google

Hinc eſt quòd quælibet ignorantia etiam craſſa excuſet à dolo,nõ tamen à culpa ſimplici. cap. 27.num. 141.

Pactum quod fit vt depoſitarius non teneatur de dolo,eſt illicitum & nullum. cap. 17. num. 181.

Doli actio non datur ob omnem quantitatem,quæ mortalem culpam facit.c.17.n.3. lit.E. in Nou. nu. 3.§. Non obſtant.

Per dolum verò & fraudem peccat mortaliter qui in contractibus aut quaſi contractibus afficit aliũ damno notabili.c.23.n.77.

DOMICILIVM. Subiectio ratione domicilij maior eſt quàm ratione originis & beneficij. Beneficium autem requirens reſidentiam perſonalem,confert domicilium.c. 25.n.111.§.3.verſiculo,principaliter dico.

DOMINIVM.

A ILLVD dicitur dominium directum,quod habet is qui proprietatẽ rei habet ſine Vſufructu. Illud verò dicitur dominium vtile, quod habet is qui,ſine proprietate,habet ius fruẽdi re perpetuò,vel pro ſua vita, vel plus, aut ſaltem pro decẽ annis. c. 17.n.174.& 85.

B Lex non prohibet dominij tranſlationem rei datæ alicui,ne maleficium faciat,ſed tantùm concedit condictionem. n.34.

Domi

Dominium rei furtiuæ permanentis in ſpecie, non tranſit in furem, ſed ſemper manet penes dominum. num. 94.

Dominium rei acceptæ in extrema neceſſitate non tranſit in accipientem. nu. 61. Neque omnis qui licitè vtitur re, fit Dominus eius. num. 62.

De dominio animalium, ferarum, auium, &c. vide Venatio. dominium per quos contractus transferatur. vide tit. contractus.

DOMINVS.

PEccat negligens ea quæ pertinent ad ſeruorum vel famulorum ſalutem ſpiritualem, & qui non curat docere illos doctrinam Chriſtianam, & qui negligit noſſe manifeſta peccata ſeruorum, vt corrigat. Item qui prohibet ſeruis ſuis matrimonium contrahere. cap. 14. num. 21. non tamen tenetur præbere conſenſum, nec concedere facultatem ad contrahendum. ibid.

Quomodo teneatur ſoluere ſalarium famulis. vide tit. Salarium. non poteſt atrociter punire ſeruum. cap. 14. num. 19.

DONATIO.

DOnatio à marito facta vxori, aut è contra poſt matrimonium contractum

Digitized by Google

de præſenti, aut antè, pro tempore quo contractũ fuerit, non valet, & donator antequã moriatur, poteſt reuocare cùm libuerit, quãuis ſit per tertiam perſonam & per modum remiſſionis debiti. exceptis his, quando imperator, aut Rex donat Imperatrici, aut Reginæ, vel vice verſa. Et quãdo donatur pecunia pro reſtaurãdis igne abſumptis. Et quãdo donator non fit pauperior ob talem donationem, quamuis recipiens ditior fiat. Et quando recipiẽs non fit ditior, quamuis do-
B nator fiat pauperior. Et quando donatur pro tempore, in quo matrimonium perficietur, ſcilicet vt res fiat alterius coniugis, quando alter morietur. Et quãdo donatio fit mortis cauſa, vt donatarius poſt mortem donatoris id habeat, dummodò in vita facultate reuocandi non ſe priuet. Et quando vxor marito donat ad aliquem honorem, aut dignitatem conſequendam. Et quando maritus extante matrimonio vxori omnẽ dotẽ promiſſam, aut aliquam eius partem remittit. Remiſſio tamen alterius debiti non valet. Et quando maritus vxori ſuæ in menſem, aut annũ, aut quãdiu fuerit ſuperſtes pro victu ſuo, & ſuorũ, certũ quid pro ęſtimatione fructuũ dotis, & non amplius deputat. cap. 17. nu. 149. 150.

Secluſis igitur his exceptionibus, ſtat quod dictum eſt priùs.

Donatio

Donatio facta à mutuatario cenſenda eſt libera, ex qualitate rei datæ, ex lucro, vel iactura dantis,& ex eo quod in tali caſu poſcebat virtus gratitudinis.nūm.209.

Donatio ab emente maioris iuſto pretio facta in ipſa emptione cẽſetur coacta, ſecus ſi fiat poſt.cap.13. num.88.

Donatio non valet in foro conſcientię,niſi fiat liberè,quãuis metus nõ ſit tãtus,vt ſufficiat ad inualidãdũ eã in foro exteriori.c.17. n.4. vnde talis donatarius tenetur reſtituere in foro conſcientiæ.n. 15.de quo tit.metus.

Donare non poſſunt Abbates, Religioſi, moniales, ſerui, filij ſub poteſtate patris. Poſſunt tamen filij donare cognatis,ſi liberam adminiſtrationem habẽt,& etiam aliis, ex bonis caſtrenſibus,vel quaſi caſtrenſibus. Poſſunt etiam omnes ſupràdicti cũ expreſſa vel tacita facultate ſuperiorum. Quam tunc cenſentur habere maximè religioſi, & filij, qui cum eorum facultate ſtudent,vel peregrinantur, ad largiendas eleemoſynas iuxta id quod alij ſcholaſtici ſuæ conditions faciunt,& etiam in caſu extremæ neceſſitatis, imò & magnæ, ſi non patet aditus ad ſuperiorem. cap. 17. num. 105. de facultate autem quam iſti habent ad ludendum. vide tit. Ludus. lit. H.

Vxor,quæ præter dotem,non habet bona

paraphernalia, ſine expreſſo vel tacito conſenſu viri donare nõ poteſt, nec furioſus non habẽs lucida interualla, nec pupillus abſque tutoris auctoritate, nec prodigus, nec minor 25. annorũ, quãquam huius donatio valebit, ſi poſt illos donationẽ ratam habuerit. Item non poſſunt donare perſonæ Eccleſiaſticę de reditibus Eccleſiaſticis, niſi ad opera pia vel modis poſitis. nu. 94. vide Beneficium I I I. A. Nec etiam hæretici rebelles: nec alij, quos ob ſua crimina lex ipſo facto priuat. Donatarij verò poterunt rem donatam retinere ante ſententiam declaratoriam. num. 106.

E Donatio à patre facta filio exiſtenti ſub eius poteſtate non valet, nec è contrario, niſi in quinque caſibus. I. Facta à patre in dotẽ aut matrimonium. I I. Mobilium facta pro bello. I I I. Vſusfructus quem in bonis filij aduentitiis habet pater. I V. Facta pro meritis, & ſeruitiis, in quantùm pater deberet dare alij extraneo pro ſimilibus aliis meritis. Quæ in foro cõſcientiæ, ſufficit vt ſint vera: ſed in foro exteriori debent probari. V. In omnibus caſibus, in quibus donatio à marito vxori ſuæ ſiue ab vxore marito facta, valet. c. 17. nu. 145. 146. Vnde donatio inter virum & vxorẽ, & donatio inter patrem & filium, communiter æquiparantur. num. 147.

Donatio excedẽs quãtitatẽ lege taxatã, nõ reſcin.

Digitized by Google

reſcinditur in totũ, ſed iuxta exceſsũ.n.147.

Donatio verò facta à marito de bonis mobilibus, ſine conſenſu vxoris, valet.num.155.

Pater nõ poteſt minuere legitimam filiis per veras donationes, nec contractus ſimulatos forma oneroſos, & re ipſa gratuitos: poſſunt verò per verè oneroſos, & per donationes remuneratorias etiam dando aliquid amplius vltra merita donatarij.cap.26.n.39.

Cui prohibetur donare ſimpliciter, non prohibetur donare ob cauſam. Vnde poteſt pater in vita largiri de ſuis bonis in veras eleemoſynas, & opera pia, pertinẽtia ad cultum diuinum, ad ſalutem animæ, & ſatisfactionem peccatorum.cap.26.num.39.

D O S.

PAter tenetur dotare filias etiam ſpurias. c.14.n.17. Legatũ verò quod pater relinquit filiæ cui debebat dotem, videtur relinquere in ſolutionem debiti.c.17.n.150.

Qui recepit dotẽ, & hęredes eius in caſu diuortij tenẽtur vxori viduæ, vel ſeparatę præbere alimẽta, quæ ſalua dote dari poſsũt donec perſoluatur vxori. Iuſta autẽ sũt regionũ ſtatuta, quòd promittẽs dotẽ donec ſoluat, & maritus, & eius hæredes donec dotẽ reddãt, vxori viduę, vel ſeparatæ impendant certum quid ex centũ in ſingulos annos.c.17.n.213.

Digitized by Google

DVBIVM.

DVBIA ac generalia verba, aut differentem ſenſum habentia, in meliorem potiùs interpretanda ſunt. Præl. 5. num. 5. Nou. 5. num. 8.

Ad peccandum non ſufficit dubitare in communi, an hoc liceat, ſed requiritur dubitare hîc, & nunc in particulari. Præl. 9. n. 9.

In dubio obedientia excuſat à peccato. cap. 17. num. 201. Qui dubitat non iudicat, nec aſſentitur: ſecus de eo qui opinatur. cap. 27. num. 275. poteſt quis dubitare quantùm ad vnum effectum, & non quantùm ad aliũ. cap. 22. num. 54.

DVELLVM.

DVELLVM eſt illicitum, & habet annexam excommunicationem, niſi in duobus caſibus. I. Quando rex iniuſtè impugnatus, eſt inferior viribus ad prælium. II. Quando quis falsò accuſatus præuidet ſe paſſurum mortem, niſi cum accuſatore duellum acceptet. cap. 11. num. 39. cap. 15. num. 9.

Duellum acceptatum ſola cauſa oſtendendi vires, illicitum eſt; ſecus, ſi acceptetur

ad

Digitized by Google

ad conſulendum belli victoriæ, honori & reputationi fortitudinis. cap. 15. num. 24. lit. B. Nou. num. 27. §. Dubium.

Acceptantes duellum etiam ſine patrino, & ſolennitate; & domini locorum, non impedientes excommunicantur. additum in Nou. cap. 27. num. 150. Quocirca vide in hoc Comp. ipſa verba Pontificis. tit. Excommunicatio VI. §. VI. lit. I.

EBRIETAS.

EBrietatis vitio peccat mortaliter, qui ſe ſcienter inebriat, vel procurat alium inebriari. Secus, ſi id faciat ex ignorantia qualitatis potûs, vel ex inaduertentia nimietatis. cap. 23. num. 122.

Peccat etiam mortaliter, qui ſciens aut ſcire debens ſe tali, vel tanto potu ſolere inebriari, & nihilominus eum bibit, credens ſe non inebriatum iri, & tamen inebriatur. Non quòd iteratio potuum, aut actûs ex veniali faciat mortale, ſed quia conſuetudo facit, vt ille ſcire debeat, ſe eiuſmodi potu inebriatum iri: quod ſatis eſt, vt inebriando ſe, peccet mort. ibidem.

In ſemiebriis eſt imperfecta libertas iudicij ſufficiens ad veniale, non tamen ad mortale.

Digitized by Google

mortale. Præl. 9. n. 10. No. n. 11. & c. 11. n. 4.

ECCLESIA.

A ECclesia dicitur polluta in ſex caſibus. I. Quando intra eam effunditur iniuriosè ſanguis humanus, vel datur cauſa naturalis talis effuſionis, aut mortis. Secus ſi extra Eccleſiam etiam deſuper in tecto, vel ſubter ſpeluncam. Non ſufficit aliquarum guttarum ſanguinis emiſſio: nec percuſſio quæ non ſit mortifera ſine ſanguinis effuſione, quamuis carnes contundat, aut frangat oſſa. cap. 27. num. 251. Nouo n. 257.

B Non ſufficit fieri ſanguinis effuſionem ob iuſtam defenſionem, nec effuſio facta per furioſum iudicio carentem. Sufficit tamē vulnus infligi intra Eccleſiam, quamuis ſanguinis effuſio non fiat intra, & quamuis ſanguis recipiatur in aliquo vaſe. Nec etiam ſufficit quòd ſanguis effundatur in Eccleſia, ſi vulnus fuit extra eam inflictum. Sufficit ſuffocare aut aliàs intra Eccleſiam hominem occidere ſine ſanguinis effuſione. Item ſufficit effuſio ſanguinis ob fidem catholicam vulnerati. Ibidem.

C Non ſufficit percuſſio aliquo telo miſſo ab exiſtente in Eccleſia contra exiſtentem extra eam. Sufficit tamen mors, vel effuſio

facta

Digitized by Google

facta in Eccleſia, per tormentum aut telum foris miſſum.

II. Caſus eſt per voluntariam effuſionem humani ſeminis, ſiue viri, ſiue fœminæ, ſiue iuxta curſum naturalem, ſiue contra, imò per coniugalem copulam. Non ſufficit tamen emiſſio facta in ſomnis. III. Caſus eſt quando in Eccleſia ſepelitur excommunicatus. IIII. Quando ſepelitur infidelis. V. Quando Eccleſia conſecratur aut benedicitur per Epiſcopum publicè excommunicatum. VI. Quando Eccleſia taliter renouatur, quòd omnes parietes, vel maior pars diruuntur. ca. 27. num. 253. Nouo 257. 258. D

Per Eccleſiam autem quoad effectum, vt maneat polluta, intelligitur etiam ea quæ non eſt conſecrata. num. 251. Nouo 256. E

Eccleſia exiſtente polluta cæmeterium ei contiguum etiam eſt pollutum, non tamen è contrario. num. 253. Nouo num. 258.

Nulla occulta Eccleſiæ pollutio impedit celebrationem in ea, dum manet occulta, impediet tamen, vbi primùm publicari, aut diuulgari inceperit, maximè effuſio ſanguinis, aut ſeminis. num. 251. Nouo num. 256. F

Peccat verò mortaliter qui celebrat in Eccleſia polluta ſanguine, vel ſemine humano,

Digitized by Google

mano, non tamen erit irregularis. cap.25. num.83.

G Reconciliatio autem Eccleſiæ conſecratæ debet fieri ab Epiſcopo, & cum aqua benedicta à ſe, vel ab alio Epiſcopo. Sed reconciliatio non conſecratæ poteſt fieri à preſbytero, cum aqua à ſe ipſo benedicta. Non tamen ſufficit reconciliatio, quando eſt Eccleſia polluta ob infidelem in ea ſepultum, ſed etiam radendi ſunt parietes. Sufficiet verò reconciliatio, ſi aliquis excommunicatus fuit ſepultus in Eccleſia. cap.27. num.251. 252. Nou.256.257.

Eccleſiæ libertas in quo conſiſtat. vide tit.excommunicatio 6.§.4.in fine.

E L E C T I O.

ELigens indignum, ex quo malæ gubernationes oriũtur, vnum peccatum committit.cap.11.num.4.

Moniales & monachi qui nullum ordinem habent, facientes tempore interdicti officia prohibita clericis, peccant mort. & licèt non ſint irregulares, fiunt tamen inhabiles ad electionem actiuam & paſſiuam. cap.27.num.187. Similiter etiam religioſi, qui dimittentes habitum ſuæ religionis ad

eam

eam redire ſunt coacti priuantur huiuſmodi electione & quolibet alio priuilegio ſuæ religionis. num. 133. ignorantia non facit validam electionem eius qui aliàs eſt incapax. num.271. dict. 8. de Papa electo. vide tit. Papa. cap. 27.

ELEEMOSYNA & Miſericordia.

MISERICORDIA eſt *virtus inclinans ad miſerendum, patienti aliquod malum ad ſubueniendum ei.* cap. 24. num. 2. Cuius actus vocantur etiam opera & actus charitatis, quia ex amore proximi procedunt, & immediatè ex miſericordia. num. 3.

Vocantur etiam eleemoſynæ: ſuntque aliæ corporales, vt viſitare infirmum, paſcere eſurientem, potare ſitientem, redimere captiuum, tegere nudum, colligere hoſpitem, aut peregrinum, ſepelire mortuum: aliæ verò ſunt ſpirituales, vt docere ignorantem, conſulere conſilio indigentem, conſolari triſtem, remittere offenſam, oneroſum ſufferre, peccantem corrigere, orare pro viuis, & mortuis. num. 4.

Actus ergo miſericordiæ ſpirituales me-

Digitized by Google

liores ſunt quàm corporales, idem de eleemoſynis ſpiritualibus.num.5.

Omnia tamen opera miſericordię corporalia & ſpiritualia ſunt ſub conſilio, duobus caſibus exceptis. I. Quando quis habet ſuperflua naturæ, & occurrit proximus extremè indigens. II. Quando quis habet ſuperfluum naturæ, & ſtatus, & occurrit proximus egens neceſſariis ad ſtatum. Et in his duobus caſibus ſufficit dare mutuando vel commodando. Superfluum autem naturæ eſt, quod ſupereſt demptis neceſſariis ad vitam ſuam, & ſuorum. Superfluum ſtatûs eſt quod ſupereſt deductis neceſſariis ad vitam, & decentem ſtatum, habita ratione caſuum, non omnium, qui contingere poſſunt, ſed eorum qui probabiliter timeri vel expectari poſſunt. cap. 24. numer. 5. & §.V. Noua num. 5.6.

Neceſſarium autem ad decentiam ſtatûs non conſiſtit in indiuiſibili. Et ſæcularis congerens pecunias ad aſcendendum in altiorem ſtatum ad quem eſt idoneus, non dicitur habere ſuperflua ſtâtûs. ibid. §.6. Noua num. 6.

Nemo tenetur ad eleemoſynam de neceſſariis ad ſuum decentem ſtatum niſi extremè indigenti. num. 7. Neque diues ſæcularis poteſt cogi ad erogandam eleemo-

ſynam

ſynam.cap.23. num.73.

Imò neque tenetur diues quærere pauperes, ſed ſufficit vt occurrentibus det eleemoſynam.Præl.7.num.13. in Antiq. nam de Nouo demptum eſt ibi:habetur tamen.cap.24.num.9. Niſi ei ex officio incumbat quærere pauperes.cap.24. num.9.§.Circa.

Eccleſiaſticus autem qui congerit pecunias ad altiorem gradum aſcendendum, aut in tot fines in quot ſæcularis poteſt, ſuperflua ſtatus habere dicitur. Non enim poteſt inſtar ſæcularium coaceruare pecunias. nu. 6.§.6.

Peccat mortaliter Beneficiarius, qui ex reditibus Eccleſiaſticis non erogat ſuperflua,piis operibus,vel pauperibus, quia facit contra iuſtitiam. cap.23.num.74.

Qui non dat eleemoſynam extremè indigenti, non tenetur reſtituere illam, nec damnum inde ſequutum. cap.24. num.7.

Peccat verò mortaliter qui aliquid ex operibus miſericordiæ corporalibus non præſtat extremè indigenti, & occurrenti. Item non redimens captiuum, ſaltem mutuando, quem credit aliàs iniuſtè occiſum iri. Non tamen tenetur ſub mortali,ſi ei ex officio non incumbit in carceribus, & hoſpitalibus, aut aliis locis quærere extremè indigentes, ad ſubueniendum, neque mor-

tuos inſepultos ad ſepeliendum. Item peccat mort. qui licèt non extrema neceſſitate, ſaltem magna oppreſſo non præbet eam opem, quam commodè poteſt, credens neminem alium ei laturum. num.9.

Peccat etiam mort. qui non facit eleemoſynam ſpiritualem, aut aliud quippiam ex operibus miſericordiæ ſpiritualibus, extremè indigenti quoad ſalutem animæ, etiamſi non poſſit abſque iactura vitæ. cap. 24. num.9. Patitur autem hanc extremam neceſſitatē peccator fidelis proximus morti, qui credit ſe quauis attritione ſaluum fore, & ideo ſiſtit in attritione. Talis enim indiget extremè doctrina vera de contritione. Ibidem. paruuli etiam Chriſtianorum qui morti proximi exiſtunt apud infideles, vel apud fideles, neſcientes baptizare, ſunt in extrema neceſſitate ſpirituali. ibid.

Qui non eſt parochus, nec prælatus, non tenetur cum probabili periculo vitæ viſitarē morbo contagioſo infectos, & in extrema neceſſitate corporali conſtitutos: ſecus ſi tali morbo infectus ſit in extrema neceſſitate ſpirituali. num.10.

Nullo ſtatuto, voto, vel præcepto humano excuſatur homo à ſubueniendo extremè indigenti. num.11.

Extrema etiam neceſſitas eſt Reipublicæ,

cæ, quando contra eam parantur proditiones,& coniurationes, & in hoc caſu tenetur etiam clericus, & religioſus ſuccurrere ei, ſcilicet detegendo proditiones, & coniurationes, & etiam ipſos coniuratores: Et non fiet irregularis, quamuis illi morte plectantur: dummodo id faciat cum proteſtatione, ſe id facere, vt periculo imminenti obuietur ſine ſanguinis pœna. ibid. num. 11.

Proximi autem extrema neceſſitas dicitur,non ſolùm quando quis iam agit animam, ſed etiam quando ſunt indicia probabilia animam acturum, niſi ei ſubueniatur. Atque ratione extremæ neceſſitatis, non tenemur ſubuenire exiſtenti in periculo amittendi honorem.num.5.Bene tamen alia ratione. num.17.

Quamuis autem nemo regulariter teneatur ſub mortali præſtare opera miſericordiæ corporalia, niſi extremè indigenti, tenetur tamen bouem proximi errantem reducere, quamuis proximus non extremè indigeat illo.& ratio eſt, quia illic agitur de dando egenti, hic de impediendo damno. num. 22.

Quas eleemoſynas poſſit vxor facere, qualve Religioſus: vide tit. Vxor.lit. C. & Religioſus. I I I I.

EMPHYTEVSIS.

A HAbens rem propriã Eccleſiæ in emphyteuſim temporariam, vel perpetuam, & per duos annos penſionem,nõ ſoluens ipſo facto eam perdit, niſi mora purgetur celeritate ſolutionis.Si verò prædium eſt priuatæ perſonæ,non perditur:niſi omittat ſoluere per tres annos;non tamen poteſt purgare moram. Quòd ſi retineat penſionem propter compenſationem, non perdit.

B Quando dominus directus prædij accipit in pignus prædium emphyteuticum, non tenetur computare fructus in ſortem. num.218.

Donans emphyteuſim non tenetur ſoluere laudemium in foro exteriori, imò nec in interiori. cap.23. num.65.

Amiſſio verò emphyteuſis ipſo iure incurſa poteſt eſſe in pendenti. num.104.

EMPTIO, ET VENDITIO

I. Quo ad pretium.

A PRETIVM iuſtum *rerum eſt pretiũ pecuniarium,quo communiter æſtimatur res valere,attenta eius bonitate intrinſeca, & vtilitate vendentis,loco, tempore,penuria, vel copia illius,*

illius, & emptorum, ac venditorum. Vnde iuſtum pretium ſumendum eſt ex præſenti tantùm æſtimatione præſenti pecunia. Atque pretium quidem taxari poteſt etiam à Domino oppidi deficiente communi æſtimatione, & gubernatore. cap. 23. num. 78. vtilitas ex parte védentis poteſt augere pretium non tamen ex parte ementis, ibidem.

Pretium iuſtum triplex eſt, rigoroſum, medium, & infirmum. num. 79. B

Modus etiam vendendi ſolet augere, vel minuere pretium. num. 78. 87.

Emptores non peccant expectantes tempus, vel locum, in quo res viliùs vendantur. num. 79.

Proloquium illud, *Tantùm valet res quantùm vendi poteſt*, intelligitur de pretio, quo vendi poteſt in illo loco, tempore, & modo vendendi præſenti pecunia. num. 80. C

Emptio lanarum minoris ob anticipatam ſolutionem eſt illicita. num. 81. Idem de venditione mercium in magna quantitate delatarum per mare. Res enim non poteſt cariùs vendi credita pecunia, nec viliùs anticipata ſolutione. num. 82.

Qui verò credita pecunia vendit cariùs quàm præſenti, animo tamen non recipiendi exceſſum, ſi recuperet debitum abſque expenſis, videtur peccare, niſi occurratur

Digitized by Google

huic periculo, tradendo ſcripturam ſubſcriptam emptori.nu.84. vide etiam ſuprà contractus lit.E.vbi hoc magis explicatur.

E Quando contingit deceptio vltra dimidium iuſti pretij, debet reſcindi contractus, vel pretium ſuppleri,vel minui.num.84. Et ad reſciſſionem hãc requiritur probare rem valere plus dimidio in illo loco,tempore,& modo vendendi,quo vẽdita fuit.Quæ reſciſſio non ſolùm habet locum in emptione,ſed etiam in aliis contractibus bonæ fidei.num. 85.ſed aduerte hoc implicitè contineri.ibid. non explicitè.

F Qui decipit vltra dimidium iuſti pretij, difficilè conuinci poteſt apud iudices Eccleſiaſticos.Ibidem.

Pactum de retrouendendo licitum eſt,& diminuit pretium, ſeu de pretio. num.86. cap.17. num.247. Nou. 248. Vnde ratione prædictæ deceptionis cõſiderandum eſt huiuſmodi pactum, in reſciſſione contractus. cap.23.num.86. diminuit autem frequenter tale pactum quartam partem pretij vel ampliorem.ibid.

G Qui emit cum pacto retrouendendi, non tenetur reſtituere fructus interim perceptos,niſi à tempore moræ, quam committit ſimul ac non accipit pretium congruo loco; & tempore oblatum, & iuſtè poteſt ſtatim

Digitized by Google

tim locare venditori honeſta penſione. cap. 17.num.247.Nou.248.

Ad hoc, quòd pactum de retrouendendo ſit licitum,requiritur primò,quòd ſimulatio abſit. Secundò, ne fiat pactum,quo redemptio fiat maiori pretio quàm facta eſt: non tamen requiritur,ne fiat pactum,quòd vltra certum tempus res non poſſit emi. Hoc autem non habet locum in cenſibus. cap.17. num.248.& in Nou.249. H

Pretium mercium creſcit propter multitudinem volentium eas emere iuſtè,non autem propter multitudinem volentium iniuſtè.num.283.lit.K.in Nou.num.295. I

Qui vendit triticum maiori pretio notabiliter quàm ſit taxatum à republica, peccat mort.& teneatur reſtituere,nec à peccato excuſat pœna ſtatuta in edicto taxante pretium, nec donatio à venditore facta in emptione,quia præſumitur coacta: ſecus ſi fiat poſt emptionem.cap.23.num.88.

Taxatio à republica facta circa triticum obligat etiam clericos. Idem quando limitatur pretium rei collectæ in illa ciuitate, & non aliunde aſportata: nam hæc limitatio obligat etiam clericos. Raro tamen ponenda eſt huiuſmodi taxa, & limitatio.num.88. L

Qui vendit rem pretio taxato compellando emere aliquid aliud quadruplo ma-

Digitized by Google

iore, quàm valet, peccat. Ibidem.

M Qui ſciens emit vili rem pretioſam ab ignorante, peccat mortaliter. Idem ſi vendit vile pro pretioſo, & tenetur reſtituere. num. 89. Idem de vendente rem, quam ſcit vitioſam, non declarando vitium occultum. Nec ſufficit dicere ſe nolle teneri de aliquo defectu, & quòd vendit cum omnibus ſuis defectibus. cap. 23. num. 88. Non tamen peccat ſi ignorat defectum, ſed poſtquam ſciuerit,

N tenetur reſarcire damnum. Nec tenetur declarare vitium manifeſtum, nec etiam occultum emptori non notabiliter damnoſum; nec tale, propter quod deſineret emere, licèt ægriùs eſſet empturus. Et poſt venditionem tenetur admonere huiuſmodi vitij. Idem de vendente rem, quam ſciebat ſtatim corrumpendam ementi ad diu ſeruandum. num. 89.

Qui tempore Meſſis immoderatè triticum emit, vt caritatem inducat, peccat mortaliter: ſecus ſi alio fine. Qui verò pretio rigoroſo vendit merces egenti, volentique eas ſtatim reuendere, non peccat. Non tamen decebit illum illas reemere, niſi ſecretiſſimè id faciat: licebit nihilominus in rigore, vel emere iuſto pretio mediocri, vel pro minori rigoroſo, ſi maius non inueniretur. num. 91.

Qui

Digitized by Google

Qui iuſſu alterius emens aliquid dicit pluris emiſſe, vt illud plus ſibi retineat, peccat, niſi pro impenſis neceſſariis acceperit, aut venditor donauit ipſi, & non ei pro quo emit. cap. 17. num. 96. qui recipiens alienam rem ad vendēdum, pretioſiorem reddit, cùm ad id non teneretur, poteſt exceſſum ſibi retinere. num. 99.

Vendens triticum paratum ad ſeminandum, & non habens aliud ſimile, poteſt cariùs vendere. Habens verò aliquid, quod communiter nec ſibi nec aliis valet pluſquā decem, non poteſt alteri pluris vendere, quamuis illi multò plùs valeat. nu. 211. Nam vtilitas ex parte vendentis poteſt augere pretium, non tamen ex parte ementis. c. 23. num. 78.

Aliquando tenetur mercator vēdere minoris, quàm emit. cap. 17. num. 228. & num. 243. §. 97.

EMPTIO II.

Quo ad res vendendas.

EMENS bona fide à non Domino, tenetur poſtquam reſciuerit, reddere vero domino, etiam non recuperato pretio. cap. 17. nu. 8. Si tamen compareat venditor, poterit illi reddere, & pretium recuperare. Nec videtur

coo

cooperari peccato venditoris in retinendo alieno.num.9.& 84.

B Peccat mort. qui vendit aliquid amiſſum ipſo iure propter hæreſim, vel crimen læſæ maieſtatis emptori ignoranti,& non admonito. Niſi crimen eſſet ita occultum,vt probabiliter crederet vendens, numquam detegendus.cap.23.num.89.

Emi poſſunt merces futuræ etiam nondum natæ,imò & ſpes earum.num.163.

C Qui commodat balliſtam ei, qui cum alio rixatus eſt, & petit eam irato animo, dat ei occaſionem peccandi. Idem de vendente eam, vel lanceam, vel enſem. cap.14. num.31.E.in Nou.num.38. Vnde,qui vendit arma ei, quem ſcit emere ad nocendum iniuſtè, vel ad bellum, quod ſcit iniuſtum, vel dubitat, & non eſt ſubditus Principis indicentis bellum,peccat mort. Secus ſi eſt ſubditus.nam iſte poteſt deponere dubium.cap. 23.num.90.

Qui ob iuſtum lucrum vendit chartas luſorias,taxillos, fucos,& alia huiuſmodi,ſine conſenſu in peccatum inducendi, non peccat.Colligitur ex reſolutione.cap.19.nu.16. in Nou. cap.20. num.16.vide etiam cap.23. num.90. vendens tenetur de euictione. cap. 17.num.8.

Digitized by Google

EMPTIO III.

Quoad locum, tempus & perſonas.

MORTALITER peccat qui emit, vel vendit frangendo feſtum. cap. 23. numer. 92.

Gubernator poteſt aliquos deſignare, vt ſoli vendant certi generis merces obligando eos ad id. Ibid.

Peccat mortaliter qui ad terras infidelium res vetitas, præſertim arma &c. exportat: & eſt excommunicatus per bullam cœnæ. num. 93.

EPICEIA, ſeu Epiceia quid ſit vide. tit. Scrupulus. litt. F.

EPISCOPVS.

PROMOTVS in Epiſcopum tenetur intra tres menſes conſecrari, aliâs perdet fructus ipſo iure; & intra alios tres, perdet Epiſcopatum. cap. 25. num. 118.

Epiſcopus poteſt celebrare ante lucem. num. 85. Tenetur iure diuino prædicare, & reſidere perſonaliter in ſua diœceſi. nu. 121.

A quacumque excommunicatione reſeruata Papæ poteſt abſoluere Epiſcopus, quando

quando iuſto impedimento nō patet recurſus ad Papam, vel ad eius Legatum, vel alium habentem priuilegium ad abſoluendum. Quòd ſi pateat aditus ad legatum, vel ad habentem priuilegium, non poterit tunc abſoluere Epiſcopus, quamuis ille excommunicatus non poſſit adire Papam. cap. 27. num. 90.

C Quantum autem temporis debeat durare impedimentum vt dicatur iuſtum: reſpondeo, primò, non habendam rationē temporis requiſiti ad acceſſum ad Pontificem: ſed tēporis requiſiti ad diſceſſum à loco, in quo abſoluendus reſidet. Reſpōdeo ſecundò, ſufficere tantum temporis quantum neceſſarium eſt à diſceſſu vſque ad acceſſum ad Pontificem. itaque ſi à diſceſſu ad acceſſum requiritur ſpatium trium menſium, & habet impedimentum quo per tres menſes non poſſit incipere iter ad Pontificem, dicetur iuſtum impedimentum. num. 90. in principio. Quòd ſi impedimentum fuerit falſum, abſolutio erit nulla: Et ſi abſolutus ceſſante impedimento non arripit iter ad Pontificem reincidit. num. 90.

D Iuſtum autem impedimentum eſt habere curam animarum, & timere eas paſſuras magnum detrimentum propter eius abſentiam, niſi poſſet ſubſtitui vicarius idoneus.

Iuſtum

Digitized by Google

Iuſtum etiam eſt non poſſe adire Pontificem, niſi relinquendo vxorem, & filios in neceſſitate extrema,vel valde magna. Et licèt quis pro abſolutione mittere poſſit, ſufficit tamen non poſſe adire Papam,vt dicatur habere iuſtum impedimentum, & poſſit abſolui ab Epiſcopo. Ibid. De aliis perſonis huiuſmodi impeditis,quæ ſint, & quomodo eas poſſit abſoluere Epiſcopus, vide Abſolutio. IIII.

Sed huiuſmodi impediti non poſſunt abſolui à ſimplici Sacerdote, quamuis Epiſcopus vel Nuncius renuant abſoluere.nu:90.

Epiſcopus non dat iuriſdictionem confeſſario ſuo,ſicut dat Papa.additum in Nou. cap.27.num.260.§.5.

Epiſcopus non recipit iuriſdictionem aliam iure diuino quàm illam, quæ datur ei à Papa mediatè vel immediatè. Additum ibidem.num.263.in fin.

Reliqua ad Epiſcopum pertinentia, vide in tit.Diſpenſatio,Excommunicatio. Ordo, Reſidentia.

Vtrùm verò poſſit abſoluere ab hæreſi, vide tit. Hæreticus.

EVNVCHVS. vide Irregularitas.

EVCHA

EVCHARISTIA I.
In ſe.

EVCHARISTIA eſt *Sacramentum continens ſub ſpecie panis, & vini, vel alterius eorum, verum corpus, & ſanguinem Christi.* cap. 22. num. 10.

Concil. Trid. ſeſſ. 13. ſub anathemate definiuit circa Euchariſtiam hæc ſequentia.

I. *Verum corpus & ſanguinem* Ieſu *Chriſti contineri realiter in hoc Sacramento.* II. *Nihil ſubſtantiæ panis, vel vini remanere poſt conſecrationem.* III. *Sub qualibet ſpecie, & ſub qualibet parte ſeparata contineri totum corpus & ſanguinem Chriſti.* IV. *Eſſe idem corpus & ſanguinem Chriſti in hoc Sacramento non ſolùm dum ſumitur, ſed etiam ante, & in hoſtiis conſecratis quæ reſeruantur poſt communionem.* V. *Remiſſionem peccatorum non eſſe fructum eius.* VI. *Eſſe adorandum latria.* VII. *Eſſe celebrandum peculiare feſtum illius, deferendúmque in proceſſionibus: & proponendum populo vt eum adoret.* VIII. *Sumi totum Chriſtum realiter in Communione.* IX. *Adultos teneri communicare ſaltem ſemel in anno.* X. *Qui celebrat poſſe ſe ipſum communicare.* XI. *Non ſufficere ſolam fidem ad bene communicandum.*

Qui

Digitized by Google

EVCHARISTIA II.

Quo ad obligationem.

DECENS eſt conſuetudo, vt pueri priùs vno vel altero anuo incipiant confiteri, quàm communicare. Quod etiam eſt verum in articulo mortis. Bonum tamen conſilium eſſet tunc communicare, niſi iudicium eſſet valde puerile. cap. 21.n.33.57.

Tenetur quis communicare in Paſchate, vel octo dies ante, vel poſt. Excuſatur tamen qui id differt ex licentia Confeſſarij. Excuſatur etiam excommunicatus, interdictus, vel ſuſpenſus, dummodò procuret abſolutionem. Qui verò degit in aliqua regione, vbi eſt conſuetudo legitima, & præſcripta, vt communicando in quolibet die Quadrageſimæ ſatisfaciat huic præcepto, ſufficit vt conformet ſe tali conſuetudini. num.45.

Qui non communicauit in Paſchate, tenetur poſtea eodem anno quàm citiùs poſſit communicare. Idem dicendum de Confeſſione ſemel in anno facienda. ibidem.

Peccat mort. pater, tutor, vel herus, qui notabiliter negligit procurare, vt filij, pu-

Digitized by Google

pilli, vel famuli, domi ſuæ viuentes non communicent, quando tenētur. Et prædicti qui aliena cura gubernantur, & eorum monitionem expectant non peccant, donec moneantur. quamuis curam eorum gerentes peccēt monendo tardiùs quàm par eſt. n. 57.

Peccat mort. monachus ſancti Benedicti qui non communicat ſemel in menſe. Idem de Moniali cuiuſcumque ordinis. Ibidem. §. 13. In Nouo num. 59.

Poteſt ob aliquam cauſam Euchariſtia denegari damnatis ad mortem. Aliquando enim expedit, vt non differatur executio ſententiæ. cap. 25. num. 23. vt dicetur. tit. Iudex.

EVCHARISTIA III.

Quo ad vſum & ritum.

A CONSILIVM eſt non communicare ſtatim poſt confeſſionem longi temporis. cap. 21. num. 41.

Peccat mortaliter qui communicat credens, vel credere debens, ſe eſſe in peccato mortali. cap. 21. num. 46.

Debet autem id credere, qui id ignorat ex ignorātia affectatā, imò & craſſa: ſecus de illo, qui adhibita diligētia nullius culpæ mortalis conſcius eſt, ſiue ignorantia ſit iuris,

ſiue

Digitized by Google

ſiue facti. Sed vt quis rectè communicet, nõ requiritur quòd ſciat ſe eſſe in gratia Dei, ſatis eſt id probabiliter credere. n. 47.

Peccat mort. qui habens copiam confeſſoris communicat ante confeſſionem mortalium, quamuis ſit contritus.n.49.Imò qui etiã diſputando defenderet huiuſmodi contrito licere ſine confeſſione communicare, peccaret mort.& eſſet excommunicatus. n. 10.Secus tamen de illo qui non habet copiã confeſſoris,quam non habet,qui non poteſt ſine ſcandalo confiteri,aut relinquere communionẽ:ſicut Sacerdos, qui inchoata miſſa recordatur alicuius peccati non confeſſi,aut qui iam venit cum aliis,& paratus eſt ad cõmunionem, & recordatur alicuius peccati mortalis,nec poteſt decenter ante communionem confiteri,nec abſtinere à cõmunione ſine nota,poterit tunc celebrare,vel communicare.Sed tenetur poſtea quàm citiſſimè potuerit confiteri.c.2.n. 8.Nouo nu. 10. & cap.21.nu.49. B

Peccat mort.qui cùm ſit excõmunicatus, interdictus vel ſuſpenſus à communione, communicat:niſi quãdo huiuſmodi cenſuræ eſſent nullæ,vel iniuſtæ,& ſecretò cõmunicat,vel in terris vbi id ignoratur.c.21.n.48. C

Qui intra vnum diem naturalem poſt habitam copulam carnalem, vel pollutionem

 illicitam,

Digitized by Google

illicitam, ſi præmiſſa confeſſione, humiliter accedat ad Euchariſtiam, non peccat. & multò magis procedit in eo qui abſque culpa paſſus eſt pollutionem. cap. 21. num. 51.

Peccat mort. qui communicat poſt ſumptionem cibi vel potus. n. 58. Non tamen impedit deglutire reliquias cibi diei præcedentis dentibus inſertas; aut lauando os, aliquã guttam aquæ, vel particulam alterius rei, vel etiam guſtando ius ſeu vinum tanquam ſaliuam: nec impedit ſumere cibum, parum ante mediam noctem, quãuis poſteà nec dormiat, nec digerat. n. 53. De celebrãte, vide Miſſa. 3.

Infirmus ſequentem diem commodè expectare non valens, poteſt etiam nõ ieiunus communicare. Sacerdos autem non ieiunus non poteſt celebrare, vt communicet infirmum non potentem expectare ſequentem diem, nec etiam id poteſt ad vitandũ ſcandalum, quamuis accedat præceptum Superioris inferioris Papa. num. 53.

Non peccat Sacerdos qui non celebrans ſed cõmunicãs, ſuſcipit Euchariſtiã ſine ſtola, & ſuper pelliceo. Peccat verò m. qui pluries quàm ſemel eodẽ die communicat. Idẽ de celebrãte niſi in certis caſibus. n. 54. Quos vide in hoc Comp. tit. Miſſa. 11. G.

Peccat mort. laicus, vel clericus, qui non celebrando communicat ſub vtraque ſpecie.

Quo,

Digitized by Google

Quocirca Concilium Trid.ſeſſ.21.ca. 1. damnat ſub anathemate,dicentē, *Chriſti fideles teneri præcepto diuino ad Communionem ſub vtraque ſpecie,aut Eccleſiam erraſſe,ſtatuendo, vt laicus, & clericus,non conficiens, ſub ſpecie tantùm panis communicet*. Item.c.3.& c.4.definit, *hæreticum eſſe qui dixerit totum & integrum Chriſtum ſub vna tantùm ſpecie non ſumi,aut Paruulos vſu rationis carentes ad communionem obligari*. c.21.n.59.

Euchariſtia poteſt miniſtrari infirmo alienato à iudicio mētis per phreneſim,vel aliâs, qui antea ſigna contritionis oſtendit,quāuis nō fuerit cōfeſſus per multos ann.c.26.n.27.

Frequenter communicare licitum eſt, & melius quàm contrarium,idque de ſe,quamuis per aliquam circumſtantiam poſſet fieri,vt contrarium ſit melius per accidens. Et qui ex frequentatione ſentit in ſe maioris deuotionis feruorem erga Deum, & reuerētiam erga hoc Sacramentum, debet illam frequentationem vlteriùs proſequi ; ſin minùs,debet aliquandiu abſtinere.n. 59.

EVCHARISTIA. IIII.
Quo ad Miniſtrum.

PECCAT mort.parochus,qui ſubdito publicè,& tempore à iure ſtatuto petenti A

communionẽ denegat eam propter peccatũ occultum auditum in confeſſione, à quo eũ non abſoluit. Si tamẽ peccatum eſt publicũ, & notorium,& ille verè pœnitet,poterit ſecretò illum communicare:nõ tamẽ publicè, donec publicè pœnitẽtiã agat,vel ipſe ex licẽtia pœnitẽtis publicet eũ pœnitere,vel alia via cõſtet de eius emẽdatione vitę.c.21.n.55.

Præterea ſi nouit extra confeſſionem peccatum occultum denegare non poteſt communionem publicè petenti. Bene tamen petenti in ſecreto, quamuis tempore debito poſtulet. Petenti autem tempore in quo nõ tenetur iure Communicare debet negare; etiam & quando peccatum occultum nouit extra confeſſionem.cap.25. num.56.

Peccat mort. qui recipit Euchariſtiam ab eo,qui non eſt proprius parochus,nec ſuperior,abſque eiuſdem licentia expreſſa, vel tacita,vel priuilegio,etiam extra Paſcha,etiã in mortis articulo,etiam ſi ſit religioſus.Niſi ignorantia excuſetur,vel niſi talis eſſet perſona,tempus,vel cauſa,vt probabiliter credi poſſit quòd parochus contentus foret ſi id intelligeret. num.52.

Fratres Minores,& qui eorũ vtuntur priuilegiis, poſſunt miniſtrare Euchariſtiã ſæcularibus quouis anni die, excepto ſolo die Paſchatis.Quod etiam denuò,& peculiariter

conceſ

conceſſum eſt Patribus Societatis IESV. Verumtamen illa exceptio tantùm habet locũ de ſola communione primi diei Paſchatis, ſiue fiat ad ſatisfaciendum, ſiue non. Ibidem.

EVCHARISTIA V. Quoad effectum. Hoc Sacramentum aliquãdo remittit mortale. cap. 21. num. 47.

EVICTIO. Vendens rem alienam bona fide, tenetur emptori de euictione. c. 17. n. 8. Nouo num. 9.

EXAMEN.

EXAMEN prærequiritur ad confeſſionem, & ſi deſit, cõfeſſio eſt nulla. c. 9. n. 13. c. 16. n. 14.

Debet autem eſſe huius examinis diligẽtia tanta, quanta viro prudenti, & æſtimatori humano videbitur neceſſaria hominibus eiuſdem qualitatis, & conditionis, cuius eſt pœnitens, attenta ſaltem ipſius voluntate, qua cupit interrogari, & de interrogatis reſpondere. c. 9. nu. 13. Nouo num. 16.

Confeſſor autem attendens examen non præceſſiſſe debet pœnitentem remittere, vt poſteà redeat, niſi vrgeret articulus mortis, vel periculum, vt belli, & alia cauſa. Ibidem. Quando verò aduerterit confeſſiones eſſe iterãdas, admoneat pœnitentẽ, vt poſtea

redeat poſt examinatam conſcientiam, idque ſi per tempus licet. cap. 10. n. 3.

EXCOMMVNICATIO Primò in ſe.

A EXCOMMVNICATIO *eſt cenſura Eccleſiaſtica quæ priuat vel communione Sacramentorum tantùm; vel Sacramentorum, & hominum*. c. 27. num. 1.

Excommunicatio, Suſpenſio, & interdictum in nouem conueniunt. num. 164. Quæ vide in hoc Comp. tit. Interdictum. I. D. Ibidem & differentias.

B Excommunicatio eſt duplex, maior & minor. Minor priuat participatione paſſiua omnium Sacramentorum: Maior verò priuat participatione actiua, & paſſiua tam Sacramentorum quàm hominum. n. 1.

C Excommunicatio rurſus eſt duplex, generalis & ſpecialis. num. 2.

Excommunicatio *lata à iure eſt lata generaliter à canone, conſtitutione, vel ſtatuto*: Lata verò ab homine eſt, *quam iudex generaliter fert in eum qui hoc, vel illud fecerit, vel non fecerit*. Atque lata ab homine expirat mortuo vel amoto eius latore, ſecus lata à iure. cap. 27. num. 2.

Excommunicatio autem lata ab homine

in

in dubio intelligitur de maiori. num.1. Lata verò in mandatis viſitationum, non eſt à iure ſed ab homine. num.2.

Excommunicatio purè lata non poteſt eſſe pendens ſecundùm ius antiquum, quod tamen poteſt tolli per nouum.c. 23.nu.104.

Excõmunicatio quędam eſt iuſta, quædam verò iniuſta. *Iuſta eſt quam fert is qui poteſt, propter quod, & quomodo debet. Iniuſta eſt, quã fert is qui nõ poteſt, aut aliter & ob aliud quàm debet.* cap. 27.num.2.3. D

Nihilominus tamen iuſta vel iniuſta timenda eſt.num.3.

Excommunicatio iniuſta ex defectu cauſæ ſolùm operatur in foro exteriori. eſt tamen vera excommmunicatio, imò etiam operatur in foro interiori, quantum ad effectum peccandi, qui non euitant eum, ſi ſciunt eſſe excommunicatum, & ignorãt iniuſtitiam excommunicationis. Ibidem. vnde non priuat à perceptione Sacramentorum, ſecretò vel in terris, vbi excommunicatio ignoratur, colligitur euidenter ex cap. 21.n. 48. vbi id cõcedit de ſumptione Euchariſtię.

Excõmunicatio iniuſta eſt nulla in multis caſibus. I. Quando excommunicans non eſt iudex. II. Quando fertur contra tenorem priuilegiorum. III. Quando fertur poſt legitimam appellationem. IIII. Quando

continet intolerabilem errorem. V. Quãdo excommunicator excommunicat participantes cum excommunicato à ſe, non nominando eos expreſsè, trina monitione pręmiſſa cum interuallo aliquorum dierũ. Nec obſtat conſuetudo in contrarium. Secus ſi detur contra participantes cum excommunicatis ab alio. Quod quidem verificatur in participantibus cum excommunicatis per conſtitutionẽ Synodalem, eo quòd non ſunt confeſſi in Quadrageſima ante Paſcha. hoc enim non datur contra participantes cum excõmunicatis ab ipſo denunciante. denuncians etenim non excommunicat, ſed declarat. cap. 27. nu. 4.

Excommunicatio lata ſine canonica monitione, vel ſolo verbo valida eſt. numer. 8. & 11.

Peccat verò mort. qui niſi iuſta de cauſa, excommunicat ſine canonica monitione, vel ſolò verbo, vel ſine ſcriptura publica, vel priuata, & manet ſuſpenſus per menſem; ab ingreſſu Eccleſiæ & diuinis officiis. Quæ pœna non comprehendit Epiſcopos, bene tamen prælatos religioſorum, niſi conſtitutiones per ſummum Pontificem approbatæ aliud ſtatuant. num. 8.

Excommunicatio lata à canone, vel ſtatuto, hac forma, *ſub pœna excommunicationis*

nis latæ ſententiæ non requirit præcedentem monitionem. Excommunicatio autem pro peccato merè præterito, non debet ferri niſi præcedenti canonica monitione. Quòd ſi feratur abſque præuia cognitione cauſæ, vel abſque conceſſione termini ad allegandum cauſas eſt nulla: num. 10. & Nou. num. 11. H

Non ſunt præſcripta certa verba pro forma excommunicationis. Quare nil refert, an iudex dicat *excommunico te, aut ſeparo te à communione.* Quod ſi iudex dicat, cognoſco te aut habeo te pro excommunicato, non ſufficit, niſi quando huiuſmodi verba ponuntur in excommunicatione canonis vel decreti; aut in excommunicatione conditionali. cap. 27. num. 12.

Hæc verba, *ſit excommunicatus*, ſignificant ſententiam latam. ibidem. in Antiq. Sed in Nouo mutauit ſententiam, dicens ſignificare non latam ſed ferendam, niſi quando alia Iura declarant eſſe latam. Ibidem.

Excommunicatio lata ſub hac forma, *excommunicetur, vel ſub pœna excommunicationis*; non eſt lata, ſed ferenda. numer. 12. & 249. I

Lata metu iuſto valet etiam in foro conſcientiæ, ſi adſit iuſta cauſa ad excommunicandum. Lata autem ex cauſa falſa non valet.

Digitized by Google

valet.Data etiam per iudicem contra citatum,non comparẽtem,ex iuſto impedimento, non valet. num.38.

Non debet extẽdi de vno caſu in aliũ.n.51.

Poteſt ſuſpendi ſicut interdictũ,& ſuſpẽſio. n.163.Appellatio autem non ſuſpendit excommunicationem præcedentem. nu.159.

Excommunicatio conditionalis impleta conditione non retrotrahitur.Et ab excommunicatione lata ſub conditione licitè poteſt quis appellare ante impletam conditionem, etiam poſt decendium, & ita impleta conditione Communicare poterit. nu. 272. Nouo num.273. Denique excommunicatio eſt pœna extraordinaria & exorbitans.Ibid.

EXCOMMVNICATIO II.
Quoad obligationem & comprehenſionem.

A EXCOMMVNICATIO lata propter ſolum furtum,quę non comprehẽdit alia damna, non ligaret eum,qui acum furaretur à ſartore, quamuis ſciret ſartorem paſſurum detrimentum vnius regalis.c.17.n.3. F.§. 3. & Nouo num.4.

B Excommunicatio generalis contra eos qui furantur, comprehendit omnes furantes

tes mortaliter, niſi excipiantur propter intentionem excommunicantis, vel alia via. Ibidem. §. 3. Vnde excommunicatio non ligat, ſi ferens, non habet intentionem ligandi, vel qui petit non habet voluntatem, vt liget. cap. 27. num. 11.

Excommunicatio lata contra ſcientes, & nõ reuelantes res ſubtractas alicui, neſcienti ſubtractorem, non ligat recuperantem ſuum debitum, neque certò ſcientes eum qui accepit, accepiſſe, quod ſuum erat; ſecus ſi dubitarent, licèt recuperans id teſtaretur, niſi is eſſet tantæ auctoritatis, vt alter meritò poſſet dubium deponere. cap. 17. num. 114. Quod quidem locum habet, licèt excommunicatio eſſet ſpecialis de illa re in particulari. num. 115. C

Excommunicatio lata ab Epiſcopo contra non manifeſtantes tale furtum, non ligat ſcientem, niſi præmittat correctionem fraternam, vel ſi furtum non poſſet probari. At verò ſi latro admonitus nollet ſatisfacere, & admonitor probare poteſt, tenetur manifeſtare, aliàs incurret excommunicationem, & tenebitur reſtituere damnificato. nu. 134. Tamen huiuſmodi excommunicatio non comprehendit vxorem, filium, nec cognatum alicuius delinquentis, abſcondentes aliqua bona, ne à iudicibus ſequeſtrentur, D

neque

Digitized by Google

neque id ſcientes, ſi talia bona pertinerent ad compenſandum debitum dotis, vel aliud: Aliàs verò ſecus. cap. 17. num. 135.

E Ignorãtia inuincibilis excuſat ab excommunicatione, quamuis actus ſit prohibitus lege naturali, vel diuina, & quamuis excommunicatio ſit lata à Papa. cap. 23. num. 47. cap. 27. num. 16.

Excommunicatio non comprehendit ferentem illam. Secùs ſi Epiſcopus ſolùm eſſet denunciator excommunicationis ſummi Pontificis, vel alterius Epiſcopi, vel eius Vicarij. cap. 27. num. 6.

F Excõmunicatio maior non comprehendit niſi peccantem mortaliter. num. 9. Lata etiam ſub conditione ante impletam conditionem non ligat. num. 11.

Excommunicari non poteſt non baptizatus etiam catechumenus. nu. 13. Nec vniuerſitas, nec collegium. num. 13. & 165. Nec reſuſcitatus denuò iam non moriturus: nec Papa: & nemo à ſeipſo, nec ab inferiori. Nec locuſta, nec alia id genus. num. 13.

G Excommunicatio poteſt incurri propter ſolam omiſſionem. num. 19. etiam propter omiſſionem defenſionis clerici ab iniuſta percuſſione. nu. 78. de quo infrà excommunicatus. §. 2. lit. E.

Excommunicatio generalis non comprehen

Digitized by Google

hendit non potentem parere, vel reſtituere, vel denunciare. num. 14. nec eum qui habet iuſtam cauſam non denunciandi. num. 16.

Excommunicatus ſub conditione ſi non ſoluat ante terminum præſcriptum, & ante incurſam excommunicationẽ prorogetur à parte terminus, non erit excommunicatus; ſi autem non ſoluat in termino prorogato, incurret ſi prorogatio facta fuit conſenſu iudicis. aliàs non incurret. num. 15.

Excommunicatio lata ad petitionẽ partis, tolli poteſt de conſenſu eiuſdem antequam incurratur. Sed non poteſt ſuſpendi, nec differri, nec ita mutari, vt ſemel ſublata iterum incurratur. Non ſoluens autem penſionem in termino, non eſt excommunicatus donec penſionarius id declaret. cap. 27. num. 15. H

Lex excommunicans facientẽ non comprehendit regulariter conſentientem, etiam mandando, conſulendo, auxiliando, niſi ex eius tenore colligatur. Excommunicatio verò lata contra dantem licentiam faciẽdi aliquod malum, non extenditur ad vtentẽ illa, niſi exprimatur expreſsè. nu. 51. Imò extendens ſe ad conſulentem non comprehendit eum, qui conſulit conſilio ita ſimplici, quod ſine illo tam certo & iniquo animo cõmiſſum fuiſſet delictum, quàm cum illo. idem I

dicen

Digitized by Google

dicendum eſt de mandato, iuſſu & fauore, ſine quibus perinde omnino peccatum admiſſum fuiſſet. nu. 51. & Quãdo lex excom-
L municans loquitur principaliter de faciente, & ſecundariò de præcipiente & conſulente, non comprehendit conſulentem, vel mandantem antequam fiat opus. Vnde mandans percutere clericum, non incidit, antequam percuſſio ſequatur. At verò quando principaliter loquitur de omnibus, qui mandat, incidit etiam antequam fiat opus, vt qui mandat interficere aliquem per Aſſaſſinos. num. 51. in fine.

M Epiſcopi incurrunt excommunicationem generaliter latam à iure, quamuis non fiat ſpecialis mentio eorum: ſecus de ſuſpenſione. num. 161.

Excommunicatio Epiſcopi non ligat extra Epiſcopatum, quamuis id ipſe velit. cap. 27. num. 272. Comprehendit tamen parochos exiſtentes in aliena diœceſi non reſidentes. num. 6.

EXCOMMVNICATIO. III.

Quoad excommunicantem, & cauſam.

A EXcommunicare poteſt omnis qui habet iuriſdictionẽ Eccleſiaſticam ordinariam, vel delegatam in foro exteriori, vt Papa, Epiſco

Digitized by Google

Epiſcopus, Abbas, Præpoſiti, & Priores Eccleſiæ collegiatæ Regulariū, & ſæcularium, item Capitulum ſede vacante: non tamen Parochus. Nec requiritur, vt ſint conſecrati, aut benedicti, ſufficit, vt ſint confirmati, aut prouiſi. Et inter hos numerantur delegati ſummi Pontificis, & Epiſcoporum, Vicarij, & delegati, & denique omnes, qui conſuetudine præſcripta ſibi compararunt iuriſdictionem, qui poſſunt excommunicare, & non alij. cap. 27. num. 5.

Abbates verò, & Priores, qui ſunt rectores Eccleſiarū habentium beneficiarios non viuentes collegialiter, non poſſunt excommunicare iure Communi: Neque Abbates, & rectores, qui tantùm ſunt velut Parochi Eccleſiarum ſimplicium parochialium; nec ipſimet parochi in communi poſſunt, neque generaliter, neque ſpecialiter excommunicare ſuos parochianos. Poſſent tamen habere iuriſdictionem ad hoc ex conſuetudine præſcripta, & tunc tantam habebunt, quantam eis dederit conſuetudo. num. 5. B

Itaque inter Prælatos, qui vocantur Abbates, ſoli ij poſſunt excommunicare iure communi ſuos ſubditos, qui ſunt Præpoſiti Eccleſiarum collegiatarum regularium, aut ſæcularium. colligitur hoc ex toto num. 5.

Epiſcopus extra ſuum epiſcopatum non

Q poteſ-

Digitized by Google

poteſt excõmunicare ſuos ſubditos, quamuis eſſet vi expulſus, niſi in loco viciniori epiſcopatui, vel de conſenſu epiſcopi, vbi manet, vel habet domicilium, vel in re adeò manifeſta, vt non requirat cognitionem cauſæ. num. 6.

Mulier non poteſt excommunicare; neque laicus ſine priuilegio Apoſtolico. nu. 6. Neque quiſquam ſeipſum. num. 13.

Conſuetudo abſque ſententia, vel conſtitutione, non excommunicat aliquem, niſi ſit legitimè præſcripta à Papa, vel Prælato. num. 7.

Excommunicatus non denunciatus poteſt excommunicare. Item ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ tantùm, poteſt excommunicare, & abſoluere. num. 7. ibid.

D Peccat mort. qui cùm non poſſit excommunicare, excommunicat. Idem de excommunicãte iniuſtè. Idem de excommunicante ſine canonica monitione, vel ſolo verbo, ſine ſcriptura publica, vel priuata, niſi iuſta de cauſa: excommunicatio tamen ligat, ſed excommunicans manet ſuſpenſus per vnum menſem ab ingreſſu Eccleſiæ, & à diuinis. Quæ pœna non comprehendit Epiſcopos, nec Prælatos Religionum, quando conſtitutiones cõfirmatæ à ſummo Pontifice præſcribunt aliam formam. num. 8.

Excom

Digitized by Google

Excommunicatio maior non eſt imponenda niſi pro mortali.num.9.

Solus Epiſcopus poteſt ferre excommunicationes generales. Nec iſtæ ſunt ferendæ in ciuilibus, niſi in ſubſidium aliorum remediorum iuris, neque in criminalibus, niſi cùm executio perſonalis, vel realis fuerit valde difficilis.num.10.

Ob culpam merè præteritam non eſt ferenda, niſi trina canonica monitione præmiſſa. Trina autem canonica monitio eſt cum interuallo ſaltem duorum dierum inter vnam & aliam, aut etiam vnam pro tribus concedendo ſex dies quãdo non eſt periculum in mora. & quando fuerit huiuſmodi periculum, diminuendum eſt tempus, prout oportuerit. Quòd ſi excommunicatio feratur propter peccata præterita, erit nulla, niſi præuia cognitione cauſæ vel dato termino ad allegandum cauſas. num.11.

Excommunicatio cum participãtibus ſolùm poteſt dari à Papa.num.32.hoc intellige de excommunicatione, quæ datur ſine expreſſa nominatione eorum, de qua excommunic.1.lit.E. caſu V.

Excommunicatio verò minor quamuis poſſit ferri per iudicem, communiter tamen non fertur, niſi per ius. Idque in octo caſi-

 bus:

bus: quorum ſolus vnus eſt in vſu, ſcilicet, participatio cum excommunicato excommunicatione maiori. num. 25.

Excommunicatio autē minor non tranſit in tertiam perſonam, ideo qui participat cum excommunicato excōmunicatione minori, non eſt excommunicatus. num. 25.

EXCOMMVNICAT. IV. Quo ad effectum.

A Communicatio fideliū eſt triplex, Omninò interior, vt charitas, & gratia: Omninò exterior, humana; ſcilicet inter homines: Mixta ſeu media, vt ſacramentorum & ſuffragiorum. cap. 27. num. 17.

Collatio Sacramentorum facta excommunicato, illicita eſt, valida tamen. cap. 9. num. 2.

Profeſſio facta ab excommunicato valida eſt, & etiam matrimonium. ibid. & cap. 22. num. 81.

B Confeſſio facta excommunicato valida eſt, quamuis dans & accipiens ſcienter ſacrilegium committant. cap. 9. nu. 3. ſi tamen pœnitens non ſolùm ſciat ſe eſſe excommunicatum, ſed etiam ſciat eſſe peccatū mort. recipere vel procurare abſolutionem à peccatis, antequàm abſoluatur ab excommunicatio

nicatione, confeſſio erit nulla.num.4.Nou. num.5.

Collatio beneficij Eccleſiaſtici facta excommunicato non valet. num.4. Imò nec conualeſcit per abſolutionem, niſi renouetur, & tenetur reſtituere fructus perceptos. cap.27. num.21. Atque hæc annullatio habet etiam locum in eo qui ignorabat ſe eſſe excommunicatum.num.271. §.8. vide plura tit. bonorum.

Sufficeret tamen diſpenſatio Epiſcopi, ſi ad illum ſpectabat collatio. Sed hæc non procedunt in collatione facta à Papa, vel legato, cum clauſula abſolutionis quoad effectum præſentium conſequendum.num.271. §.8. excommunicatus, per quem ſtat, quin abſoluatur, nihil poteſt percipere de fructu beneficij ne ad ſuſtentationem quidem.cap. 25.num.124. C

Excommunicati denuntiati actus pertinentes ad poteſtatem, & iuriſdictionem eccleſiaſticam humanam non valent, vt ad beneficia præſentatio, electio, poſtulatio, confirmatio, inſtitutio, collatio, prouiſio, & nominatio.cap.27.num.36.ad 6. Reliqui verò actus qui innituntur iuri naturali gentium, regulariter valent, vt teſtari, contrahere matrimonium.Ibid.

Excommunicatus quamuis ſit negligens D

Digitized by Google

in procuranda abſolutione, non peccat non audiendo miſſam die feſto. cap.21. num.3. Neque peccat omittendo confeſſionem annualem, ſi aliàs non negligit procurare abſolutionem. num. 34. Idem dicendum de Communione.num.45.

E Excommunicatus denunciatus non debet admitti in actorem, aduocatum, vel teſtem.cap.25.num.24.Quod quando ſit mortale,vel veniale.vide tit.iudex. Vnde iſte repellitur à iudicio, ita vt nō poſſit eſſe actor, nec procurator actoris,nec rei:poteſt tamen eſſe reus ad ſe defendendum. cap.27. nu.23. poteſt conſtitui procurator vt poſt abſolutionem procurare poſſit. ibidem.

F Excommunicatio iniuſta ex defectu cauſæ operatur in foro exteriori, & etiam in interiori,quantum ad effectum peccādi, qui non euitant eum qui ſciunt eſſe excommunicatum,& ignorant iniuſtitiam excommunicationis. Excommunicatio verò nulla,nil operatur in foro exteriori,neque in interiori, niſi per accidens,ratione ſcandali.num.3. In quibus caſibus ſit excommunicatio nulla.vide tit.Excommunicatio I.lit.

G Excommunicatio maior priuat communione Sacramentorum, & ſuffragiorum generalium. Sed quando excommunicatus eſt verè contritus, & procurat pro viribus abſolu

ſolutionem,fruitur communione charitatis, & gratiæ,& ſuffragiis: non tamen communione Sacramētorum actiua;nec paſſiua. Idē de excommunicato abſque iuſta cauſa,& de illo qui nō potuit ſoluere ante tempus præfinitum ſub pœna excommunicationis.n.18.

Excommunicatio maior excludit etiam à diuinis officiis: & aliis precibus,cum aliis ſimul faciendis,vel audiendis.Poterit tamen excommunicatus ſolus precari etiam in Eccleſia,quamuis alij precentur ab eo ſeiuncti. num.19.num.34. H

Excommunicato ingrediente in Eccleſiam, quid debeant facere exiſtentes in ea. vide Excommunic.V.

Denique ea quibus excommunicatio maior priuat,continentur in hoc verſiculo. I

Os,orare,vale,communio,menſa negetur.

Per, *Os*,intelligitur participatio,colloquendo,oſculando,amplexando,recipiendo,mittendo, vel dando literas. Per *Orare* participatio Sacramentorum, & diuinorum officiorum, & quarumlibet aliarum precum in Eccleſia intra vel extra eam cum aliis dicendarum. Per *Vale* includuntur mutuæ ſalutationes,quæ fiunt per collocutionem, aut per litteras, aut etiam aſſurgendo, aperiendo caput, mouendo labia, & alia ſimilia, quæ ſignificant ſalutationem L M

Digitized by Google

ſiue locutionem. Quæ ſigna ſalutationis ſi fiant ſine animo ſalutandi, ſed in animo dicendo *Deus te conuertat*, non includuntur ſub hoc verbo. Per *communio* intelligitur participatio quæ habetur in operando, exercendo, aut faciendo aliquid ſimul cum excommunicato, aut habitando in eadem domo, aut in aliqua eiuſdem parte, aut conuerſando cum eo aliis modis. Per *menſa* intelligitur comedendo in eadem menſa, dormiendo in eodem lecto, quamuis domus ſit aliena. num. 20.

N

Q Communio Sacramentorum & diuinorum officiorum principaliter eſt prohibita cum excommunicato excommunicatione maiori. num. 31.

Excommunicatus ob delictum occultiſſimũ poteſt poſt pœnitentiã & ante moram petendi abſolutionem celebrare, ne fama eius periclitetur num. 229.

R Excommunicatus maiori excommunicatione fit irregularis vtens aliquo actu peculiari ordini ſuo. num. 29.

Excommunicatio maior facit infamem, ſi materia eſt manifeſta, & eſt lata ob cauſam afferentem infamiam iuris, vel ob contumaciam in cauſa inurente infamiam cap. 27. num. 21.

S Priuat etiam facultate actiua, & paſſiua eligendi,

Digitized by Google

eligendi. Suſpendit ab officio & beneficio. Quòd ſi officium fuerit publicum, valebunt geſta quamdiu toleratur. Eximit ſubditos à ſeruitute ratione fidelitatis, vel ſubiectionis iuriſdictionalis durante excommunicatione. Annullat reſcripta obtenta à Pontifice præterquam ſuper articulum eiuſdem excommunicationis, niſi detur abſolutio ad effectum illorum conſequendum, & non inſorduerit per annum. num. 21. 22.

Facit etiam vt perſeuerans in ea per annum in cauſa criminali, videatur confiteri crimen. num. 23. & habetur ſuſpectus de hæreſi. num. 10. T

Priuat ſepultura ſacra. Quod tamen poſt Extrauagant. *Ad euitanda*, intelligitur de notorio excommunicato. num. 10. & 32. ad ſecundum.

De Minore excommunicatione. V

Excõmunicatio minor ſolùm priuat participatione paſſiua Sacramentorũ, & ita poteſt eligere, & vti omni ſua iuriſdictione, nõ tamen eligi. nu. 24. Poteſt miniſtrare Sacramenta, ſi dando non recipiat. ibid. & num. 249. in fine. Et non peccat conferendo, nec venialiter. ibidem.

Excommunicatio minor non priuat hominem facultate audiendi miſſam, nec ſumendi pacem, nec abſoluendi ab excõmu-

Digitized by Google

nicatione maiori vel minori : imò nec abſoluendi à peccatis , nec dandi communionem infirmo ſine celebratione miſſæ. num 24. Nec tranſit in tertiam perſonam. nu. 25.

EXCOMMVNICATIO V.

Quoad Participantes.

A CONFESSARIVS audiens excommunicatum non incidit in excommunicationem minorem. cap. 10. num. 3.

B Non licet participare cum notoriè excommunicatis , quamuis non ſint excommunicati ob notoriam percuſſionem clerici. cap. 9. num. 6. & cap. 27. num. 35. not. 3. Quod tamen retractauit in Nouo cap. 9. n. 8. cap. 27. n. 35.

C Non tenemur euitare ſpecialiter excommunicatum antequam declaretur, ac denuncietur, vt habetur in Extrauag. *Ad euitanda*. Sed hæc Extrauagans nihil prodeſt ipſi excommunicato quantumuis occulto. num. 35. cap. 27. de quo plura. tit. Hęreticus.

D Semel excommunicatus ſemper præſumitur talis. num. 42. Vnde talis & publicus ſemper vitari debet , donec conſtet, de eius abſolutione , niſi perſona ſit talis cui affirmanti ſe abſolutum eſſe, ſit adhibenda fides.

num.

num.36. Sed participans cum excommunicato minori non incurrit excommunicationem. num. 25.

Peccat qui cum excommunicato maiori communicat aliquà communicatione prohibita illo verſu *Os, orare, vale, communio, menſa negetur.* num.20.cuius explicationem vide tit.Excommunicatio IV.à litt.I. E

Excuſant tamen contenta in hoc verſu. *Vtile, lex, humile, res ignorata neceſſe.* Per verbum *vtile* excluditur, qui participat cum excommunicato ad vtilitatem eius animæ, quamuis interponat nonnulla alia, vt meliùs perſuadeat:item ad vtilitatem propriam temporalem ſibi debitam, petendo in iudicio, vel extra:item ad conſilium ſpirituale pro ſe, aut pro aliis,& etiam temporale valde neceſſarium, quando non occurrit alius ſimilis à quo petatur.num.26. F

Per *lex* excluditur vxor excommunicati, quam lex coniugij obligat ad communicandum cum vxore.quod non ſolùm habet locum in vxore, ſed etiam in marito. num. 26. & 27. G

Per verbum *humile* excluduntur filij, quos ſecum habet, ſerui, famuli vrbani & ruſticani, qui erant ei ſubiecti ante excommunicationem, niſi eorum fauore, conſilio, & auxilio perſeueret in contumacia. Item è contrario

trario poſſunt communicare maritus, pater, mater, Dominus, herus, vxori, filiis, mancipiis, & famulis excommunicatis. Sed hi partim per verbum lex, & partim per vtile, videntur excludi. cap. 27. num. 26. 27.

Per verbum *Res ignorata* excipitur ignorans excommunicatum eſſe denunciatum, per Extrauagantem *Ad euitanda*, niſi à fide dignis audierit eſſe denunciatum: tunc enim tenebitur eum vitare. Qui autem dubitat non tenetur vitare præſertim coram aliis.

H Per verbum, *Neceſſe*, excipitur qui communicat cum excommunicato propter magnam neceſſitatem propriam vel excommunicati, vt quia alter alterius eleemoſyna indiget, quam ab aliis commodè habere non poteſt. num. 27.

I Participatio cum excommunicato maiori, etiam quando non licet, tantùm eſt venialis, niſi in ſex caſibus. I. In Sacramentis, vel diuinis officiis. II. Nimis frequẽs quæ animet ad delinquendum. III. In contemptum clauium. IV. Contra ſpeciale præceptum iudicis. V. cum excommunicato à Papa cum participantibus. VI. In peccato mortali. à num. 28. vſque ad. 32.

Participare metu mortis cum excommunicato etiam in diuinis non eſt peccatum, nec inducit aliquam excommunicationem.

cap.

Digitized by Google

cap.27.num.36.§.11.

Participans cum excommunicato ante commiſſum, vel cùm committitur crimen habens annexam excommunicationem,non incurrit eam: ſi verò conuenit poſt commiſſum crimen, incurrit.num.33. dummodo ſciat illum eſſe denunciatum.num. 112. & tunc toties incurrit quoties dicuntur iteratæ participationes. ibid. L

Excommunicato ingrediente in Eccleſiam ad orandum, exiſtentes in ea debent exire, vel precibus aut vi,eum cogere, vt egrediatur: alioquin ceſſandum eſt à diuinis,etiam miſſæ inceptæ, ſi nondum eſt inceptus canon. Si verò inceptus eſt, finienda erit cum vno miniſtro:non tamen tenentur exire eo quòd trãſeat excommunicatus per Eccleſiã, vel non orando maneat in ea propter alia negotia. num. 34. M

Mortale eſt orare pro excommunicato oratione publica. Oratio autem publica dicitur, Miſſa, horæ canonicæ, conſecratio Eccleſiæ,altaris,& virginum,benedictio ſolennis Epiſcopi, & aquæ benedictæ, officia defunctorum,& ſepulturarum. Non tamen eſt mortale oratione priuata, qualis eſt Salutatio Angelica meridiana & veſpertina, ſimplex benedictio menſæ: *imò in quibuſdam harum* eſt licitum.Nec eſt mortale orare pro

re pro excommunicato nulliter, ſeu inualidè, nec pro excommunicato validè ſed ex iniuſta cauſa. Nec pro excommunicato iuſtè, quem tamen credimus verè pœnitere, dummodo non fiat expreſsè publicè pro illo. num. 36. §. 1. ad 1. & 5.

Qui in miſſa orat, & applicat eius valorem quibus Eccleſia iubet, poteſt pro infideli, vel excommunicato applicare hunc actum particularem orandi, vel applicandi valorem miſſæ. num. 36. §. 12. ad 1.

Pro excõmmunicato non denunciato nec notorio poteſt orari publicè. ibid. ad 2.

Qui participat cum excommunicato contra præceptum iuris, vel iudicis, incurrit excommunicationem maiorem, niſi quando iudex excommunicat ſine monitione participantes cum excommunicato à ſe. n. 36. ad quartum, de qua vide in 5. Compendio. tit. Excommunicatio. 1. lit. E. caſu. V.

Licet cum excommunicato legere aliquam partem Euangelij vel pſalmi, ſiquidem eius animæ conuenit, & audire concionem cum eo. num. 36. ad. 5.

De notorio excommunicato: & Extrauag ante *Ad euitanda*. vide, titul. Hæreticus.

EXCOM

EXCOMMVNICATIO VI.

De excommunicationibus iuris,

Et primùm de excommunicationibus in Bulla Cœnæ contentis.

§. I.

EXCOMMVNICATIONES Bullæ cœnæ editæ à Gregorio XIII.non ſunt ab homine,ſed à iure, latæ, quia mens fuit eiuſdem Gregorij, vt non finirentur ſua morte.cap.27. num.74. in Nouo num. 73. A

Prima excommunicatio contra hæreticos. B
Hæc non comprehendit magos, qui aliàs nõ ſint hæretici. Solùm comprehendit fautores, receptatores,& defenſores hæreticorum formaliter, ſcilicet eo reſpectu, quo ſunt hæretici.num.55.

Comprehendit eos, qui hæreſim quam credunt, exprimunt verbo, aut ſcripto, aut nutu, vel ſigno verbis æquipollente:quamuis nullus hominum id viderit,ſeu audiuerit,aut probari non poſſit. Sufficit enim,vt ex natura ſua ſit probabile, vt conſequenter ipſo facto ſubiaceat pœnis.num. 56.cap.27.

Non comprehendit hæreticos purè mentales: nec etiam purè exteriores ſaltem in foro conſcientiæ.Nec habentem, vel legentem

Digitized by Google

tem libros Catholicorum, in quibus referuntur dicta hæreticorum: nec elucidatos per annotationes hæreticorum. num. 6. Licèt iſte vltimus incidere poſſet in cenſuram Indicis librorum, Pij IV. Ibidem.

II. *Contra Schiſmaticos.* Quamquam omnis hæreticus eſt ſchiſmaticus, quia ſeparat ſe à fide, & ab obedientia, & vnitate Eccleſiæ, non tamen omnis ſchiſmaticus eſt hæreticus. Vnde hæc cenſura comprehendi, eũ qui ſe ſeparat ab vnitate Eccleſiæ, nolendo ſubeſſe ei, vel membris eius, quatenus ſunt eius, licet aliâs credat eſſe vnam Eccleſiam, & vnum Vicarium Chriſti ſupremum. num. 57. Quid ſit ſchiſma: vide tit. Schiſma.

III. *Contra appellantes ad futurum Concilium* Conſulens & auxilium præbens, non incurrunt, donec appellatum fuerit, ſeu appellatio ſubſequatur. Quòd ſi vniuerſitas, collegium, aut capitulum ſit ad id conſulens, aut auxilians, incurret non excommunicationem, ſed interdictum, cùm appellatum fuerit. num. 58. vide infr. §. litt.

IV. *Contra Piratas* &c. Hæc ſolùm comprehendit principaliter verſantes in agendis prædis, percutiendis aut interficiendis occurrentibus in mari. num. 59.

Comprehendit conſulentem, & auxiliantem. Non tamen comprehendit gerentes

tes

tes ſua negotia vel mercimonia cum amicis, vel bella iuſta, ſiue iniuſta cum inimicis, & deprædantes aliquando incidenter. Nec facientes hoc in fluminibus tantùm: non tamen requiritur quòd id faciant omnibus nationibus, vel ferè omnibus, ſed ſufficit id facere illis aut illis nationibus. num. 59.

V. *Contra accipientes naufragorum bona.* Hæc explicatur num. 117. & in hoc Comp. tit. Excommunicatio VI. §. IV. & tit. Naufragium.

VI. Contra imponentes noua pedagia. Per verbum noua intelliguntur etiam incrementa veterum. Per pedagia & gabellas intelliguntur portoria, & alia vectigalia. Per illa verba (*ad id poteſtatem non habentes*) includitur ſolus, & omnis, qui recognoſcit ſuperiorem in temporalibus. num. 61. Per illud *exigit* intelligitur hæres imponentis, publicanus, conductor, & etiam famulus. Per illud *prohibita* intelliguntur ſimpliciter prohibita, id eſt, quæ nec à laicis nec à clericis iuſtè poſſunt exigi: Quæ verò prohibita ſunt exigi à clericis, & non à laicis, dicuntur prohibita ſecundùm quid. Vnde qui ea petit à clericis, incurrit excommunicationem, non hanc, ſed aliam. cap. Quamquam, de vſur. lib. 6. vide in Auctore. cap. 27. num. 128. & in hoc Comp. tit. Excom.

tem libros Catholicorum, in quibus referuntur dicta hæreticorum: nec elucidatos per annotationes hæreticorum. num. 6. Licèt iſte vltimus incidere poſſet in cenſuram Indicis librorum, Pij IV. Ibidem.

II. *Contra Schiſmaticos.* Quamquam omnis hæreticus eſt ſchiſmaticus, quia ſeparat ſe à fide, & ab obedientia, & vnitate Eccleſiæ, non tamen omnis ſchiſmaticus eſt hæreticus. Vnde hæc cenſura comprehendi, eũ qui ſe ſeparat ab vnitate Eccleſiæ, nolendo ſubeſſe ei, vel membris eius, quatenus ſunt eius, licet aliâs credat eſſe vnam Eccleſiam, & vnum Vicarium Chriſti ſupremum. num. 57. Quid ſit ſchiſma: vide tit. Schiſmà.

III. *Contra appellantes ad futurum Concilium* Conſulens & auxilium præbens, non incurrunt, donec appellatum fuerit, ſeu appellatio ſubſequatur. Quòd ſi vniuerſitas, collegium, aut capitulum ſit ad id conſulens, aut auxilians, incurret non excommunicationem, ſed interdictum, cùm appellatum fuerit. num. 58. vide infr. §. litt.

IV. *Contra Piratas* &c. Hæc ſolùm comprehendit principaliter verſantes in agendis prædis, percutiendis aut interficiendis occurrentibus in mari. num. 59.

Comprehendit conſulentem, & auxiliantem. Non tamen comprehendit gerentes

tes ſua negotia vel mercimonia cum amicis, vel bella iuſta, ſiue iniuſta cum inimicis, & deprædantes aliquando incidenter. Nec facientes hoc in fluminibus tantùm: non tamen requiritur quòd id faciant omnibus nationibus, vel ferè omnibus, ſed ſufficit id facere illis aut illis nationibus. num. 59.

V. *Contra accipientes naufragorum bona.* Hæc explicatur num. 117. & in hoc Comp. tit. Excommunicatio VI. §. IV. & tit. Naufragium.

VI. Contra imponentes noua pedagia. Per verbum noua intelliguntur etiam incrementa veterum. Per pedagia & gabellas intelliguntur portoria, & alia vectigalia. Per illa verba (*ad id poteſtatem non habentes*) includitur ſolus, & omnis, qui recognoſcit ſuperiorem in temporalibus. num. 61. Per illud *exigit* intelligitur hæres imponentis, publicanus, conductor, & etiam famulus. Per illud *prohibita* intelliguntur ſimpliciter prohibita, id eſt, quæ nec à laicis nec à clericis iuſtè poſſunt exigi: Quæ verò prohibita ſunt exigi à clericis, & non à laicis, dicuntur prohibita ſecundùm quid. Vnde qui ea petit à clericis, incurrit excommunicationem, non hanc, ſed aliam. cap. Quamquam, de vſur. lib. 6. vide in Auctore. cap. 27. num. 128. & in hoc Comp. tit. Excom.

v i.§.v. excommunicatione.21.

Qui autem minuta pedagia exigunt à clericis, ſicut à laicis, non habita ratione fructuum Eccleſiaſticorum, non incurrunt excommunicationem, neque hanc, neque aliam eiuſdem Bullæ cœnæ, quæ eſt x i v. in Antiq. & in Nouo eſt x v i i i. hoc habetur num. 69. incurrunt tamen iſti excommunicationem in dicto cap. quamquam.

V I I. *Contra falſarios bullarum.* Non includuntur ſupplicationes ſignatæ à Papa (quas ſignaturas vocant) ſub appellatione litterarum Apoſtolicarum in materia odioſa. I I. Excommunicatio hæc in iis ſolùm eſt reſeruata Papæ, quæ continentur ſub hac clauſula: nam quatenus continetur in illo capite, *Ad falſariorum*, non eſt reſeruata: quamuis illud hìc innouet, ac extendat. III. Non comprehendit falſarium litterarum Epiſcopi, vel Nuncij vel Pœnitentiariæ: comprehendit tamen falſarium Breuium Papæ. I V. Nec etiam includuntur, ſurreptitiè impetrantes litteras Apoſtolicas, vel vtentes illis: neque vtentes falſis litteris, niſi ſoli laici, & hi quidem non in hac cenſura, ſed in illa capitis *Ad falſariorum*, includuntur. Ille autem dicitur habere falſas litteras, aut vti illis, qui ſciens aut ſcire debens eſſe tales, vtitur eis. V. Non comprehendit

dit corrigentem aliquod punctum aut litteram, ſine mutatione ſententiæ, ſaltem in foro conſcientiæ. cap.27.num.62.

VIII. *Contra deferentes arma Turcis.* Per *equos* intelliguntur etiam debiles, vel morboſi, traditi à Turcis, & arte Chriſtianorum in eorum terris curati: & equi alij quilibet apud nos nati, & nutriti etiam intelliguntur. Per *arma* intelligūtur generatim omnia arma bellica ad pugnam principaliter facta, ſeu deſtinata, vt ligna, trabes, ferrum & alia metalla: denique omnia offenſiua etiam, cultri & cultelli: item omnia defenſiua. Sed inter arma bellica poſſunt computari lapides, fuſtes, baculi, ligna, trabes, & alia quatenus à deferente deſtinata fuerint directè vel indirectè ad pugnæ cōmoditatem: alioqui inter merces numerāda ſunt. Per *ferrum, & alia metalla, aurum & argentum &c.* intelliguntur tam facta quàm infecta: & fortè poſſet includi ſub nomine auri & argenti ipſum numiſma & pecunia ſignata. Venæ tamen ferri, & aliorum metallorum non cōprehenduntur, niſi iuxta intentionem deferentis. Per *inſtrumenta bellica* intelliguntur tubæ, cornua, fiſtulæ, litui, tympana, & alia muſicalia. Per *lignamina* includuntur om̄nia genera trabium & lignorum ad naues, & triremes, aut machinas bellicas fabricandas,

non tamen ligna ad ignem fouendum. Per *funes* non ſolùm linei, canapei, ſed etiam lanei, ſpartei & ex alia materia conferti intelligi debent. Per *Turcas* non intelliguntur hęretici, nec Iudæi, nec alij Gentiles, quibuſcum nõ eſt bellum Chriſtianis, neque etiam alij Turcæ, & Sarraceni, qui contra alios Turcas & Sarracenos adiuuant Chriſtianos.

Excuſantur principes, vel duces Chriſtiani qui donant Turcis, vnum vel alterũ enſem, haſtam, vel ſclopum, vel equum in gratiam beneficij accepti, vel accipiendi. c. 27. 63. Denique generaliter comprehendit deferentes huiuſmodi res prohibitas etiam ſolo animo lucrandi, quamuis paciſcerentur, quòd nunquam vterentur eis contra Chriſtianos. Non tamen compreh ẽduntur Chriſtiani, qui metu mortis remigãt in triremibus Turcarum contra Chriſtianos, quamuis peccent mort. nec poſſint abſolui, niſi firmiter proponant ſe numquam id facturos, etiam ſi ob id vitã amittant. c. 27. n. 63. Secus de illis, qui ſponte remigant in eiſdem, aut certè qui Turcarum & Sarracenorum naues regunt contra Chriſtianos. nam hi vidẽtur excõmunicati per c. *Ita quorundam*, & per c. *Ad deliberãdam*. Hoc colligitur ex eodem n. in fine, vbi ſpeciatim loquitur de regentibus naues Turcarum. item ex libro illo Repetitionũ in c. ita quorundam,

rundam,quē citat hoc eodem num.in initio.

Chriſtiani autem, qui metu, vel ſponte remigant aut regunt naues Turcarum contra alios infideles,neque excommunicantur, neque peccant. num.63.

IX. *Contra impedientes,neceſſaria adducentes Romã.*Includit omnes Chriſtianos omnia in hac clauſula contenta facientes,nō tamen comprehendit eos qui iuſtè impediunt propter vtilitatem ſuæ Reipublicæ, aut ob ſalutem corpoream ſuorum, timore peſtis in Curia graſſantis. num. 64.

X. *Contrà malè tractãtes venientes vel recedentes à Curia.* Hæc eſt vndecima in Nouo. Nō loquitur de Roma,ſed de eius Curia,vbicumque illa ſit. Roma enim, & Sedes Apoſtolica,vel eius Curia diuerſa ſunt.n.65.

Tantùm loquitur de euntibus aut redeũtibus ratione Curiæ. Sed hoc mutatum eſt in Nouo.Comprehenditur,qui cùm nullam habeat iuriſdictionem facit id, ſicut Iudex, vt Caietanus ait,ſed non eſt ei aſſentiēdum in hoc.non enim requiritur quòd ad incurrendum careat iuriſdictione, ſed in genere dicit omnes quoſuis tam iuriſdictione carentes quàm non carētes.in Nou.Atque voluntas,& propoſitum percutiendi, ſeu interficiendi,non ſolùm requiritur, vt cōcipiatur tempore animi pacati,ſed ſufficit, vt conci-

Digitized by Google

piatur animo irato & turbato, dũmodo cõcipiatur ante rixã, & percuſſionẽ. c. 27. n. 65.

XI. *Contra malè tractantes Romipetas.* Hęc eſt decima in Nouo. comprehendit omnes facientes principaliter, aut acceſſoriè contenta in hac clauſula. Requiritúrque quòd ij ſint peregrini euntes Romam cauſa deuotionis, vel peregrinationis, vel manentes in ea, vel recedentes ab ea. n. 66. Nouo n. 65.

XII. *Contra iniurioſos Cardinalibus.* Comprehendit eos, qui iniuriant non ſolùm Cardinales, ſed etiam qui iniuriant Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Legatos, & Nuncios. Comprehendit eiicientes à terris ſuis Legatos, & Nuncios Sedis Apoſtol. Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos, è ſuis diœceſibus. Et comprehenduntur Iudices ſæculares id iubentes, aut exequentes, corúmque lictores, executores, auxiliantes, & conſulentes. Quòd ſi iuberent eos exire è curia regis, aut alio loco qui non ſit eorum diœceſis, non ligarentur. Non tamen comprehendit eum qui hæc faceret cum moderamine incùlpatæ tutelæ: aut cum probabili ignorantia, noctu aut interdiu eos in alieno habitu repertos. Hæc clauſula innouat Clem. Si quis Suadente. de pœnitent. & cap. fœlicis de pœnit. lib. 6. & continet plura & efficaciora quàm illa, licèt paucio-

ribus

ribus verbis.Epiſcopus autem hìc ſolùm intelligitur, qui eſt conſecratus, non qui ſolùm eſt electus & confirmatus,licèt adierit poſſeſſionem. num.67.

XIII. *Contra impedientes curſum cauſſarum Curiæ.* Comprehendit omnes qui impediunt curſum cauſſarum ad Curiam recurrentium, vel in Curia proſequentium: item impedientes executionem litterarum Apoſtolicarum, item eos qui impediunt,& malè tractant cauſſarum geſtores, quouis modo ſua negotia procurantes: item eos qui impediunt inſtrumenta ſuper his petita dari: denique eos qui impediunt impetrationes literarũ gratiæ vel iuſtitiæ à Sede Apoſtolica. Comprehenduntur non ſolùm, qui hæc faciunt auctoritate iudiciaria laica, ſed etiam qui Eccleſiaſtica, vel quauis alia priuata. Hæc clauſula in Nouo includit plures alios, quàm in Antiquo.

XIV. *Contra vſurpãtes fructus.* Hæc diſtinctiùs & explicatiùs ponitur in No. hoc modo XIV. *Contra aduocantes ſibi cauſas iudiciarias Curiæ, ſeu Apoſtolicas.* XV. *Contra trahẽtes ad ſuum tribunal perſonas Eccleſiaſticas: aut quid ſtatuẽtes contra libertatem Eccleſiaſticã.* XVI. *Contra impedientes iuriſdictionẽ Ordinariorũ.* XVII. *Contra vſurpantes fructus, &c.* XVIII. *Contra imponẽtes Eccleſiaſticis collectas,*

 taleas

taleas, &c. ſine auctoritate Papæ. Hæc clauſula, quæ longiſſima eſt, cõtinetur in Antiquo ſub eodem numero ſcilicet Excommunicatione. X I I I I. & in Nouo, vt hic diſtinctum eſt. Solùm comprehendit facientes hæc auctoritate iudiciali, vel laica. c. 27. n. 69. No. 70 Per illa verba (*prætextu violẽtiæ*) includit impedientes executionem litterarum Apoſtolicarum ſub prætextu tollendæ violentiæ. Quales ſint illi, an ſemper maximè in tẽpore & forma, ſupplicatione, ſeu appellatione facta, dubium eſt à Sede Apoſtolica determinãdum. Quamquam ſatis videtur hîc determinari quoad eos, qui propter illas nullatenus ad tribunal eius, ad quẽ ſupplicatur, vel appellatur, adductas, vel adducendas impediũt. Quod verò multi iure munire conãtur id quod in Hiſpania & Gallia pro indubitatato habetur, ſcilicet quòd poſſint Reges defendere poſſidẽtes colorato titulo beneficia Eccleſiaſtica, ne ſine iuſta cauſæ cognitione deturbentur, vel ſpoliẽtur virtute illarũ litterarum etiam Apoſtolicarum, remitto definitioni Domini noſtri Papæ, an ſatis muniant. Non tamen videtur iure probari poſſe conſuetudinem illam quorundam recentiorum, qui decernũt bene, vel malè eſſe appellatum ab interloquutoriis, ob actus, quos iudices à quibus facient vel deſinent facere poſt

appella

appellationes ab eis interpoſitas. Cũ omnis ſententia interlocutoria ex ſolis ante illam actis ſit approbanda, vel reprobanda: Additum in Nouo cap.27.num.70.

Per illa verba (*præter iuris canonici*) in clauſula. XV. in Nouo addita, quæ ſunt noua, excluduntur iudices ſæculares qui in caſibus à iure permiſſis vocant Eccleſiaſticos ad ſua tribunalia. Per illa verba quæ in ead. clauſ. XV. habentur (*noſtris iuribus præiudicatur*) comprehenduntur ſolùm, qui per ſtatuta, & decreta id faciũt. Ibid. Clauſula quæ in No. eſt. XVI. inſeritur in fauorem Ordinarij, cuius iuriſdictio eſt fouenda & fauorabilis. Per illa verba (*Quiue iuriſdictiones ſeu fructus*) prouidetur indemnitati fructuum Eccleſiaſticorum. Et vt incurratur hæc cenſura, quinque requiruntur. I. Quòd ſint reditus Eccleſiaſtici, & non prophani, etiam ſi ad Eccleſiaſticum pertineãt. II. Quòd capiãtur tamquam reditus Eccleſiaſtici. III. Quòd pertineant ad aliquem. IV. Quòd capiãtur abſque licentia Papæ. V. Quòd capiãtur auctoritate, & poteſtate vſurpata. Quare latrones, & milites qui rapiũt eos, vt quęlibet alia bona prophana, nõ incurrunt hanc cenſurã. Secus de iis qui rapiunt eos à tempore vacationis Sedis Apoſtolicæ. Per illud quòd pertineant ad aliquem, intelliguntur etiam

Digitized by Google

bona communia pertinentia ad Conuentus, Monaſteria, Eccleſias, licèt ad nullam aliam perſonam peculiarem attineant, imò intelliguntur commendatarij, œconomi, ſucceſſores etiam futuri & perſonæ etiam fictę ob paritatẽ æquitatis & rationis. c. 27. n. 69. No. 70. De exigentibus ab Eccleſiaſticis minuta portoria, &c. vide ſuprà excõmunicatione. 6.

XV. in Antiq. & in Nouo. XIX. *Contra laicos cognoſcentes de criminalibus Clericorum.* Hæc tollit omnia priuilegia circa hoc data imperatoribus, regibus, & aliis principibus & Rebuspublicis. num. 70. & in No. nu. 71.

XIV. *Contra occupantes Terras Eccleſiæ, & alia bona Sedis Apoſtolicæ.* Hæc diuiditur in Nouo in XX. & XXI. Per hanc declaratur quòd Eccleſiæ Romanæ iura & bona nulla taciturnitate, vel patientia perdũtur. c. 27. n. 72.

XVII. *Contra malè abſoluentes à cenſuris Bullæ Cœnæ.* Hæc non eſt reſeruata, & poteſt Ordinarius abſoluere ab ea, ſiue ſit lata à iure, ſiue ab homine, quia eſt generalis. Solùm comprehendit præſumentes abſoluere. n. 73.

DE EXCOMMVNICAtionibus Papæ reſeruatis extra Bullam Cœnæ. §. II.

Digitized by Google

I. CONTRA *tranſgreſſores Canonum*. Hæc iam reducta eſt ad primam Bullæ cœnæ. num. 75. A

II. *Contra percuſſores clerici*. Verba canonis huius cenſuræ, hæc ſunt, *Si quis ſuadente diabolo iniecerit manus violentas in clericum vel monachum, ſubiaceat excommunicationi, & à nullo præterquã à Papa, niſi in articulo mortis, abſoluatur, donec conſpectui Apoſtolico repræſentetur.* Hæc incurritur toties quoties percutitur clericus, ita vt ſint diuerſæ percuſſiones. Per illud, *Si quis*, comprehenduntur viri, fœminæ, iuuenes, ſenes, laïci, clerici, & religioſi id facientes. Per illud (*ſuadente diabolo*) colligitur quòd iniectio manuum debet eſſe mortalis. Nam excommunicatio generalis iuris, vel hominis, non incurritur niſi per mortale. Attamen, quidquid dicat Cardinalis, rarò contingit quòd percuſſio ſit mortalis, & non ſit ſatis animi mali ad inferendum iniuriam, quo incurratur excommunicatio, niſi quando percuſſor ignorat illum eſſe clericum. Nec requiritur, iniuriam eſſe immeritam, ſed ſufficit vt fiat vel immeritò, vel in iniuſto modo, vel per quem non debet. cap. 27. num. 76. B

Per *manus* comprehenduntur omnes partes corporis, quibus fit percuſſio. Per *manus* C

Digitized by Google

nus violentas inicere) comprehenditur, qui immediatè per manus, aut partes corporis, aut mediante aliquo inſtrumento, aut armis percutit clericũ: imò ſi eum aqua, vel ſaliua, ſeu puluere aſpergit. Item qui è manibus, aut corpore vi eripit aliquid: Item qui capit, in carcerem coniicit, aut includit aliquo loco: vnde egredi ſine pudore non poteſt: & qui manus ad frænos equi admouet, in quo inſidet clericus, aut abſcindit cingulũ ephippij: aut clericũ adeò furiosè perſequitur, vt cogat eum ſe dare præcipitem in flumen, vel aliud diſcrimen ad ſe liberandum: Secus ſi aliàs fugiens cadat & vulneretur. num. 77.

D Neque comprehenditur laicus qui capit clericum, ne committat delictũ: poteſt enim eum capere ad euitandum malum futurum: non tamen pro commiſſis. cap. 24. num. 23.

Comprehenditur etiã mandans percutere, aut conſulens, ſi percuſſio fiat: item præbens auxilium, vel fauorem percutiẽti. Item ratificãs percuſſionem ſuo nomine factam: aliàs non. c. 27. n. 78. Non enim qui malitiosè cõſentit percuſſioni clerici incidit in cenſurã, ſi non eius, ſed alterius nomine facta fuit. cap. 24. num. 19.

E Cõprehenditur tamen qui licèt nõ iuſſerit, tamen dixit ſuis ſe expetere vindictã de tali clerico, & ab hoc percuſſus fuit à ſuis. c. 27. num. 78.

Item

Digitized by Google

Item comprehenditur non impediens percuſſionem cùm ex officio teneatur, & poſſit: Imò quoad forum exterius etiã quilibet alius, qui videns percuſſionem, & potens obuiare, non obuiat. ibid.

Vt autem quis tali percuſſioni cenſeatur conſentire, & auxiliari, debent quatuor concurrere, ſcilicet poteſtaſ impediendi, obligatio id faciendi, commoditas eiuſdem, & notorietas delicti, hoc eſt, vt manifeſtum ſit & manifeſtò fiat: tunc enim qui non impedit præſumetur conſentire, & iuuare, & cenſebitur excommunicatus. cap. 24. num. 19. circa finem. F

Diſtinguendum eſt tamen quòd quantũ ad effectũ peccandi omnes tã publicæ perſonæ quàm priuatæ, quæ dolo vel negligentia omittunt opem deferre vel non deferre, modò lege iuſtitiæ vel charitatis ad id teneantur; peccant: ſed quoad effectum incurrendi cenſuras & reſtituendi damnum, intelliguntur, illi ſolùm qui ad illud ſunt obligati, non ſolùm lege charitatis ſed etiam lege iuſtitiæ. cap. 24. num. 20. & 22.

Ex his infertur, quòd qui commodè poteſt, & non defendit clericum ab iniuria manifeſta, & manifeſtò illata, eſt excommunicatus, vel cenſendus excommunicatus, quòd opitulatur, vel præſumitur opitulari; dicitur

Digitized by Google

dicitur autem opitulari, qui verè omittit defenſionem ad opitulãdum: ille verò præſumitur opitulari qui omittit defenſionem ob timoré, pudorem vel ignauiam: ſed quòd non impedit cùm commodè poſſet, præſumitur velle opitulari. cap. 24. num. 20.

Comprehenduntur etiam miniſtri Iuſtitiæ laicæ qui vt tales percutiunt clericum: nam quamuis iſti leuiter percutiant, remittendi ſunt ad Papam. cap. 27. num. 78.

In reliquis verò, qui non ſint miniſtri iuſtitiæ, leuis percuſſio clerici, non eſt caſus Papalis ſed Epiſcopalis. cap. 6. num. 8. cap. 27. num. 91.

H Comprehenditur etiam clericus, qui præ ira ſeipſum percutit quouis modo: & etiam monachus. cap. 15. num. 11. cap. 27. num. 78. Non tamen conſentiens, vt ab alio percutiatur: poteſt tamen excommunicari. cap. 27. num. 28. Neque monachus, aut clericus, qui ex zelo deuotionis ſeipſum flagellat, palmis cædit, pectus contundit: aut ſi ob mortem patris, vel amicorum, capillos vel barbam vellit, aut alias percuſſiones leues ſibi infligit, quas licitè poteſt per ſemetipſum ſibi inferre, non tamen conſentire, vt ab alio ei inferantur. cap. 15. num. 11.

I Per *clericum* intelligitur etiam initiatus prima tonſura. Etiam coniugatus, dummo-

do

Digitized by Google

do cum vnica, & virgine, geſtétque habitum,& tonſuram clericalem. Et quamuis ſit excommunicatus, ſuſpenſus, irregularis, & depoſitus verbo, dummodo non ſit degradatus realiter vel incorrigibilis. cap. 27. num. 78. Intelligitur etiam ordinatus ante vſum rationis, etiam ſi ſit infans. num. 202.

Per *monachum* intelligitur quilibet religioſus, profeſſus, vel religioſa religionis approbatæ, & conuerſus, & nouitius cuiuſuis religionis approbatæ: item Beguini, & fratres tertij ordinis S. Dominici, vel ſancti Franciſci, qui viuunt gregatim, & geſtant habitum religionis; & etiam Eremita, ſi ſic ſubiectus eſt alicui Superiori, vt gaudeat hoc priuilegio. num. 79.

Ab hac excommunicatione quilibet ſimplex Sacerdos poteſt abſoluere in articulo mortis. ibidem.

QVÆ MANVVM iniectiones excuſant ab hac excommunicatione.

NONNVLLÆ manuum iniectiones excuſant ab hac excommunicatione. I. Iocoſa, quamuis ſit grauis, tamen intra limites ludi, imò etiam extra, dummodo non ſit I.

ſit

Digitized by Google

ſit doloſa, & ſit ſubita turbati animi. I I. Ignorantia probabilis clericatus, vt ſi percutit nocte, non videns tonſuram. I I I. & V. eius qui ſe immiſcens militaribus, vel ſæcularibus actis, ſi ter admonitus non abſtinet, etiam ſi deferat habitum clericalem, & tonſuram. Quæ tamen trina monitio facienda
M eſt cum interuallo aliquorum dierum, & non ſufficit, vt fiat vna pro tribus. V I. Eius qui relictis habitu & tonſura, ſe immiſcet enormibus, licèt non ſit admonitus. V I I. Bigami. V I I I. Coniugati etiam cum vnica, & virgine, ſed non geſtantis habitum, & tonſuram clericalem. I X. Degradati realiter. X. Depoſiti verbo, ſi ſimul ſit incorrigibilis. X I. Eius qui priuilegium clericale quoquomodo amiſit. X I I. Circulatoris, & ſcurræ per annum, vel ſi ter admonitus non abſtinet. X I I I. Exercentis per ſe ipſum
N tabernam, vel lanienam publicè, ſi ter admonitus non deſiſtit. X I I I I. Qua quis percutit principaliter, vt corrigat, tamquam magiſter, pater, herus, propinquus, ſenex, aut Superior in Eccleſia: modò principaliter non fiat odio, malitia, vel ira, & percuſſio ſit moderata, ſaltem iuxta ſuum propoſitum, & modò caſtigatus non habeat ordinem ſacrum, niſi corrigens ſit magiſter, vel pater: & in rigore idem poſſet dici de aliis. X V. Inuadentis

uadentis

uadentis in ſuam neceſſariam defenſionem, aut ſui honoris, quando fuga eſſet ei ignominioſa. XVI. Quando eſt neceſſaria ad iuſtè recuperandum bona, quæ iniuſtè capiens aſportat, vel vi occupat clericus. Et qua detinetur clericus debitor fugiens vel parans fugam, ad præſentandum eum ſuo prælato. XVII. Quando miniſter iuſtitiæ ſæcularis capit clericum in flagranti delicto, vt præſentet illum eius prælato: aut inuentum nocte, dummodo præſumat probabiliter illum aliquod ſcelus intendere: aliàs ſecus, maximè ſi ferat lumen, aut ſocium, vel eſt perſona à tali ſuſpicione aliena. Secus etiam ſi in capiendo illum, iuſtum modum excedit, puta ſi permittentem ſe capi, & quietè duci, calce, aut pugnis cædat, aut mittat in carcerem eum qui offert fidei iuſſionem præſentandi ſe: quod nõ poteſt facere neque iudex Eccleſiaſticus, niſi grauitas delicti, vel alia iuſta cauſa id exigeret. XVIII. Quando clericus volens delinquere, arcetur, vel qua liberatur ab inimicis, vel alio incommodo. c. 27. n. 83. XIX. Qua in ſuam neceſſariam defenſionẽ ei enſem aufert, aut qua cogit equo deſilire, vt ſuper eo fugiat. XX. Inuẽti inhoneſtè ab aliquo cum ſua vxore, matre, ſorore, aut filia etiam naturali, modò faciat id ex P Q

 continenti,

Digitized by Google

continenti, & ſubita paſſione. Sufficit vt inueniat eum amplexantem, aut oſculãtem eas in loco ſuſpecto, quamuis non inueniat eos in ipſo actu turpi: modò non ſit dolus, qualis eſſet, ſi maritus & vxor conuenirent, vt accerſeretur clericus ad voluptatem, vt ſic poſſet ab eis percuti, & affici iniuria. Neque excuſaretur quis à cenſura, ſi percuteret clericum inuentum cum aliis fœminis ſibi in remotiori gradu conſanguineis, neque etiã cum filia adoptata. cap. 27. num. 84. XXII. Quando detinetur clericus domi inuentus honeſtè colloquendo, poſt monitionem, vt ſe ab illo colloquio abſtineret, modò nihil aliud mali ei faciat quàm detinere ſpatio viginti horarum continuarum ad tradendum eum ſuo iudici: quòd ſi illum percuteret, eſſet excommunicatus. XXII. Qua mulier

R percutit clericũ de ſtupro tentantem, non ſolũ verbo ſed etiã facto, ſi clericus de facto tentauit eam. Quòd ſi verbo tantùm tentaret, mulieri etiam verbalis ſolùm defenſio liceret: eſſétque excommunicata, ſi illũ verbo tantùm inhoneſtè alloquentem percuteret. XXIII. Tam ſubita vel tam parua percuſſio, quòd illata laico, non eſſet mortalis.

S XXIIII. Qua prælatus capit ſuum clericũ per ſe, vel aliũ etiam laicũ, aut verberat per ſe, vel per clericũ (non tamen per laicum) in

pœnam

pœnā iuſtā probabili ſuo, & alieno iudicio. Clericus enim poteſt à prælato capi per laicum, non tamen verberari per illum, niſi per aliū clericum, aut monachum, neque etiā id per hos, ſi ipſe poteſt cōmmodè ſe ſe flagellare. Epiſcopus autem non debet id ſuis manibus facere, niſi quando deeſſet alius. Igitur laici per quos iudex Eccleſiaſticus torquet clericos, erunt excommunicati, niſi deeſſent clerici ad id idonei, vel conſuetudo contraria eos excuſaret à pœna excommunicationis, licèt non à culpa. XXV. Qua eiicitur iuſtè ab Eccleſia clericus excommunicatus, aut alius clericus diuina officia perturbans. XXVI. Qua eiicitur è Sede Apoſtolica ille, qui ſine canonica electione Cardinalium eam occupat. XXVII. Qua includit cardinales in conclaui ad eligendum Papam. XXVIII. Qua vult & tentat percutere etiam, & non percutit, quia errat. num. 87.

A cenſura huius canonis poſſunt Abbates abſoluere. num. 173. & in No. num. 275

Quando verò poſſint idipſum Epiſcopi, & ob quæ impedimenta; vide tit. Abſolutio. IIII. A. & tit. Epiſcopus. B. C. D.

De triplici autē percuſſione clerici, & quæ harum ſit Epiſcopalis. vide tit. Percuſſio.

SEQVVNTVR RELIQVÆ *excommunicationes reſeruatæ Papæ, extra Bullam Cœnæ.*

V III. Excommvnicatio *reſeruata Papæ extra Bullam Cœnæ* eſt lata à Delegato Papæ, elapſo anno. c.27. nu.93.

IIII. *Contra falſarios*. Hæc quoad aliquos caſus, reducta eſt ad Septimam Bullæ cœnæ.

X V. *Quæ lata ab Epiſcopo contra habentes bullas falſas*, reſeruatur Papæ ſi intra viginti dies eas non deſtruant, vel reſignent. n.93.

Y VI. *Contra clericos qui ſcienter ac ſponte admittunt ad diuina officia excommunicatos à Papa*. Ad incurrendam hanc cenſuram requiruntur hæc, quòd ſit clericus, & communicatio fiat cum excommunicato à Papa admittendo illũ ad diuina officia, quod ſciẽter fiat, & ſponte, etiamſi interueniat metus leuis, & non iuſtus. Hoc tamẽ procedit quoad forum exterius: nam quoad interius etiam metus iniuſtus excuſaret à cenſura, quando eſt cauſa, ſine qua non fieret communicatio: quoniam talis metus in foro conſcientiæ exæquatur iuſto: non tamen ille metus iniuſtus excuſaret clericum à peccato mortali. Denique requiritur, vt ſit ille

excom

Digitized by Google

excommunicatus à Papa iudicialiter, vel nominatim, & ſit denunciatus. cap. 27. numer..39.

VII. *Contra incendiarios poſt denunciationem.* Sed neque hic canon, neque aliquis alius in iure excommunicat incendiarios etiam Eccleſiarũ, ſed ſolùm prohibet quòd denunciati non abſoluantur niſi à Papa, & quod dictum eſt de incendiario Eccleſiarum, intellige niſi vbi ſit conſuetudo tolerata, & approbata à prælatis quæ vim habeat ſtatuti excommunicantis. num. 94. Z

VIII. *Contra ſacrilegos, infringentes & ſpoliantes Eccleſias.* Hic etiam Canõ nonexcõmunicat, ſed præſupponit eſſe excommunicatos, & iubet eos denunciari. Atque ad incurrendam hanc cenſuram non ſufficit infringere, niſi etiam ſpoliet, vnde qui infringit Calices, & alia Eccleſiæ ornamenta, non tamen ſpoliat aut furatur, non incidit. num. 95. aa

Nec ſufficit quæcunque fractio ſeræ vel arcæ, ſed requiritur Eccleſiæ, vel forium eius. Per Eccleſiam intelliguntur etiam monaſteria, hoſpitalia, & alia ædificia pia aucto ritate Epiſcopi ad id dicata & non alia. Effringere Eccleſiam eſt effodere eius parietẽ, frangere fores, diruere ſeras, impetendo; aut alio modo violẽto ingreſsũ ſibi parare: non

Digitized by Google

tamen eas reſerare claue, ſiue eam ſurripuerit, vel extorſerit, ſiue non. Denique non ſufficit denunciatio generalis. cap. 27. num. 94.

bb IX. *Contra malè eligentes Senatorem Romanum.* Hæc eſt de rarò contingentibus.

X. *Contra clericos ſoluentes talias.* reuocata eſt iam.

XI. *Contra inſectantes Cardinales.*) Hæc reducta eſt ad Bullam Cœnæ, Excom. XII. Et extenditur ad Archiepiſcopos & Epiſcopos. Mandans verò non incidit in eam, niſi ſubſequatur inſectatio: ſequuta verò ſic, quamuis nulla ſit percuſſio. Principes verò, & Domini, & alij Iudices ſub eadem cenſura tenentur procedere contra huiuſmodi inſectantes: excuſantur, ſi intra mēſem poſtquam ſciuerunt, incipiant procedere, quãuis non fiant proceſſus, neque puniant. nu. 97.

XII. *Contra vexantes cognatos excommunicantium.*) Ex datione facultatis ad vexandum non incurritur, neque ex eius exequutione, ſi ante initium reuocetur, aut ſi pòſt ſaltem, ſi non fiat vexatio niſi in bonis, & illa intra ſeptē dies reſtituantur. Hæc non comprehendit iuſtè vexantes, etiam ſi interim vindictam, & odium miſceant, dummodo vexatio non fiat plus & alio modo, quàm poſtulat Iuſtitia. Per cognatos excommunicantis intelliguntur eius filij, conſanguinei,

pro

propinqui,famuli,& etiam intimi amici, & omnes illi, quorum grauamen videtur grauanti eſſe grauamen excommunicantis. nu. 99. cap. 27.

XIII. *Contra Inquiſitores, qui odio vel timore malè procedunt.* Requiritur vt ſit Inquiſitor, aut deputatus ad hoc officium ab Epiſcopo, ad incurrendam hanc excommunicationem. Epiſcopus autem malè procedens ſolùm incurrit ſuſpenſionem officij in tres annos. Requiritur quòd procedat ſicut non debet,vel non procedat quando & quomodo debet: & quòd id faciat contra iuſtitiam,& ſciens illud eſſe iniuſtum, aut faciat ex odio, amore, fauore, vel lucro. Sed non ſufficit, ſi faciat ignorantia, timore,aut ad euitandum ſcandalum.num. 100.

XIIII. *Contra religioſos qui abſque licentia parochi adminiſtrant Sacramenta.* Intelligitur, qui adminiſtrant Sacramentum Extremæ vnctionis, aut Euchariſtiæ,clericis, aut laicis; aut qui benedicunt nuptias, aut abſoluunt excommunicatos, niſi in caſibus eis permiſſis, aut à ſententiis promulgatis per ſtatuta prouincialia,vel ſynodalia, aut à peccatis à pœna & culpa. num. 101. Per religioſum, intelligitur quilibet etiam nouitius; dummodo non ſit aliâs Rector, aut curatus Eccleſiæ Parochialis. Quando

Digitized by Google

verò daretur licentia à Parocho, vt religioſus miniſtraret, ſatis erit exprimi Sacramentum, pro quo petitur, quamuis non exprimantur nomina perſonarum, quibus adminiſtrandum ſit. Comprehendit religioſum, qui præſumendo facit prohibita in hoc canone, non tamen qui ſine præſumptione facit. Non comprehenditur qui hæc facit per ignorantiam, vel credens quòd Parochus æquo animo feret, ſaltem quoad forum conſcientiæ. Neque religioſus adminiſtrans alteri religioſo exempto, quia non eſt clericùs, neque laicus, neque ſubiectus preſbytero parochiæ. Per parochum verò ſeu preſbyterum parochialē intelligitur Rector, quamuis non ſit Preſbyter, vel eius Vicarius, & Epiſcopus. Incurritur ob adminiſtrationem factam in articulo mortis, quamuis fiat ob defectum parochi. Non comprehendit adminiſtrantem Sacramentum pœnitentię, vel baptiſmi, nec abſoluentem ab excommunicatione lata ab homine. cap. 27. num. 102.

XV. *Ex clem. Si quis ſuadente, de pœnis.* Hæc eſt contra percutientes, capientes vel bannientes epiſcopū, & reducta eſt ad XII. Bullæ Cœnæ.

XVI. *Contra religioſos facientes eligere ſepulturas.* Ad hanc cēſuram requiritur quòd ſit Religioſus, aut clericus. Et ſolùm comprehen

prehendit inducẽtem ad iurandum, vouendum, aut promittendum, de electione ſepulturæ, aut de non mutando electam, & requiritur, quòd perſuaſus aliquid horum faciat, & quòd ſepultura pertineat ad Eccleſiam perſuadentis, & quòd temerè faciat, nõ exiſtimando probabiliter id facere poſſe. Non tamẽ ſufficit precari, aut inducere ad eligendam ſepulturam, ſi non promittit, iurat, aut vouet. num. 103.

XVII. *Contra facientes celebrare in locis interdictis*, comprehendit nobiles, & dominos temporales, qui cogunt aliquem ad celebranda diuina officia ſiue compulſio fiat perſonæ clericorum: ſiue eorum conſanguineis: & qui voce præconis, vel ſonitu campanæ vel tubicinis, vel buccinæ, conuocant populum ad audiendam miſſam in loco interdicto, præcipuè excommunicatos & interdictos: & qui prohibent, ne excommunicati, aut interdicti eiiciantur ab Eccleſia dum diuina celebrantur. qui admoniti à Sacerdote nominatim nolunt exire. Et in his prędictis comprehendũtur, item Prælati, qui habent iuriſdictionem temporalem, & iſta faciunt. num. 104.

XVIII. *Contra abſoluentes per confeſſionalia Sixti IIII. à quinque votis Papa reſeruatis.* Hæc vota ſunt, videlicet Religionis,

caſtitatis, peregrinationis in Hieruſalem, Romam,& Compoſtellam. quorum diſpenſatio eſt reſeruata Papæ. Atque hæc extrauagans *Et ſi Dominici.* nunc nihil, vel parum prodeſt, quoad contentum in ea principaliter, quia confeſſionalia illa iam deſierunt. num. 105.

XIX. *Contra exenterantes mortuos.* Comprehendit non ſolùm exenterantes mortuos, ad conſeruandos eos, ſed etiam eos, qui in fruſta illos concidunt,& ea coquunt, vt oſſa carnibus denudata deferant, & in alio loco ſepeliant: & eos qui hoc fieri iubent. Non comprehendit eos, qui iſta faciunt in terris infidelium, vbi non eſt ſacer locus ad ſepeliendum mortuos Chriſtianos: neque eos, qui hoc faciunt viuo, neque etiam mortuo, ſi alio fine quàm ad ſepeliendum faciunt, quamuis ad vindictam, ſeu ad veſcendum faciant. Neque eos, qui ne cadauer fœteat, vel per anatomiam, vel ob honorem cadaueris regij id faciunt. num. 105.

XX. *Contra dantes vel accipientes ob ingreſſum monaſterij.* Non comprehendit accipientem abſque pacto vel ex conſuetudine, vel ſine præſumptione: nec accipiẽtem cum pacto in victum ingredientis ob neceſſitatem. Non comprehendit Moniales per declarationem Martini V. & Clementis VII.

qui

Digitized by Google

qui etiam conceſſit nullam Simoniæ pœnam illas incurrere, quamuis per pacta & conuentiones contrahãt in dotibus monialium in commodum earum victum: Poſſet conſuetudo contraria excuſare ab hac excommunicatione non tantùm peccato mortali. num. 106.

XXI. *Contra committentes Simoniam in ordine vel beneficio.* comprehendit etiam mediatores: & ſolùm Simoniacos reales: Non tamen comprehendit Simoniam mẽtalem, neque ſolam conuentionalem, neque eam quæ committitur extra ordinem, & beneficium. Ibidem.

XXII. *Contra mendicantes migrantes ſine licentia Papa ad non mendicantes, excepto ordine Carthuſianorum.*

XXIII. *Contra dantes aut accipientes aliquid ad obtinendam iuſtitiam, &c.* Comprehendit iſta facientes, & etiam promittentes in Curia Romana ad obtinendam iuſtitiam vel promerendam gratiam alicuius rei. Hæc fuit olim reuocata per Clementem V. Sed nunc fuit innouata & maioribus pœnis aucta per Gregorium XIII. in extrauag. quæ incipit, Ab ipſo. additum in Nou. num. 106.

XXIIII.

Digitized by Google

XXIV. *Contra eos qui dicunt peccare mortaliter credentes, B. Virginem fuiſſe conceptam ſine peccato originali, aut oppoſitum.* Hæc fuit renouata per Concil. Trid. ſeſſ. 4. & ſolùm cõprehendit præſumentem. n. 107.

XXV. *Contra eos qui malè auctorant alienationes Eccleſiaſticas* num. 108.

XXVI. Hæc comprehendit ſeptem excommunicationes Papales. Prima eſt, contra ingredientes monaſteria Monialium, Minorum, & Prædicatorum ſine licentia eorum qui poſſunt dare illam. Non comprehendit ingredientes ex ignorantia iuſta, vel quaſi iuſta, nec eum, qui ſcienter, ſed perſuaſus iuſtam eſſe cauſam ingrediendi. Mulieres autem, quæ praua intentione ingrediuntur, incurrunt quidem, ſed poſſunt abſolui à Confeſſariis eiuſdem ordinis. Secunda, contra præſumentes edere libellos famoſos in infamiam ordinis Prædicatorum ſeu minorum. Non comprehenditur qui edit huiuſmodi libellos in ignominiam ipſorum religioſorum ſine mentione ſtatus. Tertia, contra præſumentes prædicare, docere, vel defendere prædictos religioſos non eſſe in ſtatu perfectionis, vel non licere illis viuere ex eleemoſynis, nec prædicare, nec confeſſiones audire cum licentia Papæ, vel aliorum prælatorum ſine licentia Rectorum Eccle

Eccleſiarum. Quarta, contra præſumentes inferre violentiam locis Prædicatorum, vel Minorum. Qui in hanc incurrunt, poſſunt abſolui vel à Conſeruatore, vel à Prælato Ordinis. Quinta. contra detinentes in ſuis monaſteriis, vel Eccleſiis apoſtatas prædictorum, niſi eiecerint poſtquam eis fuerit denuntiatum. Poſſunt etiam prælati horum Ordinum, & Carmelitarum, & qui gaudent eorum priuilegiis excommunicare omnes clericos & laicos, qui retinent apoſtatas ſui ordinis. Sexta, contra monachos Minores præſumentes recipere profeſſos Prædicatorum, abſque licentia Papæ, vel ſine licentia petita & obtentà ſuorum Priorum. Septima, contra eos qui conantur ex vniuerſitate Pariſienſi expellere prædicatores, vel Minores. num. 109.

XXVII. *Contra peregrinantes in Hieruſalem abſque licentia Papæ.*

XXVIII. *Contra appellantes à Papa ad futurum Concilium* Hæc iam facta eſt Bullæ Cœnæ: Non comprehendit conſulentem, niſi appellatum fuerit: comprehendit tamen conſulentem, licitum eſſe appellare. nu. 110.

XXIX. *Contra Cardinales reuelantes ſecreta acta in conſiſtorio Papæ.*

XXX. *Contra prædicantes miracula falſa vel incerta.* Sed hæc non eſt vſu recepta.

XXXI.

Digitized by Google

XXXI. *Contra Cardinales committentes Simoniam ſede vacante.* Comprehendit prædictos, qui ſede Apoſtolica vacante contraueniunt, ordinant, diſponunt, aut aliquo modo præſumunt facere, vel attentare contra ordinata à Iulio II. vt ſine Simonia eligatur Papa. cap. 27. num. 111.

XXXII. *Contra exercentes confidentiam Simoniacam.* De hac dicit Pius V. in extrauag. Intolerabilis: & in iuris ſubſidium excommunicationis ſententia innodamus, à qua nullus niſi in mortis articulo conſtitutus, ab alio quàm à Romano Pontifice valeat abſolui. Comprehendit ipſo facto non ſolùm exercitores talis confidentiæ, ſed etiam mediatores. cap. 27. num. 110. & 111. De hac materia vide tit. Confidentia: & plura cum ipſa extrauag. vide tit. Simonia. I. lit. T.

EXCOMMVNICATIONES reſeruatæ partim Papæ, partim Epiſcopis. §. III.

I. REſeruata Epiſcopo eſt propter leuem percuſſionem cleric. c. 27. nu. 111. Nou. num. 112. de qua plura tit. Abſolutio IIII. & Percuſſio.

II. Quam

II. Quam fert Epiſcopus per ſuum ſtatutum reſeruando ſibi abſolutionem. ibid.

III. Papalis, cuius abſolutio ob aliquod iuſtum impedimentum, quo intercluditur recurſus ad Papam, conceditur Epiſcopo, & non alij inferiori. cap. 27. num. 112.

IV. Eſt partim Epiſcopalis, partim non. Contra participantem cum excommunicato in crimine, propter quod eſt excommunicatus, & cum reſeruatione ei cui eſſet reſeruata abſolutio excommunicationis propter illud crimen, in quo participando eam alius incurrit. Requiritur ad incurrendam hanc, vt participet poſt crimen commiſſum, & poſt incurſam excommunicationem, &, vt ſciat non ſolum eſſe excommunicatum, ſed etiam denunciatum: & qui incurrit, toties incurrit quoties participat. num. 112.

V. Partim Epiſcopalis partim non, contra eum qui in periculo mortis, vel ob aliud impedimentum, abſolutus ab eo qui aliàs non poteſt, non ſe præſentat ſuperiori. Et contra eum qui abſolutum à Papa, vel nuncio, præcipientibus, quòd ſe præſentet ordinariis, vt exequatur eorum mandata, vel vt ſatisfaciat læſis, non facit quàm citò commodè poteſt. Tempus autem quo

tenetur

Digitized by Google

tenetur præſentari, ſi commodè poteſt, relinquitur determinandum iudicio boni viri quoad forum externus, ſed quoad interius, conſcientiæ ipſius abſoluti. num. 113.

EXCOMMVNICATIOnes, nemini reſeruatæ. §. IIII.

A I. Contra ſæculares non reddẽtes ius Eccleſiaſticis. num. 114.

II. Contra conſentientes ſuæ electioni in Papam non factæ canonicè, & contra recipientes eum. Ibid.

III. Contra Epiſcopum, qui in ciuitate diuerſarum linguarum, ſuſcipit gubernationem eorum qui ſunt ſuæ linguæ, priuſquam ſuſcipiatur à proprio Epiſcopo in coadiutorem ſuum. num. 114.

IV. Contra ſcholaſticos Bononiæ, qui conducunt domos alterius Doctoris, aut ſcholaſtici ſine conſenſu eius ante finem termini. ibid.

B V. Contra imponentes Eccleſiis, vel Eccleſiaſticis perſonis taleas, & vectigalia, ſi admoniti non deſiſtant, & omnes, qui præbent conſilium, fauorem, vel auxilium, & eorum ſucceſſores. Requiritur vt ſint Gubernatores, Rectores, aut poteſtates ſæculares.

Digitized by Google

res. & ſufficiet vna admonitio. Non comprehenditur Gubernator, qui, quando, & quo modo, & quantùm debuit, contradixit. Incurritur autem hæc propter onera merè perſonalia, & mixta, quæ imponuntur perſonis & bonis: non tamen propter tributa omninò realia, quæ clerici debent ob ſua bona, nec ob realia extraordinaria, quæ immediatè ſpectant ad eorum bona, vt ad reficiendum iter, vel callem qui eſt ante prædium vel domum ſuam. num. 115.

VI. Contra clericos preſbyteros etiam nullam habentes dignitatem aut Eccleſiam parochialem, & contra clericos non preſbyteros, perſonatum, aut dignitatem habentes; & contra religioſos, qui audiunt leges vel medicinam. Hæc non comprehendit religioſum audientem intra monaſterium, vel extra in eadẽ tamẽ ciuitate, in qua degit, vel redit ad monaſteriũ ante prædictos duos menſes. clerici ſæculares quamuis obtineant beneficia, & etiamſi diaconi ſint, dummodo non habeant dignitatem, vel perſonatum, non incurrunt. clerici verò preſbyteri, etiam non habentes beneficium, & qui habent dignitatem, vel perſonatum; quamuis tamen ſint in minoribus conſtituti, incurrunt, ſi audiunt duos menſes, etiam ſi non egrediantur è ſuis terris vel domibus. Nemo

Digitized by Google

autem iſtorum omnium incurrit docendo leges, aut medicinam, etiam extra domum. num. 116. cap. 27.

VII. *Contra clericos ſuſcipientes præfecturas ſæculares.* Non incurrit hanc initiatus minoribus, nec prælatus, qui habent hanc procurationem annexam ſuæ dignitati, vel ſuo patrimonio. Incurrunt Prælati, qui ſunt Gubernatores, vel præſidentes cancellariarum. num. 117.

VIII. *Contra Schiſmaticos*: Sed hæc hodie continetur in Bulla cœnæ.

IX. *Contra capientes bona naufragorum.* Hæc etiam facta eſt Bullæ Cœnæ. Comprehendit etiam tantùm accipientes ſcienter: non tamen eos, qui bono animo, aut ſaltem non malo accipiunt, donec ſint in mora reſtituendi. Neque qui ſolùm accipit, ſine mora, aut voluntate reſtituendi: niſi acceptio fuerit ſcienter patefacta, quia tunc illa ſufficit, licèt ſit abſque monitione. Quòd ſi quæ lex ſtatueret bona naufragorum eſſe tribuenda illi, vel illi, eſſet iniqua. num. 117.

F X. *Contra eos qui faciunt obſeruari ſtatuta contra libertatem Eccleſiaſticam.* Hæc eſt iam facta Bullæ cœnæ. Solùm comprehenduntur violantes per viam ſtatutorum, aut conſuetudinem contrariam. Non comprehendit eos qui faciunt obſeruari talia ſtatuta

tuta ſi radunt è libris intra duos menſes: nec eos qui ſi non radunt, tamen non faciunt ea obſeruari vnquam. Comprehendit quoſuis Gubernatores, qui quamuis non obſeruent, aut obſeruari præcipiant, tamen non impediunt obſeruātiā quam ſciunt. Nā ex huiuſmodi omiſſione incurritur cenſura. Non incurrunt qui bona fide talia ſtatuta condunt, vel faciunt obſeruari, arbitrantes ſalutaria eſſe maximè ex conſilio viri eruditi, & pro bono habiti: donec contrariū ſciuerint. num. 119.

Libertas autem Eccleſiaſtica *eſt illa quam habet Eccleſia vniuerſalis, quatenus eſt talis in ſpiritualibus, & temporalibus; conceſſam à Deo, vel Papa, vel Imperatore.* Ibidem.

Vnde qui ſtatuit aliquid contra hanc vel illam particularē Eccleſiā, non incurrit hāc cenſuram, niſi illa etiā pertineat ad Eccleſiam vniuerſalem. Non ſufficit aliquid eſſe cōtra Societatem humanam, vt dicatur eſſe contra libertatem Eccleſiaſticam: nam ſtatuere ne laici coquant, molant, aut vendant clericis panem, non eſt contra libertatē Eccleſiaſticam: benè tamen præſumitur eſſe tale: quia licèt per ſe non tāgat niſi congregationē hominū, tamen per aliquid tangit perſonas; quę ſunt miniſtri Eccleſię vniuerſalis.

Tunc verò tanget per ſe, & ex ſua natura

Digitized by Google

libertatem Eccleſiaſticam, quando fit aliquod ſtatutũ intentione derogandi ei, aut quod ex ſua natura aduerſetur eidem: quale eſt ſtatuere, ne Eccleſiis, vel Eccleſiaſticis dentur eleemoſynæ, vel decimę: vel, vt vectigal, gabellam ſeu ſciſſam ſoluant ex eis quæ emunt ſibi; non tamen ad negotiandum ſeu ad reuendendũ cauſa lucri. Non incurrit qui ſtatuit, ne in funeralibus, primis miſſis, vel nuptiis, extra modum offeratur, vel ne fiant conuiuia immoderata, neque ſumptus cæræ, luctus & aliæ pompæ: quia ſuapte natura nõ tangit hoc libertatem Eccleſiæ, quamuis per accidens inde ſequatur, quòd Eccleſiæ, earúmque miniſtri minùs lucrentur. nu. 120.

Incurrit tamen qui ſtatuit aliquid contra ea quæ de ſe diriguntur ad Eccleſiã, vel ad ſalutẽ animæ defuncti, vel ad cultum diuinũ in funeralibus: & ſic intelligendum eſt cap. vlt. de reb. Eccleſ. quatenus dicit quòd laici non poſſunt ſtatuere de funeralibus. Ibid.

EXCOMMVNICATIO VI.

De libro ſexto decretalium excommunicationes nulli reſeruatæ. §. V.

A XI. IN ordine. *Contra mittentes litteras, vel nuntios, vel clam loquentes Cardinalibus exiſtentibus in conclaui ad eligendum*

gendum Papam. Non comprehendit ipſos Cardinales intus exiſtentes: atque ſecretum intelligitur tantùm quoad loquutionem non quoad duo priora. num. 121.

XII. *Contra magiſtratus & gubernatores qui in electione Papæ non faciunt ea quæ debent, & ſunt eis mandata.* cap. 27. n. 121.

XIII. *Contra moleſtãtes electores, eo quòd non eligunt optatum ab eis.* Ad hanc incurrendam requiritur quòd interueniat grauamen ſpolij, vel iniuſta perſecutio, & quòd id fiat, quia noluit eum eligere pro quo fuit rogatus, vel ſuaſus, & quòd perſona eligenda ſit Eccleſiaſtica, & quòd grauamen, vel moleſtia fiat rogato, vel eius conſanguineis, vel eius Eccleſiæ, monaſterio, aut pio loco. Vnde non incurrit qui hac de cauſa omittit dare Eccleſiæ eleemoſynas conſuetas. num. 122.

Per ſpolium autem intelligitur acceptio occulta, vel violenta quorumlibet bonorũ mobilium, vel immobilium. Prætereà quod dicitur de electione, idem dicendum de Præſentatione ſpectante ad perſonam Eccleſiaſticam: ſed non ad laicam. Idem de confirmatione, electione, inſtitutione, ac poſtulatione. Ibidem.

XIV. *Cõtra nouè vſurpantes ius cuſtodiendi aliquam Eccleſiam Sede vacante.* Duo re- B

quiruntur ad hanc cenſuram, ita vt alterum ſine altero non ſufficiat, ſcilicet, quòd conetur nouè vſurpare tale ius, & quòd capiat illius Eccleſiæ bona. Non tamen comprehenditur ille, qui hoc facit, quòd ad eum pertineat ex fundatione, vel antiqua conſuetudine, vel præſcriptione. Nouè autem vſurpare dicitur, qui nondum poſſedit quadraginta annos. num. 123.

XV. *Contra vocatum vt dirigat electiones Monialium, non temperantem à rebus ex quibus oriri vel foueri poteſt diſcordia.* Non comprehenditur qui non accerſitus in directorem, intereſt electioni: neque qui excitat, vel fouet diſcordias poſt electionem factam. Atque perſona ad directionem accerſita, poteſt eſſe etiam laicus, etiam fœmina. Vnde Moniales cuiuſcũque ordinis poſſunt accerſere quamlibet aliam perſonam extraneam, ſciẽtia & conſcientia præditam ad ſuarum electionum directionem. Æquius tamen eſſet accerſere ad hoc virum eiuſdem ordinis. num. 124.

C XVI. *Contra partem incitantem conſeruatorem ad procedendum in his quæ non continent apertam violentiam, & quæ requirunt altiorẽ indaginem.* Non incurrit qui non eſt pars in iudicio, neque ſi eſt, & procurauit, aut incitauit, ſi aliâs Conſeruator id non fecit. num. 125.

Digitized by Google

num. 125. Nam cùm lex loquitur principaliter de faciente, & ſecundariò de mandante (quale eſt hìc) mandans, aut cõſulens, aut fauens, non incurrit pœnam, donec fiat id, quod mandat, conſulit aut procurat. Secus ſi æquè & principaliter loquatur de vtroque. num. 51. circa finem. Neque incurrit cùm conſeruator datur cum clauſula, *vt poſſit cognoſcere etiam de eo, quod requirit altiorẽ indaginem*, vt cõmuniter hodie cõceditur. n. 125.

XVII. *Contra facientes, vi aut metu ſe abſolui à cenſuris, aut eas reuocare* Non ſufficit iniicere metum, ſi abſolutio non fuit impetrata. Requiritur ad incurrendam hanc cenſuram timorem eſſe iuſtum: quod tamen procedit quoad forum exterius. nam in foro conſcientię videtur ſufficere quamuis nõ ſit iuſtus. Nihil refert an ſententia ſit iuſta, vel iniuſta, an lata à iure, vel ab homine, an excommunicatus timorem ingerat, an alius pro eo. c. 27. n. 125.

XVIII. *Contra fingentem aliquid, vt iudex vadat ad mulierem, ad accipiendum teſtimonium eius*. Per illud *fingentem* intelligitur vel ipſe iudex, vel alius; Per *iudex* comprehenditur etiam laicus. Non ſufficit fingere ſi ipſa profectio perſonalis non fuit ſubſecuta. Neque ipſe iudex incurret eundo, ſi ipſe non finxit aut fingi fecit.

D XIX. *Cõtra compellentes ſubmittere bona Eccleſiaſtica perpetuò vel ad longum tempus perſonis laicis.* num 126. Ad incurrendam hãc debent concurrere hæc, ſcilicet quòd huiuſmodi compulſio fiat ad ſubmittendum perpetuò vel in longum tempus Eccleſias, bona immobilia earum, vel iura, laicis, in caſibus iure prohibitis, & accepta referendo illis tãquam Superioribus, patronis, & defenſoribus. Comprehendit etiam eos, qui aliquid horum habentes per aliquem cõtractum licitè factum, vſurpant pluſquam per illum illis eſt permiſſum, & admoniti ab eo non deſiſtunt. Per longum tempus excluditur id quod eſt breue, quod eſt minus decem annis; vnde qui iſta ad breue tempus faceret, non incurreret. Monitio autem illa ſufficit, vt ſit vna. Etenim monitio excommunicationis quæ fit in iudicio alteri quàm partibus litigãtibus, vel extra iudicialis (qualis eſt hæc) quæ neque fit partibus litigantibus, neque ad ferendam excommunicationem, ſed ad incurrendam iure ſtatutam, ſufficit, & debet eſſe vnica. Submiſſio autem huiuſmodi prohibita eſt etiam per leges Hiſpaniæ, & vocatur *Commenda*: & quibus fit, *Commendatarij.* ibid.

XX. *Contra inuentores nouarum religionũ, abſque facultate Papæ.* Non incurrit hanc qui nouum

nouum habitum ſibi accipit, vt per ſe ſolitarius degat, dummodo non inſtituat ordinem viuendi in Societate. num. 127.

X X I. *Contra exigentes portoria ab Eccleſiaſticis.* Hæc partim redacta eſt ad bullam Cœnæ. Per illa portoria intelliguntur non quæ licitè petuntur à laicis quibuſuis, ſed quæ illicitè petũtur tam à laicis priuilegiatis & immunibus, quàm à clericis. Et clauſula ſexta Bullæ Cœnæ, quæ excommunicat eos qui exegerint aliqua onera ab Eccleſiaſticis etiam ſponte concedentibus, loquitur de oneribus impoſitis, petitis, & rogatis ſaltem ratione prouentuum Eccleſiaſticorum, non tamen de iis, quæ petuntur, vt ab aliis quibuſlibet laicis. Vnde exactores portorij, ſeu publicani, qui exigunt à clericis portorium, ſeu vectigal, vel gabellã, vel ſciſsã in caſibus prohibitis, incurrunt cenſuram huius canonis, & nõ illam illius clauſulæ bullæ Cœnæ. E

Ille autem clericus dicitur negotiari, ſeu exercere mercaturam, qui emit, vt vendat abſque mutatione eius: & non qui emit in ſuos vſus, & poſteà per accidens non mutando, nec qui emit vt vendat mutatam in aliã formam. Vnde monaſterium, vel clericus, qui habet venam ferrariam ſuam, & exportat eam in alias terras, vt inde ferrum conficiat & vendat, non debet vecturam, nec

Digitized by Google

etiam ſi ſui patrimonij, vel Eccleſiaſticos prouentus deucheret. Secus ſi emeret ſolam venam, & aliorum miniſtrorum manibus conficeret. Atque locatores & agricolæ partiarij prædiorum Eccleſiaſticorum debent ſoluere pro ſua parte. Non incurrunt hanc qui accipiunt guidagia, ſeu ducatus, ſeu mercedem, ob id quod ducant, & portoria à clericis perſoluentibus ſua ſponte. Qui verò recipiunt taleas, vel vectigalia illis impoſita, quamuis ſponte ſoluant, incurrunt non hanc, ſed illam bullæ Cœnæ. c. 27. n. 128.

Reſolutio ergo quã ego colligo ex excõmunicatione ſexta & decima quarta bullæ Cœnæ, & excommunicatione capitis quamquam, eſt, quòd qui petit pedagia ſimpliciter prohibita, id eſt (quæ neque ab Eccleſiaſticis, neque à laicis licitè petuntur) incurrit excommunicationem ſextam Bullæ Cœnæ poſitam. num. 61. quæ incipit *excommunicamus omnes qui in terris.* Qui autem exigit pedagia, ſeu minuta portitoria, habita ratione fructuum Eccleſiaſticorum, incurrit excommunicationem decimam quartam Bullæ Cœnæ poſitam. num. 69. quæ incipit, *excommunicamus omnes & ſingulos cancellarios.* Denique qui exigit pedagia à perſonis Eccleſiaſticis de his rebus, quas non deferũt cauſa negociandi, ſi ſint prohibita ſecundùm

dùm quid:id eſt, quòd iuſtè poſſunt peti à laicis, nullam incurrunt excommunicationem Bullæ Cœnæ, ſed excommunicationem capitis, quamquam.

X X I I. *Contra impedientes iuriſdictionem Eccleſiaſticam.* Hæc etiam redacta eſt ad decimam quartam excommunicationem Bullæ Cœnæ.

X X I I I. *Contra Dominos ſæculares prohibentes ſubditis, ne emant vel vendant clericis, neque eis molant frumenta, neque coquant panes, neque præſtent eis aliqua alia officia, & ſubſidia.* Quanquam hoc non ſit ſuapte natura contra libertatem Eccleſiaſticam, ſed contra ſocietatem humanam, tamen præſumitur eſſe contra illam, quum præſumitur quòd intẽtio eſt vexare eam. ad incurrendã hanc, non eſt neceſſe vt ſtatutum fiat ſuper hoc, ſed ſufficit verbo imperare ſubditis, vt ſupradicta clericis exhibeant. Non incurrit, neque facit contra libertatem Eccleſiaſticam, qui ſtatuit, ne vllus vendat ſua prædia ei qui non confert in communia vectigalia: quoniam intelligendum eſt, ita vt nõ comprehendat Eccleſiaſticos. Secus, ſi habeat prauam intentionem, & faciat iniuſtam extenſionem. n. 130.

XXIV. *Contra religioſos temerè dimittentes habitum ſui ordinis.* Non incurritur ob
hone

honeſtam dimiſſionem, quæ fit iuſta de cauſa. Neque ob quamlibet temerariam venialem, imò neque ob quamlibet temerariam mortalem, qualis eſt eius qui dimittit, vt expeditiùs indulgeat fornicationi. incurrit tamen qui habitu dimittit, vt diſſimulatus vadat ad fornicandum. Incurritur etiam ob dimiſſionem, quę fit ad vtendum alio habitu ad ſcelus aliquod mortiferum, vel ob talem cauſam & in tantum tempus, vt iudicio boni viri dicatur dimiſiſſe illum: ſecus ſi pro exiguo ſpatio illum dimittens alium ſumat intra vel extra monaſterium. Non incurrit qui illum ita occultat, vt ſaltem à familiaribus appareat religioſus, ſecus ſi adeo occultaret, vt etiam familiares non agnoſcerent eum eſſe religioſum. Incurrit tamen, qui illum dimittit ad accipiendum habitum alterius religionis, quamuis immediatè ſumat illum. cap. 27. num. 132.

XXV. eſt decretum quoddam Concilij Tridentini circa religioſos vagantes, vel dimittentes habitum. de quo vide Religioſus 111.

XXVI. *Contra religioſos euntes ad ſtudia ſine licentia*: hæc licentia quando ei datur, debet eſſe non ſolùm Prælati, ſed etiam ſui conuentus; ad alia negotia ſufficit Prælati. Non incurrit hanc qui vadit ad locum ſtudiorum,

diorum, vbi etiam habet monaſterium ſui ordinis. Neque licet tale non ſit monaſterium, dũmmodo ferat licétiam ſui Prælati, à quo ſolùm pendet dare eam ad habitandum extra monaſterium, quale eſt apud Mendicantes. Neque incurrit Abbas, vel Prior, qui ſine licẽtia ſui Superioris, aut cõuẽtus proficiſcitur ad ſtudia. Quod per locũ à ſpeciali probatur non eſſe quem excõmunicatum eo ſolo quòd exeat monaſterium non dimiſſo habitu, nam in extrauag. Viam, de regul. dicitur, monitionem prærequiri, vt talis exiens excommunicetur, in Nouo cap. 27. num. 133.

XXVII. *Contra doctores docentes leges vel medicinam religioſos, qui reliquerunt habitum.* Non incurrit doctor hanc cenſuram, ſi ignorando illum eſſe religioſum, eum doceat: neque etiam ſi ſciat, ſi illum non detinet arroganter in ſcholis: neque incurret, ſi ille non dimiſſo habitu ſine licentia prælati illas facultates ab eo audierit, benè tamen incurret doctor aliam excommunicationem docendo religioſum leges, ſeu medicinam, etiam ſi non dimiſerit habitum. num. 134. G

XXVIII. *Contra clericos, vel laicos ſepelientes hæreticos in loco ſacro*: Comprehendit præſumentes, & eorum defenſores, fautores, aut

aut receptatores: non ſunt abſoluendi donec ſepultum extrahant. 134.

H XXIX. *Contra iudices non auxiliantes contra hæreticos. Item contra non obedientes Epiſcopis, aut inquiſitoribus circa hæc opportuna mandantibus. Item Contra non exequentes ſine mora ſententiam ab eiſdem in hæreticos latam, & illorum brachio ſæculari remiſſam: Contra dimittentes quoſcumque comprehenſos, ſine licentia Epiſcopi, vel Inquiſitoris. Contra eos qui quouis modo ſe ſe intromittunt ad cognoſcendum vel iudicandum de crimine hæreſis, vel impediunt Epiſcopos, ſeu inquiſitores in illorum proceſſibus. Denique contra talium iudicum fautores, cõſultores, aut præbentes eis auxilium*: Hæc cenſura non eſt reſeruata. Verùm illi contra quos datur, toties incidunt & in hanc, & in illam primam bullæ Cœnæ, quoties ſe faciunt fautores hæreticorum. Quòd ſi alicubi Epiſcopus iuberet vnum, & Inquiſitor aliud, debet iudex ſuperſedere. num. 135.

XXIX. *Contra interficientes Chriſtianos per Aſſaſſinos.* Non comprehendit eos, qui faciunt interficere propter pecuniam, niſi ſint certi quidam pagani cuiuſdam Domini ditionis cuiuſdam, ita perſuaſi, vt putent præcellens opus eſſe interficere quem ſuus Dominus iubet. num. 135.

Digitized by Google

XXX. *Contra permittentes in terris ſuis fœneratores publicos alienigenas, vel non expellunt eos, vel locant illis, vel alio pratextu concedunt eis domos ad vſuras exercendas.* Non incurrit, qui eis dat vel locat domum, ad habitationem vel hoſpitium tantùm: ſecus ſi concedat eam ad fœnerandum, actualiter. num. 136.

XXXI. *Contra dantes repreſalias contra Eccleſiaſticos.* Hæc explicatur infr. tit. Repreſaliæ.

XXXII *Contra negligentes perſequi, & vindicare iniurias Cardinalibus illatas.* Hæc iam facta eſt Bullæ Cœnæ: comprehendit quoſuis principes, aut alios Dominos, vel iudices. num. 96. &, 136.

EXCOMMVNICATIONES Clementinarum nulli reſeruatæ. §. *VI.*

XXXIV. IN ordine. *Contra frangentes ſequeſtrum*: Hæc hodie non incurritur, quatenus eſt lata à iure, ſed alia quam fert iudex, qui decreuit ſententiam num. 137.

XXXIV. *Contra ſepelientes in loco ſacro.*

Digitized by Google

cro interdicto, nominatim interdictos, vel publicè excommunicatos. Comprehenduntur omnes Eccleſiaſtici etiam Prælati, & Laici, etiam fœminæ iſta facientes. Locus ſacer intelligitur etiam Eccleſia, licèt in textu non exprimatur, niſi cæmeterium: Non tamē ager vel locus profanus loco ſacro coniunctus. Nominatim interdicti, aut publicè excommunicati intelliguntur quo ad hoc ſolùm pro talibus denunciati. Comprehenditur vſurarius manifeſtus, qui ſine palliatione, aut ſimulatione intereſſe, vel aliorum contractuum, fœnerat: alioquin neque dicetur manifeſtus, neque comprehendetur, quoad hoc. Solùm comprehendit ſepelientes, & collocantes corpus in ſepultura, non tamen eos qui efferunt, vel proſequuntur, aut peragunt officia diuina. Neque comprehenduntur ſepelientes, aut collocantes, ſi id faciant non præſumentes, aut ignoranter, aut credentes illum eſſe abſolutum, aut dediſſe cautionem. Incurrentium verò abſolutio ſine debita ſatisfactione eſt nulla, & iniuſta. num. 137.

B XXXV. *Contra religioſos appropriantes ſibi decimas.* Non comprehenditur religioſus tranſlatus ad eccleſiam ſæcularem, neque religioſus, qui aliàs habet beneficia regularia. Non comprehenduntur non ſoluentes,

tes,niſi approprient,vel vſurpent,vel prohibeant, vel non permittant. Imò neque appropriantes, qui hoc faciunt ſine præſumptione, & credentes illas pertinere ad ſua beneficia, per priuilegium, ſeu præſcriptionem.num.138.

XXXVI. *Contra religioſos adeuntes aulas principum animo nocendi ſuis prælatis, vel monaſteriis.* Incurrit qui hoc facit, quamuis proficiſcatur cum licentia, & facultate. num.139.

XXXVII. *Contra monachos habentes arma in monaſterio.* Comprehenduntur qui habent talia etiam defenſiua ſine licentia. Nõ dicuntur arma,lapides aut baculi, quoad hunc canonem. Nõ intelliguntur inter monachos Canonici regulares. Non incurrunt qui habent arma etiam offenſiua, per ignorantiam, vel negligentiam, vel obliuionem iuris, ſine malo animo offendendi: neque qui haberet illa ad reſiſtendum ſuo Abbati, quem probabiliter credit ſe inuaſurum. Nõ comprehenditur, qui illa habet in alio monaſterio,vel foris venit cum illis, dummodò non ſeruet in eodem. Per clauſtrum intelligitur locus vnde non licet exire ſine facultate.num.139. C

XXXVIII. *Contra impedientes viſitationes Monialium: niſi ceſſent ab eo cùm ſint*

Digitized by Google

admoniti. Hæc admonitio debet eſſe poſito iam impedimento, vt non ceſſantes incurrant. Non ſufficit illa, quam viſitatores dant antè. Sufficiet tamen, ſi eſt generalis.

D XXXIX. *Contra mutantes ſtatum Beguinarum, vel illum conſilio, auxilio vel fauore iuuantes: vel de nouo inſtituunt*. Non includuntur fœminæ, quæ ſine regula aliqua priuatim degunt cælibes, Deo ſeruientes iuxta inſtinctum eius, neque Moniales tertij ordinis S. Dominici, & S. Franciſci. num. 140.

E XL. *Contra eos qui ſcienter in gradibus conſanguinitatis, vel affinitatis conſtitutione canonica prohibitis, aut cum Monialibus contrahunt matrimonium. Item contra Religioſos, vel moniales; & clericos in ſacris conſtitutos, matrimonia contrahentes, & inter eos ſcienter eadem celebrantes*. Non incurritur hæc cenſura niſi intra ſeptem caſus, vel ſeptem genera hominum hìc contenta, etiamſi cum infideli, vel affine ſpirituali, vel alio impedimento dirimẽte contrahatur matrimonium: neque in iſtis ſeptem, niſi quando ſine iuſta diſpenſatione Papæ, vel ſine conditione, *ſi Papa diſpenſauerit*, contrahitur. num. 144.

In tribus prioribus caſibus, & etiam in vltimo, habet locum ignorantia probabilis facti, vel iuris, quæ excuſat à cenſura: in reliquis verò communiter non habet locum.

Quæ

Quæ verò ignorantia, vel in his vel in aliis excuſat probabiliter, intelligendum eſt in foro conſcientiæ: nam in exteriori aliud præſumendum eſt. Denique hæc cenſura requirit dolum, à quo etiam ignorantia craſſa excuſat, maximè in foro interiori. Non comprehendit contrahentes ſponſalia de futuro, etiam ſecuta copula, quamuis ſit cum affectu maritali, poſt Trident. huiuſmodi enim ſponſalia non tranſeunt in matrimonium, & ad incurrendam hanc non ſufficit quod habeatur ſcientia, & notitia impedimentorum poſt contractum matrimonium, ſufficiet tamen ad peccandum mortaliter, ſi non ſeparentur. Non comprehendit conſulentes, fauentes, auxiliãtes, de quibus nullus eſt ſermo. Comprehendit ſolùm contrahentes & clericum celebrantem, non tamen teſtes, niſi quando per conſtitutiones Synodales extenditur ad eos. Non comprehendit contrahentes ob iuſtum timorem: peccarent tamen mortaliter cõtrahendo etiam in quarto gradu conſanguinitatis. num. 141.

XLI. *Contra Inquiſitores, & eorum commiſſarios, vel Epiſcoporum, vel capituli ſede vacante, qui prætextu ſui officij illicitè ſumunt pecuniam aliquam, & qui ſcientes confiſcant bona eccleſiaſtica.* Per commiſſarium intelli-

gitur etiam Vicarius Epiſcopi: & per pecuniam quælibet alia res pecunia æſtimabilis: Caſus hic eſt Epiſcopalis: & abſolutio erit nulla, ſi ſine præuia & debita ſatisfactione impendatur, ſi commodè poteſt ſatisfieri, niſi in articulo mortis. & ad valorem abſolutionis, non eſt neceſſe ſoluere pœnam, vltra id quod fuit acceptum. num. 142.

XLII. *Contra facientem ſtatuta ad ſoluendas vſuras, vel ad non repetendum ſolutas: & contra eos, qui talia ſtatuta non radunt è libris, aut non abolent conſuetudinem vim legis habentem.* Comprehenduntur officiales ciuitatum iſta facientes: Qui verò ſententiam ſcribit, non incurrit hanc, ſed aliam cap. Nouerit. de ſent. excom. vide ſupra §. IV. Excom. X. lit. E. Non comprehendit ſtatuentes, quòd nemo accipiat pro vſura, niſi tantùm quid, pro viginti in menſe. ibid.

XLIII. *Contra Mendicantes, qui accipiunt nouas domos, ſeu loca ad habitandum, ſeu alienant acquiſita ante* Concil. *Lugdunenſe.* Sed hæc iam ceſſauit per priuilegium Iulij II. & Leonis X. c. 27. n. 144.

XLIV. *Cõtra mendicantes qui cõcionantur, vel aliàs dicunt aliquid ad auertendos audientes à ſoluendis decimis debitis Eccleſiæ.* Quatuor requiruntur ad incurrendum hãc. Primò: quòd ſit religioſus. Secũdò: quòd habeat

inten

intentionẽ auertendi. Tertiò; quòd decimæ debeantur Eccleſiæ. Quartò: vt audiẽtes ſint qui eas debent. Ab hac nullus religioſus excluditur. & nulla religioſa includitur, nec vllus laicus, nec clericus ſæcularis. num. 145.

XLV. *Contra religioſos, qui de induſtria nullum ſcrupulum inijciunt in confeſsionibus, pœnitentibus, de ſolutione decimarum, & poſtea non expiata hac negligentia cùm commodè poſſent, præſumunt concionari.* Quinque requiruntur ad incurrendã hanc. Primò: quòd ſit religioſus. Secundò: quòd fuerit negligens incutiendo ſcrupulo pœnitenti. Tertiò: facere hoc ſcienter, & non purgare hãc negligentiam, cùm commodè poſſet. Quartò: concionari abſque purgatione illius. Quintò: quòd non ſit religioſus monaſterij, quòd accipit decimas: non tamen requiritur ad incurrendam hanc, quòd præcedat requiſitio. n. 145.

XLVI. *Contra religioſos, qui non ſeruant interdictum, vel ceſſationem à diuinis, quam ſeruat Eccleſia Cathedralis, vel matrix, vel parochialis oppidi.* Comprehenduntur omnes religioſi, & religioſæ, qui ſcientes obſeruationem interdicti non ſeruant. Non habet locum in interdicto vel ceſſatione ſpeciali: Sed ſolùm in generali, etiamſi tam interdictum, quàm ceſſatio, ſint inualida, vel nulla.

Non tamen ſufficit quod ab aliquibus canonicis obſeruetur,ſi reliqui capellani non ſeruant. Et vbi ſunt multæ parochiales æquè diuiſæ,& nulla matrix , aut cathedralis,neceſſe eſt ad obligandum religioſos , vt ab omnibus obſeruetur , quamuis aliqua parochialis intra cuius fines eſt ſitum monaſterium obſeruet.Quòd ſi interdictum,vel ceſſatio ſint valida , tenentur religioſi illa obſeruare, licèt matrix non ſeruaret : Et,ſi non ſeruant,incurrerent alias pœnas per alios canones poſitas. Hæc autem cenſura habet locum in omnibus interdictis & ceſſationibus poſitis à iure,vel ab homine quacumque authoritate fulto. Concil.Trid. ſtatuit ſeſſ.25. cap.12. de Regul. Quòd cenſuræ, & interdicta non ſolùm à ſede Apoſtolica mandata, ſed etiam ab ordinario promulgata mandante Epiſcopo, à regularibus in eorum Eccleſiis publicentur & ſeruentur.146.

XLVII. *Contra impugnantes litteras Papæ electi.* Intelligitur in canonicè electo. nã hic eodem puncto, quo ritè eligitur, immediatè confirmatur à Deo , habétque tunc eandem poteſtatem , quam habet poſt coronationem. Non tamen habet locum in eo qui fuit ob iuſtum timorem electus.n.147.

XLVIII. *Contra interpretantes Clementinam, Exiui de paradiſo.* Hæc ſuſpenſa fuit à Ioanne

Digitized by Google

Ioanne XXII. Per quandam extrauagantem quoad caput exiuit de verb.ſign. Quoad excommunicationem quam continebat, ea non tamen quoad eam quæ data eſt contra interpretantes prædictam Clementinam. num.147.

XLIX. *Contra Vizochos* eadem eſt quæ XXXIX.

L. *Contra imprimentes libros ſine examine.* M
Hæc, quæ eſt Concil. Later. videtur derogata quo ad cenſuram, non tamen quoad ſolennitatem. quæ confirmata à Trid. ſeruatur certo modo.

LI. *Contra impedientes receptionem nunciorum Papæ, aut eorum officij, & commiſſionis fūctionem, non obſtante conſuetudine de non mittendo Legato, niſi ei qui petitur.* Hæc iam eſt reſeruata Papæ, & continetur in bulla cœnæ. num.148.

LII. *Contra alienantes, vel locantes Eccleſiaſtica bona, in plures quàm tres annos.* N
Attēdenda eſt conſuetudo: & videtur nullibi eſſe omnino recepta. Atque poſt Trid. nullæ locationes beneficiorum anticipatis ſolutionibus factæ valent in præiudicium ſucceſſorū, non obſtante quocumque priuilegio: nec huiuſmodi locationes in Romana Curia, vel extra confirmentur. num.150.

De locationibus iuriſdictionum, & rerum

Digitized by Google

Eccleſiaſticarum, vide tit. Locatio in fine.

EXCOMMVNIC. VI. Tridentini, Pij V. Gregorij XIII. &c. §. *VII.*

LIII. In ordine. *Contra mulierum raptores, ac illis conſilium, auxilium, & fauorē præbentes*, qui etiam ſint perpetuò infames & dignitatum incapaces: & ſi fuerint clerici, de proprio gradu decidant. ex Trid. ſeſſ. 24. cap. 26.

LIV. ex Trid. ſeſſ. 24. cap. 9. Contra eos qui quouis modo ſubditos ſuos, vel quoſcumque alios cogunt minus liberè matrimonia contrahere. cap. 27. num. 150.

LV. *Contra eos, qui virginem viduam vel quamlibet mulierem quomodocumque cogunt (præterquam in caſibus à iure expreſſis) ingredi monaſterium*, ſuſcipere habitum, vel profiteri: & contra dantes eis conſilium, fauorem, & auxilium, ex Trid. ſeſſ. 25. ca. 18. de regul. num. 150.

LVI. Ibidem. *Contra impedientes virginum voluntatem accipiendi velum, vel profitē-di*: & etiam aliarum mulierum. ibid.

LVII. *Contra concedentem locum ad duellum,*

lum, in terris ſuis inter Chriſtianos. Qui ſi habuerint terras Eccleſiæ, priuantur iuriſdictione & dominio illius ciuitatis aut loci, in quo fieri permiſerint: quòd ſi feudalia fuerint, ſtatim acquiruntur dominis ſuis directis. Trid. ſeſſ. 25. cap. 19. de Reform. cap. 27. num. 150.

LVIII. *Contra eos qui duellum commiſerint*, & eorum patrinos, cum bonorum proſcriptione, & perpetuæ infamiæ, ac homicidij pœna: &, ſi in conflictu deceſſerint, careant ſepultura Eccleſiaſtica. ex Trident. ibidem.

LIX. In eos, qui conſilium dederint in cauſa duelli, vel illius ſpectatores fuerint, non obſtante quocumque priuilegio. ibid.

Huic Tridentini C. ſtatuto, addidit denuò Gregorius XIII. aliud in hæc verba.

Statuimus, omnes illos qui ex condicto ſtatuto tempore, & in loco conuento monomachiam commiſerint, etiam ſi nulli patrini, ſociiue ad id vocati fuerint, nec loci ſecuritas habita, nullaue prouocatoria littera, aut denuntiationis chartula præceſſerint, cenſuris & pœnis omnibus à dicto Concilio propoſitis teneri, perinde ac ſi publico & conſueto abuſu ſingulare certamen iniuiſſent. Volentes etiam, locorum Dominos, ſi certamen ex condicto permiſerint, aut quantum in ſe fuerit non prohibuerint,

runt, omnéſque illud fieri mandantes, inſtigantes, auxilium, conſilium, vel fauorem dantes, equos, arma, pecuniam, commeatum & alia ſubſidia ſcienter ſubminiſtrantes, aut ex compoſito ſpectatores, vel ſocios, quouis modo ſeſe præbentes eiſdem pœnis & cenſuris ſubiacere, etiam ſi illi qui ad locum deſtinatum pugnaturi acceſſerunt, impediti pugnam non commiſerint, ſi per ipſos non ſteterit quominus illa committatur.

Hactenus verba Gregorij. Quæ tota additio eſt ius nouum. cap.27.num.150. additum in Nouo.

LX. *Contra non habentes pro authenticis libros omnes Sacra Biblia* (exceptis 3. & 4. Eſdræ) *iuxta editionem vulgatam*: & contra ſcienter contemnentes conſtitutiones Apoſtolicas. ex Trid.ſeſſ.4. canon. de ſcript. canon.cap.27.num.150.

LXI. Pij V. *Contra mulieres ingredientes clauſtra monaſteriorum etiam Monialium virtute facultatum Apoſtolicarum, quas reuocat.* Comprehendit etiam ingrediētes ſine prætextu licentiæ. Concedentes verò licentiam, comitantes, & recipientes, & prælatos, ac monachos eas introducentes, vel admittentes, ſuſpendit in nouo. ibid.

Gregorius autem XIII. reuocauit denuò omnes facultates ingrediendi conceſſas.

Digitized by Google

ſas. Extendítque excommunicationem Pij V. ad omnes ingredientes etiam cum licentia Epiſcopi, vel aliorum prælatorũ abſque neceſſitate: Imò extendit eam ad ipſos Epiſcopos intrãtes monaſteria Monialium, niſi in caſibus neceſſitatis: atque tunc non ingrediantur niſi comitati à paucis ſenioribus & religioſis viris. Nou. num. 150.

LXII. Pij V. *Contra quomodolibet malè tractantes Inquiſitores, aut Epiſcopos id munus in ſua diœceſi vel prouincia obeuntes*, & alios quoſuis S. Inquiſitionis miniſtros. ibid.

LXIII. Pij V. *Contra ſcientes & non reuelantes iniurios Cardinalibus*; vel iam damnum perpetrantes, vel perpetrare parantes. Hæc extendit & innouat, XI. lib. *6.* ex reſeruatis Papæ. vide ſupra. §. II.

LXIV. Pij V. *Contra quaſuis Moniales exeuntes à monaſteriis, niſi in caſu magni incendij, aut ægritudinis lepræ vel epidimiæ*, & cum approbatione ſcripta Superioris vel Epiſcopi. cap. 27. num. 150.

LXV. Contra capientes fructus beneficiorum primi anni. eiuſdem Pij V. Hæc eſt reſeruata Papæ. ibidem.

LXVI. Pij V. Contra capientes in ſeruos, Chriſtianos habitantes in terris occupatis à Turcis, & nolentes eos relinquere liberè cum ſuis bonis. ibidem.

LXVII.

LXVII. Pij V. Contra omnes principes & dominos totius orbis (nullo excepto) non parentes S. Inquiſitioni generali Romæ.

De abſolutione ab excommunicatione: vide tit. Abſolutio III. & IV.

EXECVTOR.

QVi exequuntur Superiorũ mandata cõtra ius naturale vel diuinum, peccant grauiſſimè. cap. 25. num. 9.

Neque excuſat eos obedientia, quam ſuis regibus id præcipientibus debent. Quoniam contra ius naturale, vel diuinum, non eſt eis obediendum. ibidem.

De executore teſtamenti, vide in tit. teſtamentum.

EXCVSATIO.

CAuſa rationabilis excuſat ſemper tranſgreſſorem legis humanæ, ſaltè à mortali. Ea verò dicitur cauſa iuſta, propter quam ſi legiſlator adeſſet, eum pro excuſato haberet. Præl. 9. num. 14. in Nou. num. 16.

Cauſa autem, quæ bona fide putatur iuſta, licèt non ſit omnino talis, excuſat à mortali circa legem humanam; peccat tamen venialiter, qui ob talem cauſam tranſgreditur illam. Ibidem. & cap. 21. num. 20. & cap. 23. num. 43.

Quando

Digitized by Google

Quando verò excuſent à peccato, vel cenſuris timor iuſtus,ignorantia,obliuio, & obedientia:vide tit. Ignorantia. Metus. Obedientia. Obliuio.

Exhæredatio: vide Hæreditas.

Exorcismvs: vide Adiuratio,& Baptiſmus.

Extrema Necessitas: vide Eleemoſyna.

Extrema Vnctio:vide Vnctio.

Fallacia: vide Dolus.

FALSARIVS ET Falſitas.

FAlſans ſcripturam in damnum alterius, vel qui ſciens eſſe falſam, vtitur ea,tenetur reſtituere damnum. Et,ſi ſint litteræ Papæ eſt excommunicatus, cum reſeruatione.

Non tamen erit excommunicatus,ſaltem quoad forum conſcientiæ, ſi demat vnam literam, vel apicem, quæ non mutat ſententiam. Neque minùs, ſi hoc facit, vel falſat litteras Apoſtolicas, quæ iam non valent. cap.17.num.168.& Nou.nu.169. vide etiam tit.Literæ.

Qui verò falſat ſubſcriptionem, vel ſigillum Prælati,vel aliorum,peccat, & tenetur

Digitized by Google

LXVII. Pij V. Contra omnes principes & dominos totius orbis (nullo excepto) non parentes S. Inquiſitioni generali Romæ.

De abſolutione ab excommunicatione. vide tit. Abſolutio III. & IV.

EXECVTOR.

QVi exequuntur Superiorũ mandata cõtra ius naturale vel diuinum, peccant grauiſſimè. cap. 25. num. 9.

Neque excuſat eos obedientia, quam ſuis regibus id præcipientibus debent. Quoniam contra ius naturale, vel diuinum, non eſt eis obediendum. ibidem.

De executore teſtamenti, vide in tit. teſtamentum.

EXCVSATIO.

CAuſa rationabilis excuſat ſemper tranſgreſſorem legis humanæ, ſaltē à mortali. Ea verò dicitur cauſa iuſta, propter quam ſi legiſlator adeſſet, eum pro excuſato haberet. Præl. 9. num. 14. in Nou. num. 16.

Cauſa autem, quæ bona fide putatur iuſta, licèt non ſit omnino talis, excuſat à mortali circa legem humanam; peccat tamen venialiter, qui ob talem cauſam tranſgreditur illam. Ibidem. & cap. 21. num. 20. & cap. 23. num. 43.

Quando

Quando verò excuſent à peccato, vel cenſuris timor iuſtus,ignorantia,obliuio, & obedientia:vide tit.Ignorantia.Metus.Obedientia.Obliuio.

EXHÆREDATIO: vide Hæreditas.

EXORCISMVS: vide Adiuratio,& Baptiſmus.

EXTREMA NECESSITAS: vide Eleemoſyna.

EXTREMA VNCTIO:vide Vnctio.

FALLACIA: vide Dolus.

FALSARIVS ET *Falſitas.*

FAlſans ſcripturam in damnum alterius, vel qui ſciens eſſe falſam, vtitur ea,tenetur reſtituere damnum. Et,ſi ſint litteræ Papæ eſt excommunicatus, cum reſeruatione.

Non tamen erit excommunicatus,ſaltem quoad forum conſcientiæ, ſi demat vnam literam, vel apicem, quæ non mutat ſententiam. Neque minùs, ſi hoc facit, vel falſat litteras Apoſtolicas, quæ iam non valent. cap.17.num.168.& Nou.nu.169. vide etiam tit.Literæ.

Qui verò falſat ſubſcriptionem, vel ſigillum Prælati,vel aliorum,peccat, & tene-

tur

tur reſtituere damnum ſequutum. Idem de eo qui falſat pondera,vel menſuras,aut falſis ſcienter vtitur. Ibidem.

De falſante nummos:vide Moneta.

FAMA, ET Infamia.

A FAMA eſt exiſtimatio bona de aliquo, qua putatur bonus, vel habilis in aliquem bonum vſum. Gloria verò eſt clara cum laude notitia. cap. 18. num. 19. 20.

Fama nullum habet pretium. cap. 17.nu. 89. & num. 90. Atque eius & honoris bona, altioris gradus ſunt,quàm bona fortunæ ſeu pecuniaria. Et non tenetur quis reſtituere bona ordinis inferioris cum iactura bonorum ordinis altioris, ſaltem communiter. cap.16. num. 44.

Bonum autem notabile animæ, corporis, famæ, honoris, aut pecuniarũ dicitur, quod viro prudenti, & bono tale videbitur conſideratis circumſtantiis perſonæ,loci,temporis,& aliis.cap.18.num.20.

B Qui infamat aliquem,iniuſtè peccat contra legem diuinam, & naturalem. cap.7.nu. 1. Vnde fama proximi ablata neceſſariò eſt reſti

reſtituenda. cap. 18. num.42.

Qui verò grauiſſimè infamauit aliquem, non tenetur reſtituere cum periculo vitæ. cap. 17. num. 91. Quia bona vitæ & ſalutis altioris gradus ſunt, quàm bona famæ & honoris, & non tenetur hæc reſtituere cum iactura illorum. cap. 18. num.44.

At verò, qui ob periculum vitæ, aut ob alias cauſſas non poteſt famam reſtituere, tenetur compenſare. num.42. & debet compenſare pecunia. cap. 17. num.90.

Damnum illatum iniuſtè infamato, durante infamia, non eſt integrè reſtituendum, ſed ad arbitrium boni viri: quod intelligitur de damno boni acquirendi, non tamen iam acquiſiti. cap. 18. num.44. C

Qui detrahit alicui apud aliquos animo infamandi, ſi illi non conceperunt malam opinionem, nec ſic infamatus bonam famam amiſit, non tenetur reſtituere. Ibidem.

Qui laudando vnum, immodicè famam alterius notabiliter extenuat, tenetur reſtituere. num.44. D

Qui mentiendo infamauit alium, tenetur reſtituere, aſſerendo ſe fuiſſe mentitum, vel ſaltem ſe dixiſſe falſum: non tamen tenetur teſtes adducere, ſatis erit iurare, ſi aliâs ei non crederetur. num.45.

Qui infamauit dicendo verum, licèt minùs

nus peccet,tamen ad tantam reſtitutionem tenetur,ſicut qui infamauit mentiendo.Hęres autem detractoris non ſolùm in iudicio exteriori, ſed etiam in interiori tenetur famam reſtituere. num.46.

E Qui infamauit detegendo delictum verum,ſed occultum:tenetur etiam reſtituere: modus autem reſtitutionis aptior, (maximè apud viros prudentes)eſt laudare ſępius virtutes infamati, nulla facta mentione mali à ſe detecti. num.45.

F Nemo tenetur ſibi famam reſtituere,niſi in 4. caſibus. I. Quando indigens notabiliter fama ad ſe continendum eam prodegit. II. Qui pro iuſto habitus alia ſua turpiſſima delicta detegit,ita vt probabile ſit, fore cauſam, vt alij in eadem incidant. III. Quando crimen detegit ob quod eiuſdem, aut alicuius alterius vitæ,ſeu membri iacturam meretur. IV. Quando ex eius infamia ſequitur damnum honoris, aut bonorum aliorum hominum. cap.18.num.28.46.

G Perſona publica ſe infamans, vel quæ ſe notabiliter infamantibus non reſiſtit, aut famâ reſtitutionem non petit, peccat. num. 61. Vnde huiuſmodi perſona infamata, ex cuius infamia reſpublica patitur damnum, tenetur procurare reſtitutionem famæ. nu. 61.43.

Non

Non tenetur famam reſtituere,qui aliena delicta à ſe audita refert abſque affirmatione, quamuis audientes ea credant, niſi circumſtantia perſonæ referentis daret iuſtam cauſam ad credendum.num.49.

Nec quando dicens eſt adeò leuis,& audientes adeò graues, vt eius dicto nil moueantur. Nec quando is,de quo dicitur,nullam habet famam in illa materia, ita vt nihil notabiliter perdat. Nec qui ſolam cauſam vel occaſionem remotam præbuit infamiæ,vt qui ioco rogauerit ab aliquo,cur fecerit tale delictum, quod re vera non fecit, & ipſe valde queritans ſe ipſum reddit ſuſpectum apud aliquos.num.50. H

Nec etiam tenetur detractor illuſtris reſtituere famam homini infimo. Videtur tamen requiri aliqua compenſatio.num.50. I

Abundantia famæ infamati non excuſat infamatorẽ à reſtitutione, imò magis obligat. num. 42. nec excuſat eo quòd in aliis duplo vel triplo magis eiuſdem famam augeat, ſaltem quando infamator infamauit mentiendo. nu.43. nec excuſat mutua compenſatio iniuriæ.num.46.ad primum.

Nec etiam excuſatur infamans, eò quòd infamatus ſe ab infamia liberauerit ſuis optimis operibus falſitatem mali ſibi impoſiti oſtendens. ibidem. Excuſat tamen,ſi L

mala opinio, quam audientes conceperant, ſit abolita, eo quòd audientes detrahentis vanitatem intellexerunt. Quia iam eſt recuperata fama. cap. 18. num. 43.

Excuſat etiam timor mortis, vel ſalutis, tenetur tamen alia via reſarcire. num. 47. Item condonatio, quæ aliquando erit iuſta, & meritoria. num. 46.

N Atque infamiæ condonatio facta petenti generaliter veniam omnium delictorum detractionis, excuſat à reſtitutione earum, ad quas veriſimiliter intentio condonantis extenditur, non tamen reliquarum detractionum. Infamatus autem conuerſando familiariter cum infamatore, videtur remittere ei iniuriam, non tamen obligationem reſtituendi famam. num. 46.

O Qui ſuo mendacio fuit cauſa quòd alius perderet maxima bona, ſi reſtitutis eis perderet locum honoris habita ratione diuitiarum, excuſatur quoad talem reſtitutionem, quæ non poſſet fieri ſine tantæ falſitatis detectione, non tamen quoad aliam. num. 47.

P Excuſat etiam tanta obliuio infamationis, ac ſi nunquam dictum fuiſſet, debet alia via reſarcire, pecunia, beneficiis, vel laudibus. Si verò aliqua eius rei durat memoria, tenetur reſtituere. Atque hæc obliuionis

excuſatio,

excuſatio,poſſet etiam locum habere in impoſitione falſi criminis.Excuſat item diuulgatio mali detecti iniuſtè, facta alia via, tenetur tamen reſtituere damnum acceptum tempore intermedio à tempore infamiæ vſque ad diuulgationem. Ibidem. Excuſat etiam quoties homo non dedit iuſtam cauſam credendi,vel non fuit ei data fides. numer.48.

FAMILIA,
& Famulus.

PEccat mort.famulus,qui notabiliter contemnit Superiorem.cap.14.num.22. A

Magiſtri mechanicarum artium, & ſcholaſtici Salmantini, ſi tyrones, vel famulos, quos nullo vel exiguo dato ſtipendio conducunt,ita illos occupant,vt non poſſint artes addiſcere,vel ſtudere, tenentur reſtituere, ſiquidem eos accipiunt, vt doceant ſuas artes, vel concedant tempus ad ſtudendum. cap. 17.num.108.

Nobiles, qui abſque conuentione expreſſa accipiunt pueros precibus parentum, & præbent illis victum, & veſtitum, qualem geſtabant,quando acceperunt eos,& faciunt eos inſtrui artibus, & moribus honeſtis,non B

X 2 tenen

tenentur ad amplius de iuſtitia, niſi interuenerit lex, promiſſio, vel conſuetudo.numer.109.

C Qui accipiunt œconomos,architriclinos, pueros, ſatellites, & alios ſimiles, cum obligatione, vt ſint parati ad ſeruiendum illis, omnibus horis, quibus eis placuerit, & tantùm eis præbent certam pecuniam,quæ non ſufficit ad ipſorum victum, tenentur ſoluere reliquum quod fuerit neceſſarium, & inſuper honeſtam aliquam mercedem. Quòd ſi tantùm accipiunt eos, vt ſint parati ad inſeruiendum illis, tres quatuórve menſes ſolùm tenentur præbere id quod obſequia illorum menſium promerentur.num.110.

D Peccat Dominus qui exigit iuramentum à famulis ea intentione, vt in omnibus caſibus declarent auctorem alicuius facti. Solùm enim eſt licitum, in illis caſibus in quibus externi poſſent reuelare.cap.12.nu.21.

FESTVM.

A QVi omittit miſſam occurrentibus duobus feſtis, committit duo peccata.cap.11.num.4.

Præceptum diligendi Deum, non obligat pro diebus feſtis. num.6. Nec præceptum contritionis.cap.13.num.17.

Omnia

Omnia feſta, etiam dies Dominicus, ſunt ſolùm iure humano introducta. num. 1. B

Feſta ab Epiſcopo præcepta ſeruanda ſunt à religioſis etiam exemptis. Feſta verò præcepta per ius commune conſuetudo auget, vel reſtringit. num. 5.

Feſtorum obſeruatio non eſt tam ſtricta nunc, ſicut obſeruantia ſabbati in lege veteri. Et pręcepto de colendis feſtis ſolùm præcipitur cultus exterior, qui conſiſtit in audienda miſſa, & abſtinendo ab operibus ſeruilibus. num. 2. C

Opus autem *ſeruile eſt illud, quod propriè conuenit ſeruientibus*. num. 3.

Poſſunt tamen in feſtis exerceri ſeptem opera. I. Ea quibus ſeruimus Deo in diuino cultu. II. Quibus exercemus ſpiritualia, nempe docere verbo vel ſcripto. III. Quæ ſunt neceſſaria ad propriam ſalutem. IV. Quę ſunt neceſſaria ad vitãdum damnũ ſibi, vel proximo. V. Quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem corporalem proximi. VI. Quibus parantur cibi. VII. Piſcari. num. 2. D

Quinque verò opera non ſeruilia prohibentur in feſtis, ſcilicet Nundinæ, Iudicium ciuile, vel criminale, Iuramentum, niſi præſtetur pro pace, vel alia neceſſitate. Omnis proceſſus & ſtrepitus iudicialis, niſi pietas aliud ſuadeat. num. 3. E

famuli ſint ſtipẽdiarij,finito tempore cõductionis diſcedãt. Serui verò qui cõpelluntur violare feſtũ,in contẽptum feſti,debent potiùs pati mortem quàm violare.c.13.n.6.

Violãt autem feſtũ,qui emunt,vendunt,aut cõmutant per multũ temporis,præterquã in nundinis,& hoc propter conſuetudinẽ præſcriptam.Non violat qui emit, aut vẽdit res, de quarum pretio nil conueniendum eſt, eo quòd ſint iam æſtimatæ, & parum temporis inſumatur. Neque barbitonſor, qui vni, vel alteri barbam tondet, ſecus ſi multis. Nec qui piſcatur certum genus piſcium, quod tantùm certis diebus aduenit. num. 8.9.

Non violat, qui molit in molendinis fluminum,ſeu ventorum,qui ſine magna occupatione molunt,maximè ſi adſit cõſuetudo. Violat tamen qui laborat etiam pro pauperibus,principaliùs propter aliquod commodũm,vel amicitiã, quàm propter eleemoſynam vel etiam paupertatem quæ nõ ſit adeò magna. Et qui laborat in reficiẽdis põtibus, aut viis abſque magna neceſſitate. num. 10.

Licitum eſt venari in feſto etiam quæſtus gratia,dummodò miſſa audiatur.ſecus pecc. mort. Neque etiam peccant vacantes bellorum ſimulacris,torneamentis vel choreis.n. 11.15. quæ non licent in maiori feſto, non licebunt in minori:ſolùm erit differentia in

hoc

hoc, quòd Maius feſtum maiorem cauſam requirit ad excuſandum laborantes. nu. 10.

Non violat feſtum doctor conſulens etiã ob lucrum. Nec informans iudicem etiam cum procuratore, verbo vel ſcripto. num. 12.

Peccat iudex in feſto audiens litigatores, niſi ob iuſtam cauſam. n. 13. & faciens vt teſtis iuret vel exercens aliquem actum iuriſdictionis, qui non ſit meræ executionis, niſi excuſetur iuſta cauſa. num. 25.

Peccat tabellio propter auaritiam ſine neceſſitate conficiens inſtruméta de rebus quæ in alium diem differri poſſent. c. 25. nu. 54. O

Peccat qui tranſcribit librum propter lucrum. Non tamen ſcribendo etiam propter lucrum literas, conſilia, nec inſtrumenta de rebus quæ licitè fiunt in feſto, quoniam ſcribere, de ſe non eſt ſeruile, etiam ob lucrum: tranſcribere autem, ſic. ca. 13. n. 14. nec etiam peccat pulſans aut cantans. ibid.

Laborans ex neceſſitate in feſto nec peccat nec incurrit excõmunicationé ab Epiſcopo latã contra laborãtes. Et quãdo neceſſitas eſt clara, non requiritur licentia Epiſcopi. n. 15. P

Peccat Parochus qui violantes feſtum cogit ad petendum veniam publicè, cum eorum infamia: & multò magis ſi violatio fuit occulta; & multo peius ſi illam parochus nouit ex ſola confeſſione. num. 16.

Digitized by Google

Peccat mortaliter, qui non audit miſſam in die feſto, vel non attentè. num. 17. Sed de his vide. tit. Miſſa. IV.

Oblatio inter miſſarum ſolennia in die feſto quando ſit de præcepto. vide, Oblatio.

Fideiussor, poteſt recipere aliquid pro fideiuſſione ceſſante fraude. cap. 17. num. 283. lit. A. in Nou. num. 284.

Non tenetur ſoluere ante excuſſionem principalis. num. 267.

FIDES.

A Omnes Chriſtiani adulti tenentur ſub peccato mortali credere explicitè articulos fidei, maximè quos Eccleſia Catholica Romana ſolemniter celebrat: quíque cōtinētur in ſymbolo Apoſtolico. Reliqua autem omnia quæ credit eadem Eccleſia Catholica, tenentur credere ſaltem implicitè; hoc eſt, credere in genere eſſe vera. Præl. 1. num. 10. No. num. 15. & cap. 11. num. 18. & in No. num. 22. §. 5. & 6.

B Olim ante aduentum Chriſti redemptoris noſtri ſatis erat credere vnum Deum remuneratorem bonorum, & punitorem malorū. Sed poſt promulgationem Euangelij non ſatis eſt credere hoc, quamuis in genere, & implicitè credat quicquid credit Sancta mater Eccleſia. Vnde peccat mortaliter, qui negligit

negligit ſcire explicitè & in particulari vnũ Deum creatorem & gubernatorem mundi, vnicum in eſſentia & trinum in perſonis, & qui negligit ſcire fidem incarnationis Ieſu Chriſti.

Imo peccat mort.qui ignorat articulos fidei contentos in Symbolo Apoſtolorum, quos ſolennizat Eccleſia. cap.11. num.18.& in No.num.22.§.5.& 6. C

Ignorantia autem cæterorum articulorum qui neque ab Eccleſia celebrantur, neque in Symbolo continentur, non eſt mortalis, dummodò Chriſtianus ſaltem implicitè & in genere credat, quicquid credit Eccleſia Romana. ibid.§.6. D

Qui verò adultus non ediſcit vel ſcit memoriter Symbolum Apoſtolicum, & orationem Dominicam, peccat peccatum veniale graue.ibid.§.7.

Ignorantia, & rudis ſimplicitas ferè ſemper excuſat à nota hæreſeos,& à cenſura(licèt non ſemper à peccato) eos qui in diuinis perſonis credunt aliquam antiquiorem prioritatem,aut aliquid corporeum, vel humanum.ibidem.§.8. E

Peccat mortaliter fidelis, qui id quod credit de ſacro Euangelio, peruerſè intelligit, aut contra ſenſum ab Eccleſia definitum, vel ignorat aliquid tale quod explicitè

explicitè credere tenetur.num.12.§.1.

De eo qui credit contrarium fidei, aut dubitat.vide tit.Hæreticus.

F Peccat mortaliter laicus,qui diſputat de fide, ſciens id eſſe laicis prohibitum ſub excommunicationis pœna. cap. 11. num.25. Nou.num.27. ſecus ſi ignorans ius id facit maximè gratia exercitij.ibidem.additum in Nouo.

An peccat qui mentitur in materia fidei: vide tit.Mendacium.

FILIVS.

A HOnor à filiis debitus parentibus, conſiſtit in amando, obediendo, & honorando.cap.14.num.4.

Peccat mort. filius qui odit grauiter parentes, vel graue damnum eis deſiderat: vel quamuis amet, nunquam tamen,vel rarò illis ſigna amoris oſtendit.num.11. filius poteſt obligari ſub mortali. præcepto patris. nu.2. vnde peccat mort. qui non obedit parentibus in rebus pertinentibus ad gubernationem domûs, vel in his, quæ pertinent ad bonos mores, vt fugere noxios amicos, &c.num.12.

Peccat mort.filius qui etiam leuiter percutit parentes, vel contumelioſis verbis afficit,

Digitized by Google

ficit,vel qui ex animo eis maledicit, ſiue viuis, ſiue defunctis. Leuius tamen peccat ſi ore tantùm maledicit.

Peccat etiam mort. qui eos criminis accuſat (exceptis quibuſdam caſibus,& maximè hæreſi, & proditione, in quibus obligatur.) Item qui parentes contemnit : qui eis mortem deſiderat,quò citius hæreditet : vel non curat eos à captiuitate liberare, vel ab inſano furore : vel prohibet teſtari,vel reſtituere, vel non ſubuenit eis grauiter indigentibus : vel ingreditur religionem eis extremè indigentibus, egentibuſque ope filij, vel non egreditur à religione etiam ſi ſit profeſſus. Imò ſi grauiter indigeant,tenetur non ingredi,non tamen egredi ſi eſt profeſſus, niſi iſta neceſſitas præceſſiſſet ingreſſum, num. 14. Et qui eos ita contemnit, vt ſe reputet abiectum, eo quòd ſit ex talibus parentibus ortus:id autem limitatur quamdo deeſt contemptus, ſed ſolùm dolet ſuam incommoditatem propter abiectionem parentum; tunc enim non erit mortale.nu.12. & in fine eiuſdem cap.

Ratio itaque peccati tantùm ineſt in eo quòd contemnat, & deſpiciat parentes abiectos,vel pauperes : nam filius quamuis diues & ſublimis tenetur eos honorare,etiam ſi ſint tales. Licitè tamen poteſt ſe inhonoratum,

ratum,abiectum, vel infamem putare,& iudicare,eo quòd patre Iudæo, vel hæretico, ſeu perduellione,ſit natus. ibid. additum in Nouo.

Peccat mortaliter filius, vel filia, qui ſine rationabili cauſa, vel tali quæ coram Deo iuſta ei videatur, non vult contrahere matrimonium cum illa perſona quam pater ei propter vrgentes cauſas præcipit. Tenetur enim filius de honeſtate & neceſſitate ducere vxorem (quam pater ob iuſtas cauſas paciſcitur) ad effectum euitandi peccatum, non tamen vt ad id cogi poſſit.Neque etiam filius,aut filia poteſt exhæredari, eo quòd in hoc contrauenit voluntati patris.num.15.

Peccat mort. ſi non reſtituit bona malè acquiſita ex hæreditate paterna. Item ſi diu differt ſoluere debita patris abſque iuſta cauſa.num.16.

Filius non eſt offerendus à patre monaſterio,vbi laxè viuitur.cap.12.num.51.

Filius viuentibus parentibus poteſt habere quatuor genera bonorum, ſcilicet caſtrẽſia, quaſi caſtrenſia,aduentitia, & profectitia. cap.17. num.141. de quibus tit. bona filiorum.ſuprà.

Filius qui laborat in bonis paternis,promeretur tantam mercedem,quantam meretur extraneus.num.144. Dummodo non teneatur

neatur patrem alere, & expreſsè, vel tacitè proteſtetur ſe eo animo ſeruire,vel laborare,vt pater ei ſoluat mercedem.ibidem.

Qui patri ſuo ſeruit,& alij filij non,ſi pater non remunerat in vita, nec filius cum patre conuenit vt remuneret ſua ſeruitia, ſaltem vt extraneo, nec proteſtatur ſe ab eo vel hæredibus petiturum, non poteſt petere à fratribus hæredibus remunerationem.prçſumitur enim id feciſſe amore filiali. n.148.

Filius qui ſua ſponte iuramento renuntiat legitimæ, vel patrimonio, tenetur ſeruare in foro conſcientiæ, licèt enormiter, vel enormiſſimè lædatur, non tamen in exteriori; quia ex tali damno præſumitur dolus.num.152.

Filius accipiens aliquid occultè à patre, cui non diſpliceret acceptio ſibi nota, diſplicet tamen occulta, non peccat mort.ſed venialiter tantùm, nec tenetur reſtituere. num.139. at verò qui aliquid notabile ex bonis patris inuiti accipit,peccat,& tenetur reſtituere patri, vel ſaltē hæredibus, etiamſi bona illa forent ſua aduentitia vel profectitia.num.156.

Et quamuis accipiat ad dandam eleemoſynam, non egenti extremè, imò etiam extremè indigenti, ſi poſſet mutuando ſubuenire. Secus verò eſt quando præſumitur, patrem

mala opinio, quam audientes conceperant, ſit abolita, eo quòd audientes detrahentis vanitatem intellexerunt. Quia iam eſt recuperata fama. cap. 18. num. 43.

Excuſat etiam timor mortis, vel ſalutis, tenetur tamen alia via reſarcire. num. 47. Item condonatio, quæ aliquando erit iuſta, & meritoria. num. 46.

N Atque infamiæ condonatio facta petenti generaliter veniam omnium delictorum detractionis, excuſat à reſtitutione earum, ad quas veriſimiliter intentio condonantis extenditur, non tamen reliquarum detractionum. Infamatus autem conuerſando familiariter cum infamatore, videtur remittere ei iniuriam, non tamen obligationem reſtituendi famam. num. 46.

O Qui ſuo mendacio fuit cauſa quòd alius perderet maxima bona, ſi reſtitutis eis perderet locum honoris habita ratione diuitiarum, excuſatur quoad talem reſtitutionem, quæ non poſſet fieri ſine tantæ falſitatis detectione, non tamen quoad aliam. num. 47.

P Excuſat etiam tanta obliuio infamationis, ac ſi nunquam dictum fuiſſet, debet alia via reſarcire, pecunia, beneficiis, vel laudibus. Si verò aliqua eius rei durat memoria, tenetur reſtituere. Atque hæc obliuionis excuſatio,

Digitized by Google

excuſatio,poſſet etiam locum habere in impoſitione falſi criminis. Excuſat item diuulgatio mali detecti iniuſtè, facta alia via, tenetur tamen reſtituere damnum acceptum tempore intermedio à tempore infamiæ vſque ad diuulgationem. Ibidem. Excuſat etiam quoties homo non dedit iuſtam cauſam credendi,vel non fuit ei data fides. numer.48.

FAMILIA,
& Famulus.

PEccat mort. famulus,qui notabiliter contemnit Superiorem.cap.14.num.22. A

Magiſtri mechanicarum artium, & ſcholaſtici Salmantini, ſi tyrones, vel famulos, quos nullo vel exiguo dato ſtipendio conducunt,ita illos occupant,vt non poſſint artes addiſcere,vel ſtudere, tenentur reſtituere, ſiquidem eos accipiunt, vt doceant ſuas artes, vel concedant tempus ad ſtudendum. cap. 17.num.108.

Nobiles, qui abſque conuentione expreſſa accipiunt pueros precibus parentum, & præbent illis victum, & veſtitum, qualem geſtabant,quando acceperunt eos,& faciunt eos inſtrui artibus, & moribus honeſtis,non B

tenentur ad amplius de iuſtitia, niſi interuenerit lex, promiſſio, vel conſuetudo. numer. 109.

C Qui accipiunt œconomos, architriclinos, pueros, ſatellites, & alios ſimiles, cum obligatione, vt ſint parati ad ſeruiendum illis, omnibus horis, quibus eis placuerit, & tantùm eis præbent certam pecuniam, quæ non ſufficit ad ipſorum victum, tenentur ſoluere reliquum quod fuerit neceſſarium, & inſuper honeſtam aliquam mercedem. Quòd ſi tantùm accipiunt eos, vt ſint parati ad inſeruiendum illis, tres quatuórve menſes ſolùm tenentur præbere id quod obſequia illorum menſium promerentur. num. 110.

D Peccat Dominus qui exigit iuramentum à famulis ea intentione, vt in omnibus caſibus declarent auctorem alicuius facti. Solùm enim eſt licitum, in illis caſibus in quibus externi poſſent reuelare. cap. 12. nu. 21.

FESTVM.

A QVi omittit miſſam occurrentibus duobus feſtis, committit duo peccata. cap. 11. num. 4.

Præceptum diligendi Deum, non obligat pro diebus feſtis. num. 6. Nec præceptum contritionis. cap. 13. num. 17.

Omnia

Omnia feſta, etiam dies Dominicus, ſunt ſolùm iure humano introducta. num. 1. B

Feſta ab Epiſcopo præcepta ſeruanda ſunt à religioſis etiam exemptis. Feſta verò præcepta per ius commune conſuetudo auget, vel reſtringit. num. 5.

Feſtorum obſeruatio non eſt tam ſtricta nunc, ſicut obſeruantia ſabbati in lege veteri. Et pręcepto de colendis feſtis ſolùm præcipitur cultus exterior, qui conſiſtit in audienda miſſa, & abſtinendo ab operibus ſeruilibus. num. 2. C

Opus autem *ſeruile eſt illud, quod propriè conuenit ſeruientibus*. num. 3.

Poſſunt tamen in feſtis exerceri ſeptem opera. I. Ea quibus ſeruimus Deo in diuino cultu. II. Quibus exercemus ſpiritualia, nempe docere verbo vel ſcripto. III. Quæ ſunt neceſſaria ad propriam ſalutem. IV. Quę ſunt neceſſaria ad vitãdum damnũ ſibi, vel proximo. V. Quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem corporalem proximi. VI. Quibus parantur cibi. VII. Piſcari. num. 2. D

Quinque verò opera non ſeruilia prohibentur in feſtis, ſcilicet Nundinæ, Iudicium ciuile, vel criminale, Iuramentum, niſi præſtetur pro pace, vel alia neceſſitate. Omnis proceſſus & ſtrepitus iudicialis, niſi pietas aliud ſuadeat. num. 3. E

Digitized by Google

Neceſſitatis gratia poſſunt fieri multa opera ſeruilia, quæ non poſſunt pietatis cauſa exerceri, ſicut ædificare, pontes reficere, & alia huiuſmodi. cap. 13. num. 4.

Ea quæ ſunt præambula operibus quæ natura ſua tendunt in cultum Dei, ſi ſimul, vel paulò antè fieri ſolent, licita ſunt, ſecus ſi ante feſtum commodè fieri poſſent. Ibidem.

Opus quod in feſto eſt licitum, quia factum eſt gratis, erit etiam licitum, ſi fiat ob pecuniam. num. 5.

Intentio enim lucrandi non facit opus ſeruile, id quod ex ſe non eſt tale. Ibidem.

Feſta non ſunt ſeruanda à primis veſperis vſque ad ſecundas: atque hoc propter conſuetudinem. num. 5. §. 11.

Feſta regionis obſeruanda ſunt à commorantibus in illa etiam alienigenis. nu. 5.

Licitum eſt à proprio oppido diſcedere in vigilia feſti, vel in ipſo die in aliud oppidũ (vbi feſtum non ſeruatur) laborandi gratia, ita tamen, vt ſi in ipſo die diſcedunt, audiãt miſſã. Et qui iter faciens tranſit per locum, vbi feſtum ſeruatur, tenetur miſſam audire, quamuis nõ ita ſtrictè ſit obligatus. n. 5. §. 6.

1 Ab obſeruatione feſti excuſant paruitas materiæ, conſuetudo, neceſſitas ſalutis ſpiritualis, vel corporalis ſuæ, vel proximi, vel detrimentum imminens ſuis vel pro-

ximi

ximi rebus,quod nec differri poteſt,nec prę-ueniri. Vnde excuſantur, qui deferunt frumentum ex area in horreum,vel vuas ex vinea quando timentur pluuiæ, & qui equos iter agentium ſoleas ferreas calcant. Qui vendunt carnes in feſtis, eáſque præparant, quando anteà non potuerunt præparare. Et Tabernarij vendentes cibos, etiam ſi vendant eos ad ludendum,vel inebriandum,vbi vrget conſuetudo. Et agaſones qui iumentis onerariis diebus feſtis non interrumpũt iter. Non autem qui diebus feſtis proficiſcuntur de ſuis domibus;cùm tamen ſe continere potuiſſent, vel in aliud tempus differre, niſi antea vel pòſt audiant miſſam. ſi verò conducant iumenta deonerata, excuſantur:licèt non interrumpant iter:quia hoc non eſt aliud quàm iter facere:& iter faciẽtes,licèt toto die iter faciant,excuſantur.ſimiliter etiã excuſantur excoquẽtes vitrum, ollas,tegulas,calcem,quorum decoctio non poteſt intermitti in alium diem:& tonſores, qui infirmis venas aperiunt:& ſerui,qui cõpelluntur ab heris ad aliquod opus ſeruile (dummodo non ſit in cõtemptũ feſti)qui ſi reſiſterent,paterentur damnum magnũ perſonale,vel reale. Et idẽ eſt de liberis & vxoribus exiſtentibus ſub poteſtate maritorum, vel patrũ,ad id iuſto metu cõpulſis.Quòd ſi

 famuli

Digitized by Google

famuli ſint ſtipēdiarij,finito tempore cōdu-ctionis diſcedāt. Serui verò qui cōpelluntur violare feſtū,in contēptum feſti,debent potiùs pati mortem quàm violare.c.13.n.6.

Violāt autem feſtū,qui emunt,vendunt,aut cōmutant per multū temporis,præterquā in nundinis,& hoc propter conſuetudinē præſcriptam.Non violat qui emit, aut vēdit res, de quarum pretio nil conueniendum eſt, eo quòd ſint iam æſtimatæ, & parum temporis inſumatur. Neque barbitonſor, qui vni, vel alteri barbam tondet, ſecus ſi multis. Nec qui piſcatur certum genus piſcium, quod tantùm certis diebus aduenit. num. 8.9.

Non violat, qui molit in molendinis fluminum,ſeu ventorum,qui ſine magna occupatione molunt,maximè ſi adſit cōſuetudo. Violat tamen qui laborat etiam pro pauperibus,principaliùs propter aliquod commodum,vel amicitiā, quàm propter eleemoſynam vel etiam paupertatem quæ nō ſit adeò magna. Et qui laborat in reficiēdis pōtibus, aut viis abſque magna neceſſitate. num. 10.

Licitum eſt venari in feſto etiam quæſtus gratia,dummodò miſſa audiatur.ſecus pecc. mort. Neque etiam peccant vacantes bellorum ſimulacris,torneamentis vel choreis.n. 11.15. quæ non licent in maiori feſto, non licebunt in minori:ſolùm erit differentia in hoc

hoc, quòd Maius feſtum maiorem cauſam requirit ad excuſandum laborantes.nu.10.

Non violat feſtum doctor conſulens etiã ob lucrum. Nec informans iudicem etiam cum procuratore,verbo vel ſcripto.num.12.

Peccat iudex in feſto audiens litigatores, niſi ob iuſtam cauſam. n.13.& faciens vt teſtis iuret vel exercens aliquem actum iuriſdictionis,qui non ſit meræ executionis, niſi excuſetur iuſta cauſa. num.25.

Peccat tabellio propter auaritiam ſine neceſſitate conficiens inſtruméta de rebus quæ in alium diem differri poſſent.c. 25. nu. 54. O

Peccat qui tranſcribit librum propter lucrum. Non tamen ſcribendo etiam propter lucrum literas, conſilia, nec inſtrumenta de rebus quæ licitè fiunt in feſto,quoniam ſcribere,de ſe non eſt ſeruile, etiam ob lucrum: tranſcribere autem,ſic.ca.13.n.14.nec etiam peccat pulſans aut cantans.ibid.

Laborans ex neceſſitate in feſto nec peccat nec incurrit excõmunicationẽ ab Epiſcopo latã contra laborãtes.Et quãdo neceſſitas eſt clara,non requiritur licentia Epiſcopi. n.15. P

Peccat Parochus qui violantes feſtum cogit ad petendum veniam publicè, cum eorum infamia:& multò magis ſi violatio fuit occulta; & multo peius ſi illam parochus nouit ex ſola confeſſione. num.16.

Peccat mortaliter, qui non audit miſſam in die feſto, vel non attentè. num. 17. Sed de his vide. tit. Miſſa. I V.

Oblatio inter miſſarum ſolennia in die feſto quando ſit de præcepto. vide, Oblatio.

Fideiussor, poteſt recipere aliquid pro fideiuſſione ceſſante fraude. cap. 17. num. 283. lit. A. in Nou. num. 284.

Non tenetur ſoluere ante excuſſionem principalis. num. 267.

FIDES.

A Omnes Chriſtiani adulti tenentur ſub peccato mortali credere explicitè articulos fidei, maximè quos Eccleſia Catholica Romana ſolemniter celebrat: quíque cõtinẽtur in ſymbolo Apoſtolico. Reliqua autem omnia quæ credit eadem Eccleſia Catholica, tenentur credere ſaltem implicitè; hoc eſt, credere in genere eſſe vera. Præl. 1. num. 10. No. num. 15. & cap. 11. num. 18. & in No. num. 22. §. 5. & 6.

B Olim ante aduentum Chriſti redemptoris noſtri ſatis erat credere vnum Deum remuneratorem bonorum, & punitorem malorũ. Sed poſt promulgationem Euangelij non ſatis eſt credere hoc, quamuis in genere, & implicitè credat quicquid credit Sancta mater Eccleſia. Vnde peccat mortaliter, qui

negligit

Digitized by Google

negligit ſcire explicitè & in particulari vnũ Deum creatorem & gubernatorem mundi, vnicum in eſſentia & trinum in perſonis, & qui negligit ſcire fidem incarnationis Ieſu Chriſti.

Imo peccat mort. qui ignorat articulos fidei contentos in Symbolo Apoſtolorum, quos ſolennizat Eccleſia. cap. 11. num. 18. & in No. num. 22. §. 5. & 6. C

Ignorantia autem cæterorum articulorum qui neque ab Eccleſia celebrantur, neque in Symbolo continentur, non eſt mortalis, dummodò Chriſtianus ſaltem implicitè & in genere credat, quicquid credit Eccleſia Romana. ibid. §. 6. D

Qui verò adultus non ediſcit vel ſcit memoriter Symbolum Apoſtolicum, & orationem Dominicam, peccat peccatum veniale graue. ibid. §. 7.

Ignorantia, & rudis ſimplicitas ferè ſemper excuſat à nota hæreſeos, & à cenſura (licèt non ſemper à peccato) eos qui in diuinis perſonis credunt aliquam antiquiorem prioritatem, aut aliquid corporeum, vel humanum. ibidem. §. 8. E

Peccat mortaliter fidelis, qui id quod credit de ſacro Euangelio, peruerſè intelligit, aut contra ſenſum ab Eccleſia definitum; vel ignorat aliquid tale quod

explicitè

Digitized by Google

explicitè credere tenetur.num.12.§.1.

De eo qui credit contrarium fidei, aut dubitat.vide tit.Hæreticus.

F Peccat mortaliter laicus,qui diſputat de fide, ſciens id eſſe laicis prohibitum ſub excommunicationis pœna. cap. 11. num.25. Nou.num.27. ſecus ſi ignorans ius id facit maximè gratia exercitij.ibidem.additum in Nouo.

An peccat qui mentitur in materia fidei: vide tit.Mendacium.

FILIVS.

A HOnor à filiis debitus parentibus, conſiſtit in amando, obediendo, & honorando.cap.14.num.4.

Peccat mort. filius qui odit grauiter parentes, vel graue damnum eis deſiderat: vel quamuis amet, nunquam tamen,vel rarò illis ſigna amoris oſtendit.num.11. filius poteſt obligari ſub mortali. præcepto patris. nu.2. vnde peccat mort. qui non obedit parentibus in rebus pertinentibus ad gubernationem domûs, vel in his, quæ pertinent ad bonos mores, vt fugere noxios amicos, &c.num.12.

Peccat mort.filius qui etiam leuiter percutit parentes, vel contumelioſis verbis afficit,

ficit, vel qui ex animo eis maledicit, ſiue viuis, ſiue defunctis. Leuius tamen peccat ſi ore tantùm maledicit.

Peccat etiam mort. qui eos criminis accuſat (exceptis quibuſdam caſibus, & maximè hæreſi, & proditione, in quibus obligatur.) Item qui parentes contemnit: qui eis mortem deſiderat, quò citius hæreditet: vel non curat eos à captiuitate liberare, vel ab inſano furore: vel prohibet teſtari, vel reſtituere, vel non ſubuenit eis grauiter indigentibus: vel ingreditur religionem eis extremè indigentibus, egentibuſque ope filij, vel non egreditur à religione etiam ſi ſit profeſſus. Imò ſi grauiter indigeant, tenetur non ingredi, non tamen egredi ſi eſt profeſſus, niſi iſta neceſſitas præceſſiſſet ingreſſum, num. 14. Et qui eos ita contemnit, vt ſe reputet abiectum, eo quòd ſit ex talibus parentibus ortus: id autem limitatur quamdo deeſt contemptus, ſed ſolùm dolet ſuam incommoditatem propter abiectionem parentum; tunc enim non erit mortale. nu. 12. & in fine eiuſdem cap.

Ratio itaque peccati tantùm ineſt in eo quòd contemnat, & deſpiciat parentes abiectos, vel pauperes: nam filius quamuis diues & ſublimis tenetur eos honorare, etiam ſi ſint tales. Licitè tamen poteſt ſe inhonoratum,

Digitized by Google

ratum,abiectum, vel infamem putare,& iudicare,eo quòd patre Iudæo, vel hæretico, ſeu perduellione,ſit natus. ibid. additum in Nouo.

Peccat mortaliter filius, vel filia, qui ſine rationabili cauſa, vel tali quæ coram Deo iuſta ei videatur, non vult contrahere matrimonium cum illa perſona quam pater ei propter vrgentes cauſas præcipit. Tenetur enim filius de honeſtate & neceſſitate ducere vxorem (quam pater ob iuſtas cauſas paciſcitur) ad effectum euitandi peccatum, non tamen vt ad id cogi poſſit.Neque etiam filius,aut filia poteſt exhæredari, eo quòd in hoc contrauenit voluntati patris.num.15.

Peccat mort. ſi non reſtituit bona malè acquiſita ex hæreditate paterna. Item ſi diu differt ſoluere debita patris abſque iuſta cauſa.num.16.

Filius non eſt offerendus à patre monaſterio,vbi laxè viuitur.cap.12.num.51.

Filius viuentibus parentibus poteſt habere quatuor genera bonorum, ſcilicet caſtrẽſia, quaſi caſtrenſia,aduentitia, & profectitia. cap.17. num.141. de quibus tit. bona filiorum.ſuprà.

Filius qui laborat in bonis paternis,promeretur tantam mercedem,quantam meretur extraneus.num.144. Dummodo non teneatur

neatur patrem alere, & expreſsè, vel tacitè proteſtetur ſe eo animo ſeruire, vel laborare, vt pater ei ſoluat mercedem. ibidem.

Qui patri ſuo ſeruit, & alij filij non, ſi pater non remunerat in vita, nec filius cum patre conuenit vt remuneret ſua ſeruitia, ſaltem vt extraneo, nec proteſtatur ſe ab eo vel hæredibus petiturum, non poteſt petere à fratribus hæredibus remunerationem. præſumitur enim id feciſſe amore filiali. n. 148.

Filius qui ſua ſponte iuramento renuntiat legitimæ, vel patrimonio, tenetur ſeruare in foro conſcientiæ, licèt enormiter, vel enormiſſimè lædatur, non tamen in exteriori; quia ex tali damno præſumitur dolus. num. 152.

Filius accipiens aliquid occultè à patre, cui non diſpliceret acceptio ſibi nota, diſplicet tamen occulta, non peccat mort. ſed venialiter tantùm, nec tenetur reſtituere. num. 139. at verò qui aliquid notabile ex bonis patris inuiti accipit, peccat, & tenetur reſtituere patri, vel ſaltē hæredibus, etiamſi bona illa forent ſua aduentitia vel profectitia. num. 156.

Et quamuis accipiat ad dandam eleemoſynam, non egenti extremè, imò etiam extremè indigenti, ſi poſſet mutuando ſubuenire. Secus verò eſt quando præſumitur, patrem

trem

Digitized by Google

trem id velle, vt quando de eius licentia peregrinatur, vel verſatur in peregrinis gymnaſiis: tunc enim præſumitur patrem ratas habiturum modicas eleemoſynas. Poteſt etiam, quando bona aduentitia ad eum ſpectant, etiam quoad vſumfructum. num. 157.

Filius habet ius vt alatur ex bonis paternis, ſi ex propriis non poteſt. num. 156.

Peccat accipiendo ſibi, vel alteri ex bonis paternis, datis ei in peculium profectitium, vel ex fructibus aduentitiorum pertinentibus ad patrem, & tenetur mortuo patre ad collationem conferre cum fratribus. num. 158.

Idem, ſi vltra legitimam accipit aliquid à patre per donationem inualidam. ibidem.

Qui accipit ex bonis paternis fructus ex conſenſu patris, & poſt mortem eius non vult in collationem conferre, peccat, niſi pater dederit animo remunerandi: intra quantitatem, quam ei donare poteſt. Idem eſt de pecunia, quam accipit à patre in peculium profectitium. num. 158.

Tenetur adducere in collationem, quæ pater emit ipſi, ſed viuẽs non tradidit, quamuis ſint libri, vel arma, &c. Quæ ſi traderentur viuente patre, eſſent caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia. Idem de libris quos pater emit, & tradidit filio, qui verſabatur in ſtudiis, ſi non

erat

erat doctor, neque emancipatus. Verum eſt, quòd non tenetur accipere æſtimationem, vel in ea qua empti ſunt, ſi nunc minoris æſtimentur; tenetur tamen pluris, ſi æſtimatio creuerit. num. 159.

Non tenetur conferre ea quæ cum illo præ cæteris pater impendit in veſtitu, cibo, & equitatu; ſecus, ſi pater donauit ei aliquid, vel aliquam ſummam, vt de illa pro libito diſponeret; & ipſe pro ſuo arbitrio in prædictis impendit. num. 160.

Neque tenetur computare in partem legitimæ alimenta, quæ exiſtens in ſtudiis accepit à patre, non habente vlla bona ipſius filij. Secus ſi pater penes ſe habebat filij peculium caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe, quia præſumitur eum aluiſſe tamquam adminiſtrator bonorum eius. cap. 17. num. 160.

Tenetur mortuo patre conferre id, quod de pecunia patris lucratus eſt, præter partem lucri, quam ſuo labore & induſtria meruit, vt quilibet extraneus meruiſſet. Quæ pars regulariter eſt dimidium lucri. num. 161.

Idem de eo, quod viuente patre datum eſt filio ab aliquo extraneo, contemplatione ſolius patris, & non ſui. Secus ſi datum fuit contemplatione filij, aut filio iam emancipato. Si verò non conſtat vtrius contemplatione datum fuerit, arbitrio boni viri iudi-

Digitized by Google

candum eſt. Tenetur etiam pro ſua parte ſoluere debita, quæ frater contraxit in ſtudiis viuente patre, qui eum ad ſtudia miſerat: non tamen tenetur conferre in impenſas ſtudij, in quo frater perſeuerare intendit. num.162.

Tenetur computare in legitimam mortuo patre ſumptus neceſſarios, quos in ſua bona aduentitia fecit, aut qui in eorum perpetuum emolumentum redundabant, ſi pater eos fecit animo recuperandi. Si verò non conſtant parui, præſumerentur facti ſine tali animo: cum eo verò, ſi ſunt adeo magni, vt fructuum æſtimationem excedant. nu.163. Secus ſi ſumptus nec erant neceſſarij, nec redundabant in perpetuam vtilitatem, ſed ſolùm in vtilitatem fructuum, quos pater viuens percipiebat: num.163.

Tenetur computare in legitima bona patris, quæ conſumpſit in ludos, & vſus malos, & vanos. Idem quando propter delictum filij pater ſoluit pœnam compellente ſtatuto regionis, ſecus ſi ſponte ſoluerit. Idẽ de ſumptibus, quos pater fecit in nuptiis filij, animo computãdi. Secus ſi abſque tali animo, quod in dubio præſumitur. cap.17. num.164.

Quando poſſit ali filius ex bonis patris, non habentis plus quàm ad ſoluenda debita. vide, Vſura. VIII.

FINIS.

FINIS.

FINIS *eſt bonum verum vel apparens, quod propter ſe appetitum facit, vt aliud propter ipſum appetatur.* Eſtque duplex, nempe vltimus, qui propter ſe ipſum ſolùm amatur: & medius, qui propter ſe, vel propter aliud eſt amabilis. Et vterque poteſt eſſe verus vel falſus, bonusq; vel malus. Præl. 4. num 2.3. A

Eſtque iterum duplex, finis cuius, in quo eſt ratio boni, & finis quo, qui eſt illius boni adeptio, poſſeſſio, ſeu vſus. & poteſt etiam vterque eſſe vltimus vel medius, verus vel falſus. num. 3.4. Diuiditur etiam in finem principalem, & minùs principalem. cap. 17. num. 209. & cap. 21. num. 40.

Vt autem aliquis finis ſit principalis alicuius actus, non ſufficit eſſe cauſam ſine qua non: ſed oportet, quòd pluris, vel tanti æſtimetur, ac alius finis propter quem ille fieret. cap. 17. num. 206. B

Non dicitur ille conſtituere vltimum finem in aliquo, quãdo ſic afficitur erga eum, vt malit peccare mortaliter, quàm omittere illud. Quoniam aliâs omnes qui ſciẽter peccant, peccarent duplex peccatum: vnum quidem, tranſgrediendo legem: alterum, conſtituendo finem vltimum in creatura. Præterea quoniam multi peccãt mort. cognoſcentes, C

Digitized by Google

ſe minimè cõſtituere in eo finem vltimum. Præl. 9. num. 16. Nou. num. 19.

A Omnis actus cuius finis eſt malus mortalis, vel venialis, ipſe quoque eſt talis. c. 13. n. 2. & c. 14. n. 33. & c. 21. n 40.

Quando finis operis eſt verè bonus, & principalis, non deſinit eſſe talis, quamuis addatur minus principalis alicuius boni tẽporalis, propter quod, ſi principaliter fieret, eſſet malum. Dummodo illud minùs principale nullo modo ſit malum culpæ, ſed res licitè appetibilis. cap. 14. num. 33.

Inter finem malum, qui eſt malum culpæ, & finem malum qui eſt ineptus, hoc eſt, minùs bonus quàm medius, hoc diſtat, quòd iſte poteſt eſſe finis minùs principalis boni

B operis, ille verò nullo modo. Ibidem.

Finis minùs principalis, & ſecundarius retributionis, & mercedis in bono opere, etiã in ipſo obſequio diuino licitus eſt, & bonus: imò contrarium aſſerere eſt hæreticum. cap.

C 17. num. 209.

Finis principalis vanæ gloriæ in agendis rebus principaliter ad cultum diuinum inſtitutis, non eſt niſi tantùm venialis. cap. 23. num. 155. §. 4.

Non tamen erit neque venialis, imò erit meritorius, quando principaliter exercentur propter Deũ, & minùs principaliter propter laudem,

Digitized by Google

laudem, & gloriam in finem aptum relatam. ibidem. & num. 15.

Finis malus voti annullat ipſum votum, quia non eſt eius materia conueniẽs, quamuis ipſum votum ſit bonum. cap. 12. num. 30.

De fine Legis. vide Lex 3.

Quando finis præcepti eſt aliud à re præcepta, tunc non cadit ſub præceptum. ca. 13. num. 2.

Finis vtilis animæ, & bonis proximi, excuſat à furto mortali. cap. 17. num. 5.

FOEMINA.

FOEMINA ornans ſe per contemptum ſalutis animæ proximi, quem credit ſpiritualiter, per eam periturum, mortaliter peccat. Secus ſi talis contemptus deſit. Præl. 9. num. 15. No. num. 17. & cap. 13. num. 13. & cap. 24. in fine.

Non peccat mort. mulier, quæ ſe ornat ob ſolam vanam gloriam ſine alio malo fine, quamuis credat aliquem ob id cõcupiſcentiam mortalem concepturum: peccat tamen venialiter. cap. 24. in fine.

Fœmina quæ vi opprimitur, quid debeat facere: vide tit. Luxuria.

FOENVS ET FOENERATIO. vide Vſura.

FOETVS : vide Aborſus.

FORNICATIO: vide Adulterium, & Luxuria.

FRAVS; vide, Dolus.

FRVCTVS.

FRuctus rei alienæ fructuoſæ reſtituendi ſunt, habita tamẽ ratione bonæ vel malæ fidei. Si verò res non ſit fructuoſa, non eſt reſtituendum quod induſtriâ poſſidentis lucratum eſt. Fructus autem dicitur *id quod remanet deductis expenſis*. cap.17.n.25.

Qui recipiens alienam rem ad vendẽdum pretioſiorem reddit, cùm ad id non teneretur, poteſt exceſſum ſibi retinere. c.17.n.99.

Fructus vt dicantur Eccleſiaſtici, non ſufficit quòd pertineant ad perſonas Eccleſiaſticas. c.27.n.69. de fructibus beneficiorum. vide beneficium.

FVGERE.

A DElinquens licitè poteſt fugere, ne capiatur, & alius poteſt eius fugam iuuare, quando non prohibetur ex obligatione ſui officij, vel ex qualitate delicti, vel alia de cauſa particulari. c.17.n.101. An verò liceat è carcere fugere, vide tit. carcer.

Qui fuit in cauſa vt captiuus fugeret à Domino ſuo, tenetur reſtituere vel captiuũ, vel

vel pretium, & ea omnia quæ captiuus fugiens, ſecum arripuit. num. 103.

Captiuus quiuis fugiens peccat. Chriſtianus verò captus tempore pacis, aut in bello iniuſto ab infidelibus, fugiẽdo ab eis ad ſuos, non peccat, neque qui ei auxiliatur. Quòd ſi captus fuit in bello iuſto, quamuis peccet fugiendo, non tamen tenetur redire ad Dominum, neque reſtituere ei ſuam perſonam propter periculum animæ, ſed tantùm tenetur reſtituere honeſtam redemptionem ſeu mercedem. Si verò prouocaretur ad ritus infidelitatis, neque peccat fugiendo, neque ad vllam tenetur reſtitutionem, quia ipſo iure fit omnino liber: neque etiam peccaret qui iuuaret, aut liberaret illum. num. 103. B

Chriſtianus ab alio Chriſtiano iniuſtè captus, & detentus, licitè poteſt fugere: non enim peccabit. ibidem. C

Quod autem in genere dicitur de quolibet captiuo, qui fugiens à Domino ſuo peccat, intelligẽdum eſt tam de emptitio quàm ſeruo in bello iuſto capto, etiamſi ſit Chriſtianus. nam diſtinctio, quam facit Sotus circa hoc, eſt ſuo marte inuenta, & à nullo Iuriſconſulto probata: & Couarruuias expreſsè ait, peccare ſeruum fugientem à Domino, ſi fugeret extra limites hoſtium, redeundo ad ſuos, etiam ſi Chriſtianus eſſet A

Digitized by Google

ab infidelibus captus. additum in Nou. cap. 17.num.104.§.3.

Sollicitans ſeruum vt fugiat, peccat, & à fortiori peccabit ipſe ſeruus fugiens: cùm regulariter plus delinquat faciens actum, quàm conſulens illum. Additum ibidem. de fuga & carcere. vide tit. carcer.

FVNAMBVLVS. Peccat mortal. volitans per funes in altiſſimo loco, niſi ſit velociſſimus. cap. 15. num.8.

FVNVS, ET FVNERALE. Laici poſſunt ſtatuere, ac ponere modum funeralibus: ſcilicet, ne fiant immoderati ſumptus cæræ, ac reliquæ pompæ: neque hoc eſt contra libertatem Eccleſiaſticam. cap.27. num. 102. Vide etiam tit. excommunicatio. V. §. 4. in fin. vbi explicatur. cap. vlt. de rebus Eccleſiæ. vbi præcipitur ne laici ſtatuant de funeralibus.

Qui iniuſtè occidit hominem liberum, tenetur ſoluere impenſas moderatas funeris. cap. 15. num. 20.

FVR.

A FVR licitè poteſt aliquando ſuſpendi à poteſtate publica. cap. 15. num. 2. & aliquando etiam ob furtum veniale ad cõſeruandam diſciplinam militarem, vel ad aliũ finem

finem reipub.cap.23.num. 58. Capiens aliena,poteſt occidi ab eorum Domino. Quod intelligitur ſi capiat illa titulo alio quàm neceſſitatis. cap.15.num.2.

Fur nocturnus præſumitur velle occidere, non tamen diurnus. nu.7. Fur etiam punitus à iudice tenetur reſtituere parti damnum illatum. num. 22.

Fur non peccat bis eo quòd furetur, & ſe exponat periculo ſuſpenſionis,niſi id faciat, ne à ſociis reputetur timidus. cap.15.nu.24. tit. A. Nou.num.8. B

Excommunicatio lata propter ſolum furtum, quæ alia damna non comprehendit, non ligat eum qui acum furaretur à ſartore, quamuis ſciret ſartorem paſſurum vnius regalis detrimentum.cap.17.num.3.lit. F. §.3. & in Nouo num. 4.

Excommunicatio generalis contra eos qui furantur, comprehendit omnes furantes mortaliter, niſi excipiantur propter intentionem excommunicantis, vel alia via. ibid.§.4.in Nou. num.4. C

Si res furtiua perit apud furem,non tenetur reſtituere ſaltem in foro conſcientiæ, ſi conſtaret quòd etiam periret apud dominum. Secus ſi crederetur, vel dubitaretur, quòd antequam periiſſet, dominus illam vendidiſſet.num.80.

Digitized by Google

D Qui minutatim paruam quantitatem accipit, quamuis creſcat vſque ad notabilem quantitatem, non peccat mortaliter: dummodo à principio non habuerit animum furandi notabilem quantitatem. Verum eſt, quòd poſtquam ad eam peruenerit, tenetur reſtituere ſiue habuerit dictum animum ſiue non. Quæ tamen obligatio reſtituendi non habet locum in eo qui magnis interuallis prædictam notabilem quantitatem conflaret. num. 140.

E Fur tenetur reſtituere impenſas factas à Domino, in quærenda re ſibi furto ſublata: eas nempe quas vir prudens facere debuiſſet. Ibidem. 140.

Qui furatur triticum ab habente illud paratum ad ſeminandum, & non habente aliud ſimile, tenetur plus reſtituere ratione lucri ceſſantis. cap. 17. num. 211.

FVRTVM.

A FVRTVM *eſt doloſa contrectatio rei alienæ inuito domino.* cap. 17. num. 1. Et eſt de ſe mortale. Furtum autem mortale & veniale differunt ſpecie ſaltem in genere moris. nu. 3. Nou. num. 2.

Paruitas rei, & materiæ excuſat à mortali,

Digitized by Google

tali, & etiam defectus deliberationis.nu. 4. Nouo 5.

Qui furatur rem paruam velut acum à ſartore, ſi conſideres ſolùm furtum, & rem exiguam, peccat venialiter: ſi verò damnum, & detrimentum inde ſequutum, quia ſcit eum aliam non habere, & ab hoc magnum paſſum detrimentum, peccat mortaliter. imò ſi credit paſſurum fore damnum vnius regalis. num.3. lit. E.& F. Nouo num. 3. & 4. B

Idem dicendum de eo qui furatur rem paruulam, propter quam dominus patietur magnam animi perturbationem, & triſtitiã. num.3.lit.B.Nouo num. 2. C

Aliquando etiam fit, vt qui furatur rem paruam à paupere, peccet mortaliter, non tamen ſi eandem ſimilem furetur à diuite: & aliquando è contrario. num.3.lit.C.Nou. num.2. §. Ex quibus.

Mortale eſt furtum vnius gallinæ, aut vnius regalis, vel etiam dimidij. num.3. lit. F. Nouo num.4.§.2.

A furto veniali excuſant ignorantia probabilis, quòd res eſt aliena; & magna neceſſitas accipientis; & probabilis præſumptio dominum æquo animo laturum; Si tamen dubitat, non excuſat nec à mortali. Excuſabit tamen à reſtitutione, ſi dominus D

Digitized by Google

minus æquo animo ferat. Nō excuſat à mortali patientia Domini ferentis id præ timore, aut pudore. num. 4. Nou. n. 5.

Excuſat à mortali conditio iuſtificans, dicendo, *ſi Deus non vetuiſſet furtum, vellem furari*. ibid.

Item finis vtilitatis vel voluntas proficiēdi Domino ſpiritualiter, ac temporaliter. num. 5.

Ob furtum veniale poſſet aliquis occidi, ad diſciplinam militarem conſeruandam, vel ad alium finem reipublicæ. cap. 23. n. 58.

Etiam hodie quando numerata pecunia minoris pretij eſt quàm numquam fuit, ſentirem non eſſe notabilem quantitatem (ad furtum mortale) quæ non contineret vnum regale, aut tres partes, additum in Nou. cap. 17. num. 4.

Quomodo teneatur reſtituere qui cum aliis furatur. vide Reſtitutio. 11.

Gabella, vide, vectigal.

GENER.

A Gener omnia ornamēta, & veſtes pretioſas, veluti margaritas, gemmas, ſerica, &c. data vxori à ſocero, etiam nunc extātia, mortuo ſocero tenetur cōputare in vxoris legiti

legitima, niſi aliud declarauerit ſocer in vltima voluntate. Non tamen tenetur computare ſi opes, aut dignitas perſonarum ſunt adeò magnæ, vt præſumatur donatio. Tenetur tamen reſtituere donata vxori à conſanguineis eius. cap. 17. num. 166.

Licitè recipit fructus pignoris fructiferi traditi ſibi à ſocero in ſecuritatem ſoluendæ dotis. Idem dicendum de quolibet marito. Ibidem.

Quòd ſi ſocer mutuet genero quantum debet ei pro dote, vt ei relinquat pignus ad percipiendum ex eo fructus, quos gener poteſt percipere, peccat. 273.

GENERATIO. Peccat mortaliter cõiux præbens, vel ſumens aliquid ad impediendam generationem, quamuis fiat animo non habendi plurimos filios, quos alere non poſſit. Quòd ſi propter hoc ſemen fundatur extra vas, eſt peccatum cõtra naturam. c. 16. n. 33.

GRADVS vniuerſitatum liciti ſunt. cap. 14. num. 31. lit. K. §. 20. & in Nou. nu. 43.

Peccat mort. qui dicit ſe habere gradum quo caret. cap. 25. n. 59. Item qui accipit gradum immeritum. num. 55.

GRATIA data ad diſpenſandum cum aliquo cognita veritate precum, quando expiret re integra, morte concedentis. vide tit. Diſpen

ſe minimè cõſtituere in eo finem vltimum. Præl. 9. num. 16. Nou. num. 19.

Omnis actus cuius finis eſt malus mortalis, vel venialis, ipſe quoque eſt talis. c. 13. n. 2. & c. 14. n. 33. & c. 21. n 40.

Quando finis operis eſt verè bonus, & principalis, non deſinit eſſe talis, quamuis addatur minùs principalis alicuius boni tẽporalis, propter quod, ſi principaliter fieret, eſſet malum. Dummodo illud minùs principale nullo modo ſit malũm culpæ, ſed res licitè appetibilis. cap. 14. num. 33.

Inter finem malum, qui eſt malum culpæ, & finem malum qui eſt ineptus, hoc eſt, minùs bonus quàm medius, hoc diſtat, quòd ille poteſt eſſe finis minùs principalis boni operis, ille verò nullo modo. Ibidem.

Finis minùs principalis, & ſecundarius retributionis, & mercedis in bono opere, etiã in ipſo obſequio diuino licitus eſt, & bonus: imò contrarium aſſerere eſt hæreticum. cap. 17. num. 209.

Finis principalis vanæ gloriæ in agendis rebus principaliter ad cultum diuinum inſtitutis, non eſt niſi tantùm venialis. cap. 23. num. 15. §. 4.

Non tamen erit neque venialis, imò erit meritorius, quando principaliter exercentur propter Deũ, & minùs principaliter propter laudem,

laudem, & gloriam in finem aptum relatam.ibidem.& num.15.

Finis malus voti annullat ipſum votum, quia non eſt eius materia conueniēs,quamuis ipſum votum ſit bonum.cap.12.num.30.

De fine Legis. vide Lex 3.

Quando finis præcepti eſt aliud à re præcepta,tunc non cadit ſub præceptum. ca.13. num.2.

Finis vtilis animæ, & bonis proximi, excuſat à furto mortali.cap.17.num.5.

FOEMINA.

FOEMINA ornans ſe per contemptum ſalutis animæ proximi, quem credit ſpiritualiter, per eam periturum, mortaliter peccat.Secus ſi talis contemptus deſit. Præl. 9.num.15.No. num.17.& cap.13.num.13.& cap.24.in fine.

Non peccat mort.mulier,quæ ſe ornat ob ſolam vanam gloriam ſine alio malo fine, quamuis credat aliquem ob id cōcupiſcentiam mortalem concepturum:peccat tamen venialiter.cap.24. in fine.

Fœmina quæ vi opprimitur, quid debeat facere:vide tit.Luxuria.

FOENVS ET FOENERATIO. vide Vſura.

FOETVS : vide Aborſus.

FORNICATIO : vide Adulterium, & Luxuria.

FRAVS ; vide, Dolus.

FRVCTVS.

FRuctus rei alienæ fructuoſæ reſtituendi ſunt, habita tamē ratione bonæ vel malæ fidei. Si verò res non ſit fructuoſa, non eſt reſtituendum quod induſtriâ poſſidentis lucratum eſt. Fructus autem dicitur *id quod remanet deductis expenſis*. cap.17.n.25.

Qui recipiens alienam rem ad vendēdum pretioſiorem reddit, cùm ad id non teneretur, poteſt exceſſum ſibi retinere. c.17.n.99.

Fructus vt dicantur Eccleſiaſtici, non ſufficit quòd pertineant ad perſonas Eccleſiaſticas. c.27.n.69. de fructibus beneficiorum. vide beneficium.

FVGERE.

A DElinquens licitè poteſt fugere, ne capiatur, & alius poteſt eius fugam iuuare, quando non prohibetur ex obligatione ſui officij, vel ex qualitate delicti, vel alia de cauſa particulari. c.17.n.101. An verò liceat è carcere fugere, vide tit. carcer.

Qui fuit in cauſa vt captiuus fugeret à Domino ſuo, tenetur reſtituere vel captiuū,

vel

vel pretium, & ea omnia quæ captiuus fugiens,ſecum arripuit.num.103.

Captiuus quiuis fugiens peccat.Chriſtianus verò captus tempore pacis,aut in bello iniuſto ab infidelibus,fugiẽdo ab eis ad ſuos, non peccat, neque qui ei auxiliatur. Quòd ſi captus fuit in bello iuſto, quamuis peccet fugiendo, non tamen tenetur redire ad Dominum, neque reſtituere ei ſuam perſonam propter periculum animæ,ſed tantùm tenetur reſtituere honeſtam redemptionem ſeu mercedem. Si verò prouocaretur ad ritus infidelitatis, neque peccat fugiendo, neque ad vllam tenetur reſtitutionem, quia ipſo iure fit omnino liber: neque etiam peccaret qui iuuaret,aut liberaret illum.num.103. B

Chriſtianus ab alio Chriſtiano iniuſtè captus, & detentus, licitè poteſt fugere: non enim peccabit.ibidem. C

Quod autem in genere dicitur de quolibet captiuo, qui fugiens à Domino ſuo peccat, intelligẽdum eſt tam de emptitio quàm ſeruo in bello iuſto capto, etiamſi ſit Chriſtianus. nam diſtinctio, quam facit Sotus circa hoc, eſt ſuo marte inuenta, & à nullo Iuriſconſulto probata: & Couarruuias expreſsè ait,peccare ſeruum fugientem à Domino, ſi fugeret extra limites hoſtium, redeundo ad ſuos, etiam ſi Chriſtianus eſſet A

ab infidelibus captus. additum in Nou. cap. 17.num.104.§.3.

Sollicitans ſeruum vt fugiat, peccat, & à fortiori peccabit ipſe ſeruus fugiens: cùm regulariter plus delinquat faciens actum, quàm conſulens illum. Additum ibidem. de fuga & carcere. vide tit. carcer.

FVNAMBVLVS. Peccat mortal. volitans perfunes in altiſſimo loco, niſi ſit velociſſimus. cap. 15. num.8.

FVNVS, ET FVNERALE. Laici poſſunt ſtatuere, ac ponere modum funeralibus: ſcilicet, ne fiant immoderati ſumptus cæræ, ac reliquæ pompæ: neque hoc eſt contra libertatem Eccleſiaſticam. cap.27. num. 102. Vide etiam tit. excommunicatio. V. §. 4. in fin. vbi explicatur. cap. vlt. de rebus Eccleſiæ. vbi præcipitur ne laici ſtatuant de funeralibus.

Qui iniuſtè occidit hominem liberum, tenetur ſoluere impenſas moderatas funeris. cap. 15. num. 20.

FVR.

A FVR licitè poteſt aliquando ſuſpendi à poteſtate publica. cap. 15. num. 2. & aliquando etiam ob furtum veniale ad cõſeruandam diſciplinam militarem, vel ad aliũ finem

finem reipub.cap.23.num. 58. Capiens aliena,poteſt occidi ab eorum Domino. Quod intelligitur ſi capiat illa titulo alio quàm neceſſitatis. cap.15.num.2.

Fur nocturnus præſumitur velle occidere, non tamen diurnus. nu.7. Fur etiam punitus à iudice tenetur reſtituere parti damnum illatum. num. 22.

Fur non peccat bis eo quòd furetur, & ſe exponat periculo ſuſpenſionis,niſi id faciat, ne à ſociis reputetur timidus. cap.15.nu.24. tit. A. Nou.num.8. B

Excommunicatio lata propter ſolum furtum, quæ alia damna non comprehendit, non ligat eum qui acum furaretur à ſartore, quamuis ſciret ſartorem paſſurum vnius regalis detrimentum.cap.17.num.3.lit. F. §.3. & in Nouo num. 4.

Excommunicatio generalis contra eos qui furantur, comprehendit omnes furantes mortaliter, niſi excipiantur propter intentionem excommunicantis, vel alia via. ibid.§.4.in Nou. num.4. C

Si res furtiua perit apud furem,non tenetur reſtituere ſaltem in foro conſcientiæ, ſi conſtaret quòd etiam periret apud dominum. Secus ſi crederetur, vel dubitaretur, quòd antequam periiſſet, dominus illam vendidiſſet.num.80.

 Qui

Digitized by Google

D Qui minutatim paruam quantitatem accipit, quamuis creſcat vſque ad notabilem quantitatem, non peccat mortaliter: dummodo à principio non habuerit animum furandi notabilem quantitatem. Verum eſt, quòd poſtquam ad eam peruenerit, tenetur reſtituere ſiue habuerit dictum animum ſiue non. Quæ tamen obligatio reſtituendi non habet locum in eo qui magnis interuallis prædictam notabilem quantitatem conflaret. num. 140.

E Fur tenetur reſtituere impenſas factas à Domino, in quærenda re ſibi furto ſublata: eas nempe quas vir prudens facere debuiſſet. Ibidem. 140.

Qui furatur triticum ab habente illud paratum ad ſeminandum, & non habente aliud ſimile, tenetur plus reſtituere ratione lucri ceſſantis. cap. 17. num. 211.

F V R T V M.

A FVRTVM *eſt doloſa contrectatio rei alienæ inuito domino.* cap. 17. num. 1. Et eſt de ſe mortale. Furtum autem mortale & veniale differunt ſpecie ſaltem in genere moris. nu. 3. Nou. num. 2.

Paruitas rei, & materiæ excuſat à mortali,

tali, & etiam defectus deliberationis.nũ. 4. Nouo 5.

Qui furatur rem paruam velut acum à ſartore, ſi conſideres ſolùm furtum, & rem exiguam, peccat venialiter: ſi verò damnum, & detrimentum inde ſequutum, quia ſcit eum aliam non habere, & ab hoc magnum paſſum detrimentum, peccat mortaliter. imò ſi credit paſſurum fore damnum vnius regalis. num.3. lit. E.& F. Nouo num. 3. & 4. B

Idem dicendum de eo qui furatur rem paruulam, propter quam dominus patietur magnam animi perturbationem, & triſtitiã. num.3.lit.B.Nouo num. 2. C

Aliquando etiam fit, vt qui furatur rem paruam à paupere, peccet mortaliter, non tamen ſi eandem ſimilem furetur à diuite: & aliquando è contrario. num.3.lit.C.Nou. num.2. §. Ex quibus.

Mortale eſt furtum vnius gallinæ, aut vnius regalis, vel etiam dimidij. num.3. lit. F. Nouo num.4.§.2.

A furto veniali excuſant ignorantia probabilis, quòd res eſt aliena; & magna neceſſitas accipientis; & probabilis præſumptio dominum æquo animo laturum; Si tamen dubitat, non excuſat nec à mortali. Excuſabit tamen à reſtitutione, ſi dominus D

minus æquo animo ferat. Nõ excuſat à mortali patientia Domini ferentis id præ timore, aut pudore. num. 4. Nou. n. 5.

Excuſat à mortali conditio iuſtificans, dicendo, *ſi Deus non vetuiſſet furtum, vellem furari*. ibid.

Item finis vtilitatis vel voluntas proficiẽdi Domino ſpiritualiter, ac temporaliter. num. 5.

Ob furtum veniale poſſet aliquis occidi, ad diſciplinam militarem conſeruandam, vel ad alium finem reipublicæ. cap. 23. n. 58.

Etiam hodie quando numerata pecunia minoris pretij eſt quàm numquam fuit, ſentirem non eſſe notabilem quantitatem (ad furtum mortale) quæ non contineret vnum regale, aut tres partes, additum in Nou. cap. 17. num. 4.

Quomodo teneatur reſtituere qui cum aliis furatur. vide Reſtitutio. II.

GABELLA, vide, vectigal.

GENER.

A GENER omnia ornamẽta, & veſtes pretioſas, veluti margaritas, gemmas, ſerica, &c. data vxori à ſocero, etiam nunc extãtia, mortuo ſocero tenetur cõputare in vxoris legiti

legitima, niſi aliud declarauerit ſocer in vltima voluntate. Non tamen tenetur computare ſi opes, aut dignitas perſonarum ſunt adeò magnæ, vt præſumatur donatio. Tenetur tamen reſtituere donata vxori à conſanguineis eius. cap. 17. num. 166.

Licitè recipit fructus pignoris fructiferi traditi ſibi à ſocero in ſecuritatem ſoluendæ dotis. Idem dicendum de quolibet marito. Ibidem.

Quòd ſi ſocer mutuet genero quantum debet ei pro dote, vt ei relinquat pignus ad percipiendum ex eo fructus, quos gener poteſt percipere, peccat. 273.

GENERATIO: Peccat mortaliter cõiux præbens, vel ſumens aliquid ad impediendam generationem, quamuis fiat animo non habendi plurimos filios, quos alere non poſſit. Quòd ſi propter hoc ſemen fundatur extra vas, eſt peccatum cõtra naturam. c. 16. n. 33.

GRADVS vniuerſitatum liciti ſunt. cap. 14. num. 31. lit. K. §. 20. & in Nou. nu. 43.

Peccat mort. qui dicit ſe habere gradum quo caret. cap. 25. n. 59. Item qui accipit gradum immeritum. num. 55.

GRATIA data ad diſpenſandum cum aliquo cognita veritate precum, quando expiret re integra, morte concedentis. vide tit. Diſpen

Diſpenſatio. De gratia Sacramentorum, vide in ſuis titulis.

G V L A.

A EST *vitium inclinans ad comedendum, & bibendum inordinatè.* Eius filiæ ſunt quinque, Hebetudo mentis, Immoderata lætitia, Multiloquium, Scurrilitas, Spurcitia, cap. 23. num. 119.

B Gula ex ſe eſt venialis. Eſt tamen mortalis, quando in ea ponitur vltimus finis, vel violatur aliquod præceptum obligans ad mortale, quando imminet damnum notabile ſalutis propriæ, vel proximi, vel ob eam non ſoluuntur ea quæ debentur ex iuſtitia. Aliâs verò eſt venialis, quamuis ſine neceſſitate cibo & potu ſe ingurgitet vſque ad vomitum. c. 23. n. 119. Nou. n. 120.

Peccat venialiter qui incepta digeſtione & nondum finita bibit, niſi iuſta cauſa neceſſitatis aut ſitis excuſat. cap. 21. n. 13.

Peccat mort. qui veſcitur carnibus, vel alio cibo vetito in aliqua regione, etiam eo tempore, quo liceret ei, veſci illis in ſua. Sicut è contrario non peccat veſcens eis in regione, per quam tranſit, vel in qua moratur, quamuis in ſua non liceret. c. 23. n. 120.

Peccat

Peccat mort. qui comedit carnes humanas, vel tradit eas alteri comedendas citra maximam neceſſitatem, quamuis neminem ob id occidat. num.122.

HABITVS.

HABITVS *animi eſt qualitas inhærens eidem animo, vel alicui potentiæ eius inclinans illam ad operandum*. Præl.5. num.7. Nouo num.12. A

Qui defert habitum exteriorem, vel ſignum indicans profeſſionem falſæ ſectæ, peccat mortaliter, non tamen propter ſolam omiſſionem ſigni, vel habitus Chriſtianiſmi. c.11.num.25.

Habitus non poteſt mutari ab vno coniuge ſine licentia alterius in habitum religioſorum tertij ordinis. c. 12.n.62. B

Mutare habitum virilem vel fœmineum iuſta de cauſa non eſt peccatum. Quòd ſi id fiat ex leuitate, tantùm eſt veniale de ſe. ca. 23.num.22.

Qui veſtit ſe habitu religionis in opprobrium illius, vel eo vtitur ad turpia perſonatûs, peccat mort. Secus ſi ob ſolam leuitatem, dummodò nullum inde opprobrium contingat religioni. c.23.

Quis

Digitized by Google

Quis dicatur temerè habitum religionis dimittere: vide tit. excommunicatio VI. §. 5. lit. & Religioſus. 3.

Hastiludium, vel torneamentum tunc eſt illicitum, quando vt plurimum cædes, vel grauia ſequuntur vulnera. Vnde qui huiuſmodi torneamenta aggreditur, & qui alium ad ea inducit, vel qui nõ impedit cùm poſſit, peccat mort. Secus ſi non ſint illicita. Peccat etiam m. qui huiuſmodi torneamentis intereſt cum magna voluptate, vel eo animo, vt quamuis ſibi eſſet prohibitum ſub mortali, intereſſet: Aliâs non niſi venialiter. cap. 15. num. 9. Nihilominus tamen torneamenta ſunt abſolutè prohibita. n. 18.

Inſtituens moderatè haſtiludiũ, non peccat. c. 14. n. 31. §. 24.

HÆREDITAS I.
Quoad Hæredem & ſubſtitutionem.

Hæres tenetur implere vota realia defuncti, non tamen perſonalia, mixta verò partim tenetur, partim non tenetur. ca. 12. num. 56.

Hæres defuncti, qui vouerat religionem, non tenetur conferre religioni bona quæ defunctus

Digitized by Google

defunctus ſecum portaſſet. num. 56.

Hæres decollati, vel ſuſpenſi per iudicē, tenetur reſtituere damnum, quod defunctus intulerat parti. cap. 15. num. 22.

Hæres qui auertendo tabellionem, & teſtes, facit, ne teſtari volens relinquat alicui legatum, tenetur reſtituere, & incurrit pœnam perdendi hæreditatem. c. 26. num. 36.

Hæres eius, qui mortuus eſt abſolutus à peccatis, & in ſacro ſepultus, quamuis poſteà credat eum deceſſiſſe excommunicatū, non tenetur petere abſolutionem. Idem de hærede illius qui ſine abſolutione, tamen cum ſignis contritionis deceſſit in excommunicatione occulta: Secus de hærede excommunicati denunciati. c. 27. num. 271. B

Nullum monaſterium, vel religiò eſt hodie poſt Trid. incapax hæreditatis præter Franciſcanorum, Capucinorum, & Minorum de obſeruantia. c. 16. n. 46. C

Quando filius adulterinus putatus legitimus hæres, perſuadetur à matre, vel ab alio, vt ingrediatur religionem, quò ſine nota infamiæ honeſtè poſſit relinquere hæreditatē fratribus legitimis, debet ingredi religionem quæ ſit incapax hæreditatis: alioqui enim nil prodeſſet eius ingreſſus huic propoſito, & reſtituendi obligationi, quandoquidem monaſterium poſſet adire hæredita-

Digitized by Google

tem illi obuenientem. Aut renunciet eam ante ingreſſum vel profeſſionem. Ibidem.

HÆREDITAS II.
Quoad exhæredationem.

FILIA non poteſt exhæredari, eo quòd contrahit matrimonium inuito paiente. cap. 14. num. 15.

Leges Aragoniæ permittentes parentibus exhæredare filios, relinquendo illis quinque ſolidos tantùm, iuſtæ videntur. cap. 26. num. 38.

Legitima iure nature debetur filiis, qui ſunt pauperes, debiles & infirmi ad ſe ſuſtentandum ſuo labore: reliquis verò, non. ibidem.

HERMAPHRODITVS.

NON eſt capax characteris, ordinis ſi prȩualeat ſexus fœmineus: ſecus ſi præualeat virilis ſexus, ſed nec tunc debet ordinari. cap. 27. num. 203. §. 15.

HÆRET. ET HÆRESIS.

HÆRESIS eſt *quidquid fidei Catholicæ contrariatur*. cap. 11. nu. 17. No. num. 22.

Hæreticus illȩ ſolùm *eſt qui pertinaciter credit*

credit aliquam hæreſim, prælud io 1. num. 10. In foro autem exteriori poteſt præſumi hæreticus, licèt non ſit pertinax. ibidem. §. 4. No. num. 16. 17.

Atque ille eſt pertinax, qui credit animo non diſcedendi à ſuo ſenſu, etiam ſi admoneatur Eccleſiam tenere contrarium: ſimiliter qui credit aliquid, quod ſcit eſſe contra fidem vel contra definitionem Eccleſiæ, licèt affirmet ſe eſſe paratum ad corrigendum ſe ipſum. num. 17. §. 3. Nou. num. 22.

Et quidem hæreticus eſt triplex, ſcilicet, purè mentalis, purè exterior, interior & exterior ſimul, qui etiam vocatur completè hæreticus. habetur hoc ex cap. 11. num. 17.

Hæreticus completè eſt excommunicatus. cap. 11. n. 17. non tamen purè interior. ibid. & c. 57. nu. 55. nec purè exterior. c. 11. nu. 25. Citra pertinaciam credere, eſt præ ſimplicitate, & bona fide vel ex rudi ignorantia credere aliquem errorem, putans ita teneri ab Eccleſia, & paratus eſt corrigi, & errorem deponere, quandocumque fuerit veritatem edoctus. & huiuſmodi non eſt hæreticus, nec excommunicatus. nec peccat mortaliter, regulariter loquendo. Prælud. 1. nu. 10. Nou. num. 15. cap. 11. num. 17. Nou. num. 22. §. Imò quamuis erret ex ignorantia culpabili, non erit hæreticus, nec excommuni-

Digitized by Google

catus. cap. 11. num. 18. §. 8. No. num. 22.

Quando autem errat circa ea quæ ſcire tenetur, non excuſatur à peccato graui: quoniam ignorantia iuris quod quis ſcire tenetur, non excuſat à peccato, & iſte ab Eccleſia iudicatur hæreticus. Prælud. 1. num. 10. No. num. 16.

Peccat etiam mortaliter & eſt verè hæreticus, & excommunicatus, qui licèt ſimplicitate, & neſciens quid credat in particulari, credit tamen pertinaciter eſſe verum, quod alius hæreticus credit. cap. 27. nu. 55.

Peccat mortaliter, qui pertinaciter dubitat de rebus fidei, & eſt hæreticus. c. 11. n. 18. No. num. 22.

Subreptitia, & non deliberata dubietas de rebus fidei, quæ etiam renitente voluntate ſolet euenire, tantùm eſt venialis. Item ſcrupuli qui contra fidem ſuboriri ſolent, & perdurare moleſtantes voluntatem, vel non ſunt peccata, vel certè tantùm venialia. ibid.

Excuſari poteſt à nota hæreſis, qui præ ignorantia & rudi ſimplicitate, credit in perſonis diuinis aliquid corporeum, aut humanum, (excepto in filio, quatenus eſt homo) aut aliquid prius, ac poſterius, aut maius, aut minus, cap. 11. num. 18. Nou. n. 22. Item eum, qui circa Angelos, & animas hominum crederet aliquid corporeum.

Prælud.

Præludio 1.num.10.Nouo num.15.

Excuſari etiam poteſt à nota hæreſis,qui generaliter aſſerit non eſſe timendum, aut non eſſe ſperandum in homine:ſine timore eſſe ſeruiendum Deo, non eſſe timendum Diabolum: procurandam eſſe mentis ſecuritatẽ,& id genus alia.Quoniam hæc omnia poſſunt eſſe ordinata aliquo reſpectu, & rationi conſona,& conſequenter bona & Catholica. & in dubio, generale verbum,quod ad bonum ſenſum, & malum trahi poteſt, interpretandum eſt in bono. Præl. 1.num.5. Nouo num.8.

Omnis hæreticus eſt etiam ſchiſmaticus, ſed non contra.cap.27.num.77.

Hæreticus exterior eſt *qui hæreſim aliquam profert ſcripto, aut verbo,aut quouis alio modo exteriori*.qui ſi eſt purè exterior,non eſt excommunicatus, ſaltem quoad forum cõſcientiæ: ſi verò eſt interior ſimul & exterior,eſt excommunicatus. cap. 11. num. 17. 25. Nou.num.22. & cap.27.num.55.

Hæreticorum fautores, receptores & defenſores ſolùm dicuntur ad effectum incurrendi excommunicationem. qui hæc faciunt eis quatenus hæreticis. cap.27.nu.55.

Tenetur quis hæretico extremè indigenti ſubuenire: imò etiã poteſt multùm egenti, tamquam homini:licet non teneatur.ibid.

Fautor hæretici præſumi poteſt, qui ſciẽs eum eſſe talem, fauet ei ſine aliqua circumſtantia quæ excuſet eum etiam in foro exteriori. Poſſunt tamen multæ Circumſtantiæ fundatæ in timore, neceſſitate, vtilitate pacis, militiæ, &c. excuſare à tali præſumptione in foro exteriori: in foro tamen interiori, ipſa veritas eſt potiùs attendenda, quàm præſumptio. cap. 27. num. 55.

Hæreticus manifeſtus eſt omnino vitandus, non ſolùm propter hæreſim, ſed etiam propter excommunicationem manifeſtam quam incurrit: nam idem iudicandum eſt de hoc ſicut de excommunicato ob notoriã percuſſionẽ clerici. ca. 9. n. 6. in Antiquo. Sed in Nouo, mutat ſententiam, dicens, ſe recedere ab illa parificatione excommunicati denunciati, & excommunicati manifeſti, & licitè poſſe communicari hæretico notorio qui non eſt denuntiatus excommunicatus. ibidem. num. 8.

Sed hoc intelligendum eſt iuxta tenorem antiquum Extrauagantis *Ad euitanda* relatũ à S. Antonino, & Felino, & ab aliis: in qua de notorio excõmunicato fit reſtrictio ad ſolam notoriam percuſſionem clerici. Non tamen iuxta recentiorẽ approbatã, & innouatã in Concil. Lateran. ſub Leone X. & in Concordatis inter eundẽ Leonẽ & Franciſcum

cum I. Regem Galliæ: vbi ſublata fuit illa reſtrictio, & poſita eſt clauſula generalis hoc modo.

Ad euitanda multa ſcandala & multa pericula, & ſubueniendum conſcientijs timoratis conſtituimus, vt nemo poſthac teneatur abſtinere, & ſeparare ſe, neque euitare communicationem alicuius in adminiſtrando aut accipiendo Sacramenta, aut in aliis diuinis officiis, aut extra illa, ratione alicuius ſententia aut cenſura Eccleſiaſtica, aut ſuſpenſionis ab homine aut à iure generaliter promulgata, neque ſeruare interdictum Eccleſiaſticum, ſi illa talis ſententia, prohibitio, ſuſpenſio, aut cenſura non fuerit promulgata, & denunciata ſpecialiter, & expreſſa à iudice cõtra certam aliquam perſonam, collegium, vniuerſitatem, Eccleſiam, certum: aut certam, neque manifeſtò conſtet incurriſſe in ſententiam excommunicationis, quod nullo modo poteſt occultari, aut per aliquod remedium iuris, excuſari: quia à communione huius S. Synodus vult quòd ſe ſeparent iuxta canonicas conſtitutiones. Per hoc tamen non intendimus releuare, neque iuuare ſic excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos, aut prohibitos.

Quare hæc extrauagans iuxta hunc tenorem, nihil prodeſt quoad excommunicatos, manifeſtos, qui nullo modo poſſunt occul-

Digitized by Google

tari,& maximè hæreticos, qui sũt manifeſti excõmunicati propter hæreſim notoriã, neque prodeſt dicere quòd finis reſtringẽdus eſt ad excommunicatum ob percuſſionem clerici notoriè iniuſtam,iuxta tenorem antiquum.cap.27. num.34.& 35.

Vnde catholici etiam religioſi,qui in Germania,Angliã,Gallia, & Scotia,cõmunicant hæreticis manifeſtis, & palàm ſe confitentibus tales, & conſequẽter manifeſtiſſimè excõmunicatis,videntur non excuſari à peccato, imò neque à cenſuris, quia cõmunicant huiuſmodi excommunicatis cõtra hunc tenorẽ huius extrauagantis veriorem.n.35.Et quia cõmercium habent cũ hæreticis,quod ſine fauore & auxilio aliquo iis præſtando fieri nequit. num. 55.

Sed quia durum videtur eos vniuerſos damnare, probabiliter dici poteſt.

Primùm,hanc extrauag. eſſe vſu receptam cum ſola illa limitatione de excommunicatione manifeſta percuſſionis clerici, iuxta tenorem antiquum. II. Quòd multitudo hęreticorum, & neceſſitas communicandi & negotiandi, facit licitũ quod aliàs non eſſet, iuxta Reg. Quod non eſt licitum in lege, licitum fit in neceſſitate. de reg. iur. c. 27. n. 35. III. Quòd non communicant illis, niſi quatenus ſunt homines, & communicatio hæc

eſt

eſt fundata in timore,neceſſitate, cognatione,vel vtilitate,in pace, militia, & bellis.nu. 55.IIII. Quòd conſuetudo iam recepta,& à ſummis Pontificibus ſcita,& tolerata, videtur excuſare Catholicos ea vtentes. Vnde licitè cõmunicatur hæretico notorio excõmunicato,qui nõ ſit denũciatus.c.9.n.8.in fi.

Qui timore perculſi,& propter alias cauſas proferunt aliquid contra fidem,vel conſentiunt in aliquod opus infidelitatis exterius,vel fingunt ſe eſſe Sarracenos, cùm tamen intra ſe,& in corde ſuo oppoſitum credant,& ſe Chriſtianos Catholicos profiteãtur, peccant quidem mortaliter grauiſſimè, ſed non ſunt hæretici,neque excommunicati:niſi quando aliquod opus exterius hæreticum cõmiſiſſent,alicui hæreſi,vel hęretico auxiliũ præſtãdo,non quia hęretici,ſed quia fautores hęreticor.fierẽt.c.11.n.25.No.n.27.

Blaſphemia exterior,aut interior ſecundũ ſe tantùm conſiderata non eſt hæreſis,quoniã hęreſis conſiſtit in credendo, & blaſphemia in dicendo.Attamen blaſphemia cõtrariatur confeſſ. fidei. c.12.n.82.vide tit. Blaſ.

Sacerdos hæreticus non poteſt abſoluere à peccatis,neque à cenſuris etiam in articulo mortis.cap.26.num.26. additum in Nou.

Completè hæreticus non poteſt abſolui ab alio quàm à Papa, aut ex eius commiſſione

 ſpeciali,

Diſpenſatio. De gratia Sacramentorum, vide in ſuis titulis.

GVLA.

A EST *vitium inclinans ad comedendum, & bibendum inordinatè.* Eius filiæ ſunt quinque, Hebetudo mentis, Immoderata lætitia, Multiloquium, Scurrilitas, Spurcitia, cap. 23. num. 119.

B Gula ex ſe eſt venialis. Eſt tamen mortalis, quando in ea ponitur vltimus finis, vel violatur aliquod præceptum obligans ad mortale, quando imminet damnum notabile ſalutis propriæ, vel proximi, vel ob eam non ſoluuntur ea quæ debentur ex iuſtitia. Aliâs verò eſt venialis, quamuis ſine neceſſitate cibo & potu ſe ingurgitet vſque ad vomitum. c. 23. n. 119. Nou. n. 120.

Peccat venialiter qui incepta digeſtione & nondum finita bibit, niſi iuſta cauſa neceſſitatis aut ſitis excuſat. cap. 21. n. 13.

Peccat mort. qui veſcitur carnibus, vel alio cibo vetito in aliqua regione, etiam eo tempore, quo liceret ei, veſci illis in ſua. Sicvt è contrario non peccat veſcens eis in regione, per quam tranſit, vel in qua moratur, quamuis in ſua non liceret. c. 23. n. 120.

Peccat

Digitized by Google

Peccat mort. qui comedit carnes humanas, vel tradit eas alteri comedendas citra maximam neceſſitatem, quamuis neminem ob id occidat. num.122.

HABITVS.

HABITVS *animi eſt qualitas inhærens eidem animo, vel alicui potentiæ eius inclinans illam ad operandum.* Præl.5. num.7. Nouo num.12. A

Qui defert habitum exteriorem, vel ſignum indicans profeſſionem falſæ ſectæ, peccat mortaliter, non tamen propter ſolam omiſſionem ſigni, vel habitus Chriſtianiſmi. c.11. num.25.

Habitus non poteſt mutari ab vno coniuge ſine licentia alterius in habitum religioſorum tertij ordinis. c. 12. n.62. B

Mutare habitum virilem vel fœmineum iuſta de cauſa non eſt peccatum. Quòd ſi id fiat ex leuitate, tantùm eſt veniale de ſe. ca. 23. num.22.

Qui veſtit ſe habitu religionis in opprobrium illius, vel eo vtitur ad turpia perſonatûs, peccat mort. Secus ſi ob ſolam leuitatem, dummodò nullum inde opprobrium contingat religioni. c.23.

Quis

Digitized by Google

Quis dicatur temerè habitum religionis dimittere. vide tit.excommunicatio VI.§.5. lit. & Religioſus.3.

HASTILVDIVM, vel torneamentum tunc eſt illicitum, quando vt plurimum cædes, vel grauia ſequuntur vulnera. Vnde qui huiuſmodi torneamenta aggreditur, & qui alium ad ea inducit, vel qui nõ impedit cùm poſſit, peccat mort. Secus ſi non ſint illicita. Peccat etiam m. qui huiuſmodi torneamentis intereſt cum magna voluptate, vel eo animo, vt quamuis ſibi eſſet prohibitum ſub mortali, intereſſet: Aliâs non niſi venialiter. cap. 15. num. 9. Nihilominus tamen torneamenta ſunt abſolutè prohibita.n.18.

Inſtituens moderatè haſtiludiũ, non peccat.c. 14.n. 31.§.24.

HÆREDITAS I.
Quoad Hæredem & ſubſtitutionem.

HÆRES tenetur implere vota realia defuncti, non tamen perſonalia, mixta verò partim tenetur, partim non tenetur.ca. 12. num. 56.

Hæres defuncti, qui vouerat religionem, non tenetur conferre religioni bona quæ defunctus

defunctus ſecum portaſſet. num.56.

Hæres decollati, vel ſuſpenſi per iudicẽ, tenetur reſtituere damnum, quod defunctus intulerat parti. cap.15. num.22.

Hæres qui auertendo tabellionem, & teſtes, facit, ne teſtari volens relinquat alicui legatum, tenetur reſtituere, & incurrit pœnam perdendi hæreditatem. c.26. num.36.

Hæres eius, qui mortuus eſt abſolutus à peccatis, & in ſacro ſepultus, quamuis poſteà credat eum deceſſiſſe excommunicatũ, non tenetur petere abſolutionem. Idem de hærede illius qui ſine abſolutione, tamen cum ſignis contritionis deceſſit in excommunicatione occultá: Secus de hærede excommunicati denunciati. c. 27. num.271. B

Nullum monaſterium, vel religio eſt hodie poſt Trid. incapax hæreditatis præter Franciſcanorum, Capucinorum, & Minorum de obſeruantia. c.16. n.46. C

Quando filius adulterinus putatus legitimus hæres, perſuadetur à matre, vel ab alio, vt ingrediatur religionem, quò ſine nota infamiæ honeſtè poſſit relinquere hæreditatẽ fratribus legitimis, debet ingredi religionem quæ ſit incapax hæreditatis: alioqui enim nil prodeſſet eius ingreſſus huic propoſito, & reſtituendi obligationi, quandoquidem monaſterium poſſet adire hæredita-

Z tem,

Digitized by Google

credit aliquam hæreſim,prǽludio 1. num.10. In foro autem exteriori poteſt præſumi hæreticus, licèt non ſit pertinax. ibidem. §. 4. No.num.16.17.

Atque ille eſt pertinax, qui credit animo non diſcedendi à ſuo ſenſu, etiam ſi admoneatur Eccleſiam tenere contrarium:ſimiliter qui credit aliquid, quod ſcit eſſe contra fidem vel contra definitionem Eccleſiæ, licèt affirmet ſe eſſe paratum ad corrigendum ſe ipſum.num.17.§.3. Nou.num.22.

Et quidem hæreticus eſt triplex,ſcilicet, purè mentalis,purè exterior, interior & exterior ſimul, qui etiam vocatur completè hæreticus.habetur hoc ex cap.11.num.17.

Hæreticus completè eſt excommunicatus. cap. 11.n. 17. non tamen purè interior.ibid. & c.57.nu.55.nec purè exterior. c.11.nu.25. Citra pertinaciam credere,eſt præ ſimplicitate,& bona fide vel ex rudi ignorantia credere aliquem errorem, putans ita teneri ab Eccleſia, & paratus eſt corrigi, & errorem deponere, quandocumque fuerit veritatem edoctus. & huiuſmodi non eſt hæreticus, nec excommunicatus.nec peccat mortaliter, regulariter loquendo.Prælud.1. nu. 10.Nou.num.15.cap.11.num.17. Nou.num. 22.§.Imò quamuis erret ex ignorantia culpabili,non erit hæreticus, nec excommuni-

Digitized by Google

catus. cap. 11. num. 18. §. 8. No. num. 22.

Quando autem errat circa ea quæ ſcire tenetur, non excuſatur à peccato graui. quoniam ignorantia iuris quod quis ſcire tenetur, non excuſat à peccato, & iſte ab Eccleſia iudicatur hæreticus. Prælud. 1. num. 10. No. num. 16.

Peccat etiam mortaliter & eſt verè hæreticus, & excommunicatus, qui licèt ſimplicitate, & neſciens quid credat in particulari, credit tamen pertinaciter eſſe verum, quod alius hæreticus credit. cap. 27. nu. 55.

Peccat mortaliter, qui pertinaciter dubitat de rebus fidei, & eſt hæreticus. c. 11. n. 18. No. num. 22.

Subreptitia, & non deliberata dubietas de rebus fidei, quæ etiam renitente voluntate ſolet euenire, tantùm eſt venialis. Item ſcrupuli qui contra fidem ſuboriri ſolent, & perdurare moleſtantes voluntatem, vel non ſunt peccata, vel certè tantùm venialia. ibid.

Excuſari poteſt à nota hæreſis, qui præ ignorantia & rudi ſimplicitate, credit in perſonis diuinis aliquid corporeum, aut humanum, (excepto in filio, quatenus eſt homo) aut aliquid prius, ac poſterius, aut maius, aut minus, cap. 11. num. 18. Nou. n. 22. Item eum, qui circa Angelos, & animas hominum crederet aliquid corporeum.

Prælud.

Digitized by Google

Præludio 1.num.10.Nouo num.15.

Excuſari etiam poteſt à nota hæreſis, qui generaliter aſſerit non eſſe timendum, aut non eſſe ſperandum in homine: ſine timore eſſe ſeruiendum Deo, non eſſe timendum Diabolum: procurandam eſſe mentis ſecuritaté, & id genus alia: Quoniam hæc omnia poſſunt eſſe ordinata aliquo reſpectu, & rationi conſona; & conſequenter bona & Catholica. & in dubio, generale verbum, quod ad bonum ſenſum, & malum trahi poteſt, interpretandum eſt in bono. Præl. 1.num.5. Nouo num.8.

Omnis hæreticus eſt etiam ſchiſmaticus, ſed non contra.cap.27.num.77.

Hæreticus exterior eſt *qui hæreſim aliquam profert ſcripto, aut verbo, aut quouis alio modo exteriori*. qui ſi eſt purè exterior, non eſt excommunicatus, ſaltem quoad forum cōſcientiæ: ſi verò eſt interior ſimul & exterior, eſt excommunicatus. cap. 11. num. 17. 25. Nou.num.22. & cap.27.num.55.

Hæreticorum fautores, receptores & defenſores ſolùm dicuntur ad effectum incurrendi excommunicationem. qui hæc faciunt eis quatenus hæreticis. cap. 27.nu.55.

Tenetur quis hæretico extremè indigenti ſubuenire: imò etiā poteſt multùm egenti, tamquam homini: licèt non teneatur. ibid.

Digitized by Google

Fautor hæretici præſumi poteſt, qui ſciẽs eum eſſe talem, fauet ei ſine aliqua circumſtantia quæ excuſet eum etiam in foro exteriori. Poſſunt tamen multæ Circumſtantiæ fundatæ in timore, neceſſitate, vtilitate pacis, militiæ, &c. excuſare à tali præſumptione in foro exteriori: in foro tamen interiori, ipſa veritas eſt potiùs attendenda, quàm præſumptio. cap. 27. num. 55.

Hæreticus manifeſtus eſt omnino vitandus, non ſolùm propter hæreſim, ſed etiam propter excommunicationem manifeſtam quam incurrit: nam idem iudicandum eſt de hoc ſicut de excommunicato ob notoriã percuſſionẽ clerici. ca. 9. n. 6. in Antiquo. Sed in Nouo, mutat ſententiam, dicens, ſe recedere ab illa parificatione excommunicati denunciati, & excommunicati manifeſti, & licitè poſſe communicari hæretico notorio qui non eſt denuntiatus excommunicatus. ibidem. num. 8.

Sed hoc intelligendum eſt iuxta tenorem antiquum Extrauagantis *Ad euitanda* relatũ à S. Antonino, & Felino, & ab aliis: in qua de notorio excõmunicato fit reſtrictio ad ſolam notoriam percuſſionem clerici. Non tamen iuxta recentiorẽ approbatã, & innouatã in Concil. Lateran. ſub Leone X. & in Concordatis inter eundẽ Leonẽ & Franciſ-

cum

cum I. Regem Galliæ: vbi ſublata fuit illa reſtrictio, & poſita eſt clauſula generalis hoc modo.

Ad euitanda multa ſcandala & multa pericula, & ſubueniendum conſcientijs timoratis conſtituimus, vt nemo poſthac teneatur abſtinere, & ſeparare ſe, neque euitare communicationem alicuius in adminiſtrando aut accipiendo Sacramenta, aut in aliis diuinis officiis, aut extra illa, ratione alicuius ſententiæ aut cenſuræ Eccleſiaſticæ, aut ſuſpenſionis ab homine aut à iure generaliter promulgatæ, neque ſeruare interdictum Eccleſiaſticum, ſi illa talis ſententia, prohibitio, ſuſpenſio, aut cenſura non fuerit promulgata, & denunciata ſpecialiter, & expreſſa à iudice cōtra certam aliquam perſonam, collegium, vniuerſitatem, Eccleſiam, certum: aut certam, neque manifeſtò conſtet incurriſſe in ſententiam excommunicationis, quod nullo modo poteſt occultari, aut per aliquod remedium iuris, excuſari: quia à communione huius S. Synodus vult quòd ſe ſeparent iuxta canonicas conſtitutiones. Per hoc tamen non intendimus releuare, neque iuuare ſic excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos, aut prohibitos.

Quare hæc extrauagans iuxta hunc tenorem, nihil prodeſt quoad excommunicatos, manifeſtos, qui nullo modo poſſunt occul-

tari,& maximè hæreticos, qui sũt manifeſti excõmunicati propter hæreſim notoriã, neque prodeſt dicere quòd finis reſtringẽdus eſt ad excommunicatum ob percuſſionem clerici notoriè iniuſtam,iuxta tenorem antiquum.cap.27. num.34.& 35.

Vnde catholici etiam religioſi,qui in Germania,Anglia,Gallia, & Scotia,cõmunicant hæreticis manifeſtis, & palàm ſe confitentibus tales, & conſequẽter manifeſtiſſimè excõmunicatis,videntur non excuſari à peccato, imò neque à cenſuris, quia cõmunicant huiuſmodi excommunicatis cõtra hunc tenorẽ huius extrauagantis veriorem.n.35.Et quia cõmercium habent cũ hæreticis,quod ſine fauore & auxilio aliquo iis præſtando fieri nequit. num. 55.

Sed quia durum videtur eos vniuerſos damnare, probabiliter dici poteſt.

Primùm,hanc extrauag. eſſe vſu receptam cum ſola illa limitatione de excommunicatione manifeſta percuſſionis clerici, iuxta tenorem antiquum.II.Quòd multitudo hæreticorum, & neceſſitas communicandi & negotiandi,facit licitũ quod aliàs non eſſet, iuxta Reg.Quod non eſt licitum in lege, licitum fit in neceſſitate.de reg.iur.c.27.n.35. III.Quòd non communicant illis,niſi quatenus ſunt homines, & communicatio hæc

eſt

Digitized by Google

eſt fundata in timore,neceſſitate, cognatione,vel vtilitate,in pace, militia, & bellis.nu. 55.IIII. Quòd conſuetudo iam recepta,& à ſummis Pontificibus ſcita,& tolerata, videtur excuſare Catholicos ea vtentes. Vnde licitè cõmunicatur hæretico notorio excõmunicato,qui nõ ſit denũciatus.c.9.n.8.in fi.

Qui timore perculſi,& propter alias cauſas proferunt aliquid contra fidem,vel conſentiunt in aliquod opus infidelitatis exterius,vel fingunt ſe eſſe Sarracenos, cùm tamen intra ſe,& in corde ſuo oppoſitum credant,& ſe Chriſtianos Catholicos profiteãtur, peccant quidem mortaliter grauiſſimè, ſed non ſunt hæretici,neque excommunicati:niſi quando aliquod opus exterius hæreticum cõmiſiſſent,alicui hæreſi,vel hęretico auxiliũ præſtãdo,non quia hęretici,ſed quia fautores hęreticor.fierẽt.c.11.n.25.No.n.27.

Blaſphemia exterior,aut interior ſecundũ ſe tantùm conſiderata non eſt hæreſis,quoniã hęreſis conſiſtit in credendo, & blaſphemia in dicendo.Attamen blaſphemia cõtrariatur confeſſ. fidei. c.12.n.82.vide tit. Blaſ.

Sacerdos hæreticus non poteſt abſoluere à peccatis,neque à cenſuris etiam in articulo mortis.cap.26.num.26. additum in Nou.

Completè hæreticus non poteſt abſolui ab alio quàm à Papa, aut ex eius commiſſione

 ſpeciali,

Digitized by Google

ſpeciali, quamuis detur facultas abſoluendi à caſibus bullæ cœnæ.cap.27.num.272.§.15.

Poteſt tamen Epiſcopus poſt Trident. abſoluere, ſi hæreſis ſit occulta. Sed hæc facultas ablata eſt per bullam Cœnæ. Ibidem. Quod in Nouo reſtringitur ſcilicet eſſe ablatam ſolùm, quando hæreticus habet complices. num. 260. dict. 7.

In caſu hæreſis filius non ſolùm poteſt, ſed etiam tenetur accuſare patrem. ca. 14. n. 13. cap. 25. num. 50.

Hæreticus ſtatim denunciandus eſt. cap 18. num. 58. & cap. 24. num. 14. vide tit. denunciatio.

HOMICIDIVM.

A VERBA mala, ſigna, vel geſtus, antecedentia percuſſionem, vel homicidium, non ſunt neceſſariò confitenda, dummodò confiteatur homicidium. cap. 6. num. 7.

Peccat mort. qui ſe exponit periculo mortis, reſpuens medicinam, & ſoli prouidentiæ Dei ſe committens. cap. 11. nu. 41.

B Homicidium aliquando eſt licitum. Primùm auctoritate iudicis. II. In bello iuſto. III. Ob defenſionem propriæ vitæ, vel propriarum rerum, vel honoris: Moderatè tamen. cap. 15. num. 2. 3.

Peccat

Digitized by Google

Peccat miniſter iuſtitiæ occidens odio, vel vindicta priuata. num.2.

Occidens iudicis auctoritate, vel in bello iuſto, poteſt habere animum occidendi propter bonum Reip. Idem de occidente ob defenſionem ſuarum rerum, vel vitæ proximi vel ſuæ propriæ.num.2. Quòd ſi ſe & ſua aliter defendere poſſit, peccat mortaliter occidendo. cap.15. num. 5.excipitur tamen ille, qui ſi velit defendere propriam vitam, aliter quàm occidendo inuaſorem, nempe fugiendo, patietur magnum detrimentum ſui honoris. ibid. C

Non licet occidere aliquem antèquam aggrediatur. Bene tamen dicetur aggreſſor, qui decreuit occidere nulla mora interpoſita eum, qui non habet aliud remedium quàm præuenire alterum, vt patet in vxore quæ ſcit ſe occidendam à marito, pugione ſuppoſito ceruicali.num.3.

At verò inſidiator qui tandem certò creditur occiſurus, non dicetur aggreſſor, quia interponitur magna mora diei, vel menſis. additum in No.num.3. poteſt quis occidere aggreſſorem ad vitandum vulnus, alapam, vel aliud tale: non tamen vulneratus, vel percuſſus, niſi quando affectus iniuria vulneris, magnam honoris iacturam faceret, ſi fugientem non perſequeretur. cap. 15.n.34. D

Peccat

E Peccat mortaliter, qui occidit propriam vxorem in adulterio deprehenſam. num.4. Nou. num.4. Idem de eo qui ob defendendam caſtitatem ſuam, occidit inuaſorem, cùm aliter poſſit ſe defendere.num.5.

Peccat etiam mort. qui præter intentionem occidit aliquem propter inaduertentiam culpabilem:ſicut qui deiiciens tegulas de tecto,non præmonendo tranſeuntes, occidit aliquem:aut ſicut,qui caſtigaturus aliquem puerum non abſtulit gladium à cingulo,quo erat illum puniturus, quo tandem poſteà occidit illum. Atque vt huiuſmodi homicidium caſuale ſit peccatum mortale, parum refert,an huiuſmodi opus ex quo ſequutum eſt homicidium,ſit licitum vel illicitum. Nam in vtroque caſu peccatum erit mortale,ſi præceſſit culpa in non adhibendo debitam diligentiã ad vitandum periculum mortis,& in neutro ſi ea fuit adhibita. Quãuis plurimùm referat,quantum ad irregularitatem.c.15.nu.6.vide tit. Irregularitas.6.

Qui aggreditur aliquid illicitũ, quod eſt cauſa occidendi alterum,vt ſe defendat,peccat mortaliter peccatum homicidij. Vnde peccat mort. qui ingrediẽs ad alienam vxorem interficit,vt ſe defendat, maritũ,volentem eum occidere. Et incurrit irregularitatem.num.7.

Peccat

Peccat mortaliter damnatus ad mortem, occidendo miniſtros iuſtitiæ, vt ſe eripiat. num.8.

Item qui ne timidus iudicetur, vult deliberatè ſe exponere periculo amittendi vitã, vel aliquod mẽbrum.n.8.Secus eſt in eo qui magna cautela violat legem ſtatuẽtem pœnam amiſſionis vitæ,vel membri. c.23.n.57.

Peccat mort. qui vtitur aliquo ioco cum probabili periculo vitæ,niſi ob velocitatem, & dexteritatem ceſſet huiuſmodi periculum.cap. 15.num.8.

Sumere venenum ad experiendam theriacam,dãnandum eſt vt mortale,antequam fiat,non tamen poſt factum.num.8.

Peccat mort.qui aliquod exercet torneamentum,ex quo cædes,ſeu vulnera ſequuntur.num.9.vide tit.Haſtiludium.

Peccat mort. qui optat mortem alicuius, vel delectatur, cogitatione iniuſti homicidij. Secus ſi delectatur de vtilitate ſecuta ex morte.num.10.& cap.20.num.3.

Licet optare mortem,vel morbum alicuius propter bonum eius ſpirituale.Itẽ optare mortem tyrãni,vel inimicorum Eccleſiæ, quando non eſt aliud remedium.c.15.n.10.

Qui deliberatè præ ira ſibi mortem, vel mutilationem exoptat,vel ſibi iniicit manus, peccat mort. Secùs ſi eas iniiceret zelo de-

uotio

uotionis: neque peccat, qui ſibi euellit barbam, vel ſe alapis cædit ob mortem parentum vel amicorum. cap. 15. nu. 11. De clerico iſta faciente, vide tit. Excommunicatio VI. §. II. lit. H.

K Peccat mort. qui decurtat vitam per abſtinentiam, quam aduertit eſſe indiſcretam: ſecus ſi non aduertit. Imò probabiliter exiſtimans non eſſe talem, non peccat. num. 1.

Peccat item mort. qui comedit aliquid, ex quo timet aliquod notabile detrimẽtum, maximè ſi illud fuit ſibi interdictum à medico. ſi verò fuerit damnum leue, peccat venialiter. num. 13.

Qui propter aliquod infortunium cupit ſe numquam natum fuiſſe, peccat mortaliter. num. 12.

L Mater, vel nutrix, quæ ſecum in lectulo puerum collocat cum probabili periculo ſuffocationis, peccat mortaliter. Item qui eſt cauſa aborſus percutiendo mulierem grauidam. num. 14.

Item qui cùm eſſet affectus iniuria, ſciréteque ſuos cognatos vel amicos vindictam ſumere velle, non vetuit expreſsè. num. 17.

Qui occidit alium, non tenetur ſe vinculis aut morti offerre. nu. 21. Et qui commiſit homicidium, propter quod alius eſt in carcere cum periculo vitæ, non tenetur ſe pro-

dere

dere cum periculo vitæ propriæ.num.17.

Homicida quem iudex puniuit, tenetur M
reſtituere parti damnum. Quòd ſi ſuſpendatur, tenentur hæredes.n.25. Tenetur etiã homicida ſoluere impenſas moderatas funeris.22.

Qui iniuſtè occidit alium excedens mortaliter debitum modum ſuæ defenſionis, tenetur reſtituere, vt alius homicida.num.24. Quod magis confirmatur & explicatur in Nouo: Nã licèt minùs peccet, minorémque mereatur pœnitentiã, quàm qui occidit voluntariè, tamen quoad reſtitutiooem, ſufficit quòd mors ſit iniuſta, etiã ex ipſomet opere exteriori. vnde iſte qui nõ ſeruauit modum inculpatæ tutelæ, ad tantam tenetur reſtitutionem damni dati, & intereſſe inde contingentis, ſicut homicida voluntarius. Additum in Nou.cap.15.num.27.

Magis peccat vulnerans animo occidendi, quàm qui occidit, animo non occidendi. O
cap.27.num.240.

Non eſt homicida, qui vitam exponit pro reſtituendo debito, vel quolibet actú virtutis.cap.17.num.87.

Homicidium directè voluntarium in quo ſolus Papa, & rariſſimè diſpenſat, eſt homicidium illicitum intentum in ſe, ſaltẽ æquipollenter aliàs quàm vitandæ mortis cauſa.

Sufficit

Sufficit autem eſſe volitum in cauſa adeò propinqua morti, vt moraliter vix ſe cõpatiãtur velle illam cauſam, & nolle occidere, vt propinare venenum, quod ſcit eſſe mortiferũ, vel punctim ferire circa præcordia, vel circa caput etiam cæſim. num.240.

Poteſt homicidiũ eſſe directè voluntarium vni, & non alteri, vt homicidium quod facit Petrus animo occidendi, mandante Ioanne, vt tantùm inferat aliquam iniuriam leuem citra deformationem. ibid. quid teneatur reſtituere homicida. vide tit. reſtitut. 2.

De comedente carnes humanas, vide tit. Gula.

HONOR ET HONORATIO.

Bona honoris & famæ ſunt inferiora bonis ſalutis, & vitæ, & maiora bonis fortunæ, ſeu pecuniæ. cap. 16. num. 44. vide tit. Fama, & tit. Bona.

Peccat ſubditus denegãs ſuperioribus debitum honorẽ. c. 14. nu. 22. De honore quem filius debet parentibus. vide tit. Filius.

HORÆ CANONICÆ.
I. in ſe & quoad attentionem & obligationem.

A HOrarum recitatio obligat ſub mortali eos qui tenentur. cap. 25. num. 97.

Peccat

Peccat mort. qui recitat notabiliter malè, deglutiendo ſyllabas ; incipiendo verſus antequam ſocius finiat, & alia huiuſmodi. num.98.

Multa excuſant ab hoc præcepto. I. Infirmitas : nec tenetur infirmus ab alio recitante audire:nec horarum loco,mẽte Deum precari.101. B

II. Occupatio repentina, quæ ſine ſcandalo,vel peccato omitti non poteſt : vel occupatio magni momenti, ſicut lectio oppoſitionis.Non tamen excuſatur quis,eo quòd ſtudeat,inſeruiat,vel peregrinetur.

III. Defectus Breuiarij ſiue ſua culpa contingat,ſiue abſque illa,dummodo pœniteat culpæ præteritæ. IV. Diſpẽſatio ſummi Pontificis.cap.25.num.102.& 103. C

Obligatio recitandi in beneficiario ex acceptatione tituli Beneficij naſcitur, non ex quantitate reditûs. Nihilominus ſi omnino deſint fructus in præſens,vel in futurum,vel ſaltem diſtributiones quotidianę ſimul cum fructibus deſint, ceſſabit obligatio. nu.102. 103. Defectus attentionis neceſſariæ eſt mortalis.105.

Attentio neceſſaria in recitando eſt propoſitum actuale vel virtuale in principio recitandi horas, & poſtea actualis,vel virtualis. Et eſt triplex,Verborum,Rerum ſignifi-

 cata

Digitized by Google

catarum,& perſonarum,ad quas diriguntur. Et quælibet harum ſufficit.num.105.106.

D Propoſitum attendendi actuale vel virtuale tollitur per expreſſum contrarium, vt qui non vult attẽdere:& per tacitum, vt qui aduertit ſe euagari,& non reuocat animum. num. 106. Secus ſi inaduertenter.nu.107. Vel qui deliberatè ſe occupat rebus exterioribus attentioni incompatibilibus.num.106.

Non ſufficit recitare per Breuiariũ trium lectionum.num.107.

HORÆ II. QVOAD perſonas quæ tenentur recitare.

A TEnentur recitare horas clericus ordinatus Sacris, & Beneficiarius,etiamſi nõ ſit ordinatus Sacris, Monachus,& Monialis, ad chorum deputati.cap.25.num.97.

Qui verò profitetur ad alia obſequia extra chorum, ſicut ad officia bellica, vel ſeruilia, non tenetur ad illas, ſed ad alia loco earum per ordinem ſtatuta.ibid.

Excommunicatus etiam denunciatus tenetur ſeorſum recitare.num.102.

Et qui habet beneficium etiam tenue, etiam ſine fructibus,modò habeat diſtributiones,tenetur recitare : ſecus ſi nullos fructus aut nullas diſtributiones capiat,nec per

ſe,nec

ſe, nec per alium, nec poſſit capere, nec in poſterum ſit capturus. num. 102. 103.

Tenetur tamen non ſolùm qui tantùm distributiones capit quotidianas, ſed etiam ille, per quem ſtat, quominus capiat fructus, eo quòd non vult accipere poſſeſſionem, vel reſidere. Similiter ſi litigans habita ſententia debet obtinere fructus ſequeſtratos, vel ab aduerſario perceptos, tenetur recitare. cap. 25. num. 104. B

Tenetur etiam, qui in penſionē omnium fructuum conſenſit ei, qui in ſuum fauorem renunciauit. Secus de illo, qui conſentit, vt renuncianti fructus omnes, & omne ſeruitium, & adminiſtratio beneficij reſeruentur. num. 104. 105.

Nō tenetur recitare horas canonicas minoribus ordinatus, ſi nō ſit beneficiarius, vel monachus, vel penſionarius. Nec tenetur ad aliquid determinatum recitandum, niſi cùm ordinatur, promittat, vel ordinatori præcipienti conſentiat. num. 8.

Peccat mort. beneficiarius, & quiuis alius obligatus non recitando horas canonicas: Quid verò teneatur beneficiarius reſtituere, & ad quid obligetur penſionarius, vide ſequentem motum proprium Pij V.

Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ad perpetuam rei mem. Ex primo Lateranenſi Conci-

lio pia & ſalubris ſanctio emanauit, vt quicumque habens beneficium cum cura, & ſine cura, ſi poſt ſex menſes, quàm illud obtinuerit, diuinum officium legitimo ceſſante impedimento, non dixerit, beneficiorum ſuorum fructus pro rata omiſſionis, & officij, & temporis, ſuos non faciat: ſed eos tanquam iniuſtè perceptos in fabricas ipſorum beneficiorum, vel pauperum eleemoſynas erogare teneatur. Verumtamen multorum animi ſuſpenſione tenentur, cuiuſmodi rata prædicta ratio ſit habenda.

Nos huic rei euidentiùs atque expreſſiùs prouidere volentes, ſtatuimus, vt qui horas omnes canonicas vno vel pluribus diebus intermiſerit, omnes beneficij ſeu beneficiorum ſuorum fructus, qui illi, vel illis diebus reſponderent, ſi quotidie diuiderentur: qui verò Matutinum tantùm, dimidiam; qui cæteras omnes horas, aliam dimidiam; qui harum ſingulas, ſextam partem fructuum eiuſdem diei amittat: tametſi aliquis choro addictus, non recitans, omnibus horis canonicis cum aliis præſens adſit, fructúſque & diſtributiones fortè aliter aſſignatas ſola præſentia iuxta ſtatuta, conſuetunem, fundationem, aliàs ſibi lucrifeciſſe prætendat, is etiam præter fructuum, & diſtributionum amiſſionem.

Item ille qui primis ſex menſibus officium non dixerit, niſi legitimum impedimentū ipſum

excuſa

excuſauerit, graue peccatum intelligat admiſiſſe. Declarantes præſtimonia, præſtimoniales portiones, & qualiacunque alia beneficia; etiam nullum omnino ſeruitium habentia obtinentes cum prædictis pariter contineri.

At quicunque penſionem, fructus, aut alias res eccleſiaſticas vt clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium paruum Beatæ Mariæ virginis decernimus obligatum, & penſionem fructuum, rerúmque ipſarum amiſſioni obnoxium.

Huius motus proprij breuem declarationem. vide ſupra tit. Beneficiarius IV.

HORÆ. III. QVOAD tempus, locum, & ordinem.

QVi tenentur ad officium diuinum, non debent ſine iuſta cauſa comedere in ieiuniis quadrageſimæ ante nonam recitatam. c. 21. n. 27.

Peccat mortaliter, qui ante recitatas matutinas celebrat, niſi vrgente neceſſitate. cap. 25. num. 83.

Melius eſt anticipare horas quàm poſtponere. num. 97. Vnde licet Matutinum officium diei ſequentis recitare ante ſolis occaſum, & etiam poſt illum omnes horas recitare. num. 107.

Non peccat mortaliter, qui per obliuionem

Digitized by Google

nem inuertit ordinem horarum. & qui per obliuionem aliquam partem omiſit, adimplet ſupplendo illam, quamuis non repetat reliqua. cap. 25. num. 99.

HOSPITALE.

HOſpitalia, ſeu Xenodochia tantùm inſtituuntur in vtilitatem pauperum. Vnde parentes, qui exponunt filium in Hoſpitali, vt ibi nutriatur, tenentur ſoluere hoſpitali expenſas, niſi excuſentur ob paupertatem. cap. 16. num. 48.

Peccat hoſpitalarius mortaliter, qui non expēdit reditus hoſpitalis, in iis ad quæ ſunt deſtinati, vel ſinit eos perdi: & qui nimis tardè recuperat bona eius alienata: & qui adeo negligit reficere eius ædificia, vt ob id cadāt, cum obligatione reſtituendi. c. 25. n. 67.

Circa hoſpitalia ſtatuit Trid. ſeſſ. 25. c. 8. de Reformatione hæc ſequentia.

Hoſpitalarij hoſpitalium onera cōpleant, quæ ſi commodè non poſſint, fructus illorum in alium pium vſum conuertant, prout ordinario cū duobus peritioribus de capitulo videbitur.

Et omnes hoſpitalarij etiam laici (nō tamen regularibus ſubiecti, vbi viget regularis obſeruantia) ad prædictam obligationem implendam ab Epiſcopis compelli poſſint. Et propterea in foro conſcientiæ teneantur ad reſtitutionem fructuum,

ctuum, quos contra hoſpitalium inſtitutionem perceperint, nulla eis remiſsione profutura.

Atque adminiſtratio huiuſmodi, vni & eidẽ perſonæ vltra triennium non committatur: non obſtantibus &c. c. 25. num. 67.

HVMILITAS: *Ad hanc non requiritur actus expreſſus ſubijciendi ſe Deo.* c. 23. n. 6.

HYPOCRISIS. Tacere aliquid quo quis appareat bonus cùm non ſit, quamuis id faciat ad ædificationem proximi, tantùm eſt veniale, modò ſit ſine damno alterius notabili. Si enim fiat cum tali damno, erit mortale. Quòd ſi id faciat ſine intentione oſtendendi ſe bonum, non eſt peccatum. ca 18. num. 8.

IACTANTIA.

IACTANTIA *eſt vitium inclinans ad declarandam inordinatè verbo propriam excellentiam.* cap. 23. num. 11.

Eſtque mortalis, quãdo aliquis ſe, vel ſuos laudat cum notabili irreuerentia Dei, aut ſcandalo proximi, vel cum notabili eius damno. num. 16.

Qui per iactantiam falsò aſſerit ſe, vel aliquem ſuorum magnum eſſe medicũ, cum notabili damno aliorum pèccat mortaliter. ibidem.

Digitized by Google

IDOLOLATRIA. Oblatio thuris quæ per manum violenter ab alio ad id adactam fit Idolo; eſt actus omnino violentus, ac proinde non eſt peccatum. Prælud. 6. num. 2. & 5.

Qui ob metum aut alias cauſas thurificat idolo, aut conſentit in aliquod opus infidelitatis exteriùs tantùm, & nullo modo interiùs, peccat mortaliter, ſed non eſt cenſendus hæreticus, vel Apoſtata, nec eſt excommunicatus. c. 11. n. 27.

Peccat mortaliter, qui expreſsè dæmonē, Solem, Lunam, Idolum, vel creaturam aliquam tamquam Deum adorat etiam ſolo cultu exteriori. c. 11. nu. 24. & Nou. nu. 26.

Peccat etiam mort. qui facit, aut reficit Idola Indorum, aut Idolorum templa, & phana. cap. 14. num. 31. lit. D. Nouo num. 36. De adorante imagines ſine relatione ad Deū vel Sanctos, vide Imago. lit. C. D.

Peccat mortaliter qui deliberatè credit, quemcumque infidelem ſi benè moraliter vixerit, poſſe in ſua ſecta ſaluari. c. 11. num. 18. Nouo num. 22.

Peccat item mort. qui credit Cœli planetas, & Gentilium Idola, eorúmque Deos, & Deas, habere aliquid diuinitatis, aut in cælis regnare. num. 41. Nouo. 32.

Peccant etiam præceptores, qui prælegẽtes

tes libros Ethnicorum, negligunt monere diſcipulos ſuos falſitatem Deorum gentilium, eorúmque ſuperſtitionum, maximè aduertentes, vel aduertere debentes, quòd pueri illam incipiunt credere, niſi moneantur: nam tunc videntur conſentire illorum errori. Ibidem.

De iurante per Idola, aut de eo qui eſt cauſa huiuſmodi iuramenti. vide tit. Iuramentum.

IEIVNIVM I.

In ſe, & quoad obligationem.

IEIVNIVM obligat ex traditione Eccleſiæ, quamuis de illo non extet præceptum poſitiuum. c.21.num.11. A

Vnde ieiunium Quadrageſimæ non eſt de iure diuino, ſed humano. n.12.

Peccat mortaliter, qui die ieiunij pręcepti ab Eccleſia, à media nocte vſque ad mediam noctem comedit pluſquam ſemel. 11.

Qui omittit ieiunium die, quo occurrunt duo præcepta ieiunij, duplex peccatum committit. cap.11.n.4.

Non frangit ieiunium, qui vtitur collatione etiam ad ſuſtentandam naturã, etiam ſi non bibatur. Collatio verò, ne potus no- B

Digitized by Google

ceat, etiam nulla ſtante conſuetudine poſſet fieri. cap.21.num. 14.

Non licet manè vti collatione, & prandium differre in veſperum, niſi adſit iuſta cauſa. Ibidem.

Videtur frangere ieiunium, qui ſurgit à menſa animo amplius non comedendi, & poſteà redit ad eam, & comedit: ſiquidem vnica comeſtio eſt de eſſentia ieiunij.n. 15.

Frangit etiam ieiunium, qui collatione notabiliter immoderatè vtitur, quod frequenter fieri ſolet in vigilia Natiuitatis Domini.Ibidem.

Non frangit ieiunium, qui ſumit aliquid cauſa prægustandi cibos, etiam ſi ſint carnes; vel cauſa medicinæ, vel vt officio debito ſuis dominis inſeruiat, vel vt inter comedendum legat. num. 14.

In die ieiunij ſola ſecunda comeſtio frãgit ieiunium, & eſt peccatum, non vlterior. At verò qui comedit cibos vetitos, peccat toties quoties. num.15.

Qui non ieiunat die ab Eccleſia ſtatuto, non tenetur pro illo ieiunare alio die. num. 27. & cap.12. num.54.

Qui non poteſt ieiunare integram quadrageſimam, tenetur quos poteſt dies. cap. 21.num.20.

De cauſa iuſta excuſante: vide tit.ſeq.A.

Digitized by Google

Cauſa excuſans ab integro ieiunio, non videtur excuſare ab omni parte.nu.22.

Circa ieiunia generalia ſolus Papa diſpẽſat abſolutè: ſingulariter tamen cum hoc vel illo Epiſcopus poteſt, & eo abſente Parochus. Et Prælatus etiam cum ſuis religioſis.num.21.

Diſpẽſatus, vt ante horam debitam prandeat,non videtur à ieiũnio liberatus.nu. 22.

Non excuſatur quis ab obligatione ieiunij propter eleemoſynam quam dat.n.22.

Peccat mort. inuitans ad cœnam, quem ſcit obligari ad ieiunium, & credit ob inuitationem fracturum ieiunium, quod aliâs ſeruaret. Secus ſi ſit paratus ad cœnandum. num.24.

IEIVNIVM II.

Quoad perſonas.

OMNIS iuſta cauſa excuſans à ieiunio reducitur ad impotentiam, neceſſitatem,& maius bonum. A

Impotentia excuſat pueros vſque ad vigeſimum primum ætatis annum:poſſunt tamen ob vrgentem neceſſitatem ad id compelli. Item excuſat ſenes ſexagenarios ſecundùm

cundùm communem: quod tamen arbitrio prudentis relinquendum eſt. Item excuſat mulieres grauidas, & nutrices: imò peccarent ieiunando niſi eſſent robuſtæ. Excuſat etiam pauperes non potentes quærere cibũ ad vnicam comeſtionem ſufficientem, non tamen alios. Excuſat etiam infirmos non valentes ſimul tantùm comedere, quantùm ſufficiat eorum ſaluti. Excuſat etiam eos, qui ieiunando capitis dolorem patiuntur, vel vertiginem, aut tota nocte calere, vel dormire nequeunt.c.21.n.16.

B Neceſſitas excuſat, quoties oportet facere aliquid incompatibile ieiunio, quod tamen neceſſarium eſt ad neceſſariam conſeruationem ſui ſtatus decori. Excuſat fabrum ferrarium, carpentarium, agricolam, vel quemlibet alium operarium habentem aſſiduum laborem, quamuis iſti ſint diuites. Excuſat etiam eum, qui ieiunando non poteſt concionari ex officio, vel obedientia, aut docere, vel confeſſiones audire. Item excuſat magnum iter facturum, ſaltem pedeſtrem, & maritum aliter non potentem vxori debitum reddere: & vxorem quæ ieiunando marito ſatis placere nequit.n.16.

C Maius bonum excuſat eos, qui ieiunando non poſſunt ſanctis operibus vacare. Quod non habet locum in illis, qui ea faciũt principaliter

cipaliter propter mercedem: ſecus ſi principaliter ob cultum Dei, quamuis minùs principaliter propter mercedem. num. 17.

Sola peregrinatio non excuſat, niſi propter auctoritatem aliorum deuotio augeatur, vel ſi peregrinetur ex maximo deuotionis ardore. num. 18.

Qui dubitat an opus pium, & voluntarium, quod intendit, excuſet, conſulat Superiorem vel parochum, & eorum dicto acquieſcat. num. 18.

Excuſatur vxor à ieiunijs voluntariè votis, ſi maritus repugnat: non tamen à ieiuniis Eccleſiaſticis, niſi inde oriretur notabilis diſcordia. nu. 19.

Qui bona fide credit iuſtam habere cauſam ad non ieiunandum, & ob id non ieiunat, non peccat ſaltem mortaliter. num. 20.

Paterfamilias, œconomus, vel caupo, qui his, quorum curam gerunt, aut iis, qui ſuam cauponiam adeunt, præbent cibos, quibus credunt illos ſine cauſa tranſgreſſuros ieiunium, peccant mortaliter. num. 26.

Qui in die ieiunij manè comedit per ignorantiam vel incogitantiam, excuſantem à violando ieiunio, & ob id non ieiunat, peccat mortaliter. Quoniam iſte perinde poterat ieiunare, & hora conſueta prandere, ac ſi nihil comediſſet. num. 27.

Peccat

catarum,& perſonarum,ad quas diriguntur. Et quælibet harum ſufficit.num.105.106.

D Propoſitum attendendi actuale vel virtuale tollitur per expreſſum contrarium, vt qui non vult attẽdere:& per tacitum, vt qui aduertit ſe euagari,& non reuocat animum. num.106.Secus ſi inaduertenter.nu.107.Vel qui deliberatè ſe occupat rebus exterioribus attentioni incompatibilibus.num.106.

Non ſufficit recitare per Breuiariũ trium lectionum.num.107.

HORÆ II. QVOAD perſonas quæ tenentur recitare.

A TEnentur recitare horas clericus ordinatus Sacris, & Beneficiarius,etiamſi nõ ſit ordinatus Sacris, Monachus,& Monialis, ad chorum deputati.cap.25.num.97.

Qui verò profitetur ad alia obſequia extra chorum, ſicut ad officia bellica, vel ſeruilia, non tenetur ad illas, ſed ad alia loco earum per ordinem ſtatuta.ibid.

Excommunicatus etiam denunciatus tenetur ſeorſum recitare.num.102.

Et qui habet beneficium etiam tenue, etiam ſine fructibus,modò habeat diſtributiones,tenetur recitare: ſecus ſi nullos fructus aut nullas diſtributiones capiat,nec per

ſe,nec

ſe, nec per alium, nec poſſit capere, nec in poſterum ſit capturus. num. 102. 103.

Tenetur tamen non ſolùm qui tantùm distributiones capit quotidianas, ſed etiam ille, per quem ſtat, quominus capiat fructus, eo quòd non vult accipere poſſeſſionem, vel reſidere. Similiter ſi litigans habita ſententia debet obtinere fructus ſequeſtratos, vel ab aduerſario perceptos, tenetur recitare. cap. 25. num. 104. B

Tenetur etiam, qui in penſionē omnium fructuum conſenſit ei, qui in ſuum fauorem renunciauit. Secus de illo, qui conſentit, vt renuncianti fructus omnes, & omne ſeruitium, & adminiſtratio beneficij reſeruentur. num. 104. 105.

Nõ tenetur recitare horas canonicas minoribus ordinatus, ſi nõ ſit beneficiarius, vel monachus, vel penſionarius. Nec tenetur ad aliquid determinatum recitandum, niſi cùm ordinatur, promittat; vel ordinatori præcipienti conſentiat. num. 8.

Peccat mort. beneficiarius, & quiuis alius obligatus non recitando horas canonicas: Quid verò teneatur beneficiarius reſtituere, & ad quid obligetur penſionarius, vide ſequentem motum proprium Pij V.

Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ad perpetuam rei mem. Ex primo Lateranenſi Conci-

lio pia & ſalubris ſanctio emanauit, vt quicumque habens beneficium cum cura, & ſine cura, ſi poſt ſex menſes, quàm illud obtinuerit, diuinum officium legitimo ceſſante impedimento, non dixerit, beneficiorum ſuorum fructus pro rata omiſſionis, & officij, & temporis, ſuos non faciat: ſed eos tanquam iniuſtè perceptos in fabricas ipſorum beneficiorum, vel pauperum eleemoſynas erogare teneatur. Verumtamen multorum animi ſuſpenſione tenentur, cuiuſmodi rata prædicta ratio ſit habenda.

Nos huic rei euidentiùs atque expreſſiùs prouidere volentes, ſtatuimus, vt qui horas omnes canonicas vno vel pluribus diebus intermiſerit, omnes beneficij ſeu beneficiorum ſuorum fructus, qui illi, vel illis diebus reſponderent, ſi quotidie diuiderentur: qui verò Matutinum tantùm, dimidiam; qui cæteras omnes horas, aliam dimidiam; qui harum ſingulas, ſextam partem fructuum eiuſdem diei amittat: tametſi aliquis choro addictus, non recitans, omnibus horis canonicis cum aliis præſens adſit, fructúſque & diſtributiones fortè aliter aſſignatas ſola præſentia iuxta ſtatuta, conſuetunem, fundationem, aliàs ſibi lucrifeciſſe prætendat, is etiam præter fructuum, & diſtributionum amiſſionem.

Item ille qui primis ſex menſibus officium non dixerit, niſi legitimum impedimentũ ipſum

excuſa

excuſauerit, graue peccatum intelligat admiſiſſe. Declarantes præſtimonia, præſtimoniales portiones, & qualiacunque alia beneficia; etiam nullum omnino ſeruitium habentia obtinentes cum prædictis pariter contineri.

At quicunque penſionem, fructus, aut alias res eccleſiaſticas vt clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium paruum Beatæ Mariæ virginis decernimus obligatum, & penſionem fructuum, rerúmque ipſarum amiſſioni obnoxium.

Huius motus proprij breuem declarationem. vide ſupra tit. Beneficiarius IV.

HORÆ. III. QVOAD tempus, locum, & ordinem.

QVi tenentur ad officium diuinum, non debent ſine iuſta cauſa comedere in ieiuniis quadrageſimæ ante nonam recitatam. c. 21. n. 27.

Peccat mortaliter, qui ante recitatas matutinas celebrat, niſi vrgente neceſſitate. cap. 25. num. 83.

Melius eſt anticipare horas quàm poſtponere. num. 97. Vnde licet Matutinum officium diei ſequentis recitare ante ſolis occaſum, & etiam poſt illum omnes horas recitare. num. 107.

Non peccat mortaliter, qui per obliuionem

Digitized by Google

nem inuertit ordinem horarum. & qui per obliuionem aliquam partem omiſit, adimplet ſupplendo illam, quamuis non repetat reliqua. cap. 25. num. 99.

HOSPITALE.

HOſpitalia, ſeu Xenodochia tantùm inſtituuntur in vtilitatem pauperum. Vnde parentes, qui exponunt filium in Hoſpitali, vt ibi nutriatur, tenentur ſoluere hoſpitali expenſas, niſi excuſentur ob paupertatem. cap. 16. num. 48.

Peccat hoſpitalarius mortaliter, qui non expēdit reditus hoſpitalis, in iis ad quæ ſunt deſtinati, vel ſinit eos perdi: & qui nimis tardè recuperat bona eius alienata: & qui adeo negligit reficere eius ædificia, vt ob id cadāt, cum obligatione reſtituendi. c. 25. n. 67.

Circa hoſpitalia ſtatuit Trid. ſeſſ. 25. c. 8. de Reformatione hæc ſequentia.

Hoſpitalarij hoſpitalium onera cōpleant, quæ ſi commodè non poſſint, fructus illorum in alium pium vſum conuertant, prout ordinario cū duobus peritioribus de capitulo videbitur.

Et omnes hoſpitalarij etiam laici (nō tamen regularibus ſubiecti, vbi viget regularis obſeruantia) ad prædictam obligationem implendam ab Epiſcopis compelli poſſint. Et propterea in foro conſcientiæ teneantur ad reſtitutionem fructuum,

ctuum, quos contra hoſpitalium inſtitutionem perceperint, nulla eis remiſsione profutura.

Atque adminiſtratio huiuſmodi, vni & eidẽ perſonæ vltra triennium non committatur: non obſtantibus &c. c. 25. num. 67.

HVMILITAS: *Ad hanc non requiritur actus expreſſus ſubijciendi ſe Deo.* c. 23. n. 6.

HYPOCRISIS. Tacere aliquid quo quis appareat bonus cùm non ſit, quamuis id faciat ad ædificationem proximi, tantùm eſt veniale, modò ſit ſine damno alterius notabili. Si enim fiat cum tali damno, erit mortale. Quòd ſi id faciat ſine intentione oſtendendi ſe bonum, non eſt peccatum. ca 18. num. 8.

IACTANTIA.

IACTANTIA *eſt vitium inclinans ad declarandam inordinatè verbo propriam excellentiam.* cap. 23. num. 11.

Eſtque mortalis, quãdo aliquis ſe, vel ſuos laudat cum notabili irreuerentia Dei, aut ſcandalo proximi, vel cum notabili eius damno. num. 16.

Qui per iactantiam falsò aſſerit ſe, vel aliquem ſuorum magnum eſſe medicũ, cum notabili damno aliorum pèccat mortaliter. ibidem.

Digitized by Google

Idololatria. Oblatio thuris quæ per manum violenter ab alio ad id adactam fit Idolo; eſt actus omnino violentus, ac proinde non eſt peccatum. Prælud. 6. num. 2. & 5.

Qui ob metum aut alias cauſas thurificat idolo, aut conſentit in aliquod opus infidelitatis exteriùs tantùm, & nullo modo interiùs, peccat mortaliter, ſed non eſt cenſendus hæreticus, vel Apoſtata, nec eſt excommunicatus. c. 11. n. 27.

Peccat mortaliter, qui expreſsè dæmonẽ, Solem, Lunam, Idolum, vel creaturam aliquam tamquam Deum adorat etiam ſolo cultu exteriori. c. 11. nu. 24. & Nou. nu. 26.

Peccat etiam mort. qui facit, aut reficit Idola Indorum, aut Idolorum templa, & phana. cap. 14. num. 31. lit. D. Nouo num. 36. De adorante imagines ſine relatione ad Deũ vel Sanctos, vide Imago. lit. C. D.

Peccat mortaliter qui deliberatè credit, quemcumque infidelem ſi benè moraliter vixerit, poſſe in ſua ſecta ſaluari. c. 11. num. 18. Nouo num. 22.

Peccat item mort. qui credit Cœli planetas, & Gentilium Idola, eorúmque Deos, & Deas, habere aliquid diuinitatis, aut in cælis regnare. num. 41. Nouo. 32.

Peccant etiam præceptores, qui prælegẽtes

tes libros Ethnicorum, negligunt monere diſcipulos ſuos falſitatem Deorum gentilium, eorúmque ſuperſtitionum, maximè aduertentes, vel aduertere debentes, quòd pueri illam incipiunt credere, niſi moneantur: nam tunc videntur conſentire illorum errori. Ibidem.

De iurante per Idola, aut de eo qui eſt cauſa huiuſmodi iuramenti. vide tit. Iuramentum.

IEIVNIVM I.

In ſe, & quoad obligationem.

IEIVNIVM obligat ex traditione Eccleſiæ, quamuis de illo non extet præceptum poſitiuum. c.21.num.11. A

Vnde ieiunium Quadrageſimæ non eſt de iure diuino, ſed humano. n.12.

Peccat mortaliter, qui die ieiunij pręcepti ab Eccleſia, à media nocte vſque ad mediam noctem comedit pluſquam ſemel. 11.

Qui omittit ieiunium die, quo occurrunt duo præcepta ieiunij, duplex peccatum committit. cap.11.n.4.

Non frangit ieiunium, qui vtitur collatione etiam ad ſuſtentandam naturã, etiam ſi non bibatur. Collatio verò, ne potus no- B

ceat, etiam nulla ſtante conſuetudine poſſet fieri. cap.21.num.14.

Non licet manè vti collatione, & prandium differre in veſperum, niſi adſit iuſta cauſa. Ibidem.

Videtur frangere ieiunium, qui ſurgit à menſa animo amplius non comedendi, & poſteà redit ad eam, & comedit: ſiquidem vnica comeſtio eſt de eſſentia ieiunij.n. 15.

Frangit etiam ieiunium, qui collatione notabiliter immoderatè vtitur, quod frequenter fieri ſolet in vigilia Natiuitatis Domini.Ibidem.

Non frangit ieiunium, qui ſumit aliquid cauſa prægustandi cibos, etiam ſi ſint carnes; vel cauſa medicinæ, vel vt officio debito ſuis dominis inſeruiat, vel vt inter comedendum legat. num. 14.

In die ieiunij ſola ſecunda comeſtio frãgit ieiunium, & eſt peccatum, non vlterior. At verò qui comedit cibos vetitos, peccat toties quoties. num. 15.

Qui non ieiunat die ab Eccleſia ſtatuto, non tenetur pro illo ieiunare alio die. num. 27. & cap. 12. num. 54.

Qui non poteſt ieiunare integram quadrageſimam, tenetur quos poteſt dies. cap. 21.num.20.

De cauſa iuſta excuſante: vide tit. ſeq. A.

Cauſa

Cauſa excuſans ab integro ieiunio, non videtur excuſare ab omni parte.nu.22.

Circa ieiunia generalia ſolus Papa diſpẽſat abſolutè: ſingulariter tamen cum* hoc vel illo Epiſcopus poteſt, & eo abſente Parochus. Et Prælatus etiam cum ſuis religioſis.num.21.

Diſpẽſatus, vt ante horam debitam prandeat,non videtur à ieiunio liberatus.nu. 22.

Non excuſatur quis ab obligatione ieiunij propter eleemoſynam quam dat.n.22.

Peccat mort. inuitans ad cœnam, quem ſcit obligari ad ieiunium, & credit ob inuitationem fracturum ieiunium, quod aliâs ſeruaret. Secus ſi ſit paratus ad cœnandum. num.24.

IEIVNIVM II.

Quoad perſonas.

OMNIS iuſta cauſa excuſans à ieiunio reducitur ad impotentiam, neceſſitatem,& maius bonum. A

Impotentia excuſat pueros vſque ad vigeſimum primum ætatis annum:poſſunt tamen ob vrgentem neceſſitatem ad id compelli. Item excuſat ſenes ſexagenarios ſecundùm

cipaliter propter mercedem: ſecus ſi principaliter ob cultum Dei, quamuis minùs principaliter propter mercedem. num. 17.

Sola peregrinatio non excuſat, niſi propter auctoritatem aliorum deuotio augeatur, vel ſi peregrinetur ex maximo deuotionis ardore. num. 18.

Qui dubitat an opus pium, & voluntarium, quod intendit, excuſet, conſulat Superiorem vel parochum, & eorum dicto acquieſcat. num. 18.

Excuſatur vxor à ieiunijs voluntariè votis, ſi maritus repugnat: non tamen à ieiuniis Eccleſiaſticis, niſi inde oriretur notabilis diſcordia. nu. 19.

Qui bona fide credit iuſtam habere cauſam ad non ieiunandum, & ob id non ieiunat, non peccat ſaltem mortaliter. num. 20.

Paterfamilias, œconomus, vel caupo, qui his, quorum curam gerunt, aut iis, qui ſuam cauponiam adeunt, præbent cibos, quibus credunt illos ſine cauſa tranſgreſſuros ieiunium, peccant mortaliter. num. 26.

Qui in die ieiunij manè comedit per ignorantiam vel incogitantiam, excuſantem à violando ieiunio, & ob id non ieiunat, peccat mortaliter. Quoniam iſte perinde poterat ïeiunare, & hora conſueta prandere, ac ſi nihil comediſſet. num. 27.

Peccat

Digitized by Google

Peccat, qui famulos ad ieiunandum obligatos compellit diebus ieiunij ad opera ieiunio incompatibilia, quæ commodè poſſunt differri in alium diem. num. 27.

IEIVNIVM III.

Quoad diem & horam.

A DIES ieiunio ſacrati ſunt tota Quadrageſima, exceptis Dominicis: Quatuor tempora immediatè ſequentia, poſt diem Cinerum, Pentecoſten, exaltationem ſanctæ Crucis, & feſtum ſanctæ Luciæ. Item dies Vigiliarum quæ præcepto, vel iuri communi, vel particulari præcipiuntur. Et quãdo vigilia S. Ioannis Baptiſtæ incideret in diem Corporis Chriſti, ieiunandum erit die præcedenti ſcilicet feria quarta, ex præſcripto Leonis X. c. 21. num. 11.

B Qui vouit ieiunare omni feria ſexta, non poteſt veſci carnibus, nec omittere ieiunium Natali Domini tali die occurrente. num. 11.

Ieiunium incipit à media nocte, & durat vſque ad mediam noctem ſequentem. num. 11. 12.

C Qui notabiliter abſque iuſta cauſa præuenit horam prandij, peccat mortaliter. Non tamen

amen frangit ieiunium, qui ante veſperas Quadrageſimali tempore comedit. num.27.

Peccat mortaliter, qui ieiunat diebus Dominicis, ſuperſtitioſè credens in illis ieiunandum eſſe contra conſuetudinem Chriſtianam: ſecus ſi ob ſalutem, ſtudium, vel bonum finem. num.27.

IEIVNIVM IIII.
Quoad cibos.

NON frangit ieiunium, qui, licèt ſæpiùs, bibit aquam, vel vinum, ſerò vel manè etiam ad ſe ſuſtentandum. cap.21.num.13.

Frangit qui edit cibos vetitos toties quoties. num.15.

Oua & lacticinia prohibentur in Quadrageſima: in aliis autem ieiuniis, tantùm carnes prohibentur iure communi: in Hiſpania omnia æquantur ex conſuetudine. Quæ vt longa dicatur quoad hoc, debet eſſe quadraginta annorum. In nouo Orbe, & terris nouè repertis, & in aliis, in quibus non eſt talis conſuetudo, ſeruandum eſt ius commune. num.15.

In collatione ſub noctem vtendum eſt cibis leuibus, comedendo aliquid ſolius fructus, vel panis, vel vtriuſque, iuxta morem regionis,

regionis, modò ne tantùm ſumatur, vt defraudetur ieiunium. num. 13.14.

Diſpenſatus in ieiunio, non videtur diſpenſatus, vt comedat carnes. num. 22.23.

Peccat, qui in die ieiunij cibos vetitos miniſtrat ſine diſpenſatione, vel conſuetudine id permittente. num. 26.

De comedente cibos vetitos in vna regione, qui ſunt liciti in ſua. vide tit. Gula.

IGNORANTIA.

IGNORANTIA rei, vel iuris, quam, vel quod quis ſcire tenetur, non excuſat à peccato, benè tamen excuſat in foro interiori, à pœnis, & cenſuris poſitis contra hæreticos. Secus in foro exteriori. Præl. 1. nu. 10. §. 4. Nouo n. 17.

Ignorantia, & ſimplicitas rudium ſæpenumero eos excuſat à peccato, & à cenſuris in materia fidei. Ibidem. num. 10. Nouo num. 15. & cap. 11. nu. 17. de quo plura tit. hæreticus.

Ignorantia aliquando facit actum non eſſe humanum, maximè ſi concurrant hæc: nempe, ignorantia rei, quam quis non tenetur ſcire: ignorantia non affectata, nec procurata: ignorantia talis, ſine qua non fieret

ſieret actus. Citra hæc regulariter eſt actus humanus is, qui per ignorantiam fit. Præl. 6.num.9.Nouo num.8.

Non excuſat ignorantia iuris,quando homo ſolùm conſulit doctores, quos credit ſibi placita reſponſuros: aliâs non conſulturus eos. cap.17. num.83.

Nemo tenetur alterum admonere de ſua ignorantia, quando eſt facti, vel iuris humani, quod regulariter à vulgo ignoratur, & non redundat in detrimentum tertij. cap. 22. num.83.§. 34. non peccat mort. contra præceptum correctionis, qui non corrigit eum qui ob ignorantiam probabilem diei ieiunij, vel feſti, non ieiunat, vel non audit Miſſam. cap.24.num.12.

Peccat qui exercet officium ignorans illud. Idem de procurante, ignorās illud.Hoc tamen non procedit in procurante bono fine, & animo vtendi conſilio peritorum, quos credit ſe habiturum. cap.23. num. 15. §.13.& num. 47.

Ignorantia eſt triplex, Affectata, Craſſa, Iuſta. Affectata eſt, quando quis ignorat, quod ſcire tenetur, quia non vult ſcire, & hæc auget malitiam. Craſſa ſiue ſupina eſt, quando quis ignorat,id, quod communiter homines ſuæ conditionis, & ſtatûs ſciunt,& hęc excuſat à tanto,ſed non à toto.

Digitized by Google

Iuſta (quæ à Theologis dicitur, inuincibilis, & à Canoniſtis probabilis) eſt, qua communiter homines ſuæ conditionis adhibita diligentia laborant: & hæc quando eſt antecedens, excuſat; ſecus quando eſt conſequens. Tunc autem eſt antecedens, ſiue cauſa actus, quando actus non fieret, niſi ignoraretur: tunc verò eſt comes, ſeu conſequẽs, quando fieret actus, etiam ſi ſciretur. cap. 23. num. 45.

Ignorantia circa legem naturalem, vel diuinam, non poteſt eſſe iuſta communiter loquendo. Bene tamen circa pœnam excõmunicationis, vel alterius cenſuræ ſtatutam ab homine: imò circa aliam pœnam cõmuniter non ſtatutam. nu. 47.

Ignorantia excuſat à pœna legis extraordinaria & exorbitante, non tamen ab ordinaria. cap. 27. num. 272. §. 13. in Nouo num. 273.

Ignorantia non facit capacem acquiſitionis eum qui aliàs eſt incapax. cap. 27. num. 27. dicto. 8.

ILLEGITIMVS & Legitimus.

A ILLEGITIMVS etiam occultus, & publicè reputatus pro legitimo non poteſt

ſine

ſine diſpenſatione ordinari. Atque ſub nomine illegitimi omne genus illegitimorum intelligitur.cap.25.No.num.69.& cap. 27.num.194.& ex.profeſſo.num.201.

Cum illegitimo ſolus Papa diſpenſat ad ordines ſacros, dignitatem, & beneficium curatum. Et cum profitente religionem ius cõmune: diſpenſat ad omnes ordines, & ad vnum beneficium ſimplex, non tamen vt poſſit eſſe prælatus. Epiſcopus verò diſpẽſat ad minores ordines,& ad vnum beneficium ſimplex.cap.25. num.69.cap.27.num.201. B

Peccat igitur mortaliter illegitimus, qui ordinatur ſine diſpenſatione, & fit irregularis.c.25.n.69.in Antiq.ſed in Nouo dempta eſt illa particula,fit irregularis. ibidem. C

Peccat mort.illegitimus, qui abſque diſpenſatione accipit quoduis beneficium, & acceptio eſt nulla, & niſi diſpenſationẽ obtineat,tenetur relinquere. Circa quod Cõc. Trid.ſequentia ſtatuit. ſeſſ.21.c.5.de Refor.

Ne filij illegitimi clericorum habeant penſiones ſuper beneficiis,quæ parentes eorum obtinuerunt,neque etiam vlla beneficia in Eccleſiis,*vbi patres beneficium aliquod habent, aut habuerunt:atque reciproca reſignationes quæ poſthac à parentibus clericis in fauorem filiorum, aut aliàs fraudulenter fient,ipſis nequaquam ſuffragentur. Quin peccat mortaliter, & omnis*

 qui

Digitized by Google

qui accipit beneficium aliquod carens qualitatibus, quas illud per fundationis ſua ſtatuta, vel alia requirit. cap. 117.

Illegitimus maximè ſpurius adulterinus, eſt incapax hæreditatis, & ſi illam, mortuo patre putatiuo, adiuit, debet eam relinquere fratribus legitimis. cap. 16. à num. 43. vſque ad 40. Quomodo ſe gerent in hoc ipſe; & pater eius & mater. vide tit. Adulterium. tit. Hæreditas. I.

Monialis illegitima non poteſt ſecundùm ius commune eſſe prælata: nec Epiſcopus poteſt diſpenſare. cap. 27. num. 201. §. 10.

IMAGO.

QVANTVM ad rationem principalem imaginis, mulier etiam eſt imago Dei, ſicut vir. Præl. 3. num. 17.

Concil. Trid. ſeſſ. 23. ſub anathemate definiuit, hæreticum eſſe qui dixerit, *Sanctos non eſſe à nobis inuocandos, aut eorum preces apud Deum nobis non prodeſſe: aut qui dixerit, Sanctorum reliquias & imagines non eſſe à nobis venerandas. Declarauit etiam quòd ſicut ſanctum eſt Sanctorum imagines & maximè Domini noſtri, eiúſque matris habere, & colere: ita etiam peccatum eſt illas procaci, & non honeſta forma ornare. Item idololatriam eſſe*

eſſe credere illis imaginibus ineſſe aliquam diuinitatem aut virtutem, aut colere eas ſicut tales, præterquam ad ea quorum imagines ſunt repræſentanda. Denique quòd imagines inuſitata non ſunt in Eccleſia nec domi habendæ ſine approbatione Epiſcopi. c. 11. n. 22. & No. n. 25.

Peccat mortaliter qui proponit imagines pro miraculis falſis. num. 26. No. num. 27. D

Peccat etiam mort. adorans imagines ſine vlla relatione ad Sanctos. Item qui habet imagines opprobrioſas Sanctis, vel paſtoribus Eccleſiæ. num. 32.

IMMVNITAS

Eccleſiæ.

PECCAT mort. Iudex extrahens per vim è loco ſacro, eum qui ad illum confugit. cap. 25. num. 17.

In præſenti autem locus ſacer dicitur quælibet Eccleſia, capella, baſilica, eremitorium, ſacellum ad miſſam dicendam Epiſcopali auctoritate conſtructum, ſine qua deſtrui non poteſt, cœmeterium pro ſepeliendis defunctis ſacratũ, ianua, & porticus Eccleſiæ, clauſtrum, & pauimentũ, domus Epiſcopalis, hoſpitale auctoritate Epiſcopi erectum, domus Eccleſiæ ad habitationẽ cleri-

corum intra 40. vel 30. paſſus conſtructæ, aliàs non, niſi alicui capella adnexa eſſet. Spatiũ autem 40. paſſuum in circuitu Eccleſiæ maioris, & 30. Eccleſiarum minorũ: verũ eſt quòd hoc nullibi ſeruetur, niſi quoad fines cœmeterij. Itẽ presbyter qui defert Euchariſtiam, & Cardinales, eorúmque domus. cap. 25. num. 18.

B Hac immunitate gaudent omnes & ſoli Chriſtiani liberi ſiue confugiant propter delicta ſiue propter debita, & ſerui confugientes propter delicta, quæ à iure grauiſſimè puniri poſſunt, & propter ſæuitiam dominorum. Gaudet etiam excommunicatus, interdictus, ſuſpenſus, & qui confugiunt è carcere etiam contra iuramentum, & qui comprehẽſus, imò etiam iam damnatus per C locum ſacrũ ducitur. Item occidens clericũ, & ſacrilegus, qui non deliquit in loco ſacro: Exules ſiue banniti, mercator qui decoxit, vel fidẽ fregit, & qui trãsfugit ad hoſt. n. 19.

Item blaſphemus, qui exiſtens in Eccleſia iuſſit delictum fieri extra illam: gaudet quidem quoad delictum omne commiſſum iuſſu ſuo, non tamen quoad delictum commiſſum in iubendo. num. 20. 21.

D Non gaudet infidelis, niſi confugiat, vt fiat fidelis: nec viarum graſſator, nec nocturnus vaſtator ſegetũ, vel aliorum fructuũ, nec qui

muti

mutilat,vel grauiter delinquit in loco ſacro etiam ſine ſpe immunitatis,nec qui inſidioſè occidit,vel percutit animo occidēdi.n.21.

Nec gaudet qui ex Eccleſia percutit alium existentē extrà,nec è contra : nec qui prope Eccleſiam delinquit animo confugiendi ad eam : magis tamen videtur perpendendum, vtrùm caſu vel data opera delinquat.nu.22. E

Nec qui per vim extrahit existentem in Eccleſia,vel extrahi iuſſit,quo ad hoc delictum,bene tamen quo ad delictum, quod interficiendo, aut percutiendo, poſt eum extractum committeret.num.21.

Nec perſonæ Eccleſiaſticæ gaudent quoad iudicem Eccleſiaſticum:ſecus quoad iudicem ſæcularem, qui etiam propter delictum non poteſt extrahere clericum in minoribus, licèt habeat iuriſdictionem in eum poſt Tridentinum. num. 22. F

Non gaudet,qui ab Eccleſia ſponte egreditur, etiā ſeductus ab alio:ille verò qui promiſit tenetur ſeruare fidem. Neque gaudet qui comburit,vel deiicit Eccleſiam.Ibidem.

IMPEDIMENTVM.

TVNC aliquis conſilio,verbo, vel opere, tenetur impedire peccatum proximi,

Digitized by Google

quando ad id tenetur, ex officio, vel alio titulo: & etiam quando proximus circa id indiget extremè; modò ipſe poſſit impedire, abſque hoc, quòd ſe coniiciat in ſimilem neceſſitatem, quamuis alioqui patiatur aliquam iacturam honoris vel ſubſtantiæ. Imò etiam quando maximè indiget proximus, & ipſe poteſt eum commodè impedire ſine detrimento vitæ, ſalutis, honoris, vel ſubſtātiæ. cap. 11. num. 13. in No. num. 16.

Mulier habens impedimentum occultum, licitè iurabit ſe habitaturam cum viro, intelligendo intra ſe, ſi id ſine peccato fieri poſſit. cap. 12. num. 9. & cap. 18. num. 7.

Quid dicatur impedimentum, quo quis poſſit abſolui à cenſura Papali per inferiorem. vide tit. Abſolutio. 1111. A. & tit. Epiſcopus.

De impedimentis matrimonij, vide Matrimonium VIII. IX. X. vſque ad. §. IX.

De impediente bonum, vide Reſtitutio. 11. lit. X.

INCENDIARIVS.

QVI ex induſtria comburit domum, locum, vel ſegetes alienas, peccat mortaliter, & tenetur reſtituere: & ſi locus eſt ſacer, eſt ipſo facto excōmunicatus. Quę excō-
municatio

municatio incurſa, ante denunciationem eſt Epiſcopalis, & poſt denunciationem eſt Papalis.c.17. num.100. vide etiam tit. Excommunicatio VI.§. II. lit. Z.

INCERTA, vide tit. Reſtitutio X.

INCESTVS, vide Luxuria:& quatenus impedit matrimonium. vide Matrimonium X. §. IIII.

INDVLGENTIA.

VTRVM indulgentia comprehẽdat pœnitentiam iniunctam cap. 26. num. 19. vbi remittit ſe auctor ad §. in Leuitico de pœnit. diſt. 1. notab. 11. num. 12. quo in loco dicit quòd Indulgentia abſolutè conceſſa A comprehendit pœnitentiam iniunctam, & non iniunctam. At verò indulgentia, quæ expreſsè datur de iniunctis non ſe extendit ad non iniunctam, ſiue concedatur à Papa, ſiue ab alio: ſiue ſit plenaria, ſiue non. Indulgentia conferri poteſt alienato mentis iudicio. Poteſt etiam concedi extra confeſſionem. cap. 26. num. 27.

Infirmus, qui in aliqua infirmitate vſus eſt indulgentia bullæ conceſſa pro articulo mortis, non poteſt eadem vti in alia infirmitate, niſi id explicet bulla. num. 31.

Digitized by Google

Catechumenus poteſt lucrari indulgentias. cap. 27. num. 13.

Conceſſio indulgentiæ non habet verba determinata. cap. 26. num. 30.

INFAMIA. Infamatus conuerſando familiariter cum Infamatore videtur ei iniuriam remittere, non tamen obligationem reſtituendi famam. cap. 18. num. 46. Vide fama.

INFAMIS, eſt excommunicatus, ſi excommunicatio ſit manifeſta, & lata ob cauſam afferentem infamiam iuris, vel ob contumaciam in cauſa inurente infamiam. cap. 27. num. 21.

An infamis poſſit ordinari, vide Irregularitas. 3. pag. 333.

INFIDELIS, ET Infidelitas.

A INFIDELIS poſitiuus dicitur *omnis, qui poſt fidem, & Euangelij prædicationem ſatis ſibi notificatam, non vult credere, & peccat mortaliter peccatum infidelitatis, per quod damnatur.* Infidelis verò negatiuè dicitur, *qui non credit, eo quòd non eſt ſibi ſatis notificata fides, qui licèt non peccet non credendo,* nec damnetur ob hoc, damnabitur tamen ob alia peccata.

peccata. cap. 11.num.17. Nouo nu.21.

Peccat mortaliter, qui deliberatè credit quemcumque infidelem, ſi bene moraliter vixerit, poſſe in ſua ſecta ſaluari.num. 18. Nouo num.22. B

Et qui defert habitum, vel ſignum indicans profeſſionem Iudaicæ, aut alicuius falſæ ſectæ, peccat mortaliter. Non tamen peccaret propter ſolam omiſſionem ſigni, vel habitus Chriſtianiſmi. cap.11.nu. 25.& No. num.27. §.4.

De eo qui conſentit exteriùs in opus infidelitatis. vide tit. Idololatria: De infideli Bigamo, vide Bigamia.

Fornicatio Fidelis cum infideli inducit nouam circumſtantiam.cap.16.n.3.

INFIRMVS Peccat mortaliter comedens aliquid ex quo timet notabile detrimentum ſalutis: ſi verò ſit leue, erit veniale. cap. 15.n.13.

Peccat etiam mortal.ægrotus, qui reſpuit humanum remedium, ſoli prouidentiæ diuinæ ſe committens. Non tamen eſt peccatum renuere medicinam corporalem tempore martyrij, vel alio, ad domandam carnem, maximè ſi ſunt ægritudines ſine periculo mortis. cap.11.num.41.§.38.

Digitized by Google

INIVRIA, SEV Contumelia.

A ALIQVÆ perſonæ non poſſunt remittere ſatisfactionem iniuriæ ſibi illatæ, nempe vxor, filius familias non emancipatus, ſeruus, & religioſus. cap. 14. num. 25.

Qui alicui diceret leue conuitium, ex quo tamen alter magnam pateretur triſtitiam, & perturbationem animi, tunc peccaret mortaliter ſi id ſcienter diceret, credẽs, aut ſciẽs, illum vehementer contriſtaturum. Colligitur hoc ex doctrina. cap. 17. num. 3. lit. B. Nouo num. 2. §. 2.

B Vnde iniuria verborum omnis & ſola illa eſt mortalis quæ fit animo notabiliter nocendi, quamuis non noceat; vel quæ notabiliter nocet, etiam ſine tali animo: aduertendo, vel aduertere debendo eam notabiliter nocere. c. 18. n. 1. & 10.

Peccat, qui auctoritate propria vlciſcitur iniurias, quamuis non poſſit vlciſci per miniſtros iuſtitiæ. cap. 17. n. 114.

Actio iniuriarũ pacto nudo tollitur ipſo iure. num. 137.

Eſt autem contumelia *ſignificatio alicuius mali culpæ facta præſenti*, vt appellando furẽ.

Con

Conuitium eſt *ſignificatio facta præſenti alicuius mali culpæ vel pœnæ, vel defectus naturæ:* vt appellando furem cæcum. Improperium eſt *ſignificatio beneficij tempore neceſsitatis ei collati.* Confunduntur tamen hæc nomina ſæpe. c. 18. num. 10.

Obiicere alicui præſenti aliquod malũ, quod fecit, licet raro, fit abſque peccato, nõ tamen eſt, quando fit ratione correctionis. Si verò cauſa principalis ſit ira, peccatum eſt & frequenter mortale. num. 11. 12.

Qui facit contumeliam alteri animo infamandi eum, committit duplex peccatum, ſcilicet contumeliæ, & detractionis. nu. 12.

Qui eodem impetu dicit alteri quatuor verba iniurioſa ſignificantia diuerſas iniurias, nempe quòd ſit fur, falſarius, hæreticus, adulter, peccat diuerſa peccata. Idem ſi ter vel quater replicet verba ſignificantia diuerſas iniurias: ſecus ſi ſignificent eandem. Additum Nouo cap. 6. num. 18. circumſtantia perſonæ offenſæ, ſi ſit pater vel ſuperior eſt neceſſariò confitenda, non tamen ſi ſit alius cognatus. additum in No. c. 14. n. 3.

INOBEDIENTIA.

ES T *ſpeciale vitium inclinans ad non faciendum quod iubetur, eo principaliter quòd iubetur.*

iubetur. At verò prout eſt vitium generale comprehendit omnes actus vitiorum, quibus non fit, quod iubetur, ſiue faciendo ſiue omittendo. cap.23.num.25.

Qui id quod ad veniale ſolũ obligat, omittit facere, principaliter eo quod iubetur, peccat mort. Peccat mort. qui deliberatè omittit facere quod ſibi iubetur, animo obligandi ad mortale, neſciens id ſibi ab eo iuberi non poſſe. num. 35. etenim vt aliquis peccet peccato inobedientiæ tranſgrediendo præceptum, non requiritur quòd ſciat, iuberi ſibi id non poſſe, ſatis eſt, vt dubitet de illo, debet tamẽ priuſquam faciat, deponere tale dubium. num.37.

Si tamen probabiliter crederet Superiorem per errorem iuſſiſſe aut non iuſſurum fuiſſe, ſi veritatem ſciret, non peccaret non parendo. num.38.

INQVIETVDO Mentis.

A INQVIETVDO mentis de ſe tantùm eſt veniale, niſi ex aliqua circumſtantia fiat mortalis. cap.23. num.76.

B INQVISITIO non poteſt fieri ſpecialis contra aliquem niſi praecedente infamia. Nec

Nec ſufficit eſſe duos, vel tres teſtes, quibus delictum poſſit probari. Et multò minùs ſufficient aliqua indicia. Generalis autem inquiſitio poteſt fieri, nulla perſona, nec vllo delicto expreſſis. Sufficit verò delictum eſſe notorium, licèt delinquens ſit occultus ad hoc, vt de illo poſſit generaliter inquiri. Sed non, vt quæratur nominatim vtrum hic, vel ille id fecerit. Ibidem. vide tit. Iudex.

Ad impedienda peccata futura, poteſt in omni caſu inquiri, non tamen ad punienda præterita. c. 24. n. 23.

INTENTIO.

INTENTIO magis ſpecialiter requiritur ad irregularitatem iuſtam quàm ad iniuſtam. cap. 27. num. 220.

Sola mala intentio ſine opere iniurioſo non obligat ad reſtituendum damnum. cap. 17. num. 71.

Intentio ſecundaria nec facit Simoniacum, nec vſurarium. ca. 17. num. 209.

Sufficit intentio virtualis ad conficienda Sacramenta, & ad officium diuinum, & ad opus morale. additum in Nou. c. 1. num. 13.

Quæ intentio requiratur ad Conſecrationẽ multarum formarum. vide tit. Miſſa.

INTER

Digitized by Google

INTERDICTVM I.

Quantum ad ſuam eſſentiam.

A INTERDICTVM *eſt cenſura Eccleſiaſtica qua actiuè & paſsiuè prohibentur diuina officia, Sacramenta & ſepultura, quibuſdam exceptis.* c. 27. num. 164.

B Eſt autem triplex, Locale tantùm, Perſonale tantùm, Locale & Perſonale ſimul. Locale tantùm *eſt quando ſolus locus interdicitur.* Et hoc iterum eſt duplex, generale quo interdicitur locus vniuerſalis, vt regnũ, prouincia, Epiſcopatus, ciuitas, oppidum, pagus, parochia: & ſpeciale quando interdicitur aliquis locus particularis, vt Eccleſia: nec deſinit eſſe ſpeciale etiam comprehendens multa loca, dummodo ſint particularia, vt quando interdicuntur Eccleſiæ multæ, quamuis ſint omnes ciuitatis, Epiſcopatus, prouinciæ, regni, vel quotquot ſunt in

C mundo. Perſonale tantùm eſt *quod interdicit perſonas tantùm*: & eſt duplex, ſcilicet generale, quod interdicit aliquam vniuerſitatem hominum, vt populi, regni, prouinciæ, ciuitatis, oppidi, collegij &c. & ſpeciale quod interdicit perſonas ſingulares, vnas, vel multas, certas, vel incertas. Locale & perſonale

perſonale ſimul eſt, *quod interdicit locum, & perſonas ſimul.* Præterea interdictum po- D
te ſt eſſe ſimplex vel mixtum, hoc eſt, generale tantùm, particulare tantùm, generale, aut particulare ſimul. cap. 27. num. 166. At verò interdictum generale loci non includit populum, nec perſonas eius, nec generale populi alicuius loci, comprehendit eum locum. num. 167.

Interdictum fortius eſt ceſſatione. n. 189.

Interdictum, Excommunicatio, & Su- E
ſpenſio in nouem conueniunt. I. Quòd quælibet earum eſt cenſura Eccleſiæ. II. Quòd quælibet debet ferri in ſcriptis. III. Quòd nullam earum ſuſpendit appellatio ſubſecuta, & quamlibet annullat præcedens. IV. Quòd quamlibet debet præcedere monitio, cùm fertur in contumaciam, & non cùm in pœnam. V. Quòd quælibet eſt nulla, cùm fertur ſine canonica monitione ab excommunicatore contra participantes cum excommunicatis à ſe. VI. Quælibet ſuſpendit à diuinis, excepta ſuſpenſione quæ non fit ab eis. VII. Quòd in abſolutione omnium iuratur. VIII. Quòd nulla earum ferri poteſt ab Ordinario contra exceptos filios ſpeciales Papæ. IX. Quòd quælibet eſt à Superiore ſeruanda. imò & à ferente donec eam tollat. c. 27. num. 164. 165.

Digitized by Google

F Differunt autem in ſeptem. I. Quòd ex-
communicatio directè priuat communica-
tione, quatenus eſt humana. Suſpenſio pri-
uat directè vſu facultatis Eccleſiaſticæ. In-
terdictum priuat directè Sacramentis,& di-
uinis officiis. Nihilominus quælibet indire-
ctè,& per conſequentiam priuat etiam con-
ſequentibus directè prohibita. II. Non po-
teſt excommunicatio ſuſpendi, aliæ verò
ſic: imò idem eſt de excommunicatione.
III. Quòd Epiſcopus non incurrit ſuſpen-
ſionem, nec interdictum latum à iure, niſi
exprimatur in eo,excommunicationem ve-
rò ſic. IV. Quòd vniuerſitas, non poteſt
excommunicari, ſed ſolùm ſuſpendi, & in-
G terdici. V. Quòd excõmunicati numquam
admittuntur ad diuina officia: alij verò ſic
interdum. VI. Quòd excommunicatio,&
ſuſpenſio tantùm inferuntur ob culpã pro-
priam, & excommunicatio maior ob mor-
talem, & minor & ſuſpenſio etiam ob ve-
nialem:interdictum verò etiam ob alienam.
VII. Quòd abſolutio excommunicatio-
nis ſemper requirit aliqua verba: ſuſpenſio-
nis verò & interdicti non, quando inferun-
tur, donec quid certum fiat. ſufficit enim,
quòd illud fiat.num.165.

INTERDICTVM. II.

Quoad eos quos ligat.

INterdictum poteſt incurri pro peccato veniali. cap.23.nu.53. Poteſt poni ob culpam alienam.cap.27.num. 165. A

Vniuerſitas hominum poteſt interdici. Epiſcopus autem non incurrit interdictum iuris,niſi exprimatur in eo:ſecus de excommunicatione.cap.27.num.165.

Quando eſt interdictus locus vnus, qui ſunt in eo, & non fuerunt cauſa interdicti, poſſunt audire, & dicere in alio loco officia diuina, dare & accipere Sacramenta, & alij aliorum oppidorum non poſſunt hæc facere in loco interdicto.Quando verò interdicitur populus,qui ſunt eius,non poſſunt ibi, nec alibi audire aut celebrare diuina: exteri autem poſſunt ibi etiam patentibus ianuis. num.167. B

Interdictum cleri alicuius loci nō comprehendit locum,nec habitatores laicos,nec è contra. Videtur tamen interdictum cleri includere religioſos, & religioſas, nouitios & nouitias. Interdictum ciuitatis includit ſuburbia,& continentia mænia.Quæ autem dicantur talia eſſe ædificia,relinquitur arbitrio iudicis.Interdictum Eccleſiæ includit C

ſacella,& cœmeteria cõtigua,aliâs non. Interdicta Eccleſia non cenſentur interdicti clerici eiuſdem,nec è contra. num.167.

D Interdicto populo, vel vniuerſitate,comprehenduntur omnes particulares eius ſontes & inſontes: imò & infantes,lactentes,& amentes:vnde non poſſunt admitti ad diuina.num.168.

E Interdictum à iure ponitur ipſo facto contra vniuerſitatem facientem ſolui portoria illicita clericis. Item contra facientem, vt capiatur,percutiatur,vel in exilium mittatur ſuus Epiſcopus, & contra eam cuius Dominus impedit ingreſſum, vel negotium Nuntij Apoſtolici.cap. 27.num.169.

Item interdicitur vniuerſitas quouis nomine nuncupata, quæ appellauerit à Papa ad futurum concilium, vel ad id auxilium præſtiterit,vel conſilium. Per bullam cœnæ. num.58.

Et in omnibus caſibus,in quibus iure fertur interdictum locale generale, ob delictum populi,fertur perſonale generale contra ſuum populum, non tamen quando fertur ob delictum ſolius Domini, ſi non exprimatur. Fertur etiam particulare locale Eccleſiæ, quando vniuerſitas facit,vt capiatur,percutiatur,vel in exilium mittatur ſuus Epiſcopus, & quando clerici,vel conuentus

Eccle

Eccleſiæ nolunt reſtituere corpora, vel monumenta eorum, quos in ea ſepelierunt. num.169.

Interdictum perſonale particulare ſolùm includit perſonas nominatas, & actus in eo expreſſos,& qui includuntur in illis. Si verò nulli exprimantur, omnes,qui prohibentur interdictis,cenſentur incluſi.num.170.

Nunc autem iam non tenemur vitare interdictum etiam notorium, & manifeſtum, niſi denunciatum.num.187.& ſpecialiter in Nou.cap.9.num.8. Et poſteà,cap.27.nu.34. & 35.videtur mutare hanc ſententiam circa cenſuras manifeſtas:vide tenorem extrauag. & eius declarationem in hoc compend.tit. Hæreticus.

Nec tenemur ſeruare interdictum nullum,ſi nullitas ſufficienter ſit publicata. Eſt autem nullum regulariter in iis caſibus in quibus excommunicatio.num.187.

Laicus non dicitur propriè violare interdictum,quamuis audiat Miſſam,vel alia diuina officia in loco interdicto,exceptis quatuor caſibus. I. Cùm ipſemet eſt interdictus perſonaliter, etiam ſi interdictum ſit generale oppidi eius. II. Cùm expreſsè, vel tacitè eſt cauſa, quòd illa officia dicantur rogãdo,iubendo,aut præbẽdo ad id cauſam ſua præſentia, & auditione. III. Cùm

dicit talia officia, qualia dicendo violarent clerici. IV. Cùm mentiendo aſſerit ſe eſſe clericum minorum ordinum, aut habere priuilegium, & ita intrat ad audienda diuina officia vetita, vbi dicebantur ianuis clauſis. cap. 27. num. 187. Vnde laicus violans interdictum, peccat ſæpe mortaliter. nu. 243. An verò incurrat irregularitatem, vide tit. Irregularitas VII.

Clerici violantes interdictum peccant mortaliter. nu. 187. Cenſentur violare illud, quoad peccatum mort. quoties faciũt prohibitum illis per interdictum perſonale, vel locale. Sed quoad irregularitatem incurrendam toties violare cenſentur, quoties referuntur. cap. 25. num. 83. 93. 94. & cap. 27. nu. 244. & in hoc comp. tit. Irregularitas. VII.

Moniales, & monachi nullum ordinem habentes peccant mort. faciendo tempore interdicti officia prohibita clericis: & quamuis non fiant irregulares, fiunt tamen intelligibiles actiuè & paſſiuè. cap. 27. nu. 187.

Multa priuilegia ſuper interdicto, ſuſpenſione religioſis conceſſa, ſunt iam per Trid. eis ſublata. num. 190.

Digitized by Google

INTERDICTVM. III.
Quis, & quomodo ponat illud & tollat.

COmmuniter, qui poteſt excommunicare,& ſuſpendere,poteſt interdicere.cap. 27.num.168.

Interdictum poſitum,donec quid certum fiat,illo facto ceſſat.cap.27.num.165.

Non ſufficit culpa non ſoluēdi debitum, vt feratur interdictum generale auctoritate ordinaria, ſine ſpeciali mandato Papæ. & quamuis particulari Eccleſiæ ferri poſſit, non tamen toti parochiæ.num.168.

INTERDICTVM. IV.
Quo ad effectum.

CVi interdicitur ingreſſus Eccleſiæ, poteſt extra Eccleſiam facere officia diuina, vel celebrare domi, vel in ſacello non erecto auctoritate Epiſcopi. Poteſt etiam introire Eccleſiam, & ibi orare,quando non aguntur diuina officia:non tamen poteſt ea audire, quamuis poſſit tranſire per eccleſiam,etiam quando ea fiunt. cap.27.nu.170. A

Per interdictum prohibentur omnia officia B

ficia diuina, Sacramenta,& Eccleſiaſtica ſepultura, exceptis iis quæ expreſsè vel tacitè permittuntur. Regulariter autem prohibentur omnia exercitia ſpecialiter deputata alicui ordini, maiori, vel minori. num. 171. Per officia diuina in hac materia non intelliguntur omnia & ſola contenta in miſſali & breuiario, ſed ea quæ in iis,& in pontificali, aut in aliis legitimè ſunt ordinata ad vſum Ordinum, & aliorum Sacramentorum, vel Sacramentalium, & ad horas canonicas. num. 172.

Poteſt dici vna Miſſa in hebdomada etiam in Eccleſia ſpecialiter interdicta ad renouandam Euchariſtiam. num. 173.

D Poſſunt celebrari omnia diuina officia in loco generaliter interdicto ianuis clauſis voce ſummiſſa, non pulſatis campanis, excluſis excommunicatis & interdictis: ſecus in loco ſpecialiter interdicto. nu. 173. 174.

Et hæc celebrari poſſunt, per quoſcumque clericos etiam primæ tonſuræ, non ſolùm illius Eccleſiæ, ſed cuiuſcumque. Excipiuntur tamen clerici coniugati, niſi eſſet conſuetudo præſcripta. Vox autem debet eſſe tam clara, vt ab aliis poſſit audiri in choro: quòd ſi à curioſis audiatur extra Eccleſiam non nocet. num. 174.

Non habentes priuilegium, non ſunt admitten

mittendi ad oblationem, quæ fieri ſolet in medio Miſſæ:neque eis eſt porrigenda pax, nec aperienda feneſtra, nec foramen, per quòd poſſint intueri Euchariſtiam. Nec Sacerdos poteſt abſque prædicta modificatione benedicere aquam, nec illa inſpergere populum ante Miſſam cũ antiphona *Aſperges*. Poteſt tamen populus ſumere aquam benedictam,& clericus illam dare tamquam laicus. Poſſunt etiam clerici accipere funeralia, quamuis defuncti ſepeliantur extra locum ſacrum.num.174.

Tempore autem generalis interdicti,plures poſſunt recitare horas canonicas domi ianuis clauſis:dummodò nõ audiantur à non habentibus priuilegium, quamuis audiant aliquid per tranſitum.num.175.Secus in loco ſpecialiter interdicto.ibid.

Non prohibetur benedictio menſæ, fructuum,baculi,ſacculi ad peregrinandum, & habitus nouitiorum. num.172. Nec oratio matutina,meridiana,veſpertináque, nec benedictio Epiſcopi iter facientis. num.176. ſecus publica,& ſolennis cum baculo. num. 177.

Non prohibetur declaratio ſcripturæ ſacræ,nec prædicatio.num.176.

Nec oratio priuata in Eccleſia etiam illis qui fuerunt cauſa interdicti, quamuis ſint

ſint interdicti perſonaliter. Nec dare vel accipere aquam in ingreſſu Eccleſiæ, nec cantus laicorum; etiamſi cantent Litaniam vel Pſalmos, etiam intra Eccleſiam. Imò & clericis licet dicere Litanias ſine cantu, vel cum cantu, dummodo ſine cruce leuata; & ſuper pelliceis, & ordine procedendi, aliàs non. Nec prohibetur excommunicare, vel abſoluere excommunicatum, ſine ſtola, & ſolennitate ſacerdotali. Nec introducere puerperam in Eccleſiam ad reddendam gratias Deo, etiam cum confeſſione generali ſine ſtola, & ornatu ſacerdotali. Nec confeſſio generalis, quam ſolent facere laici Sacerdoti: nec adoratio crucis Veneris ſancti, nec recommendatio animarum defunctorum, nec alia ſimilia, quia non ſunt officia diuina. num. 176.

Clerici ſeruantes interdictum poſſunt ſepeliri, in loco ſacro abſque ſolennitate, quamuis ſint coniugati, dummodò conſuetudo habeatur, vt clericus coniugatus cum vna, eáque virgine, poſſint intereſſe diuinis, ſicut non coniugati, aliâs non. nu. 176. Laici autem non poſſunt ſepeliri in ſacro, nec extra illum cum officio diuino: tamē ſublato interdicto deferendi ſunt ad illum: & ſi ſepeliantur in illo durante interdicto, non ſunt extrahendi. num. 176. Nec prohibetur

baptiſmus

baptiſmus pro paruulis: nec catechiſmus, exorciſmus, & vnctio olei pro adultis catechumenis. Nec Sacramentum Confirmationis, nec conſecratio chriſmatis, & olei baptizandorum. Nec confeſſio Sacramentalis pro infirmis; & etiam pro ſanis qui non ſint excommunicati, aut interdicti, aut non dederint cauſam interdicto: aliàs non ſunt admittendi, niſi priùs ſatisfaciant. num. 178.

Nec prohibetur Euchariſtia morituris nō ſanis, quamuis ſint clerici, vel religioſi: Nec oſtendere Euchariſtiam, quando redit ex infirmis. Nec Sacramētum matrimonij etiam interdictis perſonaliter, non tamen permittitur benedictio nuptialis. num. 179.

Prohibetur dari extrema vnctio, etiam clericis, & religioſis, & conferri ordines. num. 79. N

Non poſſunt pulſari campanæ, nec campanulæ ad horas canonicas, bene tamen ad alia, vt ad Aue Maria, ad oſtendendum reliquias, ad notificandum horas vel aliud, quod non ſit officium diuinum: ex quo fortè originem duxit Salmanticenſis conſuetudo pulſandi ad notificandum interdictum, etiam horis, quibus finienda erat pulſatio ad primam, & ad veſperas: quæ conſuetudo non excuſaret in terris,

ybi

Digitized by Google

vbi primùm inciperet, quia eſſet manifeſta fraus. num. 177.

Non poteſt Epiſcopus publicè benedicere ſolenniter cum baculo, & verſu *Adiutorium*, &c. nec benedicere Abbatem, vel Abbatiſſam, nec conſecrare calices, altaria, virgines, nec benedicere corporalia, & alia ornamenta ad celebrandum, nec vela Monialium: nec ipſe, nec parochus poſſunt benedicere candelas in die Purificationis, nec ramos in die palmarum: nec dicere miſſam ſine celebratione. Poterunt tamen hæc fieri ſecretò, & ideò fieri poſſunt publicè in diebus, in quibus tollitur interdictum. nu. 177.

O Priuilegium audiendi diuina officia non valet illis qui fuerunt cauſa interdicti. numer. 180.

Si non fuerunt cauſa, & ſunt perſonæ ſingulares valent pro ſe, & pro ſingularibus domeſticis, non receptis fraudulenter ad audiendum. Si autem eſt collegium tantùm, valet collegis. 181.

Clericus, qui habet vnum famulum laicũ poteſt dicere Miſſam in Eccleſia ſeruiente illo. num. 181.

Priuilegia religioſorum admittendi ad diuina ſuos confratres, etiam extendũtur ad illos, qui licèt ſint extra monaſteria, tamen ſe addixerunt illi ordini, habitu mutato ſæculari,

culari, vel donarunt inter viuos ſua bona reſeruato ſibi vſufructu quamdiu viuerent. num. 181.

Habentes priuilegium, vt admittantur ad diuina, poſſunt ſepeliri in cœmeterio. ibidem.

Ius commune permittit, vt tempore interdicti poſſint peragi omnia officia diuina publicè apertis ianuis, pulſatis campanis, & alta voce, excluſis excommunicatis, & admiſſis interdictis (dummodo illi quorum culpa poſitum fuit interdictum, non accedant ad altare) die Natiuitatis, Paſchæ, reſurrectionis, Pentecoſtes, Aſſumptionis B. Virginis Mariæ: diebus tantùm, & non octauis: item feſto Corporis Chriſti cùm tota ſua octaua, & feſto Conceptionis cum ſua octaua, in Eccleſiis vbi dicitur Miſſa, Egredimini &c. ſecus vbi non dicitur. num. 182. Quæ interdicti ſuſpenſio durat à primis veſperis vſque ad completorium diei ſequentis incluſiuè, vel octauæ poſtremæ. nu. 184. atque in his feſtis non ſolùm diuina officia Miſſæ, ſed etiam reliqua omnia publica, priuata, ordinaria, & extraordinaria, poſſunt fieri publicè: & conſequenter poteſt Epiſcopus facere ea quæ ſuprà dicta ſunt eodem tit. lit. N. num. 185.

Quando verò interdictum ſuſpenditur à iudice

iudice ea ſolùm poſſunt fieri, ad quæ ſuſpenditur. num. 183.

Priuilegia ſuſpendendi Interdictum in feſtis Religionum ſublata ſunt per Concilium Tridentinum. cap. 27. num. 190.

INTERDICTVM. V.

Quo ad pœnas contra violantes illud.

QVI celebrat miſſam, vel alia diuina officia in loco non interdicto coram perſonis interdictis, peccat mort. & eſt ab ingreſſu Eccleſię ſuſpenſus: & ſi ſtante illa ſuſpenſione celebrat, fit irregularis. Quod quantùm ad irregularitatem, & ſuſpenſionem intelligendum eſt tantùm de exempto à iuriſdictione ordinaria. cap. 25. num. 94.

Irregularis eſt clericus, qui violat interdictum celebrando in Eccleſia interdicta. cap. 25. num. 83. & interdictus exercendo aliquem actum pertinentem propriè ad ſuum ordinem. Vide, Irregularitas. VII. Religioſi non ſeruantes interdictum generale ſunt excommunicati. cap. 27. num. 146.

De monacho & moniali violantibus interdictum, vide tit. Interdictum. II. lit. I.

INTER

INTERESSE.

MALEFACTOR tenetur reſtituere intereſſe,& damnum etiam extrinſecum. cap.17.num.140.Secus de intereſſe remoto, & extra rem. cap. 25.num.51.

Intereſſe eſt duplex damni emergentis, & lucri ceſſantis.cap.17.num.211.vide plura tit. Reſtitutio.

INTERROGATIO.

DEBET fieri à confeſſario de his quæ creduntur neceſſaria ad integram & fructuoſam confeſſionem.cap.5.num.2.

Nec debet fieri de omnibus peccatis quæ pœnitens poterat commiſiſſe, ſed de conſuetis tantùm, & non de occultioribus, vel ſi fiat,ſit cautè.cap.5. num.3.

Interrogatio de numero eſt neceſſaria. num.2.

Non debet eſſe nimia in peccatis carnalibus.cap.5. num.4. cap.16.num.4. & de venereis circa coniugatos ſit nimis moderata: & de his honeſtè fiat.cap.5.num.4.

Debet fieri de actibus paſſionum, vtrùm ſint mortales, an veniales, niſi confeſſarius ex

Digitized by Google

ex modo confitendi,& ex qualitate perſonæ tacitè id coniiciat, vt plerumque coniicitur. Additum in Nou.Præl.5. num.6.

Interrogatio de ſtatu pœnitentis, & an detineatur aliquo impedimento, quo durante abſolui nequeat, non eſt neceſſariò facienda ante confeſſionem. cap. 10. num. 2. 3.

Nec etiam eſt neceſſe, vt præcedat interrogatio, vtrùm pœnitens ſit excommunicatus, ad finem euitandi excommunicationem minorem, quia nullum eſt tale periculum. cap. 10. num. 3. & cap. 27.

Pœnitens non eſt damnandus, eo quòd malit de peccatis interrogari, quàm ipſe referre. num. 6. cap. 10.

Omittere aliquam interrogationem per inaduertentiam, vel obliuionem, non videtur mortale. cap. 5. num. 2.

INVENTA, vide Reſtitutio. x i.

INVIDIA.

EST *vitium inclinans ad triſtandum inordinatè de bono alieno, eo quòd minuit ſuam excellentiam.* Eſtque mortale ex genere ſuo. Eius filiæ ſunt Odium, Suſurratio, Detractio, Lætitia in aduerſis aliorum, & Triſtitia de proſperis eorum. cap. 23. num. 118.

Triſtitia,

Triſtari, vel dolere deliberatè de quouis bono proximi notabili, eo quòd per hæc minuatur propria excellentia, peccatum eſt mortale, niſi parua materia, aut ſurreptio, excuſent. ibidem.

Triſtari eo quòd non habeat tanta bona temporalia ſicut proximus, tunc eſt mortale, vel veniale, quando finis, ob quem fit, fuerit talis. num. 118. §. 2.

Triſtari eo quòd Deus largitur bona malis, mortale eſt, ſi fiat incuſando diuinam prouidentiam. ibid. §. 3.

Et conſequenter peccat mort. qui ob id proponit imitari malos, vt ſimilis ei fortunarum copia eueniat.

Triſtari eo quòd ſe videat carere virtutibus illis, quas in aliis videt ad finem quærendi eas; bonum eſt. ibid. & generaliter triſtitia ob bonum, ſi ſit ordinata, & cæteræ circumſtantiæ adſint, virtus eſt. ibidem. §. 2.

Triſtitia quæ naſcitur de bono alieno, ex eo quòd minuit excellentiam ſuam, eſt propriè & ſola pertinens ad inuidiam, quæ ſemper eſt peccatum, & de ſuo genere mortale. ibid. §. 1.

Dolere de bono alieno, quòd ſit ſuum, vel eo quòd iudicetur illo indignus, ſemper eſt peccatum odij, vel indignationis. Dolere autem de tali bono, quòd ſit dānoſum ſibi

vel alteri, indifferens eſt. numer. 118.

Triſtitia ſeu dolor de quocumque bono ſpirituali diuino, peccatum eſt Accidiæ, ſi fiat eo quòd in ipſo homine eſt, & eſt graue, & mortale ſi deliberatio animi adſit. Triſtari verò de bono diuino, quatenus eſt in Deo, eſt odium Dei, quod ſuo genere eſt omnium peccatorum maximum & grauiſſimum. num. 124.

Triſtari de aliquo bono ſpirituali, quatenus eſt laborioſum, & impedimentum aliorum operum, vel triſtari de bonis virtutum moralium, vel de bono temporali, non eſt peccatum accidiæ, ſed alterius vitij tali virtuti contrarij, vel inuidiæ. num. 124.

Inuidia ſeu triſtitia fraternæ gratiæ, eſt peccatum contra ſpiritum ſanctum. nu. 126. Cur dicatur irremiſſibile, vide. tit. peccatũ.

INVOCATIO

Dæmonum.

EST duplex, expreſſa vel tacita. Expreſſa eſt *quando verbo, vel opere imploratur auxilium dæmonum.* Tacita eſt *quando quis enititur facere aliquid per cauſas, quæ nec ſuapte natura, nec ex diſpoſitione diuina, aut Eccleſiaſtica poſſunt illud efficere; Vel quando tales cauſæ tanquam neceſſariæ adiunguntur aliis, quæ* poſſunt

Digitized by Google

poſſunt talem effectum produccre. cap. 11. num. 22. Nouo num. 25.

Exempla hæc poſſunt eſſe. I. vti verbis ſacris, ea lege vt ſint ſcripta, vel ligata tali tempore, modo, materia, aut à tali perſona: & aliis huiuſmodi: quod eſt peccatum mortale. num. 23. & 34. Nouo num. 25. & 35.

II. Adiungere cauſis naturalibus aliquos characteres ſignificatiuos, ad intelligendum dæmonem factos: vel nomina incognita, ſed ad dæmones relata, quod etiam eſt mortale. ibidem.

III. vti cauſis naturalibes veluti chartis, aleis, ſortibus, aſtrolabio, cribro, & aliis huiuſmodi ad ſciendum ſecreta, & arcana, vel furtum commiſſum, vel ad ſubitò medendum; quod etiam eſt peccatum mortale. cap. 11. num. 22. & num. 30. No. nu. 25. & 30.

IV. Vti verbis ſacris ad inanem effectum, vt ad mouendum annulum ſupra filium, vel ad voluendum cribrum: quod opera diaboli fit, & eſt peccatum mortale. ibidem.

V. Miſcere falſa. veluti dicendo quòd Chriſtus habuit febres, num. 22. Nou. nu. 25.

Peccat mortaliter qui habet dæmoné ſeu ſpiritum familiarem ad ſciendum ſecreta, vel remotiſſimo loco geſta. n. 24. No. nu. 26.

Peccat etiam m. qui tacitè vel expreſsè inuocat dæmonem, vt ſibi præſtet conſiliũ,

 fauorem,

Digitized by Google

fauorem,vel auxilium.n.27. No.n. 28.Idem de eo qui per modum obſecrationis adiurauit dæmonem.ibidem.vide,Adiuratio.

Peccat item mort. qui vult inueſtigare,vel inueſtigat theſaurum per operam dæmonis. num.28. Idem de eo qui,vt inuocationibus, & incantationibus dęmonum,alicui noceat, componit vel facit componi veneficia.num. 28. Sed de aliis pluribus huic materiæ contingentibus. vide tit. Superſtitio.

IRA.

Est *vitium inclinans animum ad appetitum inordinatum vindictæ.* Eius filiæ ſunt Indignatio, Tumor, Clamor, Blaſphemia, Contumacia,Opprobrium,Rixa.cap.23.nu. 115.De ira quatenus eſt paſſio,vide.tit.Anima, & tit. Paſſio. Peccat mort. peccato iræ, qui deliberatè vult vindictam notabilem immeritam, vel maiorem merita,vel meritam, auctoritate propria; vel contra Iuris ordinem; vel principaliter in malum proximi,& non in bonum iuſtitiæ. ibid.

Peccatum mortale iræ committit qui per indignationem, aut tumorem, aut clamorem inordinatum facit aliquid prohibitum ſub mortali. cap.23.num.116.

Vide plura tit.Maledictio, Vindicta.

IRREGVLARITAS I.

In communi.

IRREGVLARITAS *eſt impedimentum inductum à iure canonico directè impediens acceptionem ordinum Eccleſiaſticorum, aut aliquem vſum eorum quatenus ſunt ordines, etiam poſt pœnitentiam.* cap. 27. num. 191. A

Non eſt cenſura. num. 152. 191. 250. nec pœna. num. 252. Nou. 253. Et ideo differt à cenſuris, & aliis impedimentis, quæ licèt priuant vſu ordinum, quatenus ſunt Sacramenta, aut officia, vel beneficia, non tamen quatenus ſunt Ordines ſaltē directè. n. 191.

Irregularitas non impedit abſolutionem à peccatis: & aliqua irregularitas impedit acceptionem ordinum, & non vſum: & aliqua vnum vſum, & non alium. ibidem. B

Irregularitas omnis inducta fuit iure humano Eccleſiaſtico: aliqua tamen eius origo fuit in veteri teſtamento inducta. ibidem. §. 1.

Irregularitas nullo modo dicenda eſt ſuſpenſio; Neque excommunicati, ſuſpenſi, aut interdicti, quatenus ſunt tales, dicuntur irregulares, neque ſunt. §. 2. 3.

Irregularitas eſt quintuplex, ſcilicet ex defectu Sacramenti, Corporis, Animæ, Le- C

 nitatis

nitatis perfectæ,& delicti. num. 192.

Non incurritur propter ſolam voluntatem faciendi id, ob quod imponitur.num. 192.Neque vlla eſt mentalis. num. 210.

D In foro exteriori nemo in dubio iudicandus eſt irregularis:ſecus in interiori:& forũ interius dicitur non ſolùm pœnitentiæ, ſed etiam conſilij. num.192.

Non incurritur niſi in caſibus à iure expreſſis. num. 192. 194. Et occulta quidem tantùm nocet quoad forum conſcientiæ, quantùm publica, & vtraque eget diſpenſatione. num.194.

E Nulla irregularitas inducit priuationem beneficij iam quæſiti.nu. 249.dicto. 5.Quod, ſi præcedat, reddit collationem nullam. dicto 6.de quo plura.tit. beneficium. 3.

Non ſufficit, nec requiritur enormitas ad inducendam irregularitatem.ibid. dict. 6.

Irregularitas reddit inhabilem ad beneficium curatum, non tamen ad ſimplex, dummodò non requiratur celebratio. ibid. de quo plura. tit. beneficium. 3.

IRREGVLARITAS II.

De prima ſpecie, ſcilicet Bigamia.

A BIGAMIA *eſt ſtatus coniugati cum duabus coniugibus, ſiue ante ſiue poſt baptiſmum*

ſmum ductis.cap. 27.num. 195. Nam infidelis paganus non eſt incapax ſaltem huius irregularitatis. num. 209,

Bigamia impedit ordines ob quatuor. I. Quia bis coniugatus non ſignificat aptè vnionem Chriſti cum Eccleſia vnica ſua ſponſa. II. Quòd excellentia Sacramenti ordinis hoc meretur. III. Quòd eſt ſignum incontinentiæ. IV. Quòd adimit auctoritatem ad perſuadendam caſtitatem. cap.27. num.195. B

Bigamia eſt triplex. I. Vera,quæ eſt eius, qui habuit, & cognouit duas vxores altera mortua. II. Interpretatiua,eſt eius,qui contraxit quidem cum vna, ſed ea vel corrupta ſoluta,vel vidua:vel ſi cum virgine,ſed eam poſt adulterium cognouit etiam ignorans: Vel ſi contraxit cum vna validè,& cum alia inualidè, vel cum duabus inualidè. III. Similitudinaria eſt eius, qui ſacris initiatus, vel voto ſolemni adſtrictus,contraxit etiam cum vnica & conſummauit : quamuis contraxerit inualidè. ibidem. C

Laicus autem,& clericus minoribus tantùm initiatus, contrahens inualidè cum vidua,vel corrupta,non fit bigamus. Neque eſt bigamus qui contrahit cum deſponſata alteri, etiam de præſenti, dum tamen illa ſit virgo,neque etiam ſi cum multis contrahat, D

Digitized by Google

ſi vnam tantùm cognoſcit. num. 196.

Vir non fit bigamus, ſi poſt adulterium à ſe commiſſum, ſuam vxorem cognoſcat, etiam ſi habeat multas concubinas, dummodo fuerit cum vna ſola virgine coniugatus. ibidem.

E Qui contraxit cum vna ſola virgine, ſed ſcurrili, vel fabularum actrice, vel ſerua, licèt non ſit bigamus, non tamen debet ordinari coniuge mortua. In omni bigamia poteſt Papa diſpenſare: in Vera quidem, niſi cum magna cauſa non poteſt ordinaria poteſtate diſpenſare: in reliquis ſaltem cum iuſta cauſa. Et ſolus ipſe in Vera & Interpretatiua. Sed in Similitudinaria poteſt Epiſcopus, ſi fœmina fuit virgo. cap. 27. num. 196. 197.

Mulier non fit bigama, eo quòd reddat debitum marito, quem ſcit adulterari, vir autem ſic, etiam ignoranter. cap. 16. num. 7. cap. 27. 195.

IRREGVLARITAS III.

De Secunda ſpecie Irregularitatis.

Ex defectu Corporis vel animæ §. I.

A HÆc ſpecies incurritur ob defectum membri principalis (quamuis ſit occultum,

cultum, nec impediat vſum ordinis, veluti virilia abſciſſa) dummodo contingat ex culpa: ſiue ipſemet illa abſciderit, vel alius ob eius rogatum, vel iuſſum: ſiue id factum ſit in pœnam ſui delicti, vel à iudice, vel ab alio. cap. 27. num. 198. & quamuis ipſe ſibi bono zelo abſcideret. num. 218.

Non tamen erit irregularis qui natus eſt ſine pudendis, aut caſtratus ab alio ſine ſua culpa. num. 199.

Error vulgi eſt dicere quòd eunuchus geſtare debeat ſecum illa arefacta, vel in puluerem redacta. num. 200.

Incurritur etiam hæc ſpecies ob defectum partis membri, quam ipſe abſcidit per indignationem ſibi ipſi, quamuis non impediat celebrationem, dummodò indignatio ſit notoria. Nam in hoc caſu ex notorietate tantùm delicti incurritur, non ex defectu. num. 198. §. 2.

Non incurritur propter imbecillitatē, vel defectum mēbri contingentem abſque propria culpa, niſi impediat celebrationē. Vnde claudus, qui non eget ſcipione in altari, nec carens viſu dextri oculi qui aliis apparet ſanus, imo nec ſiniſtri, ſi poſſit ſatis cernere ad celebrandum, non eſt irregularis. Idem de macula oculi non priuante viſu, aut leuem habente deformitatē; nam hæc, neque defor- B

mitas gibbi, aut faciei, quæ non ſit notabilis, non inducunt irregularitatem. Secus de eo, qui caret prorſus viſu oculi canonis, id eſt, ſiniſtri (nam de hoc idem cenſendum eſt, ac de carente oculo, ſeu monoculo, qui eſt irregularis) quamuis integer appareat, dũmodo canonem legere non poſſit ſine nimia conuerſione faciei ad populum: aliàs ſecus. Quia in hoc deformitas cauetur magis quàm defectus viſûs. num. 199.

C Incurritur ob imbecillitatem membri, quę inhabilem facit ad celebrandũ ſaltem abſque notabili deformitate, ſiue incurratur cum culpa, vel ſine ea. n. 200. & 209. poſt medium: idem de membro ſuperuacaneo, aut nimis grandi. Quæ autẽ ſit talis deformitas, ad Epiſcopũ, non ad confeſſariũ, neq; ad Pręlatum religioſi ordinandi pertinet iudicare. num. 200.

Incurritur etiam ob defectum auriculæ. ob deformitatem. num. 222. No. num. 223.

Quid dicatur propriè membrum, & an digitus ſit tale, vide tit. Irregularitas. 5.

Defectus, vel exceſſus membri faciens irregularem ad vnum officium, non facit ad aliud. Sicut qui ob talem defectum, vel exceſſum non poteſt celebrare, poterit abſoluere vel alia facere. Sed hoc eſt verum quãdo prouenit abſque propria culpa, & ſolùm

quoad

quoad iam ordinatos.num.200.§.7.

Qui habet manus vel faciem notabiliter deformes; quamuis celebret, non incurrit irregularitatem. cap.25.n.72.In hac irregularitate ſolus Papa diſpẽſat. c.27.n.200.§.8.

OB DEFECTVM *natalium, & ætatis.§. II.*

INCVRRITVR ex illegitimitate quantumuis occulta. nam quoad forum conſcientiæ, parum aut nihil refert an ſit occulta vel publica.ca.25.n.69.c.27.n.194.§.6. & n.201. Et ſub nomine illegitimi comprehenditur omne genus illegitimorum, qui omnes ſunt irregulares. Et quamuis filius coniugis adulteræ,nõ teneatur credere matri id aſſerenti,tamen ſi credit, debet petere legitimationẽ occultam,ſi ipſe aliâs publicè habitus eſt pro legitimo. cap. 27. num.201.

Illegitimus qui ſine diſpenſatione ordinatur,peccat mort.& fit irregularis. c. 25.n. 69.Sed hic (quoad irregularitatem) videtur fuiſſe error impreſſoris in Antiquo:nam in No.dẽpta eſt illa particula:& c.27.n.194.in vtroque, expreſsè dicit contrarium: ſcilicet illum peccare mortiferè; ſed non fieri irregularem,

gularem. Quoniam irregularitas non inducit aliam nouam irregularitatem, ſicut inducit violatio cenſuræ. cap. 27. num. 194.

In hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat ad ordines, dignitatem, & beneficium curatum. Ad minores verò, & vnum beneficium ſimplex, Epiſcopus poteſt: & ius commune cum profitentibus religionem ad omnes ordines: non tamen vt poſſit eſſe Prælatus. Neque Monialis illegitima poteſt per ius commune eſſe prælata, etiam cum diſpenſatione Epiſcopi. num. 201. §. 10.

F Incurritur etiam Irregularitas ob defectum ætatis: in qua ſolus Papa diſpenſat; etiam cum religioſo. num. 202.

Qui ordinatur ordine ſacro ante legitimam ætatem peccat mortaliter, & eſt ipſo iure ſuſpenſus, & ſi vtatur illo ordine fit irregularis, cum quo etiam ſolus Papa diſpenſat. cap. 25. nu. 70. Non tamen peccaret puer, aut infans, ſi in tali ætate ordinaretur etiam presbyterio, neque eſſet ſuſpenſus: ſiquidem ſuſpenſio ob propriam culpam incurritur. cap. 27. num. 165.

G At huiuſmodi ordinatus etiam infans, characterem quidem ſacri ordinis, & priuilegia ad characterem ſpectantia acciperet, non tamen ordinis exequutionem, neque priuilegia ad eam pertinentia. nu. 202.

De

De ætate legitima.vide tit.Ætas.

Incurritur etiam ob lepram, tam ad ſuſcipiendum ordines, quàm ad exercendum ſuſceptos.. Atque idem de alia infirmitate quæ præbet notabile ſcandalum vſui ordinum:& in hac ſolus Papa diſpenſat. nu.202.

Incurrit etiam, qui patitur epilepſiam ſeu morbum caducum : ita vt ſemel captus hoc morbo numquã ordinari poſſit, quamuis omnino ſanus appareat. Neque qui iam ordinatus eſt, ſi ſæpe decidit, aut ſi rarò,tamen ſpumas euomit, non poteſt celebrare: aliàs ſic. Idem dicendum de amente,lunatico,& furioſo : & in his omnibus ſolus Papa diſpenſat.ibi.num.203. H

Eſt etiam irregularis energumenus à Dæmone obſeſſus, qui ſemel captus numquam poteſt ordinari, aut ſi eſt iam ordinatus, numquam debet celebrare. Cum quo ſolus Papa diſpenſat.ibid.

Incurrit etiam hermaphroditus vtroque ſexu præditus,ſi in eo præualet ſexus fœmineus, imò eſt incapax characteris: ſecus ſi præualeat virilis ſexus, ſed nec tunc debet ordinari. in hac ſolus Papa diſpenſat. ibid. §.15. I

Eſt etiam irregularis qui non poteſt retinere in ſtomacho vinum,quin illud euomat. Cum quo neque Papa diſpẽſat.Poſſet tamen ordi

ordinari minoribus:cap.27.nu.204.§.18.

I Seruus eſt irregularis ad hoc, quòd non poſſit ordinari contradicente aut ignorante Domino ſuo. Quòd ſi cum eius facultate ordinetur, manet liber. Si verò illo ignorante, vel contradicente ordinetur minoribus, manet adhuc ſeruus. Si ſubdiaconatu vel diaconatu initietur, poterit ſe redimere dando pretium iuſtum, vel alium ſeruum. Si autem presbyterio, manet liber dato peculio, vel ſi non habet, ſatisfaciet præſtando ei obſequia presbyterum decentia.nu.203.

L Infamis ob infamiam iuris vel facti eſt irregularis. Atque ob infamiam iuris ſolus Papa diſpenſat, niſi quando Epiſcopus diſpenſans ſuper delicto, in quo poteſt, acceſſoriè tollit infamiam. In ea verò, quæ ex infamia facti naſcitur, ſicut ex crimine notorio, Epiſcopus diſpenſat. Imò per ſolam pœnitentiam & emendationẽ tollitur. iuxta regul.iuris. *Omnis res per quaſcunque cauſas componitur, per eaſdem diſſoluitur.* num.204.

IRREGVLARITAS IV.

De tertia ſpecie Irregularitatis ex defectu aliquo animæ. §. III.

IDiota, qui legere & ſcribere neſcit, irregularis eſt etiam ad primam tonſuram. quod

quod hodie magis confirmatur ex Concil. Tridentino. Imò etiam ex eodem videtur fieri irregularis ad minores, qui Latinam linguam non intelligit. In hoc defectu rarò, aut nunquam diſpenſat, niſi ratione ætatis ad diſcendum. cap. 27. num. 205.

Infidelis non baptizatus etiam catechumenus ſanctus, eſt incapax characteris ordinis. Hæreticus autem, & fautor hæreticorum, etiam conuerſi ſunt irregulares: & filius hæretici (qui talis exceſſit) vſque ad ſecundam generationem per lineam virilem, & vſque ad primam per fœmineam eſt irregularis. num. 205. N

Item Neophytus recens conuerſus, vel baptizatus; non tamen quos vulgus nouos Chriſtianos appellat; & multò minus eorum filij. ibidem. de Amente qui habet defectum iudicij continuum, vel interpollatum, dictum eſt ſuprà, eod. tit. O

In his omnibus irregularitatibus ſolus Papa diſpenſat, excepto, quòd in eo qui non eſt baptizatus, & in eo qui habet defectum iudicij continuum, non poteſt. num. 205.

IRREGVLARITAS V.

De quarta ſpecie ſcilicet ex defectu, perfectæ Lenitatis.

Hæc

Digitized by Google

ordinari minoribus: cap.27.nu.204.§.18.

I Seruus eſt irregularis ad hoc, quòd non poſſit ordinari contradicente aut ignorante Domino ſuo. Quòd ſi cum eius facultate ordinetur, manet liber. Si verò illo ignorante, vel contradicente ordinetur minoribus, manet adhuc ſeruus. Si ſubdiaconatu vel diaconatu initietur, poterit ſe redimere dando pretium iuſtum, vel alium ſeruum. Si autem presbyterio, manet liber dato peculio, vel ſi non habet, ſatisfaciet præſtando ei obſequia presbyterum decentia. nu.203.

L Infamis ob infamiam iuris vel facti eſt irregularis. Atque ob infamiam iuris ſolus Papa diſpenſat, niſi quando Epiſcopus diſpenſans ſuper delicto, in quo poteſt, acceſſoriè tollit infamiam. In ea verò, quæ ex infamia facti naſcitur, ſicut ex crimine notorio, Epiſcopus diſpenſat. Imò per ſolam pœnitentiam & emendationẽ tollitur. iuxta regul. iuris: *Omnis res per quaſcunque cauſas componitur, per eaſdem diſſoluitur.* num.204.

IRREGVLARITAS IV.

De tertia ſpecie Irregularitatis ex defectu aliquo animæ. §. III.

IDiota, qui legere & ſcribere neſcit, irregularis eſt etiam ad primam tonſuram. quod

quod hodie magis confirmatur ex Concil. Tridentino. Imò etiam ex eodem videtur fieri irregularis ad minores, qui Latinam linguam non intelligit. In hoc defectu rarò, aut nunquam diſpenſat, niſi ratione ætatis ad diſcendum. cap. 27. num. 205.

N Infidelis non baptizatus etiam catechumenus ſanctus, eſt incapax characteris ordinis. Hæreticus autem, & fautor hæreticorum, etiam conuerſi ſunt irregulares: & filius hæretici (qui talis exceſſit) vſque ad ſecundam generationem per lineam virilem, & vſque ad primam per fœmineam eſt irregularis. num. 205.

O Item Neophytus recens conuerſus, vel baptizatus; non tamen quos vulgus nouos Chriſtianos appellat; & multò minùs eorum filij. ibidem. de Amente qui habet defectum iudicij continuum, vel interpollatum, dictum eſt ſuprà, eod. tit.

In his omnibus irregularitatibus ſolus Papa diſpenſat, excepto, quòd in eo qui non eſt baptizatus, & in eo qui habet defectum iudicij continuum, non poteſt. num. 205.

IRREGVLARITAS V.

De quarta ſpecie ſcilicet ex defectu, perfectæ Lenitatis.

Hæc

A HÆc ſpecies oritur ex occiſione hominis,vel mutilatione membri eius in caſu licito. Vnde incurrit hanc qui etiam licitè occidit, vel mutilat membrum. cap.15. num.2.& 4.& cap.27.num.206.

Illa autem ſola pars hominis, *dicitur membrum, quæ habet officium per ſe diſtinctum.* Nec ſufficit,quòd ſit ſocius in officio: vnde digitus, auricula, & teſticuli non ſunt membra, ſed partes membrorum.num.206. quando defectus horum cauſent irregularitatem in deformato.vide tit.irregularitas. 3.§.1.

B Paria ſunt quoad hoc,interficere, & mutilare membrum, ſeu abſcindere:non tamen eſt idem debilitare. num.207. & in hac materia, deformatio vel deformare ſumitur pro occidere, & mutilare membrum: num. 208.

Irregularitas hæc non incurritur ante baptiſmum, neque antequam ſequatur deformatio; & incurritur ob deformationem etiam infidelis.num.209.

C Deformatio facta infirmitatis cauſa,non reddit irregularem, neque deformatorem, neque deformatum, niſi auferatur facultas rectè celebrandi:& hoc quoad deformatum tantùm.num.209.& 219.Nou.217.

Vnde Medicus, & Chirurgus, eorúmque coad

coadiutores non incurrunt hanc irregularitatem iuſtè & ſine culpa ſecantes membrum: ſecus ſi adſit culpa. additum in Nou. num.217.in fine.

Iudex, eiuſque miniſter, & medicus, vel chirurgus, eiúſque miniſter, hominem iuſtè mutilantes, virtutibus quidem inſeruiunt: ſed illi fiunt irregulares, quia vindictam facientes terrorem inducunt: Iſti verò non ſunt tales, quia pietatem exercentes, ſanitatem quærunt. additum in Nouo. cap.27. num.217.

De quadruplici cauſa huius irregularitatis,vide titulo proximè ſequenti.

Non inducit hanc cauſa remota, ſed propinqua,*& propinqua quoad hoc eſt dictum vel factum licitum directum ſufficienter in deformationem inde ſequutam*:directum, inquam, vel ſuapte natura, vel ex intentione ſpeciali,& non generali.Vnde qui generaliter præbent arma militi ad bellum iuſtum, vel generaliter hortantur ad victoriam in tali bello,non incurrunt hanc.num.211. etiam ſi ſit clerici.num.215. D

Secùs ſi clericus deformet ob defenſionem patriæ: nam licèt excuſetur à peccato, non tamen ab irregularitate hac.num.213. & 215. Si verò clericus prælietur citra neceſſitatem, & deformet,incurrit irregulari-

Digitized by Google

tatem homicidij iniuſti.num.225.

E Incurrit quidem qui eſt cauſa, vt citiùs fiat deformatio quàm aliàs fieret.211.

Neceſſitas ineuitabilis excuſat ab hac irregularitate. Vnde non incurrit, qui deformat in defenſionem ſuæ vitæ, vel ad euitandam mutilationem. Ille verò dicitur eſſe in prædicta neceſſitate, *qui non poteſt eam aliter euitare, quàm occidendo vel deformando aggreſſorem.* Qui autem fugiendo poſſet vitam defendere, quamuis non peccet occidendo aggreſſorem, incurrit tamen irregularitatem. Nec dicitur per fugam poſſe defendere vitam ille, cui fuga eſſet periculoſa.num.211.

F Incurrit, qui deformat ob defenſionem iuſtam vitæ alterius etiam partis: etiam in bello iuſto, etiam in caſu, quo aliàs ciuitas caperetur, vel exercitus fugaretur. Idem de deformante ob iuſtam defenſionem ſui honoris, vel bonorum, vel proximi.313.

Qui in bello iuſto percutit animo deformandi, & ex percuſſione poſteà ſequitur deformatio culpa percuſſi, vel medici; nullam incurrit irregularitatem, nec ex defectu perfectæ lenitatis.num.225.

Non incurrit præbens arma alteri, vt ipſum qui ea præbet, defendat, aliàs ſe defendere non valentem, ſi illa deformet aggreſſo-

greſſorem, num. 212. incurreret tamen, ſi ille poſſet aliter ſe defendere, & à fortiori incurreret, ſi non daret illi arma, ſed ipſe defenderet inuadentem. ibidem.

Neque incurrit teſtificans contra aliquẽ ſi ille deformetur ab alio quàm à iudice ob aliam cauſam, vel ſi iudex non eſt motus per huiuſmodi teſtimonium. 211. G

Incurrit iudex, accuſator, fiſcalis, teſtis, & notarius, etiam qui fauet reo vincenti cum condemnatione talionis, propter quam accuſatus fuit deformatus. num. 212.

Incurrit etiam concomitans iudicẽ tamquam notarius, ſatelles, vel cuſtos, & vendens ſcalas, funes, enſes, & hortans condemnatum, vt admoueat caput ad ſtipitem, vel vt aſcendat ſcalam, & acuens gladium, vel funes, vt citiùs, & cum minore dolore moriatur, & qui fert ligna vt comburatur hæreticus viuus. num. 217.

Non incurrit laicus, neque clericus, qui H denunciat proditiones, & alia delicta cum proteſtatione in cauſa ſanguinis. Denuncians verò abſque tali proteſtatione, ſi eſt beneficiarius, vel initiatus ſacris, incurrit irregularitatem homicidij iniuſti. Si eſt laicus, non niſi eam quæ eſt perfectæ lenitatis. num. 213. & 226.

Quæ diſtinctio habet etiam locum in iis

Digitized by Google

qui videntes furem ſurripiétem vociferantur *latro, latro*, ſecuta deformatione. cap. 27. num. 236.

Clericus incurrit irregularitatem iniuſti homicidij, ſi cum prædicta proteſtatione denunciat ob alienas iniurias: nullam tamen incurrit, ſi ob vitanda imminentia mala id faciat. num. 213.

Monachus qui clamauit *latro latro*, credens, quòd superuenientes erant deformaturi furem, vel ducturi illum ante iudicem, vt deformaret illum, ſecuta deformatione incurrit irregularitatem iniuſti homicidij, ſecus ſi alio animo clamauerit. num. 256.

Non incurrit, qui ad recuperanda ſua detinet furem, donec iudex veniat, vel cum iudici tradat pręmiſſa proteſtatione. Qui verò accuſat præmiſſa proteſtatione ficta, & non ex animo, incurrit quoad forum interius, quamuis fiat proteſtatio in ſcriptis. nu. 226.

Non incurrit laicus, vel clericus, qui defert ad iudicem crimen, quod non meretur deformationem, licèt captus ob illud iniuſtè, vel ob alia deformetur. n. 214. Nec pręlatus qui habens iuriſdictionem temporalem, præficit gubernatorem, quamuis iſte deformet. num. 216. Nec magiſter caſtigans diſcipulum, etiam ſi moriatur, ſi circumſpectè faciat. num. 231. Nec locans licitè, vel ſaltans

tans cum muliere grauida, quæ ob id abortiuit.num.236.

Ad huius ſpeciei irregularitatem requiritur intentio magis ſpecialis, quàm ad irregularitatem homicidij iniuſti.num.220.

Et in hac ſolus Papa diſpenſat & facilius, quàm in homicidio iniuſto:non.tamen poterit diſpenſare Epiſcopus in hac perfectæ lenitatis:ſed poſt Trident.poterit in irregularitate iniuſti homicidij.num.217.

Poterit etiam diſpenſare in hac qui habet facultatem ad diſpenſandum in omni irregularitate excepta, homicidij voluntarij. Nou.cap.27.num.240.not.3.

IRREGVLARITAS VI.

De quinta ſpecie irregularitatis ex homicidio iniuſto.

HÆc irregularitas eſt maior pœna, quàm excommunicatio minor.cap.27. num.249.Dicto 7.Nou.253. A

Deformatio eſt triplex, *Merè voluntaria, quæ eſt volita ſeu intenta in ſe iuſtè vel iniuſtè. Merè caſualis, quæ eſt non volita, neque intenta in ſe, neque in cauſa ſufficienter ordinata ad illam. Mixta, quæ eſt non intenta nec volita in ſe, ſed ſic in cauſa ſufficienter ordinata ad illam*.num.219.

Digitized by Google

B Hæc irregularitas non incurritur propter veniale, nec ſine contemptu. num.249. dict.7.Nou.num.253.

Non incurrit eam non baptizatus.n.218. Neque qui iuſtè aliquem percutit,& nõ occidit:licèt ab aliis ſine eius culpa occidatur. nu.223. Vel quamuis moriatur culpa medici, vel malo regimine, aut morbo ſuperueniente:imò huiuſmodi percutiens iuſtè, nec incidit in eam, quæ eſt perfectæ lenitatis. Secus ſi iniuſtè:tunc enim incurrit irregularitatem homicidij iniuſti.

C Non incurrit infans, nec furioſus deformans, & dicitur infans quoad hoc minor ſeptennio,ſaltẽ in foro exteriori.n.218.230.

Non incurrit dormiens, quamuis deformet illum, quem vigilans deformare intendebat.num.231.

Nec perfectè ebrius, quamuis culpabiliter:ſecus de illo qui inebriatus eſt,ſciẽs quòd factus ebrius ſolet alios percutere. Idem de dormiẽte,& furioſo,qui admoniti,quòd ſolent percutere tempore ſomni, vel furoris, non prouident,ne talia faciant. num.230.

D Nec medicus, qui non vult curare infirmum, qui hac de cauſa moritur, licèt id faciat deſiderio mortis infirmi. Imò nec diues non paſcens fame morientem. nec qui cùm poſſit non defendit, niſi ex officio ad id

tenea

teneatur. num. 231. Nec qui ſciens parari alicui deformationem illicitam, non ſignificat illud ei. num. 234. Nec magiſter caſtigans diſcipulum etiam ſi moriatur, ſi circumſpectè id faciat: aliàs ſecus. Nec qui nouit tractari homicidium, & non impediuit, licèt effectum ſit. cap.24.num.19.

Non incurrit clericus ludo licito, licitè ludens cum alio clerico, vel laico: qui decidens ſuo ſe cultello deformauit ſine aliqua eius culpa: ſecus ſi illicitè. Nec pulſans cãpanam, cuius tintinnabulum ſolutum deformauit, ſi non fuit in culpa malè ligandi: aliàs ſic. num. 235.

Nec licitè iocans, vel ſaltans cum muliere grauida, quæ ob id abortiuit: ſecus ſi illicitè, vt laicus, vel clericus, vel monachus, eius amator obſcœnus. num.286.

Incurrit, qui ſeipſum deformat, quamuis ſancta intentione id faciat. num. 218. Et qui præbet arma euntibus ad bellum iniuſtũ, ſi ſequatur deformatio. num. 224. Item qui in prælio vel rixa armati vel inermes interſunt illis ex quorum parte eſt iniuſta, auxiliando, vel fauendo ſunt irregulares, ſi ſequatur deformatio, quamuis ipſi non deforment; ſiue timor inimicis augeatur ſiue nõ. Secus de ſuadente pacem, licèt nonnihil animi augeretur parti ſuorum, & timoris, ad- E

uerſæ. num. 223. Nou. 224.

G Incurrit qui intereſt pugnæ iniuſtæ incitando, auxiliando, vel animos contrariis minuendo, vel cuſtodiendo veſtes. nu.284. Idem de eo, qui illicitè rixatur cum alio, ſi eius amici ſuperuenientes deforment, rogati ab ipſo, vel eo ſciente,& non contradicente: aliâs non.num.230.

Clerici,qui interſunt bello iuſto,ſi deforment per ſe abſque neceſſitate excuſante,incurrunt hanc: ſi verò cum neceſſitate, incurrunt illam, quæ eſt perfectæ lenitatis. num. 225.

Incurrit laicus, vel clericus,accuſans aliū iniuſtè, criminis merentis deformationem ea ſecuta. Et Beneficiarius, vel ſacris initiatus,accuſans etiam iuſtè ſine proteſtatione, incurrit hanc. num. 213. n.225.

H Item qui inimico indicat, vbi ſit, vel quod iter teneat, vel quomodo inueniet ad deformandum iniuſtè, incurrit ſecuta deformatione. Et iudex iniuſtè condemnans, & omnes ſcienter facientes.num.225.

Qui domi alit feram, & culpabiliter ſoluit eam, incurrit, ſi ipſa deformet: ſecus ſi non ſit in culpa.num. 227.

Medicus, vel chirurgus,eorúmque coadiutores, culpabiliter vel iniuſtè deformantes ægrotum, incurrunt hanc: aliâs neque hanc,

Digitized by Google

hanc, neque illam perfectę lenitatis.nu.209. 219. & melius in Nouo. num.217.additum.

Cuſtos infirmi, qui culpabiliter vel contra conſilium medici, facit aliquid, quo ęgrotus ſaltem citiùs moriatur, incurrit hāc: ſecus ſi abſque culpa, licèt errauerit in aliquo. num.228. Item qui cùm non ſit medicus, euellit ſagittam corpori infixam, incurrit hanc, ſi ob id citiùs moriatur.n.229. Et auertens aliquem, ne liberet alium ab iniuſta deformatione.n. 231.

Incurrit, qui mandat, vel conſulit deformationem illicitam, ea ſtatim vel multò poſt ſequuta, antequam mandatum reuocetur expreſsè, vel tacitè, ita vt veniat in notitiam iuſſi, num.233.

Incurrit, qui mandat illicitè, vel conſulit, percuſſionem, citra deformationem, & mandatarius deformat. Item incurrit qui mandat, vel conſulit illicitam deformationem, & mandatarius deformatur. Eſt tamē differentia. Quia mandāti (vt non incurrat) ſufficit reuocare mandatum, & quòd illud veniat in notitiam iuſſi: conſulens autem debet, & reuocare conſilium, & perſuadere contrarium. num.220.

Incurrit ratificans deformationem ſuo nomine factam, ſi antequam fieret poterat mandare, aliâs non. Sicut infans, & furio-

ſus, quia licèt eorum nomine facta fuerit cædes,& ipſi poſtea illam ratificarint, non incurrunt, quia antequam fieret, non pote- rant mandare: num.233.

Tecta reficiens, qui lapides vel tegulas iaciens deformat,incurrit ſi non præmonuit tranſeuntes, aliàs non. Et qui incautè iecit lapidem in animal, & eo deformauit hominem: ſecus ſi circumſpectè fecit.Et clericus, qui per balliſtam caſu deformauit alium, ſi actus fuit illicitus, incurrit: aliàs non. Et clericus introducens meretricem per tecta, ſi illa decidens moriatur, vel abortiatur, incurrit. num.235.

Item adulter, qui à marito deprehenſus, vt ſe defendat, maritum occidit, incurrit. Incurrit etiam clericus adulter, cuius cauſa maritus occidit vxorem. num.238.

Incurrit, qui dormiendo ſuffocat infantem in eodẽ lecto à ſe illicitè poſitum, aliàs non. num.236.

Neque incurrit ſi lectum fuit amplum, & infantem longè poſitum, & extra probabile periculum, tamen caſu dormiens ſuffocauit: nam hæc culpa præcedens non euitandi omnia inconuenientia remota,nõ erit mortalis, ſi propinqua præuidit.c. 15.nu.16.

O Incurrit, qui illicitè mittit puerum in puteum, vel flumen;& ibi ſuffocatur. Et qui fugiens

fugiens ictum vnius, propellit illicitè alterum qui deformatur, ſecùs ſi licitè, in vtroque caſu. cap. 27. num. 236.

Incurrit monachus, qui vtendo chirurgia ob quæſtum, vel pietatem, aperit vulnus: ex quo infirmus vento ſe exponens, contra præceptum eius, moritur. num. 221. P

Ad hanc ſufficit cauſa propinqua illicita, *quæ quoad hoc eſt dictum vel factum illicitum directum in deformationem inde ſecutam*: excepto, quòd non requiritur ad hanc intentio tam ſpecialis ſicut ad illam perfectæ lenitatis. Atque hæc cauſa propinqua poteſt eſſe, vel efficiens, vt qui mandat, iurat, ratificat deformationem: vel materialis, vt qui præbet arma, vel deducit, vbi fiat deformatio: vel formalis, vt qui inſtruit, docet, cõſulit illam. vel finalis, vt præmium deformatori promiſſum. Hæ cauſæ poſſunt eſſe remotæ. 210. & 211. & n. 219. 220. Q

Sufficit, vt ſit cauſa, qua citiùs fiat, vel ſequatur deformatio. num. 220. Non ſufficit debilitare. 219.

Nec ſufficit deformare embryonem. nu. 218. & 222. dummodò nõ dubitetur de animatione. Infunditur autem anima ad quadrageſimum diem viro, & ad octuageſimum, fœminæ. c. 15. num. 14. cap. 27. num. 222. R

Non ſufficit effundere ſanguinem, nec abſcin

abſcindere partes membrorum, dummodò vulneratus non moriatur, etiamſi maneat inhabilis ad decenter celebrandum. cap. 27. nu.222. Nec ſufficit ſola complacentia, quòd alius deformetur. num.231.

S Sufficit deformatio caſualis ſecuta ex opere illicito. num. 221. Non tamen ſufficit, ſi ſit merè caſualis, quamuis ſequatur ex opere illicito. Sicut qui adhibita diligentia cædit arborem alienam, & caſu deformat hominem. Idem de monacho pulſante campanam tempore prohibito. num. 237. Idem de minorita qui equitãdo in mãſuetiſſimo iumento, caſu deformat. n.238.

Idem de clerico, qui illicitè mercans caſu deformat: & de clerico venante abſque vllo periculo homicidij, ſicut ſi in venatione paſſerum, caſu deformat: ſecus in venatione vrſorum, aprorum &c. num.137.

T Percutiens prægnantem in vtero, ſine animo deformandi, non incurrit irregularitatem homicidij directè voluntarij. Idem de faciente ſine animo occidendi aliquid ex quo vt plurimùm non ſequitur mors; quãuis illa ſequatur. n.240. circa finem.

Homicidium autem voluntarium illicitum duplex eſt. Vnum intentum, & volitum in ſe cauſa defenſionis: alterum intentum in ſe ac volitum, ſine vlla iuſta cauſſa: primum

mum eſt diſpenſabile, ſecundùm non. num. 239. Homicidij diffinitionem, vide tit. homicidium.

In hac irregularitate ex delicto occulto V
proueniente tantùm poteſt Epiſcopus diſpenſare poſt Trid. num. 29. not. 1.

Non tamen poteſt in homicidio directè voluntario, neque ad vllos ordines, neque ad vllum beneficium etiam ſimplex. Cum alio verò poteſt ad minores, & ad beneficium ſimplex, & ad retinendum curatum, non tamen ad obtinendum. n. 240. dicto. 4.

Qui habet facultatē diſpenſandi in omni irregularitate (excepto homicidio voluntario) poteſt diſpēſare in homicidio iuſto. No. num. 240. not. 3.

IRREGVLARITAS VII.
Ex mala acceptione vel vſu Ordinum.

QVI recipit ordinem omiſſo aliquo neceſſario de præcepto, & eo non ſuppleto, vtitur tali ordine, non fit irregularis. ca. 25. num. 71. A

Neque eſt irregularis, qui celebrat ſine veſtibus ſacris, ſine ara conſecrata, vel cum conſecrata, ſed nimis parua, aut enormiter fracta,

fracta, vel in Eccleſia ſanguine aut ſemine polluta: peccat tamen mort.num. 83. 84.

B Qui ordinatur habens faciem aut manus notabiliter deformes, quamuis celebret, non ſit irregularis: peccat tamen mort. Idem de patiente morbum caducum, aut obſeſſo à dæmone. cap. 25. num. 72.

Notorius concubinarius, aut fornicarius ante actam pœnitentiam celebrans, eſt irregularis, quia eſt ſuſpenſus ipſo iure. Idem eſt de aliis initiatis ſacris, aut minoribus tantùm; qui aliquem ſui ordinis actũ proprium exercent. Idem de fornicario vago. Et in hac ſolus Papa diſpenſat. num. 76. 77.

C Irregularis eſt, qui ſciens, aut ſcire debens ſe eſſe excommunicatum, interdictum, ſuſpenſum, ſuſpenſione impediente ordines, ordinatur. Secus ſi excommunicatio ſit minor. c. 27. num. 241.

Ignorantia craſſa in hac non excuſat: Et poteſt Epiſcopus diſpenſare in hac irregularitate, ſi delictum celebrandi ſit occultum; hoc eſt, ſi excommunicatio ſit occulta, quãuis celebratio ſit publica. c. 27. n. 241.

Incurrit qui eodem die ſuſcipit quatuor minores Ordines, & Subdiaconatum, niſi excuſetur conſuetudine: & à fortiori incurret qui eodem die ſuſcipit duos ſacros: poteſt tamen Epiſcopus concedere vſum alio-

rum ſuſceptorum. Incurrit etiam, qui ordinatur ab Epiſcopo excommunicato, interdicto, ſuſpenſo, ſimoniaco, ſchiſmatico, hæretico, depoſito, degradato, dummodò ſit denunciatus, neque ad id iuſto timore coactus. Et poterit Epiſcopus diſpenſare cum eo qui ignorans denunciationem ordinatur. num. 241.

Incurrit qui per ſaltum ordinatur, & prętermiſſum ordinem, ſine diſpenſatione non poteſt ſuſcipere. Poteritque Epiſcopus diſpenſare antequam ſuſcepto vtatur, vt prætermiſſum accipiat, & poſteà vtatur vtroque. Incurrit qui ſeriò vtitur ordine quem non habet. Secus, ſi ioco vel ad inſtar laici, qui non eſt Sacerdos, baptizat ſine ſolennitate; aut non ſubdiaconus, cantat Epiſtolam cum dalmatica ſine manipulo, vel cum eo, vbi eſt cõſuetudo. Initiatus prima tõſura, vel minoribus, cantãs epiſtolam cum manipulo, vbi non eſt conſuetudo, cenſebitur irregularis in foro exteriori: ſed non in interiori, ſi non intendit illud; ac ſi eſſet Subdiaconus. Habens characterem ordinis ſed non executionem ob defectum alicuius ſolennitatis, non incurrit vtendo tali ordine. Incurrit laicus audiens confeſſiones, & abſoluens. num. 242.

IRREGVLARITAS VIII.
Ex delicto violandi cenſuras celebrando.

A QVI poſt miſſam inceptam meminit ſe ſuſpenſum, excommunicatum, vel interdictum, & non poteſt ſine ſcãdalo omittere illam, non incurrit nouam irregularitatem celebrando. c. 25. n. 75.

Qui celebrat poſt completam ab vna parte ſimoniam, & ante completam ab altera, non fit irregularis, ſaltem in foro interiori. cap. 23. num. 104.

B Neque qui celebrat poſt appellationem à declaratione excommunicationis, de cuius valore dubitat. Ibidem.

Non incurrit, qui appellans ante excommunicationem, & confidens appellationi, celebrat: neque qui celebrat poſt intimationem exequutorialium, antequam declaretur. num. 104.

Non incurrit, qui celebrat prohibitus à confeſſario ne celebret. cap. 27. num. 152. Nec qui celebrat infectus crimine depoſitione digno, & notorio. num. 154. Neque ſuſpenſus ſuſpenſione Pij II. celebrans bona fide, & purgato peccato, per pœnitentiam. num. 156. c. 27.

Nec

Nec excommunicatus ob delictum occultiſſimum, qui poſt pœnitentiam, & ante moram petendi abſolutionem celebrat, ne fama eius periclitetur. cap. 17. num. 236.

Nec qui violat ceſſationem à diuinis etiã particularem. ſecus de violante interdictum etiam generale. num. 243. E

Non incurrit, nec peccat qui ſuſpenſus ab officio Sacerdotali, exercet alios ordines inferiores. num. 163. dict. 5.

Irregularis celebrans non incurrit nouam irregularitatem, peccat tamen m. nu. 194.

De celebrante in loco non interdicto ſed corã interdictis. vide tit. Interdictũ. V. lit. A.

Qui verò celebrat in loco interdicto, peccat m. & eſt irregularis. Item qui violat interdictum, ſepeliendo, celebrando Miſſam, & alia officia diuina, & Sacramenta miniſtrando. cap. 27. 222. 244.

De laico violante interdictum, vide, Interdictum II. In hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat ad aſcendendum ad maiorẽ: & Epiſcopus ad vtendum accepto. 244.

Qui ſciens ſe eſſe aliqua cenſura irretitum, vel id ſcire debens, celebrat Miſſam aut officia diuina, vel exercet aliquid ſuo ordini proprium, eſt irregularis: ſecus ſi excommunicatio eſt minor. num. 244.

Imò nec incurrit, ſi cantat Pſalmos in

Digitized by Google

choro,reſponſoria,litanias,vel baptizat ſine ſolennitate, vel facit aliquid minoribus annexum, quæ omnia etiam laici exercere ſolent. num. 163.242.244.

Ignorantia craſſa non excuſat ab hac irregularitate.num.244.

Non incurrit ſuſpenſus à ſuſceptione Sacramentorum, ſi ſuſcipiat ea. Sed ſic,ſi ſuſpenſus à collatione eorum adminiſtrat ea. num.163.dict.3.& 4. Incurrit ſi ſuſpenſus ab officio prædicandi concionetur.ibid. dict.8.

Incurrit prælatus, vel dominus, qui cenſura ligatus facit vt Sacerdos ligatus, vel non ligatus celebret coram ſe: & quamuis ipſe non ſit ligatus, tamen Sacerdos quem facit celebrare eſt talis. Et in hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat, ſi excommunicatio alterutrius fuit denunciata vel manifeſta. Alioqui Epiſcopus poterit, ſi fuit occulta.num.250.dict.10.

Delictum occultum dicitur id,quod non eſt manifeſtum publicum,aut notorium,aut famoſum. ibidem.

Neque ſufficit, quòd iuſſio illa,vel celebratio ſit publica, vt talis non poſſit diſpenſari ab Epiſcopo, ſi tamen cenſura eſt occulta.num.250.dict.10.

IRRE

Digitized by Google

IRREGVLARITAS IX:

Ex delicto reiterandi Baptiſmum.

INCVRRIT hanc clericus non preſbyter ſolenniter baptizans. cap. 22. num. 7.

Incurrit qui ſcienter ſe facit rebaptizari, & qui etiam ignoranter alium rebaptizat: niſi ignorantia ſit probabilis, aut ſaltem dubium probabile, aut rebaptizatio ſub tali dubio facta eſt ſub conditione. Atque ignorantia probabilis eſt, quando adhibita diligentia nequit ſciri, an qui offertur eſt baptizatus, nécne. Talis ignorantia quo ad natum inter Chriſtianos ſolitos ſuos paruulos recèns natos facere baptizari, non cenſebitur probabilis. cap. 27. nu. 246. Idem eſt de reiteratione aliorum Sacramentorum characterem imprimentium. num. 247.

IRREGVLARITAS X.

Ex notorietate delicti.

INCVRRIT hanc, crimine notorio, & depoſitione digno, notatus, ſicuti adulterio, concubinatu, ſtupro, & aliis ſimilibus, vel maioribus. Neque ſufficit enormitas, ſi non adſit notorietas. cap. 27. num. 248.

Digitized by Google

Crimen Sodomiæ occultum non inducit irregularitatem, ſecundùm ius Antiquum. At ſecundùm extrauag. Pij V. dicendum eſt. I. Quod non inducit illam quoad laicos. II. Quod comprehendit clericos tales, ipſo iure. III. Quod ſolùm comprehendit exercentem illud quaſi ex vſu continuato; non tamen eum qui raró illud commiſit, & pœnituit. IV. Quod reſpicit vtrumque forum, quia non fundatur ſuper præſumptione. V. Quod comprehendit exercentem copulam Sodomiticam tantùm, & non aliam luxuriam contra naturam. VI. An ſit receptum in foro interiori ſicut in exteriori: quæſtio eſt facti ad iuriſconſultum non ſpectans. VII. Quod quoad illos quos comprehendit, inducit depoſitionem, quę non eſt irregularitas ſed peior illa. num. 258.

IRREGVLARITAS XI.

Quoad Diſpenſationem.

A QVI confitetur potenti diſpenſare in irregularitate, procuret diſpenſationem, & quamuis poſteà recordetur irregularitatis, non tenetur petere diſpenſationem. cap. 26. num. 13.

Poteſt quis abſolui à peccato, manendo irregularis. cap. 27. 191. 250.

Irregula

Irregularitas quæuis & quantumuis occulta eget diſpenſatione: & in omni occulta poteſt hodie Epiſcopus diſpenſare, excepta homicidij voluntarij, & ea quæ eſt deducta ad iudicium. num. 194. Et dicitur occulta quando crimen non eſt notorium, manifeſtum, vel famoſum.num:250. B

In irregularitate, quæ non prouenit ex delicto, ſolus Papa diſpenſat.num.194. C

De eo, qui tacita irregularitate impetrauit beneficium. vide tit. Beneficium III.

Irregularis ex homicidio occultiſſimo iniuſto, poteſt poſt pœnitentiam celebrare, ne fama eius periclitetur. cap.27.num.239.

In nulla irregularitate poteſt confeſſarius diſpenſare, per bullam Papæ concedentem facultatem abſoluendi à qualibet cenſura, & pœna. num. 250. D

Poteſtas abſoluendi à peccatis, non extenditur ad diſpenſandum in irregularitate. num.194. E

Epiſcopus concedens abſolutionem à ſuis caſibus, non videtur cõcedere abſolutionem irregularitatum, in quibus ipſe poteſt diſpenſare.num.255.

Ferè omnes Prælati religioſorum poſſunt diſpẽſare ſuper qualibet irregularitate ſuorum ſubditorum excepta Bigamiæ,& homicidij voluntarij. Nou.num.254.

Digitized by Google

De diſpenſatione eius, quæ eſt perfectæ lenitatis. vide tit. Irregularitas III. in fine.

IVDEX.

A SVFFICIT iudici habere quamdã peritiã cauſarum, vel aliquem aſſeſſorem. c.4.n.2. Nihil debet agere propter famam, vel iudicium reſultans ex reuelatione ſigilli confeſſionis. cap.8.num.7.

B Peccat iudex coniiciens in carcerem aliquem iniuſtè, & tenetur reſtituere damnum. cap.15.num.13. Et iudex qui per ignorantiã iuris, tulit iniquam ſententiam, tenetur reſtituere. ca.17 n.16. Idem de iudice non impediente damnum. Non tamen tenetur obſtare imminente quolibet periculo mortis, vel vulneris. Neque tenetur cum periculo vitæ, vel ſtatûs ſeruare vitã, vel ſtatum alterius particularis: bene tamen Reip. c.17.n.20.

C Peccat mort. iudex accipiens pecuniam, vt benè vel malè iudicet, vel vt omittat iudicare: cum obligatione reſtituendi principale, damnum, expenſas, & intereſſe, & etiam quod accepit, ſi pro bene iudicando accepit. c.25.n.12.§.2.3.c.17.n.28.& 33. Item accipiens aliquid notabile pro ferenda ſententia iuſta, vel iniuſta, peccat mortaliter: & tenetur reſtituere quod accepit pro ferenda iuſta:

iuſta:non tamen acceptum pro iniuſta, niſi tantummodo damnum illatum. ca.17.n.95.

Qui non facit reſtitui parti damnum, cùm poſſit, tenetur ipſe reſtituere. num.136. D

Peccat mort. qui ſciens, vel ſcire debens, fert iniuſtam ſententiam, vel iuſtam ferre negligit amore, odio, precibus, vel metu, & tenetur reſtituere principale, damnum, expenſas, & intereſſe. Et ſi eſt iudex Eccleſiaſticus, & tulit eam contra conſcientiam, manet ſuſpenſus, ipſo facto. cap.25.num.12.§.2. E

Iudex ignorans neceſſaria ad iudicandū, & non conſulens peritos, peccat. Quòd ſi conſulat aſſeſſorem, & eius conſilium ſequutus, malè iudicat, non peccat: ſed ſic ipſe aſſeſſor, cum obligatione reſtituendi. num.15.

Peccat, qui inquirit, vel per viam inquiſitionis procedit contra aliquem, nulla pręcedēte infamia: nec ſufficit ſcire eſſe aliqua indicia, imò nec duos vel tres teſtes, quibus delictum probari poſſit. Secus quando fit inquiſitio generalis ex parte delinquentis, & delicti: ſecus etiam per viam accuſationis. Tunc enim licitè poteſt procedere contra aliquē, nulla præcedente infamia. Sufficítque delictum eſſe notorium, licèt delinquens ſit occultus, vt de eo poſſit generaliter inquiri, non tamen nominatim. cap.18.num.38. F

Peccat iudex interrogans reum de com- G

 plice

Digitized by Google

De diſpenſatione eius, quæ eſt perfectæ lenitatis. vide tit. Irregularitas III. in fine.

IVDEX.

A SVFFICIT iudici habere quamdã peritiã cauſarum, vel aliquem aſſeſſorem. c.4.n.2. Nihil debet agere propter famam, vel iudicium reſultans ex reuelatione ſigilli confeſſionis. cap.8.num.7.

B Peccat iudex coniiciens in carcerem aliquem iniuſtè, & tenetur reſtituere damnum, cap.15.num.13. Et iudex qui per ignorantiã iuris, tulit iniquam ſententiam, tenetur reſtituere. ca.17.n.16. Idem de iudice non impediente damnum. Non tamen tenetur obſtare imminente quolibet periculo mortis, vel vulneris. Neque tenetur cum periculo vitæ, vel ſtatûs ſeruare vitã, vel ſtatum alterius particularis: bene tamen Reip. c.17.n.20.

C Peccat mort. iudex accipiens pecuniam, vt benè vel malè iudicet, vel vt omittat iudicare: cum obligatione reſtituendi principale, damnum, expenſas, & intereſſe, & etiam quod accepit, ſi pro bene iudicando accepit. c.25.n.12.§.2.3.c.17.n.28.& 33. Item accipiens aliquid notabile pro ferenda ſententia iuſta, vel iniuſta, peccat mortaliter: & tenetur reſtituere quod accepit pro ferenda iuſta:

iuſta:non tamen acceptum pro iniuſta, niſi tantummodo damnum illatum. ca.17.n.95.

Qui non facit reſtitui parti damnum, cùm poſſit, tenetur ipſe reſtituere.num.136. D

Peccat mort. qui ſciens, vel ſcire debens, fert iniuſtam ſententiam, vel iuſtam ferre negligit amore, odio, precibus, vel metu, & tenetur reſtituere principale, damnum, expenſas, & intereſſe. Et ſi eſt iudex Eccleſiaſticus, & tulit eam contra conſcientiam, manet ſuſpenſus, ipſo facto. cap.25.num.12.§.2. E

Iudex ignorans neceſſaria ad iudicandũ, & non conſulens peritos, peccat. Quòd ſi conſulat aſſeſſorem, & eius conſilium ſequutus, malè iudicat, non peccat, ſed ſic ipſe aſſeſſor, cum obligatione reſtituendi. num.15.

Peccat, qui inquirit, vel per viam inquiſitionis procedit contra aliquem, nulla præcedéte infamia: nec ſufficit ſcire eſſe aliqua indicia, imò nec duos vel tres teſtes, quibus delictum probari poſſit. Secus quando fit inquiſitio generalis ex parte delinquentis, & delicti: ſecus etiam per viam accuſationis. Tunc enim licitè poteſt procedere contra aliquẽ, nulla præcedente infamia. Sufficítque delictum eſſe notorium, licèt delinquens ſit occultus, vt de eo poſſit generaliter inquiri, non tamen nominatim. cap.18.num.38. F

Peccat iudex interrogans reum de com- G

plice occulto n.39. Niſi in crimine falſæ monetæ, proditionis, lęſæ maieſtatis, & in crimine hæreſis. Imò & in his & aliis malis, ſicut latronum, ſtrygum, maleficorum, & ſimilium, tenetur ipſe reus etiam non interrogatus declarare ſocios; quos iuſtè credit eſſe paratos ad noua committenda, in damnum reipublicæ: & confeſſarius debet monere illum, vt eos declaret; quod ſi non fecerit, non eſt abſoluendus. cap. 18. num. 58.

Non peccat iudex interrogando reum iam confeſſum de ſociis generaliter, quando sũt tales, vt de quibuſdam poſſit interrogari, de aliis non, ſi eius intentio tantùm ſit interro-
H gare de illis de quibus poteſt. num. 40. De conſortibus verò non debet interrogare, niſi in caſibus à iure expreſſis, & in illis nõ nominatim, ſed generaliter, an ſint aliqui. n. 58. 59.

Si aduertit neſcire reum quomodo ſit reſpondendum, tenetur eum vel docere, vel cõcedere ei facultatem conſulendi confeſſarium. num. 58.

I Peccat mort. iudex qui cogit tormẽtis reos ad reuelandũ ſocios, etiam in caſibus in quibus interrogare permittitur, quando nec fama, nec indiciũ, nec pręſumptio legitima, dictat eos habere ſocios. n. 59. Idem de eo qui torquet reum teſtibus conuictum, vt confiteatur, quò beneficium appellationis amittat.

Digitized by Google

tat. Niſi cùm ita clarè conuictus eſt, vt in conſcientia teneatur confiteri, & iuſtè præſumat iudex, eum pernegare ob ſolam malitiam differendi iuſtitiam. Ibidem.

Item peccat mort. qui compellit carcere detentum ad ſtatim iurandum ſe dicturum verum in omnibus de quibus interrogatus fuerit,& interrogat particulariter de omnibus & ſingulis partibus delicti, ob quod carcere detinetur.num.41. L

Peccat iudicans antequam dubietatem animi deponat. cap. 23. num. 21. Debétque credere, vel opinari opinionem à ſe electam eſſe veram.cap.27. num.284.

Non poteſt iudicare ſecundùm ſcientiam priuatam ſed tantùm ſecundùm publicam. cap.25. num.9. M

Peccat mort.petens vel ſuſcipiens munus quo eſt indignus, cum veriſimili & notabili damno proximi. Item vſurpans iuriſdictionem,vel iudicans ſine ſufficienti probatione; ſiue quia teſtes ſunt ſuſpecti, ſiue quia iniuſtè torti:vel non videns ſaltem mediocriter proceſſum, vel non admittens legitimam probationem, vel non ſeruando in reliquis ordinem iuris. num.12.13. Verum eſt,quòd quamuis reus ſit exemptus, aliquando conceditur iuriſdictio ordinario. n.13.

Item differens appellationem, vel eam N

Digitized by Google

non admittens, quando tenetur, peccat. & qui vt mitem ſe oſtendat, remittit totam pœnã, vel partẽ, non habens ad id facultatẽ: vel auget vt ſe oſtendat ſeuerum. nu. 13.14.

Peccat exequens ſententiam Superioris, quam ſcit eſſe irritam. Secus de valida quãuis iniuſta. hanc enim exequi poteſt, poſtquã procurauerit impedire executionem. Item capiens aliquem iniuſtè, vel omittens ſine iuſta cauſa condemnare victum in impenſis, petitis à victore, & qui ex odio vel malo fine condemnat reum etiam iuſtè. num. 15.

O Qui non habet ſuperiorẽ, poteſt remittere totam pœnam, vel partem, vel mutare. Attamen videns, vel præuidere debens, ex hoc præberi occaſionem delinquendi maximè iniquis iudicibus, homicidis, latronibus & aliis, peccat grauiter remittendo, quamuis pars contraria conſentiat. num. 14.

Peccat qui prohibet ſubditis ne vendant, vel emant, Eccleſiaſticis. Aut nõ ſeruans immunitatem Eccleſiæ. c. 25. n. 16. 17. Aut iubẽs capi, vel capiens bona Eccleſiaſtica.

P Peccat itẽ conſentiens ſuis miniſtris vtẽtibus dolo vel falſitate. Vel non ſeruans ſtatuta, quæ iurauit, ſi licita ſunt, & non derogata, ſaltẽ per contrariam conſuetudinem: & qui damnato ad mortem non concedit locum cõfeſſionis; nec conſuetudo contraria eũ excuſat.

Digitized by Google

cuſat. Peccat ſimiliter non concedens ei locum ſacræ communionis, niſi ſit alia conſuetudo, qualis eſt in Hiſpania, quæ non eſt damnanda, quoniam expedit ſæpe, ne exequutio ſententiæ differatur; eſſetque magna irreuerentia, ſi reus mortem pateretur eodem die quo communicauit. Sed laudabilior eſt Vrbis Romæ conſuetudo, quam orbis imitari deberet, qua damnato ſententia poſt mediam noctem denunciatur, vt liceat ei confiteri, & communicare ante quatuor horas quàm ducatur ad mortem. n. 23.

Peccat qui litigantibus non cōcedit ęquales aduocatos & procuratores, præſertim miſerabilibus, quibus aliquando etiam non petentibus, prouidere debet ſine ſtipendio. num. 24. Q

Idem de eo qui non viſitat carceres, & qui in ſuo iudicio admittit excommunicatum in actorem, aduocatum vel teſtem, contra mandatum Superioris, vel partis requiſitionem. Aliàs tantùm peccabit venialiter, ſi parti non ſequatur damnum notabile. n. 24.

Peccat iudex laicus capiens clericum, qui vi abſtulit ab eo proceſſum, & retinens donec reſtituat, ſi capit poſt delictum, & in fragranti, & non remittit ad iudicem Eccleſiaſticum intra tempus debitum. cap. 25. nu. 24. Poteſt tamen audire cauſas criminales R

clerici

Digitized by Google

clerici primæ tonſuræ,additum in Nouo.n. 110.§.33.

S. Peccat fingens aliquid vt eat vel mittat ad accipiendum teſtimonium fœminæ,& eſt excommunicatus.num.25.

Peccat procedens ex officio ſine petitione partis, exceptis caſibus à iure permiſſis, qui omnes reducuntur ad vnum, ſcilicet quando principaliter intenditur impedire mala futura. Ibidem.

Peccat iudex qui abſque iuſta cauſa omittit viſitare, vel non requirit ad cognoſcendum delinquentem.num.26.

IVDICIVM.

IVDICIVM temerarium eſt,iudicare religioſum toties peccare mort.quoties cõfitetur.c.2.num.10.No.11.

Peccat mort. qui per indicia leuia, iudicat firmiter de proximo aliquid mali in damnum eius notabile: Sicut qui damnat alium peccati mortalis, quem videt cum muliere ſecretò loquentem, alioquin virum bonæ exiſtimationis, vel comedentem mane, vel ſæpe in die ieiunij de præcepto, qui tamen habet cauſam ad hoc: aut ſe à familiaritate alterius retrahentem: aut denique alios

quoſ

quoſuis leui indicio firmiter iudicant peccare mort. cap. 18. num. 9.

IVRAMENTVM I.
In ſe.

IVRAMENTVM eſt *affirmare vel negare aliquid adducendo expreſsè, vel tacitè, Deum in teſtem, tanquam infallibilem veritatem.* ca. 12. num. 1. §. 2. Expreſsè eſt, Sicut dicere *Allego Deum. Facio Deum teſtem, Viuit Deus, Per Deum, Per Trinitatem &c.* ibid. A

Iuramentum etiam eſt *iurare per creaturas in quantum in eis reſplendet diuina veritas: vt per Sanctos, per Crucem, per Euangelia* &c. item *per eas in quibus relucet diuina bonitas, vel iuſtitia, Per vitam meam, per ſalutem patris* &c. vel adiuncta execratione, *Hæc mihi faciat Deus ſi hoc non eſt verum.* ibidem. B

Iuramentum, eſt de ſe actus bonus & religioſus. Vnde peccatum eſt mortale, imò hæreticum, dicere, iuramentum de ſe eſſe malum, aut numquam licitum. cap. 12. num. 2. & 4.

Iuramentum eſt duplex, aſſertorium & promiſſorium: requiritque tria vt ſit licitũ: ſcilicet veritatem, iuſtitiam & reuerentiam.

Eſt

Eſt mortale regulariter, cùm deeſt veritas, vel tanta iuſtitia, vt ſit mortale id quod iuramento confirmatur: eſt verò veniale, cùm deeſt iudicium, vel reuerentia, vel iuſtitia leuis. num.3.

C Dicere *per fidem meam, per veritatem meã, in fide mea*, non eſt iuramentum, ſi tantùm intelligitur fides vel veritas humana. Neque eſt iuramentum dicere, *Deus ſcit an verum dico, hoc dixerim coram Domino*, ſi careat intentione iurandi. Secus eſt dicere, *Deus ſcit me verum dicere*. n. 2. 5.

Peccat mortal. qui iurat per dæmonem, Mahometum, vel idolum. Et qui iurat per aliquam creaturam, adducens eam tamquam teſtem infallibilem. Sed non tenetur vinculo iuramenti. num.4.§.2. & 3.

Qui iurat per aliquam creaturam abſque vllo reſpectu diuinæ bonitatis in ea reſplendentis, & ſine intentione adducendi eam in teſtem infallibilem, neque eſt iuramentum, neque peccatum. num.4. vnde iurare per veſtes, capillos, paleas, non eſt iuramentum, ſecus ſi per conſcientiam. num.5.

Chriſtiani autem iurantes per creaturam, in qua relucet diuina bonitas, vt cœlum, Sol, vita humana &c. communiter videntur iurare per Deum. Et quamuis interius intenderent talem creaturam adducere

in

in teſtem infallibilem: tamen in foro exteriori excuſarentur à peccato grauiſſimo ſuperſtitionis,& céſerentur obſtricti iuramento.Secus in foro conſcientiæ;vbi iudicabitur peccaſſe grauiſſimè peccato ſuperſtitionis, deferendo talem honorem creaturæ, etiam alicui Sancto; non tamen eſſe obligatum iuramento.cap.12.num.5.

Qui iurat facere aliquid illícitum,animo adimplendi, bis peccat. num. 13. Secus, ſi deſit talis animus. num. 13. nam erit vnum peccatum: Non excuſat ab hoc timor mortis.num.13.num.15. E

Qui dolosè iurat, nulla interueniēte cauſa,peccat mort. iurando, & etiam non implendo. Secus, ſi iurans eſt in bona fide, & alter vtitur dolo.Tunc enim ſufficit implere ſecundùm intentionem iurantis. num.13.Et qui dolo deceptus iurauit, non tenetur implere, ſi dolus eſt talis, vt eo antè præuiſo non fuiſſet iuratum. ibidem. F

Peccat,qui ob metum iurat facere aliquid licitum,ſine intentione obligandi ſe ad implendum, vel cum intentione adimplendi, & non adimplet verum. eſt, quòd ſi,quando per metum iurauit, habuit intentioné adimplendi, quod iurauit in aliquo ſenſu vero, licèt diuerſo à mente illius qui eum compulit iurare, nec peccaret iurando, nec etiam

non

Digitized by Google

non adimplendo amplius quàm ipſe intellexit: vnde qui iurat latroni ſe daturum illi centum aureos, intelligendo intra ſe, ſi illi debet, non tenetur illos ſoluere ſi aliàs non debet.num.14.

G Peccat qui inducit ad iurandum, quem credit falsò iuraturum. Secùs,ſi inducit iuris ordine.num.20.

Qui iuramentum expoſtulat à famulis, vt declarent auctorem alicuius furti, ea intentione vt eum prodat in omni euentu, peccat.num.21.

Licet petere iuramentum ab infideli, quem ſcimus iuraturum per idolum,& falſos Deos. cap.14.num.31.lit.F. & cap.21.nu. 25.Nou.cap.14.num.39.cap.21.num.25.

IVRAMENTVM. II.

Quoad materiam.

QVi iurat facere aliquid mortale, eſt peccatum mortale; & qui veniale tantùm,eſt veniale.cap.12.num.10.15.

Qui iurat ſe non tranſiturum per talem locum, ſi non adſit finis honeſtus & vtilis, iuramentum eſt vanum.num.12.

Qui iurat ſe non facturum aliquid,quod eſt de conſilio Euangelico tantùm,non pec-

cat

Digitized by Google

cat mort.num.16. Iuramentum factum de re indifferenti,non obligat.num.17.

Iurans rem licitam, & non adimplens, peccat mort. quamuis iuret percitus ira: dummodò non ſit tanta vt iuranti iudicium ad mort.ſufficiens adimat. num.9. Nou.10. ſi autem res ſit leuis,erit veniale.num.9.

Mulier habens ſecretum impedimẽtum, poteſt iurare, ſe habitaturam cum viro, intelligendo intra ſe in quantum licitè poſſum.cap.18.num.7.& cap.12.num.9.

IVRAMENTVM III.

Quoad obligationem.

IVramentum de re leui tantùm, obligat ſub veniali.cap.12,num.9. A

Iuramẽta facta de non adimplendo conſilio Euangelico,vt de non mutuãdo,quamuis abſque culpa ſeruari poſſint, non obligant:imò melius eſt ea frangere.num.17.

Iuramentum de redeundo ad carcerem, obligat, quamuis ſciat ſe ob id moriturum: ſecus ſi carcer eſt iniurioſus.num.18. B

Iurans aliquid facturum, credens ſe præſtare poſſe, non peccat mort. non præſtando,ſi aliàs fecit,quod in ſe eſt,vt poſſet præſtare,& non valuit. Tenetur tamen tranſa-

 cto

ĉto tempore quam primùm potuerit, implere.num.22.

Iurametum minùs obligat quàm votum. num.32.cap.27.num.272.

C Iuramentum de eundo Hieroſolymam, genibus, vel cum bufone in ore; obligat quoad profectionem, non quoad illum modum eundi.cap.12.num.43.

Non adimplens iuramentum ob aliquem euentum, qui ſi à principio eueniſſet, non iuraſſet, peccat aliquando,& aliquãdo non. cap.12.num.11.non enim pecco,ſi illum cui cum iuramento promiſi me enſem redditurum cùm inſaniuerit,enſem, non reddam: nec ſi eam cui iuraui me eam ducturum, ſi fuerit fornicata,non ducam.cap.18.nu.7.

Iuramentum de actu, qui tempore iuramenti erat illicitus, obligat pro tempore in quo eſt licitus:ſi iuramentum fuit generale, & aptum comprehendere vtrumque tempus.num.87.lit.B.Nou.num.33.

Qui recuperauit ſuum occultè, & iuſtè, bene poterit iurare ſe neſcire quis accepe-rit,intelligendo intra ſe,ſe neſcire quis malè illud acceperit..cap.17.num.116.de quo vide plura in tit. periurium. quomodo autem obliget iuramentum dandi centum aureos latroni, vide in tit. iuramentum 1. litt.F.

IVRA

IVRAMENTVM IV.

Quoad relaxationem.

IVramentum de non ludendo, non licet relaxari, eo ſolùm quòd iurans habeat magnam tentationem & deſiderium ludendi. cap.12.num.11.

Iuramentum factum in vtilitatem tertij, etiam principaliter propter Deum, poteſt remitti ab illo tertio.cap.22.num.25.

IVRISDICTIO.

HAbitualis confertur Sacerdoti de iure diuino per characterẽ Sacerdotalem:& ſine hac non poteſt ſtare abſolutio, neque iuriſdictio actualis, quæ tamen non confertur ei tunc, ſed ab Eccleſia.cap.4.num.1.cap.27.num.272.

Conſuetudo poteſt dare iuriſdictionem in vtroque foro.cap.21.num.21.

Peccat mort. qui iudex aliena vtitur iuriſdictione, vel propria, ſed extra ſuum territorium.cap.23.num.14.cap.27.num.8.

Iuriſdictio à principe delegata, vel conceſſa, in perpetuum priuilegium, ratione dignitatis, vel alterius ordinariæ poteſtatis,

Digitized by Google

poteſt alteri committi.cap.27.num.45.

Iuriſdictio Prælati religioſorum,eſt quaſi Epiſcopalis. cap.12.num.75. Iuriſdictionem nemo habet ſuper ſe, neque Papa. cap. 26.num.260.§.4.

IVS.

A IVra inſpiciunt magis mores quàm entia. cap.17.num.40.

Ius diuinum non poteſt tolli à Papa in totum. Poteſt tamen ius diuinum naturale limitari, & declarari à Papa, quoad ſpiritualia; & ab Imperatore,quoad temporalia. cap.27.num.263.poſt medium,in nouo.

Ius Epiſcoporum poteſt à Papa reſtringi, iuſta de cauſa in multis caſibus.Sicut etiam ius abſoluendi Sacerdotibus per characterem,collatum, iuſtè prohibitum eſt, ne veniat in actum,donec Eccleſia eis tribuat iuriſdictionem actualem.ibid.in Nouo.

B Ius nouum etiam Conciliorum poteſt limitari per antiquum,& vice verſa. cap.27. num.265.in Nou.

Iuris exorbitantia non eſt trãsferenda de alio in alium,num.275.

C *Ius in re*, id eſt, *ius perfectum eſt illud, quod acquiſitum eſt per diſpoſitionem inter viuos, vel vltimam voluntatem, collationem,*

confir

confirmationem, & alium modum legitimum. cap.17.num.69.

Ius in re imperfectum, eſt ius quod habetur per promiſſionem iuſtam, emptionem, ſtipulationem, oppoſitionem, concurſum, expectatiuam, primogenituram, legitimam, vel alium titulum legitimum, qui non dat ius perfectum per quod acquiritur bonum, ſed quoddam imperfectum per quod acquiritur aliqua actio, vel officium iudicis ad iure petendum. cap. 17.num.69.

Ius in re, nec ad rem, in officiis & beneficiis publicis non acquiritur, regulariter loquendo ex iuſtitia diſtributiua. cap. 17. num.73.

Qui ſuo iure vtitur, nemini facit iniuriam. num.250. Stilus curiæ Romanæ facit Ius. cap.23.num.103.

IVS PATRONATVS, *eſt quid ſpirituale, & à nemine poteſt erigi, conſtitui, vel tolli, niſi à Papa, vel ex eius commiſſione.* cap. 26.num.26.in Nouo. *Neque poteſt emi, nec vendi.* cap.23.num.411.

Ius patronatus requirit in habituro illud, ſolùm Chriſtianiſmum. num.99.§.2.

IVSTITIA.

PEccat qui in diſtribuendis honoribus vel commodis alicuius communitatis, non

Digitized by Google

ſeruat iuſtitiam,& tenetur reſtituere grauato.cap.17.num.96.

Prælatus,vel Dominus habens ius conferendi beneficium Eccleſiaſticum, vel publicum officium, ſi confert illud indigno,peccat,& reſtituere tenetur, non digno,vel digniori,ſed Reipublicæ.ibidem.

Iuſtitia diſtributiua in officiis vel beneficiis publicis, regulariter loquendo,non dat ius in re vel ad rem.Nec eius violatio obligat regulariter ad reſtitutionem.nu.72.73.

LATRO. vide,Fur.

LAVS.

LAus,honor, & fama, ſunt bona inferiora bonis vitæ, & ſalutis, & maiora bonis fortunæ,ſeu pecuniæ.cap.23.num.9.

Laude falſa, aut inordinata gloriari non ſemper eſt malum.cap.23.num.13. vide tit. Iactantia.

LAVDEMIVM, ſoluere non tenetur donans,ſed ſic vendens.cap.23.num.65.

LEGATARIVS tenetur in conſcientia ſoluere pœnam poſitam à teſtatore, quia potius eſt legatum conditionale quàm pœna.num.67.

LEGA

Digitized by Google

LEGATVM.

LEGATA pia, facta tantùm coram duobus teſtibus, valida ſunt, nec ſtatutum in contrarium erit validum, quia præiudicat Eccleſiæ libertati. cap. 17. num. 117.

Legatum, quod pater relinquit filiæ, cui debebat dotem, videtur relictum in ſolutionem dotis. num. 150.

Legatum à creditore in teſtamento relictum, non computatur in recompenſationem debiti legalis voluntarij, bene tamen debiti legalis etiã neceſſarij. Et legatum relictum filio à patre, eſt inſtar legati relicti filiæ, ſcilicet in ſolutionem dotis. num. 150.160.

Licitè poteſt quis legare pecuniam beneficiariis alicuius Eccleſiæ, vt perpetuò ſingulis menſibus pro legante tot Miſſæ quotannis dici poſſint, quot ex lucro pecuniæ ad rationem quinque procentum. n. 257.

Licitum eſt legare vſum fructum pecuniæ. ibidem. Qui auertendo tabellionem, & teſtes facit, ne teſtator relinquat alicui legatum, tenetur reſtituere. ca. 26. num. 36. de auertente autem teſtatorem cum dolo, vel ſine illo, vide tit. Reſtit. 2.

Digitized by Google

Legati Diſpenſatio facta ſine iuſta cauſa, non valet. Præl.9.num.13.

Legitima, eſt debita iure naturę quoad filios pauperes debiles, & inhabiles, qui non poſſunt ſe ſuſtentare: non tamen quoad alios. num. 38.c.26.

Legitimus, vide illegitimus.

LEX I.

Quo ad obligationem.

A Lex humana poteſt obligare etiam cum periculo vitæ, ſed non obligat. Prælud. 7.num.10.

Quando duæ leges contrariæ concurrunt in aliquo caſu, quarum altera eſt omittenda; illa quæ eſt maior, debet præferri. cap. 7. num. 1.

Ceſſante fine legis, ceſſat lex. c.15.n.18.19.

Lex lata ad euitãda inconueniẽtia, ceſſantibus illis ceſſat. At verò id quod præcipitur in bonum finem, non ceſſat, licèt finis habeatur alia via. cap.16.num.36.

Lex humana iuſta poteſt obligare ad mortale: & per legem humanam intelligitur canonica & ſæcularis. cap. 23.num.40.in initio.

Vt

Digitized by Google

Vt autem lex humana poſſit obligare, aut effectu obliget, debet habere has conditiones neceſſarias. B

Quòd ſit iuſta, id eſt, *lata ab habente poteſtatem, & ob vtilitatem publicam, non contraria diuina, & naturali ſeu ſupernaturali legi, & ſit ſubditis æqualis.*

Quòd ſit promulgata. Quòd ſit recepta, ſaltem per maiorem partem vniuerſitatis. Quòd non ſit abrogata per aliam contrariam, vel per conſuetudinem. Quòd intendat obligare ad mortale. Quòd deſit iuſta cauſa ab eius tranſgreſſione excuſans: Aut non ſit diſpenſatio ad eius tranſgreſſionem. Quòd deſit iuſta ignorantia. Quòd ſit tempus ab ea præfixum pro iis qui non carent ignorantia iuſta.

Igitur lex quæ ſit iniuſta, vel non promulgata, non recepta à maiore parte vniuerſitatis, vel abrogata, vel obligans ad veniale, vel conſultoria & exhortatoria, aut ſi datur iuſta cauſa tranſgrediendi, aut diſpenſatio, aut iuſta ignorantia, aut nondum eſt tempus elapſum: aut ſi elapſum, ſed iuſtè ignoratur lex, non obligat ad mortale: neque ad veniale, excepta illa, quæ intendit veniale, c. 23. num. 40. 41. C

Lex iniuſta dicitur ea *quæ eſt lata à non habente poteſtatem, & quæ principaliter eſt facta* D

cta in vtilitatem priuatam, aut eſt inæqualis ſubditis, aut denique contraria legi diuinæ naturali vel ſupernaturali. ibidem. Imò & lex ſæcularis dicetur, & eſt iniuſta: quando eſt contraria legi Eccleſiaſticæ. c. n.

Lex conſultoria, vel exhortatoria, nec ad veniale obligat: niſi adſit contemptus verus, tam ipſius legis quàm eius latoris; tunc enim eſſet peccatum mortale. cap. 19. num. 20. Nouo cap. 20. n. 20. & cap. 23. n. 40. vide etiam tit. Contemptus, & Obedientia, & Conſilium.

E Iuſta cauſa ſemper excuſat à mortali tranſgreſſorem legis humanæ. Et illa dicitur iuſta cauſa, propter quam legiſlator, ſi præſens eſſet, eum excuſaret. cap. 23. num. 41.

Qui bona fide credit iuſtam habere cauſam excuſantem à lege humana, & ob id nõ ſeruat, non peccat ſaltem mort. peccat tamen venialiter. Præl. 9. nu. 14. ca. 21. n. 20. & cap. 23. num. 43.

Quæ ſit iuſta ignorantia, & diſpenſatio excuſans à tali tranſgreſſione, vide tit. Diſpenſatio, & tit. Ignorantia.

F Non ſolùm lex diuina, ſed etiam humana, tam ſæcularis quàm Eccleſiaſtica, poteſt obligare in foro conſcientiæ ad peccatum veniale, & etiam ad mortale. Quod etiam facere poſſunt ſtatuta ciuitatum. Imò & de

facto

Digitized by Google

facto obligant ad mortale illæ leges & ſtatuta, quorum auctores intendunt per eas obligare ad illud, ſaltem ſi vt tales receptæ ſint. cap.23. num.48.

Secus ſi earum latores non intenderunt ad id obligare, qualia ſunt ſtatuta Dominicanorum, quæ nec ad veniale obligant. Nam & nullæ diuinæ conſultoriæ obligant etiam ad veniale, & aliquot earum præceptiuarum tantùm ad veniale. num.49. & 50.

Leges etiam canonicæ, non habentes præceptiua aut prohibitiua verba, ſed tantùm ordinatiua vel conſtitutiua, non obligant ad mortale, etiam ſi ſint imperatiui modi: Quæ iuxta communem intelligentiam non ſignificant præceptum, nec prohibitionem. Exceptis illis quæ ponuntur in materia, quæ de ſe ad mortale obligant. Sed nec tunc manabit huiuſmodi obligatio ex vi talis legis conſtitutiuæ, ſed ex illa lege quæ illam materiam præceperat cum tali intentione obligandi ad mortale: Nihilominus huiuſmodi leges ordinatiuæ, extra materiam de ſe ad mortale obligantem, ad minus obligant ad veniale. Quia animus latoris fuit, vt actus tranſgrediendi legem, eſſet vitioſus, qui aliâs erat indifferens, & conſequenter eſſet ſaltẽ venialis. Quia verò tunc non præcepit, nec prohibuit, videtur non intendiſſe obligare G

ad

Digitized by Google

ad mortale. cap. 23. num. 49. §.3. Nullum verbum Latinum ex ſe ſignificat ſufficienter
H legem obligare ad mortale: vnde hæc verba, *Teneas*, *Debeas*, *Obligetur*, *Præcipimus*, *Obligamus*, *Vetamus*, *Mandamus*, & alia ſimilia, ex ſua primæua ſignificatione non ſignificant ſufficienter legem obligare ad mortale, aut animum latoris id intendiſſe: nam ſunt generalia, & apta ad inducendam obligationem culpæ, tam venialis quàm mortalis, atque in dubio intelligenda ſunt potiùs de veniali quàm mortali. num. 50.

I Lex enim de non mentiendo officiosè ſine damno, de non furando minima, de non ridendo immoderatè, præceptiua eſt, ſed ſolùm obligat ad veniale. ibidem. §.4.

Notanter diximus ex ſe, quoniam ſecus eſt in lege Eccleſiaſtica, ex vſu Eccleſiaſtico & communi interpretatione Pontificum, niſi per aliquod aliud verbum vel ſignum exprimatur, vel ſignificetur ſolùm obligare ad veniale. num. 52.

L Vnde intentio cuiuſlibet legiſlatoris Eccleſiaſtici, vtentis verbo præceptiuo vel prohibitiuo, eſt obligare ad mortale, niſi per aliud verbum vel ſignum ſignificetur contrarium; & à fortiori ſi apponantur hæc verba *Strictè præcipimus, in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus*, & ſub obteſtatione diuini

iudicij,

Digitized by Google

iudicij, quæ obligationis incrementum ſignificant.num.53.

Hoc verbum *oportet* in lege canonica poſitum, tantùm obligat, quantùm illud, *debet*, aut *obligatur*.ibid.

Lex quæ continet pœnam præſupponentem peccatum mortale, obligat ad mortale, M
quamuis non habeat verba præcipientia, ſeu prohibentia. nam qui vult aliquid, videtur velle illud ſine quo id eſſe non poteſt. Vnde lex conſtituens vel præcipiens vel prohibens aliquid ſub pœna excommunicationis N
maioris, aut ſimpliciter ſub pœna excommunicationis, ſiue addatur ipſo iure ſiue non, præſupponit peccatum mortale: niſi prærequirat monitionem. Non tamen eſt idem in pœna ſuſpenſionis, interdicti & irregularitatis, quæ aliquando ſine culpa adhibetur.num.53.

Præſupponit etiam peccatum mortale lex quæ habet hæc verba, *ſub pœna æternæ indignationis Dei & SS. Apoſtolorum Petri & Pauli*. Idem dicendum de quauis lege canonica, quæ continet has & alias coniunctim pœnas temporarias.ibid.

Lex autem humana ſecularis non obligat ad mortale, eo ſolo quòd habeat verba O
præceptiua, aut prohibitiua, quia nec primæua ſignificatio verborum, nec acceſſo-

ria per vſum ſæcularium inducta, nec communis interpretatio Legum, & aliorum legiſlatorum, qui principaliter inſpiciunt pœnas temporarias, talem obligationem indicant. num. 54.

Imò nec leges diuinæ inducunt obligationem mortalis, eo ſolo quòd latæ ſint per verba præceptiua. Nec vſus Iuris canonici adimit robur iuri diuino, nec addit, vt quatenus eſt diuinum obliget magis, aut minùs, quàm antè illud obligat. Vnde vt ſciatur an Deus per ſuam legem verbum *præcipio* vel *mando*, continentem, voluerit nos ad mortale obligare, ex declaratione Eccleſiæ eiúſque doctorum, colligendum erit. cap. 23. num. 54.

P Lex humana etiam præcipiens, præſertim ſecularis, quæ pœnam temporalem conſtituit in dubio, ad mortale non obligat, quatenus eſt lex eius qui eam pœnam temporalem ſtatuit. num. 55. I. Quoniam aliàs oporteret quòd leges humanæ obligantes ad mortale, pauciſſimæ eſſent. II. Quoniam qui de duobus propoſitis alterum affirmat, alterum negare videtur, id eſt, legiſlator, qui ad vtramque pœnam obligare potens, pœnam irrogat temporariam, videtur excludere æternam. III. Nam conſue

conſuetudo antiqua interpretata eſt, vt legum ſæcularium tranſgreſſores non peccent mortaliter, niſi cùm per eas etiam lex diuina naturalis, aut reuelata, aut canonica ab illis infringatur. num. 55.

IIII. Nam Ethnici legumlatores nil de pœna æterna curarunt. Imò & pauciſſimi Chriſtiani ſæculares legiſlatores pœnam temporariam imponentes intendunt ad æternam obligare, ad quam diuina vel naturalis non obligat. Q

V. Nam lex purè pœnalis ſine vlla prohibitione pœnam conſtituens, ad nullam culpam obligat, quatenus talis eſt. ibidem.

Qui conſtituit pœnam, licèt non ſemper obligat ad culpam, nec præſupponit obligationem ad illam: communiter tamen ſic. Nam regulariter ſtatuitur ob culpam, quamuis interdum ob cauſam. num. 56. diximus tamen notanter in dubio. Nam lex quæ vtramque pœnam exprimit, vel de cuius latoris animo conſtat fuiſſe, ad vtramque obligare per aliam legem, aut conſuetudinem, aut per alium modum legitimum ſine dubio obligat ad mortale. Ibidem. Diximus denique quatenus eſt lex eius qui ſolam pœnam temporalem ſtatuit. nam R S

ſi ſunt

ſi ſunt etiam leges aliorum, qui ad mortale obligare voluerunt, ad illud obligabunt quatenus ſunt tales; non enim intendimus aſſerere, quòd vna lex, quæ pœnam temporariam imponit, tollat æternam per aliam ſtatutam, maximè quando ſunt diuerſorum

T legumlatorum. Denique quod dictum eſt, legem etiam præcipientem præſertim ſæcularem ſtatuentem pœnam temporalem in dubio non obligare ad mortale, locum habet etiam in legibus ſtatuentibus pœnam amiſſionis vitæ vel membri. I. Nam quod dici ſolet, nempe, eum qui magnam bonorum aut famæ iacturam ſubit, peccare mortaliter, falſum eſt, dummodo non adſit alia circumſtantia quæ mortalem faciat.

II. Nam licèt ille, qui tranſgrediens legem ſecularem pœnalem, ſe exponit probabili periculo amiſſionis vitæ vel membrorum, peccet quidem mortaliter: Hoc tamen non eſt ob tranſgreſſionem illius legis, ſed ob violationem quinti præcepti decalogi: imò verò aliquando non erit periculum probabile, ſi cum tranſgreſſione adſit magna cautela. ibidem.

V Quòd ſi aliquis obiiciat, quòd ſequeretur, iniuſtam eſſe legem, quæ tam grauem pœnam imponit pro actu, qui non eſt mortalis: Reſpondemus, ſatis eſſe quòd in foro exteriori

riori præſumatur mortalis, quamuis in interiori non ſit talis, & legiſlator poteſt, imò de facto præſumit contemptum in eo qui violat legem ſine cauſa iuſta. Præterea quia non eſſet iniuſta lex, cuius lator exprimeret ſe nolle eius tranſgreſſorem ſine contemptu & ſcandalo ad mortale obligare: ſed velle, vt qui ſine iuſta cauſa eam tranſgreditur, præſumatur per contemptum id facere, & ob id pœnam illam incurrere. ad hæc omnia facit, quòd nonnulli duces laudati ſunt, qui ad ſeruandam militarem diſciplinam ob minima furta milites occiderunt. Ibidem.

Item conſuetudo communis habet, vt tranſgreſſio legum purè humanarum pœnam temporariam exteriorem conſtituentium, non ſit mortalis in foro interiori, niſi ſint tales quæ præſupponant peccatum mortale, vel tranſgreſſiones aliarum legum diuinarum naturalium vel ſupernaturalium. num. 59. X

Qui legem etiam ſæcularem iuſtam per contemptum legis & auctoris violat, peccat mortaliter. n. 57.

Tranſgreſſio legis præceptiuæ non pœnalis facta per ſolam incuriam, vel obliuionem leuis culpæ, non eſt mortalis. n. 59. Y

Idem de tranſgreſſione cum cauſa proba-

bili, vel pro tali habita, bona fide, ſine dubio. Idem de ea quæ fit per epieiceiam credendo intentionem legiſlatoris non fuiſſe ita obligare. num.59.

De eo qui tranſgreditur legem de Vectigalibus & de Venatione. vide tit. Vectigal, Venatio.

Prælatus imponens pœnam temporariam ipſo iure incurrendam, videtur excludere ſpiritualem, etiam ſi iuberet ne abſolueretur ſine præuia ſolutione: quia iuſſio illa poteſt operari effectus alios ab iſto, & ſic nõ eſt inutilis. num. 60. Imò poteſt abſolui ante ſolutionem per Bullam Papæ. num.62.

Lex in nihilo recepta, ad nihilum obligat, & quoad vnam partem receptam, quoad illam obligat ſolùm, vel quoad diſpoſitionem tantùm, & non quoad pœnam, vel vice verſa. Imò quoad vnam partem pœnæ & non quoad aliam. num. 62. Vide tit. Pœna.

Lex humana etiam Eccleſiaſtica ad exteriorem ſolam pœnam obligat, ſi quoad eam tantùm eſt recepta, quamuis legiſlatór ad vtramque pœnam intendiſſet obligare. Ibidem.

Quælibet lex fundata in præſumptione, ligat in foro exteriori, & non interiori, quoties veritas eſt præſumptioni contraria. c.23.num.62.

Lex

Digitized by Google

Lex imponens collegis vel municipibus pœnam excluſionis ipſo iure, non obligat ante condemnationem.num.63.

Non tenetur quis manifeſtare rem in cõmiſſum cecidiſſe, maximè in foro conſcientiæ.num.64.

Peccat, qui iuſſus à iudice ſoluere pœnam, non ſoluit; ſecus, antequam iubeatur, quamuis in ipſa lege ſit impoſita ipſo iure, quando pœna requirit aliquam executionẽ, vt quando eſt pœna amiſſionis bonorum, vel pœna ſoluendi certam ſummam pecuniæ, num.76.Secus,ſi non requirat executionem, vt pœna excommunicationis, ſuſpenſionis &c. num.67. Z

Lex pœnalis aliquando obligat ad pœnam etiam ante ſententiam; ſed tunc pœna eſt velut pactum conuentionale. num. 67. & c. 25. num.118.

De legibus quæ prohibent ludos: vide, ludus.

De lege quæ prohibet vel concedit cibos; vide Gula. & ibidem de ieiuniis & de feſtis, Feſtum.

Lex æterna quid ſit, vide, Peccatum II. A.

cta in vtilitatem priuatam, aut eſt inæqualis ſubditis, aut denique contraria legi diuinæ naturali vel ſupernaturali. ibidem. Imò & lex ſæcularis dicetur, & eſt iniuſta: quando eſt contraria legi Eccleſiaſticæ. c. n.

Lex conſultoria, vel exhortatoria, nec ad veniale obligat: niſi adſit contemptus verus, tam ipſius legis quàm eius latoris; tunc enim eſſet peccatum mortale. cap. 19. num. 20. Nouo cap. 20. n. 20. & cap. 23. n. 40. vide etiam tit. Contemptus, & Obedientia, & Conſilium.

E Iuſta cauſa ſemper excuſat à mortali tranſgreſſorem legis humanæ. Et illa dicitur iuſta cauſa, propter quam legiſlator, ſi præſens eſſet, eum excuſaret. cap. 23. num. 41.

Qui bona fide credit iuſtam habere cauſam excuſantem à lege humana, & ob id nō ſeruat, non peccat ſaltem mort. peccat tamen venialiter. Præl. 9. nu. 14. ca. 21. n. 20. & cap. 23. num. 43.

Quæ ſit iuſta ignorantia, & diſpenſatio excuſans à tali tranſgreſſione, vide tit. Diſpenſatio, & tit. Ignorantia.

F Non ſolùm lex diuina, ſed etiam humana, tam ſæcularis quàm Eccleſiaſtica, poteſt obligare in foro conſcientiæ ad peccatum veniale, & etiam ad mortale. Quod etiam facere poſſunt ſtatuta ciuitatum. Imò & de

facto

Digitized by Google

facto obligant ad mortale illæ leges & ſtatuta, quorum auctores intendunt per eas obligare ad illud, ſaltem ſi vt tales receptæ ſint. cap.23. num.48.

Secus ſi earum latores non intenderunt ad id obligare, qualia ſunt ſtatuta Dominicanorum, quæ nec ad veniale obligant. Nam & nullæ diuinæ conſultoriæ obligant etiam ad veniale, & aliquot earum præceptiuarum tantùm ad veniale. num.49. & 50.

Leges etiam canonicæ, non habentes præceptiua aut prohibitiua verba, ſed tantùm ordinatiua vel conſtitutiua, non obligant ad mortale, etiam ſi ſint imperatiui modi: Quæ iuxta communem intelligentiam non ſignificant præceptum, nec prohibitionem. Exceptis illis quæ ponuntur in materia, quæ de ſe ad mortale obligant. Sed nec tunc manabit huiuſmodi obligatio ex vi talis legis conſtitutiuæ, ſed ex illa lege quæ illam materiam præceperat cum tali intentione obligandi ad mortale: Nihilominus huiuſmodi leges ordinatiuæ, extra materiam de ſe ad mortale obligantem, ad minus obligant ad veniale. Quia animus latoris fuit, vt actus tranſgrediendi legem, eſſet vitioſus, qui aliâs erat indifferens, & conſequenter eſſet ſaltē venialis. Quia verò tunc non præcepit, nec prohibuit, videtur non intendiſſe obligare G

ad

Digitized by Google

ad mortale. cap. 23. num. 49. §.3. Nullum verbum Latinum ex ſe ſignificat ſufficienter
H legem obligare ad mortale: vnde hæc verba, *Teneas*, *Debeas*, *Obligetur*, *Præcipimus*, *Obligamus*, *Vetamus*, *Mandamus*, & alia ſimilia, ex ſua primæua ſignificatione non ſignificant ſufficienter legem obligare ad mortale, aut animum latoris id intendiſſe: nam ſunt generalia, & apta ad inducendam obligationem culpæ, tam venialis quàm mortalis, atque in dubio intelligenda ſunt potiùs de veniali quàm mortali. num. 50.

I Lex enim de non mentiendo officiosè ſine damno, de non furando minima, de non ridendo immoderatè, præceptiua eſt, ſed ſolùm obligat ad veniale. ibidem. §.4.

Notanter diximus ex ſe, quoniam ſecus eſt in lege Eccleſiaſtica, ex vſu Eccleſiaſtico & communi interpretatione Pontificum, niſi per aliquod aliud verbum vel ſignum exprimatur, vel ſignificetur ſolùm obligare ad veniale. num. 52.

L Vnde intentio cuiuſlibet legiſlatoris Eccleſiaſtici, vtentis verbo præceptiuo vel prohibitiuo, eſt obligare ad mortale, niſi per aliud verbum vel ſignum ſignificetur contrarium; & à fortiori ſi apponantur hæc verba *Strictè præcipimus*, *in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus*, & ſub obteſtatione diuini

iudicij,

iudicij, quæ obligationis incrementum ſignificant.num.53.

Hoc verbum *oportet* in lege canonica poſitum, tantùm obligat, quantùm illud, *debet*, aut *obligatur*.ibid.

Lex quæ continet pœnam præſupponentem peccatum mortale, obligat ad mortale, quamuis non habeat verba præcipientia,ſeu prohibentia. nam qui vult aliquid, videtur velle illud ſine quo id eſſe non poteſt. Vnde lex conſtituens vel præcipiens vel prohibens aliquid ſub pœna excommunicationis maioris, aut ſimpliciter ſub pœna excommunicationis, ſiue addatur ipſo iure ſiue non, præſupponit peccatum mortale: niſi prærequirat monitionem. Non tamen eſt idem in pœna ſuſpenſionis,interdicti & irregularitatis, quæ aliquando ſine culpa adhibetur.num.53. M N

Præſupponit etiam peccatum mortale lex quæ habet hæc verba, *ſub pœna æternæ indignationis Dei & SS. Apoſtolorum Petri & Pauli*. Idem dicendum de quauis lege canonica, quæ continet has & alias coniunctim pœnas temporarias.ibid.

Lex autem humana ſecularis non obligat ad mortale, eo ſolo quòd habeat verba præceptiua, aut prohibitiua, quia nec primæua ſignificatio verborum, nec acceſſo- O

ria

ria per vſum ſæcularium inducta, nec communis interpretatio Legum, & aliorum legiſlatorum, qui principaliter inſpiciunt pœnas temporarias, talem obligationem indicant. num. 54.

Imò nec leges diuinæ inducunt obligationem mortalis, eo ſolo quòd latæ ſint per verba præceptiua. Nec vſus Iuris canonici adimit robur iuri diuino, nec addit, vt quatenus eſt diuinum obliget magis, aut minùs, quàm antè illud obligat. Vnde vt ſciatur an Deus per ſuam legem verbum *pracipio* vel *mando*, continentem, voluerit nos ad mortale obligare, ex declaratione Eccleſiæ eiúſque doctorum, colligendum erit. cap. 23. num. 54.

P Lex humana etiam præcipiens, præſertim ſecularis, quæ pœnam temporalem conſtituit in dubio, ad mortale non obligat, quatenus eſt lex eius qui eam pœnam temporalem ſtatuit. num. 55. I. Quoniam aliàs oporteret quòd leges humanæ obligantes ad mortale, pauciſſimæ eſſent. II. Quoniam qui de duobus propoſitis alterum affirmat, alterum negare videtur, id eſt, legiſlator, qui ad vtramque pœnam obligare potens, pœnam irrogat temporariam, videtur excludere æternam. III. Nam conſue

Digitized by Google

conſuetudo antiqua interpretata eſt, vt legum ſæcularium tranſgreſſores non peccent mortaliter, niſi cùm per eas etiam lex diuina naturalis, aut reuelata, aut canonica ab illis infringatur. num. 55.

IIII. Nam Ethnici legumlatores nil de pœna æterna curarunt. Imò & pauciſſimi Chriſtiani ſæculares legiſlatores pœnam temporariam imponentes intendunt ad æternam obligare, ad quam diuina vel naturalis non obligat. Q

V. Nam lex purè pœnalis ſine vlla prohibitione pœnam conſtituens, ad nullam culpam obligat, quatenus talis eſt. ibidem.

Qui conſtituit pœnam, licèt non ſemper obligat ad culpam, nec præſupponit obligationem ad illam: communiter tamen ſic. Nam regulariter ſtatuitur ob culpam, quamuis interdum ob cauſam. num. 56. diximus tamen notanter in dubio. Nam lex quæ vtramque pœnam exprimit, vel de cuius latoris animo conſtat fuiſſe, ad vtramque obligare per aliam legem, aut conſuetudinem, aut per alium modum legitimum ſine dubio obligat ad mortale. Ibidem. Diximus denique quatenus eſt lex eius qui ſolam pœnam temporalem ſtatuit. nam R S

ſi ſunt

Digitized by Google

ſi ſunt etiam leges aliorum, qui ad mortale obligare voluerunt, ad illud obligabunt quatenus ſunt tales; non enim intendimus aſſerere, quòd vna lex, quæ pœnam temporariam imponit, tollat æternam per aliam ſtatutam, maximè quando ſunt diuerſorum
T legumlatorum. Denique quod dictum eſt, legem etiam præcipientem præſertim ſæcularem ſtatuentem pœnam temporalem in dubio non obligare ad mortale, locum habet etiam in legibus ſtatuentibus pœnam amiſſionis vitæ vel membri. I. Nam quod dici ſolet, nempe, eum qui magnam bonorum aut famæ iacturam ſubit, peccare mortaliter, falſum eſt, dummodo non adſit alia circumſtantia quæ mortalem faciat.

II. Nam licèt ille, qui tranſgrediens legem ſecularem pœnalem, ſe exponit probabili periculo amiſſionis vitæ vel membrorum, peccet quidem mortaliter: Hoc tamen non eſt ob tranſgreſſionem illius legis, ſed ob violationem quinti præcepti decalogi: imò verò aliquando non erit periculum probabile, ſi cum tranſgreſſione adſit magna cautela. ibidem.

V Quòd ſi aliquis obiiciat, quòd ſequeretur, iniuſtam eſſe legem, quæ tam grauem pœnam imponit pro actu, qui non eſt mortalis: Reſpondemus, ſatis eſſe quòd in foro exte-

riori

Digitized by Google

riori præſumatur mortalis, quamuis in interiori non ſit talis, & legiſlator poteſt, imò de facto præſumit contemptum in eo qui violat legem ſine cauſa iuſta. Præterea quia non eſſet iniuſta lex, cuius lator exprimeret ſe nolle eius tranſgreſſorem ſine contemptu & ſcandalo ad mortale obligare: ſed velle, vt qui ſine iuſta cauſa eam tranſgreditur, præſumatur per contemptum id facere, & ob id pœnam illam incurrere. ad hæc omnia facit, quòd nonnulli duces laudati ſunt, qui ad ſeruandam militarem diſciplinam ob minima furta milites occiderunt. Ibidem.

Item conſuetudo communis habet, vt tranſgreſſio legum purè humanarum pœnam temporariam exteriorem conſtituentium, non ſit mortalis in foro interiori, niſi ſint tales quæ preſupponant peccatum mortale, vel tranſgreſſiones aliarum legum diuinarum naturalium vel ſupernaturalium. num. 59. X

Qui legem etiam ſæcularem iuſtam per contemptum legis & auctoris violat, peccat mortaliter. n. 57.

Tranſgreſſio legis præceptiuæ non pœnalis facta per ſolam incuriam, vel obliuionem leuis culpæ, non eſt mortalis. n. 59. Y

Idem de tranſgreſſione cum cauſa proba-

LEX II.

Quoad promulgationem.

LEx ante promulgationem non obligat. cap.23. num.44.

Lex ſummi Pontificis, vel Imperatoris, non præfigens tempus, obligat poſt duos menſes à promulgatione facta in prouincia, ibidem.

Lex inferiorum non præfigens tempus, ſimul atque promulgatur & ſcitur, obligat. c.23. num.44.

LEX III.

Quoad interpretationem.

LEGES, quæ rectè intelligi poſſunt de pœna maiori vel minori; in dubio, de minori ſunt intelligendæ. cap.23. n.50. & 55.

Cauſa finalis legis coniicitur ex procemio cap. 15. num.18.

Quando duo ſunt ita diſpoſita, vt vnum ſit metiens, & alterū menſum, lex corrigēs, vel limitans metiens, cenſetur corrigere vel limitare menſum, ſi eadem ratio militat in vtroque. cap.22. num. 72.

Conſuetudo eſt optima legum interpres. c.23. num.58.

De

De originaria & acceſſoria interpretatione verborum præcipiendi, & iubendi, vide Lex.1.lit. P. & Q.

LIBELLVS FAMOSVS, peccat mortaliter, qui componit libellum famoſum.c. 18. num.35.

LIBER. Libri amatorij relegandi ſunt à ſcholis. cap. 23. num.31.

LIBERTAS Eccleſiaſtica: vide tit. Excommunicatio VI. §. IIII.

LIBERTAS Hominis, vide Bona.

LIBERVM Arbitrium, vide, Anima.

LITTERÆ APOſtolicæ.

ILLE dicitur habere litteras falſas, vel vti eis, qui ſciens aut ſcire debens eſſe tales, vtitur illis. cap. 27. num.62.

Sub nomine litterarum Apoſtolicarum in materia odioſa, non includuntur ſupplicationes à Papa ſignatæ, quas vocant ſignaturas. cap. 27. num.62.

Litteræ Apoſtolicę ſurreptitiè impetratæ, non ſunt litteræ falſæ. Ibidem.

Aliud eſt falſare litteras, quod includitur ſub bulla cœnæ: aliud eſt vti falſis, quod non includitur. ibidem.

cta in vtilitatem priuatam, ***aut eſt inæqualis*** *ſubditis*, ***aut denique contraria legi diuinæ na-turali*** *vel ſupernaturali*. ibidem. Imò & lex ſæcularis dicetur, & eſt iniuſta: quando eſt contraria legi Eccleſiaſticæ. c. n.

Lex conſultoria, vel exhortatoria, nec ad veniale obligat: niſi adſit contemptus ve-rus, tam ipſius legis quàm eius latoris; tunc enim eſſet peccatum mortale. cap. 19. num. 20. Nouo cap. 20. n. 20. & cap. 23. n. 40. vide etiam tit. Contemptus, & Obedientia, & Conſilium.

E Iuſta cauſa ſemper excuſat à mortali tranſgreſſorem legis humanæ. Et illa dicitur iuſta cauſa, propter quam legiſlator, ſi præ-ſens eſſet, eum excuſaret. cap. 23. num. 41.

Qui bona fide credit iuſtam habere cau-ſam excuſantem à lege humana, & ob id nõ ſeruat, non peccat ſaltem mort. peccat ta-men venialiter. Præl. 9. nu. 14. ca. 21. n. 20. & cap. 23. num. 43.

Quæ ſit iuſta ignorantia, & diſpenſatio excuſans à tali tranſgreſſione, vide tit. Di-ſpenſatio, & tit. Ignorantia.

F Non ſolùm lex diuina, ſed etiam huma-na, tam ſæcularis quàm Eccleſiaſtica, poteſt obligare in foro conſcientiæ ad peccatum veniale, & etiam ad mortale. Quod etiam facere poſſunt ſtatuta ciuitatum. Imò & de

facto

facto obligant ad mortale illæ leges & ſtatuta, quorum auctores intendunt per eas obligare ad illud, ſaltem ſi vt tales receptæ ſint. cap.23. num.48.

Secus ſi earum latores non intenderunt ad id obligare, qualia ſunt ſtatuta Dominicanorum, quæ nec ad veniale obligant. Nam & nullæ diuinæ conſultoriæ obligant etiam ad veniale, & aliquot earum præceptiuarum tantùm ad veniale. num.49. & 50.

Leges etiam canonicæ, non habentes præceptiua aut prohibitiua verba, ſed tantùm ordinatiua vel conſtitutiua, non obligant ad mortale, etiam ſi ſint imperatiui modi: Quæ iuxta communem intelligentiam non ſignificant præceptum, nec prohibitionem. Exceptis illis quæ ponuntur in materia, quæ de ſe ad mortale obligant. Sed nec tunc manabit huiuſmodi obligatio ex vi talis legis conſtitutiuæ, ſed ex illa lege quæ illam materiam præceperat cum tali intentione obligandi ad mortale: Nihilominus huiuſmodi leges ordinatiuæ, extra materiam de ſe ad mortale obligantem, ad minus obligant ad veniale. Quia animus latoris fuit, vt actus tranſgrediendi legem, eſſet vitioſus, qui aliâs erat indifferens, & conſequenter eſſet ſaltẽ venialis. Quia verò tunc non præcepit, nec prohibuit, videtur non intendiſſe obligare ad G

Digitized by Google

ad mortale. cap. 23. num. 49. §.3. Nullum verbum Latinum ex ſe ſignificat ſufficienter
H legem obligare ad mortale: vnde hæc verba, *Teneas*, *Debeas*, *Obligetur*, *Præcipimus*, *Obligamus*, *Vetamus*, *Mandamus*, & alia ſimilia, ex ſua primæua ſignificatione non ſignificant ſufficienter legem obligare ad mortale, aut animum latoris id intendiſſe: nam ſunt generalia, & apta ad inducendam obligationem culpæ, tam venialis quàm mortalis, atque in dubio intelligenda ſunt potiùs de veniali quàm mortali. num. 50.

I Lex enim de non mentiendo officiosè ſine damno, de non furando minima, de non ridendo immoderatè, præceptiua eſt, ſed ſolùm obligat ad veniale. ibidem. §.4.

Notanter diximus ex ſe, quoniam ſecus eſt in lege Eccleſiaſtica, ex vſu Eccleſiaſtico & communi interpretatione Pontificum, niſi per aliquod aliud verbum vel ſignum exprimatur, vel ſignificetur ſolùm obligare ad veniale. num. 52.

L Vnde intentio cuiuſlibet legiſlatoris Eccleſiaſtici, vtentis verbo præceptiuo vel prohibitiuo, eſt obligare ad mortale, niſi per aliud verbum vel ſignum ſignificetur contrarium; & à fortiori ſi apponantur hæc verba *Strictè præcipimus*, *in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus*, & ſub obteſtatione diuini iudicij,

Digitized by Google

iudicij, quæ obligationis incrementum ſignificant.num.53.

Hoc verbum *oportet* in lege canonica poſitum, tantùm obligat, quantùm illud, *debet*, aut *obligatur*.ibid.

Lex quæ continet pœnam præſupponentem peccatum mortale, obligat ad mortale, quamuis non habeat verba præcipientia, ſeu prohibentia. nam qui vult aliquid, videtur velle illud ſine quo id eſſe non poteſt. Vnde lex conſtituens vel præcipiens vel prohibens aliquid ſub pœna excommunicationis maioris, aut ſimpliciter ſub pœna excommunicationis, ſiue addatur ipſo iure ſiue non, præſupponit peccatum mortale: niſi prærequirat monitionem. Non tamen eſt idem in pœna ſuſpenſionis, interdicti & irregularitatis, quæ aliquando ſine culpa adhibetur.num.53. M N

Præſupponit etiam peccatum mortale lex quæ habet hæc verba, *ſub pœna æternæ indignationis Dei & SS. Apoſtolorum Petri & Pauli*. Idem dicendum de quauis lege canonica, quæ continet has & alias coniunctim pœnas temporarias.ibid.

Lex autem humana ſecularis non obligat ad mortale, eo ſolo quòd habeat verba præceptiua, aut prohibitiua, quia nec primæua ſignificatio verborum, nec acceſſo- O

ria

ria per vſum ſæcularium inducta, nec communis interpretatio Legum, & aliorum legiſlatorum, qui principaliter inſpiciunt pœnas temporarias, talem obligationem indicant. num. 54.

Imò nec leges diuinæ inducunt obligationem mortalis, eo ſolo quòd latæ ſint per verba præceptiua. Nec vſus Iuris canonici adimit robur iuri diuino, nec addit, vt quatenus eſt diuinum obliget magis, aut minùs, quàm antè illud obligat. Vnde vt ſciatur an Deus per ſuam legem verbum *præcipio* vel *mando*, continentem, voluerit nos ad mortale obligare, ex declaratione Eccleſiæ eiúſque doctorum, colligendum erit. cap. 23. num. 54.

P Lex humana etiam præcipiens, præſertim ſecularis, quæ pœnam temporalem conſtituit in dubio, ad mortale non obligat, quatenus eſt lex eius qui eam pœnam temporalem ſtatuit. num. 55. I. Quoniam aliàs oporteret quòd leges humanæ obligantes ad mortale, pauciſſimæ eſſent. II. Quoniam qui de duobus propoſitis alterum affirmat, alterum negare videtur, id eſt, legiſlator, qui ad vtramque pœnam obligare potens, pœnam irrogat temporariam, videtur excludere æternam. III. Nam conſue

conſuetudo antiqua interpretata eſt, vt legum ſæcularium tranſgreſſores non peccent mortaliter, niſi cùm per eas etiam lex diuina naturalis, aut reuelata, aut canonica ab illis infringatur. num. 55.

IIII. Nam Ethnici legumlatores nil de pœna æterna curarunt. Imò & pauciſſimi Chriſtiani ſæculares legiſlatores pœnam temporariam imponentes intendunt ad æternam obligare, ad quam diuina vel naturalis non obligat. Q

V. Nam lex purè pœnalis ſine vlla prohibitione pœnam conſtituens, ad nullam culpam obligat, quatenus talis eſt. ibidem.

Qui conſtituit pœnam, licèt non ſemper obligat ad culpam, nec præſupponit obligationem ad illam: communiter tamen ſic. Nam regulariter ſtatuitur ob culpam, quamuis interdum ob cauſam. num. 56. diximus tamen notanter in dubio. Nam lex quæ vtramque pœnam exprimit, vel de cuius latoris animo conſtat fuiſſe, ad vtramque obligare per aliam legem, aut conſuetudinem, aut per alium modum legitimum ſine dubio obligat ad mortale. Ibidem. Diximus denique quatenus eſt lex eius qui ſolam pœnam temporalem ſtatuit. nam R S

ſi ſunt

Digitized by Google

ſi ſunt etiam leges aliorum, qui ad mortale obligare voluerunt, ad illud obligabunt quatenus ſunt tales; non enim intendimus aſſerere, quòd vna lex, quæ pœnam temporariam imponit, tollat æternam per aliam ſtatutam, maximè quando ſunt diuerſorum
T legumlatorum. Denique quod dictum eſt, legem etiam præcipientem præſertim ſæcularem ſtatuentem pœnam temporalem in dubio non obligare ad mortale, locum habet etiam in legibus ſtatuentibus pœnam amiſſionis vitæ vel membri. I. Nam quod dici ſolet, nempe, eum qui magnam bonorum aut famæ iacturam ſubit, peccare mortaliter, falſum eſt, dummodo non adſit alia circumſtantia quæ mortalem faciat.

II. Nam licèt ille, qui tranſgrediens legem ſecularem pœnalem, ſe exponit probabili periculo amiſſionis vitæ vel membrorum, peccet quidem mortaliter: Hoc tamen non eſt ob tranſgreſſionem illius legis, ſed ob violationem quinti præcepti decalogi: imò verò aliquando non erit periculum probabile, ſi cum tranſgreſſione adſit magna cautela. ibidem.

V Quòd ſi aliquis obiiciat, quòd ſequeretur, iniuſtam eſſe legem, quæ tam grauem pœnam imponit pro actu, qui non eſt mortalis: Reſpondemus, ſatis eſſe quòd in foro exteriori

Digitized by Google

riori præſumatur mortalis, quamuis in interiori non ſit talis, & legiſlator poteſt, imò de facto præſumit contemptum in eo qui violat legem ſine cauſa iuſta. Præterea quia non eſſet iniuſta lex, cuius lator exprimeret ſe nolle eius tranſgreſſorem ſine contemptu & ſcandalo ad mortale obligare: ſed velle, vt qui ſine iuſta cauſa eam tranſgreditur, præſumatur per contemptum id facere, & ob id pœnam illam incurrere. ad hæc omnia facit, quòd nonnulli duces laudati ſunt, qui ad ſeruandam militarem diſciplinam ob minima furta milites occiderunt. Ibidem.

Item conſuetudo communis habet, vt tranſgreſſio legum purè humanarum pœnam temporariam exteriorem conſtituentium, non ſit mortalis in foro interiori, niſi ſint tales quæ preſupponant peccatum mortale, vel tranſgreſſiones aliarum legum diuinarum naturalium vel ſupernaturalium. num. 59. X

Qui legem etiam ſæcularem iuſtam per contemptum legis & auctoris violat, peccat mortaliter. n. 57.

Tranſgreſſio legis præceptiuæ non pœnalis facta per ſolam incuriam, vel obliuionem leuis culpæ, non eſt mortalis. n. 59. Y

Idem de tranſgreſſione cum cauſa proba-

bili, vel pro tali habita, bona fide, ſine dolo. Idem de ea quæ fit per epieiceiam credendo intentionem legiſlatoris non fuiſſe ita obligare. num.59.

De eo qui tranſgreditur legem de Vectigalibus & de Venatione. vide tit. Vectigal, Venatio.

Prælatus imponens pœnam temporariam ipſo iure incurrendam, videtur excludere ſpiritualem, etiam ſi iuberet ne abſolueretur ſine præuia ſolutione: quia iuſſio illa poteſt operari effectus alios ab iſto, & ſic nō eſt inutilis. num. 60. Imò poteſt abſolui ante ſolutionem per Bullam Papæ. num.62.

Lex in nihilo recepta, ad nihilum obligat, & quoad vnam partem receptam, quoad illam obligat ſolùm, vel quoad diſpoſitionem tantùm, & non quoad pœnam, vel vice verſa. Imò quoad vnam partem pœnæ & non quoad aliam. num. 62. Vide tit. Pœna.

Lex humana etiam Eccleſiaſtica ad exteriorem ſolam pœnam obligat, ſi quoad eam tantùm eſt recepta, quamuis legiſlatór ad vtramque pœnam intendiſſet obligare. Ibidem.

Quælibet lex fundata in præſumptione, ligat in foro exteriori, & non interiori, quoties veritas eſt præſumptioni contraria. c.23.num.62.

Lex

Lex imponens collegis vel municipibus pœnam excluſionis ipſo iure, non obligat ante condemnationem.num.63.

Non tenetur quis manifeſtare rem in cõmiſſum cecidiſſe, maximè in foro conſcientiæ.num.64.

Peccat, qui iuſſus à iudice ſoluere pœnam, non ſoluit; ſecus, antequam iubeatur, quamuis in ipſa lege ſit impoſita ipſo iure, quando pœna requirit aliquam executionẽ, vt quando eſt pœna amiſſionis bonorum, vel pœna ſoluendi certam ſummam pecuniæ. num.76. Secus, ſi non requirat executionem, vt pœna excommunicationis, ſuſpenſionis &c. num.67. Z

Lex pœnalis aliquando obligat ad pœnam etiam ante ſententiam; ſed tunc pœna eſt velut pactum conuentionale. num. 67. & c. 25. num. 118.

De legibus quæ prohibent ludos: vide, ludus.

De lege quæ prohibet vel concedit cibos, vide Gula. & ibidem de ieiuniis & de feſtis, Feſtum.

Lex æterna quid ſit, vide, Peccatum II. A.

LEX II.

Quoad promulgationem.

LEx ante promulgationem non obligat. cap.23. num.44.

Lex ſummi Pontificis, vel Imperatoris, non præfigens tempus, obligat poſt duos menſes à promulgatione facta in prouincia, ibidem.

Lex inferiorum non præfigens tempus, ſimul atque promulgatur & ſcitur, obligat. c.23. num.44.

LEX III.

Quoad interpretationem.

LEges, quæ rectè intelligi poſſunt de pœna maiori vel minori; in dubio, de minori ſunt intelligendæ. cap.23.n.50.& 55.

Cauſa finalis legis coniicitur ex proœmio: cap. 15. num.18.

Quando duo ſunt ita diſpoſita, vt vnum ſit metiens, & alterũ menſum, lex corrigẽs, vel limitans metiens, cenſetur corrigere vel limitare menſum, ſi eadem ratio militat in vtroque. cap.22.num. 72.

Conſuetudo eſt optima legum interpres. c.23.num.58.

De

De originaria & acceſſoria interpretatione verborum præcipiendi, & iubendi, vide Lex.1.lit. P. & Q.

LIBELLVS FAMOSVS, peccat mortaliter, qui componit libellum famoſum. c. 18. num. 35.

LIBER. Libri amatorij relegandi ſunt à ſcholis. cap. 23. num. 31.

LIBERTAS Eccleſiaſtica: vide tit. Excommunicatio VI. §. IIII.

LIBERTAS Hominis, vide Bona.

LIBERVM Arbitrium, vide, Anima.

LITTERÆ APOſtolicæ.

ILLE dicitur habere litteras falſas, vel vti eis, qui ſciens aut ſcire debens eſſe tales, vtitur illis. cap. 27. num. 62.

Sub nomine litterarum Apoſtolicarum in materia odioſa, non includuntur ſupplicationes à Papa ſignatæ, quas vocant ſignaturas. cap. 27. num. 62.

Litteræ Apoſtolicę ſurreptitiè impetratæ, non ſunt litteræ falſæ. Ibidem.

Aliud eſt falſare litteras, quod includitur ſub bulla cœnæ: aliud eſt vti falſis, quod non includitur. ibidem.

Digitized by Google

LITTERÆ Dimiſſoriæ, & licentia ad Ordines, non poſſunt dari à capitulo Sede vacante infra annum vacationis. Atque pœna capituli contra id facientes eſt interdictum. Ordinati autem minoribus, ſunt priuati priuilegio clericali: Ordinatus verò maioribus, eſt ipſo iure ſuſpēſus ad beneplacitum futuri prælati. cap. 25.num.68.

LITTERÆ Sigillatæ. Qui inuenit ſcriptum in quo aliquis ſcripſit ſua peccata, & legit, peccat mort. niſi fama proximi parum læderetur.

Peccat etiam mort. qui legit ſchedulam, cuius initium ſcriptum erat, *Memoria peccatorum*, vel aliquid ſimile. cap.18.num.34.

Qui reſerat vel legit litteras ſigillatas, quæ in ſecreto obſeruabantur, animo lædendi notabiliter, vel dans cauſam, peccat mort. Reſerans verò ob curioſitatem ſine intentione lædendi notabiliter, vel ſine probabili periculo eius, ſolùm peccat venialiter, cap.18.num.53.

Prælatus licitè poteſt reſerare literas ſuis ſubditis miſſas. Idem de præfecto militum in finitimis hoſtium locis conſtituto, maximè tempore belli, num.53.

Idem de inimico mittentis epiſtolam ad alium, vel eius cui mittitur, qui poteſt illam reſerare, ſi iuſtè timet aliquod damnum ſibi imminere.

imminere. Poteſt etiam epiſtola reſerari, quando probabiliter timetur damnum alteri tertio. num. 53.cap.18.

Litigium. Peccat mortaliter qui paciſcitur, vel tranſigit in cauſa criminali: ſecus, ſi ceſſat ſcandalum. Item peccat cum obligatione reſtituendi, qui accipit aliquid vt diſcedat à lite iniuſta. Item peccat ſine obligatione reſtituendi, qui vt vincat in cauſſa iuſta, vtitur inſtrumentis, vel teſtimoniis falſis. cap. 25. num. 32. vide tit. accuſatio lit. E.

LOCATIO & conductio.

Locans domum meretrici, peccat mort.cap.16.num. 15. hoc autem limitatur, quoniam locatur eo fine vt meretricetur; ſecus ſi eo fine, vt viuat. cap.17. num. 195.§.4.& clericus.cap.21.num.25.idem dicendum eſt de locante domum vſurario. ibid. Peccat mort. qui locat arma volenti alium interficere vel iniuſtè percutere. cap. 17. num.195.in principio. A

Qui mittit locationis pretium per nuntium non habitum pro fideli, cuius dolo vel culpa periit, tenetur reſtituere; ſecus ſi miſit B

Digitized by Google

per nuntium communiter habitum pro fideli.cap.17.num. 195.

Quomodocunque pereat locatum Domino perit, niſi adſit dolus, pactum, culpa, vel mora.ibidem.

C Qui penſionem rei conductæ non ſoluit Domino, quia non vtitur illa, vel quia non vult, vel non poteſt per caſum fortuitum contingentem, ex parte ipſius tenetur reſtituere. num.198.

Locator tenetur reddere conductori totam penſionem, vel pro rata temporis, ſi non potuit vti re locata, quando confiſcata eſt ob maleficium locantis, vel data militibus; non tamen tenetur reſtituere damnum emergens, vel lucrum ceſſans. Idem de locatore compellente ad ſoluendam integram penſionem domus locatæ conductorem coactũ eam relinquere, ob peſtem, vel aliam iuſtam cauſam ſuperuenientem ante finitum tẽpus: ſolùm enim tenetur ſoluere pro tempore quo ea vtitur. num.189.

D Idem de locatore nolente deducere partem debitam agricolæ, ob ſterilitatem fortuitam, quam nec fertilitas præcedentis nec ſequentis anni compenſare poteſt. Non tamen tenetur quando ſolùm fructus percepti damnificantur. ibid.

E Sterilitas fortuita eſt *illa quæ ex aliqua temporum*

temporum iniuria contingit ſine culpa agricolæ. Cuius vera definitio eſt, quòd *Sterilitas ſit illa quam conuentio partium, vel conſuetudo, vel communis opinio regionis probat, vel tanta, vt ex tribus partibus colligi ſolitis, vix duæ colligantur.* num. 188.

Peccant locator & conductor non ſeruantes leges locationis & conductionis expreſſas, vel tacitas. num. 187.

Remiſſio facienda tempore ſterilitatis, nõ habet locum, quando lucrum vel damnum ſunt communia, nec quando ſterilitas prouenit ex vitio tenuitatéve agri, ob negligentiam agricolæ contingens. num. 190. F

Neque in penſionibus rerum in longum tempus conductarum, vel locatarum, quamuis maior pars talis rei pereat etiam caſu fortuito, modò non pereat tota; quod procedit quando exigua penſio ſoluitur potiùs ad recognitionem dominij directi, quàm ad ſolutionem fructuum. Secus, quando penſio eſt tanta, quòd parum minus ſolueretur ſi conduceretur ad modicum tempus. nu. 190.

Eſt ergo diminuenda penſio ob ſterilitatem euenientem caſu fortuito. Non tamen eſt augenda propter fertilitatem prouenientem ex induſtria conductoris, nec quando ex fœcunditate prædij. Secus, quando contingit caſu fortuito. num. 191. cap. 17. G

Locans domum ſuam in certum tempus, poteſt antequam illud finiatur, colonum remouere ab illa, in quatuor Caſibus. I. Quãdo locauit eam in longum tempus: ſcilicet in decem, vel, ad minùs, in quinque annos: & in duobus primis non ſoluit penſioné: vel ſi locauit in minus tempus, tamen non ſoluit ſtatuto die, nec celeriter ſatisfacit. II. Quando indiget illa ad ſuam habitationem. III. Quando domus indiget refectione. IV. Quando conductor abutitur domo recipiendo meretrices &c. num. 193. & 194.

H Locans ſcienter vaſa vitioſa, non patefacto vitio ob quod vinum effuſum eſt, tenetur ſoluere vinum, & intereſſe. Secus ſi ignorauit vitium. Idem de omnibus aliis rebus vitioſis, ex quibus damnum ſequitur. n. 196.

Merces locationis & quælibet penſio ſoluenda eſt regulariter loquendo in fine anni, niſi pactum vel conſuetudo ſtet in contrarium. num. 198.

Qui dolo, lata culpa, vel leui ſua, vel ſuorum, infert notabile damnum rei conductæ, tenetur reſtituere: ſecus, ſi inferatur ab alio, cui ipſe reſiſtere non poteſt, vel non tenetur; vel contingit caſu fortuito abſque culpa & mora. cap. 17. num. 199.

Locatio fieri poteſt cum ſalario incerto. num. 252.

Peccat

Peccat qui locat oues, vel alia animalia, penſione iniuſta:vel cogit agricolam ad ſoluendam iuſtam pro tempore,quo deſinit laborare, non ſua culpa, ſed domini:vel caſu contingente circa eum, vel animalia:vel cogit ad æſtimationem eorum poſt mortem, vel damnum naturale vel fortuitum,ſine dolo,aut culpa leui eius. Quoniam hæc Domino pereunt:niſi agricola paciſcatur, vt periculum quoquomodo eueniret,eſſet commune ei,dato ob hoc pretio, vel diminuta penſione. Imò ſi abſque intentione petendi aliquid vltra debitum ab agricola, ne eius culpa damnum contingat,paciſcitur (ne duriùs boues exerceat) vt dimidium damni, quoquomodo contingentis,ad eum ſpectet, non diminuta penſione, peccat mortaliter. quia poteſt mori ſine hoc quòd declaret hanc intentionem, vel poterit mutare illam:& tunc ipſe vel eius hæredes vexabunt agricolam iniuſtè.num.260. I

Locationes beneficiorum anticipata ſolutione in præiudicium ſucceſſorum non valent. Neque licet locare iuriſdictiones Eccleſiaſticas,vel facultates nominandi aut deputandi vicarios,in ſpiritualibus, vel rerum Eccleſiaſticarum. cap. 27.num.150. L

LOCA RELIGIOSA. vel ſacra.

DORMITORIVM religioſorũ non eſt locus ſacer, ita vt fornicatio in eo facta ſit ſacrilegium: ſecus, de cœmeterio. cap.16.num.2. in fine.

Dormitorium & clauſtrum religioſorum, eſt locus ſacer quoad immunitatem Eccleſiæ, ſicut cætera loca ſacra. Quæ vide tit. Immunitas.

Sacer locus, vt furtum in eo ſit ſacrilegiũ, intelligitur quælibet Eccleſia, Xenodochium, Baſilica, Eremitorium, auctoritate Papæ, vel Epiſcopi ædificata, & cœmeteriũ per illos ſacratum. cap.17.num.95.§.5.

Quid ſit clauſtrum, quoad clauſuram religioſorum, vide tit. Excommunicatio VI.

Locus ſacer quoad effectum, vt per effuſionem ſanguinis vel ſeminis maneat pollutus, quis ſit, vide tit. Eccleſia.

LVDVS I. In ſe.

A LVDVS eſt actus principaliter factus ad recreandum animum per voluptatem:

&

& eſt duplex,bonus & malus. cap. 19. num. 2.Nouo cap. 20.num.2.

Ludus malus eſt venialis ex ſuo genere. num. 3. Factus verò principaliter animo lucrandi,potiùs eſt negotiatio, & ferè ſemper eſt mala,& eſt venialis.num. 3.6. Si autem fiat ad ſubueniendum neceſſitati, vel alium finem bonum,erit bona. num. 3. B

Quando quis tanti vel pluris facit lucrum quàm animi recreationem, tunc ludit principaliter ob lucrum. num.11.cap.20.

Nunquam ludus fit mortalis, quamuis fiat animo principaliter lucrandi, etiam notabiliter à potente donare, & nimio ludendi appetitu, niſi quando violatur lex aliqua obligans ad mortale, qualis eſt eorum,qui noctes in dies vertunt, & è contra, miſſas obligatorias omittunt, vel ſubeunt periculo amiſſionis bonorum, ſine quibus non poſſunt ſuſtentare vxorem, liberos, familiam ſuſtentandam de præcepto, vel aliquid ſimile. Nec etiam eſt mortale ex circumſtantia loci ſacri, niſi ſpecialiter ſit prohibitus in tali loco qualis eſt comœdiarum prophanarum: vel niſi fiat cum notabili ſcandalo, vel irreuerentia Dei, vel Eccleſiæ. cap. 19. num. 3. & Nouo cap. 20. num.3. Imò aliquando poteſt fieri licitè in loco ſacro, vt ſi fiat ad recreandum infirmum

Digitized by Google

infirmum ibi exiſtentem. Ibidem.

Numquam fit mortalis ex circumſtantia perſonæ, vel temporis, vel qualitatis ludi, etiam fortunæ, niſi ſit aliqua ſpecialis prohibitio. Imò ludus quo magis nititur fortunæ, eo aptior eſt ad recreandum. n.3.

Vnde leges vetantes ludos fortunæ magis quàm induſtriæ, non intelliguntur in ludo facto cauſa recreationis, quamuis ludatur aliquod pretium. num. 7.

Omnibus verò laicis & clericis prohibetur ludus aleæ in vniuerſum, *per quem ſignificatur omnis ludus principaliter nitens fortunæ.* num.7. Vnde peccat mortaliter qui ludit rem notabilem, ludo ſibi prohibito ſub mortali; vel cum eo, qui donare non poteſt; vel cum potente donare, metu tamen coacto, vel per fraudem decepto. num. 5. Quis poſſit donare vel non, vide tit. Donatio. lit. C. D.

H Quibus adde, quòd etiam, ſtultus, puer, mancipium, prodigus, coniux, & alij ſimiles, non poſſunt donare. Poteſt tamen filius ſub poteſtate patris conſtitutus, qui de eius licentia verſatur in ſcholis, vel in curia, de ſuo commeatu quatuor aut quinque de cẽtum, quæ dantur ei ludo, impendere. Idẽ dicendum de religioſo, qui ſtudet, aut negotiatur impenſis ſui Abbatis, modò id ho-

neſtæ

neſtæ recreationis cauſa faciat. Quia pater & prælatus tacitam eius rei facultatem eis facere videntur. num. 12.

Qui cogit alium ad ludum, non poteſt licitè lucrari. Coactio autem non eſt ſola inuitatio, vel inductio conſueta, ſed ea quæ fit iuſto metu, vel grandi reuerentiali vel timore exprobrationis, ne, quia inuitatus renuit ludere, vilis & abiectus habeatur. cap. 19. num. 13. Nouo cap. 20. num. 13. I

Qui ergo lucratur aliquid notabile, etiam ludo licito, à non potẽte donare, vel attracto per vim, vel dolum, tenetur reſtituere. n. 13.

Licitum eſt ludere ſpirituale lucrum, vt preces dicendas à victo. num. 7.

Peccat verò mortaliter, qui ludit cum notabili irreuerentia Dei. Quod poteſt fieri etiam dictis miſcendo verba ſacra & diuina, ad ſcurrilia in ludis dici ſolita. Item peccat mortaliter qui factis in ſe mortalibus ludit, admiſcendo verba aut geſta impudica, & alia mortalia. Idẽ de eo qui ludit cũ magno ſcãdalo, vel notabili nocumẽto proximi, vel probabili ſui periculo. num. 4.

Peccat m. qui diſſimulando, vel occultãdo ſuã magnam ludiperitiam, attrahit ad ludẽdũ longè imperitiorem: aut falſis talis, vel chartis vtitur, vel leges ludi cum notabili damno colluſoris tranſgreditur. num. 17.

Idem

Idem dicendum de ludente non appoſita pecunia cum iuramento ſoluendi, & non ſoluit. His addēdi ſunt tres caſus in quibus idem dicendum eſt. Primus, de eo qui ſcienter ait ſe habere plura puncta, quàm habet. Secundus, de eo qui aduertit colluſorem errore calculi dicere ſe habere pauciora, & non monet. Tertius, de eo qui accipit manum. Sed hic non tenetur reſtituere quantùm lucratur, ſed quantùm valet illud ius prioris loci; qui tres caſus tantùm habent locum in damno notabili. ibidem.

Inſpector ludi quamuis non admoneat ludentem, qui errat in non computando, vel non capiendo priorem locum, ſi id non promiſit, non tenetur reſtituere. num. 17. Neque inſpectores ludi, quibus ludentes dant aliquid ex lucratis, tenētur reſtituere, niſi quando lucrantes ad id tenentur. num. 18. in fine & Nouo num. 19.

Qui ludit credita pecunia, non tenetur ſoluere ſecundùm leges Hiſpaniæ; imò ſecundùm multos nec in alio regno. Si verò iurauit, tenetur ſoluere. Poterit tamen vel antequam ſoluat, petere abſolutionem iuramenti: vel ſoluta repetere. num. 17.

Qui tenetur reſtituere lucrifacta vni, non poteſt cōpenſare lucrifacta ab eodē in eodē ludo, & etiã in diuerſis: quãuis vni ſint liciti,

&

Digitized by Google

& alij non; ſiue vterque ſit habilis, ſiue inhabilis ad donandum, ſiue alter habilis & alter inhabilis: Qui verò falſis chartis, vel alia fraude lucratur, non poteſt compenſare cum iuſtè lucrifactis ab eodem. num. 18.

Peccāt m. qui ludentibus ludos mortales, ſubminiſtrant neceſſaria; nam coöperantur eorũ peccato. n. 15. & vt plurimùm inuitant, & iuuant eos ad tales ludos. n. 16. Idē dicendum de inſpectore Eccleſiaſtico cuius præſētia eſt cauſa quòd ludo mortali ludatur. Et de eo qui debens ex officio prohibere, non prohibet talem ludũ: laicus autē, qui non eſt cauſa talis ludi mortalis, neque delectatur eo, quatenus talis eſt, ſed ſolùm arte & induſtria ludētium, non peccat m. ſpectādo. n. 14.

Monachus & clericus ſpectans multo tēpore ludum mortaliter malum, vel ſi venialiter tantùm, ſed eo animo, vt ſi eſſet mortalis, etiam ſpectaret eum, peccat mortaliter: ſecùs, ſi paruo tempore, vel ſine tali animo. ibid. Iuramentum de nòn ludendo non debet relaxari, eo quòd ludens habeat magnum deſiderium ludendi. cap. 12. num. 11.

LVDVS II. Monachi, & clerici beneficiarij, & ſacris initiati, prohibētur ſub m. ne ludant ludis aleæ ſeu fortunæ, illicitis, quantitatem notabilem fructuum beneficiorum Eccleſiaſticorum: imò etiam de bonis pa-

trimonialibus. cap.19.num.9. Nou. cap.20. num.9.10.

De clericis in minoribus, non habentibus beneficium Eccleſiaſticum, idem dicendum eſt quoad ludum, quod de laicis. num. 10. Nam laicis non prohibetur ſub mortali per legem humanam ludus etiam principaliter propter ſucrum quamuis magnum. num.10.

Filius nondum emancipatus, & monachus, de licentia Patris, vel Abbatis, verſantes in ſcholis vel in Curia, poſſunt ludo aliquid impendere licito. num.12. Atque filius talis plura poteſt ludendo lucrari, quàm perdere: dummodo non alliciat alium ad ludum, falſúmque dicendo, ſe habere poteſtatem donandi & perdendi. num.12.& 13.

LVXVRIA.

E*st vitium inclinans ad inordinatum vſum venereorum.* Eſtque vitium capitale: & vincitur fugiendo. Eius filiæ ſunt, Cæcitas mentis, Præcipitatio, Inconſtantia, Inconſideratio, Amor ſui, Amor huius mundi, Horror futuri, Odium Dei. cap.23. num.112. & 113.

Habet ſex ſpecies fornicationis. I. Eſt, Fornicatio ſimplex inter ſolutos. Soluti hîc intel

intelliguntur vir & fœmina, ſoluti ambo à vinculo Matrimonij,Cognationis,Affinitatis,Ordinis ſacri, Religionis, voti,vel infidelitatis. II. Eſt adulterium,ſcilicet quando alter,vel vterque,eſt cõiugatus. III. Inceſtus quando ambo ſunt conſanguinei, vel affines:& in his etiam eſt neceſſariò exprimendus gradus, primus vel ſecundus vel tertius vel quartus conſanguinitatis vel affinitatis. Item quando ſunt coniuncti cognatione ſpirituali. Item quando alter, vel vterque, eſt religioſus profeſſus, vel vir eſt ordine ſacro inſignitus,licèt illa ſit religioſa vel non:quanquam horum crimen ſacrilegium aptè dici poteſt. num.3. cap.16.§.1. 2.& 4. IIII. Stuprum quãdo ſcilicet fœmina eſt virgo: non tamen ſufficit quòd vir ſit virgo. num.3. §.1. ſed oppoſitum dicit. cap.6. num.7. Nou.num.8. V. Species raptus,quando aliqua contra voluntatẽ ipſius, vel patris, violenter extrahitur à domo ſua, quamuis fiat ad ducendum illam poſt copulam habitam: & etiam quando violenter extorquetur,ſiue fœmina ſit virgo, ſiue non. de pœna raptoris.vide tit.raptus. VI. Contra naturam, quando non ſolùm peccatur contra naturalem rationem, ſed etiam contra ordinem à natura præfixum; ad habendam copulam.cap.16.num.3.

Digitized by Google

Fornicatio ſimplex eſt peccatum mortale, & contrarium aſſerere, eſt hæreticum. cap. 16. num. 1.

A peccato mortali ſimplicis fornicationis nulla excuſat ignorantia, neque exiſtimare quòd poſſit fieri cum meretrice, quia eſt ignorantia iuris naturalis, quæ non excuſat; neque timor mortis, neque infamiæ, neque pudor vociferandi, neque timor infamiæ quæ ex vociferatione ſequeretur. ibidem.

Ad hoc vt quis peccet mort. ſufficit adhibere huiuſmodi fornicationi voluntatem & conſenſum etiam coactum. Nam debet priùs omnia mundi mala pàti, quàm illi conſentire. cap. 16. num. 1.

Fœmina, quæ, quamuis non conſentiat, tamen ex metu aptat ſuum corpus ad actum turpem, peccat mortaliter. ibidem in fine.

Quæ verò vi opprimitur, non peccat mort. non ſe defendendo, neque manibus, neque membris (vt ait Sotus) neque clamore, ſed ſatis eſſe, vt non conſentiat, neque ſe præparet ad actum turpem: ſed difficile eſt hoc, vt honeſtæ fœminæ non ſe defendant aliquo modo. Non tamen tenetur manus iratas iniicere in vim inferentem, vel clamare, ita vt peccet mortaliter, eo quòd non clamauit, vel manus non iniecit, dummodo

nulla

nullatenus conſentiat; neque peccat eo ſolo,quòd non reſiſtat: Neque verò ſi reſtiterit,quo potuerit modo,malè faciet, ſed benè:imò in foro exteriori damnabitur, ſi ſaltem non clamauerit. Itaque ratio peccati eſt,in eo ſcilicet,ſi conſentiat, vel ſi nō conſentiat, ſaltem ex metu etiam mortis, & aptet ſua membra ad peccatum fornicationis cuiuſlibet ſpeciei.cap. 16.num.1.

Vis omnino abſoluta excuſat à peccato mortali; illa ſcilicet,qua ſine vllo conſenſu abſolutè cogitur quis adulterari, vel fornicari,adeò vt virgo omnino reſiſtens, & nullatenus conſentiens, per talem vim abſolutam violata, non perdit virginitatem ſaltem coram Deo:etiam ſi de actu ipſo delectationem percipiat, modò neque in actum neque in delectationem voluntate deliberata conſentiat.Nam talis delectatio eſt naturalis tantummodo.cap.16.num.1.

Fornicatio fidelis cum infideli, inducit nouam circumſtantiam neceſſariò confitendam.num.3.

Simul ac vetatur copula quæuis illicita, vetatur etiam eius deſiderium, conſenſus deliberatus, aut propoſitum illam committendi. Imò conſenſus delectandi ſe in ea,vel per ſolam cogitationem, vel per aliquem ſenſum corporeum, etiam ſi nullum adſit

Digitized by Google

propoſitum illam perpetrandi: nam quæſlibet horum eſt peccatum mortale.num.2.

Cogitationes, deſideria, propoſitum, conſenſus, verba, & tactus, habent eaſdem circumſtantias, ſeu ſpecies, quas habet fornicatio, vel luxuria.num.3.& cap.6.nu.8.9.

Mulier ſoluta intelligitur quælibet cœlebs non virgo, etiam vidua, dummodò careat aliis obligationibus, & vinculis ſuprà dictis. Vir autem cœlebs etiamſi ſit virgo, ſolutus dicitur, ſi careat eiſdem vinculis ſuprà notatis.lit.A.cap.6.num.8.§.5.

De Adulterio.vide plura titulo, Adulteriũ.

Circumſtantia loci ſacri in materia luxuriæ, neceſſariò eſt confitenda. Quid ſit quoad hoc locus ſacer, vide Eccleſia.

Fornicatio autem in dormitorio religioſorum non eſt ſacrilegium, neque facta in quolibet alio loco ſacro quartæ ſpeciei. Secùs, ſi in Eccleſia, aut cœmeterio, aut in locis ſacris tertiæ ſpeciei.num.3.§.3.

Verba & actus turpes non ſunt neceſſariò confitenda, dummodo is cõfiteatur fornicationem quam illa conſequuntur. cap.6. num.7. Idem de oſculis & amplexibus turpibus. num. 17. & hoc non ſolùm præcedentibus copulam, ſed etiam de ſequentibus eam. additum in Nou.num.17. quod verũ eſt, licèt ſit aliqua notabilis interruptio. nam

nam licèt ſint diuerſa peccata etiam in genere moris; non tamen ſunt neceſſariò confitenda. additum in Nouo.num.18. corol.1.

Species contra naturam ſuprà aſſignata potiùs eſt genus, vel ſpecies ſubalterna continens alias ſpecies, vel circumſtantias ſpecialiſſimas neceſſariò confitendas. num.3.in fine. I. eſt cùm quis rem habet cum fœmina tali modo, vt illa non concipiat. num.9.etiā ſi ſint coniuges. num. 33. II. Quando effunditur ſemen extra vas, etiam inter coniuges. nu. 3. & 33.vel alio quouis modo tit. pollutio voluntaria, quæ vocatur mollicies. de qua vide tit.Pollutio. III. Copula Sodomitica etiam inter coniuges habita. IV. Copula cum iumento. num.3.§.1.

Species inceſtûs ſuprà poſita, habet etiam tot ſpecies ſpecialiſſimas neceſſariò confitēdas, quot ſunt differentiæ cognationum, & quot gradus habet conſanguinitas; imò & affinitas ex copula licita, vel illicita contracta. c.16.n.3. in fine. & n.35.& c.22.n.41. & c.7. num.4.

Debet enim explicari numerus graduum vſque ad quartum incluſiuè in conſanguinitate.num.3.c.16. & idem in affinitate ex copula licita. num.35.& in affinitate ex copula illicita vſque ad ſecundum tantùm, vt de-

ducitur ex.cap.22. n.41. Denique debet explicari an cognatio ſit ſpecialis,vel carnalis, vel legalis.c.16.n.35.c.22.n.40.

Qui rem habuit cum virgine, vel pro tali habita, ſine dolo, nec deceptione,quia illa ſe obtulit, vel leuiter rogata conceſſit,nō tenetur ei reſtituere in conſcientia. Primò: *nam ſcienti & volenti nulla fit iniuria.* Secūdò: quia lex,quæ obligat deflorantem ad ſatisfaciendum,loquitur tantùm de decipiente. Secus, ſi præceſſerunt importunæ preces, quæ quoad hoc æquiualent coactionem. Secus etiam in foro exteriori, quamuis fœmina nō probet ſe virginem. Satis enim eſt, quòd ipſe non probet contrarium.iure namque præſumitur fuiſſe tūc virginem, & fuiſſe deceptam. cap.16.num.16.

Eſt pœna defloratoris in foro exteriori, quòd dotet eam, & ducat in vxorem:vel quòd dotet eam, & cædatur fuſtibus. Ibid.

Qui etiam dolo, vel importunis precibus, defloràuit virginem,ad nullam reſtitutionem tenetur, dummodo illa æquè bene nubat ac ſi eſſet virgo;nec maritus eius corruptionem deprehendat. tenetur tamen ſatisfacere pro illa iniuria per pœnam impoſitam vel imponendam,licèt nullum damnum reſtituibile illi eueniat; nam ſatisfactio differt à reſtitutione, ſicut genus ab ſpecie: ſatisfa

tisfactio namque etiam habet locum, licèt nullum damnum reſtituibile eueniat: ſatis namque eſt quòd illata ſit iniuria, licèt hæc non ſit reſtituibilis. at verò reſtitutio ſolùm habet locum, quoniam illatum eſt damnum pretio æſtimabile, additum in Nou. num. 17.

Qui importunis precibus, & falſis promiſſionibus, abſque pollicitatione ducendi eam in vxorem, decepit & corrupit; in vtroque foro tenetur ſatisfacere: in exteriori quidem ad id quod ſuprà dictum eſt: in interiori autem, tenetur ad ducendum eam, vel ſaltem ad faciendum vt maneat contenta, vel ad reſarciendum ei omne damnum, quod ei inde euenerit, ſcilicet quanto pluris eget ad adipiſcēdum maritum, qualem adipiſceretur manens virgo: idque arbitrio boni viri. Item aliquid aliud ob verecundiam & contumelias quas tota vita paſſura eſt. ibidem.

Quòd ſi promiſit ſe ducturum eam, ſiue ex animo, ſiue fictè ad decipiendum eam, obligatur ad implenda promiſſa in vtroque foro, & multò magis ſi id iuramento firmauit, ni eſſent valde inæquales genere vel diuitiis. Nam tunc tantùm obligaretur ad addendum id quo magis habet opus ad adipiſcēdum talem maritum, qualem adipiſce-

retur, ſi non eſſet infamata, vel ad collocandum eam in ſtatu honeſto. Idem dicendum, quando, licèt promiſſio facta fuerit verè, tamen probabiliter timetur, ex tali matrimonio naſciturum graue ſcandalum. Idem in eo qui promittit, ſed eſt ſacris initiatus, vel aliam habet vxorem, vel pater omnino renuit tradere filiam corruptori. num. 18.

Et vltra prædicta tenetur, & obligatur ad placandum eius patrem, & ſatisfaciendam iniuriam ei illatam. ibidem.

Qui virginem dolo vel importunis precibus corrupit, tenetur illi ſatisfacere detrimentum illatum ex fractione ſigilli; licèt illa æquè bene nuberet ac ſi non amiſiſſet ſigillum. hoc autē locum habet quando maritus deprehēdit talem defectū: & propter hoc diſcedit ab ea, & peregrè proficiſcitur, vel eā nimis ſeuerè tractat: ſecus, quando non deprehendit talem defectum. num. 19. dicto 6.

Qui dolo vel importunis precibus cognouit per copulam mulierem ab alio vitiatam, ſed pro virgine reputatam, & per hoc infamauit eam, tenetur ad reſarciendam infamiam. num. 19. dict. 7.

Voluntas conditionalis habendi copulam, ſi, vel quando fuerit vxor, nō eſt peccatū. nu. 9. in fine. Secus, ſi conſentiret delectationi, quæ ex tali cogitatione oriretur. ibid.

Lic

Licitum eſt habere ſpem habendi copulam cum vxore futura,non tamen licet conſentire delectationi ex tali ſpe oboriundæ. ibidem.

Propoſitum, vel deſiderium quoduis deliberatum copulæ illicitæ, eſt peccatum mortale. Idem de delectatione moroſa.cap. 16.num.9.§.5.

Delectatio moroſa carnalis, eſt duplex, tacita vel expreſſa: Tacita eſt *quando aduertens homo ſe illa teneri, & duci in periculum conſentiendi,non expellit, nec nititur expellere, ſine iuſta cauſa qua eum excuſet à tali expulſione.* ibidem.

Expreſſa eſt *quando quis deliberatè conſentit in delectationem, & fruitur ea,quæ eſt orta ex laſciuis cogitationibus, in ſenſu appetitiuo*: & vtraque eſt mortalis.ibidem.

Et toties peccat,& talibus ſpeciebus,quoties habuit illud propoſitum,vel delectationem moroſam,interrumpendo illa,ſiue circa vnam perſonam,vel multas: & iuxta circumſtantias perſonarum circa quas verſantur illæ cogitationes deliberatæ, vel delectationes moroſæ. Et ideo numerus & circumſtantiæ eorum, neceſſariò ſunt confitendæ.num.6.§.5.

Quãuis peccata cordis,oris,& operis ſunt eiuſdem ſpeciei, differunt tamen ſecundùm maio

maiorem,vel minorem perfectionem.ibid.

Peccat mort. qui deliberatè conſentit, & delectatur, ex delectatione quæ oritur ex cogitatione copulæ cum vxore futura,vel ſi alioquin liceret.num.9.§.6.

Peccant mort.viduus vel vidua, qui deliberatè delectātur,& gaudēt cogitatione copularum carnalium licitè habitarum cum coniuge iam mortuo: idem ſi ex tali cogitatione aduertunt ſe eſſe in periculo pollutionis.Nō tamen peccāt, ſi meminerint copularum habitarum, id eſt, quòd eas licitè habuerint,& in eis delectati fuerint,& gaudeāt de illis tamquā de præteritis licitè habitis:imò & poſſunt illas velle habere,ſi qua ratione fieri poſſet. Sed non licet nunc actu conſentire delectationi, quæ ex tali cogitatione oritur. Idem dicendum de eo, qui ex recordatione copulæ licitæ præteritæ, vel futuræ coniugis abſentis habet delectationem carnalem,& conſentit in eam, ſcilicet quòd peccat.cap.16.num.10.

Peccat mort.qui deliberatè vult amplecti, tangere,oſculari fœminam,vel amplectitur, oſculatur & tangit eam,etiam tactu nō impudico, animo tamen fruendi delectatione carnali quæ oritur ex his actibus. Quod etiam procedit ad eum qui tangit perſonam quam deſiderabat in coniugem accipere, ſi nondum

Digitized by Google

nondum accepit. Secus ſi omnes actus indeliberatè velit, vel ſi eos faciat ad finem honeſtum. num. 11. dict. 1.

Alloqui, vel videre fœminam, etiam ob eius pulchritudinem; ſi adſint circumſtantiæ honeſtæ, non eſt peccatum. Si verò fiant ob ſolam curioſitatem ſine fine luxuriæ, tantùm eſt veniale. Si verò adſint circumſtantiæ loci, temporis, & modi, aut aliæ peccati mortalis, vel ad illud, vel ad eius periculum, vel conſenſum inducentes; erit mortale. num. 11. dict. 2.

Tactus, amplexus, & oſcula inter ſponſos contrahentes ſponſalia de futuro, ſi fiãt cum cautela honeſta, & ſine periculo pollutionis, vel conſensûs, & tactus non ſint impudici de ſe, licitè fiunt. Sed quia rarò contingit, vt ſine tali periculo fiãt, expedit vt auertantur donec coniuges fiant. num. 12.

Tactus de ſe impudici, inter non coniuges, imò etiam inter ſponſales de futuro ſunt mortales, & nunquam cõſentire in eos oportet. Ad quos euitandos eadem defenſione vtẽdum eſt qua circa copulam vi tentatam dictum eſt. num. 13.

Tactus impudici inter coniuges, ex quibus euenit eis pollutio, vel ipſi eis illam intendunt, vel periculo pollutionis ſe exponunt, ſunt mortales. cap. 16. num. 41.

Peccat

Peccat mort. qui animo concupiſcendi alienam, pergit ad Eccleſiam, vel qui mittit, vel recipit epiſtolas, vel aliqua dona, vel quærit mediatrices, vel exhibet ſe videndum in loco in quo concupiſcatur ab alio. num. 13. vel eo animo ſe ornat; ſecùs ſi faciat animo, vt ametur honeſtè, licèt carnaliter, in finem contrahendi matrimonium. Item peccat mort. qui delectatur canendo, loquendo, vel audiendo verba luxuriæ. num. 14.

Peccat mort. qui vtitur obſcœnis cantilenis, verbis, & geſtibus, inducens, vel credens, aut credere debens alium peccaturum mortaliter. cap. 23. num. 123.

Peccat mort. qui nutu oculorum, verbis, vel cantu nititur aliquem inducere ad peccatum, vel conſenſum luxuriæ: vel curauit, vt ſe comitarentur aliqui in finem mortiferum, ad muſicam, haſtiludia, & ſimilia ad prouocandum aliquem ad luxuriam. Item qui vel quæ falsò gloriatur cum illo, vel illa rem habuiſſe. num. 14.

Peccat mort. qui comedit aut bibit pluſquam oportet, vel quærit aromata, vel cibos calidos in finem luxuriæ: niſi ſit coniux. num. 15.

Peccat mort. qui comedit aliquem cibũ, credens eius vſu ſe vincendum eſſe ab aliqua

qua graui tentatione carnis.cap.21.num.11.

Non tamen ſufficit grauem ſe paſſurum tentationem; dummodò credat ſe non eſſe vincendum. cap. 21. num.11.& cap.3.nu. 5. lit.D.Nou.n.21.

Peccat mort. qui alicui poculum amatorium propinat, vt ab ipſo ametur. cap. 11. num.32.

Comedere cibos calidos inducentes ad tentationem carnis, non eſt occaſio propinqua, nec in ſe peccatum mort. neque facit quaſi ſemper peccare mortal. eos, qui illis vtuntur, dummodò non comedat illos in finem pollutionis vel fornicationis. Tunc enim eſſet mort. & non deberet abſolui, qui veſcitur illis, niſi verè proponat ſe illis non vſurum. cap. 3. nu.5. lit. I.Nou.n.25.

De faciente, aut proponente imagines laſciuè depictas, & ad luxuriam prouocantes. vide tit. Imago.

Peccat mortal. quem piget impotentiæ coëundi luxuriosè; ſecus, ſi pigeat impotentiæ ad copulam matrimonialem. cap. 16. num.15.

Peccat mortaliter qui mala intentione ſequitur mulierem, & eò grauiùs, quò diuturniùs. Quòd ſi mulier ſit honeſta, tenetur ille reſtituere illi famam, ob infamiam ei inde

inde ſequutam. c. 16. num.15.

Peccat mortaliter, qui dat, aut locat domum meretrici ad meretricandum: Secus ſi det ei illam ad inhabitandum tantùm. c. 16. num.15.

Concubinarius cohabitans concubinæ, numquam debet abſolui, niſi ſeparetur ab ea cum vero propoſito numquam redeundi ad eam. c.16.n.20.

Quòd ſi in eadem domo poſſent cohabitare ſine peccato (quod tamen raro continget) etiam non ſunt abſoluendi, niſi verè ac firmiter proponant ſe numquam, neque verbo, aut opere ſimul habitaturos, aut conuerſaturos. cap. 16. num.20.

Idem dicendum de his quos populus credit eſſe concubinarios, licèt non ſint, nempe quòd debent ſeparari ob vitandum ſcandalum. ibidem.

Idem dicendum de eo, cui videtur quòd non vitabit peccatum mortale, niſi ſeparetur ab ea perſona, cum qua cohabitat, etiam ſi ſit pater, mater, filius, filia, frater, ſoror, maritus, vxor: & ancilla, qua Dominus eius abutitur luxurioſè, debet non ſolùm ſeparare ſe ab eo: ſed etiam, iuſtè poteſt fugere. nu. 21. imò & poteſt compellere eum, vt ſe vendat alteri. ibidem.

Concubinarij peccant mort. & commu-

niter

niter ſunt excommunicati per conſtitutiones ſynodales: & hodie vbiuis gentium ſunt excommunicandi priùs legitimè moniti, & concubinæ ſunt in exilium mittendæ iuxta Trident. num. 23.

MALEDICTIO.

MALEDICENS ſeu imprecans mortem alicui & toti eius familiæ, duo tantùm peccata committit, non tot quot ſunt perſonæ familiæ. Idem de eo qui blaſphemando maledicit Petro, & Vndecim Apoſtolis. cap. 6. num. 18. in Nouo additum.

Qui deliberatè maledicit imprecando ſibi malum, cui non licet conſentire, vel proximo malum notabile ſub ratione mali, peccat m. Secùs ſi fiat indeliberatè, vel ore tantùm vt communiter fit. cap. 23. nu. 117. Imprecari autem ſibi damnum boni, quod poſſet prodigere, non eſt mortale. Ibidem.

Peccat mort. qui maledicit diabolo ratione ſuæ naturę: ſecus ratione culpæ. n. 117.

Qui creaturas rationales vel irrationales commendat, vel committit diabolo, quatenus ſunt creaturæ Dei, blaſphemat. Quod maledicat eis quatenus ſunt res proximi,

Digitized by Google

idem eſt ac ſi proximum malediceret. Quòd ſi neutra harum rationum eſt, maledictio erit vana, & peccatum veniale. Ibidem.

Maleficium, quoad coniugatos. vide Matrimonium X. §. VII.

Maleficium, quoad maleficos & veneficos, vide tit. Superſtitio.

Manifestvm, vide Notorium.

MARITVS.

QVID poſſit maritus circa votum Cõtinentiæ vxoris, aut de non petendo, & de aliis ſimilibus, vide Votum. IV.

Nihil poteſt vouere maritus circa debitũ coniugale in præiudicium vxoris. c. 12. n. 61.

Si vouit ſuccurrere terræ ſanctæ ex licentia vxoris, vel ſine illa, tenetur implere. num. 62. Si tamen ceſſaret neceſſitas ſuccurrendi, quia ceſſant bella, ceſſaret etiam facultas vouendi, & adimplendi. num. 87. lit. D. in Nou. num.

Non poteſt ſine licentia vxoris mutare habitum in habitum religioſorum tertij ordinis. num. 62.

Abſentia mariti ab vxore, iuſta de cauſa non eſt prohibita: maximè ſi occupatur

in

in rebus neceſſariis, vel militaribus, in obſequium Regis, Reipublicæ, vel ſui ipſius. num. 87. lit. D. & Nouo num. item Nouo cap. 16. num. 32.

Peccat mort. maritus qui ſine iuſta cauſa prohibet vxorem audire miſſam, vel ieiunare diebus de præcepto, vel ſi atrociter percutit vxorem, vel dicit ei conuitia notabilia, aut aliquod verbum, licèt non iniurioſum, animo tamen conuiciandi notabiliter. cap. 14. num. 19.

Mariti præceptum aliquando obligat vxorem ſub m. num. 20.

Peccat mort. maritus occidens vxorem in adulterio deprehenſam, cap. 15. num. 3.

Quando quidẽ poteſt eam accuſare, vide Matrim. 11.

An maritus poſſit ſumere cibos calidos in finẽ copulæ: & de quibuſdam peccatis inter coniuges contingentibus vide tit. Luxuria.

Maritus qui ſibi vſurpat aliquid ex bonis paraphernalibus vxoris, peccat m. & tenetur reſtituere. Non tamẽ quæ bene vel malè cõſumpſit de lucris cõmunibus. Quoniam illa ſola quæ tẽpore diuortij inueniuntur lucrifacta cenſentur lucra. Reliqua licet pro dimidio lucrifierent vxori, tamen lucriſiunt reuocabiliter. cap. 17. num. 153. 155.

Donatio à marito facta de bonis mobilibus

Digitized by Google

ſine conſenſu vxoris,valet. Tenetur computare illa in partem ſuam, & vxorem certiorem facere,vt in partitione tantundem plus ſibi cedat. imò & donatarius tenetur manifeſtare vxori ſi credit maritum non manifeſtaturum.num. 155. Idem dicendum eſt de marito,qui in terris vbi lucra fiunt communia, donat aliquid inſcia vxore : nam licèt impenſa mariti prouida vel prodiga diminuat lucra non tamen donatio eſt : hæc enim non permittitur,ſicut impenſa. ibid.

Donata marito à conſanguineis eius, ad eum pertinent:& ad vxorem, quæ ei dantur à ſuis conſanguineis. num. 166.

Poteſt paciſci cum promittente dotem, & non ſoluente,vt donec ſoluat, reddat ſingulis annis pro oneribus matrimonij tantum quantum aliquis mediocriter induſtrius,ex illa dote(manēte ſalua)capere poſſet. num. 213.

Iuſta ſunt ſtatuta regionum, ſtatuentia vt promittens dotem,donec ſoluat,& etiam maritus, & ipſius hæredes, donec dotem reddant vxori viduæ; vel ſeparatæ, impendant certum quid ſingulis annis.

Qui dotē recipit,& hęredes eius in cauſa diuortij,tenentur vxori viduæ, vel ſeparatæ præbere alimenta,quæ(ſalua dote)dari poſſunt, donec perſoluatur vxori.num. 213.

Peccat

Digitized by Google

Peccat mort. maritus capiens ad vſuram merces ad res vanas, contrahendo graue æs alienum, damnificandò notabiliter vxorem, ac liberos. Idem de capiente & emente habita fide de pretio merces, quas præſenti pecunia vendat. cap. 17. num. 163.

MARTYRIVM. Peccat mort. qui ſe martyrio temerè offert, & irritans infideles. Item qui ſe offert ad martyrium principaliùs ob tædium vitæ, quàm ob zelum fidei. c. 11. num. 40. & cap. 15. num. 12.

Eſt autem martyrium in præcepto quando neceſſarium eſt ad defendendam fidem, vel bonitatem multorum: vel ad excuſandas blaſphemias. Eſt in conſilio quando ex eo non ſequitur ampliùs, quàm gloria Dei, & exaltatio fidei. cap. 11. num. 40.

MATER. vide tit. Pater.

MATRIMONIVM I.

In ſe & quoad ætatem contrahentium.

MATRIMONIVM eſt *Sacramentum, quo fit maris & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens.* cap. 22. num. 19. §. 1.

Matrimonium inter infideles non eſt ſacramentum, ſed tantùm contractus. Solum Matrimonium Chriſtianorum eſt Sacramentum, & confert gratiam recipienti, niſi obex ponatur. num. 19. & 20.

Coniunctio quæ per Baptiſmum & Pœnitentiam fit inter Deum & animam, metaphoricè dicitur coniunctio. num. 19.

Coniunctio verò maris & fœminæ, quoad Matrimonium, principaliùs dicit vnionem animorum vtriuſque, quàm corporum, cum qua etiam ſola poteſt conſtare Sacramentum. num. 19.

Indiuiduitas, ſiue inſolubilitas matrimonij in hoc conſiſtit, quòd ſic coniuncti niſi morte naturali non poſſunt ſolui regulariter, nec poſſunt altero viuente, aliis coniungi, debent alter alteri fidem ſeruare, & debitum coniugale reddere, & ſe mutuò in adminiſtranda re familiari iuuare, denique neuter eorum poteſt ſine alterius conſenſu continentiam promittere. num. 19.

Matrimonij materia eſt conſenſus legitimus: forma ſunt verba, & ſufficit nutus, vel ſigna, vel Scriptura, imò aliquando taciturnitas, vt quando pater contrahit pro filia præſente, audiente, & non contradicente. num. 20. §. 2.

Ætas legitima in viro ad contrahendum

Digitized by Google

dùm de præſenti eſt quatuordecim annorum completorum, & in fœmina duodecim. Si tamen pòtentia ſuppleat ætatem, priùs contrahere poſſunt: quæ quidem vſque ad illum annum non præſumitur. num. 29. Ætas verò ad Sponſalia eſt ſeptem annorum in vtroque: peruenientes tamen ad annos pubertatis poſſunt petere abſolutionem. num. 27.

Peccat mort. qui contrahit matrimonium, vel ſponſalia ante legitimam ætatem. Quamuis in hoc communiter magis peccent conſulentes, & contrahentium curam habentes, quàm ipſi contrahentes, qui plerumque excuſantur ob ignorantiam iuris. num. 29. in Antiquo. Nam in Nouo ſublatum eſt non de conſenſu auctoris, ſed ex errore impreſſoris, vt ex contextu præcedenti & ex ſummario apertè conſtat. num. 29. cap. 22.

Contrahere matrimonium ob finem mortalem eſt culpa mortalis. Contrahere propter delectationem carnis, vel propter diuitias, eſt veniale. Contrahere autem minùs principaliter propter hæc, & principaliter propter Deum, non eſt peccatum. num. 79.

Peccat m. qui cùm ſit in mortali, vel exiſtat excommunicatus maiori vel minori, contrahit matrimonium. num. 81.

Omnis vtriuſque ſexus ætate legitima, & iuſto iudicio præditus, poteſt contrahere matrimonium, niſi ſpecialiter prohibeatur, vel interſit aliquod impedimentum inter contrahere volentes. Amens verò tempore amentiæ non poteſt. num. 29.

Circa matrimonium definiuit ſub anathemate Concilium Trid. ſeſſ. 24. hæc ſequentia.

I. *Quòd matrimonium eſt propriè ac verè Sacramentũ à Chriſto Domino inſtitutũ.* II. *Quòd confert gratiam.* III. *Quòd non licet Chriſtiano habere plures vxores, quia prohibitum eſt per legem diuinam.* IV. *Quòd non ſolùm gradus conſanguinitatis & affinitatis in Leuitici* cap. 18. *expreſſi, poſſunt impedire matrimonium, & dirimere contractum: ſed etiam alia impedimenta ab Eccleſia ſtatuta.* V. *Quòd poteſt Eccleſia in aliquibus illorum Leuitici diſpenſare.* VI. *Quod potuit Eccleſia conſtituere impedimenta dirimentia matrimonium, & quòd nullatenus errauit in hoc.* VII. *Quòd matrimonium non poteſt diſſolui, neque diſſoluitur propter hæreſim, vel moleſtam cohabitationem, vel abſentiam affectatam.* VIII. *Quòd matrimonium ratum non conſummatum poteſt dirimi per ſolemnem profeſſionem religionis alterius coniugum.* IX. *Quòd non errat Eccleſia docendo matrimonij vinculum*

non

non diſſolui per adulterium , & neutrum etiam innocentem poſſe altero viuente matrimonium contrahere, mœchariique eum, qui dimiſſa adultera aliam duxerit , & eam, quæ dimiſſo adultero alij nupſerit. X. *Quòd non errat Eccleſia, quæ propter aliquas cauſas ſeparat coniuges quoad thorum, vel cohabitationem ad tempus certum, vel incertum.* XI. Quòd *clerici ſacris initiati, vel Regulares poſt ſolemnem caſtitatis profeſſionem non poſſunt contrahere matrimonium, &, ſi contrahant non tenet : quia obſtat ei lex Eccleſiaſtica, & votum ſolemne emiſſum : neque per hoc vllo modo damnatur matrimonium.* XII. Quòd *non poſſunt omnes contrahere matrimonium, qui caſtitatem vouerunt, etiam ſi non ſentiant ſe eius donum habere.* XIII. Quòd *ſtatus coniugalis non eſt anteponendus ſtatui virginitatis, vel cœlibatus.* XIV. Quòd *prohibitio ſolemnitatis nuptiarum, certis anni temporibus non eſt ſuperſtitioſa, nec tyrannica.* XV. Quòd *non ſunt damnandæ benedictiones, nec aliæ cæremoniæ, quibus Eccleſia vtitur in matrimoniis.* XVI. Quòd *cauſæ matrimoniales ſpectant ad iudices Eccleſiaſticos.* cap. 22. num. 31. in Antiquo: nam in Nouo ſublata ſunt hæc omnia ex negligentia impreſſoris.

Peccat mort. qui credit hæc definita à

Trid.non eſſe vera : & eſt hæreticus , & ſi id quouis modo exteriùs expreſſerit, eſt excommunicatus per bullam cœnæ.num.31.

MATRIMONIVM II. Quoad Sponſalia.

A SPONSALIA non ſunt matrimonium, *ſed promiſſio eius: & requirunt mutuam promiſſionem.* Sufficit tamen quòd altera pars tacitè repromittat. Et quamuis promiſſio vnius tantùm ſufficiat ad ſe obligandum, non tamen ſufficit ad efficienda ſponſalia, niſi ſit mutua,& reciproca. cap. 22. numero.25.

B Diſſoluuntur multis modis Sponſalia. I. Remiſſione partium , etiam ſi ſint iurata. II. Per alterius ingreſſum religionis etiam ante profeſſionem.num. 25. & 26. III. Per matrimonium alterius de præſenti contractum. IV. Per migrationem alterius in aliam regionem , ſi non redit tempore præfinito.nu.26. V. Per ſuperuenientem affinitatem. VI. Per abſolutionem à iudice factam , quia contraxerunt intra annos pubertatis , & peruenientes ad illos, petunt abſolutionem. VII. Per lapſum temporis

ris præfiniti ad contrahendum de præſenti. VIII. Per ſuperuenientem lepram, vel alium morbum contagioſum, aut notabilem deformitatem. IX. Per ſuperuenientem fornicationem alterius. X. Per votum caſtitatis præcedens, non tamen per ſequens: quoniam alter non poteſt vouere in præiudicium alterius excepto voto religionis. XI. Per ſuperuenientem capitalem inimicitiam. XII. Per non impletionem promiſſi. XIII. Per famam impedimenti canonici ad contrahendum. XIV. Per ſuſceptionem ordinis ſacri. XV. Per ſuperuenientem cognationem legalem. XVI. Per aſperitatem morum alterius. XVII. Per aliquid nouè ſuperueniens, quod ſi præceſſiſſet, non fuiſſent contracta. num. 26. & 27. D

In his caſibus regulariter non dirimuntur ipſo iure, & qui contraheret abſque auctoritate iudicis in caſu quo eſſet neceſſaria, committeret graue veniale. Imò nullo modo peccat, quando cauſa diſſoluendi eſt manifeſta. Idem quando ſponſalia ſunt clandeſtina. num. 27. E

Qui promiſit alicui non ducere aliam, quàm illam, non tenetur ducere illam: non tamen poteſt ducere aliam. num. 27.

Sponſalia dupliciter tranſeunt in matrimonium. I. Per copulam ſubſecutã affectu

mari

Digitized by Google

maritali, id eſt, cum intentione conſummandi matrimonium: & hoc quidem ſecundùm ius antiquum. Sed iam non habet locum poſt Tridentinum Concilium. n. 28. & c. 25. num. 144. & ca. 27. n. 141.

II. Per declarationem conſenſus de præſenti, verbis vel aliquo ſigno aperto factã: non tamen per ſimultaneam habitationem, nec per traductionem ſponſę in domũ ſponſi, nec per oſcula, nec amplexus, nec copulam attentatam. c. 22. n. 28.

De ſponſalibus conditionatis, quando tranſeant in matrimonium, vide Matrimon. IIII.

Qui contrahit matrimonium, vel ſponſalia, cum cognata intra primum gradum illius, cum qua contraxit ſponſalia, vel matrimonium validum, peccat mort. & matrimonium vel ſponſalia ſunt nulla. num. 26. & 57.

H Impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis eſt impedimentum quod impedit & dirimit inter ſpõſum vel maritum, & omnes cognatos ſponſæ ſuæ, vel mariti intra gradum prohibitum. num. 57.

Ad hoc impedimentum non requiritur copula: illa autem interueniẽte oritur aliud impedimentum affinitatis. Ante Trid. non requirebatur, quòd matrimonium, vel ſpõſalia

ſalia iure valeret, & impediebat vſque ad 4. gradum. At nunc requiritur quòd ſint valida, & ſolùm impedit intra primum gradum. num. 57.

Qui poſt contracta ſponſalia cum vna, deinde cõtrahit matrimonium cum cognata eius, priorem debet accipere, quia ſecundum nullum fuit. Quòd ſi ſecundam cognouit, neutram poteſt accipere; non primam, propter impedimentum affinitatis, ortum ex copula; non ſecundam, propter impedimentum publicæ honeſtatis ortum ex primis ſponſalibus. c. 22. num. 26. & tit. 57. I

Peccat mort. qui poſt contracta ſponſalia cum vna, contrahit cum alia matrimonium vel ſponſalia. num. 72. L

Sponſalia clandeſtina non ſunt annullata per Trid. num. 144. c. 25.

De eo qui deflorans virginẽ promiſit ex animo eam ducturum, quando teneatur ducere, quando non. vide tit. Luxuria.

MATRIMONIVM III.

Quoad verba abſoluta.

ILLA verba requiruntur, & ſufficiunt ad matrimonium quibus cum dicto vel ſigno ſtatim ſignificatur alterum alteri ſui corporis

ris poteſtatem tradere, quomodolibet dicantur. ca. 23. num.20.

Quando conſtat de voluntate contrahentium, non refert quoad vtrumque forũ, quibus verbis vtantur: quoniam ſi eſt vtriuſque volũtas cõtrahendi de præſenti, matrimoniũ fit: ſi de futuro, ſponſalia tantum. num. 79.

MATRIMONIVM IV.

Quoad verba ſub conditione.

QVOAD forum interius in nullo caſu matrimonium vel ſponſalia contrahũtur ante impletam conditionem, ſi verè fuit animus ſuſpendendi, vſque ad implementum conditionis. ca.22.n.*66.67*.

Conditio turpis, & contra bonum indiuiduitatis, & contra fidem matrimonij, annullat matrimonium. num *66*.

Conditio turpis, vel impoſſibilis, quæ nec eſt contra ſubſtantiam, nec bonum matrimonij non annullat, neque ſuſpendit, ſed habetur pro non adiecta. c.22.n. *66*.

Conditio honeſta ſuſpẽdit, donec impleatur, dummodo ponatur à principio, & ſuſpẽſiuè, & ambę partes expreſsè conſentiãt conditioni, vel vna pars expreſsè, & altera tacitè. num.*62*.& *66*.

C Quòd ſi talis conditio ſit honeſta, & de re præteri

præterita, vel præſenti, non eſt vera conditio: imò ſi eſt vera, matrimonium ſtatim valet; ſi falſa, eſt nullum. ibid.

Cauſa, modus, & demonſtratio numquam ſuſpendunt matrimonium: annihilant tamen, quando ſunt contra ſubſtantiam, vel matrimonij bonum. ibidem.

Per hæc verba, *duco te in vxorem ſi cras orietur Sol*, eſt matrimonium purum quoad Eccleſiam, non tamen quoad forum interius, ſi verè fuit animus ſuſpendendi conſenſum vſque ad ortum Solis. n. 67. D

Matrimonium contractum cum hâc conditione, *ſi pater voluerit*, & pater poſtquam ſemel contradixit, conſentit, validum eſt, ſi conſenſus contrahentium durat vſque ad conſenſum patris. num. 63.

Quòd ſi pater tacet, nec conſentiens, nec contradicens expreſsè, validum eſt, ſi per ſigna colligitur, illum tacere, quia placet ei: & nullum, ſi colligitur tacere, quia diſplicet ei: in dubio tamen nõ videtur ideo tacere, quia placeat ei. ibidem. E

Si tempore quo ponitur iſta conditio, *ſi pater voluerit*, pater eſt mortuus ignorãte filio, matrimonium eſt nullum: ſi autẽ ſciente, validum eſt: quia conditio eſt impoſſibilis, & habetur pro non adiecta. n. 64.

Si ante impletam conditionem, altera F

partium

Matrimonium inter infideles non eſt ſacramentum, ſed tantùm contractus. Solum Matrimonium Chriſtianorum eſt Sacramentum, & confert gratiam recipienti, niſi obex ponatur. num. 19. & 20.

Coniunctio quæ per Baptiſmum & Pœnitentiam fit inter Deum & animam, metaphoricè dicitur coniunctio. num. 19.

Coniunctio verò maris & fœminæ, quoad Matrimonium, principaliùs dicit vnionem animorum vtriuſque, quàm corporum, cum qua etiam ſola poteſt conſtare Sacramentum. num. 19.

Indiuiduitas, ſiue inſolubilitas matrimonij in hoc conſiſtit, quòd ſic coniuncti niſi morte naturali non poſſunt ſolui regulariter, nec poſſunt altero viuente, aliis coniungi, debent alter alteri fidem ſeruare, & debitum coniugale reddere, & ſe mutuò in adminiſtranda re familiari iuuare, denique neuter eorum poteſt ſine alterius conſenſu continentiam promittere. num. 19.

Matrimonij materia eſt conſenſus legitimus: forma ſunt verba, & ſufficit nutus, vel ſigna, vel Scriptura, imò aliquando taciturnitas, vt quando pater contrahit pro filia præſente, audiente, & non contradicente. num. 20. §. 2.

Ætas legitima in viro ad contrahen-

dum

dùm de præſenti eſt quatuordecim annorum completorum, & in fœmina duodecim. Si tamen pòtentia ſuppleat ætatem, priùs contrahere poſſunt: quæ quidem vſque ad illum annum non præſumitur. num. 29. Ætas verò ad Sponſalia eſt ſeptem annorum in vtroque: peruenientes tamen ad annos pubertatis poſſunt petere abſolutionem. num. 27.

Peccat mort. qui contrahit matrimonium, vel ſponſalia ante legitimam ætatem. Quamuis in hoc communiter magis peccent conſulentes, & contrahentium curam habentes, quàm ipſi contrahentes, qui plerumque excuſantur ob ignorantiam iuris. num. 29. in Antiquo. Nam in Nouo ſublatum eſt non de conſenſu auctoris, ſed ex errore impreſſoris, vt ex contextu præcedenti & ex ſummario apertè conſtat. num. 29. cap. 22.

Contrahere matrimonium ob finem mortalem eſt culpa mortalis. Contrahere propter delectationem carnis, vel propter diuitias, eſt veniale. Contrahere autem minùs principaliter propter hæc, & principaliter propter Deum, non eſt peccatum. num. 79.

Peccat m. qui cùm ſit in mortali, vel exiſtat excommunicatus maiori vel minori, contrahit matrimonium. num. 81.

Digitized by Google

Omnis vtriuſque ſexus ætate legitima, & iuſto iudicio præditus, poteſt contrahere matrimonium, niſi ſpecialiter prohibeatur, vel interſit aliquod impedimentum inter contrahere volentes. Amens verò tempore amentiæ non poteſt. num. 29.

Circa matrimonium definiuit ſub anathemate Concilium Trid. ſeſſ. 24. hæc ſequentia.

I. *Quòd matrimonium eſt propriè ac verè Sacramentũ à Christo Domino inſtitutũ.* II. *Quòd confert gratiam.* III. *Quòd non licet Christiano habere plures vxores, quia prohibitum eſt per legem diuinam.* IV. *Quòd non ſolùm gradus conſanguinitatis & affinitatis in Leuitici* cap. 18. *expreſſi, poſſunt impedire matrimonium, & dirimere contractum: ſed etiam alia impedimenta ab Eccleſia ſtatuta.* V. *Quòd poteſt Eccleſia in aliquibus illorum Leuitici diſpenſare.* VI. *Quod potuit Eccleſia constituere impedimenta dirimentia matrimonium, & quòd nullatenus errauit in hoc.* VII. *Quòd matrimonium non poteſt diſſolui, neque diſſoluitur propter hæreſim, vel moleſtam cohabitationem, vel abſentiam affectatam.* VIII. *Quòd matrimonium ratum non conſummatum poteſt dirimi per ſolemnem profeſſionem religionis alterius coniugum.* IX. *Quòd non errat Eccleſia docendo matrimonij vinculum*

non

non diſſolui per adulterium, & neutrum etiam innocentem poſſe altero viuente matrimonium contrahere, mœcharique eum, qui dimiſſa adultera aliam duxerit, & eam, quæ dimiſſo adultero alij nupſerit. X. *Quòd non errat Eccleſia, quæ propter aliquas cauſas ſeparat coniuges quoad thorum, vel cohabitationem ad tempus certum, vel incertum.* XI. *Quòd clerici ſacris initiati, vel Regulares poſt ſolemnem caſtitatis profeſſionem non poſſunt contrahere matrimonium, &, ſi contrahant non tenet: quia obſtat ei lex Eccleſiaſtica, & votum ſolemne emiſſum: neque per hoc vllo modo damnatur matrimonium.* XII. *Quòd non poſſunt omnes contrahere matrimonium, qui caſtitatem vouerunt, etiamſi non ſentiant ſe eius donum habere.* XIII. *Quòd ſtatus coniugalis non eſt anteponendus ſtatui virginitatis, vel cœlibatus.* XIV. *Quòd prohibitio ſolemnitatis nuptiarum, certis anni temporibus non eſt ſuperſtitioſa, nec tyrannica.* XV. *Quòd non ſunt damnandæ benedictiones, nec aliæ cæremoniæ, quibus Eccleſia vtitur in matrimoniis.* XVI. *Quòd cauſæ matrimoniales ſpectant ad iudices Eccleſiaſticos.* cap. 22. num. 31. in Antiquo: nam in Nouo ſublata ſunt hæc omnia ex negligentia impreſſoris.

Peccat mort. qui credit hæc definita à

Trid. non eſſe vera: & eſt hæreticus, & ſi id quouis modo exteriùs expreſſerit, eſt excommunicatus per bullam cœnæ. num. 31.

MATRIMONIVM II.
Quoad Sponſalia.

A SPONSALIA non ſunt matrimonium, *ſed promiſſio eius: & requirunt mutuam promiſſionem.* Sufficit tamen quòd altera pars tacitè repromittat. Et quamuis promiſſio vnius tantùm ſufficiat ad ſe obligandum, non tamen ſufficit ad efficienda ſponſalia, niſi ſit mutua, & reciproca. cap. 22. numero. 25.

B Diſſoluuntur multis modis Sponſalia. I. Remiſſione partium, etiam ſi ſint iurata. II. Per alterius ingreſſum religionis etiam ante profeſſionem. num. 25. & 26. III. Per matrimonium alterius de præſenti contractum. IV. Per migrationem alterius in aliam regionem, ſi non redit tempore præfinito. nu. 26. V. Per ſuperuenientem affinitatem. VI. Per abſolutionem à iudice factam, quia contraxerunt intra annos pubertatis, & peruenientes ad illos, petunt abſolutionem. VII. Per lapſum temporis

ris præfiniti ad contrahendum de præſenti. C
VIII. Per ſuperuenientem lepram, vel alium morbum contagioſum, aut notabilem deformitatem. IX. Per ſuperuenientem fornicationem alterius. X. Per votum caſtitatis præcedens, non tamen per ſequens: quoniam alter non poteſt vouere in præiudicium alterius excepto voto religionis. XI. Per ſuperuenientem capitalem inimicitiam.
XII. Per non impletionem promiſſi. XIII. D
Per famam impedimenti canonici ad contrahendum. XIV. Per ſuſceptionem ordinis ſacri. XV. Per ſuperuenientem cognationem legalem. XVI. Per aſperitatem morum alterius. XVII. Per aliquid nouè ſuperueniens, quod ſi præceſſiſſet, non fuiſſent contracta. num. 26. & 27.

In his caſibus regulariter non dirimuntur E
ipſo iure, & qui contraheret abſque auctoritate iudicis in caſu quo eſſet neceſſaria, committeret graue veniale. Imò nullo modo peccat, quando cauſa diſſoluendi eſt manifeſta. Idem quando ſponſalia ſunt clandeſtina. num. 27.

Qui promiſit alicui non ducere aliam, quàm illam, non tenetur ducere illam: non tamen poteſt ducere aliam. num. 27.

Sponſalia dupliciter tranſeunt in matrimonium. I. Per copulam ſubſecutā affectu

mari

maritali, id eſt, cum intentione conſummandi matrimonium: & hoc quidem ſecundùm ius antiquum. Sed iam non habet locum poſt Tridentinum Concilium. n. 28. & c. 25. num. 144. & ca. 27. n. 141.

II. Per declarationem conſenſus de præſenti, verbis vel aliquo ſigno aperto factā: non tamen per ſimultaneam habitationem, nec per traductionem ſponſę in domū ſponſi, nec per oſcula, nec amplexus, nec copulam attentatam. c. 22. n. 28.

De ſponſalibus conditionatis, quando tranſeant in matrimonium, vide Matrimon. IIII.

Qui contrahit matrimonium, vel ſponſalia, cum cognata intra primum gradum illius, cum qua contraxit ſponſalia, vel matrimonium validum, peccat mort. & matrimonium vel ſponſalia ſunt nulla. num. 26. & 57.

H Impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis eſt impedimentum quod impedit & dirimit inter ſpōſum vel maritum, & omnes cognatos ſponſæ ſuæ, vel mariti intra gradum prohibitum. num. 57.

Ad hoc impedimentum non requiritur copula: illa autem interueniēte oritur aliud impedimentum affinitatis. Ante Trid. non requirebatur, quòd matrimonium, vel ſpōſalia

Digitized by Google

ſalia iure valeret, & impediebat vſque ad 4. gradum. At nunc requiritur quòd ſint valida, & ſolùm impedit intra primum gradum. num. 57.

Qui poſt contracta ſponſalia cum vna, deinde cõtrahit matrimonium cum cognata eius, priorem debet accipere, quia ſecundum nullum fuit. Quòd ſi ſecundam cognouit, neutram poteſt accipere; non primam, propter impedimentum affinitatis, ortum ex copula; non ſecundam, propter impedimentum publicæ honeſtatis ortum ex primis ſponſalibus. c. 22. num. 26. & tit. 57. I

Peccat mort. qui poſt contracta ſponſalia cum vna, contrahit cum alia matrimonium vel ſponſalia. num. 72. L

Sponſalia clandeſtina non ſunt annullata per Trid. num. 144. c. 25.

De eo qui deflorans virginẽ promiſit ex animo eam ducturum, quando teneatur ducere, quando non. vide tit. Luxuria.

MATRIMONIVM III.

Quoad verba abſoluta.

ILLA verba requiruntur, & ſufficiunt ad matrimonium quibus cum dicto vel ſigno ſtatim ſignificatur alterum alteri ſui corporis

ris poteſtatem tradere, quomodolibet dicantur. ca. 23. num.20.

Quando conſtat de voluntate contrahentium, non refert quoad vtrumque forū, quibus verbis vtantur: quoniam ſi eſt vtriuſque volūtas cōtrahendi de præſenti, matrimoniū fit: ſi de futuro, ſponſalia tantùm. nūm. 79.

MATRIMONIVM IV.

Quoad verba ſub conditione.

QVOAD forum interius in nullo caſu matrimonium vel ſponſalia contrahūtur ante impletam conditionem, ſi verè fuit animus ſuſpendendi, vſque ad implementum conditionis. ca.22.n.66.67.

Conditio turpis, & contra bonum indiuiduitatis, & contra fidem matrimonij, annullat matrimonium. num 66.

Conditio turpis, vel impoſſibilis, quæ nec eſt contra ſubſtantiam, nec bonum matrimonij non annullat, neque ſuſpendit, ſed habetur pro non adiecta. c.22.n. 66.

Conditio honeſta ſuſpēdit, donec impleatur, dummodo ponatur à principio, & ſuſpēſiuè, & ambę partes expreſsè conſentiāt conditioni, vel vna pars expreſsè, & altera tacitè. num.62.& 66.

Quòd ſi talis conditio ſit honeſta, & de re præteri

præterita, vel præſenti, non eſt vera conditio: imò ſi eſt vera, matrimonium ſtatim valet; ſi falſa, eſt nullum. ibid.

Cauſa, modus, & demonſtratio numquam ſuſpendunt matrimonium: annihilant tamen, quando ſunt contra ſubſtantiam, vel matrimonij bonum. ibidem.

Per hæc verba, *duco te in vxorem ſi cras orietur Sol*, eſt matrimonium purum quoad Eccleſiam, non tamen quoad forum interius, ſi verè fuit animus ſuſpendendi conſenſum vſque ad ortum Solis. n. 67. D

Matrimonium contractum cum hac conditione, *ſi pater voluerit*, & pater poſtquam ſemel contradixit, conſentit, validum eſt, ſi conſenſus contrahentium durat vſque ad conſenſum patris. num. 63.

Quòd ſi pater tacet, nec conſentiens, nec contradicens expreſsè, validum eſt, ſi per ſigna colligitur, illum tacere, quia placet ei: & nullum, ſi colligitur tacere, quia diſplicet ei: in dubio tamen nō videtur ideo tacere, quia placeat ei. ibidem. E

Si tempore quo ponitur iſta conditio, *ſi pater voluerit*, pater eſt mortuus ignorāte filio, matrimonium eſt nullum: ſi autē ſciente, validum eſt: quia conditio eſt impoſſibilis, & habetur pro non adiecta. n. 64.

Si ante impletam conditionem, altera F partium

partium voluntate mutata contrahit abſolutè, cum alia valet, ſecus ſi contrahat poſt impletam.c.22.n.64.

Qui dicit, *contraho tecum matrimonium ſi permiſeris coitum*, matrimonium eſt nullum, ſi intelligit de fornicario. Si verò intelligat de vxorio, perfectũ eſt ſimul atque coierit.n.65.

Qui dicit in futuro, *contrahã tecũ ſi permiſeris coitũ*, manent ſponſalia pura, & abſoluta, ſi intelligit de fornicario: ſi verò de licito sũt conditionalia, quæ ſecuta copula licita tranſeunt in matrimonium, ſecundùm ius antiquum, non tamen poſt Trident. n. 26. & 65.

Per hæc verba, *contraho tecum, ſi te virginem inuenero*; intelligendo per inſpectionem honeſtarum fœminarum, eſt matrimonium conditionale: ſi per copulam intelligit, eſt purum quoad Eccleſiam.n. 66. Quòd ſi expreſsè dicat *contraham tecum ſi te per copulam virginem inuenero*, ſunt ſponſalia pura. ibid. Si verò dicat *contraham tecum, ſi te per honeſtas fœminas virginem inuenero*, erunt ſponſalia conditionata. Ibidem.

MATRIMONIVM V.

Quoad intentionem & conſenſum.

A PEccat mort. qui contrahit matrimoniũ, vel ſponſalia fictè, & matrimonium eſt nullum,

nullum, quamuis copula ſequatur, ſi poſteà verè in eam non conſenſit. Nec ſufficit cohabitatio cum ea tamquam propria vxore, etiam ſi crederet ſufficere, niſi coiret, vel cohabitaret animo contrahendi denuò, quia per talem cohabitationem & copulam non vult denuò contrahere, ſed vti matrimonio antea contracto. c. 22. num. 76.

Tenetúrque ſtabilire matrimonium fictè contractum, niſi ſit magna inæqualitas; & tũc tenebitur reſtituere damna ſequuta. Decepta verò non poteſt alteri nubere, niſi iudicio prudentis viri credat deceptorem verũ dicere. Cuius rei ſigna erũt, ſi ille ſtatim poſt B contractum matrimonium, id declarauit, & cum alia contraxit, vel religionem eſt profeſſus: vel ſi id non declarauit, ſtatim poſteà tamen iuramento firmauit, & alioqui eſt fide dignus, & ſuæ conſcientiæ curam habens, & bonorum conſuetudine vtens. Idem ſi adeò diſpares ſint, vt veriſimile ſit illum noluiſſe cum illa cõtrahere: aut ſi ſint alia huiuſmodi indicia, vt illa tutò poſſit alteri nubere. Alioqui non licebit. nam ſæpe nobiles & diuites ſolent ob egregiam formam, vel alios fines, verè contrahere matrimonium cum plebeiis fœminis. n. 77.

Peccat mort. contrahens cum aliqua legi- C timis verbis, proteſtatus prius abſque iuſta

cauſa per nulla verba eſſe ſibi animum contrahendi, quamuis eam carnaliter non cognoſceret, & in foro exteriori iudicaretur pro matrimonio. Si verò id proteſtatur ob iuſtã cauſam, quam habet, nec peccat, nec cẽſebitur matrimonium in illo foro. num. 78.

Quibus verbis vtendum, cùm conſtat de voluntate contrahentium, vide Matrimonium. III. lit. B.

Non requiritur vt ambo dent conſenſum ſimul, eodem loco & tempore, dummodò prior in conſenſu perduret. num. 80.

D Si vnus conſentit verè, & alter fictè, qui tamen poſt aliquot dies verè cõſentit, priori in ſuo conſenſu permanente, fit verum matrimonium. Conſenſus autem tamdiu dicitur durare, quamdiu non receditur ab eo. nu. 80.

MATRIMONIVM VI.
Quoad conſenſum coactum.

A PECCANT mort. parentes, qui cogũt ad matrimonium filios, qui votum continẽtiæ, vel religionis emiſerunt in ætate legitima. c. 14. n. 17. An verò poſſit filius cogi à patre vt contrahat cum tali, vide tit. Filius.

Peccat mort. qui metu iuſto cogit aliam ſecum contrahere, vel cum alio: & qui poſt coactè contractũ retrocedit, nolente coacta,

niſi

niſi iuſta cauſa ſuperueniens excuſet. Et poteſt cogi ad contrahendum. c.22. nu.50.51.

Peccat mort.qui metu mortis conſummat matrimonium. Nam illud metu iuſto contractum & conſummatum non valet, etiam ſi verè conſentiat. nu. 51.

Metus iuſtus cadens in virum conſtantem, eſt ille quo minus malum eligitur cauſa vitandi maius. Sed hoc intelligitur ad effectum excuſandi à peccato, non ad iudicandum firmitatem, vel infirmitatem actûs. Nam ad hoc iudicio boni viri iudicandum eſt, quis dicatur metus iuſtus. Verumtamen minor metus ſufficit in fœmina, quàm in viro.n.51. Vtrùm metus reuerētialis annullet matrimonium. vide c. 22.n. 51.

MATRIMONIVM VII.
Quoad conſenſum clandeſtinum.

CIRCA Matrimonia clandeſtina ſtatuit Trident.ſeſſ.24. c.1.de Reform. hæc ſequentia.

I. *Errare, dicentes quòd matrimonia clandeſtina ante Trident.non erant valida. Vel, quòd filius non poteſt, ſine conſenſu parentum, matrimonium contrahere. Vel, quòd parentes poſſunt illud irritare.* II. *Quòd matrimonia clandeſtinè contracta, quamuis valida fuerint ante*

ipſum concilium, tamen contrahere illa ſemper fuit deteſtabile.

III. *Præcipit ſancta Synodus, ut in poſterũ antequam matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus feſtiuis in Eccleſiis inter Miſſarum ſolennia publicè denuntietur inter quos ſit matrimonium contrahendum: quibus denuntiationibus factis, ſi nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Eccleſiæ procedatur, vbi parochus, viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo conſenſu intellecto, vel dicat*, Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Amen. *vel alijs vtatur verbis iuxta receptũ vniuſcuiuſque prouinciæ ritum. Quòd ſi aliquando probabilis fuerit ſuſpicio, matrimonium malitioſè impediri poſſe, ſi tot præceſſerint denuntiationes: tunc vel una tantùm denuntiatio fiat, vel ſaltem parocho, & duobus vel tribus teſtibus præſentibus, matrimonium celebretur; deinde ante conſummationem denuntiationes in Eccleſia fiant, ut ſi aliqua ſubſint impedimenta, faciliùs detegantur, niſi Ordinarius ipſe expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes remittantur: quod illius prudentiæ & iudicio ſancta Synodus relinquit. Qui aliter quàm præſente parocho, vel alio Sacerdote, de ipſius parochi vel ordinarij licẽtia, & duobus*

bus vel tribus teſtibus, matrimoniũ contrahere attentauerint, eos ſancta Synodus ad ſic contrahendum omnino reddit inhabiles, & huiuſmodi contractus irritos & nullos eſſe decernit, prout eos præſenti decreto irritos facit, & annullat.

IIII. *Quòd quicumque ſacerdos, ſine licentia parochi coniunxerit matrimonio aliquos, maneat ſuſpenſus, donec ab ordinario eius, qui coniungere debebat, abſoluatur.* V. *Parochus, contrahentium, & teſtium nomina, & matrimonij contracti locum deſcribat, & librum apud ſe cuſtodiat.* VI. *Quòd contrahentes antequam contrahant, vel triduò ante conſummationem matrimonij confiteantur, & cõmunicent.* VII. *Quòd laudabiles conſuetudines & ceremonias, quas, vltra prædictas, circa hæc quæque prouincia habeant, adhuc ſeruent & ritineant.* c. 22. n. 68. & 69.

Vnde infertur quòd peccat mortaliter qui contrahit matrimonium clandeſtinè. c. 16. num. 36.

Matrimonia ſine proprio parocho & teſtibus clandeſtinè celebrata & cõtracta, ſunt omnino irrita & nulla poſt Trid. Matrimonia verò coram parocho & teſtibus contracta, ſunt valida, etiam ſi fiant ſine trina monitione; dicentur tamen clandeſtina ob alios effectus. n. 70. c. 22.

Peccat mortaliter, qui contrahit matri-

monium etiam publicè non præmiſſa trina monitione.num.68.

Qui contraxit clandeſtinè, peccat mortaliter in aliquibus caſibus,non publicando, quamuis matrimonio non vtatur, videlicet quando altera pars petit vt publicetur, aut periculum incontinentiæ imminet, & nulla eſt iuſta cauſa, qua differatur:imò ſi tale periculum non ſit, & vterque conſentiat; tamen ſi timẽtur damna ex tali matrimonio, eo quòd non publicatur, peccat non publicando:aliàs non.cap.16.num.38.

Qui poſt contractum primum matrimonium clandeſtinè, contrahit ſecundum publicè; peccat ſi vtatur ſecundo, etiam compulſus ſub excommunicatione. Tenetur tamen cum ſecunda conuiuere, præcipiente prælato, ſi poſſit abſque periculo copulæ, alioqui verò minimè.cap.16.num.39.

Qui ante Trident.clam cõtraxit, & conſummauit, & poſtea quia ipſe id negauit in iudicio, ipſa alteri nupſit,non poteſt ipſe religionem ingredi.cap.22.num.24. Quòd ſi is cui illa ſecundò nupſit,moreretur,teneretur iſte eam accipere, etiam poſt profeſſionem. ibidem.

In denuntiationibus poteſt Epiſcopus iuſta de cauſa diſpenſare,vt omittantur:veluti ſi nobilis velit contrahere cum ignobili,di-
ues

ues cum paupere, ſenex cum adoleſcentula, aut timeatur conſanguineorum vel aliorum malitioſa impeditio. cap. 22. num. 70.

Vtrùm autem matrimonium contractum in facie Eccleſiæ, contractum abſque proprij Sacerdotis, vel eius locum tenentis præſentia, ſit validum, Doctor manet dubius, in cap. 22. num. 69. arguens pro vtraque parte, ſed cap. 25. in fine tenet non valere.

Facies Eccleſiæ poteſt dici ianua Eccleſiæ, vel ipſa Eccleſia, vel præſentia multorum ſaltem cognatorum, & vicinorum, & idoneus teſtium numerus. Sed nunc facies Eccleſiæ quoad matrimonium eſt præſentia proprij parochi, vel eius locum tenentis, & duorum vel trium teſtium. cap. 22. num. 70.

Nulla cauſa quantumuis iuſta, poteſt hodie facere, vt matrimonium ſine parocho, aut eius vicario, & teſtibus, nouò contractum ſit validum. Neque Epiſcopi poſſunt diſpenſare, vt illorum præſentia non adhibeatur. num. 70.

Qui verò publicè, & præmiſſis denuntiationibus, ſeruatáque forma Conc. Trident. contraxit matrimonium, ſed nullum, ob aliquod impedimētum occultum, tenetur poſt obtentam diſpenſationem denuò contrahere, potéſtque clandeſtinè, & in foro cōſcientiæ tantùm contrahere. cap. 16. num. 36.

Imo Pius V. declarauit, non requiri præſentiam parochi neque teſtium ad huiuſmodi matrimonium nullum, per diſpenſationem obtentam denuo contrahendum, & reualidandum.cap.22.num.70. Quæ declaratio eſt valde vſitata in Pœnitentiaria Romana.cap.16.num.37.& cap.22.num.70.

Minor, qui timet ſe à ſuo curatore traditum iri alicui nuptui parum conuenienti, poteſt clandeſtinè,id eſt,ſine denuntiationibus,non tamen ſine parocho & teſtibus,contrahere cum alia ſibi multùm conuenienti. cap.16.num.36.37.

Confeſſarius & teſtes, qui procurant, & faciunt, vt aliquis gladio grauiter ictus & iam iam moriturus,ducat vxorem concubinam ſuam, vt liberos ex ea ſuſceptos legitimos faciat,& ipſe in bono ſtatu moriatur,in nullas cenſuras,neque alias pœnas incidunt. num.37.

Vtrùm coniuges clandeſtino matrimonio vtentes peccent,vide,Matrimon.X.§.13.

Sufficit ex declaratione Pij V. parochus habitationis fœminæ, quãdo matrimonium celebratur in parochia fœminæ.Et iuxta declarationem Gregorij XIII. ſufficit parochus viri, quando contrahitur in parochia viri. Additum in Nou. cap.25. num.144.in fine.

Digitized by Google

Sponſalia clandeſtina valida ſunt etiam poſt Trid.ibidem.

MATRIMONIVM VIII.

De impedimentis in genere.

DVplex eſt impedimentum. vnum impediens tantùm:alterum impediens ac dirimens. Dicitúrque dirimens,non quòd diſſoluat matrimonium legitimè contractum ante huiuſmodi impedimentum, ſed quia cõtrahentes poſt illud peccant mort. & matrimonium eſt nullum.cap.22.num.29. A

Qui credens impedimentũ eſſe dirimens, quamuis non ſit, contrahit, peccat mort. & matrimonium non valet, ſi credebat illud non valere:aliàs ſic.num.49.

Non tenetur alter coniugum credere ſubeſſe impedimentum dirimens, eo quòd vnus teſtis etiam fide dignus iuratus,& amicus, & proprius parochus id affirmet ei. num.82. B

Matrimonium contractum ab ignorante impedimentum dirimens, non incipit valerè per ſolam ceſſationem impedimenti : ſed requiritur nouus conſenſus, conceſſa ei qui ignorauerit libertate renunciandi, ſeu renuendi. Satis tamen datur libertas quando

declaratur impedimentum, etiam in genere,& non cogitur ad contrahendum.cap:22. num.47.

C Matrimonium nullum ob aliquod impedimentum dirimens,non incipit valere propter diſpenſationem denuò ſuperueniẽtem, nec per ſolam cohabitationem, & copulam ſubſequentem, niſi adſit nouus & mutuus conſenſus.num.76.& 86.

Inter infideles poteſt dari impedimẽtum dirimens per eorum leges.Non tamen comprehendunt eos impedimenta Eccleſiaſtica, quantùm ad matrimonia contracta in ſua infidelitate.num.49.

Aliquod impedimentum dicitur iuris naturalis,quia ex ſe dicit indecentiam,non tamen tantam, vt abſque lege poſitiua diuina, vel humana obliget,& ita non conſtituit ius naturale.num.84.

Excommunicatio non eſt impedimẽtum dirimens.cap.9.num.2.& cap.22.num.81.

Sciens aliquẽ cognouiſſe conſanguineam eius,quam vult ducere, tenetur denuntiare. cap.16.num.58.cap.18.num.54.

Peccat mort.qui iuſſus ſub excommunicatione, non denunciat impedimẽtum quod ſcit.cap.22.num.83.

Si impedimentum eſt occultum,& ortum ex peccato, qui illud ſcit,debet priùs ſecretò mone

monere:quòd ſi non ſufficiat,denunciet Superiori,quamuis probare nō poſſit:quoniam ad impediendum matrimonium nondum contractum, ſufficit teſtimonium vnius. Si verò credit ex denunciatione magnum futurum ſcandalum, non tenetur denunciare, quamuis probare poſſit.num.83.

MATRIMONIVM IX.
De impedimentis impedientibus tantùm.

SEptem ſunt delicta, quæ impediunt, & non dirimunt Matrimonium.

I. Inceſtus,qui *propriè eſt ſolus acceſſus ad conſanguineam, vel affinem in gradu prohibito*.cap.22.num.74.

Primò, Ex omni inceſtu oritur impedimentum affinitatis impediens & dirimens. Secundò, Ex inceſtu cum affine admiſſo durante matrimonio oritur impedimentum contrahendi cum quacunque alia. Tertiò, Ex inceſtu cum conſanguinea,oritur duplex impedimentum, ſcilicet affinitatis, & ne poſſit cum alia contrahere. num.74. & quidem in duobus primis dictis omnes conueniunt, in tertio autem diſſentiunt plerique Theologi, & plerique canoniſtæ: ſed immeri

meritò tum propter aliqua capitula iuris canonici, tum etiam quia hoc impedimentum non inductum eſt propter iniuriam, quæ fit matrimonio, per coitum cum cognata coniugis:quandoquidem idem impedimentum oritur ex inceſtu cum affine,nullo præcedéte matrimonio. Super hoc impedimento vt poſſit cum alia quacumque,prę-ter inceſtuoſam, contrahere, Epiſcopus diſpenſare poteſt,ſi timetur periculum incontinentiæ; imò iam ex conſuetudine non eſt neceſſaria diſpenſatio. num.75. II. Impedimentum eſt vxoricidium: idem de viricidio, & mariticidio. III. Raptus ſponſæ alterius. IV. Proprij filij de fonte ſuſceptio,animo,ne vxor à ſe debitum poſſit exigere. V. Preſbytericidiũ. VI. Peccatum, propter quod pœnitentia ſolęmnis iniuncta & facta fuit. VII. Contractus matrimonij ſcienter cum moniali.num.74. Iam de impedimentis quæ impediunt & dirimunt.

MATRIMONIVM X.

De impedimentis quæ impediunt & dirimunt:& diuiditur in 9.§§.

§. 1.

A DE *impedimento erroris.* Peccat mort.qui procurat matrimonium, vel ſponſalia à ſe

à ſe vel ab alio contrahi per errorem, quæ aliàs non contraherentur. num. 32.

Error perſonæ aut conditionis ſeruilis annullat matrimonium: non tamen error fortunæ. Atque error fortunæ eſt credere de paupere, quòd ſit diues, aut de plebeio, quòd eſt nobilis, &c. Error perſonæ eſt credere de vna perſona quòd ſit alia, vt quòd ſit filius talis regis vel comitis, cùm tamen non ſit: ſi autem credatur indeterminatè quòd ſit filius regis vel comitis, vel nobilis, non eſt error perſonæ, ſed fortunæ vel qualitatis; nec etiam eſt error perſonæ, ſi credatur filius talis regis, vel comitis, & tamen non habeatur cognitio talis regis & talis filij. Error etiam perſonæ eſt credere quòd ſit primogenitus alicuius, cùm tamẽ non ſit; & propter ſpem quam habet, illum ſucceſſurum in bonis paternis, nubit tamquam primogenito. ſi verò abſolutè conſentiret in præſentem, valet matrimonium. ibidem.

Error conditionis ſeruilis eſt, quo quis credit ſeruum eſſe liberum. Vnde peccat mort. ſeruus contrahens matrimoniũ cum libera ignorante ſtatum ſerui, & matrimonium eſt nullum. Quòd ſi ſeruus cum ſerua contrahat, putans eam liberam, matrimonium eſt validum. cap. 22. num. 33.

Matrimonium erroneum, ſi eſt clandeſtinum,

ſtinum, propria auctoritate poteſt diſſolui quoad omne:ſi eſt publicum, poteſt ſeparari quoad thorũ, propria auctoritate; & quoad cohabitationẽ, per ſententiam iudicis, etiam ſi dominus ſeruam poſt matrimonium manumiſerit, libero coniuge inſcio, & etiam ſi cum ea libera facta copulam habuerit coniugalem:niſi adſit nouus conſenſus. ibidem.

Si tamen liber reſciuit eam eſſe ſeruam, & tamen conſenſit in eam ſaltem per copulam vxorio affectu habitam, non fit validum matrimonium, poſt Trid. ibid.

Si liber matrimonium ignoranter contraxit cum ſerua, & nihilominùs eam vult habere pro vxore;& illa non vult, matrimonium eſt nullum:ſed cogetur ab Eccleſia, vt conſentiat. ibid.

Dominus tradens ancillam ſuam tãquam liberam, libero credenti eam liberam, videtur manumittere illam. ibid.

Peccat mort. Dominus, qui conſentiens matrimonio ſerui ſui, non concedit ei locum ad reddendum debitum. Seruus autem contrahens inuito Domino magis tenetur ad eius obſequium, quàm ad reddendum debitum:ſecus ſi contrahat eo conſentiente. num. 34.

Quamuis Dominus poſſit vendere ſeruum ſuum, qui de eius conſenſu contraxit matri

matrimonium, non tamen in regiones tam remotas, vt impediatur vſus matrimonij. nu.34. Peccat Dominus qui prohibet ſeruis ſuis contrahere matrimonium. ca.14.nu.21.

§. II.

DE *impedimento voti, & ordinis.* Peccat mort.qui poſt votum ſimplex caſtitatis contrahit matrimoniũ vel ſponſalia;quamuis contraheret animo ingrediendi religionem poſt contractum.valeret tamen matrimonium quamuis vterque vouiſſet caſtitatem.cap.22.num.73.

Iſte antequam conſummet,tenetur ingredi religionem, vt hac via obſeruet votum. vnde ſi conſummet etiam ad petitionem alterius, peccat.ibid.cap.12.nu.80. vnde contrahendo & conſummando committit duo peccata:cap.12.nu.80.

Poſt conſummatũ verò matrimoniũ non peccat reddendo petenti. & hoc non ſolùm petenti formaliter,verùm etiam virtualiter; nẽpe per ſigna vel alia indicia:peccat tamen quoties petit.poteritque Epiſcopus diſpẽſare poſt conſummatum matrimoniũ vt petat. c.16.n.30. & quamuis hæc perpetua prohibitio petendi debitum, videatur ſecundùm mentem auctoris comprehendere etiã eum, qui vouit non nubere: ego autem ſolùm intel

intelligo eam de illo qui vouit continentiam. quoniam votum non nubendi, non æquiualet voto caſtitatis.

Et quod dictum eſt, peccare illum, qui poſt votum caſtitatis contrahit matrimonium, animo non conſummandi, intelligendum eſt, niſi contrahat ad euitandam mortem vel infamiam. ibidem.

Iſte autem, qui contraxit poſt votum caſtitatis, non poteſt mortua prima vxore denuo contrahere, quamuis iuraſſet. c. 22. n. 73.

Peccat etiam mortaliter qui contrahit cum ea, quam ſcit vouiſſe caſtitatem. ibid. & quod diximus de voto, idem dicendum eſt de iuramento. ibidem.

Qui interrogatus, an valeat matrimoniũ contractum poſt votum ſimplex caſtitatis, reſpondet, valere, peccat, ſi perſona interrogans eſt talis quòd detur ei occaſio peccandi, aliàs non. ibidem.

Qui poſt votum religionis contrahit, peccat, ſed poterit debitum petere. cap. 12. num. 47.

Matrimonium ratum nō conſummatum diſſoluitur per votum ſolemne religionis. cap. 22. num. 21.

Qui poſt contractum matrimonium, & non conſummatum, vouit religionem, tenetur implere. num. 27.

Matri

Matrimonia, vel ſponſalia contracta poſt votum ſolemne, ſunt irrita & nulla. num. 31.

Peccat mort. qui ſacro ordine initiatus contrahit, & eſt excommunicatus, & matrimonium eſt nullum. nu. 52.

Peccat mort. coniugatus ordinem ſacrum ſuſcipiens, inſcia vel inuita vxore: ſecus ſi ſuſcipiat ex conſenſu legitimo vxoris. & erit legitimus, ſi ſit ſenex, & caſtitatem voueat. nu. 32. vel religionem ingrediatur. ibidem. 52.

Maritus, cuius vxor fornicata eſt, ipſo non dante cauſam, poteſt ingredi religionem. num. 24. Sed ipſa non poteſt alij nubere, dum ipſe vixerit, ſi matrimonium fuit conſummatum inter eos.

§. III.

DE impedimento conſanguinitatis intra quartum gradum. *Conſanguinitas eſt propinquitas duarum perſonarum, quarum vna ex altera, vel amba ex eadem deſcendunt.* cap. 22. nu. 41.

Conſanguinitatis gradus neceſſariò & diſtinctè eſt confitendus vſque ad quartum. cap. 7. nu. 4. & cap. 16. nu.

Conſanguinitas intra quartum gradum, impedit matrimonium, & dirimit. Et qui

Digitized by Google

contrahit cum ea, quam credit vel credere debet eſſe ſuam conſanguineam, intra quartum gradum incluſiuè, eſt excommunicatus, niſi excuſet eum ignorantia. cap. 22.nu. 42.43.

Qui verò contrahit ſponſalia, peccat mort. ſed non eſt excommunicatus, niſi habeat cum tali conſanguinea copulam affectu maritali.cap.22.nu.43.

Excommunicatio lata contra conſanguineos contrahentes, non comprehendit conſulentes, mandantes, nec aliter conſentientes.cap.27.nu.51.

Qui credentes ſe eſſe cognatos contrahũt (cum non ſint) peccant mort. & matrimoniũ non valet, ſi credebant illud non valere: aliàs verò ſic.cap. 22. nu.43.

De aliquo gradu aut impedimento prohibito, Leuit.18. habente indecentiam, vide Matrim. VIII.

§. IIII.

DE impedimento affinitatis. *Affinitas eſt propinquitas duarum perſonarum, quarum vna cum conſanguinea alterius copulam habuit completam.* Contrahitúrque tam per copulam illicitam, quàm per licitam perfectam: non

non tamen ſufficit ſola penetratio fœminæ, nec violatio virginitatis, nec alia quæuis turpitudo cum muliere facta, ſine ſeminis effuſione in eius vas naturale: nec ſufficit actus Sodomiticus. Atque affinitas quidem ex copula licita, intra quartum gradum impedit ac dirimit matrimonium. Orta verò ex copula illicita, non extenditur vltra ſecundum gradum. Nam reliqui, tertius ſcilicet & quartus huius poſtremæ affinitatis gradus, nullo modo impediunt, ita vt poſt decretum Concilij Tridentini ſit validum, & poſt decretum Pij V. ſit licitum. cap. 22. nu. 42.

Affinitatis gradus eſt neceſſariò confitendus. cap. 7. nu. 4. iuxta differentiam copulæ licitæ vel illicitæ, ex qua talis affinitas oritur. cap. nu.

Qui contrahit ſcienter cum impedimento affinitatis, peccat mortaliter, & eſt excommunicatus. Quando verò excuſet ignorantia, vide. capit. 22. num. 43. & capit. 27. n. 141. & in hoc Comp. tit. Excom. V I. §. 6. lit. E.

Si verò contrahit ſponſalia cum affine, non eſt excommunicatus, niſi ſequatur copula cum affectu maritali. ibidem. An iſta excommunicatio comprehēdat alios quàm contrahentes. vide tit. Excom. V I. §. 6. lit.

Digitized by Google

§. V.

DE impedimento cognationis ſpiritualis. *Cognatio ſpiritualis eſt attinentia duarum perſonarum, quæ ex ſtatuto Eccleſiaſtico oritur per baptiſmi & confirmationis adminiſtrationem, vel ſuſceptionem baptizati, vel confirmati, impediens ac dirimens matrimonium.* Vnde peccat mort. qui contrahit matrimonium cum alia contingente ſe huiuſmodi cognatione ſpirituali; atque matrimonium eſt nullum. cap.22.nu.36.

Tota cognatio ſpiritualis redacta eſt hodie per Trident. ad ſolam eam, quæ eſt inter patrinum & baptizatum, patrem & matrē baptizati & inter baptizantē & baptizatū,& patrem & matrē baptizati. Vnde ceſſant iam fraternitas,compaternitas,inter baptizantem, & patrinos.& reliqua omnia. Hæc cognationis ſpiritualis reſtrictio, intelligenda eſt etiā in ea quæ oritur ex confirmatione.nu. 36. 37.40.

Patrini autem baptizati illi ſoli intelliguntur, qui ad baptizatum de fonte ſuſcipiendum, electi ſunt ab iis ad quos ſpectat. Quòd ſi alij extra deſignatos baptizatum tetigerint, nullam cognationem ſpiritualem contrahunt. Quando autem ex negligentia Parochi, vel alterius, vel tempore

tempore neceſſitatis, nulli patrini deſignantur, verius eſſe iudicatur, quòd omnes qui tangunt baptizatum, & reſpondent, contrahunt cognationem ſpiritualem ſecundùm iura antiqua, ſiquidem Trident. nil loquitur de hoc caſu. capite 22. numero 37. & 39.

Cognatio ſpiritualis orta ex Baptiſmo, ſeu Confirmatione, ſuperueniens matrimonio contracto, non diſſoluit, ſed tantùm impedit petitionem debiti. Pater autem baptizans in neceſſitate filium coniugis ſuæ poteſt debitum petere. Pater verò baptizans in neceſſitate filium fornicarium, non poteſt contrahere cum eius matre ſine diſpenſatione. cap. 16. num. 34. cap. 22. nu. 40.

Catechiſmus *baptiſmi eſt inſtructio baptizandi ſolenniter facta à Sacerdote de articulis fidei, cum vnctione olei antè quàm baptizetur, & vnctione Chriſmatis poſt baptiſmum*: ex quo actu, & ex exorciſmo ibi facto, oritur alia cognatio ſpiritualis inter eaſdem perſonas, inter quas naſcitur ex baptiſmo, ſed minor illa, impediens quidem matrimonium, ſed non dirimens. Quæ etiam cognatio reſtricta eſt poſt Trid. ſicut orta ex baptiſmo & confirmatione. nu. 40. & 72.

Digitized by Google

Quando ob neceſſitatem confertur baptiſmus ſine ſolemnitate extra Eccleſiam, tunc contrahitur cognatio ſpiritualis impediens ac dirimens: quando verò ſuppletur ſolemnitas catechiſmi in Eccleſia, contrahitur cognatio minor impediens tantùm. nu. 40.

DE IMPEDIMENTO cognationis legalis.

§. VI.

EST *propinquitas ex adoptione alicuius in filium, proueniens.* Eſtque triplex. I. Aſcendentium vel deſcendentium, ſcilicet adoptantis & adoptati, & deſcendentium eius, quæ nec tollitur diſſolutione adoptionis, nec emancipatione. II. Quaſi tranſuerſalis, ſcilicet inter adoptatum, & filios naturales adoptantis durante adoptione, & filio naturali exiſtēte in poteſtate patris, & non aliàs. III. Eſt legalis affinitas, ſcilicet inter vxorem adoptati, & adoptantis & inter adoptatum, & vxorem adoptantis: & hæc durat perpetuò ſicut prima. Quælibet autem harum impedit ac dirimit matrimonium, cap. 22. n. 44. Neque etiam contrahitur inter adoptātem, & matrem adoptiui, nu. 45.

Digitized by Google

DE IMPEDIMENTO frigiditatis, furiæ, amẽtiæ, & de maleficio.

§. *VII.*

IMPOTENTIA ſeu frigiditas perpetua impedit ac dirimit matrimonium: non tamen temporaria. Illa verò eſt *impotentia perpetua, quæ ſine miraculo, vel probabili periculo animæ vel corporis, non poteſt tolli.* Impotentia autem generandi, quæ reperitur in ſenibus, vel in ſterilibus, non impedit. num. 59.

Peccat mort. qui credens ſe perpetuò impotentem, contrahit matrimonium, vel ſponſalia, & contractus eſt nullus. Idem de contrahente ignoranter, & poſtea ſublata ignorantia vtitur matrimonio. ibidem. Poſſunt tamen conuiuere tamquam frater & ſoror. nu. 60. & cap. 3. nu. 5. lit. E. Nou. nu.

Qui potens contraxit ſcienter cum impotente, poteſt ſe ab illo ſeparare etiam contra eius voluntatem, quia non eſt verum matrimonium: vnde non poteſt eo vti ad delectationem carnalem, poterunt tamen conuiuere tanquam frater & ſoror. nu. 60.

Et qui verè maritus eſt, & non poteſt

Digitized by Google

ſemen effundere, licitè poteſt niti ad copulam. ibidem.

Impotentia naturalis perpetua oritur ex frigiditate, & ad hanc reducitur omnis alius naturæ defectus, aut exceſſus, aut arctio membri, quæ naturalem copulam impediunt. Impotentia autem accidentalis perpetua oritur ex cauſa accidentali, per maleficium ſeu faſcinationem, ad quam etiam reducitur quodlibet accidentale, quod ex abſciſſione vel caſtratione, vel alio artificio oritur, quod vel copulam naturalem vel ſaltem copulam perfectam impedit: vtraque impotentia dirimit, ſi eſt perpetua & inhabilis ad copulam naturalem, vel perfectam. nu. 59.

Maleficium ſeu faſcinationem alio maleficio diſſoluere, aut rogare aliquem etiam paratum, vt diſſoluat, eſt peccatum mortale. Licitum eſt tamen modis licitis diſſoluere maleficium, ſicut exorciſmis Eccleſiaſticis. cap. 11. num. 29. Faciens verò maleficium per res ſacras, peccat mort. nu. 32.

Furioſus vel amens, tempore ſuæ amentiæ non poteſt contrahere. cap. 22. nume. 1929.

DE

DE IMPEDIMENTO
diſparitatis cultus.
§. VIII.

PECCAT mort. Chriſtianus contrahens matrimonium cum infideli pagana, vel catechumena, nondum baptizata; & matrimonium eſt nullum.

Peccat etiã m. Chriſtianus Catholicus cõtrahens cum hæretica, vel ſchiſmatica: matrimonium tamen valet. num. 48. & 49.

Poteſt cõiux catholicus diſcedere à cohabitatione coniugis hæreticæ ad ſuam hæreſim inducentis, non tamen poteſt cum alia contrahere denuo. nu. 22.

Matrimonium factum vel contractum ab infidelibus contra eorũ leges, non valet: & multò minùs contractum ab eis contra leges naturales, vt fit quoties cum pluribus quàm cum vna contrahitur. nu. 48. cap. 22.

Matrimonium contractũ inter infideles etiam conſummatũ diuiditur, ſi alter conuertatur ad fidem: non tamen dirimitur ob ſolã conuerſionem alterius. Nam quamuis conuerſus licitè poſſet ſeparari quoad cohabitationẽ, meliùs tamen faceret conuiuendo quouſque ſpes eſſet conuerſionis: imò non

Digitized by Google

poteſt cũ alia contrahere, niſi quando infidelis nollet habitare abſque contumelia creatoris, & ſine ſtudio peruertendi, vel inducendi ad mortale. Quod procedit etiã ſi cõtraxerint in gradibus per Eccleſiam prohibitis, dũmodo ſecundũ leges eorũ matrimoniũ ſit validũ. Si autẽ infidelis antequam fidelis cũ alia contrahat, cõuertatur ad fidẽ, tenetur fidelis illam recipere. cap. 22. n. 49.

DE IMPEDIMENTO criminis vel delicti.

§. IX.

QVANDO poſſit negari debitũ propter adulterium vide tit. Matrimon. XIII.

Peccat mort. maritus qui occidit vxorem propriam in adulterio deprehenſam. cap. 15. nu. 3.

Non poteſt maritus accuſare adulterij vxorem, quando ipſe etiam adulteratus eſt, nec quando fuit vim paſſa: nec quando probabiliter credebat maritum mortuum: nec quando aliquis ad eam acceſſit ſub ſpecie mariti: nec quando maritus præbet adulterandi occaſionem, vel tolerat. cap. 16. nu. 29.

Occiſio

Digitized by Google

Occiſio coniugis alicuius, cauſa contrahendi cum eius coniuge, facta vtroque machinante, perpetuò impedit ac dirimit; quãuis alter eſſet infidelis, & patrata ſit occiſio ad eius conuerſionem. Facta verò altero tantùm machinante, non ſufficit, niſi adulterium interueniat. Facta alio fine quàm contrahendi, non ſufficit; nec ratihabitio occiſionis ſuo nomine factæ. Sufficit tamen iuſſio, vel conſilium. cap. 22. numer. 46.

Adulterari ſcienter cum coniuge alterius, & contrahere matrimonium, vel dare fidem de contrahendo, impedit ac dirimit: non tamen ſufficit datio fidei, nec contractus ſine adulterio. Si verò adulterium non ſit factum ſcienter, ſed vterque probabiliter ignorabat, poſſunt cõtrahere mortuò coniuge, qui impediebat. Si verò altera tantùm pars ignorabat, eius arbitrio relinquitur contrahere vel non: dummodo non reſciuerit ante mortem coniugis impedientis; vel, poſtquam reſciuerit, non habuerit copulam. n. 46.

IMPEDIMENTVM Iuſtitiæ publicæ honeſtatis: vide titul. Matrimonium. II.

MATRI

MATRIMONIVM XI.

De diuortio.

MATRIMONIVM, quoad thorum & cohabitationem, diuiditur iudicis au-ctoritate propter fornicationem ſubſecu-tam, & etiam propter ſæuitiam, vel aſperi-tatem morum coniugis: non tamen quoad vinculum. Quoad thorum verò ſolùm, po-teſt diuidi propria auctoritate propter for-nicationem. cap.22.num.21.

Coniux Catholicus poteſt diſcedere à co-habitatione coniugis hæreticæ, inducentis ad ſuam hæreſim. nu.22.

Idem poteſt coniux à coniuge inducente ad aliquod mort. ſi non poteſt eum ab indu-cẽdo retrahere. Idem poteſt vxor à fure nõ-lente ceſſare à furando. Neque tenetur vxor cohabitare cum marito volente eam occi-dere. Non tamen poteſt coniux diſcedere à coniuge ob lepram, vel morbum gallicum, nec ob amentiam, niſi immineret periculum mortis. num.22.

Non peccat vxor non diſcedens à mari-to perſeuerãte in adulterio. Idem eſt de ma-rito reſpectu vxoris adulteræ, ſi timeret eam non poſſe ab adulterando arceri ſine maxi-

mo

mo ſcandalo, vel damno publico, vel priuato. num.22.23.

Diuortium propter adulteriū fieri poteſt quoad forum interius, abſque iudicis auctoritate; ſecus quoad exterius, niſi adulterium ſit notorium. Maritus autem, cuius vxor fornicata eſt, ipſo non dante cauſam, poteſt ingredi religionem. num.24.

MATRIMONIVM XII.
De ſecundis nuptijs.

PECCAT mort. coniux, qui antequam ſit certior de morte prioris, contrahit cum alio. cap.16. n.40. Quid debeat facere circa debitum coniugale, vide Matrim.13.

Ad contrahẽdum ſecundò requiritur notitia de morte prioris. Ad quam ſufficit fama; vel, ſi erat ſenex; vel, prælium ingreſſus, non apparuit. c. 22.n.53.& 54.

Peccat mort. qui credens priorem vxorem viuere, cùm re vera mortua eſſet, contrahit cum ſecunda, & matrimonium eſt nullum, ſi dum contrahit, credit illud non valere: ſecus ſi credit valere, licèt ſciat ſe peccare, contrahendo. n.56.

Peccat mort. contrahens cum ſecunda viuente prima etiam nondum cognita. nu.53.

MATRI

MATRIMONIVM. XIII.
De debito coniugali.

A QVOAD debitum coniugale vir & vxor ſunt æquales.cap. 12.n.87.lit. E. Nouo num.89.& cap.16.num.27.

Debitum coniugale poteſt peti ab eo qui emiſerat votum religionis. cap.12.n.47.

B Coniux qui emiſit votum caſtitatis, & matrimonium conſummauit, tenetur reddere debitum.cap.12.num.39.Etiam petenti virtualiter. cap.16. num.30. Sufficit enim vt illud petat interpretatiuè cum certis exemplis.num.25. Non tamen poteſt ipſe petere. cap.12. num. 39. cap.16. num. 30. cap. 22. num. 73.

Et cum iſto poteſt diſpenſare Epiſcopus, vt petat. cap. 16. num. 30. De hac prohibitione petendi, & de voto non nubendi. vide Matrim. X. §. III.

C Peccat mort. qui poſt votum caſtitatis emiſſum cum conſenſu alterius, petit debitum: & etiam qui debitum ſoluit ei qui de ipſius conſenſu votum emiſit, non tamen peccat petendo ab eo qui vouit. c.12.nu.59. & c.16.n.31.Nec ipſe vouens peccat reddendo.c.16.n.31. Quod ſi ambo communi conſenſu vouerunt continentiam, ambo peccant

peccant mort. reddendo & petendo. Secus ſi ſolùm præceſſit pactum à ſe mutuò debitum non petendi. num. 31.

Poſſunt coniuges mutuò paciſci non petere à ſe inuicem debitum, ne habeant plures filios quàm poſſint alere: ſecus, ſi inſtaret periculum fornicationis, n.33. Poſſúntque recedere ab iſto pacto. c.12. num. 59. D

Votum de non ſoluendo, vel petẽdo debitum, ſine cõſenſu alterius, illicitum eſt. n.60.

Qui data opera ſoluit debitum taliter, vt vxor non concipiat, peccat contra naturam. Et qui habet copulã extra vas, vel eo modo, quo vxor non poſſit recipere ſemen, peccat mort. & ipſa vxor ſi conſentit in hæc, peccat etiam mort. Si verò intra vas ita vt coniux poſſit recipere ſemen, licèt ſit inuerſo modo, tantùm eſt peccatum veniale graue. cap. 16. num. 42.

Maritus non peccat ſumẽdo aromata, vel cibos calidos, vt ſoluat debitũ: quòd ſi ſumat vt magis delectetur, erit ſolùm veniale. n.15.

Coniux tenetur debitum reddere petenti, etiam tempore Quadrageſimę, vel diei feſti, niſi precibus contrarium ſuadeat, quæ non debent eſſe importunæ, nec excuſat volũtas non habendi filios multos. Excuſat tamen ſi petatur in loco publico vel ſacro: vel etiam quando eſſet periculum mortis, grauis infirmitatis,

mitatis, vel aborsûs: & iſtæ cauſæ etiam excuſant à reddendo debitum coniugi leproſo.c.16.num.25.

G Reddere debitum in die quo communicarunt, non eſt peccatum ſaltem pluſquam veniale.c.21.num.51.

Peccat mort.coniux reddens debitum in loco ſacro,vel ſacrato,ſeu benedicto tãtùm, ſiue ad modicum tempus exiſtant in Eccleſia, ſiue diu habitent in ea. & ſecundùm Sotum poteſt haberi in Campanili vel alio loco contiguo. c.6.n.11.c.16. n.32.

H Qui petit tempore menſtrui, non peccat mort.licèt ex tali concubitu credat monſtrũ concipiendum eſſe; imò nec venialiter,ſi eo fine petit, vel reddit, ne conſorti ſit odio,vel fornicationem eius aut propriam euitet.ca.16. num.32.

De abſentia mariti quando eſt licita.vide Maritus.

I Qui fuit patrinus filij ſui malitiosè,in baptiſmo vel confirmatione, vt debitum fraudaret, non poteſt petere, tenetur tamen reddere. Idem quando ambo fiunt malitiosè filij ſui patrini,non poſſunt mutuò petere, ſed tenetur reddere. Quòd ſi fiat patrinus ob neceſſitatem,vel ex errore facti,vel iuris,poteſt petere, & in huiuſmodi impedimentis Epiſcopus poteſt diſpenſare. num.34,

Non

Non poteſt coniux poſt copulam habitam L
cum cognata vel cognato coniugis debitum
petere,ſed tenetur reddere. num.35.

Peccat mort. qui petit debitum,cùm tamen contraxerit clandeſtinè ſine teſtibus. n. 38.Sed hoc intelligitur quando fuerit ſcandalum,vt ſi putetur eam non eſſe eius coniugem: ſecus, ceſſante ſcandalo. nu.39.

Aduerte tamen hoc matrimonium nullũ eſſe, poſt Tridentinum. Vnde quod dictum eſt,non procedit-niſi in terris, vbi Trid. non eſt receptum:vel niſi quando matrimonium fuiſſet coram parocho & teſtibus contractũ, clandeſtinè tamen,id eſt,ſine denunciationibus & aliis,ſi per mortem parochi & teſtium vel alia de cauſa probatio prioris matrimonij deeſſet. Nou. num. 39.

Petere & reddere debitum ante benedictionem nuptialem,non eſt peccatum mort. nec prima vice: imò nec veniale.c.16. num. 38.c.22.n. 71.83.

Qui profeſſus eſt in religione ſine conſenſu alterius coniugis,non poteſt exigere, poteſt tamen petere propter fragilitatem alterius coniugis.c.12. num.60.

Peccat mort.qui poſt ſuſceptum ordinem ſacrum,inſcià vel inuità vxore petit debitũ: idem ſi reddat ſuſcepto ordine ſacro,ex conſenſu legitimo vxoris.Non tamen eſt legiti-

mus conſenſus, niſi ipſa religionem ingrediatur, vel niſi ſit ſenex, & caſtitatem vouerit. cap.22. num.52.

Peccat mort. qui dubitans de morte prioris coniugis, petit debitum. Poterit tamen reddere. cap.16. num.40.41. c.22. n.54.

Idem de illa, quæ cùm antea contraxiſſet cum vno dicente poſteà ſe fictè contraxiſſe, ipſa contrahit ſecundò cum alio, antequam haberet probabilem cauſam credēdi ſe fuiſſe deceptam. cap.22. num.77.

Non tenetur coniux ante conſummatum matrimonium reddere debitum petenti, ſi vult ingredi religionem; ad quod aſſignandum eſt aliquod tempus. c.16. nu. 26.

Tenetur reddere ſtulto vel furioſo petenti; ſi reddi poſſit abſque notabili damno reddentis. ibidem.

Peccat mort. maritus petens vel reddens debitum vxori, quam ſcit adulterari, niſi quando adulterium eſt occultum, vel illa eſt iam emendata, vel petit ne & ipſe adulteretur, nec aliis præbeat occaſionem credēdi ſe eſſe lenonem ſuæ vxoris. c.16. n.28.

Vxor autem communiter non peccat petens vel reddens marito, in adulterio etiam publicè perſeueranti, quia non eſt officium eius corrigere maritum. ibidem.

Coniux adulter non poteſt exigere debitū

ab

ab innocente, poteſt tamen petere. cap. 22. num. 23. Et innocens non tenetur reddere adultero petenti, poteſt tamen ſi velit, & quamuis innocens cœperit negare debitum adulteranti, tamen ſi ipſe poſtea adulteretur, tenetur reddere. n. 22. 23.

MATRIMONIVM XIV. De Bigamia. Vxor non fit Bigama ex redditione debiti marito, quem ſcit adulterari: vir autem ſic. cap. 16. n. 17. Cætera vide tit. Bigamia, & Irregularitas. II.

MATRIMONIVM XV. De benedictionibus.

VSVS matrimonij ante benedictionem nõ eſt mortalis, nec venialis, nec in prima vice. c. 16. n. 38. c. 22. n. 71. 83.

Peccat mort. qui temporibus ab Eccleſia prohibitis accipit benedictionem nuptiarũ, aut traducit ſolemniter ſpõſam in domum: non tamen ſi ſolùm contrahit ſponſalia, vel matrimonium de præſenti. Tempora autem à Trid. pro benedictionibus interdicta ſunt ab Aduentu vſque ad Epiphaniam, & à feria. 4. Cinerum vſque ad Dominicam in Albis incluſiuè. c. 22. num. 71.

Digitized by Google

Peccat, qui benedicit ſecundas nuptias benedictione ſacerdotali, quæ intra Miſſam fit, & qui ſuſcipit illam. Secus de ea, quæ datur poſt Miſſam. Et ſecus etiam de illa ſolẽni, vbi eſt conſuetudo contraria: nam tunc poſſunt benedici ſecundæ nuptiæ: non ſolùm quando alter coniugum eſt viduus ſed etiam quando ambo ſunt vidui. Et à fortiori debent ſuſcipere benedictionem qui contrahentes primas nuptias, ante benedictionem ſuſceptam, ob mortem coniugis denuò contrahunt ſecundas, c.22.n.83.

MATRIMONIVM XVI.

De diſpenſatione.

PAPA poteſt iuſta de cauſa diſpenſare in matrimonio rato, & non conſummato, ſicut de facto diſpenſarunt Paulus III. & Pius IIII. c.22.num.21.

Non tamen poteſt in conſummato: & non dicitur conſummatum per copulam, quæ præceſſit matrimonium cõtractum, ſed per eam quæ illud ſubſequitur. n. 84.

Papa poteſt diſpenſare in omnibus impedimentis iure humano inductis.n. 89.

In gradibus prohibitis, Leuit. 18.non diſpenſat

ſpenſat Papa, niſi ob cauſam grauiſſimam. num. 84.

In ſecundo gradu conſanguinitatis numquam eſt diſpenſandum, niſi inter principes magnos,& ob cauſam publicam.n.87.

Epiſcopus poteſt diſpenſare in matrimonio à ſe prohibito, & in impedimento inceſtus, & in omnibus aliis impedimentis quæ impediunt & non dirimunt, excepto voto caſtitatis, religionis. num.85.

Non tamen poteſt diſpenſare in aliquo impedimento impediente, & dirimente, niſi ſit occultum, & matrimonium publicum, & ſeparatio non poſſit fieri abſque magno ſcandalo, & ad Pontificem Romanum non ſit recurſus. c.22.n.85.

Matrimonium nullum ob aliquod impedimentum dirimens, non incipit valere ob diſpenſationem ſuperuenientem,nec per ſolam cohabitationem, aut per copulam ſubſequentem: ſed neceſſarium eſt,vt denuò & mutuo conſenſu contrahatur. cap. 16. num. 36. & cap.22.n.47.86. vide etiam ſuprà Matrimon.5.

Poſt Trid.difficiliùs diſpenſatur cum impeditis, qui ſcienter contraxerũt,& conſummarũt.n. 86.c.22.Quãuis expreſſio falſi mouentis ad diſpenſandum nocet, non tamen quælibet taciturnitas veri impedientis, ſed

quando tacetur verum, quod iura præcipiũt exprimi.ibid.

Item poſt Trid. in contrahendis matrimoniis,vel nulla omnino datur diſpenſatio, vel rarò,idque ex cauſa,& gratis.num.87.

Ad diſpenſandum in quarto gradu tres cauſæ ſunt iuſtæ iuxta ſtylum Curiæ. I. Scilicet defectus dotis competentis etiam ad contrahendum cum poſcente ſe:nec requiritur defectus dotis competentis ad contrahendũ cum ſibi æquali. II. Extinctio magnæ litis. III. Quòd maior pars ſibi æqualium ſuæ ciuitatis ſunt conſanguinei, vel affines.num.87.

MEDICVS ET CHIrurgus.

PEccat mort. abſque ſufficienti ſcientia medicans cum obligatione reſtituendi. cap.25.num.60. Item qui adhibet medicamenta morbo,antequam eum cognoſcat. & qui facit, vt infirmus plura medicamenta accipiat, quàm opus eſt, ob conuentionem factam inter eum,& pharmacopolam,& tenetur reſtituere.nu.64.

B Peccat mort.qui non vult mederi pauperi ægroto, & qui non medetur diuiti in ex-

tremis

tremis conſtituto, & ob auaritiam nolenti ſoluere medico, cùm poſſit poſtea exigere ſuum ſtipendium. & qui detrahit aliis medicis, ne ipſo prætermiſſo, illi vocentur ad curationem.& qui vt experiatur præbet medicinam, de qua dubitat, an ſit notabiliter nociua.nu.60.

Qui non perſuadet infirmo cõfeſſionem, peccat:quod non habet locum quando manifeſtum eſt,morbum non eſſe periculoſum. nu.61. Imò quamuis ſit periculoſus, ſi moneat parochum, vel infirmi curam gerentes, quia credit, infirmo nociturum ſi ipſe id ei dicat.nu.62.

Peccat mort.ſi conſulit infirmo illicitum coitum,vel ebrietatem,imò ſi dicat, non tibi conſulo,ſed ſi hoc faceres,ſanareris. n.62.

Præbens prægnanti aliquid vt patiatur aborſum,peccat mort.imò etiam,ſi præbeat, vt eam à morte reſeruet,credens, vel dubitans fœtum eſſe animatum.& qui ſine iuſta cauſa concedit facultatem non ieiunandi, vel comedendi carnes diebus prohibitis. nu.62.

Item peccat mort.qui non admonet moriturum indigentem eius admonitione, vt exeat à peccato. Item qui accipit nimium ſtipendium, & accipiens mediocre, ſi aliàs habeat publicum, cum pacto recipiendi nil amplius,

amplius,& tenetur reſtituere, quamuis vltro ſit ei oblatum.nu.63.

MENDACIVM.

A *ESt ſignificatio falſi, vel putati falſi cum intentione fallendi.* Et eſt triplex. Formale tantùm, *quando dicitur verum putatum falſum.* Materiale tantùm, *quando dicitur falſum putatum verum.* Completum, *quando dicitur falſum, putatum falſum.* & rurſus diuiditur in iocoſum, officioſum, & pernicioſum.cap.18.nu.2.3.

B Ad eſſentiam mendacij non requiritur animus fallendi, requiritur tamen ad eius grauitatem.nu.3.

Mendacium de veniali in confeſſione, vel de mortali legitimè confeſſo, non eſt peccatum mortale. Si tamen præbeat nullam materiam abſolutioni, niſi mendacium veniale, quod non fecit, eſt mortale. Non tamen eſt mortale mendacium ex hoc ſolo, quòd ſit in iudicio. cap.21.nu.37. vnde ſi ibi ſit de re leui, eſt veniale tantùm. cap.18. nu.3.

Mendacium in materia fidei, ſacræ Scripturæ, vel morum, eſt mortale, quia de ſe notabiliter eſt pernicioſum, ſecus ſi fiat ſolùm

ſum per multiloquium; vel ſine animo, & periculo notabiliter nocendi. Vnde non eſt mort. allegare falsò in pulpito vel in cathedra.nu.4.

Mendacium notabiliter pernicioſum eſt mortale: narratio autem fabularum ſignificando expreſsè,vel tacitè non eſſe eas veras, non eſt mendacium.nu.2.Verumtamē mendacium etiam veniale nūquam licet dicere etiam pro ſaluanda vita.nu.3.

Non mentitur,qui reſpondet verum iuxta intentionem ſuam,quando iudex incompetens, vel competens, ſed contra iuris ordinem, vel homo priuatus, per metum, vel importunitatem extorquet iuramentū. cap. 12.nu.8. Quamuis dicat non feci, quod reuera fecit,intelligendo intra ſe tali hora vel taliter, quod teneatur dicere. num.87. lit.A. Nou.88.

Vnde non mentitur coniunx adultera, quæ in teſtamento filium adulterinum vocat legitimum, intelligendo intra ſe talem eſſe communi exiſtimatione.c.16.n.48.

Præterea qui iurauit dicere quod ſcit, non mentitur ſi dicat ſe neſcire occulta,quę non poteſt detegere.cap.18.nu.61.

MEMORIA,frequens de aliquibus peccatis non expedit.cap.1.nu.32.

Omnis adultus tenetur ſub peccato ve-

niali graui memoriter ſcire ſymbolũ Apoſtolorum, & orationem dominicam, Latina vel vulgari lingua. cap.11. nu.18. §.7. Nou. nu.22.

MERCATOR ET MERCATVRA.

Non tenetur mercator ceſſare ab arte, licèt ei ſit occaſio peccandi. ca.3.num.5.lit.F. Nou. n.

Ille dicitur *exercere mercaturam, qui emit vt vendat abſque mutatione eius*.c.27.n.128.

MERCENARIVS.

IMpediens iniuſtè mercenarium à laborando tenetur ei reſtituere.cap.17.nu.74.

Qui non ſoluit mercenario diariũ ſuum in ea re quam debet,peccat : & ſi mercenarius , eo quòd non indigeat vendit illud minori pretio,tenetur Dominus pretium conuentum adæquare. num. 107. §. 19. Nou. nu.108.

Suſcipiens mercenarium nullo ſtatuto pretio,tenetur tantùm ſoluere,quanti alium ſimilem conduceret.ibid.

Qui conductus diario non laborat fideliter , ob quod conductor damnificatur notabiliter , tenetur reſtituere damnum ad arbitrium boni viri.nu.197.

Idem eſt , ſi promiſit ſe diario pro altero labo

laboraturum, & dolo vel culpa id non præſtat. Secùs ſi caſu fortuito impediatur. Quòd ſi paratus eſt ad præſtandum, & culpa conductoris non præſtat, ſoluendum eſt ei diarium. Idem eſt ſi præſtare omiſit ob caſum fortuitum contingentem ex parte conductoris, quando conductus diarium in alio loco, ſi ille non conduxiſſet eum, reperiſſet. cap. 17. nu. 197.

Regis præfectus publicis operibus, qui minori pretio cogit ſubditos ad importandam materiam, non poteſt efficere, vt idem faciant in gratiam alicuius hominis priuati, nec ſufficit ad id cõſenſus regis, nec quòd talis præfectus id oneri ſuæ conſcientiæ accipiat. cap. 17. nu. 259.

MERETRIX. Nec quæuis alia mulier etiam religioſa, non tenetur reſtituere ea quæ etiam per blanditias obtinuit ſine fraude ab amico potente donare. Secùs ſi per fraudem, vt fingendo ſe virginem, vel ſolùm fuiſſe cognitam à magnate. cap. 17. nu. 6. & nu. 41. §. 7. Imò nec tenetur reſtituere acceptum pro actu turpi. nu. 31. & nu. 34. dict. 4. Peccat tamen accipiendo pro ipſo actu turpi. nu. 34. dict. 4. & nu. 36. §. 6. & clariùs. num. 38. Et idem eſt de aliis fœminis. nu. 35. §. 2. & nu. 40. §. 4.

Promiſſio facta meretrici de dando pretio

Digitized by Google

tio pro actu turpi non eſt valida in foro interiori, bene tamen in exteriori. nu.40.§.5. Meretrix tamen petendo talem promiſſionem, non debet petere ob illum actum turpem, nec tanquam debitum legale, ſed quod ſoluat promiſſa propter ſuam indigentiam, vel ob alium finem honeſtum. nu.41.

Peccat mort.locans domum meretrici ad meretricandũ in ea, eo ſcilicet fine principali, vel minùs principali, vt meretricentur. Secùs ſi ſolùm ad habitandum, & viuendum, quamuis ſciat eam meretricaturam ibi. cap. 17. numer. 195. §.4. & cap.21. numer.25.

Reſpublica poteſt permittere meretrices. Magis tamen expediret non permittere. Et peccatum eſt mort. quærere lucrum ex meretricio lucro. cap. 17. §.4. num.195. lit.C. Nou.nu.199.

MERITVM, *de condigno, eſt actus humanus bonus, factus ab eo qui habet gratiam Dei gratum facientem, & meretur gratiam, & gloriam æternam.* Meritum de congruo, *eſt actus humanus bonus factus ab aliquo extra gratiam Dei exiſtente, cui de quadam congruitate, & ſecundùm quid debetur aliqua merces ſpiritualis vel temporalis.* Prælud.7. num.3.

Opus

Opus ex voto factum magis meritorium eſt.cap.12.nu.32.

METVS non tollit, quin actus ſit humanus. Attamen facta per metum vt plurimum reſcindi poſſunt, & aliquando non tenent, quia ſine vlla reſciſſione ſunt inualida & nulla. Præl.6.num.5.6. Nou.nu.4.5. Metus enim ita inficit quemlibet contractum, vt ſit irritus, vel irritandus. cap.19.nu.13. ſecus ſi fiat blanditiis. Prælud.6.nu.8.

Metus iuſtus frequenter excuſat à peccato tranſgreſſionis legis humanæ. Prælud. 7. nu.12. in Antiq. & in Nou.cap.22.nu.51. vide tit. Matrim. VI.

Metus iniuſtus ſi ſit talis, quòd ſine illo non fieret actus, æquiparatur in foro conſcientiæ metui iuſto.cap.27.nu.93.

Vnde qui rem ab alio extorſit per metum etiam non cadentem in virum conſtantem, non tenetur reſtituere in foro exteriori, bene tamen in interiori.cap.17.nu. 15.& 29.

Et ſufficit metus reuerentialis ad inducendam hanc obligationem. nu. 29. at qui metus annullat donationem in foro conſcientiæ, quamuis non ſit tantus, vt ſufficiat ad inualidandam eam in foro exteriori, cap. 17.nu.4.& nu.29.§. per metum. nam ſi metus leuis ſufficeret ad reſcindendum contractus

tractus in foro exteriori, reſpub. ſcaturiret litibus.eodem.nu.& §.

Quamuis in foro exteriori paria cēſeantur conſentire ſponte, & conſentire per metum iuſtum non cadentem in virum conſtantem: tamen in foro conſcientiæ idem cenſeretur, quòd quis conſentiat metu iuſto, vel eo minore: dummodò coram Deo ille fuerit cauſa principalis illius conſenſus. nu.15.Non tamen eſt idem in foro cõſcientiæ conſentire metu vel blanditiis.ibidem.

Metus reuerentialis annullat profeſſionem pueri.cap.22.nu.51.

Metus iuſtus eſt *metus cadens in virum conſtantem,& eſt ille quo eligitur minus malum cauſa vitandi maius.* Atque minor metus ſufficit in muliere quàm in viro, vt dicatur iuſtus.cap.22.nu.51.

Sponte fieri dicitur id quod fit ſine metu iuſto,quamuis interueniat metus leuis. cap. 27.nu.93.

MILES non tenetur abſtinere à militia, quamuis ſit ei occaſio peccandi. cap.3. nu.5.cap.Nou.7.

MIRACVLA. Pro miraculis falſis offerens votiuas imagines peccat mort. cap.11. num.32. Peccat etiam,qui vtitur miraculis ab Epiſcopo non approbatis. cap.17. num. 169.Et peccat mort. qui concionando narrat

rat ſcienter miraculum falſum. cap. 18. numero 5.

MISSA I.

De eius eſſentia, & valore.

MIſſa *eſt actio qua ex inſtitutione Chriſti Domini noſtri in memoriam paſſionis eius, panis & vinum in eiuſdem corpus & ſanguinem conſecrantur, & ſub eorundem ſpeciem Deo offeruntur* cap. 25. num. 110. Et hoc nomen, Miſſa, ſignificat ſpontaneam oblationem. ibid. A

Miſſæ valor triplex eſt: Generalis, qui debetur toti Eccleſiæ: Medius, qui ei pro quo dicitur: Specialis qui debetur dicenti. num. 92. Quinque particulæ valoris Miſſæ deputantur à Deo. I. Cuilibet fideli eo ſolo quòd eſt fidelis. II. Cuilibet circumſtanti. III. Toti Eccleſiæ, præcipuè iuſſis nominari in ea, ſcilicet Papæ, Antiſtiti, Regi: & iſtæ tres ſunt ſtabiles quæ nec creſcunt, nec decreſcunt pro multitudine vel paucitate eorum quibus applicantur. IV. Eſt facienti Miſſam, & nominatis ab eo priuatim, quæ ſcilicet contingit illi vel illis pro quo, vel quibus fit: & iſta duæ creſcunt vel decreſcũt, pro multitudine, vel paucitate eorum, quibus B

bus applicatur. cap. 25. numer. 110. igitur Miſſa pro multis dicta non tantùm valet multis eorum, ac ſi pro vno diceretur. Vnde qui ex obligatione dicit Miſſam pro aliquo, tenetur ei applicare totum valorem, quem debet. nu. 92. & 110. §. 35.

C Et qui tenetur dicere Miſſam pro vno non poteſt dicere illam pro illo, & alio, niſi de conſenſu expreſſo, vel tacito, qualis colligitur ex conſuetudine ſeruata in parochio, vt parochus dicat Miſſam publicam de defunctis pro parochiano ſepeliendo. nu. 92.

D Sacerdos nō poteſt propter paupertatem recipere duas pitantias pro vna Miſſa. num. 92. & 111. corol. 4.

Qui aliquam pecuniam accipit pro Miſſis dicendis per ſe vel alium, & facit ab aliis dici pro minori ſtipendio, peccat, niſi habeat aliquod officium propter quod lex, vel conſuetudo, vel voluntas ſaltem tacita Domini aliquid tribuat ei pro eiuſmodi cura. nu. 91.

Nulla conuentio facienda eſt pro mercede Miſſarum. nu. 10.

De Miſſis diſponendum eſt per prælatos, vel epiſcopos, ſi numerus earum fuerit exorbitans, vel ſi eleemoſynis impares. cap. 25. nu. 138.

Nihil

Nihil dandum pro Miſſis nouis. num.88. Et licitè poteſt prohiberi ne in his nimiùm offeratur &c.ca.27.n.

Inſtituens Miſſas non peccat,licèt aliqui ſumant inde occaſionem peccandi.c. 14. nu. 31. §. 14.

Definita à Trident. circa Miſſam, vide Miſſa III.

MISSA II.

Quoad miniſtrum.

EPISCOPVS debet omnino prohibere, ne Sacerdos vagus & ignotus celebret. c. 25.nu.68.ipſe tamen ſi celebret, in occulto, non peccat.cap.27.num.153.

Peccat mort. qui aduertens ante Miſſam ſe eſſe in mortali, celebrat. Quòd ſi aduertat poſt inchoatam non tenetur deſiſtere, quamuis poſſit ſine ſcandalo: tenetur tamen ante ſecretam confiteri, ſi poſſit ſine ſcandalo.num.79. vel ſtatim poſt Miſſam.n.

Peccat mort. qui celebrat non ieiunus. Quòd ſi aduertat poſt inchoatam Miſſam, etiam ante conſecrationem, & eam ſine ſcandalo non poteſt relinquere, non peccat. num.75.

Digitized by Google

Peccat mort. qui notorius concubinarius, & fornicarius, ante pœnitentiam celebrat. Et qui celebrat ante matutinas recitatas, niſi adſit vrgens neceſſitas. cap. 25.nu.76.& 83. Item Sacerdos qui ſine iuſta cauſſa non celebrat, ſaltem ter vel quater in anno.numer.88.

Peccat mort. qui petit miſſam à Sacerdote, quem ſcit celebraturum in mortali: quod intellige de Sacerdote notoriè ſuſpenſo, vel excommunicato, vel non parato, nec ad miſſam dicendam obligato, & peccante ex ignorantia, vel infirmitate, & non ex malitia. cap. 14.num.31.lit.H. Nou.3.41.

Qui non dicit tot & tales miſſas, quot, & quales, & vbi tenetur, peccat.cap.25.num. 134.

Onus annexum beneficio, vt beneficiarius quotidie celebret de B. V. Maria non obligat ad dicendum miſſam omnibus diebus: nec ad celebrandùm de illa omnibus diebus quibus tenetur miſſam dicere, ſed ſolùm illis, quibus frequentiùs ſalua deuotione, & honeſtate debita poteſt. Onus verò dicendi miſſam per ſe, vel per alium de omnibus diebus intelligendum eſt. nu. 134. Sacerdos leproſus non eſt permittendus celebrare.cap.27.nu.202.

MISSA

Digitized by Google

MISSA III.

Vbi & quando & quo ritu celebranda.

CONCILIVM Trident. ſeſſ.22.cap.1. definiuit ſub anathemate hæc ſequētia.

Scilicet hæreticum eſſe dicere, *Non offerri in miſſa idem ſacrificium incruentum, quod in cruce fuit oblatum cruentum. Aut in miſſa non offerri verum & proprium ſacrificium. Aut quòd offerri in ea ſacrificium, nō eſt aliud quàm nobis Chriſtum dari ad manducandum. Vel Chriſtum non feciſſe Sacerdotes Apoſtolos per illa verba*, Hoc facite &c. *Aut miſſæ ſacrificium tantùm eſſe laudis, & gratiarum actionis, vel nudam commemorationem ſacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium: vel ſolùm prodeſſe ſumenti: neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & aliis neceſſitatibus offerri debere. Aut blaſphemiam irrogari Chriſti ſacrificio in cruce peracto per miſſæ ſacrificium, aut illi per hoc derogari. Aut imposturam eſſe miſſas celebrare, in honorem ſanctorum, & pro illorum interceſſione apud Deum obtinenda. Aut canonem miſſæ errores continere. Aut ceremonias & veſtes eſſe ma-*

las. Aut miſſas, in quibus ſolus Sacerdos ſacramentaliter communicat, illicitas eſſe. Aut quod nihil ſummiſſa voce dicendum ſit in miſſa. Aut lingua tantùm vulgari celebrari debere. Aut aquam non miſcendam eſſe vino in calice offerendo. Aut non eſſe optimum omnium pro animabus Purgatorij ſuffragium.

Idem Concil. Trid. ſeſſ.22. Decret. de Reform. ſtatuit hæc. *Iubeant Epiſcopi ne fiat vlla conuentio ſuper dicendarum miſſarum mercede: neque in miſſis nouis offeratur quicquam magis coactè quàm ſponte. Nulla miſſa dicatur extra Eccleſiam, aut oratorium, quod non ſubiaceat viſitationi Epiſcopi, vel Ordinarij. Nullus preſbyter notoriè criminoſus eam dicat, nec diuinis officiis interſit. Nulla cantio laſciua, vel prophana miſceatur cantui etiam organico. Nec in miſſa fiant caremonia inuſitata, nec cum superſtitioſo candelarum numero. Non fiant in Eccleſia actiones & colloquia vana, vel prophana. nec deambulationes, ſtrepitus, clamores. Ordinarij moneant teneri parochianos ire ad audiendam concionem in ſuis parochiis quoties commodè potuerint.* cap.21.nu.10.& cap.25.n.

Peccat ergo mort: qui celebrat extra locum ſacrum, & poſt Trident. non poteſt Epiſcopus concedere facultatem celebrandi extra locum ſacrum ſuper aram portatilem. cap 25. num.82.

Poterit

Poterit nihilominus ſicut anteà poterat ob neceſſitaté celebrari extra locũ ſacrum ſine licentia Epiſcopi, ità & nunc.ibidem.

Non poteſt dari licentia celebrandi in mari vel in flumine, etiam vrgente neceſſitate. num.82.

De celebrante in Eccleſia interdicta, vel polluta, vel ſine ara:vide Irregularitas. V I. V I I. lit. B. F.

Peccat mort. qui celebrat ſine omnibus veſtibus ſacris,vel ſine corporalibus,vel ſine libro ſaltem continente,canonem *Te igitur*; etiam ſi feſtum vngeret: & quamuis aliter non poſſet vitare mortem ſecundùm Caietanum,quod ſatis durum videtur. Poteſt loco cinguli vti ſtola, & loco ſtolæ manipulo longo, imò ſecundùm aliquos cingulo non benedicto.cap.25.nu.84.

Peccat mort. qui celebrat ſine aqua, vel lumine, & qui conſecrat in pane fermentato,vel corrupto, vel in vino adeo acido, vel limphato, vt ſubſtantiam vini amittat. Et qui ſolum vinum conſecrat ſine aqua,& qui noctu ante lucem, excepto Epiſcopo:liceret tamen ex licentia Epiſcopi ob neceſſitatem communicandi infirmum, imò etiam abſque licentia ſi Epiſcopus abſit.num.85.

Non peccat,qui celebrat poſt horam ſextam,dummodo non ſit poſt nonam. nu. 86.

Digitized by Google

Peccat m. qui pluries quàm ſemel celebrat in die, niſi in ſeptem caſibus. I. In die Natiuitatis Domini, in qua tres Miſſæ dici poſſunt. II. Quando dicta miſſa ſuperuenit perſona notabilis veluti Epiſcopus. III. Quando dicta miſſa corpus defuncti occurrit ſepeliendum. IV. Quando adeſt neceſſitas communicandi ægrotum,& non eſt Euchariſtia. V. Quando quis præeſt duabus Eccleſiis,quæ indigent duabus miſſis,nec eſt alius qui dicat alteram. VI. Propter benedictionem nuptialem.VII. Quando occurrit cauſa iuſta ad arbitrium boni viri. Sed iſti caſus intelliguntur dummodo purificationem calicis non ſumpſerit.cap.25.nu.87.

Miſſa non poteſt celebrari in die Paraſceues,& Sabbato ſancto.Conſuetudo tamen fecit, vt tali ſabbato Sancto dicatur vna, & ea quæ dicenda erat in ipſa nocte Reſurrectionis:dici tamen poteſt in die cœnæ Domini miſſa tam ſecretò quàm publicè.n.88.

De celebrante cùm non ſit ieiunus, vide Miſſa. II.

Peccat m. is cuius negligentia ſanguis funditur in terra, vel in altari. Quòd ſi ſtillauerit in terram,lambatur lingua,& tabula radatur.Si non fuerit tabula, vt non conculcetur, locus corrodatur, & igne conſummetur, & cinis intra altare recondatur. Si autem

tem ſuper altare ſtillauerit, ſorbeat miniſter ſtillam: ſi ſuper linteum, abluatur illud ablutione, à miniſtro calice ſuppoſito, & aqua ablutionis recondatur iuxta altare: vnde ob hanc cauſam non eſt comburendum corporale. nu. 89.

Peccat, qui reliquias Sacramenti poſt ablutionem ſumit poſt interuallum, ſecus ſi in continenti. nu. 89.

Prima ablutio calicis cum vino facienda eſt. num. 90.

Si poſt ſumptionem ſanguinis aliqua particula hoſtiæ adhæſerit ori, poteſt ſumi ablutio, quamuis hæc deglutiatur priuſquam particula. cap. 25. num. 90.

Si ſumpto ſanguine particula hoſtiæ adhæſerit calici, poteſt infundi vinum, vt ſimul cum particula ſumatur. nu. 90.

Qui ſumpta hoſtia inuenit in calice ſolam aquā debet ſumere vinum, & aquam, vel ſolum vinum cum aqua, quæ remanſit in calice, & conſecrare, incipiendo ab illis verbis, *Simili modo*, proſequens vſque ad illa, *vnde & memores*, &c. aliiſque prætermiſſis (ne populus propter moram intelligat errorem) ſanguinem percipere. numer. 91.

Qui multas hoſtias conſecrandas accipit, verè conſecrat eas, quamuis dum profert

Digitized by Google

verba, recordetur tantùm hoſtiæ, quam manibus tenet. c.25. num.91.

Qui celebrat, debet nominatim pro Papa, & pro Antiſtite ſuo, & pro Rege, & pro illo, vel illis pro quibus Miſſam ſpecialiter facit, non tamen pro aliis. num. 111.

Breuis modus applicandi Miſſam pro aliis à prædictis eſt.

Memento Domine mei, & eorum viuorum quibus poſſum ſine præiudicio prædictorum valorem huius Miſſæ applicare, & humillimè ſupplico, vt eo ordine mihi, & illis applices, quem tu optimum eſſe ordinem noſti.

Nec expedit plura nomina concipere, ne mentem diſtrahant; vnde hæc memoria erit conueniens, vt in nominatiuo collocet ſe ipſum; in genitiuo, genitores; in datiuo, datores, ſeu benefactores; in accuſatiuo, offenſos, vel ſibi iniurios; in vocatiuo, inſeruientes; in ablatiuo, eos quibus obtulit preces illius, vel qui ſuas obtulerunt illi. cap. 25. num. 111.

MISSA IIII.

Quo ad auditionem.

PECCAT mort. qui vtens ratione, non audit Miſſam die feſto ſine iuſta cauſa, quam

quamuis id fiat per ſolam negligentiam abſque contemptu. cap.21.n.1.

Nemo tenetur, iure communi, die feſto audire alia officia diuina pręter Miſſam. Atque ſufficit audire vnam Miſſam etiam in die natiuitatis. num.1.2.

Sufficit audire dimidium vnius Miſſæ, & dimidium alterius. ibidem.

Sufficit audire à loco diſtanti, quamuis non audiat verba Sacerdotis. num.8.

Miſſa integra dicitur ab Epiſtola incluſiuè. num.2. Pars notabilis Miſſæ poteſt conſtitui ex vna particula principij, & altera finis, & legendo per ſe partem omiſſam, vel audiendo lectam, ſatis eſt, etiam ſi quiuis alius legat. Non peccat ſaltem mortaliter, qui exit à Miſſa ante benedictionem. n.2.

Epiſcopus non tenetur audire Miſſam quotidie; decet tamen illam audire. n.2.

Excommunicatus quamuis negligat procurare abſolutionem, non peccat in nõ audiendo Miſſam. 3.

Multi excuſantur ab audiendo Miſſam, nempe infirmus, & eius miniſter, nutrices, arcium cuſtodes, iter facientes, carentes veſtibus, quando iſti ſine magno damno proprio, vel alieno audire non poſſunt. cap. 21. num.3.

Excuſatur vidua, quæ iuxta conſuetudi-

nem regionis non audit Miſſam per menſem, imò per annum. Quam conſuetudinem, quamuis iuſtum ſit quòd Epiſcopus curet exhortando abolere, non tamen videtur poſſe ex abrupto tollere per præceptū. Nec ferenda eſt conſuetudo, qua nobiles puellæ numquam audiunt Miſſam, antequã nubant, maximè ſi ad alia feſta nuptiarum, vel ludorum, pergant. num.4.9.

Excuſantur tamen, ſi à parentibus prohibeantur, ſed non excuſantur parentes. Quãdo verò filia adoleſcens excuſatur, excuſatur etiam mater, quæ ad illam cuſtodiendam remanet. Fœminæ autem non excuſantur ob menſtrua, niſi alia debilitas accedat. n.9.

Excuſatur etiam nupta quæ non poteſt Miſſam audire ſine magno ſcandalo mariti. num.5.

Qui iuſta de cauſa excuſatur ab audienda Miſſa, non tenetur id ſupplere oratione. num.7.

Habentes priuilegium, tenentur audire Miſſam tempore interdicti. Idem eſt de clericis etiam primæ tonſuræ: non tamen toto tempore interdicti ſed tantùm feſtis in eo occurrentibus. num.3.

Non tenetur quis audire Miſſam in parochia, nec Epiſcopus poteſt contrarium præcipere, quia ſicut non poteſt tollere ius com

commune; ita nec poteſt reuocare generalem conſuetudinem, vim legis habentem, qualis eſt hæc in toto Chriſtiano orbe recepta, vt quis ſine contemptu ſuæ parochiæ, aut parochi, audiens Miſſam extra parochiā in quouis loco, etiam in oratorio, ſatisfaciat præcepto: imò ſi Epiſcopus contra hāc conſuetudinem ferret excommunicationē, eſſet nulla. Sed tandem Leo X. ſtatuit ſequens decretum.

Auctoritate Apoſtolica tenore præſentium notum facimus, omnes Chriſti fideles vtriuſque ſexus, qui non contempto proprio parocho in Eccleſiis fratrum ordinum mendicantium, Dominicis, & aliis feſtiuis diebus Miſſas audiunt, ſatisfacere præcepto Eccleſiæ de Miſſa audienda, nec in aliquam labem peccati mortalis pœnámve propterea incurrere.

Quod ipſum poſtea confirmauit, & declarauit Pius V. in quodam motu proprio. Nec obſtat decretum Trident. quia non loquitur de Miſſa, ſed de concione audienda in parochia: nec præcipit, ſed dicit, vt moneantur fideles. Vnde parochianus etiam ſi ſit concio in parochia, poteſt alibi audire vtiliorem ſibi. Nec obſtat quòd poſſit Epiſcopus circa hoc, ex decreto Trident. auctoritate Apoſtolica oportunum prouidere remedium, atque adeo poterit id præcipere,

ſub

ſub excommunicatione, non, inquam, obſtat quia non eſt opportunum remedium, cum tanto laicorum & Religioſorũ ſcandalo conari tollere conſuetudinem, quæ etiam Romæ ſeruatur. c.21. num.5. §. Excuſatur, & §. Nec obſtat.

Peccat mort. qui die feſto audit Miſſam ſine attentione, vt colloquendo, ſcribendo, &c. num.6.

Qui audiens Miſſam ex præcepto, preces ita recitat vt attentionem neceſſariam Miſſæ non adhibeat, peccat mort. Si verò adhibeat, poteſt eodem tempore ſatisfacere vtrique præcepto de audienda Miſſa, & recitandis precibus. num.8.

Qui egreditur è loco, vbi ſeruatur dies feſtus, & pergit in alium, vbi non ſeruatur, tenetur audire: de egredientibus autem è loco, vbi non ſeruatur, ſi tantùm tranſeant per locum vbi ſeruatur, Auctor videtur tenere (quamuis non omnino firmiter) quòd non teneantur audire Miſſam. num.5.

Peccat Dominus vel herus, qui negligendo, vel occupando in operibus, quæ differri poterant, eſt in cauſa quòd filij, vel ſerui non audiant Miſſam præceptam. c.21. n.9.

Qui pergit in Eccleſiam principaliter ob videndam fœminam, ſi tamen audiat Miſſam, ſatisfacit præcepto. num. 6.

Qui

Qui audit Miſſam publici concubinarij, tunc peccat mort. quando eius auditus eſt cauſa, vt ille eam dicat, vel quando ſcit, vel ſcire debet eſſe legem prohibentem id ſub mort. ſecus ſi excuſetur ignorantia. num. 6. Et iuſtè poteſt parochianus alibi audire Miſſam & concionem, quando eius parochus fuerit concubinarius, excommunicatus, denunciatus, ſuſpenſus ab ordinibus; aut criminoſus notorius. cap. 21. num. 5. §. 3. poſt medium.

MONETA, ET Pecunia.

QVI falſificat monetam in ſubſtantia, pondere, vel forma, aut ſcienter vtitur falſis, peccat mort. & tenetur reſtituere. Idem de eo qui auctoritate priuata circuncidit, vel attenuat monetam. c. 17. n. 167. 168. qui bona fide dedit alteri pecuniam adulterinam, poſtquam id reſciuerit, tenetur dare legitimam. num. 8.

Quamuis primus finis pecuniæ eſt emptio & venditio: ſunt tamen ſeptem fines ſecundarij; & qui dat eam, licitè poteſt recipere pretium pro eius vſu, excepto tamen mutuo & commodato. num. 283. lit. C. & in

Nou.

Digitized by Google

Nou. numer. 287. at qui ſex vſus hi ſunt, cambire, permutare, oſtentare opes, ornare, delectare ſe eius aſpectu, ſucco eius medicari. ibid. licitum eſt commodare pecuniam, vt detur pignori vel ad oſtentationem diuitiarum. num. 226. licitum etiam eſt pecuniam argenteam pecunia aurea & è contra emere, ac vendere etiam cum lucro. ibidem.

B Qui habet pecuniam, quæ ratione ſecundarij vſus valet ſaltem ſibi, pluſquàm æſtimetur per legem, quamuis non poſſit cogere alium, vt det pro illa maius pretiũ quàm ſit taxatum per legem, poteſt tamen iuſtè accipere. num. 283. lit. C. Nou. 287.

C Moneta eſt quædam merx, & poteſt etiam vt pecunia eſt, commutari, & ex communicatione eius lucrum quæri negotiando. ibid. lit. I. Nou. 294. moneta vt merx, eſt vendibilis, non tamen vt pretium eſt. nu. 283. lit. F. & in Nou. num. 291.

D Moneta propter octo cauſas poteſt valere pluris vel minoris, quàm alia. I. Diuerſitas metalli. II. Diuerſitas bonitatis eiuſdem metalli. III. Diuerſitas formæ ac ponderis. IIII. Diuerſitas locorum. V. Reprobatio totalis, vel partialis. VI. Temporis diuerſitas. VII. Copia, vel defectus. VIII. Abſentia, vel præſentia. Non tamen eſt ſufficicns

ficiens cauſa quòd citiùs vel tardiùs danda ſit, vel accipienda. num. 283. lit. I. Nouo num. 294.

Pretium pecuniæ in nundinis augetur vel minuitur propter multitudinem vel paucitatem volentium cambire, per viam tamen cambij liciti, non tamen illiciti. ibid. lit. K. Nouo num. 295. pecunia habita ex re vendita non ſuccedit loco rei venditæ. num. 50.

MONIALIS cuiuſuis ordinis tenetur communicare ſemel in menſe. cap. 21. num. 57. dicto. 13.

Poſſunt moniales accerſire aliquam perſonam extraneam idoneam, vt dirigat eas in electione. cap. 27. num. 44.

Monialis quæ incidit in cenſuram Papalem, poteſt ante moram petendi abſolutionem, & poſt pœnitentiam communicare, & choro intereſſe cum aliis, ne fama eius, vel monaſterij, periclitetur. cap. 27. num. 239.

Qui frequenter inuiſit moniales, tùc peccat mort. quando populus inde ſumit occaſionem murmurandi. c. 14. num. 31.

De ingredientibus clauſtra monialium, vide Excommunicatio VI. §. VII. moniales poſſunt vocare medicos, latomos, fabros lignarios, & alios miniſtros ad res neceſſarias. cap. 27. num. 124. monialis illegitima non poteſt eſſe Prælata per diſpenſationem

Epiſco

Epiſcopi. num. 201. §. 10.

MONOPOLIVM faciens peccat mort. & impetrans à principe priuilegium ne certi generis merces ab alio quàm ab ipſo vēdantur in notabile detrimentum populi. ca. 23. num. 92.

MORA. Qui mala fide retinet rem alienam, ſemper eſt in mora. ca. 17. n. 10.

Iſſe eſt in mora reſtituendi qui ſine cauſa nō reſtituit ſtatuto die, vel cū primùm ſcit, vel ſcire debet rem eſſe alienam. n. 80.

MONS pietatis licitus eſt, c. 17. nu. 213.

MVLIER vide fœmina.

MVTVVM. Qui miſit mutuum, veluti panem, vinum & alia, quæ vſu conſumuntur, per nuncium fidelem, ſi actu non perueniat ad Dominum, tenetur reſtituere. ſi nuncius non fuit electus per mutuantem. ca. 17. num. 186.

Peccat qui res mutuatas non ſoluit ſtatuto die rebus eiuſdem generis & bonitatis. num. 214.

Mutuum verum ſolùm reperitur in rebus, quæ vſu cōſumuntur, & cōſiſtunt in numero, pondere, & menſura; palliatum verò in aliis etiam rebus, & contractibus. n. 206.

De vſura quæ contingit in mutuo. vide vſura. 3.

NAV

NAVFRAGIVM.

NAVFRAGIO amiſſa in mari,quæ nec ſunt piratarum, nec infidelium, tenetur reſtituere,qui ex eis aliqua ſibi accepit,quãuis illa aliàs perirent, niſi ipſe acciperet. Non tamen tenetur, ſi exponat ſe periculo mortis, vt ſeruet ea. Sed in hoc caſu tenetur etiam reſtituere, ſi dominus ſperabat ſe alia via recuperaturum illa bona. cap. 17. num.98.

Sed intellige hîc de piratis, aut infidelibus, cum quibus eſt nobis bellum iuſtum, non de Chriſtianis piraticam exercentibus, de quibus hîc non eſt Sermo. ibidem. additum in Nouo.

Res à piratis quibuſuis raptæ, debent reſtitui ſuis dominis, ſi cognoſcantur. Quamuis de raptis,aut receptis ab hoſtibus iuſtis, & poſtea recuperatis,diſtinguatur in quibuſdam legibus. ibidem.§.4.

Qui capit aliquid amiſſum in mari,poteſt ſibi retinere illud tribus concurrentibus. I. Quòd illud omnino erat perditum, ſi non ſaluaſſet ipſe. II. Quòd dominus perdiderit ſpem recuperandi. III. Quòd ſaluans illud, maximo vitæ periculo ob id ſe obiecerit. ibidem.§.5.

Illud dictum generale, Quòd, res aliena vbicumque reperiatur, eſt domino reſtituenda, non eſt perpetuò verum. Fallit enim. I. Cùm iuſta cauſa ſuadet contrarium. II. In re vſu capta. III. In re pro derelicta habita. IV. In re clàm accepta pro legali debito. Vnde in caſu naufragij iuſta cauſa ſibi retinendi haberi videtur, quando Dominus ſatis præſumitur illa amiſſa habuiſſe pro derelictis. ibidem. additum in Nouo.

Non tenetur reſtituere qui in naufragio capit habita pro derelictis. Pro derelicto cenſetur *id quod dominus deſerit, credens, quòd licèt recuperari poſſet ſine probabili periculo vitæ, nullus tamen id ſubibit.*

Non tamen habetur pro derelicto quod mittitur in mare ad leuandam nauim tempore procellæ. cap. 17. num. 99.

Sicut vſucapio iuſtificat acquiſitionem rei alienæ, ne incerta ſint rerum dominia: ita & acceptum in nauftagio, ne omnino pereat, iuſtificat cauſam retinendi, & non reſtituendi illud, dummodo adiungas huic titulo, ſpem recuperandi amiſſam, præſumptionem derelictionis, periculum magnum accipientis, prouidentiam diuinam tali ex inſperato recuperanti conceſſam. ibidem.

Peius

Peius eſt vt res omnino pereat, quàm vt eius dominium ſit incertum. ibidem.

NECESSITAS. Exiſtenti in extrema neceſſitate, aliquando tenetur homo ſuccurrere, etiam cum periculo proprio. cap. 11. num. 13. vide, tit. Eleemoſyna.

Extremè indigenti quoad ſpiritualia quid facere debeamus vide.

Extremè indigèns non enetur reſtituere, etiam ſi creditor extremè indigeat, niſi dominium rei reſtituendæ ſemper remanſerit penes creditorem. cap. 17. nu. 60.

Qui extremè indigens accepit aliquid, vt ſe liberaret ab illa neceſſitate, tenetur reſtituere, quando venerit in pinguiorem fortunam. Nam accipiens rem in extrema neceſſitate, non fit Dominus. num. 61.

Neceſſitas facit omnia communia, id eſt, communicanda. Et ſufficit mutuare indigenti. nu. 62.

Qui abſque extrema neceſſitate accipit aliquid ad comedendum, vel veſtiendum, peccat mort. & tenetur reſtituere. cap. 17. num. 118.

Peccat mortal. qui ſine neceſſitate extrema occultè accipit res ſuperuacaneas alterius, vt ſibi vel alteri ſubueniat, numero 119.

Qui aliter non poteſt ſubuenire extre-

me indigenti, poteſt accipere ab alia tertia perſona, tenetur tamen reſtituere regulariter loquendo. num. 118.

Extreme indigentibus excommunicatis, imò & infidelibus, oportet vendere neceſſaria ad ſuſtentationem. cap. 21. num. 25. Et tenetur homo eiſdem indigentibus extreme, ſubuenire, imò & non indigentibus extreme ſed tantùm valde. cap. 27. num. 55. Quæ ſit extrema neceſſitas, vide tit. Eleemoſyna, lit. I.

Necromantiam addiſcens, vel ea vtens, peccat mort. & nolens comburere libros huius facultatis, nõ eſt abſoluendus. cap. 12. nu. 28.

Negotium reſtituere tenetur negotiorum geſtor, qui damnificauit alterum in vtilitatem ſui principalis. vide Reſtitutio. I I.

Negotiorum geſtor, qui rebus, vel loco, vel tempore, vel perſona, vel pacto excluſis, negotiatus fuerit, iactura eius periculo erit, qui contra pactum fecit. cap. 17. num. 259.

Vtrùm qui promiſit negotium ſe gratis acturum, poſſit clàm recipere pretium pro ſtipendio, colligitur pars negatiua ex cap. 23. nu. 97.

Neophytus, id eſt, recenter conuerſus, non debet ordinari. Neophytus non eſt idem

Digitized by Google

idem qui vulgo dicitur nouus Chriſtianus. cap.27.nu.205.

Notarivs vide Tabellio.

Notorivm dicitur *quod eſt manifeſtum per ſententiam, vel confeſſionem in iure, vel per euidentiam facti, quæ nulla tergiuerſatione celari poteſt*, & non aliud, quamuis duobus, tribus, vel pluribus teſtibus probari poſſit. cap.21.nu. 55. & cap.25.num. 73. illud autem dicitur notorium in vicinia, vel collegio, quod ſcit euidenter maior pars viciniæ, vel collegij, dummodò ſaltem decem inueniantur in eo. itaque non ſufficit quòd id ſciãt pauciores quàm ſex homines: nec ij ſufficiunt, quando non ſunt maior pars viciniæ, vel collegij. cap.25.num. 73.& cap.27.num.250.dict.10.

NVMERVS

Peccatorvm, neceſſariò eſt interrogandus, & neceſſariò confitendus. cap.5. nu. 2. Nec ſufficit confiteri ſæpe peccaſſe. cap.6.num.13.14.

Si verò numerum non confiteatur propter obliuionem prouenientem ex culpa lata, confeſſio eſt nulla. cap.6.nu.14.

Sufficit, vt confiteatur ſtatum ſuum, qui multitudinem peccatorum numerare nequit, ſicut meretrix, vel ſaltem durationem temporis. nu. 15.

Numerus peccatorum multiplicatur quando quis eodem impetu dicit facítve diuerſa peccata. No. cap. 6. nu. 18.

Toties augetur numerus peccatorum, quoties voluntas peccandi, quæ fuerat interciſa, renouatur: ſecus eſt in actibus exterioribus. cap. 6. num. 16.

Non multiplicatur numerus peccatorum, etiamſi durante opere exteriori, multoties interior voluntas interrumpatur, ac renouetur: nec è contra ſi manente eadem voluntate opus multiplicetur, exterius priùs quàm finiatur delictum. cap. 6. nu. 18. 16. Nec multiplicantur quamuis multiplicentur actus exteriores, & interiores, qui tantùm ſunt veluti via ad vnicum peccatum. nu. 16. Secus ſi per ſe ſint peccata ſeparata in Nou. nu. 17.

Nec etiam multiplicatur per actus conſequentes, & ſubſequentes. Quando inter præambula, & conſequentia, & actum principalem non eſt notabilis interruptio. Quòd ſi ſit aliqua notabilis interruptio, licèt ſint diuerſa peccata etiam in genere moris, non tamen ſunt neceſſariò confitenda. additum

in

in Nou.cap.6.nu.18.coroll.1.

Multiplicatur tamen numerus per ſecundam copulam, etiam ſi ſit propinqua primæ. ibid.

Conſumẽs integrum diem ad perpetrandum homicidium, facit vnum numero peccatum. cap.6.nu.15.cap.15.nu.4.

Qui per multùm temporis inſequitur fœminam, qua non potitur, toties committit peccata diſtincta numero, quoties interrumpit malam volũtatem ceſſando ab opere exteriori in illum malum finem ordinato, & iterum reuertitur ad illud. cap.6.nu.18.

NOVITIVS. vide, Religioſus.

OBEDIENTIA.

OBedientia eſt duplex, Specialis & Generalis. *Specialis, eſt virtus inclinans ad faciendum ea quæ iubentur, eo principaliter*, quòd iubentur. cap.23.nu.35.

Generalis verò *cõprehendit omnes omnium virtutum actus, quibus fit quod iubetur.* cap. 23.nu.35.

Obedientia in dubio excuſat à peccato. cap.17.nu.201.

Præceptum Prælati ſufficit fieri verbis claris vel obſcuris, id ſatis ſignificantibus.

cap.23. num.39. Quid non poteſt Prælatus præcipere, vide, Prælatus.

Obstetrix, peccat mortaliter ignorans formam baptiſmi. cap.22.nu 6.

Oblatio inter Miſſarum ſolennia in die feſto tunc eſt facienda ſub præcepto, quando viget cõſuetudo antiqua, & ſi omittatur, datur ſcandalum, vel occaſio, ne maior pars populi offerat. cap.13.nu.19.

Obligatio, eſt mater actionis. Præl. 7. nu.25. Quando tempus præfinitur ad finiendam obligationem, eo elapſo finitur: ſecus quando præfinitur ad dilatandam. c.21. nu.45.

OCCASIO.

Vt poſſit quis abſolui, non tenetur abſtinere ab occaſionibus remotis peccandi mortaliter, nec à proximis peccandi venialiter. Tenetur tamen à propinquis peccandi mortaliter. cap.3.nu.5.lit.A.

Occaſio propinqua peccati mortal. eſt *omnis, & ſola illa quæ eſt peccatum mort. vel eſt talis occaſio peculiaris, qua credit homo, vel credere debet, numquam, vel rarò ſe vſurum illa ſine mort.* nu.5.lit.D. Nou.nu.9. Exempla. vide tit. Abſolutio.

Peccat mort. qui ſe exponit periculo peccandi

candi mort.cap. 14.nu.26.

Qui non proponit ſe abſtenturum ab occaſione, quam dat alteri ad peccandum,non eſt abſoluendus, quando dat illam per peccatum mort. aut intentione etiam minus principali inducendi ad illud, vel ad id iuuando, vel contemnendo ſalutem ſpiritualem proximi, vel conſentiendo ſaltem interpretatiuè. cap. 14. num. 31. lit. A. Nou. nu.32.

Talem occaſionem præbet, qui reficit Synagogas, Mezchitas,Idola,eorúmve phana,& peccat mort.ibid.lit.D.Nou.36.

Qui commodat balliſtam, enſem, &c. ei qui cum alio rixatur, & petit eum animo irato, dat ei occaſionem peccandi propinquam.ibid.lit.D.Nou.nu.38.

Non peccat qui permittit,vel offert alteri occaſionem peccandi, vt ſic deprehenſus meliùs & vtiliùs corripiatur. lit. E. Nou. nu.39.

Non dat occaſionem peccandi, qui bono animo inſtituit proceſſiones, nundinas, nuptias,primas Miſſas,belli ſimulachra, publica conuiuia, choreas, &c. lit.L. §.24. Nou. nu.44.

OCCVLTVM. Occultus auctor delicti manifeſti non poteſt ſub excommunicatione compelli ad ſe manifeſtandum, ſed ad

reſtituendum.cap.17.nu.160.

Occultum dicitur *quod non eſt publicum: publicum verò id quod eſt notorium*.ibidem.

ODIVM Dei eſt maximum peccatorum.cap.11.nu.14. Odium etiam proximi eſt mortale.ibid.

OFFICIVM. Peccat mort.princeps vẽdens officia publica ſui regni tam carè, & talibus perſonis, vt probabiliter credat, vel credere debeat, quòd malè vtentur eis, aut oppriment ſubditos.c.25.nu.7.

Peccant mort. Domini accipientes pretium pro temporalibus officiis, quando recognoſcunt alium Superiorem, & fit in loco vbi prohibitum eſt ſub mort.ibidem.

Non peccant principes dando officia publica in dotem, vel mercedem obſequiorum. Neque officiarij vendentes publica officia pretio tam honeſto, & talibus perſonis, vt probabiliter credatur non malè vſuros officiis.cap.25.nu.7.

Pius V. tulit contra ambientes officia iuriſdictionem habentia ſequentem legem.

Nemini de cætero liceat, mediante pecunia, vel ſolutione, & traditione, ac promiſſione aliarum rerum, & per interpoſitas perſonas, aut alias quouis modo faciendas, aliquas dignitates, & officia exercitium & adminiſtrationem iuriſdictionis habentia procurare, aſſequi, vel obti

obtinere: ac ſi quis his præſentibus contraueniſſe quoquomodo dici, aut cenſeri potuerit, ipſum contrauenientem eo ipſo confiſcationis bonorum, degradationis, & amiſſionis tam priuilegij doctoratus, quàm quorumcumque per eum obtentorum officiorum tam ſæcularium quàm Eccleſiaſticorum, ac demùm vltimi ſupplicij pœnam irremiſſibiliter incurrere volumus. & infrà. Et quod vbicumque & quandocumque compertum fuerit per interpoſitam perſonam, aliquas pecunias, ſeu alias res traditas, ſeu promiſſas fuiſſe alicui curiali, familiari, vel cuicumque alteri perſonæ pro officiis, & dignitatibus iuriſdictionis adminiſtrationem habentibus, is qui officium huiuſmodi habuerit, obtinuerit, ſe à præmiſſis attenta interpoſitione perſonæ huiuſmodi nullatenus excuſare queat. Quinimò nulla admiſſa ignorantiæ excuſatione, ipſo iure præſumetur ſolutionem, & promiſſionem huiuſmodi de eorum qui officia & dignitates & ſimilia obtinuerunt conſenſu, & mandato penitus eſſe facta, eiſdemque propterea pœnis ſubiacere omnino intelligatur. cap.25.nu.7.

OLEVM. ſanctum. vide Chriſma.

OMISSIO vt mala ſit, requiritur quod homo poſſit facere, & teneatur, & non faciat. Præl.6.nu.4. Præl.7.nu.13. & in hoc ponuntur aliqua exempla.

OPERA bona facta in peccato ad multa

ta proſunt. de quo in hoc Comp. tit. actus humanus.

Opera miſericordiæ. vide Eleemoſyna.

OPINIO.

QVando confeſſarius & pœnitens habent contrariam opinionem; ſi confeſſarius credat ſe inniti euidenti textu vel ratione:pœnitentem verò dubia, non debet eum abſoluere: ſecus, ſi pœnitens innititur æquali rationi vel ferè æquali. cap.26. nu.4.

Sequenda eſt opinio communis, vel pluribus rationibus innitens: quibus ceſſantibus eligenda eſt benignior, illa ſcilicet,quæ fauet iuramento, matrimonio, doti, teſtamento, libertati, pupillo, viduæ,peregrino, rebus piis,& religioſis,alicui perſonæ miſerabili,vel priuatæ contra fiſcum, cùm fiſcus in delicto perſonæ priuatæ fundatur, vel fauet valori actus,vel reo.cap.27.nu.283.

Opinio communis non facit ius. Imò poſtponenda eſt opinioni alicuius meliori ratione innitentis, additum in Nou.cap.3. num.8. poſt medium. Stylus verò curiæ Romanæ facit ius.c. n.

Non tenemur ſemper tutiorem partem eligere, ſufficit eligere tutam,in his etiam,

quæ

quæ ad fidem & mores pertinent. cap.27. nu.275.

In foro conſcientiæ ſufficit ad non peccandum, ſequi opinionem eius, quem meritò cenſemus ſcientia idoneum. num.285.

Pluris æſtimanda eſt opinio paucorum rationem perpendentium, quàm multorum non perpendentium. nu.285.

Qui opinatur, iudicat, ſecus de eo qui dubitat. nu.275. vide etiam tit. Scrupulus.

ORATIO. Quando feruoroſa oratio eſt neceſſaria, propter imminentem neceſſitatem, tunc neceſſaria eſt etiam contritio, c.1.nu.31.

Oratio eſt ſub præcepto, quando nullum aliud videtur remedium ſuę ſalutis, vel proximi. c.13.nu.18.

Sancti orandi ſunt & inuocandi à nobis, & contrarium dicere eſt hęreticum. cap.11. num.23. Inſtituens publicas orationes, non peccat. cap.24.num.31.

ORDO I.

Pro vt eſt Sacramentum ſecundùm ſe.

ORdo generaliter ſumptus *eſt parium diſpariùmque rerum ſua cuique loca tribuens*

buens diſpoſitio:& per antonomaſiam, nomine ordinis intelligitur eccleſiaſticus. ca.22. num.17.

Ordo quatenus Sacramentum., eſt *quo traditur character , & poteſtas conſecrandi Euchariſtiam; vel eam adminiſtrandi*. ibid. & de neceſſitate Sacramenti pręſupponit characterem baptiſmalem.nu.205.ca.27. Secus de charactere Confirmationis.nu.9.cap.22.

Materia Ordinis eſt traditio rei ſenſibilis, vt libri , vel calicis. Forma eſt prolatio verborum,quæ pro varietate ordinum ſunt varia. Debet autem traditio,& acceptio,ſeu contactus rei ſenſibilis,concurrere ſimul cũ prolatione verborũ,& nõ ante nec poſt.n.17.

Ordines iuxta Theologos ſunt ſeptem, Oſtiarius,Exorciſta,Lector,Acolythus,Subdiaconatus, Diaconatus,Preſbyterium:nam prima tonſura , & epiſcopatus non ſunt ordines,ſed officia. Canoniſtæ faciunt nouem admittentes tonſuram,& epiſcopatum.Doctor aſſerit eſſe octo , non admittens Tonſuram. Tridentinum autem videtur fauere Canoniſtis,quoad epiſcopatum.num.18.

Quatuor minores ordines non ſunt Sacramentum , ſed potiùs Sacramentalia : & idem de prima tonſura:non imprimũt characterem , non habent votum ſolemne caſtitatis ſibi annexum, & ob hæc non dicuntur

tur Sacri, quamuis ſint Sacri. cap. 22. nu. 18.

Tres maiores ordines & epiſcopatus ſunt propriè Sacramentum, imprimunt characterem, habent ex ſtatuto Eccleſiæ votum ſolemne caſtitatis ſibi annexum. num. 18. Non ſunt reiterabiles, imò nec minores, nec prima tonſura. nu. 2.

Concilium Trident. definiuit ſub anathemate hæc ſequentia. ſeſſ. 23. cap. 2.

I. *Quòd in nouo teſtamento eſt Sacerdotium viſibile, vel externum.* II. *Sacerdotium eſſe poteſtatem conſecrandi, & offerendi corpus verùm & ſanguinem Domini, & peccata remittendi: non tamen eſſe officium tantùm, aut nudum miniſterium prædicandi Euangelium.* III. *Quòd Sacerdotes qui non prædicant ſunt etiàm verè Sacerdotes.* IV. *Præter Sacerdotium eſſe in Eccleſia Catholica alios ordines maiores & minores, per quos velut per gradus quoſdam tenditur in Sacerdotium.* V. *Ordinem ſiue ſacram ordinationem eſſe verè & propriè Sacramentum à Chriſto Domino noſtro inſtitutum: non tamen eſſe figmentum à viris rerum Eccleſiaſticarum imperitis excogitatum: neque eſſe tantùm ritum quemdam eligendi miniſtros verbi Dei, & Sacramentorum.*

VI. *Quòd per ſacram ordinationem datur Spiritus ſanctus, ac proinde optimè dicunt Epiſcopi,* Accipe Spiritum ſanctum. VII. *Quòd*

per

per eam imprimitur character, vnde qui Sacerdos ſemel fuit, non poteſt fieri laicus.

VIII. *Sacram vnctionem, qua Eccleſia in ſacra ordinatione vtitur, non tantùm requiri, ſed eſſe ſalutarem, & in veneratione habendam, ſimiliter & alias ordinis caremonias.* IX. *Eſſe in Catholica Eccleſia Hierarchiam, diuina ordinatione inſtitutam, qua conſtat epiſcopis, presbyteris, & miniſtris.* X. *Epiſcopos eſſe presbyteris Superiores, haberéque poteſtatem confirmandi & ordinandi: atque eam quam habent non eſſe illis communem cum presbyteris.*

XI. *Ordines ab Epiſcopis ſine populi, vel poteſtatis ſacularis conſenſu, aut vocatione collatos non eſſe irritos, ſed legitimos & veros.*

XII. *Eos, qui nec ab Eccleſiaſtica poteſtate ritè ordinati, nec miſſi ſunt: ſed aliunde veniunt, non eſſe legitimos verbi, & Sacramenti miniſtros.* XIII. *Epiſcopos auctoritate Romani Pontificis aſſumptos eſſe legitimos, ac veros Epiſcopos: non tamen figmentum humanum.* cap. 22. 18.

Peccat mort. & eſt hæreticus qui credit non eſſe vera, definita à Conc. Trid. circa Sacramentum ordinis. Et ſi id quouis modo exterius profert, eſt excommunicatus per bullam cœnæ. cap. 22. nu. 18.

ORDO

ORDO II.

Quoad collationem & Suſceptionem.

PEccat mort. qui ſe facit ordinari contra canones Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 4. vbi ait.

I. *Nemo initietur prima tonſura, niſi fuerit confirmatus Sacramento Confirmationis : & niſi fuerit edoctus fidei rudimenta : & niſi ſciat legére & ſcribere : & niſi intelligatur quòd in obſequium Dei vult ordinari: non tamẽ vt brachium ſæculare fugiat.* II. *Minoribus ordinandus habeat teſtimonium bonum à ſuo Parocho, & à ſuo magiſtro ſcholæ : calleátq; linguam Latinam : & minores conferantur per temporis interſtitia, niſi aliud iudicauerit* Epiſcopus. III. *Quòd minoribus ordinati aſcendant ad Subdiaconatum poſt annum elapſum à poſtremi gradus ſuſceptione, niſi aliud iudicauerit* Epiſcopus. IIII. *Quòd minoribus initiati ante ſacros ordines per annum verſentur in* Eccleſia, *ſint exẽplares maximè continentiæ, & dominicis aut ſolennibus diebus communicent.* V. *Maioribus ordinandi maius habeant teſtimonium, idq; fiat publicè iuſſu* Epiſcopi, *de eorũ natalibus, ætate, & moribus, monitionibus in* Eccleſia *præmiſ-*

Qq *ſis.*

ſis. VI. *Quòd ordinandi presbyterio, in minoribus ſint probati, bonum habeāt teſtimonium: anno integro diaconatui ſeruiant: miniſteria populum docendi, & Sacramenta adminiſtrandi priùs ſciant: & ab eis caſtitatis & bonæ vitæ habeatur expectatio.* VII. *Capitulum Sede vacante infra annum à die vacationis licentiam aut litteras commiſſorias non concedat alicui qui beneficij obtenti, vel obtinendi occaſione arctatus non fuerit.* VIII. *Quòd facultates de promouendo aliquẽ à quocumque ſolùm ſuffragentur habentibus iuſtam cauſam in litteris exprimendam, ob quam à propriis Epiſcopis non ordinentur. Et tunc non ordinentur niſi ab Epiſcopo in ſua diœceſi reſidente, vel pro eo Pontificalia exercente, idq́ præuio diligenti examine.* IX. *Quòd nemo ordinetur prætextu cuiuſuis reſcripti, vel priuilegij, niſi eius probitas, & mores teſtimonio Ordinarij commendentur.* X. *Quòd ætas ordinãdorum ſit ad Subdiaconatum. 22. annorũ: ad diaconatum, 23. & ad presbyterium. 25. & quòd nullus etiam regularis ordinetur ſine præuio examine Epiſcopi.* Et nota quòd huic decreto non obſtat Bulla Pij V. Mẽdicantibus quoad hoc cõceſſa, quæ abrogata eſt à Gregor. XIII. XI. *Quòd cũ promotis per ſaltum, ſi nõ miniſtrauerint, Epiſcopus ex cauſa diſpenſare poſſit.* XII. *Quòd nullus ordinetur qui non aſcribatur illi Eccleſiæ, aut loco*

loco pio, pro cuius neceſſitate, aut vtilitate ordinatur. Qui ſi eum locum inconſulto Epiſcopo deſerat, ei ſacrorum vſus interdicatur. XIII. *Quod ſi fieri poſſet, minores ordines exercentibus ſtipendia aſſignentur: atque minoribus ordinati ſuis officijs inſeruiant, cæteri qui minoribus carent, eos non exerceant.* XIIII. *Nullus clericus peregrinus ſine commendatitijs litteris ſui ordinarij ad diuina officia admittatur.* XV. *Ne pro Miſſis nouis celebrandis quid detur, euitentúrque exactiones eleemoſynarum importunæ, ac illiberales. c. 25. n. 68. Et ne cui vago & ignoto Sacerdoti Miſſas celebrare liceat. Et nemo publicè ac notoriè criminoſus ſancto altari miniſtrare, aut ſacris intereſſe permittatur. Et ne ſanctum hoc ſacrificium extra Eccleſiam, aut ad diuinum tantùm cultum dedicata oratoria, à ſæcularibus vel regularibus quibuſcumque peragatur. Ibid.*

Item peccat qui contrauenit ſtatutis eiuſdem Tridentin. ſeſſ. 14. cap. 2. de Reform. vbi ſtatuit circa ſuſcipientem ordines, hæc ſequentia:

I. *Qui ſe procurat ordinari ab Epiſcopo titulari abſque ſui Epiſcopi licentia, etiam ſi ſit illius familiaris, & continuus commenſalis, & in loco nullius diœceſis, vel exempto, ſuſpenſus ſit ab executione ordinum, quouſque ſuo Prælato viſum fuerit. Epiſcopus verò titularis ab*

exercitio Pontificalium per annum ſit ſuſpenſus. II. Quòd Epiſcopus ordinare poteſt familiarem ſuum per triennium ei ſeruientem, ſi beneficium ſtatim re ipſa & ſine fraude illi conferat. III. Nemo ordinetur contra voluntatem ſui Prælati, etiam ſi prohibeatur promoueri ob occultum crimen & extra iudicialiter. & quòd ei qui à ſuis ordinibus, gradibus, dignitatibus Eccleſiaſticis fuerit ſuſpenſus, non ſuffragetur vlla licentia de promouendo, aut ad priores gradus, ordines, aut dignitates anteà conſecutas reſtitutio contra proprij Prælati voluntatem. IIII. Quòd Epiſcopus poteſt ſuſpendere ad tẽpus, ſi ei viſum fuerit, ſuum ſubditum ordinatum quacumque auctoritate abſque ſuo præcedenti examine, ſi eum inueniat inhabilem. V. Quòd Epiſcopus aut alij ſui miniſtri pro collatione quorumcunque ordinum, aut pro litteris dimiſſorijs, aut pro ſigillo nihil quicquam etiam ſponte oblatum accipiant. Et notarij pro ſcriptura, ſi eis nullum ſalarium pro officio exercendo ſit conſtitutum, decimam tantùm vnius aurei partem accipere poſſint. VI. Quòd non concedat dimiſſorias, niſi priùs examinatis & approbatis. VII. Quòd nemo ordinetur, niſi priùs legitimè conſtet eum beneficium Eccleſiaſticum ad victum ſufficiens pacificè poſſidere: & quòd illud beneficium reſignare nequeat, niſi facta mentione, quòd ad illius beneficij titulum

ſit

Digitized by Google

ſit promotus, eaq́; reſignatio non admittatur, niſi conſtet aliunde poſſe commodè viuere, & aliter facta ſit nulla. VIII. *Quòd patrimonium, vel penſionem obtinentes promoueri poſthac nequeant, niſi quos Epiſcopus iudicarit neceſſarios, vel vtiles, conſtito priùs, quòd patrimonium aliud, vel penſio ſat is ſunt eis ad vitam ſuſtentãdam, & illa ſine Epiſcopi licentia alienare nequeant, donec beneficium ſufficiens adipiſcantur, aut aliunde habeant, vnde honeſtè viuant. c.22 n.18. dicto.3.*

Ordo ſacer metu iuſto ſuſceptus valet. c. 22. num. 52.

Recipiens ordinem, etiam primam tonſuram, ante Sacramentum Cõfirmationis, peccat mort. cap.25. num. 68. Sed hoc intellige, ſi adſit contemptus. nam ſi deſit, nõ erit niſi veniale. cap.22. num.9.

Suſcipiens minores ordines in mortali non peccat mortaliter: Secus de eo, qui ſuſcipit Epiſcopatum aut alium ſacrum ordinem in mortali. c. 22. num.18.

Peccat etiam mortaliter, qui procurat ordinari, vel ordinatur ab Epiſcopo titulari, ſine ſui Epiſcopi licentia. ibidem.

Peccat mort. qui ſcienter ordinatur ab Epiſcopo excommunicato: Et qui illegitimus quantumuis occultus ordinatur ſine diſpenſatione: Item qui ordinatur extra tem-

pora, vel ante legitimam ætatem, vel abſque litteris dimiſſoriis, & eſt ipſo iure ſuſpenſus. cap.25. num.69.

Ordinatus autem ante legitimam ętatem, nec recipit executionem ordinum, nec priuilegia ad eam ſpectantia. cap. 27. num. 202.

De eo qui non poteſt retinere vinum, de infami, de ſeruo, de neophyto, de idiota, de coniugato cum ſcurrili fœmina, an poſſint ordinari, vide Irregularitas III.

Non baptizatus licet ſit catechumenus, & ſanctus, ſi ordinatur, non recipit characterem ordinis. cap. 27. num. 205.

Peccat mort. qui furtim ordinatur, & contra prohibitionem ordinantis: & ſi prohibitio fuit ſub excommunicatione latæ ſententiæ, eſt excommunicatus & irregularis, cum quo ſolus Papa diſpenſat. c.25. n.70.

Qui ſcienter per ſaltum ordinatur, peccat mort. & poteſt cum eo diſpenſare Epiſcopus, antequam miniſtret, & dummodo antequam vtatur diſpenſatione, ſuſcipiat ordinem omiſſum. Peccat etiam mort. qui ordinatur omiſſo aliquo neceſſario de neceſſitate precepti, & non ſuppleto eo vtitur ordine, non tamen fit irregularis. num. 71.

Peccat mort. qui eodem die ſuſcipit duos ordines ſacros, & eſt à poſteriore ſuſpenſus, in quo ſolus Papa diſpenſat. Item qui eodem

dem die ſuſcipit ordines minores, & Subdiaconatum, niſi conſuetudo eſſet contraria. Quod habet locum etiam poſt Trid. Non tamen peccat, qui eodem die ſuſcipit quatuor minores. num. 71.

Peccat mort. qui corpore vitiatus ordinatur, aut qui poſtquam fuit ſemel à dæmone obſeſſus, vel morbo caduco in terram eliſus: & qui antequam hos morbos haberet, ordinatus fuit, peccat celebrando, ſi poſtea frequenter corripiatur eis: non tamen peccat celebrando, qui in inſaniam, vel furorem ex vi febris, vel vulneris verſus fuit. à Dæmone autem obſeſſus numquam eſt ordinandus: aut ſi ordinatus ſit, numquã debet celebrare, etiam ſi ſemel tantùm fuerit obſeſſus. cap. 25. num. 72. & cap. 27. num. 203. de leproſo, vel patiente aliam infirmitatem præbentem notabile ſcandalum vſui ordinum. vide tit. irregularitas. 3. §. 2.

Peccat mort. qui excommunicatus ſuſcipit ordines etiam minores: & qui notatus crimine notorio, & depoſitione digno, ordinatur ante diſpenſationem. Cum quo videtur diſpenſare Epiſcopus ſaltem in foro interiori, eo ipſo quo ordinat illum. num. 73. 74. c. 25.

Licitum eſt ſuſcipere primam tonſuram, & etiam minores ordines ſine animo vlterius

riùs aſcendendi.num. 108.

Qui retinet duo beneficia curata fit incapax ad ordines. 115.

Ad preſbyteratum ſufficit attingere 25. ætatis annum. 116.

Obtentio beneficij eſt iuſta cauſa diſpenſandi in interſtitiis requiſitis ad ordines. Ibidem.

De ſuſcipiente ordinem titulo patrimonij promiſſi, vel donati animo retrodonandi poſt ordinationem: vide tit. Suſpenſio.

Ordo III. Quoad Miniſtrum conferentem ordines. Miniſtrans ordinem etiam ſcienter nondum confirmato, ſolùm peccat venialiter, ſi deſit contemptus. cap. 22.numer.18.

Cauſa ſufficiens ad conferendum omnes maiores ordines intra annum à collatione minorum,eſt, quòd ordinandus obtineat beneficium preſbyterale, & ſit conſtitutio Synodalis(vt eſt in Epiſcopatu Palentino)quòd obtinens huiuſmodi beneficium fiat preſbyter intra annum. cap.25. num. 116.

Quatuor minores ordines poſſunt ab Abbate conferri. cap.22.num. 18. Statuta Trid. circa conferentem ordines, vide ſupra, Ordo. II.

Ordo IIII. Quoad executionem. Peccat mort. qui excommunicatus, vel interdictus

terdictus,vel ſuſpenſus exercet aliquē ordinem, vel actum particularem, & pertinentem ad ſuum ordinem. cap. 25. num.93. & eſt irregularis. cap. 27. num. de patiente lepram, vel aliam infirmitatem præbentē, notabile ſcandalum vſui ordinis: vide tit. irregularitas. 3. §.2.

ORNATVS.

MVLIER ornans ſe cum periculo ſpirituali proximi, peccat mort. ſi id facit per contemptum. Secus ſi deſit contemptus. Præl. 9. num.18. Et tunc erit contemptus, quando id facit abſque vlla neceſſitate, vel vtilitate, credens tamen inde alium mort. peccaturum. cap.14. num.30.

Mulier ornans ſe ſine contemptu ſalutis proximi, & ſine intentione inducendi illum ad mort. non peccat mort. quamuis ſciat ſe mortiferè adamandam ab aliquo populi, vel Eccleſiæ, quem ipſa non cognoſcit: imò quamuis cognoſcat, ſi credit, quòd ille peccat ex malitia, & praua conſuetudine. quales ſunt qui huiuſmodi occaſiones procurāt, & ſe iactant de illis. cap.14. num.31. lit.D. & Nou.num.37.

Ornans ſe cultiùs quàm ſuo ſtatui conueniat

niat, tantùm peccat venialiter. cap. 14. nu. 18.

Quæ verò ſe ornat ſplendidè ſecundùm decentiam ſui ſtatus, non peccat. c. 22. n. 18.

Religioſa quæ ſe moderatè ornat ob ſolam leuitátem oſtendendi pulchritudinem, imò quamuis notabiliter excedat, ſolùm peccat venialiter. cap. 23. num. 18.

Ornans ſe animo alliciendi alium ad concupiſcentiam mortalem, peccat mort. nu. 17.

Ornans ſe contra morem patriæ, venialiter peccat, niſi violet legem obligantem ad mortale. Idem de ea quæ ſe ornat ſplendidiùs quàm ſtatus requirit, niſi hoc eſſet in cauſa non ſoluendi debitum, vel non præbendi alimenta, quibus tenetur, etiam ſi ob id alius ad peccandum mortal. moueretur. num. 19.

Non peccat mortaliter fœmina oſtentans pectora nuda, vt pulchrior videatur. Vti autem veſte adeo tenui, vt pudenda interluceant, eſt mortale tam in viro quàm in fœmina. num. 19.

Non eſt de ſe mortale augere vel fingere pulchritudinem ornatu & fuco, ſed veniale graue. Erit tamen mortale, quando fit in finem luxuriæ, vel alium mortalem. Non tamen erit neque veniale, ſi fiat ad occultandam aliquam deformitatem. Vti autem crinibus alienis, non eſt peccatum. num. 20.

Abſolui

Abſolui poteſt illa, de qua confeſſor nequit intelligere, vtrùm peccarit mortaliter an venialiter, quamuis non poſſit ei perſuadere quòd à tali ornatu deſiſtat: cautiùs tamen aget conſulendo peritos. num. 25.

PACTVM.

PACTVM legis commiſſoriæ poſitum in pœnam, ſine fraude vſurarum, licitum eſt idem ſi ponatur, vt elapſo die perdendi pignus, eſſet venditum iuſto pretio. cap. 17. num. 217.

PAPA.

PAPA quo puncto eſt iſte electus, habet confirmationem à Deo immediatè, & habet eandem plenitudinẽ poteſtatis, quam poſt coronationem. cap. 27. num. 147.

Papa ſumit immediatè iuriſdictionem à Chriſto ſuper vniuerſos Chriſtianos. cap. 27. num. 13. & 263. §. Præfatus.

Papa non habet iuriſdictionem ſuper ſe, neque ſuper ſucceſſorem ſuum: neque dat iuriſdictionem ſuo confeſſario. addit. Nou. cap. 27. num. 263. §. 4.

Papa

Papa nulli homini, neque legi humanæ ſubiicitur quoad pœnam: vnde non poteſt excommunicari. Nam neque propter hæreſim (ſi in eam incideret) incidit in excommunicationem humanam: ſed in aliam diuinam. cap. 27. num. 13.

Papa poteſt multa iura iure naturali & diuino competentia ex iuſta cauſa reſtringere, limitare, declarare; neque ob id dicitur tolli tale ius. addit. in Nou. cap. 27. n. 263.

Imò etiam poteſt reſtringere ius Epiſcoporum, quod de reſeruandis ſibi caſibus, habent, & dare facultatem aliis ſacerdotibus, vt ab eis abſoluant. ibidem.

Poteſt facere, vt parochiani non teneantur confiteri proprio parocho, ſed quòd cuilibet Sacerdoti approbato etiam religioſo confitentes non teneantur reiterare confeſſionem, etiamſi ſine licentia parochi confiteantur, ſed quòd intelligantur cum tali Confeſſione rite facta ſatisfacere præcepto Eccleſiæ: & contrarium dicere ſapit hæreſim Ioannis Poliaci olim damnati. additum in Nou. cap. 27. num. 263.

Papæ ſtatuenti aliquid in detrimentum beneficiorum patrimonialium Caſtellæ, obediendum eſt, & dicere contrarium ſapit hæreſim Anglicanam. ibid.

Nemo neque Imperator poteſt ſpiritualia,

lia, aut beneficia Eccleſiaſtica, etiam iuris patronatus,& quæ alia cuiuſcumque qualitatis ſint,& conditionis conſtituere,erigere, deſtruere,aut tollere,neque in totum,neque in partem etiam minimam, niſi ſolus Papa, aut ex eius commiſſione. addit. Nou.cap. 27.num.13.

PARAPHERNVM; vide Bona.

PAROCHVS.

PAROCHVS Epiſcopo abſente poteſt diſpenſare in ieiunio.cap.21.num.21.

Suſtentandus eſt à Dominis terrarum (in quibus degunt diſcedentes à Sarracenis) capientibus redditus Eccleſiaſticos.c.25.n.27.

Debet prædicare,& tenetur de iure diuino.cap. 25. num. 121.& debet id facere ſaltem diebus Dominicis,& feſtis ſolemnioribus.num.185. Habet enim facultatem concionandi, & illam poteſt dare, quoad ſuam parochiam alteri noto,& approbato.n. 141.

Parochus non poteſt excommunicare. Et peccat mort. negans Sacramenta petenti, aut non dans licentiam confitendi alteri nu.131.

Tenetur confeſſionem, & communionem miniſtrare ægroto, etiam peſte laboranti.

ranti.nu.133.

Non tenetur quotidie, nec omnibus diebus, quibus commodè poſſet, miſſam celebrare: tenetur tamen omnibus feſtis de præcepto ſeruandis. Eſt etiam ſeruanda conſuetudo, quæ circa hoc viguerit, ad quam tenebitur parochus. nu.134.

Tenetur infra duos menſes à die poſſeſſionis, coram Epiſcopo, vel eius vicario profiteri fidem. nu.136.

Parochialis Eccleſia non eſt prouidenda, niſi per oppoſitionem præuio examine. nu. 139.

PARTICIPATIO. Aliquis dicitur participare alterius peccato his nouem modis, iubendo, conſulendo, conſentiendo, laudando, recipiendo, adiuuando, non impediendo, occultando, non manifeſtando. cap. 11.num.13.

Participans peccato, non ſemper incurrit cenſuras, nec obligationem reſtituendi, quas principalis auctor incurrit. ibidem.

PASSIO. De paſſionibus animæ, vide, Anima. Pœnitens examinandus eſt circa paſſiones eius an ſint mortales, necne: niſi aliàs id coniecerit Confeſſor. addit. Nouo Præl.5. num.11.

PATER.

Digitized by Google

PATER. MATER.

PATER poteſt obligare filium ſub peccato mort. cap.14. num.2. Et peccat m. notabiliter negligens prouidere neceſſaria vitæ ſpirituali vel corporali filij. num. 17. Idem ſi propter auaritiam mittit filium ad hoſpitalia, vel ianuas Eccleſiæ. nu.17.

Tenetur hoſpitali ſoluere expenſas, quibus ibi nutritus fuit filius eius, niſi excuſetur ob paupertatem. cap.16. nu. 48. Tenetur alere filium poſt tridennium. cap. 14. num.17.

Peccat mort. nolens filias etiam ſpurias dotare, cùm poſſit. Idem ſi conſulit matrimonium filio emittenti votum continentiæ & religionis in ætate ſufficienti. nu.17. cap.14.

Item ſi patitur amari filiam ob malum finem, vel non ſeparat eam à malis ſodalitiis: Vel patitur impudicè & enormiter tangi ab ſponſo. nu.18.

Poteſt vendere filium etiam inuitum, propter neceſſitatem. Poteſt etiam donare filio laboranti in paternis bonis tantùm quantùm extraneo, idque extra legitimam. cap.17. num.88. & 144.

Tenetur

Tenetur reſtituere accipiens ſibi, vel alteri ex bonis filij caſtrenſibus, vel quaſi caſtrenſibus, vel fructibus eorum. Idem ſi accipiat aliquid, quoad proprietatem de bonis aduentitiis filij familiàs:& etiam adminiſtrando ea tam malè, vt notabiliter lædantur. Quo caſu tenentur fratres mortuo patre reſarcire; Si verò pater habebat vſum fructum,& non damnificauit proprietatem, ſed ſolùm fructus, nec ipſe, nec fratres tenentur reſtituere.num.151.

Peccat mort. inducendo filium per metum etiam reuerentialem, vel per fraudem, vt renunciet legitimæ, & tenetur reſtituere. cap.17.nu.152.

Poteſt minuere filiis legitimas per contractus verè oneroſos,& per donationes remuneratorias. Item poteſt, dum viuit, largiri in veras eleemoſynas, ea quæ pertinent ad ſalutem animæ.cap.26.nu.39.

Mater peccat mort. ſi notabiliter negligit deligere nutricem bonam, vel curare bonam pueri educationem, vel vſque ad triennium non miniſtrat ei neceſſaria. Peccátque venialiter non lactans filium proprio lacte ſine iuſta cauſa:quæ ſi adſit, non peccat.cap.14.num.17.

PAVPER

Digitized by Google

PAVPER.

POTEST ſua debita incerta in partem vel in totum ſibi applicare, maximè de conſilio Confeſſarij. cap. 17. num. 93. Sub nomine pauperis etiam intelliguntur monaſteria, Eccleſiæ, pia opera, pauperes mendicantes & alij egeni. his poſſunt reſtitui res incertæ. ibid.

Pauper fictus tenetur reſtituere eleemoſynam acceptam, non danti, ſed pauperibus. Quod magis cōfirmatur in Nouo, variis argumentis. cap. 17. num. 108. vide tit. eleemoſyna.

PAVPERTAS. vide Religioſus.

PECCATVM I.

in Communi.

PECCATVM per metum factum eſt involuntarium ſecundùm quid, ſed tamen eſt peccatum. Præl. 7. num. 17. in Antiquo.

Non omne peccatum ideo malum, quia prohibitum prohibitione humana: Secùs de prohibitione legis æternæ. Præl. 7. num. 18. Nou. num. 12.

Ex actu malo interiori & exteriori vnum peccatum fit in genere moris, quamuis plura ſint in genere entis. Præl.7. num.23. No. num. 9.

Peccati reatus eſt obligatio nata à peccato, ad pœnam ſubeundam, ob mortale quidem ad pœnam æternam, & ob veniale ad temporariam: vnde reatus eſt filius peccati. Præl.7.num.25. Nou.num. 21.

Item reatus peccati ad triplicem pœnam tendit. Nam ob offenſam rationis habet remorſum conſcientiæ: ob offenſam Dei, pœnam æternam, vel temporariam: ob offenſam legis humanæ, pœnam illius legis. ibid.

E Peccatum eſt duplex. Alterum originale, *quod eſt carentia iuſtitiæ originalis transfuſa ab Adam per virtutem ſeminalem.* Eius effectus ſunt rebellio quædam viriũ inferiorum contra ſuperiores. Eius pœna eſt excluſio à vita æterna. Præl.8.num.5.8.

F Alterum eſt peccatum actuale, hoc eſt, *quod non eſt originale.* Et eſt duplex, mortale & veniale. Præl.7. num.25.21. Præl. num.6. peccatum actuale eſt multiplex, ſi ordinetur in fines plures, & malos. Præl.9. num.17.

G Peccatum contra plura præcepta, quorum vnum eſt generale, alterum ſpeciale, incluſum in generali eſt vnum: ſecus ſi ſit contra

Digitized by Google

tra duo præcepta diſtincta,vt quando in eodem die occurrunt duo præcepta ieiunij. cap.11. num.4.

Qui committit vnum peccatum, ex quo alia ſequuntur:vnum tantùm peccatum cõmittit.ibid.

Peccata differunt ſpecie penes obiecta,& fines. num. 17. Peccatum factum ex confidentia veniæ leuius eſt. cap.6. num. 4.Licitum eſt gaudere de bonis effectibus ſubſecutis ex peccato:non tamen de peccato.cap. 21.num.46.

PECCATVM mortale

EST *dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam Dei*. Lex autem æterna eſt *ſumma Dei ratio, quæ iam inde ab æterno cuncta ordinauit, & poſt mundum creatum omnia gubernat*. Præl.7. num.5.

Quidquid eſt contra legem, & rationem naturalem, eſt contra legem æternam: non tamen è contrà.ibidem.

Peccatum aliquando poteſt remitti ſine dolore formali.cap.1. num.6.10.13.

Voluntas peccandi mort.cum hac condi-

Digitized by Google

tione *Si Deus non prohibuiſſet*, non eſt mort. cap.17. num.4.

Peccatum in ſpiritum Sanctum *eſt contra bonitatem, qua ſpiritui Sancto attribuitur.* Et eſt ſextuplex, Deſperatio, Præſumptio, Impœnitentia, Obſtinatio, Impugnatio veritatis agnitæ, Inuidia fraternæ gratię. Dicuntur irremiſſibilia, non quia non poſſunt remitti, ſi adſit vera pœnitentia de eis: ſed quia ſecundùm ſuam naturam repellunt principia, & media, quibus remittuntur peccata. cap. 23. num. 126.

PECCATVM III. Veniale, *eſt præter legem, & non contra legem.* Sed ſic contra legem æternam. Præl.7. numer. 16. Requirit dolorem formalem, vel virtualem, & poteſt eſſe dolor de vno, & non de alio. c. 1. nu. 26.

Poteſt validè abſolui à religioſo non habente facultatem à prælato. Imò licitè, dũmodo non ſit illi prohibitum per ſtatutum religionis, vel mandatum Superioris. cap.4. num.1.

Peccatum veniale nunquam eſt licitum, nec ad vitandam proximi mortem. cap. 14. num.31. lit. D. Nouo num.32. §.8.

Poteſt remitti ſine mortali. No. cap.3. n.7.

PECVLIVM. vide Bona Caſtrenſia. Pecunia, vide tit. moneta.

A PENSIO *eſt ius ſpirituale, aut illi annexũ,* *non*

Digitized by Google

non antecedenter vt ius patronatus, ſed dependenter, vel conſequenter ad inſtar beneficij. cap. 23. nu. 111. ad 13.

Penſio ſolita conſtitui ſuper beneficia Eccleſiaſtica, non poteſt emi, vel vendi. ibid. vide Simonia I I.

Poteſt emi gratis ſine auctoritate conſtituentis, non tamen redimi anticipata ſolutione ſine auctoritate Papæ: & redemptio erit nulla, & non obſtante ea poteſt exigi penſio pro annis, quibus anticipata eſt ſolutio. cap. 23. num. 111. ad 13. B

Filius illegitimus clerici non poteſt habere penſionem ſuper beneficiis quæ pater eius obtinet vel aliàs obtinuit. cap. 25. num. 117. C

Non peccat coniugatus, qui auctoritate Apoſtolica accipit ſuper beneficiis penſiones neceſſarias ad ſuſtentationem ſui ſtatus. num. 119. Potéſtque quis frui penſione à Papa ſibi conceſſa, quamuis non ſeruiat Eccleſiæ. ibidem.

Non eſt imponenda ſuper fructibus Epiſcopatus habentis tantùm ſummam mille ducatorum, nec parochialibus non excedētibus centum. num. 137.

Penſionarius perſonaliter conſentiens conſtitutioni penſionis, ſi non ſoluit eam ſtatuto die, incidit in cenſuram, etiam ante

intimationem litterarum ; ſecus ſi conſentiat per procuratorem. cap. 27. num. 272.

PERCVSSIO.

A PErcuſſio clerici eſt triplex, Enormis, Mediocris, Leuis. Enormis eſt percuſſio violenta, qua quis deformatur, vel fit membrum inutile, vel quaſi inutile ad ſuum munus: & illa, ex qua effluit multum ſanguinis (exceptis naribus vel alia parte, ex qua facilè erumpit ſanguis) & illa, quæ fit in proprium Epiſcopum vel Abbatem, vel
B cauſat magnum ſcandalum. Non eſt idem iudicium de quolibet exceſſu notorio, etiam facto in foro iudiciali, coram iudice, vel in Eccleſia, aut dormitorio, in facie vel oculo; niſi talis generet magnum ſcandalum. cap. 27. num. 92.

De percuſſione mediocri & leui habetur in extrauaganti cuiuſdam ſummi Pontificis, qui fuit ante Innocentium IV. cuius tenor eſt hic.

Per lectis, &c. *Reſpondemus, percuſſionem leuem eſſe pugni, palmi, manus, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis, quæ nullam maculam, neque ſugillationem carnium relinquit, neque abſcindit membrum, ſine effractione dentium, ſine auulſione multorum capillorum, ſine effuſione*

ſione multi ſanguinis. Nolumus tamen dicere quòd huiuſmodi leuis percuſſio, vt pugni, aut vnguis, fiat atrox ob multi ſanguinis effuſionem. Ad iudicandum tamen quæ ſit leuis, mediocris, aut enormis, volumus diligenter perpendi, non ſolùm factum, ſed etiam qualitatem eius, & modum percutiendi, & lædendi cum omnibus ſuis circumſtantiis loci, perſonæ, & aliis. Perſona ſi eſt magiſter, iudex, prælatus, pater, patronus, aut dignitas, percuſſus iniuſtè à ſubdito, aut ab alio ſe viliori. Quia ex hoc interdum cenſentur graues iniuriæ, quæ ex ſe ſunt leues, aut mediocres. Et quia conditio negotij non patitur integram determinationem huius rei, relinquimus tuo arbitrio, vt declares, quæ ſit leuis, aut enormis iniuria: Admonentes, vt potiùs declares in dubio eſſe percuſſionem grauem, & ab ea non poſſe abſoluere, quàm declarando leuem occaſionem præbeas lædendi ſtatum Eccleſiaſticum.

Non eſt intelligenda in hac materia percuſſio leuis venialis, quæ non inducit excommunicationem: ſed percuſſio leuis mortalis, quæ inducit illam cenſuram: dicitur autem lenis, quia licèt ſit mortalis, eſt tamen minor quàm enormis, & mediocris. cap. 27. num. 91.

Perſona cuius arbitrio relinquit Pontifex harum percuſſionum cenſuram, poteſt

eſſe non ſolùm Epiſcopus, ſed etiam confeſſor.num.91.

Percuſſio grauis eadem eſt,quæ enormis. ibidem.

A percuſſione graui ſeu enormi clerici ſolus Papa abſoluit. A mediocri etiam Papa: ſed aliquando poteſt Epiſcopus,vt cùm ſunt clerici ſimul viuentes in collegio: aut ſi ianitor,executor, merinus, aut alius miniſter cuſtodiens fores, & cohibens homines inferat manus clerico, abſque intentione lædendi,& licèt non ſine culpa,tamen leuiter, aut mediocriter. Poſſunt abſolui à ſuo prælato Religioſi percutientes mediocriter,aut leuiter,clericum. A percuſſione leui Epiſcopus abſoluit. cap.16.num.8. & cap.27.num. 92. Secus ſi ſit à miniſtro Iuſtitiæ.num.78.

Peccat mort.clericus, aut religioſus, qui præ ira percutit ſe ipſum, & eſt excommunicatus. Secus ſi ex deuotione,aut luctu, ob mortem parentum, vel amicorum leuiter ſe flagello aut manu percutiat: non tamen poteſt conſentire, vt iſta ob hunc finem ab alio ei inferantur.cap.15.num.11.

Permissio. Non peccant qui pueris ad vitia procliuibus permittunt occaſiones labendi,vt comprehenſi vtiliùs caſtigentur. cap.24.num.13.

Permvtatio. Quod habetur per

p--mu

permutationem, non ſuccedit loco rei permutatæ.cap.17.num.50.

Ad iuſtitiam permutationis non requiritur quòd res permutanda ſit iam in rerum natura, & in dominio eius, cum quo res alia permutatur.num. 283. lit.C.Nou.num.285.

PERTINACIA eſt credere aliquid nõ paratus corrigi ab Eccleſia. cap.11.num.22.

PEREGRINVS Clericus non debet admitti ad officia diuina, ſine litteris commendatitiis. cap.25. num.68. ipſe tamen ſi celebret in occulto, non peccat. cap. 27. num.153.

PERIVRIVM.

DIcens aliquid falsò, & adiungens, *hæc mihi faciat Deus*, vnum tantùm peccatum committit.cap.12.num.1.

Iurans falſum ſcienter, eſt periurus, quacumque de cauſa id faciat.num.5.

Iurans falſum non aduertens, ſed ita diſpoſitus, vt, ſi aduerteret, etiam iuraret, ob prauam conſuetudinem, periurus eſt: Communiter tamen veniale eſt iurare falſum, non conſiderando an ſit falſum nécne. numer.16.

Iurans falſum per ignorantiam craſſam, credens eſſe verum, peccat mort. Si tamen

adhibuit aliquam diligentiam, ſed inſufficientem, peccat venialiter: Si verò adhibuit debitam, non peccat. ibid.

Iurans verum, credens eſſe falſum, aut iurans neſciens an ſit verum, peccat mort. num. 7.

Iurans verum, ſecundùm mentem ſuam, & non iuxta mentem interrogantis iudicis competentis, ſeruantíſque iuris ordinem, aut ſe offerendo ad iurandum iurat ſic, peccat mort. Secus ſi iudex non eſt competens, aut non ſeruat ordinem iuris, vel extorquetur iuramētum ab homine priuato per metum, vel importunitatem. num. 8.

Qui metu compulſus, iurat iuxta mētem ſuam, non peccat, nec tenetur ad amplius quàm intellexit. num. 9.

Vxor adultera iurans marito ſe non eſſe talem, eo quòd perſuaſa ſit quòd egerit pœnitentiam, peccat. Secus ſi compulſa fuit ab eo ad iurandum. num. 18.

Iurans falsò ſe non habere rem ab alio petitam, peccat mort. ſi tenetur dare: Secus, ſi non tenetur. num. 18.

Iurans tempore peſtis verum iuxta mentem ſuam ad portas ciuitatis, & non iuxta mentem interrogantis, peccat mort. niſi cuſtodes falsò crederent aliquam vrbem eſſe peſte infectam, aut reſpondens rationabiliter

ter crederet ſe, neque aliquid ſuum, peſte eſſe infectum.num.19.

Scholaſtici qui alloquuti ſunt oppoſitores citra ſubornationem,& poſtea iactant ſe non alloquutos eos,non peccant.num.19.

Iurans ſine animo adimplendi, peccat mort.num.12.

Iurans latroni ſe ei daturum centum aureos, non tenetur eos ſoluere,ſi intra ſe intellexit, *ſi teneor*, & tamen aliàs non debet, num.14.

Iurans facere aliquid, credens, ſe non poſſe præſtare, peccat mort. Secus ſi credit poſſe illud præſtare, & facit quod in ſe eſt,quamuis poſteà non præſtet.Peccabit tamen ſi tranſactò tempore ſtatuto, quàm citiſſimè poterit,non præſtet.num.22.

Iurans ſe habiturum aliquid ſub ſecreto, & poſtea manifeſtat, vbi & quando occultare tenebatur,peccat mort. Idem de inducente ad violandum huiuſmodi ſecretum. num.23.

PIETAS Filiorum erga parentes, vide Filius.

PIGNVS.

CReditor vtens pignore ſine voluntate debitoris,cum notabili damno eius,peccat

Digitized by Google

cat mort.& eſt furtum: & ſi cum voluntate eius eſt vſura. Niſi vſus ſit talis qualis gratis inter amicos conceditur, ſicut liber.cap. 17.num.203.

Creditor tenetur computare in ſortem fructus pignoris deductis expenſis. Et peccat vtens vſu, vel fructu pignoris cum pacto non computandi in ſortem; poteſt tamen deducere impenſas legitimas. numer. 205.206.

Tenetur creditor computare in ſortem fructus, quos debitor non colligebat, nec colligere putabat. Idem ſi ſua ſolerti induſtria ter tantos fructus colligit, quàm debitor cogitabat.cap.17.num.216.

Dominus directus prædij, accipiens in pignus prædium emphyteuticum, non tenetur computare fructus in ſortem, ſed accipere eos ſibi, concurrentibus tribus.

I. Quòd nil aliud debitum ex contractu emphyteutico præter fructus accipiat.

II. Quòd illud prædium nō ſit effectum melius, ſeu melioratum ab emphyteuta.

III. Quòd emphyteuta dominium vtile emphyteuſis gratis aut ferè gratis obtinuerit, vt communiter feudatarius ſolet obtinere. Nam ſiue ille ſiue feudatarius ad obtinenda ſua vtilia dominia ſoluit magnam ſummam pecuniæ, non poteſt dominus directus

Digitized by Google

rectus capere ſibi fructus, ſaltem quando penſio, ſiue reſponſio pro eis ſoluenda longè minor eſt fructuum valore. Sed tanto plùs ex fructibus retinere poterit, quantò minùs pretium iuſto, dominus vtilis directo dedit. Eaſdem conditiones debet ſerua- D re Dominus directus in pignus accipiens prædium feudale, ſi non vult computare fructus pignoris in ſortem. 218.

De emente pignus amiſſum ob vſuras non ſolutas, idem eſt ac de emente rem alienam. num. 265.

Qui miſit pignus per nuncium non ha- E bitum pro fideli, cuius dolo, vel culpa periit, tenetur reſtituere: ſecus ſi miſit illud per nuncium communiter habitum pro fideli. Nam pignus quomodocunque pereat, Domino perit, niſi interueniat dolus, pactum, culpa vel mora. cap. 17. num. 185.

Creditor tenetur reſtituere, ſi eius dolo, vel culpa lata, vel leui pignus periit, vel notabiliter damnificatur; ſecus ſi culpa leuiſſima, vel caſu fortuito, modò non præcedat mora: nec pactum, quòd pignus, quocumque modo periret, debitori periret. Idem de paciſcente cum debitore, quòd eo non ſoluente ad certum tempus, pignus ſibi cedat, vel ne poſt certum diem redimi poſſit, niſi pactum fiat in pœnam debitoris, vt habeatur pro

pro vendito iuſto pretio.num.204.217.

Idem de creditore paciſcente, vt venderetur pignus non ſoluto debito intra certum tempus, & priuſquam venderet, non notificat debitori. Licèt ſit pactum non vendendi pignus, tamen trina monitione triduo interpoſito facta, vt ſoluat, vendi poteſt. Si verò nulla præceſſit mentio de vendendo, vel non, vnica denunciatio ſufficit, vt tranſactis duobus annis propria auctoritate poſſit vendere, non tamen priùs ſine auctoritate iudicis.num.204.

Licitum eſt pactum legis commiſſoriæ, poſitum in pœnam ſine fraude vſurarum: idem ſi ponatur vt elapſo die ſoluendi, pignus eſſet venditum iuſto pretio. num.217.

Si creditor bona fide, minùs quàm debetur, vendidit pignus, reliquum poteſt à debitore petere: ſi plus vendidit, tenetur reſtituere. Pignus autem retineri poteſt, donec ſoluatur debitum integrum. Quòd ſi non ſoluatur debitum tempore præfinito, poteſt pignus alteri pignorari. num.205.

Peccat qui vaſa ſacra, libros, & ornamenta Eccleſiæ pignorat, niſi ob redemptionem captiuorum, ſubuentionem pauperum, & alia multùm neceſſaria Eccleſiæ.num.205.

PIRATA. vide Naufragium.

POENITENS, non tenetur ſingulorum pecca

peccatorum cuiuſcumque ſpeciei in particulari reminiſci, quoad effectum dolendi. cap. 1. num. 25. Sed ſic quoad effectum confitendi ea per ſpecies, circumſtantias, & numeros. ibid.

Non quotieſcumque pœnitens confitetur ſua peccata, deteſtatur illa virtualiter vel formaliter. ſtat enim quòd confiteatur ſine legitimo dolore. num. 41. Nou. num. 48.

Quando pœnitens non poteſt confiteri circumſtantiã peccati ſine infamia ſui complicis, debet procurare alium confeſſorem. Hæc tamen non eſt ſufficiens cauſa confitendi alieno confeſſori: & minùs ad communicandum ſine præuia confeſſione. cap. 7. num. 5. 6.

Non eſt ſufficiens cauſa confitendi alieno Sacerdoti, quòd parochus habebit maiorem ſollicitudinem de illo, & minorem æſtimationem. Nec pudor eſt ſufficiens, niſi ſit adeo magnus, & pœnitens conſtituatur in periculo tacendi aliquod peccatum. numer. 9.

POENITENTIÆ virtus generaliter *eſt nolle facere, aut feciſſe, aliquid iam à ſe factum*: & fit vel ſine dolore vt in Beatis, qui pœnitent de peccatis abſque dolore: vel cum dolore, vt in viatoribus. Præl. 10. nu. 1. c. 1. num. 2.

Semper fuit neceſſaria ad ſalutem his qui peccauerunt mortaliter, vt declarauit Trid. Præl.10.num.2.3.

Et iure naturæ eſt neceſſaria vt medium. cap.1.num.28.

POENITENTIÆ Sacramentum.

A POEnitentia propriè ſignificat pœnitentiæ virtutem. transfertur tamen ad ſignificandum Sacramentum pœnitentiæ, & pœnam à confeſſario impoſitam. Præl.10. n.

Pœnitentia ergo eſt *Sacramentum abſolutionis, quo Sacerdos ſibi confitentem ritè & legitimè, abſoluit*. cap.22.num.11.

Eius forma eſt, *Ego te abſoluo*, quaſi materia ſunt tres actus pœnitentis, Contritio, Confeſſio, Satisfactio. Præl.10. num.4. & cap.22.num.11.

Incepit à paſſione Chriſti. Præl.10.nu.13. Nou.num.4.

Ad Baptiſmum & Pœnitentiam requiritur dolor propter Deũ, & non quiuis alius. Et baptizandi, ſunt inducendi ad hunc dolorem: & errant qui baptizant Indos ſine tali dolore, qui cenſeatur contritio; & multò magis qui baptizant eos, eò ſolùm, quòd petunt

petunt baptizari ob munuſcula, quæ ſperāt. c. 1. num.36.37.39.

Hic dolor ſufficit ad Baptiſmum vt ſit generalis omnium peccatorū mortalium, adducendo ad ſummum aliqua eorum, non deſcendendo in particulari ad omnes ſpecies. Ad Pœnitentiam requiritur dolor magis ſpecialis, recolendo omnes ſpecies peccatorum, & de illis ſpeciatim pœnitendo. Non tamen tenetur hunc dolorem ad ſingula indiuidua peccata applicare. cap.1.n.39. Nou. n.36.37.& cap.11.n.7.

Qui pœnitet in infirmitate & non antea, dubitatur de eius ſalute (quia tunc mille oppreſſus doloribus, & curis, vix poteſt erigere animum ad legitimam contritionem) intellige tamen de ſalute vera, non de præſumpta quoad concedendam illi abſolutionem, & ſepulturam. c. 1. n.19. Nou.15.

Peccat mort. qui ſine contritione, vel attritione accedit ad hoc Sacramentum. nu. 37. Nou.35.

Sacramentum pœnitentiæ verè remittit culpam mortalem. cap. 1. num.43. lit.B. & clariùs Nou. num.44. contra Gratianum.

Per ſe ordinatur ad ſanandum, & per accidens ad ſanitatem conſeruandam. cap. 1. num. 43. lit. c. Nou. num.43.

Circa pœnitentiā, definiuit Trident. ſub

anathemate. ſeſſ. 14. hæc ſequentia.

I. *Quòd pœnitentia ſemper fuit neceſſaria ad veniam peccati mortalis.* II. *Quòd, Sacramentum pœnitentiæ numquam fuit ante aduentum Christi, neque ante eius mortem, & reſurrectionem.* III. *Quòd poſtea nihil prodeſt non baptizato.* IIII. *Quòd fuit inſtitutum à Chriſto Domino per illa verba. Ioan. 20.* Quorum remiſeritis peccata:&c. V. *Quòd fuit inſtitutum ad reconciliandum Deo peccantes mortaliter poſt baptiſmum.* VI. *Quòd eſt verè, & propriè Sacramentum, & eſt diſtinctum à Sacramento baptiſmi, & ideo vocatur ſecunda tabula poſt naufragium.* VII. *Quòd verba illa* Quorum remiſeritis &c. *intelligenda ſunt de poteſtate remittendi peccata.* VIII. *Quòd ad veram pœnitentiam requiritur contritio, confeſsio, & ſatisfactio tanquam eius materia, & partes.* IX. *Quòd ſolus Epiſcopus, & presbyter habent poteſtatem abſoluendi, & non alij, & licèt ſint mali, non tamen perdunt eã.* X. *Quòd ſunt iudices ad verè abſoluendum.* c. 22. n. 11.

POENITENTIA ſolennis.

PRo mortali grauiſſimo imponebatur olim pœnitentia ſeptem annorum. cap. 26. num. 27.

POENA.

Poena. Qui propter deliƈtum luit in corpore, eo quòd non habet in ære, non tenetur ad pœnam pecuniariam, quamuis perueniat ad pinguiorem fortunam.

Pœna legis non debetur in conſcientia ante condemnationem iudicis. cap. 17. nu. 13. Idem de pœna excluſionis à collegio, vel municipio. c.23. num.63. & etiam in pœna conuentionali quam pœnitentes ibi imponunt. nu.67. at verò pœna excommunicationis, & aliæ quæ non requirũt executionem, incurruntur ipſo facto. ibid.

Peccat qui occultè accipit aliquid ob pœnam, quæ non debetur illi ante condemnationem. cap.17. num.14.

Idem in iis, quibus velut ad correlatiua benè poteſt extendi pœna. cap.22. num.74.

Reges & iudices ſæculares principaliter reſpiciunt pœnas temporales, quas infligere, & tollere poſſunt: & non ſpirituales, quas nec infligere, nec tollere poſſunt etiam miniſterialiter, c.23. n.54.

Pœna non ſemper præſupponit peccatum aut culpam. n. 56. Et pœna cõmiſſi iuſtè poteſt capi, ſi iuſtè fuit impoſita. n.64.

Quamuis in rebus paruis temporalibus iuſtè poſſet imponi pœna incurrenda ipſo facto, abſque alia executione, non tamen in grauibus. num.66.

Pactum conditionale poteſt obligare ad pœnam ipſo facto. Hæc tamen non habent locum in pœna conuentionali, quam partes ſibi imponunt. n. 67.

Pœna impoſita à teſtatore incurritur ipſo facto, quia potiùs eſt legatum conditionale. ibidem. pœna poteſt extendi ad ſimiles caſus. cap. 22. num. 74.

POLLVTIO.

COMEDENS nimis, vel edens cibos calidos, ex quibus venit pollutio, nõ peccat mort. dũmodò non comedat eos eo fine. c. 3. n. 5. lit. L. Nou. n. 15. c. 16. n. 8. 9.

Non peccat non ceſſans ab opere, à quo ceſſare non tenetur, quamuis timeatur ſubſecutura pollutio, dũmodò nõ ſit periculum conſentiendi in eam. Tale eſt opus prædicationis, ſtudij, confeſſionis &c. in quibus neceſſe eſt audire, tractare, vel legere, res laſciuas: aut munus curſoris veredarij, in quo ſolet caro ſtimulis concitari: ſi enim probabiliter creditur, nullatenus futurum conſenſum, quamuis pollutio eueniat, non tenetur omittere illa opera: ſecus ſi timeatur periculum conſentiendi. c. 16. n. 7.

Peccat mort. qui procurat pollutionẽ: vel placet de ea: vel non impedit eam potens & debens:

debẽs: & qui ſe probabili periculo pollutionis exponit per cogitationes, aut delectationis carnalis affectum: aut per cõuerſationes vel tactus turpes ad eam prouocantes, potens & debẽs ab eis ſe auertere, aut comedẽs, & bibẽs aliquid, vt eueniat ſibi pollutio, quamuis id faciat ad exonerandam naturã. c.16. n.6. Non tamen peccat complacens de pollutione ſequuta, ob leuamen naturæ, idque in ſomnis: nec qui ob eundem finem deſiderat eam, dummodò tale deſiderium non ſit cauſa pollutionis. n. 7.9.

Medicus poteſt deſiderare, vt pollutio eueniat infirmo inuito. c.7. n.16.

Qui habet voluntariam pollutionem, & ſimul memoriam alicuius perſonæ, cum qua deſiderat explere libidinem illã, duplex peccatum committit, molliciem ſcilicet & circumſtantiam illius perſonę, quam deſiderat: Et qui ſimul cum pollutione voluntaria recordatur, & deſiderat virginem, viduam, nuptam, cognatam, & monialem, committit ſimul mollitiem, ſtuprum, fornicationem, adulterium, inceſtum, & ſacrilegium. c.7. n.6. & etiam in Nou. c.6. n.18. §.5.

Non eſt peccatum ſaltem mort. pollutio incepta in ſomnis, & finita in vigilia, imò incepta in ſemiexcitato, vel ſemidormiente, dummodò ratio non conſentiat. c.16. n.8.

Digitized by Google

Tactus impudici inter coniugatos cum probabili periculo pollutionis ſunt mortales. num.42.

Aſpicere fœminam nudam, vel fœminam virum nudum cum periculo pollutionis, eſt mort.cap.26.num.28.

PRÆCEPTVM.

PRæcepta decalogi continent venialiter non tamen expreſsè omnia, quæ facienda ſunt, & expreſsè ſummam eorum.cap.11. num. 1. Atque perſeuerant adhuc in lege Euangelica.num.2.

Quicquid eſt contra præcepta decalogi regulariter eſt mortale, niſi excuſet defectus deliberationis, vel paruitas materiæ, vel defectus iuſtitiæ. num.4.

Præceptum de diligendo Deum, de fide, & de charitate, non continetur in Decalogo, ſed præſupponitur. Prohibetur tamen in primo præcepto expreſsè Idololatria, & ſuperſtitio. num. 5.

Omnia præcepta decalogi poſſunt impleri quoad ſubſtantiam, ab exiſtente in mortali. num.23.

Præcepti finis non eſt in præcepto. cap. 13. num.2.

PRÆ.

PRÆDICATOR.

PEccat mort. in concione ſciẽter narrans miraculum falſum, aut miracula incerta, aut prophetiam per ſacram Scripturam non approbatam, aut ex induſtria fingens vitã alicuius ſancti aliter quàm ſit. cap. 18. num. 5. & cap. 25. num. 142. A

Item qui aduertens ſe eſſe in mortali prædicat, & concionatur ſine debita contritione. Et qui aduertens concionando mentitur circa doctrinam fidei, vel morum, vel circa Sanctorum vitas, & miracula. num. 141. Qui verò miſcet in concione aliquid ridiculum, venialiter peccat communiter loquendo. num. 142. B

Peccat mortaliter qui publicè cõcionatur abſque legitima ætate, ca. 25. n. 141. Et religioſus, qui concionando nominatim detrahit Prælatis Eccleſiæ, & Sacerdotibus, præſertim, vt placeat laicis, contra quem lata eſt excommunicatio per Concil. Lateran. ſub Leone X. Idem de concionatore ſæculari quoad peccatum & non quoad cenſuram. num. 142.

Quoad prædicatores ſtatuit Trident. ſeſſ. 5. c. 2. hæc ſequentia.

Nullus regularis prædicet in Eccleſiis ſui ordinis, niſi priùs examinatus & approbatus à

ſe, vel per alios, aliquid ex his quæ in Miſſa leguntur, dominicis & feſtis exponant, & myſterium Sanctiſsimi huius Sacramenti declarent. c.25.n.143.

PRÆLATVS.

PRÆLATVS Eccleſiæ eſt diſpenſator bonorum eius.c.17.num.28.

Prælatus religioſorum habet iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem ca.12. n.75. Poteſt ſecurè diſpenſare in ieiunio cum ſuis religioſis: non tamen debet relinquere conſciẽtiæ ſubditi petentis diſpenſationem.c. 21.n. 21.22.Poteſt ſecurè iniungere inferiori munus audiendi confeſſionem, ſi eum iudicat idoneum. cap.4.n.6.

Non poteſt ſubditum obligare ad ea quæ ſunt contraria præceptis Dei, Papæ,& aliorum ſuperiorum: nec ad actus merè interiores, ad quos nec eius poteſtas ſe extendit: nec ſunt neceſſarij ad implenda exteriora præcepta; nec ad actus ſpirituales reſpectu Superioris laici, nec ad reuelationem peccati omninò occulti. cap.23. nu. 38. Nec ad iterationem confeſſionis legitimæ: nec prohibere allocutionem cum Superiore, qui eſt, etiam Superior prohibentis. nec obligare ad

præſumptio, qua impeditur bonus timor: dicitur irremiſſibilis, non quia non poſſit remitti ſi adſit vera contritio, & pœnitentia, ſed quia ſuapte natura repellit media, & principia, quibus remittuntur peccata. Hæc & alia peccata in Spiritum ſanctũ ſunt grauiſſima, quoties pars Superior animæ conſentit in eis: aliàs ſolùm ſunt venialia. Quia ſurreptio in omni materia excuſat à mortali. num. 126.

PRETIVM.

PRETIVM rerum iuſtum eſt triplex: imum, medium, ſummum, cap. 17. num. 228. c. 23. num. 73.

Pretium non augetur, nec minuitur per dilatam ſolutionem. cap. 23. n. 82. Nec augetur periculo recipiendi rem creditam. n. 81. Augetur tamen vtilitate venditoris, ſed non vtilitate, vel neceſſitate emptoris. n. 78. & 83.

Pretium rerum augetur paucitate venditorum, & minuitur copia eorum. n. 84.

Quid ſit pretium, aut quomodo taxandum, aut quomodo peccatur per illud, vide tit. Emptio. 1.

Circa pretium cenſûs edidit Pius V. ſequentem Extrauagantem.

Pius

Pius Epiſcopus, &c. *Cùm onus Apoſtolicæ ſeruitutis obeuntes, recognouerimus innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus, qui nedum non continentur intra limites à noſtris anteceſſoribus eiſdem contractibus ſtatutos: verùm etiam, quod deterius eſt, contrariis omnino pactionibus, præter ardentem auaritiæ ſtimulum, legum etiam diuinarum manifeſtum contemptum præ ſe ferunt, non potuimus animarum prout tenentur ſaluti conſulentes, &c. ſalutari antidoto non mederi.*

Hac igitur noſtra conſtitutione ſtatuimus, cenſum ſeu annuum reditum creari conſtituíve nullo modo poſſe, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, & de ſua natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus deſignata ſit.

Rurſum niſi verè in pecunia numerata præſentibus teſtibus ac notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem priùs recepto integro, iuſtóque pretio.

Solutiones quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directè aut indirectè obligantes ad caſus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractus non teneatur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum nec pactum auferens vel reſtringens facultatem alienandi rem cenſui

ſuppo

ſuppoſitam, quia volumus rem ipſam ſemper, & liberè ac ſine ſolutione laudemij, ſeu quinquageſima, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos quàm in vltima voluntate alienari.

Vbi autem vendenda ſit, volumus dominum cenſus aliis omnibus præferri, eique denuntiari conditiones quibus vendenda ſit.

Pacta, continentia, moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem cenſui ſubiectam, ſeu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu ſiue aliunde adquiſitum perdere; aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita ſint & nulla. Imò & cenſum augeri, & nouum creari ſuper eadem vel alia re in fauorem eiuſdem aut perſonæ per eum ſuppoſitæ, pro cenſibus temporis vel præteriti vel præſentis, omnino prohibemus, ſicuti etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem aliàs de iure, & ex natura contractus non ſpectarent. Poſtremò, cenſus omnes in futurum creandos, non ſolùm re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum, vel pro parte effecta volumus ad ratam perire, ſed etiam poſſe pro eodem pretio extingui, non obſtante longiſſimi etiam

etiam temporis,ac immemoriabili,imò 100. & plurium annorum præſcriptione , non obſtantibus aliquibus pactis directè vel indirectè talem facultatem auferentibus,quibuſcumque verbis, aut clauſulis concepta ſint. Cùm verò traditione pretij rei extinguendus erit , volumus per bimeſtre ante id denuntiari , cui pretium dandum erit , & poſt denuntiam,intra annum tamen,etiam ab inuito pretium repeti poſſe, & vbi pretium nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur. Volumus nihilominus quandocumque reditum extingui poſſe, præuia tamen ſemper denuntia , de qua ſuprà , & non obſtantibus his de quibus ſuprà, idque obſeruari mandamus etiam quod pluries ac pluries denuntiatum fuiſſet , nec vmquam ſequutus fuiſſet effectus.

Pacta etiam,continentia pretium cenſus extra caſum prædictum ab inuito , aut ad pœnam , aut ob aliam cauſam repeti poſſe omnino prohibemus,contractúſque ſub alia forma poſthac celebrandos fœneratitios iudicamus. Et ita (illis propterea non obſtantibus) quicquid vel expreſſè , vel tacitè contra hæc noſtra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat,à fiſco volumus poſſe vendicari.

Hanc autem ſalutiferam ſanctionem , nedum in cenſu nouiter creando , verumetiam in creato quocumque tempore alienando,modò poſt publi

publicationem conſtitutionis creatus ſit, perpetuò, & in omnibus ſeruari volumus. Declarantes pretium ſemel cenſui conſtitutum numquam poſſe ob temporum qualitatem ſeu aliud accidens augeri, vel minui. Hanc legem non extendimus ad contractus celebratos, ſed hortamur in Domino, vt piorum cenſuræ contractus ſubijciant: &c. Dat. Rom.

Primitiæ. vide tit. Decimæ.

PRIVILEGIVM.

PRiuilegia contra ius commune ſtrictè ſunt interpretanda. cap. 12. num. 79. Et ipſum ius commune continet multa priuilegia, ad pacandas conſcientias deſeruientia. cap. 25. num. 85. in fine. Priuilegia verò canonis & fori pertinent ad characterem ordinis. cap. 27. num. 202.

PRODIGALITAS *eſt vitium inclinans ad appetitum inordinatum effuſionis pecuniæ*, contrariatur liberalitati, & de ſe eſt venialis, niſi ad damnum proximi. nam tunc eſt mortalis. cap. 23. num. 69. 70. 37.

PROFESSIO, vide tit. Religioſus.

PROMISSIO.

DE promiſſione facta meretrici, & quomodo debet eã petere, vide Meretrix.

Pro

Promiſſio de re notabili obligat ſub mort. cap.17.num.6.7. Secus de promiſſione ficta. Peccátque mort. qui fictè promittit, ſi damnum ſequitur inde notabile tertio.cap.18. num.6.

Promiſſio ad mort. obligans *eſt vera, deliberata, voluntaria, nuda, rei licita, poſſibilis, & notabilis, quam mutatio rerum non eneruauit*, & comprehendit tam votum Deo factum, quàm promiſſum homini expreſſum, vel tacitum. cap.18.num.6. Et ad promiſſionem ſufficit, & requiritur eadem deliberatio quæ ad votum.num.7.

Promiſſionis cauſa principalis, ſi non fuit vera, non obligat, quando promittens noluit ſe obligare ſine tali cauſa.num.6. Imò ſi non exprimatur cauſa etiam vera, non obligat in foro exteriori, quia præſumitur animus non ſe obligandi.num.6.

Promiſſio nuda obligat iure naturali diuino, & canonico. Metu, vel dolo extorta non obligat in vtroque foro, niſi iuramentum adſit.num.7.

Promiſſio rei illicita vel impoſſibilis non obligat: nec quando venit notabilis mutatio rei, vel perſonæ: vel altera pars remiſit promiſſum: vel non impleuit id, ob quod facta eſt promiſſio.num.7.

Mutua promiſſio ſine reſpectu alterius promiſ-

promiſſionis, non deobligat vnum, quamuis alter non faciat promiſſum, nec vice verſa. ibidem.

De promiſſione facta Virgini defloratæ: vide Luxuria.

Propositvm virtuale vlteriùs non peccandi ſufficit ob defectum temporis, vel conſiderationis ad veram pœnitentiam, ſed per ſe requiritur formale. cap.1. num.10. 12. & propoſitum ſatisfactionis requiſitum ad Contritionem, ſufficit aliquando virtuale. num.15.43. Et idem ad attentionem diuini officij, & ad conficienda Sacramenta. Nou.num.13.

Proxeneta, vel licitator, recipiens aliquid ad vendendum, & retinens ſibi partem pretij, peccat mort. cum obligatione reſtituendi, niſi accipiat pro iuſto ſtipendio: modò non promiſerit ſe gratis venditurum. cap.23.num.97. Quòd ſi vendit plùs quàm certum pretium, illud plus poteſt ſibi accipere, ſi ea fuit mens Domini, vt illud pro ſtipendio accipiat: idem quando reddit ſua induſtria rem pretioſiorem, cùm tamen non teneretur ad hoc, poteſt exceſſum ſibi retinere. num.99.

Qui iuſto ſtipendio non contentus dixit Domino, neminem dare pluſquam centum, & accepta poteſtate dandi vendidit pro

Digitized by Google

centum & viginti,non poteſt retinere illud viginti:num.98.

Quando committit vſuram, quid reſtituet,vide,Vſura.3.

PVBLICVM, *eſt quod patet omnibus*: & eſt triplex, notorium, manifeſtum, famoſum. Notorium nititur ſcientia maioris partis communitatis:famoſum infamia orta ex vno ſciente, aut ex indiciis, vel præſumptionibus æquipollentibus illi. Manifeſtum, quod nititur fama maioris partis Communitatis orta à ſcientibus. cap.27. num.255.

Vt ſit publicum ſufficit eſſe tale viciniæ, aut Collegio, aut maiori parti eorum,ſaltem ſi inueniantur decem, in eod. cap. 27. num.255.

Actus qui eſt delictum, quamuis ſit publicus, non ſufficit, vt delictum dicatur publicum ſi aliàs eſt occultum, vt de celebrante publicè, qui occultè eſt excommunicatus.num:250.Nou.255.

PVNITIO, regulariter non debet dari alicui ex eo quo ſciat delictum parari, & non indicet: fallit tamen in filio, ſeruo, & ſubdito.cap.24.num.21.

In PVRGATORIO non detinetur defunctus,donec eius debita ſoluantur.cap.17. num.68.vide etiam.tit.Prædicator in fine.

QVAR.

QVARTA FVNE-ralis.

SOlita iam ante annos 40. ſolui Eccleſiæ parochiali, ſoluatur eidẽ, quamuis poſteà ſit conceſſa monaſterio. cap. 25. num. 138. ex Trid. ſeſſ. 25. cap. 13.

RAPINA.

RApina *eſt vi accipere, aut velle accipere aliquid*, & eſt peior quàm furtum, & diſtinctæ ſpeciei ab eo, & circumſtantia neceſſariò confitenda. cap. 17. num. 95.

RAPTOR eſt, qui extrahit fœminam inuitam de domo patris: item qui violenter extorquet copulam cum ea, ſiue ſit virgo, ſiue non. cap. 16. num. 3.

Contra raptorem ſtatuit Trident. ſequens decretum.

Decernit ſancta Synodus inter raptorem & raptam, quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit, nullum poſſe conſiſtere matrimonium. Quòd ſi rapta à raptore ſeparata, & in loco tuto & libero conſtituta illum in virum habere conſenſerit, eam raptor in vxorem habeat: ni-

hilominus raptor ipſe ac omnes illi, conſilium, auxilium, & fauorem præbentes, ſint ipſo iure excommunicati, ac perpetuò infames, omniúmque dignitatum incapaces, & ſi clerici fuerint de proprio gradu decidant. Tenetur prætereà raptor, mulierem raptam, ſiue eam vxorem duxerit, ſiue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare.cap.22.num.74.

RATIHABITIO.

DE futuro non ſufficit ad validitatem confeſſionis.cap.9.num.6.

Ratificans damnum ſuo nomine illatum, tenetur reſtituere, quando qui nocuit, non nocuiſſet niſi exiſtimaret, eum, cuius nomine nocuit, ratihabiturum. Secus ſi non factum fuit eius nomine, quamuis illi placeat damnum.cap.17.nu.133. Quod etiam confirmat in Nouo.

Ratihabitio damni retrotrahitur, & mandato comparatur: nam deiecit, qui mandauit vel ratum habuit. Quod habet locum tam in contractibus, & iudiciis, quàm in maleficiis, & delictis aliis, niſi quoad effectum fruendi libidine. Nou.num.133.

Ratihabitio habet vim augendi peccatum & inducendi pœnam: vnde ratificans percuſſionem

ſionem clerici ſuo nomine factam, eſt excommunicatus. ibidem. Et ratificans deformationem ſuo nomine factam eſt irregularis. cap. 27. num. 233. Et omnis ratihabens delictum ſuo nomine factum, puniendus eſt pœna, licet non ſemper ordinaria. Nou. cap. 17. num. 133.

. Ratificans iniuſtam acceptionem ſuo nomine factam, peccat & tenetur reſtituere, niſi accipiens reſtituat. Qui verò ratificat incendium ſuo nomine factum, tenetur reſtituere domum incenſam, id eſt, damnum illatum: non tamen tenetur in vtroque foro ad pœnam inflictam, vel infligendam, niſi poſt condemnationem iudicis. in Nou. cap. 27. num. 233.

Quando concurrunt duo ad ratihabitionem, ſcilicet, quòd opus fiat nomine ratihabentis, & quòd ipſe potens ſit mandare fieri delictum, antequam fieret, tunc ratihabitio mandato comparatur, & inducit pœnam: ſecus ſi altera vel vtraque conditio deſit. ibid.

Infans & furioſus, ſi peruenientes ad vſum rationis, ratificant delictum ſuo nomine factum, peccant, ſed non incidunt in pœnam. ibid.

Ratificans deformationem, non ſuo ſed alterius nomine factam, peccat mort. ſed

non eſt irregularis.ibid.

Reatvs. vide Peccatum I.

Reconciliatio.vide,Eccleſia.

RECOMPENSATIO.

PEccat mortal. occultè accipiens, quod ſuum eſt, cùm poſſet commodè per iudicem recuperare: & ſi non poſſet, tamen aduertit magnum oriturum ſcandalum, vel damnum habenti illud in depoſitum, vel pignus: non tamen tenetur reſtituere. Nec peccat accipiendo per ſe, quando ceſſant hæc damna, aut non poteſt commodè per alium: dummodò debitum ſit liquidum de iuſtitia, & debitorem moneat, illum ſibi iam nihil debere. cap. 17. numer. 113. 114. 135.

Accipiens clàm rem depoſitam apud Ioannem, pro eo, quod Ioannes debet illi, tenetur reddere, vel manifeſtare ob excommunicationem latam contra id accipientem, vel ſcientem. cap. 17. num. 114. 115. 135. De ſimili excommunic. vide, Excommunicatio. II.

Occultè accipiens, ſed iuſtè, quod ſuum eſt, bene poteſt reſpondere etiam per iuramentum, ſe neſcire, intelligendo intra ſe, neſci

neſcire aliquem, qui malè acceperit. num. 116.

Regulariter loquendo tertia perſona non debet accipere, etiam occultè, id quod eſt debitoris, & non vult reſtituere, nec commodè compelli poteſt vt reſtituat. num. 117. ecus in vxore, vt dicetur. tit. vxor. Qui occultè accipit, quod dubitat eſſe ſuum, tenetur reſtituere durante hoc dubio. num. 17.

Recompenſatio non habet locum in inriis verborum. cap. 18. num. 46.

RELIGIO.

ELIGIO ſæpè ſignificatur ſub nomine pietatis, atque eſt pars Iuſtitiæ an- 1. cap. 14. num. 1. 2. eſt maxima inter vir- s morales. cap. 11. num. 21.

t autem *virtus inclinans ad honorem & Dei, tamquam principij à quo ſumus, & o viuimus*: & præcipitur in Scriptura. 4. num. 1. cap. 11. num. 19. 22.

ſæ autem religionis quatuor ſunt ſpe- Pernicioſus, vel ſuperfluus cultus Dei. lolatria. III. Diuinatio. IV. cultus us creaturæ ad directionē noſtram.

Omnes hæ ſpecies ſunt de ſe mortales: excepta prima, cùm eſt ſuperflua, non tamen contraria legi diuinæ, vel humanæ: & quarta, bona fide, vel præ ignorantia, quæ tantùm ſunt veniales. cap. 11. num. 21. 24.

RELIGIOSVS I.
in communi.

RELIGIOSVS D. Benedicti tenetur confiteri vnoquoque menſe. cap. 2. n. 6.

Religioſus, cui ex ſtatuto ſuæ religionis, & mandato ſui Superioris, prohibitum eſt audire confeſſiones, poteſt abſoluere, à venialibus validè, ſed non licitè: ſi verò non prohibetur, poteſt etiam licitè. cap. 4. num. 6. etiam ſine licentia. ibid.

Religioſi qui virtute ſuarum bullarum poterant ante Trident. confiteri clericis ſæcularibus, poſſunt etiam modò. cap. 4. nu. 2.

Dubitans de ſua idoneitate ad munus confeſſionis: ſed iuſſus bona intentione à prælato ſuo, licitè poteſt audire; & prælatus etiam id præcipere ſi iudicat eum dignum. num. 6. Ad quid poſſit obligari per prælatum. vide Prælatus.

RELIGIOSVS II. Quoad ingreſſum.

Solum

Digitized by Google

Solum propoſitum ingrediendi religionem non facit votum, quamuis induat habitum, cap.12. num.26.

Peccat mort. retrahens alium ab ingreſſu, vel extrahens poſt ingreſſum religionis: non tamen tenetur ingredi pro eo. nu.44.

Non peccat neque incidit in cenſuram iuſtis de cauſis retrahens, vel extrahens à religione. num.45.

Peccant mort. parentes, vi vel dolo extrahentes filium poſt ingreſſum religionis cùm iam haberet ætatem ſufficientem ad ingrediendum. cap.14. num.17. §.5.

Circa eos qui cogunt alios ingredi religionem, vel terrent ab ea; ſtatuit Trident. equens decretum.

Anathemati ſancta Synodus ſubiicit omnes, r ſingulas perſonas, cuiuſcumque qualitatis el conditionis fuerint, tam clericos, quàm icos, tam ſæculares quàm regulares, atque am qualibet dignitate fulgentes, ſi quomo-umque coegerint aliquam virginem, vel vi-am, aut aliam quamcumque mulierem in-im, præter quàm in caſibus in iure expreſ-ad ingrediendum monaſterium, vel ad ſuſ-ndum habitum cuiuſcumque religionis, ad emittendam profeſſionem, quique lium, auxilium, vel fauorem dederint, ue ſcientes eam non ſponte ingredi mo-

naſterium, aut habitum ſuſcipere, aut profeſſionem emittere, quoquomodo eidem actui vel præſentiam, vel conſenſum, vel auctoritatem interpoſuerint. Simili quoque anathemati ſubiicit eos, qui Sanctam Virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquomodo ſine iuſta cauſa impedierint.

Ingredi, vel inducere ingreſſum ad religionem, in qua malè viuitur, peccatum eſt. cap. 12. num. 45. 46. Et qui offert filium, vbi laxè viuitur, peccat. num. 51.

Per ingreſſum religionis laxæ non ſatisfit voto de ingrediendo religionem in communi facto. Quòd ſi talem laxam vouit, non tenetur ingredi eam, dum non eſt ſpes reformationis. num. 46.

Perſuadere alicui vt voueat ingreſſum religionis laxæ, non eſt laudabile. num. 46.

Qui ante Trid. clam contraxit, & conſummauit, & poſteà, quia id negauit in iudicio, ipſa nupſit alteri, non poteſt ipſe ingredi religionem. Quòd ſi ille alter moriatur, tenetur ipſe accipere eam, etiam poſt profeſſionem. cap. 22. num. 24. Quando tenetur filius ingredi, vel egredi religionem, ob neceſſitatem parentum, vide filius.

RELIGIOSVS III.

Quoad profeſſionem.

RELIGIOSVS profeſſus fornicans tenetur confiteri circumſtantiam perſonæ. cap. 6. num. 11.

Profeſſio facta ab excommunicato valet. cap. 9. num. 3.

Prælati non debent credere religioſo iuranti ſe fictè emiſiſſe profeſſionem: imò malefacient id credentes ſine coniecturis. cap. 12. num. 27.

Trident. Statuit circa profeſſos volentes egredi.

Quòd nullus regularis prætendens profeſſionem fuiſſe nullam, voléńſque habitum dimittere, vel etiam cum illo ſine licentia diſcedere, audiatur niſi intra quinquennium à die profeſſionis, & tunc non aliter quàm cauſa cognitâ coram Superiore, & Ordinario. Quòd ſi ante habitum dimiſerit, nullatenus ad allegandum quamcumque cauſam admittatur, ſed ad monaſterium redire cogatur, & nullo priuilegio ſuæ religionis gaudeat. Nullus etiam regularis cuiuſuis facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem, neque detur cuicũque regulari facultas occultè ferendi habitum ſuæ religionis.

Peccat

Peccat mort. profeſſus, qui eo quòd non viget obſeruantia religionis, non ſeruat ea quæ obligant ſub mort.cap.12.num.50.

Excuſatur tamen ob impletionem eorum, quæ nec ſunt votorum eſſentialia, & iam deſueſcunt, per priuilegia, vel conſuetudinem, vel tolerantiam prælatorum. ibidem.

Quando poſſit egredi ob neceſſitatem parentum.vide tit. Filius.

RELIGIOSVS IV.

Quoad paupertatem.

RELIGIOSVS peccat mort.prodigens bona habita ante profeſſionem, vel acquiſita poſt eam:& hoc regulariter loquendo.cap.17.num.24.

Religioſus cum licentia prælati ſtudens, vel peregrinans; poteſt dare eleemoſynam in caſu extremæ aut magnæ neceſſitatis.numer. 105.

Licitè poteſt gaudere de auctione pretij tritici à ſuo Abbate ei pro ſuo victu cõceſſi. cap.20.num.3.

Religioſus iam moriturus poteſt declarare ſuam voluntatem in diſtribuendis rebus

bus ſuo vſui deputatis, non tamen per modum vltimæ voluntatis.cap.27.num.260.

RELIQVIAS falſas ponens adorandas pro veris, peccat mort. Idem qui vtitur falſis,vel veris pro turpi quæſtu : vel nouis nōdum approbatis ab Epiſcopo : aut vtens reliquiis etiam veris,vana obſeruatione & ſuperſtitione.cap.11.num.35.& num.6. & cap. 17.num.169.

RENVNTIATIO, facta ſponte à filio cum iuramento,obligat in conſcientia licèt enormiſſimè lædatur:Secus in foro exteriori,vbi præſumetur dolus.cap.17.num.152.

De renuntiatione beneficij ad cuius titulum aliquis ordinatus eſt. vide tit. Beneficium. & tit. Ordo.

REPETITIO non poteſt fierì de dato ob delictum. Imò nec de dato ob actum turpem libidinis.cap.17.num. 39.§.2. Secus de dato pro ludo,contra leges Hiſpaniæ. ca. 20.num.17.

Poteſt repeti quicquid datum eſt viro vel fœminæ,ne faciat id quod aliàs tenetur non facere, vel vt faciat quod tenetur ex iuſtitia vel alia quacumque virtute facere. cap. 17. num. 33.

REPRESALIAS concedens, vel extendens ad Eccleſiaſticos, vel eorum bona, manet excommunicatus, niſi intra menſem

reuo

reuocauerit.cap.27.num 136. Quod habet locum tam in iis quæ iniuſtè conceduntur quàm in iis quæ iuſtè, contra gentem vel ciuitatem, vnde eſt clericus, vel Eccleſia.

Concedere repreſalias, pertinet ad Superiorem concedentem; & extendere, ad inferiorem, cui conceditur.

Qui concedit eas contra bona vnius clerici, propter ſibi debita, iudicans hoc conuenire, non incidit in cenſuram. Sed ob debita clerici vnius Epiſcopatus, non poſſunt concedi contra bona alterius clerici eiuſdem Epiſcopatus. cap.27. num. 136.

RESIDENTIA.

CIRCA reſidentiam ſtatuit Trident. ſequentia.

Epiſcopus vel eo Superior ſine iuſta cauſa ſex menſes abſens ab Epiſcopatu amittat quartam partem. Si alios ſex menſes, alteram quartam partem. Si vltra, denuntietur Papæ. Beneficiarij cogantur reſidere ſi requiritur eorum præſentia perſonalis. Priuilegium in abſentia percipiendi fructus nulli proſit, niſi de rationabili cauſa ab ordinario approbanda, fuerit conceſſum: & tunc pro illius abſentia alius ab Epiſcopo

Epiſcopo ſubſtituatur, cum ſtipendio aſſignato fructuum. Cauſa licita abſentia Epiſcopi approbetur à Papa, vel à metropolitano, vel ab Epiſcopo antiquiori, à quo etiam Metropolitani approbetur. Abſentia ob bonum reipub. Epiſcopatui adiunctum licita eſt. Item abſentia, per duos aut tres menſes, Epiſcopi, eius conſcientia relinquitur. Vltra hos abſens non retinet bona conſcientia fructus, nec debet frui eis. Quod etiam procedat ad Beneficiarios curatos: qui ſi licitè & cum licentia Epiſcopi abfuerint, prouideatur pro eis alius Subſtitutus, cum debita mercede. Licentia abſentiæ vltra bimeſtre niſi ex graui cauſa & gratis non detur. cap.25. num.121.

Parochus cum iuſta cauſa poteſt abeſſe etiam ſine licentia ſcripta. Quodlibet beneficium etiam tenue exigit reſidentiam. Et peccat mort. qui non reſidet in beneficio ſine iuſta cauſa. Quinque cauſæ poſſunt excuſare abſentem. I. auditio Theologiæ vel iuris pontificij ad quinquennium, vel prælectio vtriuſque quamdiu durauerit. II. Obſequium Epiſcopi, vel Eccleſiæ. III. Obſequium Papę. IV. Legitima licentia. V. conſuetudo honeſta. cap.25. num.121.

Qui beneficiarius abeſt, curet ne beneficium fraudetur obſequio: & qui ſine licentia, vel cauſa iuſta non reſidet, peccat, & tenetur

netur reſtituere ſecundùm Trident. nu.121.

Reſidentia Epiſcopi,& parochi eſt de iure diuino. ibidem.poſt medium.

Capellani Regis non reſidentes gaudent fructibus ſicut Capellani Papæ, ſi habent eadem priuilegia. Ibidem.

Maior abſentia permittitur dignitatibus & Canonicis quàm parochis.num. 136.

RESTITVTIO I. in ſe.

RESTITVTIO eſt *actus iuſtitiæ commutatiuæ quo redditur alteri quod ſuum eſt*.Et eſt duplex: Formalis, quæ eſt reddere alij quod ſuum eſt,vel iuſtè ei debetur: virtualis,quæ eſt reddere alteri condonationes & ſatisfactionem.cap.17.num.6.& 11.

Reſtitutionis neceſſitas,& obligatio naſcitur ex violatione legum iuſtitiæ veræ & ſpecialis, quæ tranſgreſſio per ſe ordinatur ad oblationem rei alienæ:non tamen oritur ex tranſgreſſione charitatis,& aliarum virtutum à tali iuſtitia diſtinctarum, quia per ſe non ordinantur ad talem rei ablationem. cap.17.num.11.

RESTI

RESTITVTIO II.

Quis debeat reſtituere.

RETINENS rem alienam, ſiue bona fide, ſiue mala, tenetur reſtituere. Sed cum differentia.

Qui enim accepit & retinet bona fide rem, ſi eā amiſit, vel abſque eius culpa periit, ſatisfacit reſtituendo id in quo factus eſt locupletior. Et qui bona fide emit rem à non Domino, tenetur illam reddere ſuo domino, poſtquam reſciuerit, etiam non reddito pretio pro eo dato. ſi autem compareat venditor, ſufficit reddere illi, & recuperare pretium. num. 9. Si res amiſſa eſt, vel data, tenetur dare, id quo factus eſt locupletior, id eſt, pretium quod pro illo habuit. Et ſi in nihilo factus eſt locupletior, ad nihil tenetur domino, neque alteri, cui bona fide venderet illud, eodem, vel minori pretio, quo emerat. Quia nil amplius quàm ſuum habet. ſi plus autem venderet quàm emiſſet, tenebitur illud plus reſtituere, aut aliud pro eo, quia quoad illud alienum retinet. ca. 17. num. 7. 8.

Qui occidit, vel percutit animal proximi, vel ſeruum, tenetur Domino reſtituere, quā-

tum valet, aut quantò minoris valet propter deformitatẽ relictã ex vulnere. cap. 15. num. 20. 22.

Percutiens iniuſtè hominẽ liberum, tenetur illi reſtituere impenſas curationis, & ſtipendia, quæ ſanus lucri faceret tẽpore curationis: imò & tẽpore totius vitæ, ſi factus eſt inhabilis ad lucrifaciendum. ca. 15. n. 23. quia reſtitutio etiã habet locum in homicida damnato per iudicem: vnde ſi ſuſpendatur, tenentur eius hæredes reſtituere. num. 22.

Ob deformitatem vulneris libero inflictã, nil tenetur reſtituere, quia corpus liberum nullam habet æſtimationẽ. Imò qui occidit hominẽ liberum non tenetur reſtituere pro eius vita. Bene tamen pro impenſis Curationis, & pro damno, quod filij, & hæredes paſſi ſunt, tum etiã expenſas moderatas funeris. ca. 15. num. 20. Nouo num. 22.

Inter eos qui iniuſtè hominem occidunt computandus eſt ille, qui occidit excedendo debitum modum ſuæ debitæ defenſionis, ſaltẽ ſi peccauit mort. nam & iſte ad tantam tenetur reſtitutionem, ſicut voluntariè occidens. ca. 15. num. 22. quod magis explicatur tit. homicidium. lit. M.

Qui dolo vel fraude inducit alium ad peccatum m. ſicut pater, vel Dominus, tenetur de iuſtitia inducere illum ad veram pœnitentiam:

nitentiam:ſecus ſi ſine tali dolo, & de aliis qui tantùm ex charitate debent id facere. cap. 14. num. 45.

De dante bona fide pecuniam adulterinam,&c. vide tit. moneta,& pecunia.

Qui mala fide accipit rem alienam, aut eadem mala fide emit illam à non Domino, tenetur illam reſtituere in totum Domino. cap. 17. num. 9.

Transgreſſio charitatis & miſericordiæ non inducit reſtitutionem, quamuis alius damnificetur. ca. 17. num. 11.

Obligatus ex quaſi delicto tenetur reſtituere, vt iudex ferens iniquam ſententiam ob ignorantiam, vel imperitiam iuris. cap. 17. num. 11.

Qui conſentit delinquenti aliquo ex nouem modis relatis tit. Participatio, tenetur reſtituere:ſed diuerſimodè:nam faciens, tenetur ſemper, & in totum reſtituere:at verò iubens, conſulens, conſentiens ſimpliciter, recipiens, laudans, vel participans tantum, tenentur ad reſtitutionem eius quod peruenit ad eos, & cuius fuerint cauſa ſine qua delictum non fuiſſet factum. Deniquè, tacens, obſtans, & non manifeſtans, ſolum tenentur, quando ad id obligantur ex officio, quamuis fraudulenter, & mala voluntate id omittant. num. 18.

Tenetur reſtituere occidens proximum iuſſu alterius,& famulus vſurarij, quia ſunt facientes,iubentes verò ſunt tamquam conſentientes.num. 19.

Qui inuenit furem furantem à ſuo vicino, & accepit aliquid à fure,vt taceret, non tenetur reſtituere,quod fur furatus erat,nec quod accepit à fure ſi erat furis, dummodo non teneretur ex officio clamare. Imo non tenebitur reſtituere,quamuis vicino damnificato interroganti, vtrùm viderit aliquid reſpondeat ſe nihil vidiſſe. num.20.21. Tenentur ex officio iudices clamare,& patres, & tutores,quoad bona filiorum, vel minorum. Non tamen tenetur iudex obſtare imminente quolibet periculo mortis, vel vulnerum:nec cum periculo vitæ, vel ſtatûs,tenetur ſeruare vitam, vel bona alterius, ſed ſic Rempublicam. ibidem.

Qui non obſtat maiori parti Capituli, vbi plura ſuffragia vincunt, quamuis peccet conſentiendo delicto aliorum, non tenetur reſtituere, quando ſuffragia ſemel data non poſſunt reuocari. Idem quando, qui ſuffragatur,credit maiorem partem propter ſuum ſuffragium non mutaturam ſententiam:ſecus ſi crederet mutaturam.num.21.ca.17.

Confeſſarius qui per ignorantiam craſſam abſoluit ante reſtitutionem, vel antequam

quam eam præcipiat pœnitenti ad id parato, tenetur reſtituere, ſi credit quòd niſi reſtitutionem præciperet, pœnitens non reſtitueret, & ſi præciperet, ſic. Non tamen tenetur ſi id omiſit ob obliuionem, vel quia credidit id pœnitenti curæ fore. numer. 22.

Qui accipit aliquid iniuſtè ex voluntate dantis, ita vt verſetur ex vtraque parte turpitudo, non tenetur reſtituere ex præcepto. num. 30.

De meretrice, aut alia fœmina accipiente ab amico ſuo per blanditiam, vel dolum: vide, Meretrix.

Viri etiam religioſi non tenentur reſtituere quod accipiunt à fœminis. num. 34. §. ſecundo ideo.

Tenetur reſtituere qui accepit aliquid, ne inferret damnum aliquod contra iuſtitiam. num. 29. Item qui accipit, vt bene fungatur ſuo officio. num. 31. §. 5.

Qui accipit aliquid turpiter, à dante iuſtè, tenetur reſtituere, vt miniſtri iuſtitiæ, & alij, qui tenentur illud facere ex iuſtitia aut alia virtute. Secus ſi teneatur ſolo debito honeſtatis, & non legali. num. 37.

Tenentur tamen illi in conſcientia, quando qui dedit, repetit ſaltem extra iudicium, & non ante. Nam quamdiu non

Digitized by Google

repetit, videtur conſentire, vt alter retineat. num. 34. in principio.

Expendentes fructus beneficiorum in vſus prophanos, & ab eiſdem accipientes peccant, & tenentur reſtituere. num. 94.

Prælatus vel dominus habens ius conferendi beneficium Eccleſiaſticum, aut officium publicum, peccat, & tenetur reſtituere quamuis ſit Papa, ſi confert illud indigno: reſtituet autem non digno, vel digniori prætermiſſo, ſed Eccleſiæ, vel Reipublicæ, cui damnum intulit. num. 96.

Qui eſt cauſa, quòd aliquis mulctetur pœna iniuſta, vel quòd non conſequatur ſuum ius, tenetur reſtituere. num. 97.

Qui ſibi accipit de naufragio, quid faciet vide tit. naufragium: Et de ſoluente iniuſtè, carcere detentum, vide tit. Carcer.

Qui fingens paupertatem, aut aliam neceſſitatem, vt accipiat eleemoſynam, accipit eam, tenetur reſtituere non danti, ſed pauperibus, aut piis operibus. Secus ſi ſimulatio non fuit cauſa finalis ſed tantùm impulſiua ad paruas eleemoſynas. ca. 17. num. 107.

Tenetur reſtituere qui non ſoluit famulis totum precium, quod eis debet ex conuentione expreſſa, vel tacita. num. 108.

Accipiens aliquid occultè ab eo, cui non diſpliceret

diſpliceret ſi manifeſtò acciperet, ſed ſic ob occultam acceptionem, peccat venialiter, ſed ad nil tenetur, vt filij, & ſerui. Quòd ſi accipiat ad donandum, vel vendendum, peccat mortal. & tenetur reſtituere. num. 139.

Qui obligauit aliqua via magnatem vt ſibi conferat officium pretio æſtimabile, non tenetur reſtituere id quod ex tali officio lucratur. num. 222. & Nou. 223.

De conſumente rem alienam in extrema neceſſitate, vide, neceſſitas: de ſtupratore Virginis vel fœminæ, & de meretrice vide Luxuria.

De accipiente ne accuſet, vide Accuſatio; de extorquente per metum, tit. metus: de Iudice iniquè iudicans. tit. Iudex. de Caupone, & de filio adulterino, vide Caupo, & Adulterium.

DE IMPEDIENTE *bonum alienum.*

§.

ILLE ſolus, & omnis impediens bonum alienum tenetur regulariter reſtituere, qui impedit alium à conſequendo officio,

vel beneficio, vel alio bono ad quod habebat ius in re, vel ad rem, vel ſi impedit contra iuſtitiam, vel per vim, metum &c. (quamuis ille non habeat tale ius) tenetur reſtituere: aliàs non, quamuis mala intentione faciat. ca. 17. num. 69. & 74. & 97.

Qui blanditiis, abſque metu, & dolo facit teſtamentum, vel legatum transferri in alium, non tenetur reſtituere: ſecus ſi per vim, dolum vel mendacium, vt dicendo non eſſe cognatum, eſſe ignarum, malum & cæt. ſed nec tunc tenetur reſtituere quantum impediuit, ſed iudicio boni viri. num. 73. De iure in re, vel ad rem, vide tit. ius.

Qui eſt cauſa vt aliquis iniuſta pœna mulctetur, vel non conſequatur ſuum ius, tenetur reſtituere. num. 97.

Qui impedit laborem agricolæ iniuſtè, tenetur reſtituere. num. 74.

Qui prohibuit venditionem, vel piſcationem, peccat, & tenetur reſtituere lucrum, quod veriſimiliter impediuit. numero 120.

Quinque conditiones requiruntur, vt quis iuſtè poſſit venatum aut piſcatum prohibere. I. Auctoritas regia iuſta: vel conſenſus populi liberà metu: vel præſcriptio canonica ſine vi & metu introducta.

II. Vt

II. Vt ob occaſionem ferarum extra loca prohibita, non puniat eos, qui non procurant dolis eas è prohibito loco extrahi, vt extra illa eas capiat: aliàs enim punire poſſet. III. Vt prohibeat in ſuis propriis prædiis: quamuis ſufficit, vt Domini aliorum ſua ſponte in id conſentiant. IV. Vt reſtituat omne damnum, quod illæ feræ alienis prædiis faciunt, quorum Domini in damnum eorum non conſentiunt, quamuis in aliorum damnum conſentiant. V. Vt caueat prohibens, ne ſubditi timentes eum, & miniſtros eius, & fugientes odium, & indignationem, & minas eorum, quia eis ſæpe opus habeant, petere non audeant, qui peterent ab aliis ſibi paribus: quia eiuſmodi metus, etiam ſi alioqui non eſſet omnino iuſtus, inducit obligationem reſtituendi. cap. 17. num. 120. 121.

De participante in damno dato. vide, Damnum.

RESTITVTIO III. Quid ſit reſtituendum. Regulariter loquendo reſtituenda eſt res ipſa aliena, vel ſi ea non poteſt, eius æſtimatio. Non tamen eſt reſtituenda in ſua ipſa ſpecie, quando ex hoc manifeſtaretur peccator occultus, vel ſequeretur aliud graue damnum. cap. 17. num. 24.

RESTITVTIO IV.

Quantùm eſt reſtituendum.

QVI mala fide inuitatur ad cœnam de aliqua re furtiua, tenetur reſtituere, quantum comedit: Si verò bona fide, id quod ſubtraxit proprio ſumptui, quia in eo factus eſt ditior: quòd ſi nihil ſubtraxit,ad nil tenetur.idem de vtente veſte aliena.cap.17.num.9.

Qui mala fide recipit, vel retinet rem alienam, tenetur eandem reſtituere ſi poteſt: ſin minùs, tantum quantò pluris valuit à tempore iniuſtæ acceptionis vel retentionis, quamuis abſque ſua culpa perierit.num. 10. Niſi Dominus legitimè oblatam noluerit accipere. Tunc enim ſatisfaciet reſtituendo, quantùm valuit tempore quo accepit. numero decimo, & vigeſimo ſexto.

Faciens damnum ſemper tenetur reſtituere in totum: ſed iubens, conſulens, conſentiens ſimpliciter, recipiens, laudans, vel participans, ſolùm id, quod peruenit ad eos:& cuius fuerunt cauſa, ſine qua delictum

lictum non fuiſſet factum. capite decimo ſeptimo num. 18.

Iuuans cooperando, quando fuit cauſa ſine qua nihil damni fuiſſet illatum, tenetur reſtituere totum: quando verò fuit cauſa ſine qua pars damni non fuiſſet facta, tenetur illam partem: quando non fuit cauſa ſine qua non fuiſſet illatum totum damnum, tenetur reddere id, quod ad ipſum peruenit: & ſi tunc nihil ad eum peruenit, ad nil tenetur. numero vigeſimo.

Qui cum multis pergit ad furandum, tenetur reddere id, quod ad eum peruenit, & id cuius fuit talis cauſa, ſine qua non fuiſſet factum furtum. numero 130.

Reſtituendi ſunt fructus rei alienæ fructuoſæ habita ratione bonæ vel malæ fidei. Si non eſt fructuoſa, non eſt reſtituendum id, quod induſtria poſſidentis lucratum eſt. Et qui locat torquem aureum alienum, & latro, & vſurarius aliena pecunia lucrantes, non tenentur reſtituere pretium locationis, aut pecuniæ, niſi ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis. num. 25.

Qui

Qui furatur equum ſolitum locari, tenetur reſtituere lucrum quod ceſſauit Domino.num.26.

Filius putatiuus credens ſe non eſſe legitimum, non tenetur reſtituere fratribus legitimis, tantum quantum valebat hæreditas;nec quantum reſtituendum eſſet,ſi poſtquam eſſet acquiſita tolleretur ab eis, ſed multò minùs ad arbitrium boni viri. cap. 16.num.48.§.8.

Quantitas debiti certa,tota eſt reſtituenda,incerta verò qualis eſt damni, vulnerum, fructuum ſperatorum, ſeminum ſatorum, intereſſe amiſſi,ad arbitrium boni viri conſideratis circumſtantiis.cap.17.num.27.

Qui per iniuſtitiam impediuit aliquem à conſequendo aliquo bono,non tenetur reſtituere,quantum impediuit,ſed iudicio boni viri.num.73.

Fur tenetur reſtituere etiam impenſas factas à Domino in quærenda re ſibi furto ſublata,eas nempe,quas vir prudens debuiſſet facere. Malefactor autem tenetur reſtituere intereſſe damni etiam extrinſecum. num.140.

RESTI

RESTITVTIO. V.

Cui ſit reſtituendum.

RES aliena regulariter eſt reſtituenda Domino abſoluto, vel diſpẽſatori. Item creditori pignus, & depoſitario, ſartori, fulloni, commodatario (qui etiam appellatione Domini intelliguntur) eſt reſtituenda res eorum cuſtodiæ commiſſa, non eius Dominis. In foro tamen conſcientiæ poteſt reſtitui veris Dominis, cum cautione ne cuſtodes patiantur aliquod damnum. num. 28. Quòd ſi ſuſpicio adſit quòd cuſtos non reddet Domino, reſtituenda erit Domino. ibidem.

Res Eccleſiæ ablata reddenda eſt eius prælato, quamuis ſit diſſipator, dummodò non ſit ſuſpenſus, nec habeat coadiutorem: ſatiùs tamen reſtitueretur ipſi Eccleſiæ. numer. 29.

Aliquando res non eſt reſtituenda Domino. I. Quando Dominus eſt furioſus, prodigus, vel ſub tutore aut curatore. II. Quãdo ignoratur Dominus rei. III. Quando Dominus ita diſtat, vt ad eum mitti non poſſit. IV. Quando res furtiua accepta à fure, furi reſtituenda eſt, niſi ceſſantibus aliis incommodis reſtituatur Domino: & ſuffi

ſufficit reſtituere illi, cui fur mandauit.cap. 17.num.29.§.1.vſque ad 5.

Damnum datum alicui inuito,vt per furtum, rapinam,vim,aut metum ſaltem reuerentialem, vel acceptum,ne faceret aliquod damnum contra Iuſtitiam, reſtitui debet damnificato.num.30.§.1.

Acceptum ad patrādum aliquod malum, ſi malum non ſequatur, reſtituendum eſt danti.num.3.§.4.

Qui accipit aliquid,vt fungatur bene ſuo officio, tenetur reſtituere danti. nu.31. poſt §.5. & idem de illo qui accipit iniuſtè & turpiter à iuſtè dante(ſicut miniſtri iuſtitię.) num.33.

Qui accipit aliquid ad faciendum,quod ex iuſtitia tenetur, quid faciet, vide Reſtit. II.

Qui bona fide emit rem à non Domino, tenetur poſtquam reſciuerit, reddere vero Domino, etiam non recuperato pretio. num.8. Si verò compareat venditor, ſufficit illi reddere, & recuperare pretium.num.9.

De Prælato conferente beneficium indigno, vide Reſtitutio. II.

Pauper fictus accipiens eleemoſynam,tenetur eam reddere non danti, ſed pauperibus.num.107.

RESTITVTIO VI. *Vbi ſit facienda.*

Reſti

Reſtitui debet, vbi res aliena ſita eſt, ſi bona fide poſſidetur. num. 42. Et ſi res debetur ex contractu vel quaſi contractu, facienda eſt in loco expreſsè vel tacitè deſtinato ſolutioni, dummodo petita extra locum deſtinatum non damnificet creditori, nec debitori. num. 42. & ſi locus non fuit deſtinatus, facienda eſt in loco, vbi petitur, coram iudice competente. ibid.

Reſtitutio debita ob delictum, vel quaſi delictum, facienda eſt, in illo loco vbi Dominus nulla expenſa, vel àlio onere grauetur, ſiue fiat, vbi res accepta fuit, ſiue vbi eſt Dominus, ſiue in alio loco, ad quem Dominus tranſtuliſſet. Sufficitque reſtituere vbi Creditori placuerit. num. 43.

RESTITVTIO VII.

De modo, & ordine reſtituendi.

QVomodo reſtituet lædẽs in bonis corporis, vel animæ, vide Reſtitutio II.

Reſtitutio fiat occultè, ſi delictum eſt occultum; & generaliter eo modo, quem cauſa debiti requirit. cap. 27. num. 44.

Quando omnia debita non poſſunt reſtitui, reſtituantur prius certa, quàm incerta: niſi res incerta permaneat in ſpecie. n. 47. 48.

In

In bonis certis ſeruandus eſt hic ordo. I. Vt reſtituatur Domino ſuum permanēs in ſpecie. I I. Soluendum eſt venditori pretium rei permanentis penes emptorem. nu. 49. Idem eſt de eo, quod datur titulo oneroſo, non tamen habet venditor hoc priuilegium in pecunia habita ex re vendita, nec emptor in pecunia habita ex noua eiuſdem rei venditione, nec in eo quod per illius permutationem habuit. quoniam nec pretium, nec habitū, propter permutationem in ſingularibus actionibus ſuccedit in eius locum. num. 50. I I I. Fiet his quibus bona fuerunt expreſsè obligata: deinde dos, & fiſcus præferuntur hypothecis tacitis anterioribus: non tamen expreſſis anterioribus; ſed bene poſterioribus. num. 50. I V. Tacitæ hypothecæ, & hæ ſuo ordine: deinde Depoſitarij, niſi quando depoſita fuit pecunia, ad negotiandum, & vt ſoluerentur vſuræ, vel intereſſe. num. 51. V. Habentibus priuilegium perſonale, quo præferantur aliis ſine obligatione reali. V I. Creditoribus non habentibus hypothecam expreſſam, nec tacitam, nec priuilegium perſonale: & his ſine ordine temporis reſtituendum eſt pro rata, quod ſupereſt, deductis tamen in primis moderatis impenſis funeris, & neceſſariis publicationis, & copiæ teſtamenti,

menti, & aliis ad aditionem hæreditatis neceſſariis.num.51.

Dans mutuum ad reficiendam aliquam poſſeſſionem, vel nauim, præfertur in pretio habendo ex tali re omnibus habentibus hypothecam bonorũ domini illius rei.num.52.

Peccat debitor non ſeruans ordinẽ prædictum, niſi aliquis creditor ſit diligentior reliquis, in petendo in iudicio, vel extra; tunc enim poteſt & debet priùs illi ſoluere, dummodò reliqui non ſint magis priuilegiati.num.52.

Si ſatisfactis creditoribus priuilegiatis ſuperfuerit aliquid pro rata parte nominum, diuidetur inter creditores non priuilegiatos, niſi ſint aliqua ſtatuta in contrarium.num.53.in Nouo.

Creditor non priuilegiatus, ſed diligentior in petendo fit potior cæteris non priuilegiatis, ob ſuam diligentiam, & huic petenti debet debitor ſoluere priùs quàm priori Creditori non priuilegiato, nec petenti ante.Nou.53.

Atque regula iuris, *Qui prior eſt tempore, potior eſt iure*, intelligitur, quando cætera ſunt paria. Vnde creditor qui inter alios creditores ſibi pares, eſt diligentior in petendo, excipitur ab illa, quia ſua diligentia fecit illum potiorem reliquis, atque ſic iam

Digitized by Google

non ſunt cætera paria. Nou. num. 53. §. 4.

Debitor debens creditoribus chirographariis nullatenus priuilegiatis, & ſua tantùm ſponte ſine coactione, iuſſu, aut petitione, ſoluens poſteriori, peccat grauiter, cum obligatione reſtituendi, quia fraudat priorem, ea parte, quæ illum contingeret, ſi bona vænirent, & ſoluit alteri, quod alteri debetur. Et multò magis damnandus eſt, qui videns ſua bona diuidenda eſſe per iudicem ob aliquam eius cauſam, pro rata inter creditores iuxta iuris ordinem, illa ſoluit integra creditoribus non priuilegiatis. Et idem dicendum de creditore quoad peccatum & reſtitutionem, quod dicitur de debitore. Nam tunc creditor incidit in hæc duo, vel non incidit, petendo, vel recuperando, quando debitor incidit in eadem, vel non incidit ſoluendo: in Nouo. num. 52.

Vſurarius priùs debet ſoluere debita per contractus licitos, quibus non eſt factus pauperior, quàm per vſuras etiam anteriores. Secus de debitis per contractus gratuitos, quibus factus eſt pauperior. numer. 52.

RESTI

RESTITVTIO. VIII.

Quando ſit reſtituendum.

REſtitutio in primis facienda eſt ſtatim. num. 54.

Retinens alienum non committit nouum peccatum ſingulis momentis. Sed toties peccat quoties proponit illud non reſtituere: & ſufficit quòd toties proponat etiam virtualiter non reſtituere, vt in peccatum incidat. num. 55. & 64.

Et toties peccat, quoties vtitur alieno bono, quamuis nil cogitet de reſtitutione, & quoties poteſt commodè reſtituere, ſi id animaduertit, peccat, quamuis non ſtatuat non reſtituere. num. 55.

Debitor incertorum, procurans compoſitionem, peccat mort. donec illam adipiſcatur, ſi cùm poſſit non reſtituat pauperibus. num. 93.

QVÆ CAVSÆ EXCVſent à reſtituendo ſtatim. §. 1.

A Reſtituendo ſtatim excuſat ignorantia probabilis iuris, vel facti, & voluntaria dilatio creditoris, & dilatio parum nocens

 illi,

illi,& impotentia reſtituendi.cap.17.nu.55.56. Et impotẽtia dicitur etiam eius,qui non poteſt commodè, hoc eſt, ſine iactura vitæ, famæ, vel damno notabili ſuæ ſubſtantiæ: habétque id locum in debitis tam ex contractu, quàm ex furto,vel alio delicto ortis. num.56. vel excuſetur vſurarius, vel alius debitor, qui ſi ſoluat non habebit vnde alat vxorem,vel filios. vide tit.Vſura. V I.

Non tamen excuſatur propter conſeruandum ſtatum acquiſitum per vſuras, vel aliam iniuſtitiam.Nou.num.58.

Non dicitur damnum notabile propriæ ſubſtantiæ, quòd res alienæ reſtituendæ ſint magnæ, necnõ ſi lucrari deſinat re illa quam reſtituturus eſt.Sed non procedit hoc ad inſtrumenta artis, quibus victum parat. Nec excuſat damnum propriæ ſubſtantiæ quando ex dilatione creditor patitur damnum notabile.num.59.

Semel iuſſus reſtituere ſed non reſtituit, non eſt abſoluendus, niſi adſint tales circumſtantiæ, vt Confeſſarius fiat contentus ſolo propoſito reſtituendi. cap. 17.num.59. & cap.26.num.6.

Indigens extremè non tenetur reſtituere quamuis creditor extremè indigeat,niſi dominium rei reſtituendæ ſemper remanſerit penes creditorem.cap.17.num.60.

Excu

Excuſat damnum corporis vel animæ, euenturum ei,cui debetur;vt quando furioſus,vel iratus,petit enſem à depoſitario:tunc enim eſt facienda reſtitutio ſtatim, niſi in caſu, quo timeretur maius damnum ex retentione quàm ex redditione.num.63.

Videtur etiam excuſare quando probabiliter creditur, quòd ex retentione ſtatim facta ſequerentur (propter paupertatem) adulteria, fornicationes, vel alia peccata mortalia in filiis vel filiabus.ibid.

Excuſat à reſtituendo ſtatim timor cadendi à dignitate ſui ſtatus.curet tamen, ne quid impendat in alios vſus quàm neceſſarios, & decentes. num.62. Item excuſat quando ex manifeſtatione debitoris ſequitur illi notabile damnum: poterit tamen differre quouſque inueniat perſonam fidelem,per quam reſtituat.num.68.

Non excuſat dilatio cõfeſſarij, niſi quando videt, quòd debitor non vult totum ſoluere ſtatim, nec creditor vult concedere dilationem parum ſibi nociuam, & quòd vel numquam, vel non tam citò, nec tam vtiliter recuperabit, ac ſi cõcederet dilationem: tunc enim confeſſor credere poteſt, quòd creditor eſſet contentus, ſi ſciret animum debitoris,ſicut confeſſor ſcit.num.65.

Non excuſat voluntas reſtituendi paula-

Digitized by Google

tim, ſi poſſit ſtatim. n. 66. Nec mittere alienum per nũtium etiam fidelẽ,ſi de facto non reddatur Domino:quod locum habet,quando dominiũ reſtituẽdæ rei tranſlatum fuit in reſtituẽtem,aliàs verò ſecus.n.67.Et optimũ conſiliũ erit,quòd perſona illa petat ſyngrapham à creditore , & reddat creditori.n. 68.

Non excuſat relinquere in teſtamento , ſi ipſe poteſt ſtatim reſtituere,niſi probabiliter credat, quòd hæres meliùs reſtituet. ca. 17. n. 68.c.26.n.29.

Qui non poteſt ſtatim reſtituere, debet petere dilationem à creditore. cap. 17.n.68. nõ excuſat quòd creditor non petat, ſi id faciat ob timorem etiã reuerentialẽ, vel ignorantiam debiti, excuſat tamen ſi ceſſante metu & ignorantia nõ petat,tunc enim cenſetur concedere dilationem.n.79.

QVÆ CAVSÆ EXCVſent à reſtitutione ſimpliciter. §.II.

EXcuſat ſimpliciter à reſtitutione , Debiti cõdonatio,vel remiſſio liberalis , quãuis nulla ſit illatio realis, vel verbalis debiti.nu. 45. imo aliquando erit bonum conſilium illam non offerre. n.76.Erit autem liberalis, ſi Dominus affirmet ſe remittere , niſi contrarium conſtet ex coniecturis.n.46.& ſuffi-

cit

cit condonatio eius ad quem principaliter pertinet cap.18.n.46.

Non ſufficit inuoluntaria remiſſio, vt quando creditor ideo remittit, quia debitor affirmat nihil ſoluturum, niſi pro centum ſit contentus quinquaginta. Secus verò ſi diffidentia recuperandi debitum oriatur ex alijs cauſis c.17.n.75.

Vt remiſſio debiti ſit valida non requiritur debitorem, habere volũtatem reſtituendi: requiritur tamẽ ad hoc vt nõ peccet.n.78.

Qui per mediatorem credit remiſſionem eſſe liberalem excuſatur; ſecus ſi poſtea reſciuerit fuiſſe coactam.n.78.

Qui tenetur reſtituere rem in genere, non excuſatur à reſtitutione, quamuis res quam habebat paratam ad reſtituendum, pereat abſque ſua culpa.n.80.

Qui tenetur reſtituere rem in ſpecie excuſatur à reſtitutione regulariter, ſi res illa abſque dolo & culpa periret ante moram, neque etiam poſt moram, ſaltem in foro conſcientiæ, ſi ſciretur quòd perinde periret apud creditorem, ac penes debitorem, & hoc ſiue deberet ex cõtractu, ſiue ex delicto: ſecus tamen, ſi conſtaret, vel dubitaret, quòd antequam reperiſſet, dominus vendidiſſet illam, vel ea vſus fuiſſet.n.81. non excuſat dare vel procurare aliquod beneficium Eccleſiaſticũ.

Digitized by Google

Excuſat tamen quando officium eſt temporale,& titulus validus,quamuis in eo peccetur,non tamen excuſat, quando concurrunt peccatum, & nullitas tituli.n.81.

Excuſat etiam impotentia, & ignorantia probabilis iuris, vel facti, & maximè iuris obſcuri, quando doctores conſulunt ei non teneri, non tamen excuſat ſi ſolùm conſulit eos, quos credit ſibi placita reſponſuros, aliàs non conſulturus eos.n.83.

Nec excuſat ignorantia craſſa, nec ſupina facti, vt quando emit ab eo, de quo meritò credere debuit,rem,quam vendidit, eſſe furtiuam. n. 84. Nec ignorantia iuris clari. n. 84. Excuſat tamen præſcriptio canonica, id eſt,incepta,& continuata bona fide.n.85.

Ceſſio bonorum in foro exteriori excuſat quoad debita ex contractibus orta. Idem de debitis ortis ex delicto quoad intereſſe priuatum partis, non tamen quoad publicum: & tunc ſi non habet in pecunia,luat in corpore. Quòd ſi debitor venerit in pinguiorem fortunam, non excuſatur in foro interiori.n.86.

Excuſat impotentia reſtituendi ſine periculo vitæ,& ſalutis. Si tamen voluerit reſtituere, non obſtante hoc periculo,licitè poterit.n.87.

Excuſat impotentia reſtituendi ſine amiſ-
ſione

ſione libertatis, & ſine venditione ſui ipſius. nu. 88.

Item impotentia reſtituendi ſine amiſſione famæ, etiamſi fama ſit modica, & res reſtituenda ſit magni momenti, dummodò fama ſit de bonis virtutum, & non de ſolertia, ingenio, ſcientia iurium, & aliis huiuſmodi. n. 91.

RESTITVTIO. IX.

Quoad incerta.

BOna incerta dicuntur *quando creditor ignoratur, vel quantitas eorũ poſt debitã inquiſitionem. n. 92.*

Non eſt neceſſe, vt reſtitutio incertorum fiat per Epiſcopum, nec contrarium poteſt Epiſcopus præcipere: Sed poteſt ſe interponere in his caſibus. I. quando debens reſtituere moritur ſine hærede, & executore. II. Quando ille non vult reſtituere, & proceditur in iudicio contra illum. III. Quando non rectè diſtribuit. IIII. Quando res poſſidentur ab eo qui eſt vel fuit vſurarius manifeſtus. n. 92.

Pauper poteſt ſua debita applicare ſibi in partem vel in totum, maximè ex conſilio confeſſarij. n. 93.

Incerta poſſunt reſtitui pauperibus.ca.26. n.29.Et nomine pauperis intelliguntur pauperes, qui mendicant, aut egent neceſſarijs ad decentiam: item, Eccleſia, monaſterium, Xenodochium,&.pia opera.c.17.n.93.

Sufficit compoſitio quoad incerta. Sed procurans compoſitionem peccat. m. donec illã adipiſcatur, ſi cùm poſſit non reſtituat pauperibus.n.93.

RESTITVTIO X.

Quoad inuenta.

INueniens aliquid notabile alienum, ſi ſibi retineat, vel cùm primùm poteſt commodè reddere, non reſtituit perdenti, ſi illum cognoſcit, vel non fecit diligentiam, vt cognoſcat, peccat m. c. 17.n.170.

Inuenta, ſi poſt debitam diligentiam non compareat Dominus, reſtituenda ſunt pauperibus: & ſi inuentor eſt pauper, poſſunt ei applicari.n.171.

Accipere res communes, aues, feras, lapides pretioſos in littore maris, & theſauros, & habitum pro derelicto, non eſt peccatum. num.170.

Et ex coniecturis præſumitur aliquid eſſe dereli

dereli

derelictum, vt quando Dominus tacet, & non quærit, vel iacet liber apertus in mari vel fluuio tempore tempeſtatis, ſecus ſi iaceat clauſus tempore etiam tempeſtatis. num. 170.

Qui caſu inuenit theſaurum in loco alieno, tenetur dimidium reddere domino. Si verò data opera abſque facultate Domini effodiens inuenit illum, tenetur totum reddere, ſaltem deducta mercede ſui laboris. nu. 171. Si autem inuenit in ſuo loco quoad dominium directum, & vtile, totus eſt inuentoris. n. 172.

Creditor inueniens theſaurum in domo quam in pignus habet, & maritus in terra dotali vxoris, debet diuidere theſaurũ cum debitore, aut vxore. Idem de inueniente in agro, vel domo conductis, etiam ad longum tempus, vel ad vitam, vel in emphyteuſim perpetuam. nu. 173. Si verò inuentor habeat dominium directum loci, debet dimidium dare habenti dominium vtile. ibidem. 173.

Inueniens theſaurum in loco publico, vel ſacro, vel religioſo, debet partiri cum fiſco, vel ciuitate, vel prælato, cuius eſt locus. Hæc autem reſtitutio facienda eſt ante ſentẽtiam iudicis, quia non eſt pœna. n. 175.

Inueniens pecuniam diſperſam per agrum,

aut

aut in ſacculo in foramine parietis, tenetur reſtituere, quia non eſt theſaurus. Idem de inueniente pecuniam occultatam metu belli: & hæc reſtitutio facienda eſt illi; qui abſcondit, vel diſperſit: aut eius hæredibus, vel certè pauperibus, ſi ex cõiecturis apparet non multùm temporis fluxiſſe, ex quo poſita fuit ibi. num. 175.

Inueniẽs theſaurum etiam in loco ſuo, arte magica, tenetur reddere fiſco, non tamen ante condemnationem. num. 176.

Inueniens trabem, vel aliquid aliud vi fluminis delatum, & accipiens ſibi, tenetur reſtituere, niſi eſſet tale vt meritò præſumeretur derelictum. Quòd ſi in ſuo fundo inueniens, Dominum requirat, vt accipiat, vel petat à iudice, & Dominus nihil curet, in præſumi poteſt id haberi pro derelicto. Inueniens autem feram in laqueo etiam alieno poteſt ſibi retinere, quia fit accipientis niſi ex cõſuetudine adiudicaretur paráti laqueum. ibid.

REVS.

INterrogatus de aliquo delicto, abſque iuris ordine, poteſt illud occultare, quamuis indirectè redundet in damnum accuſantis.

c. 11

Digitized by Google

cap. 12. num. 9.

Poterit, etiamſi cum iuramento interrogetur, abſolutè reſpondere, ſe non feciſſe, mente concipiendo cautelam, ſcilicet, ita vt teneatur reuelare. cap. 12. num. 87. lit. A. Nouo. num. 88.

Peccat reus ſi interrogatus ſecundùm iuris ordinem, non confitetur ſua delicta, ſecreta, grauia: dicitur autem interrogatus ſecundùm iuris ordinem, quando tria concurrunt. I. Quòd ſit iudex competens. II. Quòd delictum ſit probatum plenè vel ſemiplenè. III. Quòd huiuſmodi probatio ſit illi notificata. cap. 18. num. 57. & cap. 25. num. 35.

Reus non poteſt detegere ſocios occultos, niſi in caſu criminis falſæ monetæ, maleficij, proditionis, læſæ maieſtatis, & hæreſis. Imò qui contra ſe confeſſus eſt etiam non interrogatus, debet declarare ſocios occultos quos credit, neque præteritorum pœnitere, neque in futurum ſe emendaturos, imò paratos eſſe ad noua mala in damnum reipublicæ: &, ſi noluerit eos reuelare, non eſt abſoluendus. cap. 18. num. 38. 39.

Qui ritè interrogatus negauit delictum, & ducitur ad ſuſpendium, non tenetur illud confiteri, niſi aliquod damnum notabile ſequeretur. c. 25. num. 38.

Accuſa

non ſunt cætera paria. Nou. num. 53. §. 4.

Debitor debens creditoribus chirographariis nullatenus priuilegiatis, & ſua tantùm ſponte ſine coactione, iuſſu, aut petitione, ſoluens poſteriori, peccat grauiter, cum obligatione reſtituendi, quia fraudat priorem, ea parte, quæ illum contingeret, ſi bona vænirent, & ſoluit alteri, quod alteri debetur. Et multò magis damnandus eſt, qui videns ſua bona diuidenda eſſe per iudicem ob aliquam eius cauſam, pro rata inter creditores iuxta iuris ordinem, illa ſoluit integra creditoribus non priuilegiatis. Et idem dicendum de creditore quoad peccatum & reſtitutionem, quod dicitur de debitore. Nam tunc creditor incidit in hæc duo, vel non incidit, petendo, vel recuperando, quando debitor incidit in eadem, vel non incidit ſoluendo: in Nouo. num. 52.

Vſurarius priùs debet ſoluere debita per contractus licitos, quibus non eſt factus pauperior, quàm per vſuras etiam anteriores. Secus de debitis per contractus gratuitos, quibus factus eſt pauperior. numer. 52.

RESTI

Digitized by Google

RESTITVTIO. VIII.

Quando ſit reſtituendum.

RESTITUTIO in primis facienda eſt ſtatim. num. 54.

Retinens alienum non committit nouum peccatum ſingulis momentis. Sed toties peccat quoties proponit illud non reſtituere: & ſufficit quòd toties proponat etiam virtualiter non reſtituere, vt in peccatum incidat. num. 55. & 64.

Et toties peccat, quoties vtitur alieno bono, quamuis nil cogitet de reſtitutione, & quoties poteſt commodè reſtituere, ſi id animaduertit, peccat, quamuis non ſtatuat non reſtituere. num. 55.

Debitor incertorum, procurans compoſitionem, peccat mort. donec illam adipiſcatur, ſi cùm poſſit non reſtituat pauperibus. num. 93.

QVÆ CAVSÆ EXCVſent à reſtituendo ſtatim. §. 1.

A Reſtituendo ſtatim excuſat ignorantia probabilis iuris, vel facti, & voluntaria dilatio creditoris, & dilatio parum nocens

illi,& impotentia reſtituendi.cap.17.nu.55. 56. Et impotẽtia dicitur etiam eius,qui non poteſt commodè, hoc eſt, ſine iactura vitæ, famæ, vel damno notabili ſuæ ſubſtantiæ: habétque id locum in debitis tam ex contractu, quàm ex furto,vel alio delicto ortis. num.56. vel excuſetur vſurarius, vel alius debitor, qui ſi ſoluat non habebit vnde alat vxorem,vel filios. vide tit.Vſura. VI.

Non tamen excuſatur propter conſeruandum ſtatum acquiſitum per vſuras, vel aliam iniuſtitiam.Nou.num.58.

Non dicitur damnum notabile propriæ ſubſtantiæ, quòd res alienæ reſtituendæ ſint magnæ, necnõ ſi lucrari deſinat re illa quam reſtituturus eſt.Sed non procedit hoc ad inſtrumenta artis, quibus victum parat. Nec excuſat damnum propriæ ſubſtantiæ quando ex dilatione creditor patitur damnum notabile.num.59.

Semel iuſſus reſtituere ſed non reſtituit, non eſt abſoluendus, niſi adſint tales circumſtantiæ, vt Confeſſarius fiat contentus ſolo propoſito reſtituendi. cap. 17.num.59. & cap.26.num.6.

Indigens extremè non tenetur reſtituere quamuis creditor extremè indigeat,niſi dominium rei reſtituendæ ſemper remanſerit penes creditorem.cap.17.num.60.

Excu

Excuſat damnum corporis vel animæ, euenturum ei, cui debetur; vt quando furioſus, vel iratus, petit enſem à depoſitario: tunc enim eſt facienda reſtitutio ſtatim, niſi in caſu, quo timeretur maius damnum ex retentione quàm ex redditione. num. 63.

Videtur etiam excuſare quando probabiliter creditur, quòd ex retentione ſtatim facta ſequerentur (propter paupertatem) adulteria, fornicationes, vel alia peccata mortalia in filiis vel filiabus. ibid.

Excuſat à reſtituendo ſtatim timor cadendi à dignitate ſui ſtatus. curet tamen, ne quid impendat in alios vſus quàm neceſſarios, & decentes. num. 62. Item excuſat quando ex manifeſtatione debitoris ſequitur illi notabile damnum: poterit tamen differre quouſque inueniat perſonam fidelem, per quam reſtituat. num. 68.

Nòn excuſat dilatio cõfeſſarij, niſi quando videt, quòd debitor non vult totum ſoluere ſtatim, nec creditor vult concedere dilationem parum ſibi nociuam, & quòd vel numquam, vel non tam citò, nec tam vtiliter recuperabit, ac ſi cõcederet dilationem: tunc enim confeſſor credere poteſt, quòd creditor eſſet contentus, ſi ſciret animum debitoris, ſicut confeſſor ſcit. num. 65.

Non excuſat voluntas reſtituendi paula-

tim, ſi poſſit ſtatim. n. 66. Nec mittere alienum per nūtium etiam fidelē, ſi de facto non reddatur Domino: quod locum habet, quando dominiū reſtituēdæ rei tranſlatum fuit in reſtituētem, aliàs verò ſecus. n. 67. Et optimū conſiliū erit, quòd perſona illa petat ſyngrapham à creditore, & reddat creditori. n. 68.

Non excuſat relinquere in teſtamento, ſi ipſe poteſt ſtatim reſtituere, niſi probabiliter credat, quòd hæres meliùs reſtituet. ca. 17. n. 68. c. 26. n. 29.

Qui non poteſt ſtatim reſtituere, debet petere dilationem à creditore. cap. 17. n. 68. nō excuſat quòd creditor non petat, ſi id faciat ob timorem etiā reuerentialē, vel ignorantiam debiti, excuſat tamen ſi ceſſante metu, & ignorantia nō petat, tunc enim cenſetur concedere dilationem. n. 79.

QVÆ CAVSÆ EXCVſent à reſtitutione ſimpliciter. §. II.

EXcuſat ſimpliciter à reſtitutione, Debiti cōdonatio, vel remiſſio liberalis, quāuis nulla ſit illatio realis, vel verbalis debiti. nu. 45. imo aliquando erit bonum conſilium illam non offerre. n. 76. Erit autem liberalis, ſi Dominus affirmet ſe remittere, niſi contrarium conſtet ex coniecturis. n. 46. & ſuffi-

cit

cit condonatio eius ad quem principaliter pertinet cap.18.n.46.

Non ſufficit inuoluntaria remiſſio, vt quando creditor ideo remittit, quia debitor affirmat nihil ſoluturum, niſi pro centum ſit contentus quinquaginta. Secus verò ſi diffidentia recuperandi debitum oriatur ex alijs cauſis c.17.n.75.

Vt remiſſio debiti ſit valida non requiritur debitorem, habere volũtatem reſtituendi: requiritur tamẽ ad hoc vt nõ peccet.n.78.

Qui per mediatorem credit remiſſionem eſſe liberalem excuſatur; ſecus ſi poſtea reſciuerit fuiſſe coactam.n.78.

Qui tenetur reſtituere rem in genere, non excuſatur à reſtitutione, quamuis res quam habebat paratam ad reſtituendum, pereat abſque ſua culpa.n.80.

Qui tenetur reſtituere rem in ſpecie excuſatur à reſtitutione regulariter, ſi res illa abſque dolo & culpa periret ante moram, neque etiam poſt moram, ſaltem in foro conſcientiæ, ſi ſciretur quòd perinde periret apud creditorem, ac penes debitorem, & hoc ſiue deberet ex cõtractu, ſiue ex delicto: ſecus tamen, ſi conſtaret, vel dubitaret, quòd antequam reperiſſet, dominus vendidiſſet illam, vel ea vſus fuiſſet.n.81. non excuſat dare vel procurare aliquod beneficium Eccleſiaſticũ.

Excuſat tamen quando officium eſt temporale,& titulus validus,quamuis in eo peccetur,non tamen excuſat, quando concurrunt peccatum, & nullitas tituli.n.81.

Excuſat etiam impotentia, & ignorantia probabilis iuris, vel facti, & maximè iuris obſcuri, quando doctores conſulunt ei non teneri, non tamen excuſat ſi ſolùm conſulit eos, quos credit ſibi placita reſponſuros, aliàs non conſulturus eos.n.83.

Nec excuſat ignorantia craſſa, nec ſupina facti, vt quando emit ab eo, de quo meritò credere debuit,rem,quam vendidit, eſſe furtiuam. n. 84. Nec ignorantia iuris clari. n. 84. Excuſat tamen præſcriptio canonica, id eſt,incepta,& continuata bona fide.n.85.

Ceſſio bonorum in foro exteriori excuſat quoad debita ex contractibus orta. Idem de debitis ortis ex delicto quoad intereſſe priuatum partis, non tamen quoad publicum: & tunc ſi non habet in pecunia,luat in corpore. Quòd ſi debitor venerit in pinguiorem fortunam, non excuſatur in foro interiori.n.86.

Excuſat impotentia reſtituendi ſine periculo vitæ,& ſalutis. Si tamen voluerit reſtituere, non obſtante hoc periculo,licitè poterit.n.87.

Excuſat impotentia reſtituendi ſine amiſ-

ſione

ſione libertatis, & ſine venditione ſui ipſius. nu. 88.

Item impotentia reſtituendi ſine amiſſione famæ, etiamſi fama ſit modica, & res reſtituenda ſit magni momenti, dummodò fama ſit de bonis virtutum, & non de ſolertia, ingenio, ſcientia iurium, & aliis huiuſmodi. n. 91.

RESTITVTIO. IX.

Quoad incerta.

BOna incerta dicuntur *quando creditor ignoratur, vel quantitas eorũ poſt debitã inquiſitionem. n. 92.*

Non eſt neceſſe, vt reſtitutio incertorum fiat per Epiſcopum, nec contrarium poteſt Epiſcopus præcipere: Sed poteſt ſe interponere in his caſibus. I. quando debens reſtituere moritur ſine hærede, & executore. II. Quando ille non vult reſtituere, & proceditur in iudicio contra illum. III. Quando non rectè diſtribuit. IIII. Quando res poſſidentur ab eo qui eſt vel fuit vſurarius manifeſtus. n. 92.

Pauper poteſt ſua debita applicare ſibi in partem vel in totum, maximè ex conſilio confeſſarij. n. 93.

Incerta poſſunt reſtitui pauperibus.ca.26. n.29.Et nomine pauperis intelliguntur pauperes, qui mendicant, aut egent neceſſarijs ad decentiam: item, Eccleſia, monaſterium, Xenodochium,& pia opera.c.17.n.93.

Sufficit compoſitio quoad incerta. Sed procurans compoſitionem peccat. m. donec illã adipiſcatur, ſi cùm poſſit non reſtituat pauperibus.n.93.

RESTITVTIO X.

Quoad inuenta.

INueniens aliquid notabile alienum, ſi ſibi retineat, vel cùm primùm poteſt commodè reddere, non reſtituit perdenti, ſi illum cognoſcit, vel non fecit diligentiam, vt cognoſcat, peccat m. c. 17.n.170.

Inuenta, ſi poſt debitam diligentiam non compareat Dominus, reſtituenda ſunt pauperibus: & ſi inuentor eſt pauper, poſſunt ei applicari.n.171.

Accipere res communes, aues, feras, lapides pretioſos in littore maris, & theſauros, & habitum pro derelicto, non eſt peccatum. num.170.

Et ex coniecturis præſumitur aliquid eſſe dereli

derelictum, vt quando Dominus tacet, & non quærit, vel iacet liber apertus in mari vel fluuio tempore tempeſtatis, ſecus ſi iaceat clauſus tempore etiam tempeſtatis. num. 170.

Qui caſu inuenit theſaurum in loco alieno, tenetur dimidium reddere domino. Si verò data opera abſque facultate Domini effodiens inuenit illum, tenetur totum reddere, ſaltem deducta mercede ſui laboris. nu. 171. Si autem inuenit in ſuo loco quoad dominium directum, & vtile, totus eſt inuentoris. n. 172.

Creditor inueniens theſaurum in domo quam in pignus habet, & maritus in terra dotali vxoris, debet diuidere theſaurũ cum debitore, aut vxore. Idem de inueniente in agro, vel domo conductis, etiam ad longum tempus, vel ad vitam, vel in emphyteuſim perpetuam. nu. 173. Si verò inuentor habeat dominium directum loci, debet dimidium dare habenti dominium vtile. ibidem. 173.

Inueniens theſaurum in loco publico, vel ſacro, vel religioſo, debet partiri cum fiſco, vel ciuitate, vel prælato, cuius eſt locus. Hæc autem reſtitutio facienda eſt ante ſentẽtiam iudicis, quia non eſt pœna. n. 175.

Inueniens pecuniam diſperſam per agrum,

aut

aut in ſacculo in foramine parietis, tenetur reſtituere, quia non eſt theſaurus. Idem de inueniente pecuniam occultatam metu belli: & hæc reſtitutio facienda eſt illi; qui abſcondit, vel diſperſit: aut eius hæredibus, vel certè pauperibus, ſi ex cõiecturis apparet non multùm temporis fluxiſſe, ex quo poſita fuit ibi. num. 175.

Inueniẽs theſaurum etiam in loco ſuo, arte magica, tenetur reddere fiſco, non tamen ante condemnationem. num. 176.

Inueniens trabem, vel aliquid aliud vi fluminis delatum, & accipiens ſibi, tenetur reſtituere, niſi eſſet tale vt meritò præſumeretur derelictum. Quòd ſi in ſuo fundo inueniens, Dominum requirat, vt accipiat, vel petat à iudice, & Dominus nihil curet, præſumi poteſt id haberi pro derelicto. Inueniens autem feram in laqueo etiam alieno poteſt ſibi retinere, quia fit accipientis niſi ex cõſuetudine adiudicaretur parãti laqueum. ibid.

REVS.

INterrogatus de aliquo delicto, abſque iuris ordine, poteſt illud occultare, quamuis indirectè redundet in damnum accuſantis.

c.11

cap. 12. num. 9.

Poterit, etiamſi cum iuramento interrogetur, abſolutè reſpondere, ſe non feciſſe, mente concipiendo cautelam, ſcilicet, ita vt teneatur reuelare. cap. 12. num. 87. lit. A. Nouo. num. 88.

Peccat reus ſi interrogatus ſecundùm iuris ordinem, non confitetur ſua delicta, ſecreta, grauia: dicitur autem interrogatus ſecundùm iuris ordinem, quando tria concurrunt. I. Quòd ſit iudex competens. II. Quòd delictum ſit probatum plenè vel ſemiplenè. III. Quòd huiuſmodi probatio ſit illi notificata. cap. 18. num. 57. & cap. 25. num. 35.

Reus non poteſt detegere ſocios occultos, niſi in caſu criminis falſæ monetæ, maleficij, proditionis, læſæ maieſtatis, & hæreſis. Imò qui contra ſe confeſſus eſt etiam non interrogatus, debet declarare ſocios occultos quos credit, neque præteritorum pœnitere, neque in futurum ſe emendaturos, imò paratos eſſe ad noua mala in damnum reipublicæ: &, ſi noluerit eos reuelare, non eſt abſoluendus. cap. 18. num. 38. 39.

Qui ritè interrogatus negauit delictum, & ducitur ad ſuſpendium, non tenetur illud confiteri, niſi aliquod damnum notabile ſequeretur. c. 25. num. 38.

Accuſa

ria ad victum, non ferens leges neceſſarias; aut non exequens latas: non exercens ſuos in armis: non muniens arces: non cumulans diuitias neceſſarias, vt regnum liberet à fame, vel ab hoſtibus: vel accumulans grauando ſubditos: vel prodigè largiens bona. num. 3. vel negligens refectionem, & cuſtodiam publicarum viarum. num. 4. Non relinquens in arbitros ſuſpicione carẽtes litem aliàs inextinguibilem. 4. Item peccat mort. conſtituens legem pœnalem ob ſuam vtilitatem, vel ad congerendum pecunias ex tranſgreſſione eius, vel diſpenſans ſine cauſa in legibus diuinis, aut naturalibus: vel condonans ſine cauſa delicta contra legem naturalem, vel diuinam: vel ſuſpendens ſine cauſa lites, vel ſolutiones debitorũ. n. 4. 5.

Non permittens ſubditis ſuas immunitates: bona populi vſurpãs, & tenetur reſtituere: Item compellens minis, vel precibus importunis ſubditum ad donandum ſibi ſua bona, non interueniente cauſa iuſta, & tenetur reſtituere. c. 25. n. 6.

Item peccat mort. impediens viſitationẽ Monialium: exigens tributa noua abſque neceſſitate publica, quamuis exigat in bonum finem, & multo magis ſi ad pompas ſuperfluas. numer. 6. Compellens ſubditos ad id non obligatos ſibi gratis laborare:

ſtatuta & leges obligent ad mortale, vide tit. Lex.

SACERDOS.

SACERDOS debet ſcire legere, ſcribere, cantare, & conſtruere linguam Latinam: & ſcire formam & materiam cuiuſuis Sacramenti, & modum adminiſtrandi illa. cap. 25. num. 133.

Omnes ſacerdotes in ſua ordinatione accipiunt æqualem poteſtatem abſoluendi; quæ poteſtas & iuriſdictio habitualis, confertur Sacerdotibus iure diuino, per Sacerdotalem characterem, & per ſuam conſecrationem, non tamen accipiunt iuriſdictionem actualem, quæ prohibita eſt eis iure humano; donec aſſequantur illam ratione tituli, vel alia de licentia. cap. 4. num. 3. & cap. 27. num. 259. & 260.

At verò iuriſdictio habitualis eſt adeò neceſſaria, vt ſine illa non poſſit conſiſtere abſolutio. ca. 27. n. 272. §. 7. Et ſicut huius exequutio interdicitur recèns ordinatis, & vetatur eis iure humano, donec eis actualis conferatur ab Eccleſia. n. 259. §. 2. & 5. ita & eadem poteſt ſuſpendi per excommunicationem, excepto articulo mortis. n. 272. §. 7. Atque extra iſtum articulum nullus Sacer-

dos eſt idoneus confeſſor ſine iuriſdictione actuali collata, ab Eccleſia, neque eſt valida eius abſolutio. cap.6.num.4.

Quocirca Concilium Tridentinum ſtatuit ſequens decretum, ſeſſ.23,ca.15.

Quamuis presbyteri in ſua ordinatione à peccatis abſoluendi poteſtatem accipiant, decernit tamen Sancta Synodus nullum etiam regularem, poſſe confeſſiones ſecularium etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, niſi aut parochiale beneficium, aut ab Epiſcopis per examen, ſi illis videbitur eſſe neceſſarium, aut aliàs idoneus iudicetur, & approbationem quæ gratis detur, obtineat, &c.

Quilibet ſimplex Sacerdos poteſt in articulo mortis abſoluere ab omnibus peccatis, & cenſuris. c.4.n.3. & ca.26.n.4. & c.27.n.277. & in hoc comp. tit. Articulus mortis. Imò quilibet ſimplex Sacerdos poteſt abſoluere à venialibus, vel à mortalibus; aliàs ritè confeſſis: non tamen ſine iuriſdictione actuali: ſaltem tacitè ei collata. capite 4. num.5.

De reliquis ad quæ tenetur Sacerdos ob officium, vide tit. Beneficium, Clericus, Horæ, Miſſa, Sacramenta.

¶ SACRAMENTALIA dicuntur ea quę ad Sacramenta paranda, conficienda, vel cõſeruanda, ſunt inſtituta. ca.23.num.

In

In Sacramentalibus etiam viget & valet conſuetudo, vt in benedictionibus nuptiarũ, in modo conferendi, & adminiſtrandi Ordines, Matrimonium, Extremam vnctionem, extra ſubſtantialia. Imò & ex conſuetudine habetur, quòd verba formæ Baptiſmi paulo aliter proferantur à Græcis, & aliter à Latinis. ca. 22. nu. 68. & 83.

SACRAMENTVM.

PRIMÒ ſignificat Secretum: de quo tit. Sigillum, & Secretum: Secundò ius iurãdum, de quo tit. Iuramentum. Tertiò eſt *ſignum rei ſacræ*, & hoc eſt ſacramentum prout communiter ſumitur. ca. 22, num. 1.

Septem ſunt Sacramenta nouæ legis, quorum tria nequeunt iterari; Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo: cætera ſunt reiterabilia, nempe Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema vnctio, & Matrimonium. num. 2.

Quæ autem circa ſacramenta Concil. Trid. ſub anathemate definiuit, hæc ſunt.

I. *Sacramenta noua legis ſunt ſeptem, & non plura, neque pauciora, & quodlibet eorum eſt propriè Sacramentum.* II. *Differunt à Sacramentis legis antiquæ tam in ceremoniis quàm in collatione gratia, hanc enim noua conferunt, & illa antiqua non conferebant.* III. *Inter*

ipſa noua legis Sacramenta eſt aliqua ratione aliud alio dignius. IV. *Omnia ſeptem ſunt neceſſaria, & nullum eorum eſt ſuperfluum, quamuis omnia ſingulis neceſſaria non ſint.* V. *Continent gratiam, eámque ritè accipientibus ſemper conferunt ex opere operato.* VI. *Baptiſmus, Cõfirmatio, & Ordo, imprimunt characterem in anima & ſignum quoddam indelebile, propter quod illa reiterari nequeunt.* VII. *Non poſſunt ab omnibus Chriſtianis adminiſtrari omnibus, niſi à legitimis Eccleſiæ miniſtris tantùm.* VIII. *In conficiendis Sacramentis requiritur intentio faciendi, quod facit Eccleſia.* IX. *Sacramenti cõfectio, aut collatio à miniſtro in mortali exiſtẽte facta eſt valida.* X. *Ritus Eccleſiæ omitti, aut mutari per quemlibet Prælatum non poſſunt.* cap.22.num.2.

Peccat m. & eſt hæreticus, qui hæc definita à Trid. non credit eſſe vera, & ſi id quouis modo exteriùs exprimat; eſt excommunicatus per bullam cœnæ. num.3.

Sacramenta characterem imprimentia, etiam metu ſuſcepta valent. n.50. Sacramẽta faciunt de attrito contritum. n.13. & c.1. n.40. Cauſant inſtrumentaliter gratiam: quæ cauſata in omni Sacramento ex opere operato, eſt æqualis in omnibus. cap.22. num.1. Et à Solo Chriſto Domino poſſunt inſtitui. cap.2. num.3. & cap.22. num.1.

Qui

Qui inducit Sacerdotem excommunicatũ non nominatim, vel exiſtentem in peccato mortali, ad adminiſtrãdũ aliquod Sacramẽtũ, pecc. m. ſi abſque neceſſitate, vel debito, quo Sacerdos teneatur, inducat. c.9.n.7. Idẽ ſi petit abſolutionem citra neceſſitatem ab alieno parocho, vel à ſuo, notorio peccatore, vel quãdo ſcit eum eſſe in m. & non acturũ pœnitentiã ante abſolutionem. c.22.n.11. Idẽ ſi ſuſcipit aliquod Sacramentũ (prçter baptiſmum & cõmunionẽ tempore neceſſitatis) à Sacerdote excõmunicato, interdicto, vel ſuſpenſo ab ádminiſtratione, & denũciato. n.4.

Parochianus licitè poteſt petere à parocho Sacramenta, in quibus adminiſtrandis creditur quòd peccabit. cap.21. num.25.

Peccat m. petẽs miſſã à Sacerdote, quẽ ſcit celebraturum in m. quod intellige, de Sacerdote notoriè ſuſpenſo, vel excõmunicato, vel non parato, nec obligato ad celebrandũ, & de peccante ex ignorantia, vel fragilitate, nõ ex malitia. ca.14.n.31. lit. H. Non num.41.

Idem de eo, qui citra neceſſitatem inuitat ad dandum Sacramentum alteri recepturo in mort. cap.22. num.4.

Idẽ de eo qui credens, vel credere debẽs ſe eſſe in m. miniſtrat ſaltem ſolẽniter aliquod Sacramentũ, vel ſuſcipit niſi ita ſe credat cõtritũ, vt virtute Sacramenti reddatur contri-

tus.c.22.n.3. Secus ſi faciat velut laicus, vt tempore neceſſitatis baptizans, vel eleuans Euchariſtiã de terra, vel cãnens epiſtolã ſine manipulo.c.25.n.72. Nec excuſatur à m.propter ſubitã neceſſitatẽ adminiſtrandi, vel accipiendi Sacramentũ.c.22.n.3. Poterit enim in momento temporis concipere contritionem de ſuis peccatis. cap.1. num.

Pecc. m. qui verbo vel facto irrogat alicui Sacramento notabilẽ irreuerentiã.c.22.n.4.

SACRILEGIVM.

EST fornicari in Eccleſia, vel cœmeterio: non tamen in dormitorio religioſorum. cap.16.n.3.

Sacrilegium eſt *furari rem ſacram ex loco ſacro, vel non ſacro, vel rem non ſacram ex loco ſacro*: Qui quoad hoc intelligitur Eccleſia, Hoſpitale, Baſilica vel Eremitoriũ auctoritate Epiſcopi erectũ. Quòd ſi furto addatur effractio foriũ, feneſtrarũ, & cæt. loci ſacri, incurritur excommunicatio ipſo facto.c.17. num.95.

Sacrilegiũ eſt effundere ſemen, vel ſanguinẽ in loco ſacro, vel violenter extrahere aliquem ab eo, qui confugerat ad illum. cap.6. num.9. Quis dicatur locus ſacer quoad hæc vide tit. Eccleſia, & Immunitas.

Sacrilegiũ eſt fornicari cũ perſona religio-

ſa

ſa(ſiue ambo ſint religioſi, ſiue alter tãtùm) & cũ ſacris initiato.c.6.nu.4.& c.16.num.3.

An verò hæc ſacrilegia ſint circũſtantię neceſſariò confitendæ, vide tit. circumſtantia.

SALARIVM non ſoluere in ea re, quæ debetur, eſt peccatum, ſi contra voluntatem famuli fiat. Quòd ſi famulus illa non indigens, vendat minori pretio, debet Dominus æquare pretium cõuentum.c.17.n.118.§.19. Non tenetur herus ſoluere ſalarium pro illis diebus, quibus famulus ægrotauit. Suſcipiens verò famulum nullo ſtatuto pretio, tenetur tantùm ſoluere, quanti alium ſimilem conduceret.c.17.n.107.§.19. quomodo teneantur domini ſoluere ſalaria. vide num.110.eiuſd.cap.

Peccat tabellio, qui conſtituto ſibi ſalario publico accipit maius etiam ſponte datum. c.25.n.54.& tenetur reſtituere id, quod vltra accipit: hac tamen limitatione, ſi repetatur ſaltẽ extra iudicium. cap.17.num.33.34

SATISFACTIO I.

LARGE ſumpta, comprehendit reſtitutionem; ſpecialiter ſumpta, differt ab illa.cap.3.num.1.

Vxor, filius familias non emancipatus, ſeruus, & religioſus, non poſſunt etiam ſi ve-

lint remittere ſatisfactionem.cap.14.nu.15.

Quando duo mutuò ſe offendunt,ſi iniuria fuit æqualis,qui priùs offendit, tenetur veniã petere: ſi verò inæqualis,qui grauiùs offẽdit,tenetur,quãuis ſit poſterior.c.14.n.25.

SATISFACTIO II.

Sacramentalis.

EST tertia pars Sacramẽti pœnitentiæ,& *eſt recõpenſatio, vel paſſio voluntaria pœna pro peccato ad placãdum Deum facta, cum propoſito non offendendi eum ampliùs*.c.3.n.1.& 9.

Concil.Trid.definiuit ſub anathemate, Quòd non ſemper remiſſa culpa remittitur tota pœna: & quòd nos pro pœna tẽporali per merita Chriſti ſatisfacimus pœnis à Deo inflictis, & patienter toleratis, vel à Sacerdote iniunctis, vel ſponte acceptis. Et quòd Satisfactiones, quibus pœnitentes amore Chriſti ſua peccata redimunt, ſunt verus Dei cultus: Quòd noſtra ſatisfactio non habet vim,niſi ex meritis Chriſti. c.3.n.4.

Opera pœnalia ſatisfactionis non debent eſſe indiſcreta. Atque ſatisfactio ſacramentalis eſt ſub præcepto.cap.1.num.2.& 24.

Satisfactionis propoſitum ad contritionẽ requiſitũ,ſufficit aliquando virtuale.Debétque ſatisfactio fieri ieiuniis, orationibus,& eleemoſynis.ad quæ cætera reducuntur. c.3. num.3.

Digitized by Google

nu. 3. & 15. Vnde actus virtutis, qua parte pœnalis eſt, aptus eſt ad ſatisfactionem: & poteſt imponi de opere mentali.c.26. n.24.

Poteſt fieri ſatisfactio per opera bona aliàs debita,& per flagella à Deo immiſſa. In dubio tamen cenſetur impoſita de operibus aliàs non præceptis.ca.3.nu.4.c.26. num.24.

Ceſſatio à peccatis,& emendatio vitæ,poſſunt imponi in ſatisfactionẽ,nõ tamen expedit imponi ceſſationẽ de omnibus.c.26.n.24.

Pœnitentia publica ita imponenda eſt pro peccato publico, vt non credatur impoſita à confeſſario.cap.8.num.10.

Non eſt prudentia iniungere graues pœnitentias,ſi tales ſint,vt non poſſint cõmodè fieri ſecretò,& alij ſuſpicari debeant propter grauia delicta fuiſſe impoſitas.Nec eſt ſecurum (niſi conſenſus pœnitentis id iuſtificaret)illas ob talia peccata imponere,quamuis non oriatur ſuſpicio de aliquo peccato in particulari:nam mortalia nec in genere ſunt reuelanda. cap.8. num. 17.

Satisfactio impoſita à confeſſario, efficacior eſt quàm ſpontanea. Atque facta in mortali reuiuiſcit.cap.3.num.5. Nouo 6.

Defectus non adimplendi ſatisfactionẽ,vel adimplẽdi in m.nõ annullat confeſſionẽ,niſi ante abſolutionem eſſet contẽptus.c.9.n.14.

Poteſt imponi,licèt non abſoluatur pœ-

nitens.cap.10. num.4.

Ieiunia impoſita à confeſſario, & non impleta die ab eo ſtatuto, ſunt poſteà implenda.cap.12.num.54.

Pecc. m.qui cùm poſſit,ac meminerit,non implet pœnitentiam impoſitam,& acceptatã ob mortalia.Qui verò impoſitã ob venialia nõ adimplet,peccat venialiter.c.21.n.43.

Pœnitens tenetur de præcepto acceptare pœnitentiam reſtitutoriam,& eã omnẽ,quæ ſpectat ad omittendas occaſiones peccatorũ vel officia,quę ſine peccato exerceri nequeũt impoſitã à confeſſario:quam ſi noluerit acceptare,non eſt abſoluendus.Secus de pœnitentia ſatisfactoria,quam non tenetur acceptare de præcepto: ſufficit enim vt habeat verũ propoſitũ ſatisfaciendi Deo hîc per bona opera,& indulgẽtias;vel mortuus,in purgatorio. Neque vllibi videtur negari cuipiã abſolutio eo ſolùm, quòd non acceptat pœnitentiã. cap.21.num.43. & cap.26.num.20. Verũ eſt tamẽ,quod iuxta limitationẽ Hoſt. & Panor.tenetur de præcepto acceptare aliquã pœnitentiam,ſaltẽ modicam.c.26.n.20.

Confeſſarius ſecundũ iura antiqua,& noua Trid. non debet ſine iuſta cauſa imponere pœnitentiam minorem ea quam iudicat iuſtam. cap. 26. num. 16. & 20. Sed cum cauſa iuſta, ſicut in articulo mortis,

ſine

ſine vlla pœnitentia poteſt abſoluere.nu.20. Qui verò ſcienter, & ſine tali cauſa nullam iniungit, peccat mort.num.15.

Confeſſarius ſicut habet poteſtatem abſoluendi, ſic etiam habet eandem ad obligandum pœnitentem ad acceptandam pœnitentiam à ſe illi iniunctam:& contrarium dicere eſt hæreticum.cap.26.num.20.

Maiorem enim vim habet ſentẽtia Confeſſoris, in ſuo foro, quàm alius iudicis in foro exteriori. Quæ acceptata à pœnitente obligat ad ſui implementum ſub mortali. Vnde vt illa ſic obliget, debent concurrere tria. I. Vt ſit præcepta, nam cõſultoria, nec ad veniale obligat. II. Quòd ſit ſatisfactoria: nam reſtitutoria pœnitentia ſupradicta, quamuis debeat eam acceptare pœnitẽs, tamen non inducit illam obligationem ad ſui implementum, ex vi ſententiæ aut conſilij confeſſarij, ſed aliunde.cap.21.num.43. & cap.26.nu.20. niſi illa ſatisfactio,& actus emendationis, qua parte pœnalis eſt, imponeretur pro ſatisfactoria. cap.26. num.24. III. Quòd pœnitentia à confeſſario iniuncta ſit à pœnitente acceptata. cap.21. nu.43. cap.26.num.20.

In imponendis pœnitentiis octo ſunt aduertenda. I. Quòd debet eſſe iuſta:& malè facit qui pro libito imponit eam. II. Quòd, vt ſit

vt ſit iuſta, adæquet, & non excedat debitam. III. Hanc ſolus Deus nouit. IV. Non eſt verum, quòd cuique peccato imponatur pœnitẽtia ſeptem annorũ. V. Quòd ſi olim ſic taxatum fuit, intelligitur pro peccatis grauioribus, vel in foro exteriori. VI. Quòd conſiderandæ ſunt omnes qualitates & circumſtantię pœnitentis, eiúſque contritionis, ſtatus, valetudinis, & ſimilia. VII. Aduertat pœnitentem Confeſſor ſe nolle ei magnam, quam pro peccatis meretur, imponere pœnitentiam, niſi ipſe voluerit: & ſi voluerit ſuſcipere, imponat ei Cõfeſſor. VIII. Quòd ſi pœnitens noluerit tam magnam acceptare pœnitentiam, diminuat eam quantum illi placuerit. cap. 26. à num. 15. vſque ad 20.

Falſum eſt dicere quòd poſt impletã pœnitentiam magnam vel paruam, ſtatim pœnitens manet liber à pœna purgatorij. n. 19.

Impotentia adimplendi, magnitudo contritionis, ſenectus, ægritudo, debilitas, probabilis timor, quòd non implebitur iuſta, tempus Iubilei, vel aliarum Indulgentiarum, ſunt cauſæ ad minuendam pœnitentiam. num. 21.

Pœnitentia iniuncta, & acceptata poteſt mutari, ac diminui iuſta de cauſa, etiam ab alio confeſſario, etiam non iterata cõfeſſione peccatorum, ob quæ fuit impoſita, dummodò

modò qui commutat, poſſit abſoluere ab huiuſmodi peccatis.num.22.

SCANDALVM.

DE inducente alium ad peccatum. vide Reſtitut. I I.

Circumſtantia ſcandali in duobus caſibus eſt confitenda. I. Quando eſt formale, & tunc etiam eſt confitenda ſpecies peccati, ad quam intendit inducere. I I. Quando per opus de ſe bonum, ſecundùm tamen apparentiam malum, datur aliis occaſio peccandi.cap.6.num.19.

Prætextu ſcandali non eſt abſoluendus indiſpoſitus.cap.10.num.4.

Peccat peccato ſcandali qui facit aliquid non mortale de ſe, tamen cum intentione inducendi alium ad mortale: vel qui ſine tali intentione facit aliquid de ſe nõ mort.ſed habens ſpeciem mort.& facit in eo loco, vel coram talibus, vt ſufficienter impellãtur ad mortale. Quando illud opus eſt mort.de ſe, iam ſunt duo peccata, vel vnum cum circumſtantia ſcandali.cap.14.num.28.

Peccat mort. qui ſine neceſſitate & vtilitate facit aliquid, credens ſe incitaturũ proximum ad mort.nu.30.Item qui abſque vlla cauſa familiariter alloquitur mulierẽ ſuſpectam, aduertens ſe præbere ſcandalum.n.31.

Peccat

Peccat mort.imperans,vel conſulens aliũ, vt committat aliquod mort.quamuis faciat non ex animo,ſed ſolùm ad tentandum.cap. 14.num.31.lit.E.& in Nou.num.42.Idem:de illo, qui ad tentandam religioſi iuuenis caſtitatem, introduxit puellam in cubiculum eius, niſi viri eſſet magna religio, & puellæ magna honeſtas. Non tamen peccaret ſaltem mort. qui ſollicitaret mulierem ſolo animo intelligendi quid reſponderet ei: & qui ſine malo fine diceret fœminæ(cùm ſoli eſſent)aliquid laſciuum. Neque qui dixerunt fœminæ honeſtæ ſine malo fine ſed iocosè tantùm verba laſciua. cap.14.num.31. lit.I.& in Nou.num.42.

Non peccat qui petit aliquid de ſe iuſtum ab eo,quem ſcit peccaturum faciendo illud. lit.G.Nou.num.40.

Peccat peccato ſcandali, qui ne ſcandalizet aliũ qui iniuſtè offenditur,omittit rem præceptam, & qui ex occulta cauſa veſcitur carnibus die prohibito, non faciens certiores eos qui ſcandalizantur.non enim debent omitti opera præcepta, imò neque conſilij, ad euitandum ſcandalum. cap.14. num.31. lit.L. §.27.28.& Nou.num.44.

Ad euitandum ſcandalum, quo proximus peccaret, debemus facere, vel omittere omnia etiam conſilia, quæ ſine peccato poſſu

poſſumus. cap. 24. num. 23.

De petente Miſſam à Sacerdote in mortali exiſtente. vide tit. Sacramentum.

SCHISMA, generaliter ſumptum, *eſt vitium quo quis ſe ſeparat ab vnione debita.* Specialiter ſumptum, eſt peccatum mort. *quo quis ſe ſeparat ab vnitate Eccleſiæ, nolens ſe ſubijcere ei.* cap. 27. num. 57. vide etiam tit. excommunic. V I. §. I.

SCIENTIA, eſt *cognitio viſiua rei tam intellectus quàm ſenſus.* cap. 27. nu. 274. Nou. num. 279.

De ſcientia neceſſaria Sacerdoti, & eidem Confeſſario: vide tit. Sacerdos, & Confeſſor. I I. B.

Non peccat docẽs ſcientias licitas, quamuis multi abutantur illis. cap. 14. num. 31. lit. K. Nou. n.

Scire, vel debere ſcire, paria ſunt. Præl. 1. num. 10. Nou. n.

SCRVPVLVS.

EST *cognitio argumenti apparentis, contra ſcientiam, vel fidem, vel opinionem, vel dubitationem.* Differtque à conſcientia, quæ eſt *actus animæ teſtificans, iudicans, vel accuſans, vel excuſans factum, vel non factũ, vel factum bene, vel malè: item dictans faciendum, vel non facien*

faciendum : & poteſt eſſe vera vel falſa. cap. 27.num.274.& 282.& in Nou. n.

Scrupulorum nimietas naſcitur ex vitio naturali complexionis,vel acquiſito per nimias vigilias, & ieiunia,& per conuerſationem ſcrupuloſorum : Gignunt in corde inconſtantiam, augmentum peccatorum,animi paruitatem, nebulas, & inquietudinem mentis,& accidiam.cap.27.num.282.

Scrupuloſorum remedia ſunt. Gratia diuina. Pharmacum cõtra malos humores iudicium debilitãtes.Auerſio cogitationis à re ſcrupuloſa.Submiſſio aliorum iudicio.Contrauẽtio ſcrupuloſorum. Vſus epieiceiæ,ſeu æquitatis; his regulis. Non peccat,qui implet legem iuxta mentem auctoris, licèt in verbis offendat.Nec qui illam ſeruat in ſenſu benigniore,licèt violet in duriore. Nec qui eam non ſeruat vbi, & quando eſt impoſſibile, vel valde difficile, aut nè pro ſtulto habeatur. Nec qui in dubiis ſecundùm communem vſum bonorum eam ſeruat. cap.27.num.284.

Eſt etiam remedium, Tutiorem partem in re verè dubia eligere. Non tamen eſt talis dubia quando eius contraria ſufficienti auctoritate vel ratione creditur:neque cùm ex multis opinionibus vna pro vera eligitur. Item verus intellectus illius Maximæ, *Bonarum*

rum mentium eſt etiam culpas agnoſcere vbi culpa non eſt, hoc eſt, vt ſe generaliter culpatum agnoſcat, quamuis ſpecialiter non meminerit culpæ: vel, ſignum animæ in bonum propenſæ eſt, timere ne ſit culpa, vbi non eſt: & hic magis eſt defectus ſcientiæ, aut ſani iudicij, quàm bonitatis. Item eſt remedium, bona electio ex variis opinionibus, & quieſcere in ea. Quæ bona electio debet habere has cōditiones. I. Vt eligatur opinio conſuetudine recepta, & non contraria legi diuinæ; naturali & certæ: ſuper quam nil poſſit conſuetudo, nec contraria dubia, quam conſuetudo valeat interpretari. II. Ceſſante hac, eligere illam, quæ nititur textui, licèt ei ſit contraria communis, non valens ei reſpondere etiam habendo quæſtionem principalem vnius iuris, cùm textus ſit alterius. III. Eligere illam quæ nititur argumento, cui reſponderi nequit. IV. Ex defectu horum eligere illam, quæ ſcitur eſſe communis. V. Ceſſante hac, eligere plurimis rationibus, & fundamentis etiam aptè diſſolubilibus nitentem. VI. Ceſſantibus prædictis eligere benigniorem, fauentem iuramento, matrimonio, doti, teſtamento, libertati, rebus piis & religioſis, pupillo, viduæ, peregrino, perſonæ miſerabili, & etiam priuato contra fiſcum in delicto, priuati fun-

datum (aliàs ſecùs.) Denique fauētem valori actus qui ſit vltimæ voluntatis, contractûs, libelli, litis, conteſtationis, ſententiæ, actus iudicialis, reſcripti, aut priuilegij. VII. Deficientibus his, eā quæ fauet Reo. VIII. Si nullo modo prædictorum alia opinio aliam ſuperat, eligere eam, quam affirmant doctores, auctoritate & ſcientia præſtantiores, iuxta qualitatem facultatum earum, & iuxta materiam de qua agitur. cap. 27. nu. 285. 286. 287.

Faciens opus licitum quod credit licere, non peccat, licèt pungatur ſcrupulo generali, vel particulari. Præl. 9. num. 9.

SCVRRILITAS. Scurra non peccat mortaliter præbendo aliis occaſionem nimium ridendi, comedendi, bibendi, &c. dummodò nimietas illa non ſit mortalis. cap. 14. num. 31. corol. 8. lit. D. & in Nou. n. 37.

SECRETVM.

EST id *quod à nemine ſcitur, vel à tam paucis, quòd nec eſt famoſum, nec notorium.* cap. 18. num. 52. Et eſt duplex, vnum, quod de ſe ab vno ſolo ſciri poteſt, vt actus interior: alterum, quod de ſe à pluribus ſciri poteſt, vt actus exterior. Quod rurſum eſt triplex. I. Quod de ſe obligat ſcientem ad celan-

celandum ſine vlla promiſſione: vt illud, cuius detectio noceret bonis animæ & corporis. II. Cuius celatio eſt à ſciente promiſſa, tacitè vel expreſsè. III. Ad cuius celationem obligat lex diuina Sacramentalis. cap. 18. num. 2. Potéſtque vnum & idem ſecretum eſſe harum trium ſpecierum, vt peccatum dictum in confeſſione. ibid. dict. 3.

Aliquando poteſt, & debet reuelari ſecretum. cap. 8. num. 2.

Qui ſecretò accepit proditiones, & peccata imminentia contra Rempublicam, vel proximum, non peccat reuelando; quamuis iurauerit non reuelaturum. cap. 18. num. 54.

Peccat, qui ſecretò ſibi communicatum, quod non vergit in graue damnum alicuius reuelat. num. 62. Etiam iudici præcipienti. num. 60. Imò quamuis vergat in damnum alterius, ſi alia via illud impediri poteſt. Quòd ſi impediri non poſſit id ſolum detegendum eſt, quod remedio fuerit neceſſarium: & ſi ſufficiat ſola denunciatio ſpecialis delictorum, non eſt facienda perſonarum. num. 56. & 60.

Qui promiſit ſeruare ſecretum, & cuius obſeruatione non infertur alteri graue damnum, non debet illud detegere, etiam præcipiente Superiore: ſecus ſi ſciat aliter quàm per commiſſionem ſecreti. num. 52.

Promiſſio ſeruandi ſecretum parui momenti, ad ſummum obligat ſub veniali. ibidem.

F Peccat mort. qui ciuitatis, conſilij, exercitûs ſecreta magni momenti quæ non vergunt in iniuſtam perniciem aliorum, etiamſi id faciat metu tormentorum aut amiſſionis vitæ. num. 54. Idem de eo qui ſecretum alienum violenter ſciuit, & de ſecretis teſtium litigantium. Quæ duo ſolùm procedunt, quando eſt damnum irreparabile, vt mors, vel mutilatio: ſecus quando eſt ſola pœna pecuniaria, vel exilij, quæ ſit facilè reparabilis. num. 52.

G Detectio peccati occulti etiam pernicioſi non licet, niſi fraterna correctione præmiſſa, ſi ſit probabilis ſpes, quòd proficiet, aliàs ſtatim debet iudici nunciari. Atque hæc correctio non eſt neceſſaria in caſu proditionis, & hæreſis. num. 56.

H Preſbyter poteſt denunciare homicidia, proditiones, & alia delicta parata, nec erit irregularis, ſi præmittat proteſtationem. Quod verum eſt quamuis iuraſſet non reuelare. num. 54.

Aduocatus, & medicus, & ſimiles non tenentur detegere ſecreta ſibi commiſſa, niſi aliunde ea nouerint, vel redundent in damnum aliorum. cap. 25. num. 42.

Quale

Quale ſecretum contineatur ſub ſigillo confeſſionis. vide tit. Confeſſio VI.

Sententia. Quamuis iniuſta, communiter valet, niſi interueniat defectus ſubſtantialis. cap. 9. num. 5. & cap. 27. num. 3.

Accuſator, qui poſt ſententiam definitiuam pro ſe latam, nouit ſuam cauſam eſſe iniuſtam, tenetur reſtituere quod accepit per talem ſententiam. cap. 25. num. 31.

SEPVLTVRA.

NOn denegatur morięti cum ſignis contritionis. cap. 1. num. 8. Nec excommunicato, qui non ſit denunciatus. Secus de denunciato. cap. 27. num. 36. ad 2. atque excommunicatio lata contra ſepelientes huiuſmodi excommunicatum, non comprehendit conſulentes, iuuantes, & proſequentes funus ad ſepulturam, qui ſuis manibus non inferunt illum in eam. num. 51. & 137.

Non denegatur ſepultura loci ſacri, imò nec ſolemnitas exequiarum infanti ſine ſolemnitate baptizato, & ante eam mortuo. cap. 22. num. 6.

Denegatur tamen ſepultura ſacri loci, morienti in torneamento. cap. 15. num. 17. Vel in concubinatu. c. 25. nu. 80. & 132. Item

non confeſſo per totum annum, & notorio peccatori, qui ſubitò, & ſine ſignis contritionis deceſſerunt. cap. 26. num. 33. Item publico vſurario morienti ſine præmiſſa reſtitutione, aut cautione: & qui ſepelierit illum, manet excommunicatus. cap. 18. num. 28. Item Canonico regulari etiam laxiſſimæ regulæ, teſtanti, & vel teſtari volenti, niſi à propoſito deſiſtat. Secus de illo, qui per ſimplicem ſchedulam ſignificauit voluntatem ſuam, in diſtribuendis rebus ſuo vſui deputatis, non per modum teſtamenti. c. 27. n. 270.

Ius ad ſepulturam eſt quid ſpirituale. ca. 25. num. 99.

Beneficiarius inducens aliquem ad promittendum, vel iurandum, ſe acceptaturum ſepulturam in ſua Eccleſia, vel iam acceptatam non mutaturũ, peccat & eſt excommunicatus. cap. 25. nu. 132.

SERVVS, ET ANCILLA.

SEruus non debet à Domino, atroci & crudeli modo puniri. cap. 14. nu. 19. Qui ſic tractatur à Domino poteſt illum compellere, vt ſe alteri vendat. c. 16. n. 22.

Serui matrimonium non debet impediri à Do

à Domino. cap.14.n. 21. Et ancilla qua Dominus luxurioſè abutitur, poteſt fugere, & etiam compellere Dominum, vt eam alteri vendat. c.16. num.22.

Quamuis poſſet ſanciri lex, vt quis efficeretur ſeruus, pro debito, numquam tamen ſancita eſt in republica Chriſtiana. cap. 17. numer. 88.

Pater poteſt vendere filium, etiam inuitum, ob neceſſitatem extremam. cap. 17. nu. 88. cap.23. num.96.

Non licet emere hominem liberum, non conſtitutum in extrema neceſſitate ſe vendendi, vel poſſeſſum pro ſeruo, quem tamen credere debet iniuſta ſeruitute detineri. c.23. num.95.

Secus ſi emat à deſtinantibus illum in cibum. Et iſte ſe ipſum per ſe, vel per alium poteſt redimere dato iuſto pretio, etiam inuito poſſeſſore: & ſi iſte vendatur à primo emptore, admonendus eſt ſecundus emptor de modo quo fuit anteà emptus. & primus emptor poteſt capere etiam intereſſe pretij dati. c.23. num.96.

Mala fide emit ſeruum, qui credit eſſe publicam famam fuiſſe iniuſtè captum. Ibid.

Homo ad mortem damnatus (ſententia, vel ſtatuto concedente facultatem ſe redimendi) poteſt ſe vendere redimenti, pretio

redemptionis. cap. 24. num. 17.

Seruus an poſſit ordinari, an fugere, an coniugatus vendi, vide tit. Irregularitas. III. Fuga & Matrimonium XIII.

SIMONIA I. IN SE.

SIMONIA *eſt ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi rem ſpiritualem, vel ei annexam.* Eſtque triplex. Mentalis tantùm, quæ mente concipitur citra omnem conuentionem expreſſam, vel tacitam, ſiue res tradatur, ſiue non. Conuentionalis tantùm eſt expreſsè, vel tacitè conuenta, nondum tamen ab vtraque parte exequuta: nam implementum ex parte promittentis temporale, imò nec ſpirituale, non impedit quin ſimonia ſit conuentionalis tantùm. Realis eſt expreſsè vel tacitè conuenta, & ex vtraque parte completa, ſaltem quoad aliquorum promiſſorum vtriuſque partem. cap. 23. num. 103. 104.

Simonia purè mentalis eſt etiam peccatum mortale: & eſt duplex, vna quæ non peruenit ad dationem, neque ad conuentionem, altera quæ peruenit ad dationem ſine vlla conuentione. n. 102. Nou. 103. Itē omnis Simonia eſt peccatum mortale. n. 111. Quod magis confirmat in Nou. 110.

Non eſt Simonia dare minùs principaliter

tem

tẽporale pro ſpirituali : neq; ſeruire Epiſco-po,aut mutuare ei pecuniam ob ſpem beneficij minus principaliter: neque pergere ad preces ſecundaria intentione,ob diſtributiones quotidianas,vel ſeruire Eccleſiæ propter dignitates. cap.23. num.103. corol.5.

Cauſa impulſiua Simoniæ dicitur illa,ſine qua non fieret actus, dummodo principaliter fiat propter aliam cauſam.ibidem.

Non eſt Simonia dare aliquid pro ſuſtentatione neceſſaria miniſtri in vtroque foro, & etiã pro nõ neceſſaria quoad forum conſcientię,& pauperibus etiam licet in vtroque foro, etiam ex pacto accipere:quæ differentia verificatur ob diſcrimen inter præſumptionem,& veritatem.n.101.

Neque eſt Simonia dare pro ſuſtẽtatione miniſtrorũ,vel pro liberalitate,vel pro ſolutione obligationis legis , vel conſuetudinis. num.100.corol.4.

Papa poteſt committere Simoniã iure diuino prohibitã,non tamen iure humano tantùm.ibid.vide Simonia. III.Neque incideret in pœnas ſtatutas contra ſimoniacos. n.100. §.4. Si Papa emeret,vel venderet,beneficium curatum , vel ſimplex,eſſet Simoniacus : ſed hoc nullus Pontifex fecit hucuſque.n. 107.

Simonia ꝓhibitio duplex eſt,altera prohibita,quia ſimonia,id eſt,iure diuino ꝓhibita,

Digitized by Google

altera quæ iure humano ab Eccleſia per poteſtatem diuinitus ſibi datam inſtituto, eſt prohibita. Prioris generis eſt voluntas emẽdi, vel vendendi verè ſpiritualia, vel à Deo ſolo inſtituta, vel ab Eccleſia per poteſtatem diuinitûs acceptam conſtituta. Poſterioris generis eſt voluntas faciendi collationes, renunciationes, vel recipiendi eas factas cum conditionibus, modis, vel pactis aliàs licitis, niſi ab Eccleſia prohiberentur. num. 100. dicto. 3.

Et ita frequenter Simonia committi poteſt, quamuis non interueniat pecunia numerata, vel res pecunia æſtimabilis, vt dum quis renunciat beneficium ob renunciationem alterius beneficij, vel ſuffragatur in aliqua electione, vt alius ſuffragetur. cap. 23. n. 100. dicto 2.

Simonia eſt dare, vel relinquere ius ſpirituale cum onere, vt fiat aliquid quaſi pro pretio rei ſpiritualis, vel cauſa principali immediata eam habendi. Quæ tamen non procedunt in conditione, & modo, quæ iure inſunt, dũmodo exprimantur eo ſolo modo, quo inſunt, & ita non eſt Simonia conferre commendam alicui ea lege, vt ſoluat 40. aureos annuos, quos ordinis ſtatuto ſoluere tenebatur. ibidem.

Simonia autem realis (quæ etiam fieri ſolet

let ſolis nutibus, vel factis tantùm, vt ſpondendo Epiſcopo centum, quod non conferet beneficium alteri. num. 105.) eſt mortalis ſemper. nu. 111. At verò conſueta dari pro actibus ſpiritualibus iam præſtitis, licitè poſſunt accipi, & peti, antè quàm præſtentur. num.106.

Simonia conuentionalis etiam eſt mortalis. num. 111. & eſt duplex, vna ex neutra parte exequuta, altera ex vna tantùm. num. 103. & 104.

Simonia conuentionalis eſt promittere inſtrumento publico 100. alteri, vt det ſibi beneficium, ſine animo emendi illud, vel ſoluendi illa. num. 106.

Ad eſſentiam Simoniæ non requiritur voluntas emendi ſpirituale, ſed ſufficit voluntas faciēdi aliquid pro ſpirituali conſequendo. cap. 23. num. 106.

Eſt tamen Simonia realis conuenire quòd vnus det ſpirituale, & alter inſtrumentum promiſſionis, centū: ſi ex vtraque parte adimpleatur, quamuis non ſoluantur centum: ſed non eſſet realis conuentio promittere temporale, etiam per inſtrumentum publicum, quod tradit. Neque eſſet Simonia conferre beneficium vt liberetur ab obligatione antidorali, quamuis conferatur beneficium pro pretio. c. 23. n. 106. ad 4.

Mediator-

Digitized by Google

Mediator Simoniæ ſimoniacus eſt, & excommunicatus. Idem de dante mediatori, vt procuret ſibi collationem beneficij, ſecus ſi daret pro labore frequenter adeundi collatorem, vel ratione lucri ceſſantis. num. 106. ad 5.

Non eſt Simonia conferre beneficium ob conſanguinitatem, vel amicitiam, nec per hypocriſim facere ſpiritualia ob laudem humanam. num. 107.

Qui habito nuncio de beneficio vacanti, conuenit cum familiari Papæ, vt impetret pro ſe, & ipſe conſentit penſioni conſtituẽdæ à Papa, & poſtea conuentio ex vtraque parte completa eſt, committit Simoniam realem. 107. ad 7. Idem de illo, qui ſimiliter conuenit cum illo, cui dedit Papa facultatẽ conferendi beneficium, & quem ipſe nominauerit; & facit pactum cum eo vt nominet illum, & quòd conſentiet penſioni annuente Papa, & aſſecurabit, & poſtea nominat illum, & ille conſentit penſioni, eſt Simonia realis inter familiarem & oratorem: quia non retulerunt Papæ pactum factum, vt ſua auctoritate purgaret talem conuentionẽ. ſecus autem ſi nullo pacto præcedenti nominaret eum, & ille conſentiret, quia nulla cõuentio illicita interueniret. nu. 107. ad. 9.

Simoniaca etiam conuentio eſt conuenire

nire de diuidenda ex æquo vtilitate, & expenſa. ad. 8.

Idem ſi habito nuntio de duobus beneficiis vacantibus fit conuentio, quod vtrumque impetretur, in caput vnius & inter ambos diuidatur vtilitas. ad. 7. Secus ſi nõ interueniret alia obligatio quã antidoralis. ad. 8.

Renunciatio facta in fauorẽ alterius adiecta conditione, vt conferatur huic vel illi, eſt Simoniaca: niſi fieret in manibus Papæ ſecundùm ſtylum curiæ, à quo tamen receſſit Gregorius XIII. Permiſit nihilominus, vt ſimul cum renunciatione vnius præſentetur petitio alterius, cui renuntians vellet conferre. c. 23. nu. 107. ad. 10.

Non eſt Simoniaca renunciatio beneficij in manibus etiam inferioris, intentione, vt conferatur cognato renunciantis, nulla tamen conditione expreſſa: Quamuis ſi vellet renunciare principaliter ob cognationem, vel vt conferatur indigniori eo, peccaret nõ peccatum Simoniæ, ſed iniuſtitiæ, vel acceptionis perſonæ inordinatæ conceptæ, vel procuratæ. n. 107. ad. 10.

Mandatum datum ad renunciandum beneficium in manibus Ordinarij liberè, & ad petendum ab eo poſt renunciationem liberã, vt prouideat alteri, non eſt Simoniacũ: imo tàm mandatum, quàm renunciatio,

& col

Digitized by Google

& collatio virtute eius facta valent. Nam ex illo mandato colligitur intentio renunciãtis fuiſſe, vt conferretur nominato per eum:& quia defuit pactum, conditio,& modus, nõ interfuit Simonia, neque contrariatur extrauag. Pij V. de confidentia. ibidem ad.7.

Verum eſt, quòd ſi vellet renunciare cum pacto, vel modo,vt detur huic, eſſet Simonia mortalis;etiamſi nulla ſubſequeretur renunciatio cum pacto, vel ſine eo. Ibidem. ad 10. in fin.

Non eſt Simoniaca confidentia,quod collator conferat beneficium liberè renunciatum cui renuncians volet. cap. 23. num. 109.ad 12.

Idem de confidentia,qua quis confert beneficium liberè renũciatum alicui ſpe,quòd ille aliquando cedet in fauorem alterius,dũmodo nullum interueniat pactum. Quod etiam locum habet ſtantibus extrauagãtibus Piorum Pontificum de confidentia, quæ tãtùm procedunt contra confidentiam illicitam Simoniacam. ibidem.

Aliqua confidentia eſt Simoniaca, vt quando quis confert beneficium,confidens, quòd collator conferat mediante pacto.Ibidem. De pœna Simoniæ confidentiæ. vide tit.Simonia.3.

Ex motu proprio vtriuſque Pij colliguntur

tur octo coniecturæ ad præſumēdam Simoniacam confidentiam in foro exteriori, cuius extrauagantis, & etiam coniecturarum ſumma hæc eſt.

Pius Quintus ſeruus ſeruorum Dei. &c. *Intolerabilis, & infra. Benè quidem & prouidenter fœlicis record. Pius Quartus prædeceſſor noſter ad tollendam confidētiam in beneficiis decreuit, vt ipſo iure vacarent omnia beneficia à quibuſcumque perſonis recepta in confidentiam: &c. Et quoniam multi adhuc circa hoc præſumptione quadam delinquunt & audacia:* Nos *tanto malo remedium adhibere volētes, ſtatuimus, vt ſi quis Eccleſiam, monaſterium, vel beneficium Eccleſiaſticum ex reſignatione, vel ceſſione &c. cuiuſcumque perſona ſimpliciter vel cum circuitu retroceſſionis cum regreſſu, vel acceſſu etiam ſola dimittentis, intentione receperit, vt illa, vel illud, etiam in euentum regreſſus, vel acceſſus eidem dimittenti, vel alteri poſtea conferatur, aut illius fructus, vel eorum pars alij concedantur, vel penſiones ſoluantur, ex eiſdem hac confidentia cenſeatur.* II. *Itidem ſi ordinarius, vel alius collator contulerit antehac, vel conferat in futurum beneficium Eccleſiaſticum quouis modo vacans, ea conditione tacita, vel expreſſa vt poſtea in alterum pro arbitrio collatoris ſiue alterius contra iuris communis ordinationem diſponatur, ſiue vt de eo prouiſus fru-*

ctus,

ctus illius, vel partim ad utilitatem, vel libitum conferentis, vel cedentis, aut alterius relinquat, vel penſionem illi, vel illis quos collator, vel cedens, aut alius iuſſerit, vel ſignificauerit, perſoluat, & pariter ſi à patrono etiam laico, vel alteri præſentatori, vel electori contigerit id fieri. Ad hæc ſi clericus prædicta cameræ, vel Cardinalis, vel alius poſt reſignationem vel ceſſionem alicuius extranei de Eccleſia, monaſterio, vel alio beneficio Eccleſiaſtico, in ſe factam vel admiſſam illam, vel illud etiam confectis litteris Apoſtolicis, & poſſeſſione apprehenſa in eãdem reſignationem, vel reſignantem vel cedentem modico ſpatio interiecto veluti duorum aut trium menſium, retroceſſerit, vel retrocedat in futurum ex illa retroceſſione fructus, vel eorum pars ſeu penſio, vel quid aliud ſuper illis fuerit reſeruatum ipſi clerico vel Cardinali aut alio exempto fuerit conceſſum. Poſtremò, ſi quis crimine aliquo abſolutus, vel cum quo ſuper irregularitate diſpenſatum eſt, denuo receperit aliquod beneficium Eccleſiaſticum, quod ante, vel poſt commiſſum delictum, vel contractam irregularitatem dimiſerit, confidentiæ prauitas ſit contracta. Ad probandum autem plenè confidentiarum abuſum inter alias etiam hæ præſumptiones habeantur legitimæ, ſcilicet ſi aliquis poſt ceſſum à ſe beneficium, & publicatam reſignationem vel ceſſionem, captámq; à ſucceſſore poſſeſ-

poſſeſſionem ſe ſe in illa,vel rebus illius per ſe vel alium iniecerit, aut fructus perceperit, vel quicumque ſucceſſor, illi, vel eius propinquis ipſos,vel partem remiſerit. Idem eſt ſi quis pro conceſſione alicui facta de beneficio Eccleſiaſtico per ſe vel alium interceſſerit: denique aliquid de fructibus talis beneficij de facto perceperit. Teſtes autem de quaque re ſingulares ſingulas probare valeant præſumptiones: & criminoſi, & omnes qui poſſunt eſſe teſtes in caſu Simoniæ,poſſunt eſſe in prædictis. Denique omnes qui hucuſque beneficia confidentiæ vitio receperunt, ac retinent, niſi ſtatim dimiſerint, & qui aliquid tale admiſerit in futurum, fructibus & penſionibus & beneficiis & aliis officiis temporalibus priuamus, & ad futura inhabilitamus, & excommunicatione innodamus ſedi Apoſtolicæ reſeruata. Datum Romæ, anno. 1569. c. 23. num: 110.

Ex qua extrauaganti ad maiorem claritatem octo coniecturæ deducuntur ad præſumendam Simoniacam confidentiam in foro exteriori. I. Probatio intentionis etiã tantùm vnius partis. II. Quòd collator ita conferat,vel patronus præſentet vt poſtea de beneficio eius ſic vel ſic diſponatur,vel etiã de fructibus. III. Quòd exemptus à ſolutione iurium curiæ, beneficium acceptum per reſignationem alicuius, etiam poſt

litteras expeditas, & poſſeſſionem acceptã retroceſſerit in eundem, reſeruato ſibi aliquo infra ſpatium duorum aut trium menſium. IV. Quòd abſolutus à delicto vel irregularitate denuo accepit beneficiũ, quòd renunciauit ante vel poſt delictum vel incurſam irregularitatem. V. Quòd poſt ceſſum beneficium, & publicata ceſſione, & capta poſſeſſione à ceſſionario, ſe in illud per ſe vel alium ingerit, & fructus vel partem eorum accipit, aut ſucceſſor ipſi vel propinquis eius aliquos fructus remiſerit. VI. Si recipiens beneficium conſtituit dimittentem vel eius parentes, aut propinquos procuratores ad percipiendum vel locandum fructus beneficij dimiſſi, & illi, vel illis, de fructibus perceptis aut percipiendis donationem fecerit. VII. Si vel ſola procuratoris depoſitione vel libris rationalibus menſariorum ex parte dimittentis expeditio, quæ perſonam recipientis concernit, proſequuta ſit, ſimúlque expenſæ, pro ea neceſſariæ ab illo factæ fuerint. VIII. Denique ſi quis pro conceſſione alicui facta, quacumque auctoritate de beneficio Eccleſiaſtico, per ſe vel alium, ſeu alios interceſſerit vel aliàs in negotio cõceſſionis ſe ſe immiſcuerit, quoquomodo: deinde aliquid de fructibus talis beneficij de facto, etiam per

per manus poſſeſſoris,& etiam ſimplicis donationis titulo perceperit, ſeu de illo poſtmodum ad voluntatem interceſſoris fuerit diſpoſitum,quandocumque. cap.23.nu.110. notab. 7. & in ipſo motu proprio.

SIMONIA II.

Quoad materiam.

VENDERE bona Eccleſiæ mobilia, vel immobilia,iniuſtè, licèt ſit ſacrilegium, non tamen eſt Simonia. cap.23. num.99.

Bona Eccleſiaſtica quædam ſunt, purè ſpiritualia, quædam purè corporalia, quædam autem mixta. Merè ſpiritualia ſunt gratia,& dona Dei:merè corporalia ſunt vaſa,& ornamenta &c. ſecluſa benedictione quam habent. Mixta ſunt Sacramenta, & actus conficiendi ea quæ conſtant ex re corporali & ſpirituali,& labore temporali. Merè ſpiritualia,& mixta, nullo modo poſſunt neque emi,neque vendi:Secus de merè corporalibus quoad rem temporariam, & ſine vllo intuitu benedictionis eorum. n. *99*.§.3.

Non eſt Simoniacus, qui vendit ſcientiã iuris,vel aliam,& naturaliter ſcibilia,& conſilium etiam ſine ſtudio, & labore præſtitũ,

quamuis aliunde habeat vnde viuat.nu.110.

Permutatio beneficiorum etiam quoad titulum. facta, ſine Superioris auctoritate eſt Simoniaca: Secus ſi cum illa.nu.110.§.3.

Idem de permutatione iuris habiti per regreſſum, acceſſum, electionem, præſentationem cum alio ſimili iure. Idem de ea, qua renuncians beneficium, minoris valoris reddit pecuniam, vel conſtituit penſionem alteri permutanti beneficium maius. Non tamen eſt Simonia, quando Eccleſiæ, bona inæqualia habentes, permutarentur quoad proprietatem, refundentes ſeparatim pecuniam qua illa bona æquentur. cap. 13. num. 200.§.3.

Non eſt Simonia dare pro ſubſtentatione miniſtrorum, vel pro libertate, vel pro ſolutione obligationis legis, vel. conſuetudinis. §.4.

Nam hæc præpoſitio *pro*, aliquando ſignificat pretium, vel cauſam principalem, aliquando impulſiuam: ibidem §. 4.

Non eſt ſimonia dare vel accipere pecuniam pro impenſis, vel pœna excommunicationis vel abſolutionis per iuriſdictionem ſpiritualem impoſita, quamuis pœna non detur pauperibus. num. 101. Imò nec dare pecuniam ad redimendam vexationem, dũmodo qui dat iam habeat ius acquiſitũ etiã

in

in poſſeſſione: imò nec in foro interiori erit Simonia, quamuis non ſit poſſeſſio, ſi dans nihil iuris intendat emere, ſed euitationem diſcordiarum, & litium. Secus ſi non habet ius acquiſitum niſi impediretur vim inferendo, vel procurando pro indigno, vel ſolus ipſe occurreret dignus, qui eligeretur. num. 101.§.8.

Simonia eſt dare pretium temporale pro emenda vita æterna. num. 100.§.9.

Item dare alicui pretiũ, vt excubias faciat in domo defuncti, quãuis acceſſoriè intelligitur illum debere recitare pſalmos. n. 101.

Item dare vel accipere in pretium munus à manu, lingua, vel obſequio, ſecus ſi nõ daretur in pretium, quamuis laudes eſſent falſæ. num. 101.

Item dare pretium pro miſſa vel pro iſto actu dicendi illam: ſed tantùm licet dare pretium per modum ſuſtentationis. cap. 23. num. 101.§.10.

Non eſt Simonia dare pretium pro obligatione exercendi munus vicarij Epiſcopi, vel parochi, vel capellani, vel concionatoris, vel pro labore adeundi locum longinquum. Ibidem. verſic. addo.

Non eſt Simoniacus beneficiarius, qui nullo interueniente pacto ſoluit aliquid in poſſeſſionis adeptione aliis beneficiariis,

Digitized by Google

non tamen poteſt ad id cogi etiam ſtante conſuetudine, ſi id quod datur vertitur in proprium commodum: ſecùs ſi pro fabrica vel opere pio. ibid.§. I I.

Ius patronatus non poteſt vendi, neque emi. num. 105. §. 5.

Bona propria ſuper quæ impoſitum eſt onus dicendi aliquas miſſas, non ſunt ſpiritualia, nec Eccleſiaſtica. cap. 25. num. 8.

Epiſcopus, qui recipit aliquem familiarem conſtituta mercede annua, donec beneficium ei conferat, non eſt Simoniacus: dũmodò nullum interueniat pactum de ſeruiendo gratis poſt collatum beneficium. cap. 25. num. 113.

Simoniacus eſt, qui per Simoniam ab alio commiſſam in fauorem eius, ipſo ignorante, vel non contradicente, acquirit beneficium, in quo, vel ad quod nullum ius priùs habebat, & reſciens id conſentit, vel ſtatim non renunciat. Secus ſi illa ſimonia commiſſa fuit cum vno ex multis electoribus: quorum maior pars (Simonia non interueniente) eum elegiſſet. num. 119.

Non licet Epiſcopo iubere, vt certa quantitas pecuniæ detur pro Miſſa, & nemo minorem accipiat. Similiter quamuis conſtitui poſſit in aliqua Eccleſia, vt fiat ſupplicatio in funere illius, qui tantum

tum dederit, non tamen ne fiat pro eo qui non dederit tantum. capite vigeſimo tertio, num. 106.

Penſio ſolita conſtitui ſuper beneficio Eccleſiaſtico, non poteſt pecunia redimi, nec conſtitui. capite vigeſimo tertio. num. 111.

Emens vel conducens Vicariam, vel quãlibet iuriſdictionem, vel poteſtatem ſpiritualem (etiam ad tempus) Epiſcopi, vel parochi, vel cuiuſlibet beneficiarij, eſt Simoniacus, & meretur priuari: ſed non eſt ipſo iure priuatus beneficio clericali, & talis contractus eſt nullus. ibidem. vide etiam Simonia III.

Simonia eſt vendere cariùs calicem, corporalia roſaria, & cæt. ob benedictionem quam habent. num. 111.

Qui ſuſcipit canonicatum, vel præbendam, vel beneficium, cum pacto docendi in ſcholis, Simoniacus eſt: ſecus ſi ſuſcipiat cum onere impoſito tali beneficio vacanti. cap. 25. num. 58.

Petere pretium pro excommunicanda, vel coniuranda locuſta, ſpeciem habet Simoniæ. cap. 27. num. 13.

Simonia eſt, ſi prælatus eo plus exigat pro titulo, quo maius eſt beneficium. numero centeſimo primo. Idem ſi quis dat

aliquid alteri vt baptizet aliquem extremè indigentem. capite vigeſimo ſeptimo. num. 113.

SIMONIA
Quoad ordines.

QVI recipit ordines etiam minores per ſimoniam realem, commiſſam ante ordinationem, etiam dando tertio, & non ordinatori, eſt Simoniacus & excommunicatus: Si verò det poſt ordinationem non eſt Simoniacus, vel certè non incurrit talem ſimoniam quæ inducat excōmunicationem. Quòd ſi alius det ordinatori, vel tertio, ipſo ordinando inſcio, vel contradicente, non committit Simoniam recipiendo ordines, quamuis poſteà ſoluat illud, quod eo inſcio datum fuit. dummodo non habeat gratam dationem illam. cap. 25. num. 68. §. 2.

Non eſt vera Simonia in foro interiori dare notario Epiſcopi pro inſtrumento ordinis aliquid amplius quàm debet, nec Epiſcopo, pro paſtillis; præſertim poſt ſuſceptum ordinem nullo interueniente pacto. verum eſt quòd in foro exteriori poſ-

ſet

ſet præſumi ſimonia. capite 23. numero 101.§. 11.

Simonia eſt, ſi notarius accipiat magis pro inſtrumento de maiori ordine: & prælatus, qui eo plus exigit pro titulo quo maius eſt beneficium. ibid.

SIMONIA III.

Quoad pœnam & reſtitutionem.

ACCEPTVM per Simoniam neceſſariò reſtituendum eſt. cap. 27. num. 32.

Simonia mentalis tantùm non obligat ad reſtitutionem. Quod quidem verum eſt, ſiue hæc Simonia ſit prohibita iure naturali, ſiue diuino. cap. 23. num. 103. §. 15. Rationem huius rei vide tit. Vſura.

Habet etiam verum in vtroque foro, & procedit, quamuis vtraque pars commiſerit Simoniam mentalem tantùm. Procedit etiam non tantùm in eo, qui quærit temporale non dato ſpirituali, ſed etiam in eo qui quærit alterum eorum altero dato. numero 102. §. 5. Et in datione cuiuſcumque rei temporalis à manu, & lingua, vel obſequio. ibidem.

Ob Simoniam conuentionalem tan-

tùm, & executam ex vna parte, & non ex alia, committens illam priuatur beneficio per iudicem, non tamen declaratur ipſo iure eſſe priuatus. num. centeſimo tertio, in principio.

Et hæc Simonia obligat ad reſtituendum acceptum danti, etiam ante iudicis ſententiam. Quod verum eſt, ſi acceptum eſt temporale, falſum autem, ſi ſit tale ſpirituale, quod accipiens non poteſt reddere, ſine præuia renunciatione, & collatione Superioris. Ibidem.

Ad incurrendas pœnas Simoniæ non ſufficit datio pretij, niſi etiam interſit datio beneficij. num. 104.

Celebrans poſt completam ab vna parte Simoniam & ante completam ab altera, non fit irregularis, ſaltem in foro conſcientiæ. num. 104.

Simonia realis obligat ad reſtitutionem, num. 105.

Præſentatio, electio, confirmatio, & quælibet alia diſpoſitio, & prouiſio facta per Simoniam realem, eſt ipſo iure nulla, & prouiſi non faciunt fructus ſuos, imò tenentur relinquere beneficia ſua. Idem de renunciatione, & licèt renunciatio inducat obligationem, vt renuncians ea tigetur, non tamen qui renunciat perdit titulum,

Digitized by Google

lum, nec ius renunciatum. cap. 23. numero 105.

Simonia conuentionalis eſt permittere in inſtrumento publico. 100. ſcuta alteri, vt conferat ſibi beneficium, ſine vllo animo emendi illud, nec ſoluendi illa. num. 106. ad 3.

Simonia conuentionalis tamen nec inducit excommunicatum nec obligat ad reſtitutionem. Ibidem.

Simonia conuentionalis beneficiaria, qua palam emitur beneficium, vel venditur, peior eſt ſimonia conuentionalis confidentię beneficialis: nã per conuentionalem beneficialem non annullantur acta, nec inducitur cenſura, antequam impleatur ab vtraque parte: per ſimoniam autem conuentionalem confidentiæ beneficiariæ ſic. nam ſimul ac aliquis accipit beneficium, in confidentiam prædictam, antequam impleat quod promiſit, ipſo iure eſt excommunicatus, & ipſo iure collatio ei facta eſt nulla, & tenetur reſtituere omnes fructus, quos perceperit à die acceptionis. num. 110. Not. 2.

Fructus beneficiorum collatorum per ſimoniacam confidentiam, & penſionem, reſeruantur Cameræ Apoſtolicæ à die collationis. num. 110. not. 5.

Qui

Qui ante extrauagantem Pij V. recepit beneficium per Simoniam confidentialem, & habita notitia extrauagantis, non reſipuit ſtatim, & dimiſit beneficia & penſiones ipſo iure priuatus beneficio. Idem de recipiente beneficium, vel huiuſmodi penſiones per ſimoniacam confidentiam. 110.

Atque beneficia collata per ſimilem confidentiam ſunt reſeruata collationi Papæ. not. 3.

Collatio acceſſus & regreſſus per ſimoniacam confidentiam facta ſunt nulla. not. 4.

Simonia contingens circa penſiones, vel ius patronatus, non inducit excommunicationem ipſo iure. num. 111. ad. 13.

Emens vel conducens vicariam, & quamlibet iuriſdictionem, vel poteſtatem ſpiritualem (etiam ad tempus) Epiſcopi, vel parochi, vel cuiuſlibet alius beneficiarij, quãuis ſimoniacus ſit, & meritò priuari poſſit, non tamẽ eſt ipſo iure priuatus officio clericali, & contractus eſt nullus, & tenetur relinquere vicariam, non tamen ipſo iure excommunicatus, nec inhabilis ad vicariam. Quòd ſi vicaria fuerit perpetua, incurretur excommunicatio. Ibidem. ad. 14.

Qui recepit ordines etiam minores per ſimoniam realem commiſſam ante ordinationem, etiam dando tertio, etiam non ordinatori

dinatori,eſt excõmunicatus;ſecus ſi det poſt ordinationem,non enim eſt ſimonia vel ſaltem non inducit cenſuram. cap.25.num.68. §. 2. de quo vide tit. ſimonia.2.

Simonia mentalis non obligat ad reſtitutionem,nec ad aliquam pœnam temporalem.c. 27.n. 103. ad 15.vide Vſura VIII.

Simonia conuentionalis inducit pœnam temporalem reſtitutionis, ſi res accepta ſit reſtituibilis, & etiam extra ordinariam arbitrariam. Ibidem.

Simoniacus realis in ordine occultus vel publicus eſt ipſo iure ſuſpenſus, quoad ſe, & quoad alium. Ibidem. dicto 2.

Simoniacus in beneficio non eſt iure ipſo ſuſpenſus. ibid. dicto.3.

Simoniacus realis tã in beneficio quàm in ordine eſt ipſo iure excommunicatus cũ reſeruatione ad Papam: nu. 111. dicto 4. Vnde ſimoniacus in ordine indiget abſolutione ab excommunicatione & ſuſpenſione.Simoniacus verò in beneficio ab excommunicatione tantùm. dicto.5.

Nullus alius ſimoniacus præterquam in ordine eſt ipſo iure ſuſpenſus, & excommunicatus.dicto.6.& nullus ſimoniacus præterquam in ordine & beneficio eſt ipſo iure excommunicatus. Ibidem. dicto.7.

Omnis præſentatio, collatio, electio, & quæuis

Digitized by Google

quæuis alia diſpoſitio beneficiaria per realem Simoniam, eſt ipſo iure nulla, & quæſitum per illam relinquendum eſt ante ſententiam ſimul cum fructibus. ibidem. dicto.9.

Papa poteſt committere Simoniam prohibitam iure diuino, non tamen iure humano. Sed hoc corrigitur in Nouo, vbi ait, Quicquid aliàs hic ſcripſerim, dico quòd Papa poteſt peccare peccatum ſimoniæ in emptione & venditione rei ſpiritualis ſicut quilibet alius homo. Vnde non poteſt ipſe liberare à peccato ſimoniæ alium vendentem, vel ementem ab ipſo rem ſpiritualem quatenus eſt ſpiritualis. numer. 108. ad. 11. dicto.1. Neque poteſt efficere, vt actus qui eſt ſimoniacus iure naturali, vel diuino, abſque adminiculo iuris humani deſinat eſſe talis: quia ſua Sanctitas ſubeſt illis legibus, ſaltem quoad vim directiuam. ibidem. dicto. 2. poteſt tamen Papa, rem cuius ſpiritualitas inducta eſt tantum iure humano frāgendo, vel mutando efficere profanam, imò idem poſſunt alij Prælati ex iuſta cauſa. ibid. dicto. 3. quamuis Papa committat ſimoniam prohibitam iure diuino, non incurrit aliquam pœnam iuris humani, & poteſt facere ne alius illam incurrat. ibid. dicto. 5.

Aucto

Auctoritas Papæ de facto liberat à pœnis ſimoniæ omnes qui cum eo, vel cum conſenſu eius facient actum, qui aliàs eſſet ſimoniacus: quamuis expreſsè non liberet eos, & hoc ſiue ſimonia ſit iuris diuini, ſiue humani. nam quoad pœnas eadem ratio militat in vtraque. ibid.dicto 6.

Vnde qui committit cum Papa ſimoniam ſuper re ſpirituali nondum profanata, incurrit quidem pœnam æternam, ſed non temporalem. n.111.dicto.16.

Simoniacus conuentionalis tantùm ob confidentiam; nullum ius acquirit in tali beneficio,& eſt ipſo iure excommunicatus, & perdit alia beneficia benè acquiſita, fitque inhabilis ad omnia. numer. 111. §. 11.

Quæ ignorantia excuſet hîc Doctor non declarat, ſed remittit lectorem ad cap. fraternitas, quæſtione 12. vbi id explicat.

Quæſitum per ſimoniam commiſſam in beneficio reſtituendum eſt Eccleſiæ, non delinquenti.cap.25.num.115.

Moniales nullam ſimoniæ pœnam incurrunt, ob pacta & conuentiones in dotibus Monialium, in victum commodum earum.

SIMV

Digitized by Google

SIMVLATIO Qua ſe aliquis fingit talem genere, vel gradu &c. qualem requirit optio ad collegia, vel alia munera, peccatum eſt. c.8.n.8.

SOCIETAS.

EST *conuentio plurium, ſuam pecuniã, induſtriam, vel laborem conferentium ad lucrandum.* cap. 17. num. 251.

In Societate transfertur dominium rei collatæ; imò manet in periculo conferentis. Atque vt ſit licita, tria requiruntur. I. Quòd ipſa negotiatio ſit licita. II. Quòd pecunia pereat conferenti. III. Quòd ſeruetur æqualitas, ac pro quantitate partium collatarum diuidatur lucrum, hoc modo. Vnus confert mille aureos, alius laborem ſuæ perſonæ eiſdem æſtimatum, alius ſuam induſtriam quingentis æſtimatam. Ex his omnibus vna ſumma facienda eſt, & ex lucro, & iactura pro rata eius quod confert quiſque, capere debet, vt ſi iſti tres quingentos aureos lucrarentur, duo ſingulos ducentos aureos caperent, & tertius centum. Atque in his quidem quantitatis pecuniæ in ſocietatem collatæ habenda eſt ratio magis quàm periculi

cu

cui exponitur. cap.17.num.151.

Societas exæquanda eſt iudicio peritorum, qui æſtiment pretium pecuniæ collatæ cum conditione expreſſa, aut tacita, vt in primis conferenti pecuniam ea reſtituatur, ſi nulla eius iactura facta fuerit, & pretium item laboris, & induſtriæ ea conferentium abſque aliqua ſpe quicquam pro illis referendi, niſi lucrum adſit. Conſiderandum eſt tamen vt nulla omnino ſit vſuræ, aut iniuſtitiæ ſuſpicio, ex eo quòd ei qui pecuniam confert, de conſenſu eius minùs lucri quàm par ſit detur, ſi eſt perſona quæ donare poteſt. Vnde iuſtificantur multæ Societates à magnatibus cum ſuis famulis, amicis, aut cognatis factæ, vt eis fidem, diuitias, & honorem conferant. Nã conferendo in Societatem magnas ſummas pecuniæ, ſolùm ad dimidiam, aut tertiam partem, vel quartam eos obligant. Quamquam poſſent hæ dici locationes cum ſalario incerto magis quàm Societates. numer.151.

Socius qui non eſt particeps pecuniæ collatæ, non debet ſoluere aliquam partem eius perditæ in negotiatione. numer. 252.

Vnde illicitum eſt pactum obligans illum ad hoc. Secus ſi pecunia conferatur,

Digitized by Google

ea lege, vt communis ſit, & communiter diuidatur inter ſocios ſicut lucrum. cap.17. num. 253.

Cùm vnus confert in Societatem pecuniam, alter induſtriam, & laborem: qui laborem & induſtriam confert, non debet de lucro deducere totas impenſas ſui victus, niſi quas facit tunc vltra domeſticas. cap.17. num.283.

Tota iactura rei collatæ, ſiue pecunia ſit, ſiue labor, ſiue induſtria, erit conferentis, ſiue iactura fiat in principio, ſiue in medio, ſiue in fine negotiationis. numer.252.

Conferens pecuniam licitè poteſt aſſecurare illam cum ſocio vno, & lucrum, faciendo tres contractus formales; vel virtuales. num.254. 255. & debet ceſſare omnis fraus, & ſimulatio. num.257.

Licitè fieri poteſt quòd Eccleſia, vel vidua, vel pupillus conferant pecuniam apud mercatorem, aſſecurando principale, & lucrum, verbi gratia lucrando quatuor ſecura pro centum. num. 256.

Licitum eſt pactum, vt qui negotiatur aliena pecunia omne lucrum tradat Domino, & is recipiat certum quid pro labore ac induſtria liberum ab omni periculo. Qui cõtractus reuera eſt locationis, & ideo

ſi ia-

ſi iactura contigerit eius dolo, vel culpa, aut illius miniſtrorum, tenetur Domino ſatisfacere, quia gratia vtriuſque fit. num. 257.

Qui in lucrum certum dat pecuniam ad Societatem ei quem ſcit non negotiaturum, ſicut militi, vel clerico indigentibus, peccat quamuis concurrant tres prædicti contractus. num. 258.

Qui verè pecuniam in Societatem contulit in lucrum & damnum, & à ſocio accepit publicam ſcripturam mutui, vel depoſiti peccat, quia poſſet in foro exteriori petere pecuniam, quamuis periret. Vnde ſi vult lucrum participare, debet hanc ſcripturam reſcindere, niſi in aliquo caſu. cap. 17. 259.

Si ſocius rebus, loco, tempore, vel perſona per pactum excluſis, fuerit negotiatus, iactura erit ipſius. Ibidem.

Licitum eſt tradere alteri animalia in Societatem, ea lege vt lucrum ſit commune: ſed qui recipit ea, nihil ex eo capiat, donec pretium eorum Domino perſoluatur, & poſteà ſint Communia, dummodò ea, quæ ante ſortem recuperatam interierint, Domino intereant, & non recipienti. num. 261.

Peccat, qui confert pecuniam in Societatem nautarum volentium ire piſcatum

in mare longinquum, eo pacto vt tanta pars lucri ſibi eueniat, quanta cuiuis nautarum, & vt euentus nauigationis ſit illorum periculo, & quòd ex lucro futuro primùm ſoluatur ei pecunia: quòd ſi nullum eſſet lucrum, vel non eſſet ſufficiens ad ſoluendum pecuniam, quiſque pro rata ſoluat illam. num. 282.

Licita tamen eſt hæc conditio, vt ſi tota pecunia, vel pars amittatur, nautæ ſoluant eam partem, quam de ea impenderint in impenſas quas domi facerent. numer. 283.

S O D O M I A vide titul. Irregularitas. 8.

SOLVTIO.

FACIENDA eſt in loco expreſsè, vel tacite deſtinato, vel vbi petitur, dum tamen petita extra locum, non ſit damnum creditori, nec debitori. Sufficietque ſemper ſoluere, vbi creditori placuerit. cap. 17. num. 42. 43.

Peccat qui debitum, quod ſibi ſoluitur, non vult recipere vſque ad tempus, in quo pretium eius creſcat, cùm debitor non teneatur tempus illud expectare. num. 225.

Non

Non peccat qui triticum ſibi debitum non petit vſque ad tempus, in quo carius erit, niſi indirectè vel directè impediat ſolutionem, vt impediunt multi diuites. numer. 215.

Debitor poteſt emere minoris in principio anni ea quæ à ſe ſoluenda ſunt in fine. num. 231.

Inuitus dicitur ſoluere & nolens etiam qui ſoluit, rogatus ſoluere tamquam debitum quod non eſt debitum. cap. 27. numer. 61.

SORS & Sortilegium, vide Superſtitio.

SPECTACVLA. Inſtituens choreas moderatè non peccat. cap. 14. n. 31. lit. L. §. Nouo num.

De duellis, torneamentis, &c. vide tit. Duellum, Haſtiludium, Excommunicatio VI. §. VII.

De ludo quoad Eccleſiaſticos, vel laicos, vel ſpectatores eorum, vide plura tit. ludus.

Comœdiæ rerum prophanarum non ſunt faciendæ in loco ſacro: neque abutendum ſcripturarum locis, ad huiuſmodi res, vel ludos ſcenicos & ad ſcurrilia. Imò huiuſmodi abuſus eſt peccatum mortale. cap. 19. n. 34. Nou. c. 20. n. 4. & c. 23. n. 23.

Digitized by Google

De abutentibus habitu Religioſorum ad perſonatum. vide tit. Habitus.

SPONSALIA, vide Matrimon. II.

SPONSIONEM faciens rei notabilis certò ſciens eſſe verum quod aſſerit, peccat contra Iuſtitiam, ſecus ſi fiat abſque dolo. cap. 19. num. 18. §. 7. Nou. cap. 20. num. 18. §. 7.

STATVM peccatoris confiteri, ſufficit. cap. 16. num. 15.

Dicere ſecundùm quid, & ob aliquod peculiare accidens, eſſe conuenientiorem alicui ſtatum coniugalem, quàm cœlibem, aut vitam laicam, quàm clericalem, catholicum eſt. Secus ſi dicatur abſolutè: nam tunc eſt peccatum mort. & hæreticum: cap. 20. nu. 3. & in Nou. num. 21.

Non eſt peccatum coaceruare pecuniam ad collocandum ſe in altiorem gradum. cap. 23. num. 73. Quæ cenſeantur neceſſaria ad ſtatum, vide Eleemoſyna.

STATVTVM quando obliget ad mort. vide tit. Lex I. Et quando dicatur eſſe contra libertatem Eccleſiaſticam, vide Excommunicat. VI. §. I.

STIPVLATIO, fit interueniente interrogatione, & reſponſione: eius materia eſt conſenſus, forma ſunt verba: quæ ſemper ad ſtipulationem requiruntur: nec ſufficit, nutus,

tus,ſigna,aut ſcriptura.cap.21.num.20.§.2.

Stvprvm, vide tit.Luxuria.

Svbdelegatvs,vide Delegatus.

Svbditvs peccat mort. contemnens notabiliter Superiores,vel illis debitum honorem denegans, vel eorum leges violans. cap.14.num.22.

Svbreptio,vide voluntarium.

Svbornatio, qua fit vt indignus eligatur in Cathedram, eſt peccatum mort. cap.25.num.57.

An qui allocutus eſt oppoſitorem, poſſit id negare iurando,vide periurium.

Svffragivm negans ob peccata audita in confeſſione, an peccet. vide Confeſſio VI.

De alloquente candidatum,& id negante in iuramento,vide Iuramentum I.

Qui dat ſuffragium non candidato,& ob id candidatus perdit cathedram,tenetur reſtituere:ſecus ſi dedit minùs digno Cãdidatorum.cap.17.num.74.

De non obſtante maiori parti capituli, quando expedit,vide Reſtitutio II.lit.A.

Svffragia *mortuorum*. Qui exiſtens in mortali teſtatur,& relinquit ſuffragia, nil meretur. Si tamen decedat in gratia proderunt ſuffragia exhibita ei ad ſatisfactionem. cap.26.num.36.

Digitized by Google

Facta pro defunctis ab exiſtente in mortali proſunt exiſtentibus in Purgatorio. Nou.cap.26.num.7.

SVPERBIA, *eſt vitium inclinans ad appetitum inordinatum propriæ excellentiæ, quatenus eſt talis*; ſiue ſit merita modo immerito, vel omnino immerita, non eſt neceſſe quòd appetatur ad ſuperandum alium. cap. 23.num.5.& eſt hæc habitus.ibid.

Superbiæ actualis eſt præponere ſua naturalia bona minora maioribus naturæ bonis alterius, aut ſua bona naturæ, bonis gratiæ alterius, etiam ſi fiat ſine contemptu expreſſo Dei, vel legis eius. nu.5.& 6.§. nec obſtat.

Superbiæ ſpecies quatuor ſunt. I. Putare habere à ſemetipſo bona naturæ, fortunæ, & gratiæ, accepta à Deo. II. Agnoſcere hæc ſibi data à Deo ſed non ſine ſuorum bonorum operum iuſtitia, & merito. III. Arrogare ſibi quæcumque bona quæ non habet. IV. Contemnere alios inordinatè, aut velle vt ſibi ſubmittantur, quamuis eum præcedant. cap.27.num.7.

Ad ſuperbiam non requiritur actualis contemptus ſubiiciendi ſe Deo, & eius legi. num.5.6.

Peccat mort. appetens propriam excellentiam cum actuali cõtemptu diuinæ ſubiectionis Dei, & legis eius. Et qui appetit inor

inordinatam excellentiam cum notabili irreuerentia Dei, vel proximi damno.num.8.

SVPERSTITIO.

EST maximum omnium peccatorũ, quæ fiunt cõtra virtutes morales.Eius ſpecies ſunt quatuor. Quas vide tit.Religio.lit.D.

De eo qui vtitur ſuperſtitione Iudaica, aut adorat ſolem.vide tit.Idololatria,& Infidelitas.

Peccat mort. credens procedere aliquem effectum ex vi verborum magorum, & incantatorum.cap.11.num.39. Et qui applicat aliquid ad ſanandum, quod non habet talem virtutem.Et qui percontatur Gittanum ſeu Ægyptium Cingarum de ſua fortuna. nu.32.]Sed hoc vltimum tantùm eſt veniale communiter.31.

De poculo amatorio, vide Luxuria: De creditis per ſomnia, de nominibus deferendis.vide Inuocatio dæmonum,Idololatria.

Qui ponit certam ſpem in deferendis nominibus,peccat mort.num.34. Quæ nomina, vt ſint licita, debent habere quatuor. I. Quòd ſint cognita & ſancta. II. Vt habeant characteres cognitos, & ſanctos. III. Quòd contineant verum, religioſum & piũ,& nil ad dæmones. IV. Quòd nulla

ponatur ſpes in modo,loco,tempore,numero ſcribendi, deferendi,aut alligandi ea.cap. 11.num.35.

Peccat mort. deferens carmina ſcripta in die Aſcenſionis, credens minoris eſſe virtutis alio die ſcripta.num.35. Item qui in deferendis reliquiis vtitur ſuperſtitione aliqua. Qui colligit herbas in die S. Ioannis Baptiſtæ,putans ob id maioris eſſe virtutis. num.36.

Peccat mort.interrogans diuinos pro aliquo furto,vel ſecreto,vel ad hoc vtitur ſortibus,vel aliis modis.num.30. Item credens aliquid futurum, quia id ſomniauit per inuocationem dæmonis:ſecus ſi credat putans eſſe cauſam, vel ſignum naturale efficiens. num.31.

Mulieres vtentes quibuſdam ſignis, & benedictionibus,ſine ſuperſtitione,non peccant:debet tamen talis abuſus auferri ab eis. num.36.

Peccat mort. attendens garritum auium, & vlulatum animalium.: Aut credens aliquem cogi per conſtellationem ad malum, & obſeruans hũc diem ad itinerandum potiùs quàm alium: ſed hoc vltimum regulariter eſt veniale.num.37.Item diſcens artem notoriam peccat mort. & qui credit muſicam, vel herbas valere contra dæmonem: & cre

& credens ſtrygas portari corporaliter per aëra (*experientia tamen compertum eſt has miſeras ſtrygas, à Dæmonibus per aera ferri, ad neſcio quod epulum, in quo inter cætera nefanda Dæmonem adorant*) & qui experitur ſortes. num.38.39.

Vti cæremoniis falſis, & ſectæ falſæ, eſt cultus pernicioſus & mortalis. num.20.

Audire ſacrum à Sacerdote qui vocetur Ioannis, eſt cultus ſuperfluus, & communiter venialis, & aliquando mortalis. cap.11. num.20. Nou. num.23.

SVSPENSIO. I.

Quid & quomodo incurratur.

SVſpenſio generaliter *ſumpta eſt prohibitio, vſus officij, vel facultatis alicuius.* Specialiter ſumpta *eſt cenſura, qua alicui perſonæ eccleſiaſticæ prohibetur exercitium ſui officij, vel beneficij eccleſiaſtici in totum vel in partem, in tempus certum vel in perpetuum quoad partem ob culpam ſuam.* cap.27. num.151.

Eſt triplex. Officij, & beneficij ſimul: Officij tantùm vel partis eius: & beneficij vel rei pertinentis ad illud tantùm. & poteſt eſſe lata à iure, vel ab homine. num.153.

In

In quibus conueniant Suſpenſio & reliquæ cenſuræ, vide tit. Interdictum I.

Suſpenſio poteſt incurri ob culpam venialem. Non tamen ſine culpa. Et numquam niſi ob propriam: cap. 27. num. 152. & 165.

Communiter qui poſſunt excommunicare poſſunt ſuſpendere. Et ferenda eſt ſuſpenſio per ſcriptum, & præuia admonitione ob contumaciam: ſecus quando in pœnam. num. 159. cap. 27.

Lata poſt legitimam appellationem eſt nulla: Et appellatio non ſuſpendit præcedentem ſuſpenſionem: cap. 27. num. 159.

Suſpenſus à quibuſdam actibus, non eſt ſuſpenſus ab aliis non annexis eis. Suſpenſus à iuriſdictione, non eſt ab ordine: nec è contra. Suſpenſus à beneficio; non eſt ab ordine, neque è contra: neque à iuriſdictione extra beneficium ei conueniente. Suſpenſus ſimpliciter à beneficio, non eſt à beneficio quoad ea quæ dantur non intereſſenti officiis diuinis: modò ſuſpenſio non ſit tam diuturna, vt habeat vim priuationis expreſsè, vel tacitè. cap. 27. num. 160.

Suſpenſus ab officio clericali poteſt facere ea quæ pertinent ad beneficium citra ordinem, & diuina officia. num. 160.

Beneficiarius ſuſpenſus eo quòd ſuſcepit presbyterium ante legitimam ætatem, non

perdit

perdit fructus beneficij.160.

Suſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ,poteſt excommunicare,& abſoluere.Suſpenſus ab officio,non eſt à beneficio,nec è cõtra.Suſpenſus ab officio & beneficio diuiſim,à nullo eſt ſuſpenſus.num.161.

Epiſcopi non incurrunt ſuſpenſionem generaliter latam à iure, ſine ſpeciali mentione eorum.Secus de excommunicatione.numer.161.

Violans ſuſpenſionem ſtrictè acceptam, id eſt,cenſuram,peccat mort. éſtque irregularis, ſi exercet actum peculiarem alicuius ordinis,etiam minoris.num.163.

Suſpenſus denunciatus vitandus eſt in eo in quo ſuſpenſus eſt:& qui non vitat eum in officiis diuinis & actibus deputatis ſuis ordinibus,peccat mort.num.163.in fine.

Suſpenſio poteſt ſuſpendi. Et poteſt imponi vniuerſitati.num.165.

Celebrans diuina officia, vel Miſſam in loco interdicto,vel coram interdictis eſt ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ: & ſi ſtante hac ſuſpenſione celebrat,eſt irregularis. Sed hoc intellige de exempto à iuriſdictione ordinaria. Qui ſciens aut debens ſcire ſe eſſe ſuſpenſum,aut interdictum,& excommunicatum,accipit beneficium,peccat,& titulus eſt nullus.cap.25.num.134.

SVSPEN

SVSPENSIO II.

A quo & quomodo tollatur.

AD ferendam, & tollendam ſuſpenſionem non ſunt determinata verba. cap. 17.num.161.

Non eſt tollenda ſine præuio iuramento: num.161.

Suſpenſio ab homine, vel iure lata; quæ certo tempore, vel facto, vel omiſſione facti terminatur, tollitur elapſo tempore, vel aduueniente termino, ipſo facto, abſque vlla abſolutione. ibidem.

Lata ob contumaciam, & non in pœnam delicti abſolutè ſine termino, & reſeruatione, ſiue Iure communi, ſiue particulari confirmata, vel non confirmata per Papam, poteſt tolli ab epiſcopo, vel à gerẽte vices eius. cæterùm lata in pœnã alicuius delicti etiam à Iure, ſiue temporaria ſit, ſiue perpetua, nõ poteſt tolli ab Epiſcopo: Lata ob adulterium vel alia minora delicta poteſt tolli ab Epiſcopo. Lata ab homine regulariter non poteſt tolli, niſi ab eo qui tulit eam vel ab eius ſucceſſore, num. 162.

SVSPEN

Digitized by Google

SVSPENSIO III.

Suſpenſiones vſitatæ: & à iure latæ: eo ipſo.

I. SVſpendit initiatum ſacris, notorium fornicarium: & per ſolam pœnitentiam factam eo ipſo tollitur. II. Clericos eligentes in Epiſcopum, eum qui non eſt legitimus, vel ſine legitima ætate, facultate, & moribus: & hæc ſuſpenſio eſt à beneficio per triennium. cap. 27. num. 154. III. Eos qui extra tempora aut ſine legitima ætate, & facultate ordinantur Sacris: & ordine ſic vtens eſt irregularis. Hæc incurritur ipſo facto; & requirit dolum. num. 155. Non incurrit hanc ordinatus cum facultate ſui epiſcopi impetrata ad titulum patrimonij donati, & renuntiati ante ordinationem. Hæc ſuſpenſio eſt ab officio tantùm. num. 160. IV. Clericum prouocantem vel acceptantem duellum. Sed hæc non eſt ſuſpenſio, ſed quòd ille ſit deponendus. V. Ferentem quaſuis cenſuras ſolo verbo, ſine ſcripto, vel ſine expreſſione cauſæ, vel non dat copiam requiſitus. Hæc eſt ab ingreſſu Eccleſiæ, & à diuinis. VI. Excommunicantem ſine præuia monitione. Hæc eſt ab ingreſſu Eccleſiæ per vnum menſem. nu. 156.

VII.

VII. Suſpendit vſurpantes fructus Eccleſię vacantis. VIII. Vſurpantes ex redditibus dignitatum vacantium. Hæc quoad Epiſcopos eſt ab ingreſſu Eccleſiæ, & quoad alios ab officiis, & beneficiis. IX. Conſeruatorem iudicem cognoſcentem cauſas quę ſunt notoriæ iniuriæ: hæc eſt ab officio per vnum annum. n. 157. X. Iudicem Eccleſiaſticum aggrauantem partem gratia, vel ſordibus. Non comprehendit Epiſcopum, nec merum executorem, nec arbitrum. Requirit vt fiat grauamen contra ius, & contra propriã conſcientiam: & id pretio, amore vel odio: eſtque ab officio per annum. num. 157. XI. Admittentes ad diuina officia, Sacramenta vel ſepulturam, excommunicatos, vel publicos interdictos: eſt ab ingreſſu Eccleſiæ. XII. Admittentes aliquem ad profeſſionẽ mendicantium ante finitum annum. ca. 27. n. 157. XIII. Clericos, vel beneficiarios, geſtãtes veſtes partitas, vel coloribus diſtinctas, & initiatos ſacris, imò & minoribus, qui cum prima tonſura geſtant eas, inhabiles facit ad beneficia per ſex menſes, tam illos quàm hos. num. 157. XIV. Religioſos qui habentes adminiſtrationem alienãt aliquam rem ad illam pertinentem, abſque licentia capituli, vel Prælati. XV. Eos, qui ordinantur ſine patrimonio cum pacto non peteri

petendi ab Epiſcopo victũ, & qui ordinantur ad pręſentationem alicuius beneficiarij cum pacto nihil petendi ab eo: Hæc eſt Papalis:& comprehendit eum, qui ordinatur cum patrimonio promiſſo vel donato, cum pacto nihil petendi ab eo poſt ordinationem, non tamen eum, qui poſt ordinationem remittit vel retrodonat ius, vel patrimonium, dummodò non præceſſerit pactum ante ordinationem. numero 157.
XVI. Epiſcopum ordinantem abſque titulo clericum religioſum ordinis, in quo ſolùm ſit temporale votum religionis. Ibidem.

SVSVRRATIO, *Eſt inordinata ſignificatio mali culpæ alienæ, vel pœnæ, vel defectus naturæ, alteri facta ob ſeparandam amicitiam.* Quæ ſi fuerit notabilis in læſionem bonorum amicitiæ eſt mortalis: & talis ſuſurrator, non eſt abſoluendus, niſi illos reconciliet, vel damnis inde ſecutis ſatisfaciat vel ſaltem firmè proponat ſe id facturum cap.18. num.13.

Minuere per inordinatam ſignificationem de amicitia duorum, vt alter cum alio contrahat amicitiam, cum quo ſine tali diminutione non poterat amicus fieri, non eſt peccatum. Minuere autem amicitiam duorum, nullam inter eos inducẽs inimicitiam,

ſolùm eſt veniale: ſecus ſi talis diminutio eſſet notabilis. cap. 18. num. 14.

TABELLIO.

TABELLIO, qui conſtituto ſibi publico ſtipendio, accipit maius debito, etiam ſponte datum, peccat mortaliter. Item accipiens aliquid pro litteris ordinatorum, ſi aliàs habet ſtipendium publicum. cap. 25. num. 54.

Tenetur reſtituere id, quod accepit vltra ſuum ſtipendium taxatum: cum hac limitatione, ſi repetatur ſaltem extra iudicium. cap. 17. num. 33. 34.

Peccat mort. faciens ſcripturam ſimulatam, quæ in ſuperficie apparet iuſta. Non tenetur reſtituere pretium pro confecta ſcriptura vſuraria. cap. 17. num. 276. Inſtrumentum à tabellione metu mortis factum, reſcindendum eſt. cap. 22. num. 51.

Peccat ſcienter conficiens inſtrumentum de contractu vſurario. cap. 25. num. 62. & conficiens inſtrumentum falſum, vel occultans inſtrumentum neceſſarium parti. num. 53. Et conficiens in die feſto abſque neceſſitate inſtrumentum, quod in alium diem commodè poſſet differri. num. 54.

TACTVS Impudici inter viros & fœminas reginarum menſis aſſiſtentes, vel choreas

Digitized by Google

reas ducentes ſunt mortales & non ſunt abſoluendi, niſi firmiter proponant ſe abſtenturos ab eis. cap. 3. num. 5. lit. K. Nou. num. 22. 23. 24.

Tangentes ſe mutuò iuxta morem patriæ, ſed ob prauam conſuetudinem peccantes, non ſunt abſoluendi, niſi concurrant quatuor conditiones relatæ. cap. 3. num. 3. lit. E. Nou. num. 15. Et in hoc comp. tit. Abſolutio. I. lit. C.

Iocosè, ſine malo fine, & ſine aſpectu, aut tactu partium impudicarum, tangere mammillas honeſtæ fœminæ, ducere eam per manum, aut brachium, premere manum, vellicare, brachium torquere, pedem eius ſuo contingere, oſculari, vbi eſt talis conſuetudo, non eſt mortale, nec præbet occaſionem peccandi mort. cap. 14. num. 31. §. 19. lit. I. Nou. num. 42.

De tactibus impudicis ſponſorum de futuro, aut cuiuſuis maris & fœminæ, aut coniugatorum cum periculo pollutionis. vide tit. Luxuria.

TAVRORVM

Agitatio.

PER Pium V. edita fuit extrauagans circa agitationem Taurorum in qua,

Quibuſuis principibus Chriſtianis, & communitatibus, ſeu rebus publicis præcipit ſub pœna excommunicationis ipſo facto, ne in ſuis prouinciis, terris, ciuitatibus, oppidis, ſpectacula, vbi taurorum aliarumq́ue ferarum & beſtiarum agitationes exercentur, fieri permittant; militibus quoque, cæteriſq́ue aliis perſonis, ne cum tauris, & aliis beſtiis, in præfatis ſpectaculis ipſi tam pedeſtres quàm equeſtres congredi audeāt interdicit. Quòd ſi quis ibi mortuus fuerit, careat Eccleſiaſtica ſepultura. Clericis quoque tā regularibus quàm ſæcularibus beneficia Eccleſiaſtica obtinentibus, vel in ſacris ordinibus conſtitutis ſub excommunicationis pœna in eiſdem ſpectaculis interſit. ſimiliter prohibet, annullatque omnia vota, & iuramenta facta, vel facienda de taurorum agitatione. Denique mandat omnibus principibus, & Baronibus Eccleſiæ Romanæ feudatariis ſub pœna priuationis huiuſmodi feudorum, reliquos verò principes Chriſtianos hortatur in domino; & in virtute ſanctæ obedientiæ mandat, vt in ſuis terris hæc faciant obſeruari. Patriarchis autem, Archiepiſcopis, & Epiſcopis, & locorum Ordinariis in virtute Sanctæ obedientiæ, ſub obteſtatione diuini Iudicij, & interminatione maledictionis æternæ mādat, vt in ſuis diœceſibus has litteras ſufficienter faciant publicari, & etiā ſub pœnis & cenſuris Eccleſiaſticis obſeruari curent.

Quæ

Digitized by Google

Quæ lex poteſt limitari, ne procedat, quando in agitatione taurorum, vel aliarum ferarum, ita moderata, vt probabiliter credi poſſit, quòd ceſſabunt notabilia nocumenta perſonalia, mortis, vulnerum, & id genus. Quoniam fines, qui mouerunt Pium V. fuerunt hæc inconuenientia: & ceſſante fine legis, ceſſat eius diſpoſitio. Sed longè melius eſſet vti aliis ludis ad hilarandum populum. Verumtamen etiam ante Pium V. erat damnandum ſtudium, quo aliqui magnates quærebant ferociſſimos tauros, qui antea in circis agitati aliquos occidiſſent. cap. 15. num. 18. vſque ad num. 22.

Sed aduertas, obſecro lector, quòd Gregorius XIII. ad inſtantiam Philippi II. Regis Catholici, limitauit prædictum motum proprium, tollens excommunicationis aliarumque cenſurarum Eccleſiaſticarum pœnas in regnis Hiſpaniæ, quoad laicos, fratres, milites tantùm quarumcumque militiarum etiam præceptoriarum, & beneficia ipſarum militiarum obtinentes, dummodò dicti fratres non ſint ſacris ordinibus initiati, & agitationes taurorum feſtis diebus non fiant. Huius extrauagantis non meminit auctor, fortè quia non venit ad eius notitiam.

Digitized by Google

TENTARE.

NE vincat tentatio aliquando neceſſarium eſt conſiderare nouiſſima. Præl.4. num.19.

Peccat qui tentat Deum,ſumens feruentem aquam, ferrum candens, vt ſe purget à ſuſpicione falſi criminis. capite 11. numero 40.

De eo qui ſe exponit periculo mortis aut martyrio temerariè:aut nolens ſumere medicamenta,vide tit. Martyrium.

Peccat mortaliter, qui facit aliquid animo experiendi diuinam potentiam,vel pietatem & cæt. vt qui vult concionari nulla præuia meditatione citra neceſſitatem. cap. 11.num.41.

TESTAMENTVM metu factum non valet. Præl.6.num.8. Et factum metu mortis reſcindendum eſt.cap.22.num.51. Et per blanditias mariti, ab vxore factum valet. Præl.6.num.8.

De coniuge adultera an poſſit filiũ ſuum ſpurium vocare legitimum in teſtamento, vide Adulterium.

Parentibus & filiis carens debet bona cognatis extremè indigentibus relinquere.cap.26. num.36.

Qui

Qui in Caſtella filium minùs dignum meliorat in tertio, non peccat. num.37. Et pater qui in teſtamento diſtribuit bona filiis, non tenetur legibus iuſtitiæ diſtributiuæ. num.57.

Peccat executor non ſoluens debita, & inter debita computantur debita defuncti: item ſi non ſoluat legata teſtamenti. cap. 25. num. 65.

TESTIS.

TENETVR teſtificari etiam ſponte, ſi ſcit ſuo teſtimonio poſſe liberare damnatum iniuſtæ mortis vel infamiæ pœna. cap. 15. num. 17.

Non tamen tenetur ad teſtimonium ferendum, quo aliquis condemnetur, niſi quādo iuridicè fuerit conſtrictus, etiam ſi accuſatori periculum immineret: niſi quando accuſator ideo accuſat, quia tenetur in cōſcientia. num. 17.

Peccat ſi ſciens teſtimonium ſuum eſſe neceſſarium, ſe excuſat fingens partem aduerſam ſibi inimicam, vel latens ſeu abſentans ſe, ne teſtificetur. cap. 25. num. 41.

Qui non ſe offert, quando alius extremè indiget ſuo teſtimonio, peccat: non tamen tenetur reſtituere. Secus ſi iuſſus non teſtifi-

 cetur,

In quibus conueniant Suſpenſio & reliquæ cenſuræ, vide tit. Interdictum I.

Suſpenſio poteſt incurri ob culpam venialem. Non tamen ſine culpa. Et numquam niſi ob propriam. cap. 27. num. 152. & 165.

Communiter qui poſſunt excommunicare poſſunt ſuſpendere. Et ferenda eſt ſuſpenſio per ſcriptum, & præuia admonitione ob contumaciam: ſecus quando in pœnam. num. 159. cap. 27.

Lata poſt legitimam appellationem eſt nulla: Et appellatio non ſuſpendit præcedentem ſuſpenſionem. cap. 27. num. 159.

Suſpenſus à quibuſdam actibus, non eſt ſuſpenſus ab aliis non annexis eis. Suſpenſus à iuriſdictione, non eſt ab ordine: nec è contra. Suſpenſus à beneficio, non eſt ab ordine, neque è contra: neque à iuriſdictione extra beneficium ei conueniente. Suſpenſus ſimpliciter à beneficio, non eſt à beneficio quo ad ea quæ dantur non intereſſenti officiis diuinis: modò ſuſpenſio non ſit tam diuturna, vt habeat vim priuationis expreſsè, vel tacitè. cap. 27. num. 160.

Suſpenſus ab officio clericali poteſt facere ea quæ pertinent ad beneficium citra ordinem, & diuina officia. num. 160.

Beneficiarius ſuſpenſus eo quòd ſuſcepit preſbyterium ante legitimam ætatem, non perdit

perdit fructus beneficij. 160.

Suſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ, poteſt excommunicare, & abſoluere. Suſpenſus ab officio, non eſt à beneficio, nec è cõtra. Suſpenſus ab officio & beneficio diuiſim, à nullo eſt ſuſpenſus. num. 161.

Epiſcopi non incurrunt ſuſpenſionem generaliter latam à iure, ſine ſpeciali mentione eorum. Secus de excommunicatione. numer. 161.

Violans ſuſpenſionem ſtrictè acceptam, id eſt, cenſuram, peccat mort. eſtque irregularis, ſi exercet actum peculiarem alicuius ordinis etiam minoris. num. 163.

Suſpenſus denunciatus vitandus eſt in eo in quo ſuſpenſus eſt: & qui non vitat eum in officiis diuinis & actibus deputatis ſuis ordinibus, peccat mort. num. 163. in fine.

Suſpenſio poteſt ſuſpendi. Et poteſt imponi vniuerſitati. num. 165.

Celebrans diuina officia, vel Miſſam in loco interdicto, vel coram interdictis eſt ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ: & ſi ſtante hac ſuſpenſione celebrat, eſt irregularis. Sed hoc intellige de exempto à iuriſdictione ordinaria. Qui ſciens aut debens ſcire ſe eſſe ſuſpenſum, aut interdictum, & excommunicatum, accipit beneficium, peccat, & titulus eſt nullus. cap. 25. num. 134.

Digitized by Google

SVSPENSIO II.

A quo & quomodo tollatur.

AD ferendam, & tollendam ſuſpenſionem non ſunt determinata verba. cap. 17.num.161.

Non eſt tollenda ſine præuio iuramento: num.161.

Suſpenſio ab homine, vel iure lata; quæ certo tempore, vel facto, vel omiſſione facti terminatur, tollitur elapſo tempore, vel adueniente termino, ipſo facto, abſque vlla abſolutione, ibidem.

Lata ob contumaciam, & non in pœnam delicti abſolutè ſine termino, & reſeruatione, ſiue Iure communi, ſiue particulari confirmata, vel non confirmata per Papam, poteſt tolli ab epiſcopo, vel à gerẽte vices eius. cæterùm lata in pœnã alicuius delicti etiam à Iure, ſiue temporaria ſit, ſiue perpetua, nõ poteſt tolli ab Epiſcopo: Lata ob adulterium vel alia minora delicta poteſt tolli ab Epiſcopo. Lata ab homine regulariter non poteſt tolli, niſi ab eo qui tulit eam vel ab eius ſucceſſore, num. 162.

SVSPEN

Digitized by Google

SVSPENSIO III.

Suſpenſiones vſitatæ: & à iure latæ: eo ipſo.

I. SVſpendit initiatum ſacris, notorium fornicarium: & per ſolam pœnitentiam factam eo ipſo tollitur. II. Clericos eligentes in Epiſcopum, eum qui non eſt legitimus, vel ſine legitima ætate, facultate, & moribus: & hæc ſuſpenſio eſt à beneficio per triennium. cap. 27. num. 154. III. Eos qui extra tempora aut ſine legitima ætate, & facultate ordinantur Sacris: & ordine ſic vtens eſt irregularis. Hæc incurritur ipſo facto; & requirit dolum. num. 155. Non incurrit hanc ordinatus cum facultate ſui epiſcopi impetrata ad titulum patrimonij donati, & renuntiati ante ordinationem. Hæc ſuſpenſio eſt ab officio tantùm. num. 160. IV. Clericum prouocantem vel acceptantem duellum. Sed hæc non eſt ſuſpenſio, ſed quòd ille ſit deponendus. V. Ferentem quaſuis cenſuras ſolo verbo, ſine ſcripto, vel ſine expreſſione cauſæ, vel non dat copiam requiſitus. Hæc eſt ab ingreſſu Eccleſiæ, & à diuinis. VI. Excommunicantem ſine præuia monitione. Hæc eſt ab ingreſſu Eccleſiæ per vnum menſem. nu. 156.

VII.

Digitized by Google

petendi ab Epiſcopo victũ, & qui ordinantur ad pręſentationem alicuius beneficiarij cum pacto nihil petendi ab eo: Hæc eſt Papalis:& comprehendit eum, qui ordinatur cum patrimonio promiſſo vel donato, cum pacto nihil petendi ab eo poſt ordinationem, non tamen eum, qui poſt ordinationem remittit vel retrodonat ius, vel patrimonium, dummodò non præceſſerit pactum ante ordinationem. numero 157.

XVI. Epiſcopum ordinantem abſque titulo clericum religioſum ordinis, in quo ſolùm fit temporale votum religionis. Ibidem.

SVSVRRATIO, *Eſt inordinata ſignificatio mali culpæ alienæ, vel pœnæ, vel defectus naturæ, alteri facta ob ſeparandam amicitiam.* Quæ ſi fuerit notabilis in læſionem bonorum amicitiæ eſt mortalis: & talis ſuſurrator, non eſt abſoluendus, niſi illos reconciliet, vel damnis inde ſecutis ſatisfaciat vel ſaltem firmè proponat ſe id facturum cap. 18. num. 13.

Minuere per inordinatam ſignificationem de amicitia duorum, vt alter cum alio contrahat amicitiam, cum quo ſine tali diminutione non poterat amicus fieri, non eſt peccatum. Minuere autem amicitiam duorum, nullam inter eos inducẽs inimicitiam,

CCc ſolùm

reas ducentes ſunt mortales & non ſunt abſoluendi, niſi firmiter proponant ſe abſtenturos ab eis. cap. 3. num. 5. lit. K. Nou. num. 22. 23. 24.

Tangentes ſe mutuò iuxta morem patriæ, ſed ob prauam conſuetudinem peccantes, non ſunt abſoluendi, niſi concurrant quatuor conditiones relatæ. cap. 3. num. 3. lit. E. Nou. num. 15. Et in hoc comp. tit. Abſolutio. I. lit. C.

Iocosè, ſine malo fine, & ſine aſpectu, aut tactu partium impudicarum, tangere mammillas honeſtæ fœminæ, ducere eam per manum, aut brachium, premere manum, vellicare, brachium torquere, pedem eius ſuo contingere, oſculari, vbi eſt talis conſuetudo, non eſt mortale, nec præbet occaſionem peccandi mort. cap. 14. num. 31. §. 19. lit. I. Nou. num. 42.

De tactibus impudicis ſponſorum de futuro, aut cuiuſuis maris & fœminæ, aut coniugatorum cum periculo pollutionis. vide tit. Luxuria.

TAVRORVM
Agitatio.

PER Pium V. edita fuit extrauagans circa agitationem Taurorum in qua,

Digitized by Google

Quæ lex poteſt limitari, ne procedat, quando in agitatione taurorum, vel aliarum ferarum, ita moderata, vt probabiliter credi poſſit, quòd ceſſabunt notabilia nocumenta perſonalia, mortis, vulnerum, & id genus. Quoniam fines, qui mouerunt Pium V. fuerunt hæc inconuenientia: & ceſſante fine legis, ceſſat eius diſpoſitio. Sed longè melius eſſet vti aliis ludis ad hilarandum populum. Verumtamen etiam ante Pium V. erat damnandum ſtudium, quo aliqui magnates quærebant ferociſſimos tauros, qui antea in circis agitati aliquos occidiſſent. cap. 15. num. 18. vſque ad num. 22.

Sed aduertas, obſecro lector, quòd Gregorius XIII. ad inſtantiam Philippi II. Regis Catholici, limitauit prædictum motum proprium, tollens excommunicationis aliarúmque cenſurarum Eccleſiaſticarum pœnas in regnis Hiſpaniæ, quoad laicos, fratres, milites tantùm quarumcumque militiarum etiam præceptoriarum, & beneficia ipſarum militiarum obtinentes, dummodò dicti fratres non ſint ſacris ordinibus initiati, & agitationes taurorum feſtis diebus non fiant. Huius extrauagantis non meminit auctor, fortè quia non venit ad eius notitiam.

Qui in Caſtella filium minùs dignum meliorat in tertio, non peccat. num.37. Et pater qui in teſtamento diſtribuit bona filiis, non tenetur legibus iuſtitiæ diſtributiuæ. num.57.

Peccat executor non ſoluens debita, & inter debita computantur debita defuncti: item ſi non ſoluat legata teſtamenti. cap. 25. num.65.

TESTIS.

TENETVR teſtificari etiam ſponte, ſi ſcit ſuo teſtimonio poſſe liberare damnatum iniuſtæ mortis vel infamiæ pœna. cap. 15. num.17.

Non tamen tenetur ad teſtimonium ferendum, quo aliquis condemnetur, niſi quãdo iuridicè fuerit conſtrictus, etiam ſi accuſatori periculum immineret: niſi quando accuſator ideo accuſat, quia tenetur in cõſcientia. num.17.

Peccat ſi ſciens teſtimonium ſuum eſſe neceſſarium, ſe excuſat fingens partem aduerſam ſibi inimicam, vel latens ſeu abſentans ſe, ne teſtificetur. cap.25. num.41.

Qui non ſe offert, quando alius extremè indiget ſuo teſtimoniò, peccat: non tamen tenetur reſtituere. Secus ſi iuſſus non teſtifi-

Digitized by Google

candum, tenetur teſtificari, licèt non præmittat admonitionem Euangelicam, nec probare poſſit. cap. 17. num. 135.

Qui abſque cauſa non paret iudici præcipienti, vt teſtificetur, aut denunciet talia crimina, vel delicta; peccat. c. 25. n. 46. Cauſę ab hoc excuſantes ſunt. I. Peccatum occultũ, & peccator iam emendatus, aut ſola correctione fraterna emendabilis probabiliter: & præmittenda eſt correctio, etiãſi contrarium præcipiatur. II. Defectus probationis peccati denunciandi. III. Quòd à talibus & taliter audiuit, vt ob id moueri non debeat. Aut denunciaturus talis eſſet, vt ob denunciationẽ notaretur leuis, aut ſuo teſtimonio moueret Iudicẽ plus iuſto. IV. Quoniã ille à quo ipſe audiuit, iam denunciauit. V. Noſſe eum qui furatus eſt, vel tenet, illud retinere in recompenſationẽ alterius tanti, vel pluris ſibi debiti. VI. Quòd per ſolam Sacramentalem confeſſionem nouit. VII. Quòd per ſolam conſultationem ſecretam pro conſilio habendo nouit. ibid.

Tenetur aliquando reſtituere teſtis, qui iuridicè interrogatus à iudice competenti de aliquo furto, ſciens tacet. vide Reſtitutio II. regulariter nemo tenetur ſe offerre in teſtem. num. 48.

Regulariter non debent admitti aſ-

ficatur, infirmat teſtimonium, & excuſat teſtem falſum ſaltem à pœna ordinaria. cap. 22. num. 51.

Poſſumus adhibere fidem vni teſti fideli, id eſt, fide digno, ſed non tenemur. n. 82.

Teſtis vnus ſufficit ad impediendum matrimonium nondum contractum. num. 83.

Ad probandam ſimoniacam confidentiam ſufficiunt teſtes ſingulares. c. 23. num. 111.

Denuntiator habet locum vnius teſtis. c. 25. num. 33.

Peccat mort. qui in iudicio affirmat quod ſcit falſum, vel dubitat eſſe verum, & tenetur reſtituere. num. 40.

Timor iuſtus excuſat à teſtificando, non tamen à teſtificando falſum. Ibidem.

Qui bona fide teſtificatus eſt, & poſtea ſe ſcit erraſſe, tenetur poſtea ſuum dictum reuocare, ſi reuocatio poſſit prodeſſe: poteſt autem prodeſſe ſi ſtatim ſe corrigat, imò etiã ex interuallo ſaltem ad debilitandum primum dictũ: iſte enim deſinit eſſe teſtis omni exceptione maior: imò aliquãdo creditur ſecũdo dicto, & non primo: vt quando attentis circunſtantiis præſumitur reuocaſſe primum teſtimonium, non per ſubornationem, ſed ſtimulo conſcientiæ. c. 25. num. 40. Si propter magnam negligentiam teſtificatur falſum, peccat mort. & tenetur reſtituere. num. 40.

Digitized by Google

dam in foro exteriori. cap. 17. num. 4.

TRIBVTVM, vide vectigal.

TRIREMIS. Remigantes in triremibus Turcarum contra Chriſtianos, etiam ſi id faciant metu mortis, peccant mort. non tamen incurrunt octauam excommunicationem bullæ cœnæ. cap. 27. num. 63. vide tit. Excommunicatio. VI. §. 1.

TVTELA. Tutor eſt, qui præficitur pupillo, minori duodecim annorũ, ſi eſt fœmina: & quatuordecim, ſi eſt vir; ad protegendã eius perſonã & bona. Curator præficitur minori viginti quinque annorum: & etiam furioſo, vel prodigo in adminiſtrandis eius bonis: & vterque debet iurare ſe rectè functuros ſuo officio. c. 25. num. 66.

Peccat tutor non conſeruans & defendens bona pupilli, & qui bona infructifera non conuertit in bona fructifera, cum obligatione reſtituendi, & qui notabiliter eſt negligens circa bona pupilli educationem in moribus. ibid.

Et qui dedit bona pupilli ad lucrum iniuſtum cum obligatione reſtituendi, ſi pupillus non reſtituerit: poteſt tamen ſecretò accipere ex bonis pupilli. num. 6. & 7.

Mulier poſt ſecundas nuptias, vel poſt ſtuprum fungens tutela, peccat. ibidem.

TYRAN-

Digitized by Google

Non eſt peccatum audire ſine contradictione laudem falſam, dummodò non delectetur de eo, in quantùm falſa. Qui verò res principaliter inſtitutas in honorem Dei, & ſalutem animarum, facit principaliùs ob vanam gloriam, tantùm peccat venialiter, & non peccat faciendo illa principaliter ob Deum, & ſecundariò ob laudem humanam, relatam in bonum finem. c. 23. n. 13.

VECTIGAL.

QVI non ſoluit iuſta tributa, tenetur reſtituere. Quod planè procedit in iuribus debitis ob prædia, vel alia ad eorum ſtatum pertinentia, vel alia via iuſtè impoſitis cum intentione obligandi ad mortal. vel ob contractus locationis, vel alios, & etiam quando per aliam legem iuſtam imponuntur, niſi habuerint tacitam intentionem, vel expreſſam impediendi obligationem ad culpam mortalem per impoſitionem pœnæ temporalis. c. 17. num. 200.

Qui abſque auctoritate Papæ, vel Regis imponit ſubditis aliquod tributum, vel exigit apertè illicitum tenetur reſtituere. Idem ſi dubitat an ſint licita, & ſponte ad id ſe offert, ſecus ſi iuſſu Superioris faciat.

De gabellis quas ſiſas vocant, vide in tit.

Excom

VENATIO, PISCATIO & Aucupium.

QVI iniuſtè prohibuit venationem, piſcationem, vel aucupium, peccat,& tenetur reſtituere lucrum, quod veriſimiliter impediuit. Quinque autem conditiones requirũtur,vt quis iuſtè poſſit prohibere.c.17. n.120. Quas vide in hoc comp. Reſtitutio II. §. De impediente bonum alienum.

Vtrùm verò huiuſmodi lex obliget ad mort. vide tit. lex.I.

Non licet occidere, vel mutilare venantes in locis prohibitis, ſaltem pro prima vice. num.121.

Iuratus,vel fide adſtrictus cuſtos venationis, vel piſcationis prohibitæ, peccat ſi non fideliter ſeruat, niſi ſciret contrà facientes feciſſe tali neceſſitate compulſos, quæ eos à peccato excuſet,vel eſſe conſanguineos aut amicos Domini,ita vt credat Domino gratum futurum. num.122.123.

De cuſtode abſcondente ſe vt ingredientes corripiat ad maiorem cautelam. vide Cuſtos.

Iuſtè prohibentur venationes certarum ferarum certis tẽporibus, & ne talibus arti-

geat conſuetudo. num. 176.

Qui in locis vetitis venantur, vel piſcantur, vel ligna cædunt, aut prata depaſcunt, ſolam legem humanam, vel Eccleſiaſticam, vel ſæcularem pœnalem, vel non pœnalem, violant: vnde ſicut importantes vetita non peccant mort. ſic etiam dicendum eſt de his. c. 23. n. 59. & 60.

De Societate facta cum nautis ad piſcandum, vide tit. Societas.

VEXATIONEM alienam redimere vel propriam licitum eſt. cap. 12. num. 14. Dummodo vexatio ſit iniuſta. cap. 17. numer. 237.

VIDVA realiter fornicata, non poteſt retinere bona ſibi à marito relicta ea conditione, vt caſtè viuat. cap. 23. num. 62. & ca. 25. n. 65. Secus ſi relicta fuerunt ei ea conditione vt non nuberet. Atque idem eſt de marito. c. 25. num. 65.

VINDICTA, peccat qui propria auctoritate vlciſcitur iniurias, quamuis non poſſit vlciſci per miniſtros Iuſtitiæ. c. 14. n. 114.

Poterit tamen vulneratus perſequi fugiétem percuſſorem, & percutere, quantum ad ſui honoris defenſionem fuerit neceſſarium: quando ſi id non faceret, magnam pateretur iniuriam, & ſui honoris iacturam. cap. 15. num. 3.

Tantummodò eſt conferenda infirmis, & requirit probabile periculum mortis. Poteſt dari infirmo amenti, vel phrenetico ceſſante irreuerentia, ſi anteà illud petiit tacitè; vel expreſsè, vel ſi meminiſſet, petiiſſet, vel ſi in mortali notorio non inſaniuit. Poteſt adminiſtrari ſub conditione, ſi dubitatur infirmum eſſe mortuum. Quòd ſi poſt inceptam vnctionem moriatur, nō eſt vltra prógrediendum. nu. 12. 13. 14.

Non eſt conferenda damnatis ad mortem, neque in aliquo periculo mortis etiam præſentiſſimo exiſtentibus. num. 13.

Hoc Sacramentum principaliter eſt inſtitutum ad remiſſionem venialium: remittuntur etiam per illud mortalia, ſi adſit attritio, vnde poteſt facere de attrito contritum. num. 13.

Peccat mortaliter ægrotus, qui in articulo mortis per contemptum non petit hoc Sacramentum. Idem ſi non petit filio, vel alteri ſuæ curæ commiſſo. nu. 16. Idem de eo qui recipit illud in mort. ſine confeſſione vel ſaltem attritione tali, quòd per virtutem Sacramenti reddatur contritus. c. 22. n. 16.

Concilium Tridentinum circa hoc Sacramentum definiuit ſub anathemate hæc ſequentia.

I. *Quòd extrema vnctio eſt verè, & propriè*

Digitized by Google

Defectus voluntarij excuſat à mortali in omni materia.Præl.9.num.10.

Voluntarium quod inſemidormiente reperitur non ſufficit ad mortale. Idem in ſemiebrio. Præl.9. num.10. de inuoluntar. vide tit.metus.pag.438.

VOTVM I. IN SE quantùm ad eſſentiam.

VOtum *eſt promiſſio deliberatè Deo facta de aliquo bono maiori à Superiore non reuocata*.cap.12.num.24. Atque omne votum fit Deo expreſsè vel tacitè. Et ſufficit ad illud illa deliberatio, quæ ſufficit ad mortale. num.24.26. Solum autem propoſitum faciendi aliquod bonum non eſt votum. numer.26.

Promittens Petro ſe non luſurum cum Ioanne non vouet.num.25.Neque abrenuntiatio quæ fit in Baptiſmo eſt votum. nu.31. Neque id quod fit animo non ſe obligandi, eſt verum votum.num.38. Bonum opus ex voto factum, eſt magis meritorium quàm aliud ex voto non factum.

de non ingrediendo talem domum, &c. abſolutè, & ſimpliciter ſumptum non eſt votum, niſi adſit aliqua circumſtantia bona, videlicet non nere in Sabbato, vt recitet plura roſaria, adire Genuam, vt veneretur & honoret Chriſti imaginem, quam Veronicam appellant. non ingredi talem domum, ne patiatur peccati ſcandalum: tunc enim huiuſmodi vota cum his circumſtantiis bona ſunt, & valida. cap. 12. num. 28.

Votum factum ex cauſa mala impulſiua, valet. num. 30.

Votum factum de aliqua pœna, ſi commiſerit homo tale, vel tale peccatum, valet. num. 31. & 43.

Votum factum ſe nudum peregrinaturum, inhoneſtum eſt, nec ſeruandum. nu. 39.

Votum ducendi vxorem, de ſe non eſt validum; ſecus in homine fragili, num. 43. §. 14.

Votum de non reddendo, vel non petendo debitum, factum ſine licentia alterius coniugis, illicitum eſt. num. 60.

Votum numquam peccandi venialiter, non valet: & votum numquam peccandi mort. vel non valet, vel facilè debet relaxari. num. 65.

Votum non committendi tale, vel tale veniale, & tale vel tale mortale, valet. ibidem.

Votum ſolemne magis obligat quàm ſimplex: atque votum magis obligat quàm iuramentum.num.31.32.

Obligatio voti non tollitur,eo quòd non adimpleatur propter eius fractionem. n. 32.

Qui violat votum factum, de rebus aliàs præceptis, committit duplex peccatum. num.34.

Votum non committendi tale vel tale veniale, obligat ſub veniali:ſecus de mortali,quod quidem obligat ſub mort. n.65.

Violare votum factum de rebus aliàs pręceptis,eſt circumſtantia neceſſariò confitenda, etiam ſi fuerit votum de non peccando in genere.num.34.

Votum factum de re, quæ ex natura ſua eſt contra conſilium, ſed ob aliquam circumſtantiam eſt bona,obligat.num.36.

Peccat qui vouet aliquid ſciens ſe non poſſe adimplere.num.38.

Non manet quis liber ab obligatione voti, propter illa omnia ſuperuenientia voto iam emiſſo, quæ ſi à principio accidiſſent, non remiſiſſet votum. num.39. & cap.18. num.9.

Qui violat votum, peccat toties quoties illud violat.cap.12.num.39.

Qui non poteſt adimplere votum in totum,tenetur in partem,quam poteſt. nu.39.

Votum

Qui vouet non nubere,non vouet continentiam,& qui vouet continentiam,tenetur non contrahere matrimonium. nu.43.§.14.

Peccat mort.qui vouet ob malum finem. num.43.§.15.

Qui cõtra ſimplex votum caſtitatis contraxit matrimonium, tenetur ingredi religionem,antequam conſummet.n.79.in fine.

Votum caſtitatis annexum ordini ſacro obligat,licèt ſuſcipiens ordinem,non habuerit propoſitum ſeruandi. num.50.& cap.22. nu.50.& quamuis habuiſſet propoſitum non ſe obligandi ad id, tamen ad id ſeruandum obligatur.cap.22.num.52.

Et ſi ſuſcipiat ordinem per metum reuerentialem patris, poſſet aliquis doctus dicere,quòd non obligatur:& ſaltem hoc erit iuſta cauſa ad diſpenſandum.num.51.

Votum ducendi vxorem de ſe non valet, neque obligat:ſecus in homine fragili.num. 43.§.14.cap.12.

De voto ingrediendi religionem non reformatam.vide tit.Religioſus II.

Qui vouet religionem, & non reſtringit votum ad hanc vel illam religionem, hoc vel illud monaſterium : ſed in genere,& abſolutè vouet,ſi non recipiatur in vna vel altera,tenetur aliam quærere religionem, vel aliud monaſterium. cap.12. num.46. §.16.

licet

cetur.num.47. Vnde qui vouit intra annum initiari ſacris, ſi non initietur, non tenetur etiam elapſo anno ad diuinum officium. ibidem.

Qui vouit ſolummodò ingreſſum religionis, ſatisfacit quidem voto, ac iuri communi, ingrediendo ſine dolo, ſed bona fide, vt experiatur, & probet vires ſuas. Quòd ſi illa vitæ ratio ei diſpliceat, poterit ſi libeat intra annum probationis exire, eo ſolo quòd modus ille viuendi ei non placuit. numer. 47. §. 4.

Quòd ſi vouit perſeuerantiam, & profeſſionem, non poterit liberè exire intra annum probationis: quamuis ei modus viuendi diſpliceat, niſi poſt diſpenſationem impetratam, ex cauſa, quæ viro prudenti videatur iuſta. Ibidem.

Qui autem abſolutè vouit eſſe religioſum, ſolum vouit ingreſſum. Nou. num. 47. & 49.

Qui vouit ſtrictiorem religionem, & laxiorem ingreditur, peccat, ſed poſt profeſſionem nõ tenetur ſtrictiorem intrare, anteà verò ſic. cap. 12. num. 48.

Qui vouit religionem, ſi in nulla recipiatur, poteſt vxorem ducere. num. 48.

Ingreſſus religionis tunc nõ requirit longum conſilium, quando non ſunt ſpecialia impe

Digitized by Google

votum ipſum ſaltem tacitè ad id extenditur, vt votum opitulandi pugnantibus in terra ſancta, extenditur ad ferendam opem per alium. Secundò, quando vouit id, quod nullo modo poteſt adimplere per ſe ipſum. Aliqui doctores addunt tertium, nempe, quando ex ſua culpa factus eſt impotens ad adimplendum. Sed oppoſitum eſt verius. ibidem.

Hæres tenetur implere vota realia defuncti, non personalia: mixta verò partim tenetur partim non. num. 56.

Votum defuncti non obligat hæredem quoad obligationem perſonalem: ſed ex vi contractus, & promiſſionis, vnde populus tenetur implere vota facta à ſuis prædeceſſoribus præterito tempore. num. 79.

Qui Caſtitatem vouit ſine licentia alterius coniugis, eo mortuo tenetur ſeruare Caſtitatem. num. 60. Votum à coniuge factum, non vergens in præiudicium alterius, obligat: ſecus ſi vergat. num. 61.

Votum de peregrinando factum ab vxore ſine licentia mariti, non obligat, ſi maritus repugnet, imò etiam emiſſum cum licentia, ſi poſtea contradicat ipſe, non obligat: peccabit tamen contradicendo ſine cauſa. ibidem.

Maritus non poteſt reuocare conſenſum

quem adhibuit in votum continentiæ vxoris. ibidem.

Vxor, quæ cùm eſſet ſoluta emiſit aliqua vota, ſi iam nupta implere non poſſit abſque præiudicio mariti, excuſatur illo repugnante: eo tamen mortuo, tenetur adimplere. ibidem.

Votum ſuccurrendi terræ ſanctæ factum à marito cum licentia vxoris vel ſine illa obligat. Idem ſi fiat ab vxore, & poſſit impleri ſine periculo incontinentiæ, num. 62.

Vota religioſorum de materia non prohibita obligant, donec irritentur: licèt prælati, ea non approbauerint: & licèt religioſi ſint impuberes. num. 67. & 69.

Vota religioſorum de rebus à ſuperioribus prohibitis alias tamen licitis, non obligant donec Superior approbauerit. num. 67.

Vota religioſorum, vt non obligent, ſufficit, quòd ſuperior iubeat, ne faciant rem quam vouerunt, vel non ſit factus certior de eo. num. 69.

Vota religioſorum ſemper intelliguntur fieri cum hac conditione, ſcilicet, *ſi ſuperior non contradixerit*: & ex cõſequenti: ſalua voluntate ſummi Pontificis, qui eſt ſupremus omnium antiſtes. maior eſt enim poteſtas Papæ quoad hoc erga religioſos quam erga ſæculares. cap. 12. num. 76.

Filius

Digitized by Google

Filius tenetur implere votum emiſſum à parente,implendum ab ipſo filio,dummodo illud approbet animo ſe obligandi.num.73.

Seruum obligant vota perſonalia, quæ non redundant in damnum domini. nu. 74.

Votum licitè poteſt non impleri,quando impletio eſt manifeſtè mala, inutilis, vel impeditiua maioris boni. num.76.

Quid requiratur vt votum cenſeatur ratificatum,vide tit. Votum VI. de irritatione.

VOTVM IV.

Quis poſſit vouere.

SVBIECTVS aliquis non poteſt emittere votum validum in eis,in quibus ſubiicitur,abſque eius cui ſubiectus eſt,conſenſu.cap.12.num.64.

Impuberes vtentes ratione poſſunt regulariter emittere quæcumque vota,ſiue realia ſiue perſonalia.num.68.

Et licèt non poſſint ſe obligare voto ſolemni religionis, etiam conſentiente patre: bene tamen voto ſimplici. ibidem.

Puberes poſſunt emittere vota perſonalia,& tenentur adimplere,etiam viuentibus parentibus vel tutoribus, dummodò non

Digitized by Google

contradicant gubernationi paternæ, vel tutoris,aliàs ſecus,niſi eſſent in ſubſidium terræ ſanctæ, vel ex rebus Caſtrenſibus, vel cũ conſenſu parentis. num. 70.

Vota realia à puberibus facta,valida ſunt. ibidem.

Clericus beneficiarius, & non beneficiarius poteſt emittere omnia vota, ſicut laicus;his exceptis, quæ grauiter præiudicant Eccleſiæ,vt longa peregrinatio. num.74.

Religioſus non poteſt vouere aliquid ſibi prohibitum,licèt ex genere ſuo bonum,ſine conditione *ſi prælato placuerit*, nec rem non prohibitam abſque hac conditione,*ſi Superior non contradixerit*. ibidem.

Neuter coniugum poteſt vouere continentiam ſine conſenſu alterius. capit. 22. num.19.

VOTVM V.

Quoad ſolennitatem.

VOTVM duplex eſt,vnum ſolemne, & alterum ſimplex. *Solemne eſt quod profeſſione tacita,vel expreſſa religionis approbatæ, vel ſuſceptione ordinis ſacri celebratur.* cap.12. num. 32.§.13.

Votum

Votum ſimplex *eſt quodcunque aliud ſiue occultum ſiue publicum fuerit.* num. 32. §. 13.

Vota facta in ſæculo, ipſo facto commutantur voto ſolemni religionis. num. 65.

Votum ſolemne religionis amiſſum ab impubere, etiam conſentiente patre non valet. num. 68.

VOTVM VI.

Quo ad irritationem.

IRRITATIO votorum non requirit cauſam. cap. 12. num. 63.

✠ Votum de non petendo vel non reddendo debitum emiſſum ab vno coniuge, ſine conſenſu alterius, poteſt ab altero irritari. num. 60.

Maritus poteſt irritare vota facta ab vxore antequam nuberet ſi præiudicent marito. num. 65.

Vota poſſunt irritare, pater, & eo mortuo, mater, maritus, vxor, Dominus, prælatus, tutor: diuerſimodè tamen: nam pater, mater, vel tutor poſſunt irritare in vniuerſum omnia vota tam, realia quàm perſonalia, emiſſa à non habente ætatem requiſitam ad contrahendum matrimonium. Si-

Digitized by Google

militer prælati poſſunt in vniuerſum irritare omnia vota religioſorum: at verò pater, mater, vel tutor non poſſunt omnia vota emiſſa ab habente ætatem requiſitam ad matrimonia irritare, ſi ſint perſonalia, & illorum iuri non præiudicent, vt votum religionis, & caſtitatis, & hoc ſiue ſint purè perſonalia, ſiue principaliter perſonalia, & acceſſoriè realia: poſſent tamen irritare, ſi eſſent realia, & perſonalia, quæ illis præiudicarent. nu. 64. & 70.

Papa poteſt irritare vota religioſorum. num. 76.

Prælatus non poteſt ſine rationabili cauſa, irritare votũ ſubditi, ad quod ipſe cõſenſit, vel factum approbauit. irritatio tamen eſt valida. nu. 73.

Prælatus poteſt irritare votum ſubditi de non peccando tale vel tale peccatum, ſiuè mortale ſiue veniale. numero 65. Non tamen poteſt irritare vota nouitiorum. ibidem.

Vt autem prælatus irritet votum religioſorum, requiritur quòd fiat certior de voto. Ibidem.

Votum irritatum non obligat, quamuis qui irritauit iterum de nouo conſentiat. ibidem.

Vota irritata à marito, vxore, Domino,

no, parente tutore, curatore, non obligant, licèt vouentes liberentur à ſubiectione irritantium, niſi quando expreſsè vouerint ſe facturos, poſtquam eſſent liberi, num. 96.

Vota perſonalia emiſſa ab habente ætatem ad contrahendum matrimonium, non poſſunt irritari à parentibus, vt votum religionis vel continentiæ. num. 70. & vota realia poſſunt irritari vſque ad vigeſimum quintum annum, ſi fiant ab habente ætatem ad contrahendum; dummodo principaliter pertineant ad rem familiarem: non enim poſſunt irritari quando acceſſoriè illam tangunt, & adiunguntur perſonalibus, quæ non poſſunt irritari, vt patet in voto profeſſionis, quod transfert in monaſterium bona profitentis. num. 70.

Pater vel tutor poteſt irritare votum profeſſionis emiſſum ab eo, qui non habebat ætatem ad contrahendum: quæ irritatio fieri debet, antequam vouens perueniat ad prædictam ætatem. Hæc autem limitatio non requiritur in irritatione voti ſimplicis dummodò non fuerit ratificatum. num. 71.

Aduertendũ tamen illud quod dicitur de voto ſolẽni profeſſione, nõ habere locũ poſt Tridentinum ſeſſ. 25. de regul. cap. 25. Quo-

niam huiuſmodi votum eſt nullum. Irritatio autem ſupponit vinculum.

Vt votum cenſeatur ratificari, non ſatis eſt credere quod valet, nec velle adimplere: ſed requiritur expreſsè velle, quòd in poſterum valeat, quamuis antea non valuerit. num. 71.

Pater non poteſt irritare vota filij facta cum conſenſu patris. cap. 14. num. 17.

VOTVM VII.

Quoad commutationem.

COMMVTATIO quando fit ex rationabili cauſa, debet fieri in bonum æquale: quando verò ſine illa, in melius. cap. 12. num. 63.

Cauſa ſufficiens ad commutandum votum Caſtitatis, eſt fragilitas adimplendi. num. 78.

Commutans votum debet perpendere qualitatem vouentis, & expenſas, quas facturus eſſet in adimplendo votum. numero 77.

Votum ieiunandi emiſſum à paupere, poteſt commutari in minus, quàm votum diuitis. ibidem.

Votum

Votum de eroganda eleemoſyna alicui Eccleſiæ poteſt commutari etiam ſine conſenſu Eccleſiæ. num.,78.

Quodcunque votum etiam Hieroſolymitanum poteſt commutari in votum religionis.ibidem.

Quilibet ſimplex Sacerdos non poterit commutare votum in articulo mortis,licèt poſſit abſoluere à quacumque voti fractione 79.

Qui verò poteſt tantùm commutare votum,non poterit cum illo diſpenſare:neque contra.num. 79.

Prælati inferiores Epiſcopi non habentes iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem, non poſſunt commutare , vel diſpenſare, vota , niſi ex præſcripto & priuilegio : poſſunt tamen prælati regulares, quoniam habent iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem. num.75.

Qui recepit diploma Papæ concedentis facultatem commutandi,debet petere commutationem à Confeſſario. num.79.

Commutatio facta per bullam Cruciatę; fieri debet in vtilitatem Bullæ.ibidem.80.

Non poteſt quis auctoritate propria cõmutare votum etiam in melius , niſi manifeſtè conſtet illud eſſe gratius Deo , & conſequenter neque Confeſſarius,nec alius,cui

non ſit data facultas commutandi. in Nou. num.75.

Per Bullam cruciatæ poſſunt commutari vota emiſſa poſt eam. Nou.num.80.

VOTVM VIII.

Quo ad diſpenſationem.

A DESIDERIVM, & tentatio non adimplendi vota, non eſt ſufficiens cauſa ad diſpenſandum. cap.12. num.11.

Votum religionis, vel peregrinandi Hieroſolymam, ſi tale peccatum cõmiſerit, non poteſt ab Epiſcopo diſpenſari, nec poſt adimpletam conditionem, nec antea. Votũ autem non committendi tale peccatum ſub pœna eundi Hieroſolymam, ante impletam conditionem, vtrumque poteſt ab Epiſcopo diſpenſari. num. 43.

Qui vouit ingredi religionem, & perſeuerare, debet in petenda diſpenſatione vtrũque exprimere. ibidem.

Peccat qui impetrat diſpenſationem voti ob cauſam falſam & iniuſtam. num.57.

B Diſpenſatio differt ab irritatione, & commutatione, nam irritatio non aliam cauſam poſtulat, quàm voluntatẽ illius, qui ad irritandum habet facultatem. Diſpenſatio verò

cauſam

cauſam iuſtam,& rationabilē requirit,quoniam qui habet auctoritatem diſpenſandi, poterit omnino votum relaxare abſque eo, quòd loco voti aliquid iniungat vouenti,& tunc tam vouens quàm qui diſpenſat,manét in conſcientia ſecuri. Commutatio autem, vel redéptio voti, exigit, vt id, in quod votum eſt commutandum, vel redimendum, ſit æquè bonum aut melius, quàm id quod vouit. Tunc autem æquè bonum exigitur, cùm ex cauſa rationabili commutatur. Tunc verò melius bonum exigitur, cûm ſine cauſa, ſed ex mera voluntate fit commutatio.num.63.

Cauſa quæ non eſt ſufficiens omnino ad diſpenſandum, ſufficiens eſſe poteſt ad partim commutandum, partim diſpenſandum.ibidem. C

Sine iuſta cauſa non poteſt Papa diſpenſare in voto, nec diſpenſatus erit ſecurus. Præl.9.num.11.cap.12.nu.76.

Nullo voto,aut iuramento detrahi poteſt poteſtati Papæ, quominus cum iuſta cauſa poſſit cum illo diſpenſare. num.67.76. D

Cauſa, quæ impletionem voti reddit malam, inutilem, vel impeditiuam maioris boni, ſufficiens eſt ad diſpenſandum. Cauſæ autem ſufficientes ad diſpenſandum ſunt leuitas in vouendo, imbecillitas ad

impl:n

implendum, neceſſitas publica, & priuata, imò & vtilitas publica, & priuata, & alia, quæ arbitrio ſuperioris relinquenda ſunt. Si verò impedimentum implendi votum ſit temporale, non debet concedi diſpenſatio, ſed dilatio. num. 76. 77.

E Solus prælatus Eccleſiaſticus poteſt in voto diſpenſare. num. 64.

Qui tantùm poteſt diſpenſare, non poteſt commutare, neque è contra. num. 76.

Qui habet priuilegium commutandi votum, non poteſt diſpenſare neque irritare. num. 72.

F Qui vt impetraret diſpenſationẽ tranſeundi ex ordine mendicantium ad canonicos regulares, dimiſit habitum, & impetrauit diſpenſationem tacendo hoc, non eſt tutus. ibidem.

G Solus Papa, vel alius cum poteſtate eius poteſt diſpenſare in quinque votis perpetuæ continentiæ Religionis, Ieruſalem, Romæ, ac Compoſtellæ. Iſta quinque vota reſeruantur Papæ, ſaltem ex conſuetudine. vnde inferior, qui ſine licentia Papæ abſoluit ab iſtis, incurret in excommunicationem: non quidem quicumque inferior, ſed ſolus ille, qui prætextu conceſſionis confeſſionalium Sixti IV. abſoluit, vt habetur in extrauag. etſi Dominici. num. 75. Sed hæc

extra

extrauagans nunc nihil vel parum prodeſt, quoad contentum in ea principaliter, quia iam confeſſionalia illa deſierunt. cap. 27. num. 105.

H In omnibus votis (exceptis quinque) poſſunt Epiſcopi, vel iuriſdictionem epiſcopalem habentes diſpenſare. Prælati verò inferiores, nõ. Votum autem ſolemne Continentiæ, Religionis, diſpenſari poteſt à Papa, ſi adſit vrgentiſſima cauſa. Solus verò Papa poteſt diſpenſare in voto continentiæ emiſſo per ſuſceptionem ordinis ſacri. cap. 12. num. 75.

Epiſcopus non poteſt diſpenſare in voto ſimplici perpetuæ continentiæ, niſi eſſet magnum periculum incontinentiæ, & non eſſet recurſus ad Papam. num. 76. Poterit tamen diſpenſare in voto temporali continentiæ, & etiam in voto non nubendi. ibidem.

I Votum de danda Eleemoſyna alicui Eccleſiæ, diſpenſari poteſt, etiam ſine conſenſu eccleſiæ cui danda eſt. cap. 12. num. 78.

Quilibet ſimplex Sacerdos non poterit in voto diſpenſare in articulo mortis. numero 79.

Confeſſarij præſentati ordinis minorum, & qui participant eorum priuilegia, poſſunt diſpenſare in omnibus votis, in quibus Epiſco

Epiſcopi. Præterquam in voto peregrinationis vltra duas diætas. Qui autem recipit diploma Papæ concedentis facultatem ad diſpenſandum; debet petere diſpenſationem à Confeſſario.ibidem.

L Epiſcopus concedendo abſolutionem à ſuis caſibus, & cenſuris, non videtur concedere diſpenſationem votorum. in quibus ipſe poteſt diſpenſare.cap.27,num.255.

VSVRA. I.

In ſe.

A VSura prout in materia morali ſumitur, ſignificat *lucrum proueniens ex contractu mutui*.cap.17.num.206.

Dicere vſuram non eſſe peccatum,eſt hęreticum.num.207.

Vſura eſt prohibita iure naturali, & diuino veteris & noui Teſtamenti, & humano. ibidem.

B Vſura eſt duplex,mentalis tantùm: mentalis & realis. Atque vſura quidem mentalis differt à peccato mentali vſuræ. hoc enim non obligat ad reſtitutionem.num.208. Illa verò obligat.num.214.& clariùs explicatur. num.243.§.98.

C Intentio principalis lucrandi ex mutuo

ſuffi

ſufficit ad conſtituendam vſuram, etiam ſine pacto expreſſo, vel tacito, non tamen ſufficit minùs principalis. num. 209. Qui iurauit ſoluere vſuras tenetur intra ſtatutum diem ſoluere, vel petere abſolutionem iuramenti. num. 246. §. 109.

Promiſſio ſoluendi vſuras non valet. ibidem. D

Soluens vſuras non conſentiens peccato vſurarij. Atquè petere ſub vſuris à nolente mutuare gratis licitum eſt, imò & accipere. num. 247.

Sed peccat qui inducit alium, vt ſibi det ad vſuram: ſecus ſi peteret à parato, vel petit ab aliquo mutuum ſimpliciter, & quia non vult gratis mutuare, accipit ſub vſuris. num. 262. & cap. 21. num. 25.

Indigens extremè, licitè poteſt inducere ad ſibi mutuandum ſub vſuris nolentem aliter mutuare, quia hoc eſt conſulere minus malum. cap. 17. num. 263.

Qui verò petit mutuum ab vſurario, abſque neceſſitate, peccat, ſecus ſi petat ex neceſſitate. cap. 14. numero 27. Ratio huius differentiæ eſt, quia qui petit ob neceſſitatem ab vſurario parato, vt ſibi mutuet ſub vſuris, non petit ab eo rem malam, quamuis peccandi materiam offerat: qui autem petit extra neceſſitatem, petit rem malam. E

Digitized by Google

malam. quod alio exemplo declaratur. qui petit ab infideli, vt ſibi promiſſa iuramento firmet, non peccat, licèt ſciat illum iuraturum fore per ſuos falſos Deos. qui autem peteret ab eo, vt iuraret per falſos Deos, peccaret quidem. num.31. lit.F. & in Nou. num.39.

F Vnde peccat mort.capiẽs ſub vſuris merces ad res vanas, graue æs alienum contrahendo, vxorem, & liberos notabiliter damnificãdo. Idem de capiente ad intereſſe, & emente habita fide de pretio merces, quas vendit præſenti pecunia. capit. 17. numer. 263.

VSVRA II. QVOAD venditionem, vel emptionem.

A QVi vinum, triticum, vel oleum alicuius prædij ante menſem, vel vindemiam minoris emit ob anticipationem ſolutionis, quàm valebunt collecta, tenetur reſtituere. cap.17.num.22.

Idem de emente aliquid minoris iuſto pretio ob anticipatam ſolutionem, vel cariùs vendente ob dilatam: quamuis poſtea augeatur pretium rei venditæ. num.228.

Per

Digitized by Google

Per iuſtum autem pretium intelligitur infimum, medium, vel ſupremum. num. 227. & 228.

Qui vendit aliquid vno menſe pretio maiore, quo valiturum eſt in alio, ad quem vſque non erat ſeruaturus, peccat cum obligatione reſtitutionis. Si tamen eſſet ſeruaturus, licitum erit tribus concurrentibus. I. Ne accipiat pretium ſummum, ſed medium. II. Vt de pretio deducat tantùm, quantùm ſeruando diminuendum eſſet. III. Vt deducat impenſas in ſeruando faciendas. num. 239. §. 95. Nou. §. 104. B

Vſura eſt vendere rem dilata ſolutione in aliud tempus, maximo pretio, quod valebit vſque ad illud: ſecus ſi vendat cum pacto, vt ſibi ſoluatur pretium medium minimi, & maximi, quod ab emptionis tempore vſque ad tempus in quod ſeruaturus erat, valeret, ſiue pretium creſceret, ſiue decreſceret. num. 243. §. 96. C

Vſura eſt vendere aliquid indigenti pecunia, cum pacto, vt ſtatim ſibi reuendat minoris iuſto pretio: ſecus ſi ſimpliciter vendit iuſto pretio, quamuis ſummo, & deinde quia emptor vult reuendere, & non inuenit emptorem, idem venditor iterum emit iuſto pretio quamuis infimo. §. 97. Pactum de retrouendendo ſimulatè factum D

animo magis mutuandi quàm emendi, vſurarium eſt. num. 247.

VSVRA III.

Quoad mutuum.

A MVtuum verum ſolùm reperitur in rebus, quæ vſu conſumuntur, & conſiſtunt in numero, pondere, & menſura: Palliatum verò in aliis etiam rebus & contractibus. cap. 17. num. 206.

Intentio principalis lucrandi ex mutuo ſufficit ad conſtituendam vſuram, etiam ſine pacto expreſſo, vel tacito, non tamen intentio minùs principalis. num. 209. Vnde peccat, qui mutuat ob lucrum conuentum expreſsè, vel tacitè, aut principaliter ſperatum. num. 214.

B Non eſt vſura ſperare ſecundariò vel principaliter lucrum amicitiæ, & gratitudinis. ex mutuo. num. 209.

Qui poſtquam mutuauit principaliter propter lucrum mutat intentionem in intentionem minùs principalem, ſi gratis datum accipiat, non eſt vſura. ibidem.

C Non ſunt vſurarij omnes qui mutuant cum ſpe lucri, ſine qua non mutuarent. ibid.

Qui bona fide accipit aliquid à mutuatario,

Digitized by Google

tario,credens dari gratis,non peccat:quòd ſi poſtea intelligat non gratis dari,tenetur reſtituere.ibidem.

Quamuis mutuator liberaliter mutuauerit, non poteſt accipere à mutuatario lucrum,quod dat coactus.

Ex qualitate autem rei datæ, & perſonæ dantis,& ex aliis circumſtantiis iudicandum eſt, quando mutuatarius dat gratis lucrum. ibidem.

Quando præceſſit pactum, non cenſetur D dari gratis,quamuis magnates dicant in litteris ſe gratis dare.num.244.§.99.vel 104.

Qui mutuat,vt mutuatarius ſoluat debibitum, non eſt vſurarius.nec eſt vſura accipere aliquid ob iuſtam mercedem ſui laboris, vel famuli, numerandi magnam ſummam pecuniæ, vel pro ſumptu & labore mittendi pecuniam mutuatam longè abſenti.

Vſura eſt permutare, locare, vel vendere minoris iuſto pretio, ob anticipatam ſolutionem debitorum, vel maioris ob dilatam. num.210.

Vſurarij ſunt, qui agros ſuos pluris iu- E ſto pretio rigido locant propter dilatam ſolutionem ſuorum debitorum, vel propter mutuationem tritici ad ſerendum, & vi-

ctis, aut pecuniæ ad alia neceſſaria. ibidem. Idem de his qui ſuos reditus quàm maximo poſſunt pretio locant, in auctionibus publicis, propter dilatas ſolutiones. ibidem.

Certum eſt apud omnes intereſſe damni emergentis & lucri ceſſantis, ex mutuo proueniēs peti poſſe in tribus caſibus. I. Quando præceſſit mora in ſoluendo. II. Quando mutuum extortū eſt per vim. III. Quando à principio conuenit de ſoluendo damno: quibus caſibus licet paciſci etiā à principio de certo, & determinato lucro vltra ſortem: quod tamen iam non habet locum in materia cambiorum poſt Extrauagantem Pij V. num. 212. & num. 183. lit. M. in explicatione eiuſdem extrauagantis. not. 4. & in Nou. num. 301.

F Præterea licitum eſt in mutuo ſponte facto recipere aliquid vltra ſortem, ob intereſſe lucri ceſſantis, etiam ante moram, vel culpam, concurrentibus tamen nouem conditionibus, quæ tamen non ſunt omnes neceſſariæ. I. Quòd hic lucrandi modus non tantùm ſibi placeat, quantùm negotiationis: ſed hæc non eſt tam neceſſaria: nam iuſtum & iniuſtum, non in bonitate vel malitia animorum conſiſtit, ſed in rerum externarum æqualitate, vel inæqualitate.

Vnde

Digitized by Google

Vnde etiam nihil refert, an mutuans ſit rogatus, & quæſitus à mutuatario, an vltro mutuet, dummodò ſeruetur id quod ad iuſtitiam commutatiuam pertinet. II. Quòd intereſſe ſit verum: & hæc eſt neceſſaria.

III. Quòd mutuatio, vel non ſolutio ſit G cauſa ceſſationis lucri: ſed talis non eſt, quando mutuãs pecuniam habet aliam qua negotietur: quæ limitatio non procedit ſi aliam pecuniam deſtinaſſet ad alios fines, veluti ad fortuitas neceſſitates, neque negotiationi committere vellet, quod prudentiæ eſt. IIII. Quòd non ſit aſſuetus dandis vſuris: quoniam ex tali conſuetudine præſumeretur voluntas exercendi vſuram: ſed hæc conditio non procedit in foro conſciētiæ, in quo veritas præualet præſumptioni.

V. Quòd non recipiat intereſſe priuſquam conſtet, quod veriſimiliter lucratus fuiſſet. quod etiam in materia Cambiorum ſtatutum eſt à Pio V. H

VI. Quòd mutuatarius non egeat extremè: ſed hæc non videtur neceſſaria. Quia non tenetur ex præcepto ſubuenire illi gratis: imò ſatisfacit mutuando, vt, cùm poterit, ſoluat, & mutuare ſine intereſſe, eſſet donare. I

VII. Quòd mutuans, ob hoc non incurrat infamiam vſurarij apud ſimplices, ignorantes L

Digitized by Google

rantes qualitatem aliàs bonam huius contractus. Hæc non ad vſuram, & reſtitutionem euitandam neceſſaria eſt. Sed ad euitandum peccatum ſcandali adiungitur.

M V I I I. Quòd cauſa principalis mutuandi ſit ſubſidium neceſſitatis, vitæ, ſalutis, honoris, aut bonorum proximi, quæ conditio magis eſt honeſta, quàm neceſſaria.

N I X. Quòd non capiat, neque paciſcatur totum intereſſe, quod veriſimiliter expectatur, ſed ſolùm tantum quantum valet illa veriſimilis expectatio: atque ideo qui cogitur ſoluere pœnam, vel intereſſe creditori ſuo, eo quòd mutuatarius ſuus non ſoluit ei mutuum ſtato die, licitè poteſt (non ratione mutui, ſed intereſſe damni emergentis, etiam ſi promiſſio de ſoluendo tali damno non præceſſerit) recipere illud, quod ſic ſoluit, & etiam compenſationem damni accepti, ob venditionem rerum ſuarum minoris quàm valerent, aut emptionem tritici & vini cariori pretio, eo quòd ſtato die debitum ei non ſoluit. non poſſunt tamen quicquã capere iuſta ratione intereſſe lucri ceſſantis ij, qui nolunt, vel nõ poſſunt negotiari, nec rès frugiferas emere, & mutuant ad intereſſe. neque illi mercatores, qui certa pecuniæ ſumma negotiantur, & non maiori, & aliam, quam habent, ad intereſſe mutuãt.

neque

Digitized by Google

neque qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus ſuô propoſito ſufficientibus, reliquas pro intereſſe mutuãt, quia omnes iſti nullum intereſſe verum prętendere poſſunt. num.212.

Qui mutuauit triticum paratum ad ſeminandum, poteſt aliquid recipere ratione lucri ceſſantis. num. 211. O

Licitum eſt vni Hiſpano dare alteri Romæ centum ſcuta pro centum ſoluendis ab eodem in Hiſpania cum aliquo augmento, non quidem per viam intereſſe lucri ceſſantis, ſi non habebat illa deſtinata ad mercandum, vel ad emendum aliquid frugiferum. nec per viam emptionis, & commutationis rei præſentis cum re abſente, ſi ille nec formaliter, nec virtualiter habet illa in Hiſpania: ſed poteſt per viam emptionis & commutationis rei præſentis cum abſente, ſi alter habet verè & formaliter illa ſcuta (quæ vendit) in Hiſpania, aut virtualiter in redditibus beneficij, vel aliorum bonorum, vel crediti boni & probabilis. Quia ratione abſentiæ valent minùs ſcuta abſentia, & ratione valoris, quia plus valent Romæ centum ſcuta quàm totidem in Hiſpania. Eſt etiam licitum per viam mutui, præſuppoſito quòd eadem pecunia P

valet hic pluſquàm ibi, imò licèt non valeret plus data facultate mutuatario ſoluendi in vrbe, aut ſi malit in partibus cum cambio, quo traductio illorum in vrbem conſtabit: quoniam in hoc caſu nihil videtur capi vltra ſortem, niſi ad ſummum intereſſe damni emergentis, præſertim ſi qui dat, eget illis, vel putatur eis opus habiturus in vrbe. non tamen hoc erit licitum vt ob ſolam dilationem, aut ſolum ratione mutui acciperet intereſſe lucri, maximè ſi eadem pecunia valeret minùs Romæ quàm alibi. nu. 283. lit. n. concluſione 7. in Nouo num. 301. not. 6. Mutuans centum ducatos in Noua Hiſpania, non poteſt capere totidem in veteri Hiſpania, & mutuans in veteri poteſt amplius recipere in Noua. num. 283. lit. R. & in Nouo num. 295.

R Peccat qui mutuat poſita pœna, niſi intra diem ſtatutum ſoluerit, quem iam à principio credebat non poſſe ſoluere ad eam diem: idem ſi pœnam exigit ab eo, qui ſine culpa non ſoluit per impotentiam. idem ſi ſoluta parte debiti totam exigit pœnam, ſaltem quando obligatio eſt diuiſibilis, non tamen peccat ſi poſuit pœnam, vt ſoluat timore incurrendi eam. num. 215.

Vſura eſt mutuare rem cum pacto, vt reddatur, quando probabiliter creditur plus

vali

valitura, ſecus ſi eſſet dubium, vel ipſe ſeruaturus eſſet in illud tempus, & non tollit debitori libertatem ſoluẽdi ante illud tempus. num. 219.

Non eſt vſura mutuare res vno menſe, vſque ad alium in quo veriſimiliter plus valebit, vt reddatur æquè bonum in illo, vel ante illum. num. 239. §. 45. S

Vſura eſt mutuare cum pacto vt molat in ſuo molendino, vel emat in ſua taberna, vel laboret in ſuo prædio, & debet ſatisfacere hanc obligationem iudicio boni viri. num. 220.

Vſura eſt mutuare cum pacto, vt ſibi vendatur triticum vel aliquid aliud etiam iuſto pretio, vel mutuare cum pacto aſſecurationis: ſecus ſi mutuatatius liberè voluit aſſecurare. tunc enim licitè poteſt paciſci de pretio aſſecurationis. num. 221. Et per hoc explicatur caput finale de vſuris. damnat enim aſſecurationem in mutuo propter prę-ſumptionem, quia ſcilicet præſumit, vel quòd mutuatarius fingebat ſe traiecturum pecuniam per loca periculoſa, cùm tamen non ita eſſet, vel quòd mutuans cogit mutuatarium vt aſſecuret mutuum, cùm tamen non haberet animum aſſecurandi. numero 284. T

Vſuræ nauticæ ſunt prohibitæ quoad fo- V

rum exterius, ſi ob mutuum pecuniæ numeratæ accipiantur: & etiam quoad interius, ſi accipiantur pro mutuatione: ſecus ſi propter ſolam ſecuritatem. num.283.lit. A.& in Nou. num.285.

Vſura eſt mutuare alicui pecuniam traiiciendam per loca periculoſa, eo pacto vt mutuatarius faciat eam aſſecurari à mutuãte accepto aliquo pretio: ſecus ſi mutuatarius ſponte vellet eam aſſecurare cum mutuante. ibidem.

Vſura eſt mutuare cum pacto, vt ſi mutuatarius intra certum tempus moreretur, liber eſſet, & ſi viueret duplum redderet. & mutuare magnati cum pacto vt conferat ſibi aliquod officium æſtimabile pretio. verũ eſt quod non tenetur reſtituere id, quod tali officio lucratur. num.222.

V Mutuantes ſub vſuris regibus ad id aliquo modo cogentibus, difficilè poſſunt iuſtificari, nec per viam alicuius cãbij, nec per aliam viam. n.283.lit.O.& in Nou. num.302.

Vſura eſt mutuare alicui cum pacto, vt iuuet mutuantem, vel deprecetur pro illo, vel vt iterum mutuet, vel ſi medicus eſt, vt mutuatori medeatur. num.223.

Vſura eſt mutuare triticum vetus cum pacto, vt reddatur nouum. ſciens nouum plus valiturum. nu. 224. non tamen peccat mu-

tuans

Digitized by Google

tuans triticum cum pacto vt plus recentis reddatur quando veriſimiliter creditur, quòd non valebit plus quàm vetus, quod mutuatur. ibidem.

Non eſt vſura tempore caritatis annonæ triticum æſtimatum pretio, quo tunc venditur, mutuare cum pacto, vt tempore ſolutionis reddatur triticum pretio quo tūc valebit. num. 225.

Vſura eſt nolle recipere ſuum debitum vſque ad tempus, in quo pretium eius creſcat, cùm debitor nō teneatur expectare illud tēpus. idem de mutuante alteri cum pacto, vt non reſtituat ante tale tempus, vel in alio loco. extra illud, in quo iure tenetur. ibidem. idem de mutuante pecuniam argenteam vt ſibi reddatur aurea. n. 226. qui cētum ſoluenda à ſe vel ab alio alteri, in fine anni emit, vel redimit in principio anni minus ob anticipatam ſolutionem, vſuram committit, ac reſtituere tenetur: niſi id faceret, quia debitum non eſt liquidum, vel propter laborem, vel periculū, vel impenſas ſubeūdas in recuperando, vel illa quibus emit habebat deſtinata negotiationi, vel emptioni frugiferorum. n. 230. Nobis autem verum videtur.

Licitum eſſe minoris emere debita non ſoluenda, vſque ad annum ſecundum, vel tertium, &c. quàm ſi pręſenti die ſoluēda forent: vnde

vnde debitor poteſt emere minoris in principio anni ea, quæ ſoluenda ſunt à ſe in fine, quidquid alij dicant. num. 232.

Y Qui mutuo accepit centum cum pacto dandi decem vltra ſortem, non poteſt eadem centum alteri mutuare cum eodem pacto ratione mutui, bene tamen ratione damni, quod aliàs pateretur. ibidem. 235.

Vſura eſt mutuare cum pacto vt mutuatarius vltra ſortem det aliquid alicui tertio vel pauperibus. num. 237.

Non eſt vſura mutuare cum pacto, vt ſibi remittatur iniuria: quia pœna iniuriæ nõ debetur in foro conſcientiæ. ibidem. ſecus de mutuante cum pacto, vt non ſolùm remittatur iniuria, ſed etiam damnum, quod iniuria affectus paſſus eſt, quódque ſibi debetur in conſcientia. num. 238.

Qui centum aureos mutuat ad annum, ſi intra illum creſcat eorum valor authoritate publica, debent ſolui eidem totidem in fine anni; ſi ea vſque ad annum erat ſeruaturus: vel ſi mutuauit cum pacto quòd redderentur ei alij centum eiuſdem metalli, & formę, ſiue maioris, ſiue minoris valerẽt in fine anni, imò quamuis non eſſet ſeruaturus, nec feciſſet prædictum pactum. n. 283.

Z Vſura eſt commendare, vel deponere pecuniam apud mercatorem intentione principali,

cipali, vt aliquod lucrum annuum ſoluat,& tenetur reſtituere etiam non interueniente pacto: ſecus ſi acciperet à mercatore donante gratis,quamuis libentiùs habeat ſuam pecuniam depoſitam penes hunc gratũ, quàm penes alium: & licèt mercator det illud ſperans propter hanc largitatem pecuniam non auferendam à ſe. num. 243. §. 9.

Licitè poteſt quis legare pecuniam beneficiariis alicuius Eccleſiæ, vt perpetuò ſingulis menſibus tot Miſſæ pro legante dicantur, quot ex lucro pecuniæ ad rationem quinque pro centum quotannis dici poterunt. num. 257.

Licitum eſt reipublicæ conſtituere officium mutuandi egentibus conſtituto ſalario de publico, imò & præſtito aliquo paruo lucro reddendo à mutuatariis pro labore officiarij. num. 283. lit. A.& in Nou. nu. 285.

Mutuanti mille in India, ea lege vt poſt certum tempus eadem petat vbique terrarum inuenerit mutuatarium, ſatisfit, ſi ſoluãtur Romæ deductis cambiis, vel illa mille integra. num. 43.

VSVRA IV. QVOAD locationem & conditionem.

QVI

QVI pecora, vel prædia emit ab eo, quē credit non habere, & ſtatim certa penſione eidem locat, tenetur reſtituere penſionem, quam ex re, quæ non erat, cepit: ſecus ſi emit bona fide, credens probabiliter eum habere illa, nec tenetur reſtituere etiam cognita veritate. num. 229.

VSVRA V. CIRCA cambia.

QVI deponit nummos apud vſurariū habētem proprias pecunias ad exercendā vſuram, non peccat: ſecus ſi non habeat proprias. c. 14. n. 31. lit. F. §. 12. & in Nou. n. 40.

De commendante pecuniam apud mercatorem, ea intentione vt aliquod lucrū annuū ei ſoluatur; vide ſupra tit. vſura III. lit. Z.

De mutuante mille in India, quomodo ſatisfiat ei Romæ. vide tit. vſura III. in fine.

De vſura circa pignus. tit. pignus. De vſura circa Societatem. tit. Societas.

VSVRA VI. QVOAD reſtitutionem.

A VSVRA eſt minùs debita, quàm debitum ex aliis contractibus. c. 17. n. 53.

Famulus vſurarij tenetur reſtituere tamquam

quam faciens, vſurarius verò tamquam conſentiens. num. 19.

Et famulus tenetur, etiam ſi ſolùm pecuniam dedit, & pignora, vel ſolutionem vſurarum accepit dum modò ſciant, pecuniam, quam ferunt mutuam, mitti ad vſuram, & quam recipiunt, ratione vſurarum recipi, & tenentur reſtituere ante executionem principalium, quia non cēſentur acceſſorij. Idem de proxeneta rogante, vt det ad vſuram: ſecus ſi ſimpliciter rogauit, vt daret ad mutuū: ſecus etiam ſi non ſe tenet principaliter ex parte vſurarij, ſed ex parte indigentis. n. 267. B

Qui gratis mutuare volenti ſuadet, vt non mutuet niſi ad vſuram, tenetur reſtituere in ſolidum. num. 265. C

Qui mutuat vſurario in malos fines, non poteſt licitè capere ab eo ſolutionem, ſi ex ex ea redditur impotens ad ſoluendas vſuras. num. 264.

De emēte pignus amiſſum ob vſuras non ſolutas, idem eſt ac de emente rem alienam. num. 265. D

Bona vſurarij non ſunt obligata pro vſuris extortis. Dominium rei lucrifactæ per vſuras tranſit in vſurarium, & dominium rei venditę per vſurarium, tranſit in emptorem, nec poteſt auferri à ſoluente vſuras pro earum reſtitutione. ibidem.

Vſu

Digitized by Google

Vſurarius non tenetur reſtituere, quod emit ſuo nomine, ex pecunia vſuraria. n. 278.

Debitor poteſt recuperare rem, quam ſoluit pro vſuris, ſi eſt penes vſurarium: imò etiam ſi ſit penes alium titulo gratuito, ſaltem cùm deſunt vſurario bona ad reſtituendum. num. 265.

E Qui aliquid notabile accipit gratis ab vſurario in eadem ſpecie, qua fuit datū illi, vel etiam in alia, ſi ſciebat, vel probabiliter dubitabat, eius bona non ſufficere ad reſtituendas vſuras, tenetur reſtituere illis, quibus vſurarius tenebatur. num. 266.

Geſtor negotiorum, vel tutor, qui etiam nomine ſuorum principalium dedit ad vſuras, vel recuperauit, eas tenetur reſtituere, illis nō reſtituentibus, etiam ſi fuerit merus executor. num. 267.

F Vxor vſurarij ſciens maritum non habere amplius quàm ad reſtituendas vſuras, peccat viuendo ex eius bonis, cùm ex ſuis, aut conſanguineorum, vel ſuo labore honeſtè viuere poſſit. Quod reſtringendum eſt, quando viuit de eiſdem bonis vſura acquiſitis, quorum dominium non tranſit in vſurarium, vt pignora fructifera: Et quando viuit ſumptuoſiùs, quàm decet ſtatum eius: aliàs ſecus. Quoniam maritus plus obligatur ad ſuſtentandam vxorem, quàm ad reſtituendas

das

Digitized by Google

das vſuras.cap.17.num.268.

Idem de vxore cuiuſlibet alterius non G
habentis ampliùs quàm ad ſoluendum debita. Idem de filiis, qui aliter viuere non poſſunt: ſecus ſi poſſint niſi ſeruitia patri facta id mereantur. Idem de famulis, qui ſui victus impenſam lucrātur: Et de filiis, & famulis, ignorantibus bona, quibus ſuſtentantur, parta fuiſſe per vſuras. Et de illis qui adferunt vtilitatem rei familiari, dummodò non accipiant in ſtipendium eamdem rem extortam per vſuram. Non tamen eſt idem de his, quorum opera non affert tantùm vtilitatis rei familiari, quantùm impenſæ. num.270.

Peccat qui à ſocero vſurario, cuius bona H
non ſufficiunt ſoluendis vſuris, accipit dotem, etiam moderatam, etiam pecunia, vel in aliis rebus cuius dominium transfertur in vſurarium. Et peccat, ſi repugnat vxori volenti dotem illam reſtituere: vxor tamen ſine marito non poteſt reſtitúere.num.271.

Vxor abſque licentia mariti vſurarij non poteſt reſtituere vſuras, ſi timeatur ſcādalum: ſecus ſi non timeatur.num.272.

Iudex, qui adiudicat vſurario vſuras, I
vel non cogit ad reſtituendum eas, tenetur reſtituere in ſolidum: idem de notario publico faciente ad hoc inſtrumentum ſimulatum.

mulatum. num.275.

Si tamen hoc fecit in fauorem indigentis, licèt peccet mortaliter, non tenetur reſtituere. nu.276.

L Quòd ſi faciat ſcripturam apertè vſurariam, non tenetur reſtituere, niſi fiat in loco, vbi ex ſtatuto, iniuſto vel cõſuetudine accipientes mutuum ſub vſuris, compellantur eas abſoluere: nec etiam tenetur reſtituere pretium acceptum pro conficienda ſcriptura vſuraria. ibidem. Quod dictum eſt de notario, idem dicendum eſt de teſte. nu.277.

M Procurator, vel aduocatus, qui iuuant in hoc vſurarium, nempe vt iudex adiudicet illi vſuras, vel non cogat ad reſtituendum eas, vel certè impediunt reſtitutionem earum petenti, tenentur reſtituere in ſolidum. Nec excuſantur, quòd ſcripturæ in ſuperficie viderentur iuſtæ, ſi ſciebant factas eſſe pro vſuris. In qua etiam obligatione irretitur notarius publicus huiuſmodi ſcripturam ſimulatam faciens, vt paulo antè dictum eſt. nu. 275.

N Vſurarius tenetur reſtituere quod accepit vltra ſortem, vel fructus pignoris perceptos, vel quos percipere potuit. Et ipſo non reſtituente, tenentur hæredes, vnuſquiſque pro ſua parte. Quòd ſi vnus non poteſt,

Digitized by Google

poteſt, alius tenetur ad id iuxta vires hæreditatis. Tenentur donatarij, legatarij, & qui gratuitò acceperunt aliqua bona ab vſurario, ſi pars quæ peruenit ad hæredes non ſufficit. num. 278.

Vſura mentalis tantùm, obligat ad reſtitutionem. capite vigeſimo tertio, numero centeſimo ſecundo, & centeſimo tertio, §. 5.

Ratio autem cur vſura mentalis obliget ad reſtitutionem, & Simonia mentalis non obliget, eſt, primùm, quoniam ſic declarauit Papa, cui debemus humiliter aſſentiri, & credere non defuiſſe illi rationem ita declarandi, vnde ratio iuſta & vera huius deciſionis ab eo erat petenda. Deinde, quoniam quod pro vſura datur, coactè datur; quod autem pro ſimonia, ſponte: vt quod datur pro emptione, aut venditione. Tertiò, quia quod datur per viam ſimoniæ, datur per viam commutationis, quæ de ſe iure probatur, non autem quod datur per viam vſuræ. Quartò, quia vſura bene ſoluitur, & malè recipitur. Nam ſoluere vſuram, non eſt peccatum, recipere autem, ſic. Vnde qui eam malè recipit, ab eo qui bene dat, tenetur reſtituere danti. O

At qui per ſimoniam mentalem accipit ab eo, qui malè dat, bene ſuſcipit ob P

rum exterius, ſi ob mutuum pecuniæ numeratæ accipiantur: & etiam quoad interius, ſi accipiantur pro mutuatione: ſecus ſi propter ſolam ſecuritatem. num.283.lit. A.& in Nou. num.285.

Vſura eſt mutuare alicui pecuniam traiiciendam per loca periculoſa, eo pacto vt mutuatarius faciat eam aſſecurari à mutuāte accepto aliquo pretio: ſecus ſi mutuatarius ſponte vellet eam aſſecurare cum mutuante. ibidem.

Vſura eſt mutuare cum pacto, vt ſi mutuatarius intra certum tempus moreretur, liber eſſet, & ſi viueret duplum redderet. & mutuare magnati cum pacto vt conferat ſibi aliquod officium æſtimabile pretio. verũ eſt quod non tenetur reſtituere id, quod tali officio lucratur. num.222.

V Mutuantes ſub vſuris regibus ad id aliquo modo cogentibus, difficilè poſſunt iuſtificari, nec per viam alicuius cābij, nec per aliam viam. n.283.lit.O.& in Nou.num.302.

Vſura eſt mutuare alicui cum pacto, vt iuuet mutuantem, vel deprecetur pro illo, vel vt iterum mutuet, vel ſi medicus eſt, vt mutuatori medeatur. num.223.

Vſura eſt mutuare triticum vetus cum pacto, vt reddatur nouum. ſciens nouum plus valiturum. nu. 224. non tamen peccat mu-

tuans

tuans triticum cum pacto vt plus recentis reddatur quando veriſimiliter creditur, quòd non valebit plus quàm vetus, quod mutuatur. ibidem.

Non eſt vſura tempore caritatis annonæ triticum æſtimatum pretio, quo tunc venditur, mutuare cum pacto, vt tempore ſolutionis reddatur triticum pretio quo tũc valebit. num. 225.

Vſura eſt nolle recipere ſuum debitum vſque ad tempus, in quo pretium eius creſcat, cùm debitor nõ teneatur expectare illud tẽpus. idem de mutuante alteri cum pacto, vt non reſtituat ante tale tempus, vel in alio loco, extra illud, in quo iure tenetur. ibidem. idem de mutuante pecuniam argenteam vt ſibi reddatur aurea. n. 226. qui cẽtum ſoluenda à ſe vel ab alio alteri, in fine anni emit, vel redimit in principio anni minus ob anticipatam ſolutionem, vſuram committit, ac reſtituere tenetur: niſi id faceret, quia debitum non eſt liquidum, vel propter laborem, vel periculũ, vel impenſas ſubeũdas in recuperando, vel illa quibus emit habebat deſtinata negotiationi, vel emptioni frugiferorum. n. 230. Nobis autem verum videtur. X

Licitum eſſe minoris emere debita non ſoluenda, vſque ad annum ſecundum, vel tertium, &c. quàm ſi pręſenti die ſoluẽda forent: vnde

vnde debitor poteſt emere minoris in principio anni ea,quæ ſoluenda ſunt à ſe in fine, quidquid alij dicant. num. 232.

Y Qui mutuo accepit centum cum pacto dandi decem vltra ſortem, non poteſt eadem centum alteri mutuare cum eodem pacto ratione mutui, bene tamen ratione damni, quod aliàs pateretur. ibidem. 233.

Vſura eſt mutuare cum pacto vt mutuatarius vltra ſortem det aliquid alicui tertio vel pauperibus. num. 237.

Non eſt vſura mutuare cum pacto, vt ſibi remittatur iniuria: quia pœna iniuriæ nõ debetur in foro conſcientiæ. ibidem. ſecus de mutuante cum pacto, vt non ſolùm remittatur iniuria, ſed etiam damnum, quod iniuria affectus paſſus eſt, quódque ſibi debetur in conſcientia. num. 238.

Qui centum aureos mutuat ad annum, ſi intra illum creſcat eorum valor authoritate publica, debent ſolui eidem totidem in fine anni;ſi ea vſque ad annum erat ſeruaturus: vel ſi mutuauit cum pacto quòd redderentur ei alij centum eiuſdem metalli,& formæ, ſiue maioris, ſiue minoris valerẽt in fine anni, imò quamuis non eſſet ſeruaturus, nec feciſſet prædictum pactum. n. 283.

Z Vſura eſt commendare, vel deponere pecuniam apud mercatorem intentione principali,

cipali, vt aliquod lucrum annuum ſoluat,& tenetur reſtituere etiam non interueniente pacto: ſecus ſi acciperet à mercatore donante gratis,quamuis libentiùs habeat ſuam pecuniam depoſitam penes hunc gratũ, quàm penes alium: & licèt mercator det illud ſperans propter hanc largitatem pecuniam non auferendam à ſe. num. 243. §. 9.

Licitè poteſt quis legare pecuniam beneficiariis alicuius Eccleſiæ, vt perpetuò ſingulis menſibus tot Miſſæ pro legante dicantur, quot ex lucro pecuniæ ad rationem quinque pro centum quotannis dici poterunt. num.257.

Licitum eſt reipublicæ conſtituere officium mutuandi egentibus conſtituto ſalario de publico, imò & præſtito aliquo paruo lucro reddendo à mutuatariis pro labore officiarij. num.283. lit. A.& in Nou. nu.285.

Mutuanti mille in India, ea lege vt poſt certum tempus eadem petat vbique terrarum inuenerit mutuatarium,ſatisfit,ſi ſoluãtur Romæ deductis cambiis, vel illa mille integra. num.43.

VSVRA IV. QVOAD locationem & conditionem.

QVI

QVI pecora, vel prædia emit ab eo, quē credit non habere, & ſtatim certa penſione eidem locat, tenetur reſtituere penſionem, quam ex re, quæ non erat, cepit: ſecus ſi emit bona fide, credens probabiliter eum habere illa, nec tenetur reſtituere etiam cognita veritate. num. 229.

VSVRA V. CIRCA cambia.

QVI deponit nummos apud vſurariū habētem proprias pecunias ad exercendā vſuram, non peccat: ſecus ſi non habeat proprias. c. 14. n. 31. lit. F. §. 12. & in Nou. n. 40.

De commendante pecuniam apud mercatorem, ea intentione vt aliquod lucrū annuū ei ſoluatur; vide ſupra tit. vſura III. lit. Z.

De mutuante mille in India, quomodo ſatisfiat ei Romæ. vide tit. vſura III. in fine.

De vſura circa pignus. tit. pignus. De vſura circa Societatem. tit. Societas.

VSVRA VI. QVOAD reſtitutionem.

A VSVRA eſt minùs debita, quàm debitum ex aliis contractibus. c. 17. n. 53.

Famulus vſurarij tenetur reſtituere tamquam

quam faciens, vſurarius verò tamquam conſentiens. num. 19.

Et famulus tenetur, etiam ſi ſolùm pecuniam dedit, & pignora, vel ſolutionem vſurarum accepit dum modò ſciant, pecuniam, quam ferunt mutuam, mitti ad vſuram, & quam recipiunt, ratione vſurarum recipi, & tenentur reſtituere ante executionem principalium, quia non céſentur acceſſorij. Idem de proxeneta rogante, vt det ad vſuram: ſecus ſi ſimpliciter rogauit, vt daret ad mutuũ: ſecus etiam ſi non ſe tenet principaliter ex parte vſurarij, ſed ex parte indigentis. n. 267. B

Qui gratis mutuare volenti ſuadet, vt non mutuet niſi ad vſuram, tenetur reſtituere in ſolidum. num. 265. C

Qui mutuat vſurario in malos fines, non poteſt licitè capere ab eo ſolutionem, ſi ex ex ea redditur impotens ad ſoluendas vſuras. num. 264.

De emẽte pignus amiſſum ob vſuras non ſolutas, idem eſt ac de emente rem alienam. num. 265. D

Bona vſurarij non ſunt obligata pro vſuris extortis. Dominium rei lucrifactæ per vſuras tranſit in vſurarium, & dominium rei venditę per vſurarium, tranſit in emptorem, nec poteſt auferri à ſoluente vſuras pro earum reſtitutione. ibidem.

Vſu

Vſurarius non tenetur reſtituere, quod emit ſuo nomine, ex pecunia vſuraria. n. 278.

Debitor poteſt recuperare rem, quam ſoluit pro vſuris, ſi eſt penes vſurarium: imò etiam ſi ſit penes alium titulo gratuito, ſaltem cùm deſunt vſurario bona ad reſtituendum. num. 265.

E Qui aliquid notabile accipit gratis ab vſurario in eadem ſpecie, qua fuit datū illi, vel etiam in alia, ſi ſciebat, vel probabiliter dubitabat, eius bona non ſufficere ad reſtituendas vſuras, tenetur reſtituere illis, quibus vſurarius tenebatur. num. 266.

Geſtor negotiorum, vel tutor, qui etiam nomine ſuorum principalium dedit ad vſuras, vel recuperauit, eas tenetur reſtituere, illis nō reſtituentibus, etiam ſi fuerit merus executor. num. 267.

F Vxor vſurarij ſciens maritum non habere amplius quàm ad reſtituendas vſuras, peccat viuendo ex eius bonis, cùm ex ſuis, aut conſanguineorumq́; vel ſuo labore honeſtè viuere poſſit. Quod reſtringendum eſt, quando viuit de eiſdem bonis vſura acquiſitis, quorum dominium non tranſit in vſurarium, vt pignora fructifera: Et quando viuit ſumptuoſiùs, quàm decet ſtatum eius: aliàs ſecus. Quoniam maritus plus obligatur ad ſuſtentandam vxorem, quàm ad reſtituendas

das

Digitized by Google

das vſuras.cap.17.num.268.

Idem de vxore cuiuſlibet alterius non habentis ampliùs quàm ad ſoluendum debita. Idem de filiis, qui aliter viuere non poſſunt: ſecus ſi poſſint niſi ſeruitia patri facta id mereantur. Idem de famulis, qui ſui victus impenſam lucrãtur: Et de filiis, & famulis, ignorantibus bona, quibus ſuſtentantur, parta fuiſſe per vſuras. Et de illis qui adferunt vtilitatem rei familiari, dummodò non accipiant in ſtipendium eamdem rem extortam per vſuram. Non tamen eſt idem de his, quorum opera non affert tantùm vtilitatis rei familiari, quantùm impenſæ. num.270. G

Peccat qui à ſocero vſurario, cuius bona non ſufficiunt ſoluendis vſuris, accipit dotem, etiam moderatam, etiam pecunia, vel in aliis rebus cuius dominium transfertur in vſurarium. Et peccat, ſi repugnat vxori volenti dotem illam reſtituere: vxor tamen ſine marito non poteſt reſtitúere.num.271. H

Vxor abſque licentia mariti vſurarij non poteſt reſtituere vſuras, ſi timeatur ſcãdalum: ſecus ſi non timeatur.num.272.

Iudex, qui adiudicat vſurario vſuras, vel non cogit ad reſtituendum eas, tenetur reſtituere in ſolidum: idem de notario publico faciente ad hoc inſtrumentum ſi- I

mulatum. num.275.

Si tamen hoc fecit in fauorem indigentis, licèt peccet mortaliter, non tenetur reſtituere. nu.276.

L Quòd ſi faciat ſcripturam apertè vſurariam, non tenetur reſtituere, niſi fiat in loco, vbi ex ſtatuto, iniuſto vel cõſuetudine accipientes mutuum ſub vſuris, compellantur eas abſoluere: nec etiam tenetur reſtituere pretium acceptum pro conficienda ſcriptura vſuraria. ibidem. Quod dictum eſt de notario, idem dicendum eſt de teſte. nu.277.

M Procurator, vel aduocatus, qui iuuant in hoc vſurarium, nempe vt iudex adiudicet illi vſuras, vel non cogat ad reſtituendum eas, vel certè impediunt reſtitutionem earum petenti, tenentur reſtituere in ſolidum. Nec excuſantur, quòd ſcripturæ in ſuperficie viderentur iuſtæ, ſi ſciebant factas eſſe pro vſuris. In qua etiam obligatione irretitur notarius publicus huiuſmodi ſcripturam ſimulatam faciens, vt paulo antè dictum eſt. nu. 275.

N Vſurarius tenetur reſtituere quod accepit vltra ſortem, vel fructus pignoris perceptos, vel quos percipere potuit. Et ipſo non reſtituente, tenentur hæredes, vnuſquiſque pro ſua parte. Quòd ſi vnus non poteſt,

Digitized by Google

poteſt, alius tenetur ad id iuxta vires hæreditatis. Tenentur donatarij, legatarij, & qui gratuitò acceperunt aliqua bona ab vſurario, ſi pars quæ peruenit ad hæredes non ſufficit. num. 278.

Vſura mentalis tantùm, obligat ad reſtitutionem. capite vigeſimo tertio, numero centeſimo ſecundo, & centeſimo tertio, §. 5.

Ratio autem cur vſura mentalis obliget ad reſtitutionem, & Simonia mentalis non obliget, eſt, primùm, quoniam ſic declarauit Papa, cui debemus humiliter aſſentiri, & credere non defuiſſe illi rationem ita declarandi, vnde ratio iuſta & vera huius deciſionis ab eo erat petenda. Deinde, quoniam quod pro vſura datur, coactè datur; quod autem pro ſimonia, ſponte: vt quod datur pro emptione, aut venditione. Tertiò, quia quod datur per viam ſimoniæ, datur per viam commutationis, quæ de ſe iure probatur, non autem quod datur per viam vſuræ. Quartò, quia vſura bene ſoluitur, & malè recipitur. Nam ſoluere vſuram, non eſt peccatum, recipere autem, ſic. Vnde qui eam malè recipit, ab eo qui bene dat, tenetur reſtituere danti. O

At qui per ſimoniam mentalem accipit ab eo, qui malè dat, bene ſuſcipit ob P

ignorantiam malæ intentionis, aut ſaltem accipit à malè dante, & conſequenter nemini tenetur reſtituere illud, ſaltem, ſi præſtet illud propter quod datum eſt. Nam qui bene vel malè accipit aliquid ab eo qui malè dat, non tenetur ex præcepto ad reſtituendum illud: ſaltem ſi illud cuius cauſa datum eſt, fecit, & nullâ ſpeciali lege id iubeatur. numero centeſimo ſecundo §. quinto, & in Nouo. numero centeſimo tertio, §. 5.

VSVRA VII.

Quo ad pœnas.

A PECCAT Sacerdos audiens confeſſionem vſurarij manifeſti, vel impendens ei abſolutionem, vel aliud ſacramentum, antequam reſtituat vſuras, vel præſtet cautionem. Et nolenti hoc facere, nemo debet eſſe teſtis in teſtamento (quod teſtamentum nullum eſt ipſo iure) nec confeſſionem eius audire: nec ipſe eſt in loco ſacro ſepeliendus. capite decimo ſeptimo, numero ducenteſimoſeptuageſimonono. Et qui eum in loco ſacro ſepeliret, niſi prius præ-

præſtitis ſuprà dictis, excommmunicatur per Clem. I. de ſepult. ibidem.

Quòd ſi vſurarius in periculo mortis eſt, & vult præſtare ea, ſed non poteſt, à quolibet Sacerdote audiri poteſt,& abſolui, & obtenta ab eo facultate eius promiſſionem Epiſcopo declarabit, vt, ſi conualuerit ipſe, vel ſi moriatur, eius hæres ad reſtitutionem ab eodem compellatur. His autem factis & præſtitis poterit & ad communionem & ad ſepulturam in loco ſacro admitti.numero ducenteſimoſeptuageſimonono & capite vigeſimoſexto. numero vigeſimooctauo, & in Nouo. numero vigeſimooctauo. B

Vſurarius manifeſtus dicitur, *qui palam & notoriè mutuat ad vſuram*.cap.27.numero 137. *vel res ob dilatam ſolutionem manifeſtè vendit cariùs iuſto pretio rigido.* cap. 17. numero 280. C

VSVS RATIONIS.

QVANDO puer peruenit ad vſum rationis,tenetur ſe conuertere in Deum, eo modo,quo dictum eſt,tit. Charitas. A

Vſus Rationis non aduenit omnibus in eodem tempore. Tunc verò cenſebi- B

Digitized by Google

tur puer illum habere, cùm ob malefactum verecundatur, & diſcernit bonum à malo. Et interrogatus, an ſit bonum, innocentem interficere, furari, patri aut matri maledicere, &c. ille negatiuè reſpondet: aut interrogatus, an ſit bonum pauperi ſuccurrere, adire Eccleſias, non furari, &c. ille affirmatiuè reſpondet. cap. 21. num. 33. Præſumitur autem in foro exteriori poſt ſeptem annos & non ante, capite vigeſimo ſeptimo, num. 230.

VXOR.

A NON poteſt mutare habitum ſine licentia mariti in habitum religioſorum tertij ordinis. capite duodecimo, numero *62*.

Peccat mortaliter vxor, quæ eſt notabiliter inobediens marito in his quæ ad regimen domus, & bonos mores pertinent. Vnde aliquando obligatur ſub mortali præcepto mariti obedire. Peccat etiam mortaliter, quæ non vult ſequi maritum aliò migrantem, niſi præceſſiſſet pactum, ne aliò migraret, & nulla eſſet iuſta neceſſitas, quæ cogeret eum à pacto recedere: &, vel ſi vir ſit vagabundus, & non erat talis, quando

con-

Digitized by Google

contraxerunt.cap.14.num.20.

Poteſt diſcedere à marito pertrahente B
eam ad mortale. cap.16.num.22.

Poteſt de bonis mariti nolentis reſtitue-
re,ſoluere eius debita, etiam contra expreſ-
ſam voluntatem eius.cap.17.'nu. 117.

Accipiens verò aliquid notabile ex bo-
nis mariti contra voluntatem eius pro co-
gnatis, vel ludis, vel pro pigmentis, &c.
peccat mortaliter,& tenetur reſtituere. nu-
mero 153.

Et licèt maximam dotem dederit ma-
rito, non tamen poteſt abſque eius licentia
notabilem quantitatem alteri dare ſimul,
nec minutatim, ſi à principio ſtatuit dare
notabilem quantitatem. nu.155.

Nullam eleemoſynam poteſt facere, niſi C
in his caſibus. I. Extremè indigenti. II. Vbi
conſuetudo habet, quòd paruas poſſit fa-
cere, & hoc quamuis maritus expreſsè con-
tradicat: dummodo non intelligat, quòd
verè & ex animo contradicit. III. Ad eui-
tandum graue malum temporale vel ſpiri-
tuale mariti. IV. Si maritus eſt amens. V.
Si eſt abſens. Sed in his duobus caſibus, non
poteſt dare ampliùs quàm id quod maritus
ſanus vel præſens dare ſolitus erat. VI. quã-
do maritus pro eius victu deſignat aliquid
certum, & ex eo parciùs viuendo adimit

 aliquid

Digitized by Google

aliquid erogandum in pauperes. VII. Si habet bona paraphernalia. VIII. Quando propria arte lucratur aliquid, dummodo lucra non ſint communia, vt contingit in Hiſpania. num. 153. 154. 155.

D Vxor habet adminiſtrationem domus abſente marito, niſi aliter ſtatuatur per maritum, vel ſuperiorem. num. 154. Poteſt diſponere de bonis paraphernalibus pro ſua voluntate, niſi conſuetudo, vel ſtatutum patriæ eſſet in contrarium. num. 155.

Si dedit marito dotem ſufficientem ad ſuſtentandum, & lucratur aliquid per artem texendi, aut ſuendi, &c. poteſt de huiuſmodi lucris diſponere: non tamen in regno Hiſpaniæ; vbi lucra communia ſunt, & adminiſtratio reſeruatur marito. ibidem.

E Dimidia lucra, quæ adquiruntur vxori, adquiruntur reuocabiliter. ibidem.

Poteſt, ſi maritus eſt prodigus, clam accipere aliqua, etiam reclamante marito, vt prouideat domui. Licitè poteſt etiam in foro conſcientiæ totam dotem repetere mortuo marito. Quamuis ille multa ſuperflua impendiſſet in alendo & ornando eam. ibidem.

F Donata vxori à conſanguineis ad eam pertinent, & ad maritum, quæ ei dantur à conſanguineis ipſius. num. 166.

Dotem

Dotem acceptam à patre vſurario, non poteſt reſtituere ſine licentia mariti. Peccat tamen ſi conuenit cum marito de non reſtituendo.num.272. Quomodo poſſit ſuſtentari de bonis mariti, non habentis amplius quàm ad ſoluenda debita. vide tit. Vſura VI. Quoad reſtitutionem.

DEO IESV CHRISTO honor & gloria in æternum.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX EORVM TITVLORVM, QVI IN HOC COMPENDIO continentur.

***

ABbas. pag. 15
Aborſus 15
Abſolutio prima, Sacramentalis in genere. 16
Abſolutio II. Sacrament. à peccatis reſeruatis. 21
Abſolutio III. ab excommunicatione in communi. 25
Abſolutio IIII. ab excõmunicatione iuris. 34
Acceptio perſonarum. vide tit.
Actus humanus. 36
Accidia. 36
Accuſatio & accuſator 38.
Adiuratio contra dæmonem. 40
Adulterium. 41
Aduocatus. 45
Ætas. 46
Affinitas vide Matrimonium. X. §. V.
Alea, vide ludus.
Alimenta. 47

Ancil

Ancilla, vide ſeruus.
Angelus. 47
Anima. 47
Annus. 51
Apoſtaſia à fide. 52
Appellatio. 52
Archidiaconus. 53
Argumentatio. 53
Arreptitius, vide adiuratio.
Ars. 54
Articulus fidei, vide fides. 54
Articulus mortis. 54
Aſſecuratio. 56
Aſtrologia, vide ſuperſtitio. 56
Aſtutia. 56
Attritio. 57
Auaritia. 59
Auguriũ, vide ſuperſtitio. 60

B.

Baptiſmus I. in cõmuni. 60
Baptiſmus II. quoad materiam & formam. 61
Baptiſmus III. quoad miniſtrum. 62
Baptiſmus IV. quoad ſuſcipientem & patrinum. 65
Baptiſmus V. quoad ritum. 66
Beatitudo. 67
Bellum. 67
Benedictio. 68
Benedictio nuptiarũ, vide Matrimo. XV. & tit. Sacramentalia. 69
Beneficium. I. in communi. 69
Beneficium II. quoad conferentem & collationem. 70
Beneficium. III. quoad procurantem, recipientem, poſſidentem. 71
Beneficium IV. quoad fructus. 78
Bigamia. v. Irregularitas II.
Blanditiæ. 82

Digitized by Google

Blaſphemia. 83
Bona hominis in cõmuni. 85
Bona Caſtrenſia filiorum. 87
Bona paraphernalia. 89
Bulla Iubilæi, & Bulla Cruciatæ. 89
Bulla cœnæ. 88.

C.

Cambium. 92
Canonicus. 98
Capellanus. 98
Carcer. 98
Caſtratus. v. Irregularitas III. 99
Caſus fortuitus. 99
Caſus reſeruatus. 100
Cathedra. 102
Caupo. 102
Cauſa. 102
Cenſura. 104
Cenſus. 104
Ceſſatio à diuinis. 104
Ceſſio bonorum. 105
Charitas. 106
Chorea. 110
Circunſtantia. 110
Circumſtantiæ ſequẽtes non ſunt neceſſariò confitendæ. 113.
Chriſma, vide Baptiſmus V. & Cõfirmatio. 110
Citatio. 115
Clericus. 115
Coadiutor. 119
Cognatio ſpiritualis, vide Matrimon. X. §. VI.
Cognatio legalis, vide ibidem.
Collatio. 119
Collegium. 120
Colluſio, vide litigium.
Columbarium. 120
Commodatum. 121
Communio. 123
Complices. 123
Compoſitio. 124
Concubinarij. 124
Cõductio, vide locatio
Confeſſio Sacramentalis I. in communi.

muni. 125
Confeſſio II. quoad materiam & formam. 128
Confeſſio III. quoad modum. 130
Confeſſio IV. quoad iterationem. 130
Confeſſio V. quoad obligationem. 135
Confeſſio VI. quoad ſigillum. 137
Cõfeſſor primus quis ſit. 142
Confeſſor II. qualis eſſe debeat. 143. 144
Confeſſor III. ad quid teneatur. 145
Confeſſor IV. quoad pręſentationẽ. 149
Confidentia. 150
Confirmatio. 151
Coniectura. 152
Coniugium & coniux vide tit. maritus, matrimoniũ, vxor. 153
Coniuratio. 153
Conſanguinitas, vide matrimonium. 10. §.4. 153
Conſcientia. 153
Conſecrat. virginũ. 154
Conſenſus. 154
Conſilium. 155
Conſuetudo. 156
Contemptus. 158
Contractus. 158
Contritio. 160
Contumelia, vide iniuria. 164
Cooperatio. 164
Corporalia vide tit. benedictio & titul. Miſſa. 164
Corpore vitiatus. 165
Correptio. 165
Culpa. 168
Curioſitas. 168
Cuſtos. 169

D.

DAmnatus. 170
Damnum. 171
Debitum. 173
Debitũ coniugale vide matrimoniũ. 174
Decimæ. 174
Defẽſio & defẽſor. 176

Degra

Digitized by Google

Degradatio,ſeu depoſitio. 177
Delectatiomoroſa.177
Delegatus & ſubdelegatus. 179
Deliberatio. 179
Delictum & quaſi delictum. 180
Denunciatio. 180
Depoſitio vide degradatio. 183
Depoſitarius & depoſitum. 183
Derelicta. 186
Deriſio 186
Derogatio 186
Deſperatio. 186
Detectio. 187
Detractio. 187
Deus. 191
Diffamatio,vide infamia.
Diſpenſatio. 192
Diſputatio. 194
Diuortium, vide matrimonium. II.
Doctor. magiſter & diſcipulus. 195
Dolus. 196
Domicilium. 198
Dominium. 198
Dominus. 199
Donatio. 199
Dos. 203
Dubium. 204
Duellum. 204

E.

EBrietas. 205
Eccleſia. 206
Electio. 208
Eleemoſyna. 209
Emphyteuſis. 214
Emptio & venditio I. quoad pretium. 214
Emptio II. quoad res vendendas. 219
Emptio III. quoad locum tẽpus & perſonas. 221
Epiceia. vide tit. ſcrupulus.
Epiſcopus. 221
Eunuchus vide irregularitas.
Euchariſtia. I. in ſe. 224
Euchariſtia II. quoad obli-

obligationem. 225
Euchariſtia III,quoad vſum & ritum. 226
Euchariſtia IV. quoad miniſtrum. 229
Euchariſtia V. quoad effectum. 231
Euictio. 231
Examen. 231
Excommunicatio I. in ſe. 232
Excommunicatio II. quo ad obligationẽ & comprehenſionem. 236
Excommunicatio III. quoad excommunicantem & cauſam. 240
Excommunicatio IV. quoad effectũ. 244
Excommunicatio V. quoad participantes. 250
Excommunicatio VI. de excommunicationibus iuris. 255
§.I.de cõtentis in bulla cœnæ. 255
§.II. de reſeruatis Papæ extra bullã cœnæ. 266
§.III.de reſeruatis partim Papæ partim Epiſcopis. 286
§.IV.de reſeruatis nemini. 288
§. V.de Excõmunicationibus Sixti decretalium nulli reſeruatis. 292
§. VI.de excommunicationibus Clemẽtinarũ nulli reſeruatis. 303
§. VII. de excommunicationibus Concilij Trid.Pij V. & Greg.XIII. 312
Exſecutor. 316
Excuſatio. 316
Exheredatio, vide hereditas.
Exorciſmus, vide adiuratio & baptiſmus.
Extrema neceſſitas, vide eleemoſyna.
Extrema vnctio, vide vnctio.

Digitized by Google

vnctio.

F.

Fallacia, vide dolus.
Falſarius & falſitas. 317
Fama & infamia. 318
Familia & famulus. 323
Feſtum. 324
Fideiuſſor. 330
Fides. 330
Filius. 332
Finis. 339
Fœmina. 341
Fœnus & fœneratio, vide vſura.
Fœtus, vide aborſus.
Fornicatio. vide luxuria.
Fraus vide dolus.
Fructus. 342
Fugere. 342
Funambulus. 344
Funus & funerale. 344
Fur. 344
Furtum. 346

G.

Gabella. vide vectigal.
Gener. 348
Generatio. 349
Gradus. 349
Gratia. 349
Gula. 350

H.

Habitus. 351
Haſtiludium. 352
Hereditas I. quoad heredem. 352
Hereditas II. quoad exheredationem. 354
Hermaphroditus. 354
Hereticus. Hereſis. 354
Homicidium. 362
Honor & Honorat. 368
Horæ Canonicæ I. in ſe, & quoad attentionem & obligationem. 368
Horæ II. quoad perſonas quæ tenentur recitare. 370
Horæ III. quoad tempus, locum & ordinem. 373
Hoſpitale. 374

Humilitas. 375
Hypocriſis. 375

I.

IActantia. 375
Idololatria. 376
Ieiunium I. in ſe & quoad obligationem. 377
Ieiunium II. quo ad perſonas. 379
Ieiunium III. quoad dié & horam. 382
Ieiunium IV. quoad cibos. 383
Ignorantia. 384
Illegitimus & legitimus. 386
Imago 388
Immunitas Eccleſiæ. 389
Impedimentum. 391
Incendiarius. 392
Incerta, vide tit. reſtit. 10.
Inceſtus. vide luxuria & quatenus impedit matrimonium. vide matrimonium X. §. IV.
Indulgentia. 393
Infamia. vide Fama.
Infamis. 394
Infidelis & infidelitas. 394
Infirmus. 395
Iniuria ſiue contumelia. 396
Inobedientia. 397
Inquietudo mentis. 398
Inquiſitio. 398
Intentio. 399
Interdictum I. quantũ ad eſſentiam. 400
Interdictum II. quantum ad eos quos ligat. 403
Interdictum III. quis & quomodo ponat illud & tollat. 407
Interdictũ IV. quoad effectum. 407
Interdictum V. quoad pœnas contra violantes illud. 414
Intereſſe. 415

Digitized by Google

Interrogatio. 415
Inuenta. vide tit. reſtitutio. II.
Inuidia. 416
Inuocatio dæmonum. 418.
Inuolunt. vide tit. volunt.
Ira. 420
Irregularitas I. in cõmuni. 421
Irregularitas II. de 1. ſpecie, ſcil. Bigamia. 422
Irregularitas III. de 2. ſpecie, ſcil. ex defectu corporis. 424
Irregularitas IV. de 3. ſpecie Irregularitatis, ſcil. ex defectu animæ. 430
Irregularitas V. de 4. ſpecie, ſcil. ex defectu perfectæ lenitatis. 431
Irregularitas VI. de 5. ſpecie, ſcilicet ex homicidio iniuſto. 437
Irregularitas VII. ex mala accept. l. vſu ordinum. 445
Irregularitas VIII. ex delicto violandi cenſuras celebrando. 448
Irregularitas IX. ex delicto reiterandi baptiſmum. 451
Irregularitas X. ex notorietate delicti. 451
Irregularitas I. quoad diſpenſationem. 452
Iudex. 454
Iudicium. 460
Iuramentum I. in ſe. 461.
Iuramẽtum II. quoad materiam. 464
Iuramẽtum III. quoad obligationem. 465
Iuramentũ IV. quoad relaxationem. 467
Iuriſdictio. 467
Ius. 468

Ius patronatus. 469
Iuſtitia. 409

L.

LAtro. vide fur.
Laus. 470
Laudemium. 470
Legatarius. 470
Legatum. 471
Legitima. 472
Legitimus, vide illegitimus.
Lex I. quoad obligationem. 472
Lex II. quoad promulgationem. 484
Lex III. quoad interpretationem. 484
Libellus famoſus. 485
Liber 485
Libertas Eccleſiaſtica. vide tit. excommunicatio. VI. §. IV.
Libertas hominis. vide bona.
Liberum arbitrium. vide anima.
Literæ Apoſtolicæ. 485
Literę dimiſſoriæ. 486
Literæ ſigillatæ. 486
Litigium. 487
Locatio & conductio. 487
Loca religioſa. 492
Ludus I. in ſe. 492
Ludus II. quoad perſonas. 497
Luxuria. 498

M.

MAledictio. 513
Maleficium. vide ſuperſtitio.
Manifeſtum. vide notorium.
Maritus. 514
Martyrium. 517
Mater. vide Pater.
Matrimonium I. in ſe & quoad ætatem. 517
Matrimoniũ II. quoad ſponſalia. 522
Matrimonium III. quoad verba abſoluta.

Digitized by Google

lum. 525
Matrimonium IIII. quoad verba ſub conditione. 526
Matrimoniũ V. quoad intentionem & cõſenſum. 528
Matrimonium VI. quoad conſenſum coactum. 530
Matrimonium VII. quoad conſenſum clandeſtinum. 531
Matrimonium VIII. de impedimentis in genere. 537
Matrimonium IX. de impedimẽtis impedientibus tantum. 539.
Matrimonium X. de impedimentis quæ impediunt & dirimunt. 540
§. I. de impedimento erroris. 540
§. II. de impedimento voti & ordinis. 543
§. III. de impedimẽto cõſanguinitatis. 545
§. IV. de impedimẽto affinitatis. 546
§. V. de impedimento cognationis ſpiritualis. 548
§. VI. de impedimento cognationis legalis. 550
§. VII. de impedimento frigiditatis furio, amentiæ & maleficij. 551
§. VIII. de impedimẽto diſparitatis cultus. 553
§. IX. de impedimento criminis vel delicti. 554
De impedimento iuſtitiæ publicæ honeſtatis. vide Matrimonium. II.
Matrimonium XI. de diuortio. 556
Matrimonium XII. de ſecundis nuptiis. 557
Matrimoniũ XIII. de debito cõiugali. 558

Matrimonium X I V. de Bigamia. 563
Matrimoniũ X V. de benedictionibus. 563
Matrimonium X V I. de diſpẽſatione. 564
Medicus & Chirurgus. 566
Mendacium. 568
Memoria. 569
Mercator & Mercatura. 570
Mercenarius. 570
Meretrix. 571
Meritum. 572
Metus. 573
Miles. 574
Miracula. 574
Miſſa I. de eſſentia eius & valore. 575
Miſſa I I. quoad miniſtrum. 577
Miſſa I I I. vbi, quando & quo ritu celebranda. 579
Miſſa I V. quo ad auditionem. 584
Moneta & pecunia. 589
Monialis. 591
Monopolium. 592
Mora. 592
Mons pietatis. 592
Mulier. vide fœmina.
Mutuum. 592

N.

Naufragium. 593
Neceſſitas. 595
Necromantia. 596
Negotium. 596
Neophytus. 596
Notarius. vide Tabellio.
Notorium. 597
Numerus. 597
Nouitius. 599

O.

Obedientia. 599
Obſtetrix. 600
Oblatio. 600
Obligatio. 600
Occaſio. 600
Occultum. 601
Odium. 602

Offi

Officium. 602
Oleum ſanctiſſimum. vide Chriſma.
Omiſſio 603
Opera. 603
Opinio. 604
Oratio. 605
Ordo I. prout eſt Sacramentum ſecundùm ſe. 605
Ordo II. quoad collationem & ſuſceptionem. 609
Ordo III. quoad miniſtrum conferentem ordines. 616
Ordo IV. quoad executionem. 616
Ornatus. 617

P.

PActum. 619
Papa. 619
Paraphernum. vide bona.
Parochus. 621
Participatio. 622
Paſſio. 622
Pater & mater. 623
Pauper. 625
Paupertas. vide religioſus.
Pecc. I. in communi. 625.
Pecc. II. mortale. 627
Pecc. III. veniale. 628
Peculium. 628
Penſio. 628
Percuſſio. 630
Permiſſio. 632
Permutatio. 632
Pertinacia. 633
Peregrinus. 633
Periurium. 633
Pietas filiorum erga parentes. vide filius.
Pignus. 635
Pirata. vide naufragiũ.
Pœnitens. 638
Pœnitentiæ virt. 639
Pœnitẽtiæ ſacramentum. 640
Pœnitentia ſolemnis 642
Pœna. 643
Pollutio. 644
Præceptum. 646

Prædicator. 647
Prælatus. 649
Præſcriptio. 650
Præſumptio. 650
Pretium. 651
Primitiæ. 655
Priuilegium. 655
Prodigalitas. 655
Profeſſio. vide religioſus.
Promiſſio. 655
Propoſitum. 657
Proxeneta. 657
Publicum. 658
Punitio. 658
Purgatorium. 658

Q.

QVarta. funeralis. 659.

R.

RApina. 659
Raptor. 659
Ratihabitio. 660
Reatus. vide pecc.
Recõciliatio. vide Eccleſia.
Recompenſatio. 662
Religio. 663
Religioſus I. in communi. 664
Religioſus II. quoad ingreſſum. 664
Religioſus III. quoad profectionem. 667
Religioſus IV. quoad paupertatem. 668
Reliquiæ. 669
Renuntiatio. 669
Repetitio. 669
Repreſalia. 669
Reſidentia. 670
Reſtitutio I. in ſe. 672
Reſtitutio II. quis debet reſtituere. 673
§. de impediente bonum alienum. 679
Reſtit. III. quid ſit reſtituendum. 681
Reſtitutio IV. quantũ eſt reſtituendũ. 682
Reſtit. V. cui ſit reſtituendum. 685
Reſtitut. VI. vbi facienda ſit reſtit. 686
Reſtit. VII. de modo & ordine reſtituẽdi. 687

Reſti

Digitized by Google

Reſtitut. VII I. quando ſit reſtituendum. 691
§. I. quę cauſæ excuſent à reſtituẽdo ſtatim. 691
§. II. quæ cauſæ excuſent à reſtituendo ſimpliciter. 694
Reſtitut. IX. quoad incerta. 697
Reſtitut. X. quoad inuenta. 698
Reus. 700
Rex 702

S.

Sacerdos. 705
Sacramentalia. 706
Sacramentum. 707
Sacrilegium. 710
Salarium. 711
Satisfactio I. 711
Satisfactio II. Sacramentalis. 712
Scandalum. 717
Scrupulus. 719
Scurrilitas. 722
Secretum. 722
Sententia. 725
Sepultura. 725
Seruus & ancilla. 726
Simonia I. in ſe. 728
Simonia II. quoad materiam. 739
Simonia III. quoad pœnam & reſtitutionem. 745
Simulatio. 751
Societas. 751
Sodomia. vide tit. irregularitas. 756
Solutio. 756
Sors & ſortilegiũ. vide ſuperſtitio. 757
Spectacula. 757
Sponſalia. vide matrimonium II.
Sponſio. 758
Status. 758
Statutum. 758
Stipulatio. 758
Stuprum. vide luxuria.
Subdelegatus. vide delegatus.
Subditus. 759
Subreptio. vide voluntarium.

Subornatio. 759
Suffragium. 759
Suffragia mortuorũ. 759
Superbia. 760
Superſtitio. 761
Suſpenſio I. quid & quomodo incurratur. 763
Suſpenſio II. à quo tollatur & quomodo. 766
Suſpenſio III. de ſuſpenſionibus impoſitis à Iure. 767
Suſurratio. 769

T.

Tabellio. Tactus. 760
Taurorum agitatio. 761
Tentare. 764
Teſtamentum. 764
Teſtis. 765
Theſaurus. 780
Titulus. 780
Tonſura. 780
Torneamentum. vide haſtiludium.
Tranſactio. 780
Tributum. vide vectigal.
Triremis. vide tit. excommunicatio.
Tutela. 781
Tyrannus. 782

V.

Vana gloria. 782
Vectigal. 783
Venatio, piſcatio, & aucupium. 785
Vexatio. 787
Vidua. 787
Vindicta. 787
Virginitas. 788
Viſitatio prælatorum. 788
Vita. 788
Vnctio extrema. 788
Voluntarium, & inuolunt. 790
Votum I. in ſe quantum ad eſſentiam. 791
Votum II. quoad materiam.

Digitized by Google

teriam. 792
Votũ III. quoad obligationem. 794
Votum IV. quis poſſit vouere. 803
Votum V. quoad ſolemnitatem. 804
Votum VI. quoad irritationem. 805
Votum VII. quoad cõmutationem. 808
Votum VIII. quoad diſpenſationem. 810
Vſura I. in ſe. 814
Vſura II. quoad venditionem. l. emptionem. 816
Vſura III. quoad mutuum. 818
Vſura IV. quoad locationem & conduct. 829
Vſura V. circa cambia. 830
Vſura VI. quoad reſtitutionem. 830
Vſura VII. quoad pœnas. 836
Vſus rationis. 837
Vxor. 838

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google